

ΑΘΗΝΑΙΟΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΚΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΠΟΛΛΩΝ ΛΟΓΙΩΝ.

ΕΤΟΣ Η' ΤΟΜΟΣ 8.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΕΡΜΟΥ.

Παρά τὴν ὁδὸν Μουσῶν ἀριθ. 2.

—
1879.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ Η' ΤΟΜΟΝ.

Εἰσερχόμενον τὸ Ἀθήναιον εἰς τὸ ἡ' τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτος, ὁμολογεῖ ὅτι εὐρίσκεται ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ἣν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἐ' ἔτους ἐγνωστοποίησε, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ τῶν τριῶν ἐτῶν χρόνῳ ὁ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τῶν ἀναγνωστῶν αὐτοῦ, τῶν ἐν Γερμανίᾳ δηλονότι καὶ τῇ λοιπῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἀριθμὸς ἠῤῥξησε τοσοῦτον, ὅσον ἠλαττώθη ὁ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ τῇ Τουρκίᾳ, διὰ τὸν λόγον ἴσως ὅτι οἱ μὲν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης ἀναγνώσται, θέλοντες νὰ γινώσκωσι τὴν διανοητικὴν ἐνέργειαν ἡμῶν ἐν τοῖς γράμμασιν, ὅσον δύναται τοῦτο ἐκ τοῦ Ἀθηναίου νὰ γείνη αὐτοῖς γνωστὸν, ἀναγινώσκουσι τὸ Ἀθήναιον, οἱ δὲ ἡμέτεροι, μὴ βλέποντες ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ποικιλίαν οἴαν ἐν ἄλλοις ἑλληνικοῖς τῆς ἐλαφρᾶς λεγομένης φιλολογίας περιοδικοῖς εὐρίσκουσι — καὶ τοιαῦτα εὐτυχῶς ἢ ἀτυχῶς οὐκ ὀλίγα κατὰ μῆνα καὶ ἔτος ἀναφαίνονται καὶ πάλιν ἐκλείπουσι — προτιμῶσι ταῦτα. Τούτου ἔνεκα τὸ Ἀθήναιον παρατείνει τὸν βίον χάριν τῶν ὀλίγων ἀναγνωστῶν του διὰ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ μέσων, ἐλπίζον κάλλιον μέλ-

λον, όταν εκπληρωθῶσιν οἱ πόθοι, οὓς ἐξέφρασεν ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ε' ἔτους, καὶ ὧν μετὰ λύπης βλέπει ὅτι πόρρω ἀπέχει ἡ ἐκπλήρωσις, ὡς νῦν ἔχουσι τὰ ἡμέτερα.

Παρήγορον ὁμως εἶναι ὅτι τῶν συντακτῶν αὐτοῦ ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι νέοι ἀκμαιότεροι ἀναδέχονται τοὺς κεκμηκότας. Ἡ δ' ἐμφάνισις νέων λογίων μαρτυρεῖ τὴν εἰς τὰ γράμματα ἔφεσιν ἡμῶν, ἀφ' ἧς ἐλπίζεται καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν ἀληθῆς καλλιέργεια παρ' ἡμῖν. Ἐνθαῤῥυντικὸν δὲ εἶναι καὶ τοῦτο ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Παρισίοις παγκοσμίῳ ἐκθέσει οἱ σοφοὶ κριταὶ αὐτῆς ἠξίωσαν βραβεῖου τὸ ἐλληνικὸν πανεπιστήμιον δι' ἄλλα τε καὶ διότι συντελεῖ εἰς συντήρησιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 11 Αὐγούστου 1879.

Οἱ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀθηναίου ἐπιμελούμενοι

ΣΤ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ. ΕΥΘ. ΚΛΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Griechische Palaeographie von V. Gardthausen. Leipzig. Druck und Verlag von B. G. Teubner. Εἰς 8^ῳ μέγα, σελ. 472, μετὰ 13 παλαιογραφικῶν πινάκων.

Ἡ ἔλλειψις παλαιογραφίας συντόμου μὲν καὶ ὀπωσοῦν ἀκριβοῦς, συμφώνου δὲ πρὸς τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας καὶ προσιτῆς τοῖς πᾶσι παρεκίνησε τὸν ἐν Λειψία καθηγητὴν κ. Gardthausen εἰς ἐκδοσιν τῆς νέας ταύτης παλαιογραφίας. Κεφαλαιώδης περίληψις τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιεχομένων καὶ γενικαί τινες κρίσεις προελθοῦσαι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ εἶνε ἡ ὑπόθεσις τῶν ἐφεξῆς ὀλίγων λέξεων.

Ἡ ἐν λόγῳ παλαιογραφία διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία, ὧν προτάσσεται εἰσαγωγή, ἐν ἧ ὀρίζεται μὲν ἡ παλαιογραφία καὶ ἐξετάζεται ἡ σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπιγραφικὴν καὶ διπλωματικὴν, ἐκτίθενται δὲ καὶ ἐπικρίνονται αἱ ἐργασίαι τῶν μέχρι τῶν σημερινῶν χρόνων ἀσχοληθέντων περὶ τὴν παλαιογραφίαν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ δικαίως ἐπικαλουμένου πατρὸς αὐτῆς Montfaucon.

Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς ὕλης, ἐφ' ἧς ἡ γραφή, οἷον μετάλλων, φύλλων, φλοιοῦ, ξύλου, ἐλέφαντος, ὀστέων, παπύρου, μεμβράνης κτλ. καὶ περὶ τῆς τεχνικῆς κατεργασίας καὶ παρασκευῆς τινῶν ἐξ αὐτῶν. Περὶ τοῦ σχήματος καὶ δεσμάτος (Einband) τῶν χειρογράφων, περὶ τῶν γραφικῶν ἐργαλείων καὶ σκευῶν, περὶ μέλανος καὶ χρώματος καὶ τῆς παρασκευῆς αὐτῶν, περὶ τῶν διαφόρων κοσμημάτων καὶ καλλωπισμῶν τῶν χειρογράφων.

Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ἐκτίθεται ἡ ἱστορία τῆς γραφῆς, τὰ διάφορα συστήματα καὶ ἡ τάξις αὐτῆς, ἐνθα πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὰ περὶ στιχομετρίας καὶ κωλομετρίας. Εἶτα τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἐλληνικῆς γραφῆς, τὰ κεφαλαῖα καὶ μικρὰ γράμματα καὶ αἱ ποικίλαι ὑποδιαίρεσις αὐτῶν. Ἔπεται λεπτομερῆς

ἐξετάσις τῆς ταχυγραφίας, κρυπτογραφίας, τῶν διαφόρων ταχυγραφικῶν σημείων καὶ ἄλλων σημειογραφημάτων. Καὶ τελευταῖον ἐξετάζονται οἱ ἀριθμοί, στίξεις, τόνοι καὶ πνεύματα καὶ τὰ κριτικὰ καὶ μουσικὰ σημεία.

Τὸ τρίτον βιβλίον περιέχει τὰ περὶ τῶν γραφῶν, πίνακα τῶν ὀνομάτων αὐτῶν μετὰ συντόμου ἱστορίας, κατάλογον τῶν χειρολογημένων χειρογράφων, ἱστορίαν τῶν ὑπογραφῶν, ἔνθα καὶ περὶ νοθείας καὶ γνησιότητος αὐτῶν. Μετὰ ταῦτα ἐξετάζονται αἱ ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις χρονολογίαι, αἱ ἰνδικτιῶνες, ἡλίου καὶ σελήνης κύκλοι καὶ ἐκτίθενται μέθοδοι πρὸς ἀναγωγὴν τῶν διαφόρων χρονολογιῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς. Ἐπεταί κεφάλαιον περὶ πατρίδος τῶν γραφῶν καὶ ἐξαπλώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἔνθα πρὸς τοῖς ἄλλοις παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς ὅτι καὶ ἐκ τῶν χειρογράφων ἀποδείκνυται τὸ ἀνυπόστατον τῆς περὶ ἐξοντώσεως τῶν Ἑλλήνων ὑποθέσεως τοῦ Fallmerayer. Ἐπομένως τούτοις ἐκτίθεται σχῆμα ἡγουν τύπος πρὸς περιγραφὴν τῶν χειρογράφων, μέθοδος πρὸς ἀντιπαραβολὴν καὶ διάφοροι τεχνικαὶ ἀναπαραστάσεις αὐτῶν. Καὶ τελευταῖον παράρτημα περὶ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ 395—802. Χρονολογικὸς πίναξ, τ. ἑ. « Μέθοδος ἐν συντομίᾳ πῶς δεῖ εὑρίσκειν τοὺς κυκλους τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης καὶ τῆς ἰνδικτιῶνος ». Καὶ ἀλφαβητικὸς πίναξ τῶν περιεχομένων.

Τούτοις ἐπισυνάπτονται 13 παλαιογραφικοὶ πίνακες, ὧν ἕκαστος διηγεῖται τὴν ἱστορίαν ἑαυτοῦ. Οἱ μὲν πρῶτοι ἕνδεκα περιέχουσι τὰ ἀλφάβητα καὶ τὰς συνηθεστάτας συνδέσεις τῶν στοιχείων ἀπὸ τοῦ 162 π. Χ. μέχρι τοῦ 1496 μ. Χ. Ὁ δὲ δωδέκατος καὶ τρισκαιδέκατος περιέχουσι ταχυγραφικὸν ἀλφαβητάριον. Πάντες δὲ οὗτοι οἱ πίνακες ἐξηγοῦνται λεπτομερῶς ἐν τοῖς σχετικοῖς κεφαλαίοις. Καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ δὲ ὑπάρχουσιν ὅπου εἶνε ἀνάγκη στοιχείων τινῶν καὶ συνδέσεων αὐτῶν πανομοιότυπα, ἰδίᾳ δὲ τὸ πληρέστερον τῶν προγενεστέρων κεφάλαιον περὶ σημειογραφημάτων. Τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις κοσμήματα ἐχρησιμοποίηθησαν τεθέντα καὶ ἀλλαγῆς μὲν (ἴδ. σελ. 87), ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου. Ἐπὶ πᾶσι τού-

τοις τὸ βιβλίον, ὅπως πάντα ἐν γένει τὰ παρὰ Teubner ἐκδιδόμενα, εἶνε ἄριστα ἐκτετυπωμένον. Ἐν δὲ τοιούτοις μάλιστα βιβλίοις ἢ καλλιτυπία εἶνε οὐ μικρὸν πλεονέκτημα.

Τοιαύτη εἶνε ὡς διὰ βραχυτάτων ἢ περίληψις τῆς νέας ταύτης παλαιογραφίας ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου ὑπάρχουσα περίληψις τῶν περιεχομένων εἶνε τοῦλάχιστον ὀκταπλασία τῆς παρούσης.

Λεπτομερῆς κρίσις περὶ τοῦ βιβλίου τούτου, ἐξετάζοντος ἑκατοντάδας ζητημάτων καὶ προὑποτιθέντος μυριάδας βιβλίων καὶ πλείστας εἰδικὰς καὶ δὴ τεχνικὰς γνώσεις, ὧν εὐμοιρεῖ μὲν ὁ συγγραφεὺς, στερεῖται δὲ ὁ ἐπικριτὴς, καὶ τὰ ὄρια συντόμου βιβλιοκρισίας ὑπερβαίνει καὶ ἄλλως εἶνε δυσχερὲς τοῦλάχιστον εἰς ἐμέ. Διὰ τοῦτο θέλω περιορισθῆ εἰς τὰς ἐφεξῆς μόνον παρατηρήσεις.

Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν ἡν μέθοδον ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἢ φύσις τῆς ὕλης. Ἐν τε τοῖς καθ' ὅλου καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους προβαίνει ὡς εἰκὸς ἀπὸ τῶν γνωστῶν ἐπὶ τὰ ἄγνωστα, ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ εἰδικώτερα, ἀπὸ τῶν παλαιότερων ἐπὶ τὰ νεώτερα. Ὅπου ἐτέθη ἕκαστον κεφάλαιον, ἐκεῖ εἶνε ἡ οἰκεία θέσις αὐτοῦ· ἀβλαβῶς δὲν δύναται νὰ μετατεθῆ. Δὲν ὑπάρχει ζήτημα ἢ τοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀναφερόμενον εἰς τὴν παλαιογραφίαν, ὅπερ νὰ μὴ ἐζητάσθῃ ἐμβριθῶς καὶ ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἀκαμάτου συγγραφέως. Εἰδήσεις, αἵτινες πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πονήματος τούτου ὑπῆρχον τῆδε κάκεισε δισσπαρμέναι, εὑρίσκει τις ἐνταῦθα κατ' ἐπιστημονικὴν τάξιν καὶ ἀκρίβειαν ἐκτεθειμένας. Εἰς ἕκαστον κεφάλαιον ἐπισυνάπτονται ἀκριβέσταται βιβλιογραφικαὶ σημειώσεις, ἐξ ὧν ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ ἀφορμὴν πρὸς εὐρυτέρας μελέτας καὶ πρὸς ἐξακριβωσιν τοῦ ἑκασταχοῦ ζητήματος. Πλείστα κεφάλαια ὑπάρχουσιν, ἐξ ὧν δύνανται νὰ ὠφεληθῶσι καὶ οἱ μὴ εἰδικῶς ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν παλαιογραφίαν, οἷον τὸ περὶ ἱστορίας τῆς γραφῆς, τὸ περὶ τῆς τάξεως αὐτῆς, τὸ περὶ τῆς στίξεως, τόνων, πνευμάτων καὶ ἄλλων σημείων, τὸ περὶ γραφῶν καὶ τῆς πατρίδος αὐτῶν, τὰ περὶ χρονολογίας κτλ. Πολλὰ δὲ πρακτικὰ καὶ τεχνικὰ μέθοδοι, οἷον ἢ περὶ ἀναγνώσεως τῶν παλαιωτέρων, ἢ περὶ ἐξελέξεως τῶν πα-

πύρων, περί ἀναγωγῆς τῶν χρονολογιῶν, περί τεχνικῆς ἀναπαραστάσεως τῶν χειρογράφων κτλ. ἐπαυξάνουσι τὴν χρησιμότητα τοῦ βιβλίου.

Πρὸς τοιαῦτα πλεονεκτήματα τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξαιφνίζονται μικρά τινα ἀμαρτήματα ἀναπόφευκτα εἰς τοιαῦτα βιβλία. Τίς π. χ. θὰ ψέξῃ τὸν συγγραφέα, ἂν, ἀφ' οὗ ἐξέθηκεν ἀκριβέστατα τὰς περὶ τὴν στιχομετρίαν ἐργασίας τῶν Γερμανῶν Ritschl, Blass καὶ ἄλλων καὶ τὰς τελευταίας ἐπιτυχεῖς ἐρεῦνας τοῦ Γάλλου Graux, παρέλιπε νὰ σημειώσῃ ὅσα περὶ τοῦ ἄρθρου τοῦ Graux ὀρθότατα παρατήρησεν ἐν τῇ Μνημοσύνῃ (τοῦ 1878 σελ. 259—263) ὁ πολὺς Cobet; Ὁμοίως ἐν σελ. 133 ἐσφαλμένως λέγει ὅτι ὁ ἐν Αἰγύπτῳ διατρίβων Brugsch-Bey εὔρεν ἐν τῇ Σιναϊτικῇ βιβλιοθήκῃ ἀποσπάσματα τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδικος. Τὸ εὔρεν ἐνταῦθα εἶνε συνώνυμον τῷ ἀνεκάλυψεν, ὅπως ὁ καὶ ἐν τούτοις ψευδόμενος Νέος ἐλεύθερος τύπος τῆς Βιέννης διεκήρυξε τότε. Τὴν εἰδήσιν ταύτην τῇ εἰσηγήσει τοῦ Brugsch-Bey ἐν τῇ εἰρημένῃ ἐφημερίδι δημοσιευθεῖσαν ἀνεσκέυασα ἐν ἄλλῃ γερμανικῇ ἐφημερίδι καὶ ἡ Νέα Ἡμέρα ἀνεδημοσίευσεν τὴν ἀνασκευὴν μου. Ἐν ταύτῃ ἔλεγον ὅτι πολὺν χρόνον πρὸς τῆς εἰς Σινᾶ μεταβάσεως τοῦ Brugsch-Bey οἱ μοναχοὶ ἐδείκνυον εἰς τοὺς περιηγητὰς τὰ περισωθέντα φύλλα, ἐγκολλημένα εἰς τὴν ἀρχὴν ἄλλου χειρογράφου, σαφῶς λέγοντες ὅτι « εἶνε φύλλα τοῦ Σιναϊτικοῦ Κώδικος ». Ἄλλοι δὲ πρὸ τοῦ Brugsch-Bey ἐπισκεφθέντες τὸ Σινᾶ ἀνέφεραν τοῦτο ὅχι ὡς ἰδίαν ἀνακάλυψιν, ὅπως ἐκεῖνος, ἀλλ' ὡς εἰδήσιν προσερχομένην ἐκ τῶν μοναχῶν. Πρὸς π. χ. τὴν ἐξείρετον πραγματείαν τοῦ Π. Γρηγοριάδου: « Ἡ ἱερά μονὴ τοῦ Σινᾶ. 1875 » σελ. 19. — Ἀλλὰ τίς, παρακαλῶ, δικαίως θ' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ συγγραφέως νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὰ ἐν τοῖς ἐπιστημονικαῖς βιβλίοις γραφόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν οἰαδήποτε ἐφημερίδι; — Αἱ περὶ τῶν προγενεστέρων παλαιογράφων κρίσεις, ἂν καὶ ἐνιαχοῦ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀνεπισκεπτῆς πῶς, εἶνε ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀληθεῖς καὶ δίκαιαι. Ἰδίως δὲ ὅσα περὶ τοῦ Tischendorf λέγει (πρὸς σ. 10. 143. 163 καὶ ἄλλαχού), εἶνε ἀληθέ-

στάτα. Ὁ Tischendorf ἠγάπα νὰ ὑπερεκτιμᾷ τὰ ἴδια εὑρήματα (ἂν εὔρημα αὐτοῦ καὶ ὄχι τοῦ Ῥώσου Πορφυρίου θεωρήσῃ τις τὸν Σιναϊτικὸν Κώδικα) καὶ νὰ παριστάνῃ αὐτὰ ὄχι ἀκριβῶς ὅπως ἦσαν. Ὅτι π. χ. ὁ Σιναϊτικὸς Κώδιξ δὲν εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ Vaticanus, ἀλλ' ἴσως καὶ κατὰ τινα ἔτη νεώτερος, πᾶς τις, πιστεύω, κρίνων ἀμερολήπτως τὰ πράγματα καὶ τὰ δεδομένα θὰ συνομολογήσῃ. Προκειμένου δὲ περὶ αὐτοῦ, καλὸν κρίνω νὰ μεταδώσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ Ἀθηναίου ὑποψίαν τινά, ἣτις καὶ ἐμὲ κατέλαβε καὶ πάντα ἄλλον πιθανῶς θὰ καταλάβῃ ἅμα ἐπισκεφθέντα τὸ Σινᾶ. Τοῦτο δὲ πράττω ἵνα δώσω ἀφορμὴν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Ἐν τῇ Notitia editionis Cod. Sinaitici τοῦ Tischendorf, ἐνθα σημειοῦνται τὰ χειρόγραφα, ὅσα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀπεκόμισεν, ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ μὲν ἄλλα ἄγνωστα τὴν καταγωγὴν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 10 χειρόγραφον ἐν σελ. 63, ὅπερ περιγράφει ὡδε: Codex membr. foliorum 77 formæ mediæ sæculi fere XIII. Sunt fragmenta lexicæ. Primo folio legitur: ἀμαζῶν ὄνομα ἔθνους παρὰ τὸ ἓνα μαζὸν ἔχειν τὸ γὰρ ᾠ ἐνταῦθα τὸ ἐν δηλοῖ. Ἀμαζῶνες οπένητες οἱ μάζαν μὴ ἔχοντες ἦτοι τροφήν. Ultimo loco legitur: δαρθεῖν καὶ καταδαρθεῖν παρὰ τὸ δρῶ ἔδραθον κατὰ ἀντίφρασιν ἀντὶ τοῦ μηδὲν δρᾶν. Ταῦτα ὁ Tischendorf. Ἐγὼ δ' ἐν Σινᾶ εὑρισκόμενος εὔρον χειρόγραφον ἀτελὲς κατὰ τε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος, παραδόξως δὲ συμφωνοῦν καθ' ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Tischendorf ἀνωτέρω περιγραφόμενον ἄρχεται δὲ ἐκεῖθεν σχεδόν, ὅπου τελευτᾷ τὸ ἐν Πετροπόλει νῦν εὑρισκόμενον, τ. ἔ. ἀπὸ τῶν λέξεων: « Ἡ δεξιὰ ἀπὸ τοῦ δέχσθαι δι' αὐτῆς » καὶ λήγει εἰς τὸ « οὐδὲν μέλει τὸ ἐν. » Πρὸς μέγα ἐτυμολογικόν. Ἐκαστος ἐννοεῖ πῶς ἐξήγησα ἐγὼ τὴν σύμπτωσιν ταύτην. Οὐχ ἦττον ὅμως τὸ πρᾶγμα χρήζει ἐπιβεβαιώσεως, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀνέφερα αὐτὸ ἐνταῦθα. Ἀλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Ἐν τῇ περὶ ἧς ὁ λόγος παλαιογραφία ὑπάρχουσι βεβαίως πολλὰ γινῶμαι χρήζουσαι ἐπιβεβαιώσεως, ἀλλ' ὡς τὸ πολὺ δίκαια καὶ ἀκριβῆς ἐκτίμησις τῶν γνωμῶν τούτων θὰ γείνη μόνον ἀφ' οὗ

άνευρεθῶσι καὶ ἄλλα χειρόγραφα κεχρονολογημένα. — Ἐλλείψεις τοῦ βιβλίου ὅπως οὖν λόγου τινὸς ἀξία εἶνε ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν προσέθηκε πανομοιότυπα (facsimile). Ἡ παλαιογραφία προτίθεται βεβαίως πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ νὰ διευκολύνη τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀρχαίων χειρογράφων, εἰς δὲ συντελοῦσιν οὐ μικρὸν τοιαῦτα facsimile. Διάφορον ἐντύπωσιν καὶ δὴ καὶ ὠφέλειαν παρέχει καὶ μία σελὶς πανομοιότυπος ἐν συνεχείᾳ γεγραμμένη ἢ τὰ στοιχεῖα τῆς σελίδος ταύτης ἀναλελυμένα καὶ συνδεδεμένα οὕτως ἢ ἄλλως. Ἀμφότερα ταῦτα συναναπληροῦσι ἄλληλα. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἐλλείψεως ταύτης καὶ ὁ συγγραφεὺς λέγει τὰ δέοντα ἐν τῷ προλόγῳ καὶ ἡμεῖς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ προσθήκη εἰκοσάδος τινὸς πανομοιοτύπων θὰ ἠῤῥξανε τὴν τιμὴν τοῦ βιβλίου κατὰ 10 τοῦλάχιστον μάρκα. Ἀλλ' οὐχ ἤττον ὁ συγγραφεὺς, ὡς πληροφοροῦμεθα, κατεπίεσθη νὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς ἐν παραρτήματι περὶ τοὺς 20 τοιοῦτους πίνακας εἰλημμένους ἐκ τῶν ἀρίστων χειρογράφων. Ἐπίσης εἰς τὸν κατάλογον τῶν σημειογραφημάτων εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ παρελαμβάνοντο καὶ ὅσα κύρια ὀνόματα γράφονται συντετμημένα, καθ' ὅσον εἶνε τοῦτο γνωστὸν οὐ μόνον ἐκ τῶν σωζομένων χειρογράφων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀσφαλῶν κριτικῶν διορθώσεων. Τὸ αὐτὸ ῥητέον καὶ περὶ ἄλλων λέξεων, ὧν ἡ σύντομος γραφή, ἂν καὶ δὲν σώζεται ἐν τοῖς ὑπάρχουσι κώδικεσιν, ἐξηκριβώθη ὁμως διὰ κριτικῆς ἐρεῦνης. Ἀλλὰ περὶ τούτων δυνατὸν ἄλλοι ἄλλως νὰ κρίνωσιν. Ἐγὼ νομίζω ὅτι παλαιογραφία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν κριτικὴν θὰ ἔχῃ μεγαλειτέραν ἀξίαν.

Τυπογραφικὰ λάθη συνήθως ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἀναφερομένοις ἑλληνικοῖς χωρίοις καὶ ἦτοι ἐξ ἐντύπων ἢ ἐκ χειρογράφων βιβλίων εἰλημμένοις. Π. χ. πρβ. σ. 7. σ. 20, ὅπου διορθωτέον *κεῖ* ἀντὶ *κεῖ* καὶ *νερικηκυίας* ἀντὶ *νερικυίας*. Σ. 22 γρ. Μέλιττα. Μέλιτταν' ἐνθα καὶ ἀντὶ τοῦ οὐ [πω?] ἐγὼ εἰκάζω οὐ [τι]. Σ. 32 γρ. ἐσχατόκολλον. Καὶ σ. 34 πρωτόκολλον. Σ. 58 γρ. Δημοτέλης. 71 δισσόν. Ἐν σελ. 85 περὶ χρυσογραμμίας ὑπάρχουσι πλείονα λάθη, τοῦ χειρογράφου ὁμως ὅπως καὶ ἐν σελ. 293. 374. 377. 378. 379 καὶ ἄλλαχού. Ἐν σελ. 229 γρ. ἀλλαχόσε. συχνοῦς. 249 Ἀντιόχεια. ἀντωνυμία. 250 τριάς. Αὐτ-

τόθι τὸ δευτερόνομον εἶνε ἐσφαλμένον. Σ. 270 γρ. ἐχάραξε. ὅλως. 271 γρ. πρόσκειται. 283 προσωδίαν. 289 ἐναντία. 296 φιλοπόνει. Εὐνομίου. εὐρών. 297 ἐξήλαυσε. 301 καὶ 302 καλλιγράφος. 304 εὐγενοῦς. καπνοῦ. 305 ἤρμωσε. 306 ὁ ἔχων. 332 Μελισσηνοῦ. 366 εἰκάζω : σεγνάϊ (= signavi) ἀντὶ σεγναί. 368 διορθ. Legi (ἀνέγων). 371 Χριστοῦ. Ἀγιοθεοδώριτου. Αὐτόθι εἰκάζω ὅτι ἐν τῷ δρόμῳ Διὰ τοῦ ἐνυπολανθάνει τι. 372 Ἀλεξάνδρειαν. 380 γρ. τιν' (= 318) ἀντὶ τιν'. 388 γρ. ἰνδ(ι)κ(τιῶ)νος. κτλ. Πάντα ταῦτα καὶ τὰ παρόμοια ἐλπίζομεν ὅτι θὰ διορθωθῶσιν ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει.

Ἀλλ' ὁμως, ὅπως καὶ ἀνωτέρω εἶπον, οὐδὲν εἶνε ταῦτα παραβαλλόμενα πρὸς τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἀρετὰς τῆς ἐν λόγῳ παλαιογραφίας. Ἄν δέ τις πρὸς τοὺς εἰρημένους ἀναλογισθῇ ὅτι εἰς ἕκαστον σχεδὸν κεφάλαιον τῆς παλαιογραφίας συνεβάλετό τι ἴδιον ὁ συγγραφεὺς ἦτοι ἐπανόρθωσιν τῶν προτέρων γνωμῶν ἢ καὶ ὅλως νέαν τινὰ παρατήρησιν, ὅτι τινὰ τούτων καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ἐδημιούργησε· μάλιστα δὲ ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς λαμπρὰς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ τὴν ταχυγραφίαν, κρυπτογραφίαν, περὶ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν τῶν χειρογράφων καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἅπερ εὐκόλως παρατηρεῖ τις πανταχοῦ τοῦ βιβλίου, δὲν δύναται ἢ νὰ θαυμάσῃ τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν περὶ ταῦτα δεξιότητα καὶ εὐφυΐαν τοῦ συγγραφέως. Ἄν ὁ Montfaucon ἐπικαλεῖται πατὴρ τῆς παλαιογραφίας ὡς πρῶτος συναγαγὼν τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν καὶ διατάξας αὐτό, ὁ καθηγητῆς Gardthausen δύναται νὰ καυχήθῃ δικαίως ὅτι συνεπλήρωσε μὲν τὰ ἐλλείποντα, συναρμολογήσας δὲ μεθοδικῶς καὶ συστηματοποιήσας τὴν πολλαχοῦ ἄτακτον ὕλην συναπετέλεσεν ὅλον τι ἔχον μορφήν ἐπιστημονικωτέραν. Ἡ ἑλληνικὴ παλαιογραφία αὐτοῦ δὲν εἶνε ἔργον τι ἐφήμερον καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα, ἀλλὰ τελευταῖον ἐπιγέννημα πολυετῶν ἐργασιῶν καὶ εὐρυτάτων μελετῶν.

Ἐν Λειψίᾳ τῇ 9/21 Μαΐου 1879.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ν. ΒΕΡΝΑΡΑΚΗΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ ΣΤΙΧΟΥΡΓΙΑΣ
ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΠΡΟΣΩΜΙΑΝ
ΚΑΙ ΜΕΤΡΙΚΗΝ. (*)

III.

Ρυθμικαὶ ἀρχαί.

Α) Ρυθμικοὶ πόδες.

Ῥυθμὸς μὲν καθ' ὅλου, ὡς εἶπομεν, εἶνε ἢ ἐν τῇ κινήσει τῶν διαστημάτων ἀρμονία· ἐν δὲ τῇ μουσικῇ καὶ τῇ γλώσσῃ κατ' ἐξοχὴν ἢ τῶν χρόνων ἀρμονία· τουτέστι ἢ ἐν τῇ διαφορότητι τῶν χρόνων ἀρμονία. Ἀλλὰ διὰ τὸ εἶνε αἰσθητὸς ὁ ρυθμὸς πρέπει ὁ χρόνος νὰ μὴ εἶνε συνεχῆς, ἀλλὰ νὰ μερίζεται εἰς αἰσθητὰ διαστήματα, ἔχοντα ἀρμονικῶς πρὸς ἄλληλα· μετρεῖται δὲ τὸ διάστημα ἐν τῇ γλώσσῃ διὰ τῆς συλλαβῆς· ἐν γένει δὲ αἱ συλλαβαὶ τῆς νεοελληνικῆς εἶνε μὲν ἴσαι κατὰ τὸν λόγον τοῦ χρόνου, διαφοροὶ δὲ κατὰ τὴν ἔντασιν· καὶ ἀπλούστατος μὲν πάντων ρυθμὸς εἶνε, ὅταν ἐν σειρᾷ συλλαβῶν οὐδεμία ἄλλη διαφωνία ὑπάρχει, ἢ ὅτι εἶνε ἕτεραι, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα σύμφωνοι ὡς :

λά, λά, λά, λά,
ἦ τά, τό, τέ, τί.

Ἀλλ' ὁ ρυθμὸς οὗτος εἶνε μονότονος λίαν· διότι ἐπειδὴ ἡ διαφωνία εἶνε ἐλαχίστη δὲν ἐξάπτεται μὲν ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς θεωρίας τῆς διαφορᾶς, οὔτε τέρπεται αἰσθανομένη κατόπιν τὴν συμφωνίαν.

α. Προβαίνομεν περαιτέρω καὶ συμπλέκομεν μίαν ἔντονον συλλαβὴν μὲ ἄτονον, ὡς μῆλον· ἢ ἄτονον μὲ ἔντονον, ὡς καλός· ἐνταῦθα ἢ συμφωνία εἶνε μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἢ ἔντονος συλλαβὴ πρὸς τὴν ἄτονον ἔχει ἴσον λόγον· ἢ δὲ φύσις τῶν συλλαβῶν διαφέρει· ἀλλ' ἐπαναλαμβανομένου τοῦ συμπλέγματος τούτου καὶ πολλῶν μὲν διαφωνιῶν ἕνεκα τῶν ἀτόνων καὶ ἐντό-

(*) Συνέχεια καὶ τέλος τῆς ἐν τῷ ζ' τόμῳ, σελ. 425, διακοπείσης διατριβῆς.

νων συλλαβῶν γεννωμένων καὶ τῆς πληθύος, πολλῶν δὲ συμφωνιῶν ἕνεκα τῆς ὁμοίας κατὰ τάξιν διαδοχῆς αὐτῶν, παράγεται ποικιλώτερος καὶ εὐαρεστότερος ρυθμὸς· ὡς τοῦ μὲν πρώτου εἶδους παράδειγμα :

ἕνα ἕνα τοὺς φλογίζει, ἕνα ἕνα τοὺς μαραίνει·

τοῦ δὲ δευτέρου :

λαμπρὰ σελήνη, ἥτις βίπτεις φῶς γλυκύ.

Τὸ συμπλέγμα ἐκεῖνο, οὗ ἢ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ρυθμικὴν ἀρμονίαν, καλοῦμεν κατὰ τοὺς ἀρχαίους πόδα· διότι συνήθως διὰ τῆς ἄρσεως καὶ θέσεως τοῦ ποδὸς ἐμετροῦντο οἱ ρυθμικοὶ χρόνοι· καὶ τὸ μὲν ἔντονον μέρος, τὸ βαρύτερον, ὀνομάζομεν θέσιν· τὸ δὲ ἄτονον καὶ ἐλαφρότερον, ὅπερ σημαίνεται διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ποδὸς ἢ τῆς χειρὸς, ἄρσιν. Ἀλλ' ὅμως ἀπὸ τοῦ Bentley καὶ τοῦ G. Hermann, ἐχόντων τὴν ἄμουσον ὑπόληψιν, ὅτι ἢ ἰσχυρὰ συλλαβὴ τῶν θέσεων ἔχει καθόλου μουσικὸν ὕψος, ἐν ᾧ μάλιστα ἐν ταῖς μελωδίαις αἱ θέσεις συχνότερον ἔχρουσι τοὺς βαρυτέρους φθόγγους, αἱ ὀρθαὶ αὐταὶ ὀνομασίαι ἐλεεινῶς διεστράφησαν, ὥστε τὴν μὲν θέσιν νὰ προσαγορεύωσιν ἄρσιν, τὴν δὲ ἄρσιν θέσιν. Ἐὰν προσέξῃ δὲ τις εἰς τὸ ἦθος τὸ ὁποῖον παράγεται, ὅταν προηγῆται ἢ θέσις ἢ ἢ ἄρσις, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρων στίχων φαίνεται· τοῦτο ὠραιότατα διδάσκει ὁ Ἀριστείδης¹⁾ : « Τῶν δὲ ρυθμῶν ἢ συχαιτέροι μὲν οἱ ἀπὸ θέσεων προκαταστέλλοντες τὴν διάνοιαν, οἱ δὲ ἀπὸ ἄρσεων τῇ φωνῇ τὴν κροῦσιν ἐπιφέροντες τεταραγμένοι ».

Ὀνομάζομεν δὲ τὸ μὲν δυσύλλαβον μέτρον, τὸ ἀρχόμενον ἀπὸ θέσεως σπονδειῶν, τὸ δὲ ἀπ' ἄρσεως ἀντισπονδειῶν, καθὼς καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἀνάπαιστον ἐκάλουν καὶ ἀντιδάκτυλον· οὔτε πρὸς τὴν φύσιν οὔτε πρὸς τὸ ἦθος αὐτῶν ἀρμύζουσιν αἱ συνήθεις ὀνομασίαι τροχαῖος ἢ ἰαμβος· διότι ἢ θέσις δὲν ἔχει πρὸς τὴν ἄρσιν διπλάσιον λόγον, ἀλλ' ἴσον.

β. Εἰς ε' γένος ρυθμοῦ προβαίνομεν συνδέομεν μίαν ἔντονον μὲ δύο ἀτόνους, ὡς πρόσωπον· ἢ δύο ἀτόνους μὲ μίαν ἔντονον, ὡς

1) Περὶ μουσ. 97.

ἀγαθός· εἰς τὰ μέρη τοῦ ποδὸς τούτου ὑπάρχει πλήρης διαφωνία οὐ μόνον κατὰ τὴν ἔντασιν τῶν συλλαβῶν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν· διότι ἐνῶ ἐν τῷ προηγουμένῳ γένει ὁ λόγος τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν ἦτο ὡς 1 πρὸς 1, ἦτοι ἴσος, ἐνταῦθα ὁ λόγος αὐτῶν εἶνε ὡς 1 πρὸς 2, ἢ ὡς 2 πρὸς 1, ἐὰν τὰς δύο συλλαβὰς λάβωμεν ἐν τῇ θέσει, ἐπομένως διπλάσιος· διὸ οἱ τοιοῦτοι ῥυθμοὶ εἶνε τεταραγμένοι καὶ κεκινημένοι διὰ τὴν ἀνισότητα· παράδειγμα δὲ τοῦ μὲν ἀπὸ θέσεως ἀρχομένου εἶδους ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ κ. Ὀρφανίδου :

Τὴν τρομεράν μου κατάραν νὰ ἔχῃς, πνοή σου νὰ ᾔῃαι
τῶν κολασμένων ἢ φλόξ! Ἐριννὸς συνειδότης ἀγρία
εἰς τῆς νυκτὸς τὴν σιγὴν νὰ ταραττῆ τὸν ὕπνον σου πάντα!

Πόσον ταραχωδέστερα καὶ ἐμπαθέστερα εἶνε ταῦτα συγκρινόμενα πρὸς τὰ ἐξῆς τοῦ προηγουμένου εἰς τὸ ἴσον γένος ἀνήκοντος ῥυθμοῦ :

Χώρα μεγαλοφυίας! εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλαι,
ὦ πατρίς μου, αἱ ἰδέαι ἀνεβλάστουν αἱ μεγάλαι.

(Α. Σοῦτσος)

Τοῦ δὲ ἀντιθέτου τρισυλλάβου ποδὸς τοῦ ἀπὸ διπλῆς ἄρσεως ἀρχομένου παράδειγμα ἔστωσαν οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Ζαλακώστα :

Ἄπο κρότον ὀργάνων βοίζει,
τῆς Γραβιάς τὸ βουνὸν ἀντικρὺ,
λάμπουν ὄπλα χρυσᾶ καὶ λερῆ
φουστανέλλα μαυρίζει.

Ὁ ῥυθμὸς οὗτος, ὡς βλέπει τις, ἔχει ἦθος σοβαρώτερον καὶ πλήρες δραστηρίου ὀρμῆς· ὁ μὲν προηγούμενος ἀπὸ θέσεως ὑφύεται διὰ τῶν δύο ἄρσεων μετέωρος· διὸ εἶνε κατάλληλος εἰς ἐνθουσιασμοὺς καὶ μανίας, ὡς :

Ὅρ' ὕψηλά τῆς Ἑλλάδος! προπύργι' ἀνδρῶν ἐλευθέρων!
τὴν ὑπερήφανον στέμμα νεφῶν κεφαλῆν σας στολίζει
καὶ ἐξ αὐτοῦ καταπίπτουν φλογῶν ἢ χιόνων σινδόνες!
(Ὀρφανίδης)

ὁ δὲ τελευταῖος ἐκ διπλῆς ὀρμῆς ἰσχυρῶς ἐπιπίπτων ἀρμόζει εἰς προτροπὰς ἰσχυράς, εἰς ἐφόδους, ὡς :

Ἄποκρίνεται ἑκείνος : «Νὰ σφάξω
»ὄπου ἔβρω τοῦ Προφήτου ἐχθροὺς
»καὶ πατῶν τοὺς ἀπίστους νεκροὺς
τὸ Ἄλλάχι! ν' ἀνακράξω».

Ἀμφότεροι ὅμως οἱ ῥυθμοὶ οὗτοι εἶνε ἀνάρμοστοι εἰς ποίησιν σεμνὴν καὶ ἰλαράν, ἡσυχον βίον καὶ ἡρεμα ἦθη περιγράφουσαν, ἢ ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ λόγους μετὰ σεμνότητος καὶ ἀνευ μανίας ἐξυμνοῦσαν. Καὶ ὅμως πόση κατάχρησις ἐγένετο τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου ἐξαμέτρου λεγομένου εἰς ὑποθέσεις, εἰς ἃς ἤμιστα ἤρμοζε τὸ μανιῶδες αὐτοῦ ἦθος! Καὶ τολμῶσι προτέτι παραγόμενοι ὑπὸ τῆς πλημμελοῦς ἐκείνης μετρικῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀρχαίων νὰ καλῶσι τοὺς ῥυθμοὺς τούτους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους, ἐν ᾧ οἱ δάκτυλοι καὶ ἀνάπαιστοι τῶν ἀρχαίων, ἐξαιρουμένων τῶν κυκλίων, ἀπετέλουν τὸ ἴσον γένος· διότι ἡ θέσις πρὸς τὴν ἄρσιν εἶχε ὡς 2 πρὸς 2· πρὸς δὲ παντελῶς διάφορον εἶχον ἦθος· ὁ Ἀριστείδης p. 97 Meib. λέγει : αἱ ἐν ἴσῳ λόγῳ τεταγμένοι δι' ὀμαλότητα χαριέστεροι· ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς (περὶ συνθέσ. 17) μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ὁ δάκτυλος «πάνυ σεμνὸς καὶ εἰς κάλλος ἀρμονίας ἀξιολογώτατος» ὡς καὶ περὶ τοῦ ἀναπαίστου ὅτι «σεμνότητα ἔχει πολλὴν καὶ ἐνθα δεῖ μέγεθος περιθεῖναι τοῖς πράγμασιν ἢ πάθος δεῖ παραλαμβάνεσθαι». Ἄλλὰ τίς δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ στίχος οὗτος λ. χ.

Χαίρετε, κῆποι φαῖδροι τοῦ Βροντάδου, τῆς Χώρας, τοῦ Κάρπου
(Ὀρφανίδης)

εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος τοῦ λεγομένου τούτου τροχαϊκοῦ μέτρου, ὅστις τὸναντίον παρὰ τῶν ἀρχαίων ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἄσεμνος καὶ κορδακικός :

Χαῖρε, κόνις Ἀρμοδίων, κόνις Ἀριστογειτόνων,
ἦτις μετὰ τῶν ζεφύρων συμπετᾶς καὶ τῶν αἰώνων.
(Α. Σοῦτσος)

Τὸναντίον οἱ καταχρηστικῶς καλούμενοι ἱαμβοὶ τῆς νεοελληνικῆς ἔχουσι σεμνότητα, ἡρεμίαν, γάρον, ἄτινα δὲν ὑπάρχου-

σιν εἰς τοὺς παραχῶδεις ἀναπαίστους καλουμένους, ὡς ὁ στίχος

Δαμπρὰ σελήνη, ἥτις χύνεις φῶς γλυκύ.

παραβαλλόμενος πρὸς τὸν

Ἐφερόμην ἀσκόπως κτ' ἀνάπαυσιν θέλων

ἐμφαίνει τὴν διαφορὰν. Ἐπ' ἐναντίας δὲ οἱ ἱαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι ἦσαν θερμοὶ καὶ εὐτελέστεροι· καὶ δι' αὐτὸ κατὰ τὸν Mar. Victor. 108 : «Improbatur apud tragicos versus ex omnibus iambis compositus, nam quo sit amplior et par tragicae dignitati interponunt in locis dumtaxat imparibus pedum dactylicorum moras et spondeum».

Ὡστε οἱ παρ' ἡμῖν ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι καταχρηστικῶς καλούμενοι δὲν εἶνε εἰμῆ σπονδεῖοι ἀπ' ἄρσεως καὶ ἀπὸ θέσεως· τοῦτο συμφωνεῖ μὲν καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν, ἣν ἀνεπτύξαμεν, ὅτι ἐκάστη συλλαβὴ ἡμῶν ἰσοδυναμεῖ μὲ δίσσημον χρόνον τῶν ἀρχαίων· μαρτύρια δὲ προσέτι ἔστωσαν καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα, ἅπερ συνήθως οὐχὶ ἱαμβικῶς ἀλλὰ σπονδειακῶς (ἢ δακτυλικῶς) ἄδονται, ὡς :

Ἐβγήκαν τὰ καράβια τὰ Ζαγοριανά·

διότι ὁ ρυθμὸς οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸ ἴσον γένος τῆς νεωτέρας μουσικῆς, ἕκαστος δὲ ποῦς δισύλλαβος ἀποτελεῖ τέσσαρας μὲν χρόνους ἀρχαίους, δύο δὲ τέταρτα τῆς νεωτέρας μουσικῆς· διότι τὸ ὄγδοον λαμβάνεται συνήθως ἴσον μὲ τὸν πρῶτον χρόνον ἢ τὴν βραχεῖαν συλλαβὴν τῶν ἀρχαίων. Ἐν καὶ ἡ μουσικὴ ἔχει ἱκανὴν ἐλευθερίαν, ὥστε νὰ μεταβάλη τοὺς φυσικοὺς χρόνους, ὡς ἐπὶ τοῦ ἄσματος :

Μαύρ' εἶν' ἡ νύκτα ἔστα βουνὰ

ἔς τοὺς βράχους πέφτει χιόνι

ὅπερ ἄδεται μὲν κατὰ δακτυλικὸν ρυθμὸν, ἐκάστου ποδὸς ἰσοδυναμοῦντος μὲ ὀκτάσημον δακτυλικὸν τῶν ἀρχαίων, καὶ οὐχὶ χοριαμβικῶς, ὡς διατείνεται ὁ ποιητὴς τοῦ ἄσματος· μηκύνεται δὲ ἡ μὲν πρώτη συλλαβὴ τοῦ «μαύρ' εἶν' ἡ» εἰς τετράσημον, ἦτοι ἡμίμακρον τῆς νῦν μουσικῆς, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τρίσημον, ἡ δὲ τρίτη εἰς μονόσημον βραχύνεται· καίτοι ἀλλαχοῦ τηροῦνται οἱ φυσικοὶ χρόνοι, ἐκάστης συλλαβῆς σωζούσης τὸ δίσσημον αὐτῆς μακρόν. Ἐν δὲ ἦσαν τροχαῖοι καὶ ἱαμβοὶ, ἀδύνατον ἢ μου-

σικὴ νὰ κατεφρόνει κατὰ πάντα τῆς φυσικῆς ἐκφωνήσεως, ὡς οὐδὲ παρ' ἀρχαίους, καὶ ὡς ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις δὲν δύναται νὰ μεταβάλη τοὺς τόνους τῶν λέξεων· ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει τόνος καθόλου, ἔχει καὶ ἡ ὠδὴ κροῦσιν, καίπερ δυναμένη νὰ προσθέσῃ καὶ ἐκεῖ, ὅπου δὲν ἔχει ἡ λέξις. Ὅτι μὲν ἄρα οἱ λεγόμενοι ἱαμβοὶ καὶ τροχαῖοι τῶν νεωτέρων γλωσσῶν δὲν εἶνε εἰμῆ σπονδεῖοι σχεδὸν δῆλον.

Ἄλλὰ πῶς νὰ ὀνομάσῃ τις ἤδη ὀρθῶς τοὺς λεγομένους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους; οὔτοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς τετρασήμους δακτύλους καὶ ἀναπαίστους ἐκείνων· διότι αἱ δύο ἀτόνιστοι δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὴν μίαν τετονισμένην· ἀλλ' ἰσοδυναμοῦσι μὲ ἐξάσημα ἀρχαῖα· ἀνάγονται δὲ οὐχὶ εἰς τὸ ἴσον τὸ δακτυλικόν, ἀλλ' εἰς τὸ διπλάσιον μᾶλλον, τὸ ἱαμβικόν γένος. Ἄρα γε κατ' ἀναλογίαν πρέπει νὰ τοὺς ὀνομάσωμεν μολοσσούς; Πλὴν τὸ ὄνομα τοῦτο συμφωνεῖ μὲν κατὰ τοὺς χρόνους, ἀλλ' οὐχὶ κατὰ τὸ ἦθος· ὅθεν μᾶλλον προτιμῶ νὰ ὀνομάσω τὸν μὲν δάκτυλον λεγόμενον βακχεῖον, τὸν δὲ ἀνάπαιστον ἀντιβάκχειον· ναὶ μὲν ἐν τῇ μετρικῇ οὕτως ἐκάλουν τὸν πεντάσημον πόδα — — — καὶ — — —, ἀλλ' οἱ μουσικοὶ ἐκάλουν οὕτω τὴν ἐκ δύο ἀνομοίων ποδῶν ἱάμβου καὶ τροχαίου ἐξάσημον συζυγίαν — — — καὶ — — —, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ἀριστείδης, p. 37 M. «Σύνθετοι δὲ οἱ κατὰ συζυγίαν βακχεῖοι δύο, ὧν ὁ μὲν πρότερον ἔχει τὸν ἱάμβον, δεύτερον δὲ τὸν τροχαῖον· ὁ δὲ ἐναντίως»· καὶ ἐκεῖνοι μὲν ἐκάλουν τοὺς πόδας τούτους βακχεῖους διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτοὺς ἀπλῶν ποδῶν· ἡμεῖς δὲ δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν τοὺς ἡμετέρους — — — καὶ — — — διὰ τὴν ἀνομοιότητα καὶ ἀντίθεσιν τῆς θέσεως πρὸς τὴν ἄρσιν· καὶ ὅπως οἱ ρυθμοὶ ἐκεῖνοι εἶχόν τι λοξὸν καὶ παράφορον, οὕτω καὶ οἱ ἡμέτεροι ἀρμόζουσιν εἰς μέθην ἐνθουσιασμοῦ, μανίας, ὀρμῆς παραφόρου· καὶ ἐντελῆς μὲν ταυτότης κατὰ τὸ ἦθος αὐτῶν δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ τοῦλάχιστον ἡ ὁμοιότης τῶν χρόνων καὶ τὸ εἰς ἀμφοτέρους κοινόν, καίπερ διάφορον τὸ εἶδος, μανιωδὲς καὶ παράφορον δικαιοῖ ἡμᾶς εἰς τὰς ὀνομασίας ταύτας· τοῦλάχιστον πολὺ ὀρθότεραι τῶν συνήθων.

Ὡσαύτως καὶ οἱ παρὰ Γερμανοῖς καταχρηστικῶς καλούμενοι

τροχαῖοι καὶ ἰαμβοί, μὴ ὄντες κυρίως παρὰ σπονδεῖοι ἢ δακτυλοειδεῖς (ὡς λ. χ. τὸ *Fahren*, ἔνθα ἡμῖς ὡς ἔγγιστα χρόνος προστίθεται ἐκ τῆς δευτέρας συλλαβῆς εἰς τὴν πρώτην καὶ καταντᾷ ἡ σχέσις ὡς $2 \frac{1}{2}$ πρὸς $1 \frac{1}{2}$, εἶνε πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι τῶν λεγομένων δακτύλων καὶ ἀναπαιστων· ὡς οἱ στίχοι τοῦ Schiller :

Fahre wol du Rosenzeit voll Wonne
Die so oft das Mädchen lustberäuscht.

καὶ οἱ ἐξῆς ἀντισπονδειακοί, καταχρηστικῶς δὲ ἰαμβικοὶ τοῦ Goethe :

Bewundert viel und viel gescholten Helena
vom Strande komm' ich wo wir erst gelandet sind.

δὲν εἶνε κατὰ πολὺ σεμνότεροι καὶ ἀξιωματικώτεροι παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς δακτυλικούς καλουμένους τοῦ Voss :

«Nenne den Mann mir, o Muse, den listigen, welcher so vielfach
Irret' um her, seitdem er die heilige Troja verheeret» ;

Καὶ πολὺ δικαίως οἱ Ἄγγλοι τὸν ἐκ πέντε ἰάμβων συγκείμενον αὐτῶν μέτρων προσηγόρευσαν ἠρωϊκὸν διὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα.

c. Τοσαῦτα μὲν περὶ τῶν δισυλλάβων καὶ τρισυλλάβων ποδῶν, οὓς ἐκαλέσαμεν σπονδεῖον καὶ ἀντισπόνδειον, βακχεῖον καὶ ἀντιβάκχειον, καθ' ὅσον προηγεῖται ἢ ἔπεται ἡ θέσις.

Τρίτον γένος ῥυθμοῦ ἀποτελοῦσιν οἱ τετρασύλλαβοι ἐκ δισυλλάβου θέσεως καὶ δισυλλάβου ἄρσεως συγκείμενοι πόδες· καθ' ὅσον δὲ ἡ θέσις ἀποτελεῖ σπονδεῖον ἢ ἀντισπόνδειον καλοῦμεν τὸ μέτρον σπονδειοειδές ἢ ἀντισπονδειοειδές· καὶ ἡ προηγεῖται ἢ θέσις ὡς *παίρνουνταρε*, ἢ ἔπεται ὡς *περιμένω*· τὸ μὲν πρῶτον καλοῦμεν *προσπόνδειον*, τὸ δὲ δεύτερον *ἐπισπόνδειον*· ὁμοίως ἔχομεν καὶ *προαντισπόνδειον* καὶ *ἐπαντισπόνδειον*, ὡς ἀπέρχομαι, ἁρμονικός. Μέχρι τοῦδε ἀτάκτως τὰ δύο ταῦτα εἶδη συμμιγνύοντες ἔκαμαν ὥστε οἱ στίχοι αὐτῶν, ἰδίᾳ τὰ τρίμετρα ἰαμβικὰ καλούμενα, νὰ μὴ ἔχωσιν ἰκανὴν εὐρυθμίαν καὶ ἁρμονίαν.

Προσέτι ἐκάλουν ταῦτα διποδίαν ἰαμβικὴν καὶ τροχαϊκὴν, ἐν ᾧ κατ' ἀναλογίαν ὄφειλον νὰ καλῶσι παίονας· διότι ναὶ μὲν οἱ ἰαμβοὶ τῶν ἀρχαίων καὶ οἱ τροχαῖοι κατὰ διποδίαν ἐμετρῶντο, ἔχοντες τὴν ἰσχυροτέραν κρούσιν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ δευτέρου μὲν ποδὸς οἱ ἰαμβοί, τοῦ πρώτου δὲ οἱ τροχαῖοι, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐκ τούτου ἔπεται, ὡς καὶ ὁ Westphal παρατηρεῖ¹⁾, ὅτι ὁ ἕτερος ποῦς ἀποβάλλει τὴν κρούσιν του, ἀλλ' ἀπλῶς ὑποβάλλει εἰς τὴν ἰσχυροτέραν τοῦ ἑτέρου τὴν διαφοράν ταύτην ἐναργῶς δεικνύει τὸ ἐξῆς παράδειγμα :

λαμπρὰ σελήνη, ἣτις χύνεις φῶς γλυκὺ,
πραῦνεις τὴν περίλυπον καρδίαν μου.

ὁ μὲν προηγούμενος στίχος σύγκειται ἐξ ἀντισπονδειῶν καθαρῶν· ἐκ τοῦ συμπλέγματος δὲ τῶν δύο ποδῶν, ὁ ἕτερος δύναται νὰ τονίζεται ἰσχυρότερον, χωρὶς ἔνεκα τούτου ὁ παρακείμενος νὰ στερῆται τοῦ τόνου του· τούναντίον ἐν τῷ β' στίχῳ αἰσθανόμεθα ῥυθμικὴν τινὰ μεταβολήν, καθ' ἣν ἐκ βαρυτέρου καὶ ἰσχυροτέρου γίνεται μετάθεσις εἰς ἐλαφρότερον καὶ εὐπετέστερον. Ἄλλ' ἡμεῖς ἔνεκα τῆς ὀλιγοτονίας τῆς ἡμετέρας γλώσσης καθαρὸς σπονδειακούς καὶ ἀντισπονδειακούς στίχους δὲν δυνάμεθα νὰ κάμνωμεν· ἐπικρατέστεροι δὲ εἶνε οἱ ἐλαφροὶ σπονδειοειδεῖς καὶ ἀντισπονδειοειδεῖς, ὧν ἡ ἰσχύς ἀναγκάζει καὶ τοὺς καθαρὸς νὰ προσοικειωθῶσιν ἐξασθενούντες τοὺς τόνους αὐτῶν μὲ τὸ σχῆμα ἐκείνων. Καὶ ἐξέχουσι μὲν οἱ ἡμέτεροι στίχοι διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἐλαφρότητα, εὐκινήσιν καὶ μαλακότητα, ἐλαττοῦνται δὲ κατὰ τὴν σεμνότητα καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν γερμανικῶν καὶ ἀγγλικῶν. Ἄς παραβάλλῃ τις λ. χ. τοὺς ἐξῆς στίχους :

N' ἀπέλω; τὸ προφέρουσι τὰ χεῖλη σου
μὲ τόσην τῆς καρδίας σου σκληρότητα ;

μὲ τοὺς ἐξῆς γερμανικούς :

Das ist die schöne Lüneburger Ebene
Wohin des Rufs Trompete mich von fern gelockt.

ἢ τοὺς ἐξῆς ἀγγλικούς, καίτοι κατὰ ἓνα πόδα ἠλαττωμένους :

1) Griech. Metrik. s. 7.

Roll on, thou deep and dark blue ocean roll!
Ten thousand fleets sweep over the in vain;¹⁾

Καὶ ἄλλοθεν δύναται τις νὰ πεισθῆ, ὅτι τοὺς τετρασυλλάβους τούτους πόδας δικαιούμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀσυνθέτους καὶ οὐχὶ συνθέτους ἐκ δύο ποδῶν· διότι κατὰ τὸν Ἀριστόξενον «οἱ ἀσύνθετοι τῶν συνθέτων διαφέρουσι τῷ μὴ διαιρεῖσθαι εἰς πόδας, τῶν συνθέτων διαιρουμένων». Ἀλλὰ δυνάμεθα τὸ ἀπέρχομαι, λ. χ. ν' ἀναλύσωμεν εἰς δύο πόδας ἀπέρ- καὶ -χομαι; ἀλλ' ἕκαστος ποῦς σύγκειται ἐξ ἄρσεως καὶ θέσεως· τὸ δὲ -χομαι, οὐδεμίαν ἔντονον θέσιν ἔχον δὲν δύναται νὰ κληθῆ ποῦς.

Ἔσπε ἡμεῖς δύο γένη ἔχομεν μόνον ἐπιδεχόμενα συνεχῆ στιχουργίαν· τὸ ἴσον γένος τῶν τετρασυλλάβων καὶ τὸ διπλάσιον καὶ ἄνισον τῶν τρισυλλάβων· τὸ δὲ δισυλλαβικὸν ἄχρηστον σχεδὸν παρ' ἡμῖν, μόνον δὲ συμπλέκεται μετὰ τῶν ἄλλων.

Σπονδαῖος καὶ ἀντισπὸνδειος, βακχεῖος καὶ ἀντιβάκχειος εἶνε οἱ μόνοι ῥυθμικοὶ ἡμῶν πόδες· ὁ δὲ σεμνὸς καὶ ἀρμονικὸς δάκτυλος, ὁ παθητικὸς καὶ μεγαλοπρεπῆς ἀνάπαιστος, ὁ εὐθυμος τροχαῖος, ὁ ὀξύς καὶ καυστικὸς ἱαμβος, οἱ ἐνθουσιαστικοὶ παίωνες, καὶ τόσοι ἄλλοι πόδες καὶ συμπλέγματα ποδῶν εἶνε παντελῶς ἄγνωστα καὶ ἀρίμητα εἰς τὰς νεωτέρας γλώσσας· διότι μουσικοῦ ῥυθμοῦ ἴσα ἴσα στεροῦνται αὐταί· τί δὲ νὰ εἴπη τις πρὸς τοὺς τολμηροὺς μεταφραστάς, οἵτινες παντελῶς διαφθεῖρουσι τὸ ἦθος τῶν ἀρχαίων μέτρων; Ἐγὼ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μεταφράσω τὸ δακτυλικὸν μέτρον οὐχὶ διὰ τοῦ ἡμετέρου βακχείου, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τοῦ σπονδαίου, τοῦ καταχρηστικῶς λεγομένου τροχαίου· ἂν καὶ πάλιν πόσον θὰ ἐβλάπτετο τοῦ ἀρχαίου μέτρον τὸ ἦθος; διότι δὲν ἔχουσι τὸ αὐτὸ δύο ἀναλυόμενα βραχέα ἦθος καὶ ἐν μακρόν· κάλλιον δὲ πάλιν θὰ ἤρμοζεν, ἂν τὸ ὁμηρικόν

1) Τοὺς στίχους τούτους τοῦ Βύρωνος προσφικειώθη μεταφράσας ὁ Α. Σουῦτσος, ὡς καὶ ὀλόκληρον τὸ μέρος·

Κύλιε τὰ κύματά σου, θάλασσα! Μυρίοι στόλοι
ἔρχονται, ὑπάγουν, τρέχουν εἰς τὸν τράχηλόν σου ὅλοι
.....

Τοιαύτη συνήθως τῶν ἡμετέρων ποιητῶν ἢ πρωτοτυπία.

ἐξάμετρον μετεφράζετο διὰ τοῦ ἡμετέρου δεκαπεντασυλλάβου, ὅπερ εἶνε τὸ ἐπικὸν καὶ ἠρωϊκὸν ἡμῶν μέτρον· διότι κυρίως πᾶσα μετάφρασις εἶνε ἀτυχής.

B) Κῶλα, κόμματα, περίοδοι, σίχοι, ὑπέρμετρα.

Ὅπως δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες συλλαβαὶ συμπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ὡς ἄρσις καὶ θέσις ἀποτελοῦσι τοὺς πόδας, οὕτω δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες πόδες συμπλεκόμενοι οὕτως, ὥστε εἰς ἢ δύο πόδες πρὸς τοὺς ἄλλους νὰ εἶνε ἐν σχέσει ἄρσεως καὶ θέσεως, γεννῶσιν ἔρρυθμόν τι ὅλον, ὅπερ καλοῦμεν κατὰ τὸν Ἀριστόξενον σύνθετον πόδα, ἢ κῶλον· ὥστε ἐν κῶλον ἀποτελεῖται ἢ ἐκ τεσσάρων ποδῶν δισυλλάβων ἢ ἐκ τριῶν τρισυλλάβων ἢ ἐκ δύο τετρασυλλάβων· ὡς καὶ ὁ ἀπλοῦς ποῦς ἢ ἐκ τεσσάρων συλλαβῶν τὸ πολὺ, ἢ ἐκ τριῶν, ἢ ἐκ δύο τὸ ἐλάχιστον σχηματίζεται· τὸ κῶλον ἄρα δὲν ὑπερβαίνει κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσῃ τὰς ἐννέα συλλαβάς· ἀπαράλλακτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μέχρι 18 χρόνων ἐξικνεῖτο τὸ κῶλον (πλὴν τοῦ παιωνικοῦ συνθέτου ποδός, ὅστις κατὰ τὸν Ἀριστόξενον ἔβαινε μέχρι πεντεκαεικοσασήμου· ἀλλ' ὁ ῥυθμὸς οὗτος εἰς τὴν νεωτέραν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἶνε ἄγνωστος). Mar. Victor. p. 111. Traditum est enim colon intra decem et octo tempora esse debere; metrum autem ex duobus colis subsistere.

Ἐκάστου κῶλου κυρίαν μὲν θέσιν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν τελευταῖον πόδα, ἀσθενεστέραν δὲ τὸν μέσον, ἀσθενεστάτην δὲ τὸν πρῶτον· καὶ ἐκάστου μέτρον ἢ σίχου ὡσαύτως τὸ δεύτερον κῶλον, ὡς σημαντικώτερον τοῦ ῥυθμοῦ. Τοῦτο διαρρήδην διδάσκει ὁ Ἀριστόξενος, p. 288: «Οἱ μὲν (τῶν συνθέτων ποδῶν δηλονότι) ἐκ δύο χρόνων σύγκεινται, τοῦ τε ἄνω καὶ τοῦ κάτω, οἱ δὲ ἐκ τριῶν, δύο μὲν τῶν ἄνω, ἐνὸς δὲ τοῦ κάτω· οἱ δὲ πάλιν ἐξ ἐνὸς μὲν τοῦ ἄνω, δύο δὲ τῶν κάτω, οἱ δὲ ἐκ τεττάρων, δύο τε τῶν ἄνω καὶ δύο τῶν κάτω». Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστόξενος τὴν μὲν τελευταίαν χώραν ἐκάστου συνθέτου ποδός θεωρεῖ καθόλου ὡς βάσιν, τουτέστι θέσιν· τοῦτο σημαίνει ὁ κάτω χρόνος· μέσην

δέ τινα καὶ ὡς θέσιν καὶ ὡς ἄρσιν, ὡς ἔχοντα μέσῃν καὶ ἐπίκοι-
νον τὴν ἔμφασιν· ἀλλὰ διὰ τί εἰς τὸν τελευταῖον πόδα δίδει ὁ
Ἀριστόξενος ταύτην τὴν προτίμησιν; διότι ὁ τελευταῖος ποῦς
(ἢ συζυγία) ὡς ὕστερος ἐρχόμενος ἔχει πλησιεστέραν τὴν ἔμφα-
σιν πρὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ἂν ἀκόμη ἰσχυρότερον λέγωνται πολ-
λάκις οἱ πρότεροι· ἐκεῖ ἀναπαύεται ἡ σύντασις τῆς διανοίας· ἐκεῖ
διὰ τῆς φωνῆς, τῆς μελωδίας, τῆς ὁμοιοκαταληξίας, δηλοῦται
ἡ ἀπόθεσις τοῦ ρυθμοῦ· ἀπόδειξις δὲ ὅτι εἰς τοὺς ἀντισπονδεια-
κοὺς στίχους ἀνεχόμεθα ἢ μὲν πρώτη χώρα ἐνίοτε νὰ εἶνε καὶ
σπονδεῖος, ὡς

Μ α ὕ ρ ο καράβι ἐπλευσε στὰ μέρη τῆς Κασσάνδρας,

ἀλλ' οὐδέποτε τὴν δευτέραν· ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν σπονδεια-
κῶν τὴν μὲν πρώτην χώραν ἀνεχόμεθα νὰ εἶνε καὶ ἀντισπόν-
δειος, ὡς :

Ἄ λ λ ἄ ζώπυρον ὠραῖον αἰωνίων πόθων εἶσαι.

ἀλλ' οὐχὶ τὴν δευτέραν· προσέτι ὁ τελευταῖος ποῦς παντὸς στί-
χου παρά τε τοῖς Ἰταλοῖς, οἵτινες εἰς τοὺς ἄλλους πόδας ἐπι-
τρέπουσι μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀταξίαν τοῦ ρυθμοῦ, ὀφείλει
νὰ ἔχη τὸν αὐτὸν τόνον σταθερῶς, καὶ παρ' ἡμῖν ὡσαύτως δια-
τηρεῖ τὸν αὐτὸν τόνον καὶ τὸ αὐτὸ σχῆμα. Ὁμοίως καὶ περὶ τῶν
ἀρχαίων ρυθμῶν· εἶνε παραδεδομένον καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων μετρι-
κῶν, ὅτι ἐκάστης ἰαμβικῆς διποδίας ὁ δεύτερος ποῦς ἀπετέλει
τὴν βᾶσιν, καὶ εἶχε τὴν κατάκρουσιν· τοῦτο βεβαιοῦται καὶ ἐκ
διασεσωσμένου παραδείγματος μελωδίας ἀωνύμου, ἐνθα ἡ
στιγμὴ, δι' ἧς ἐσημαίνετο ἡ κρούσις, κεῖται ἐπὶ τῆς δευτέρας
θέσεως ἰαμβικῆς διποδίας¹⁾).

Ἄλλὰ τὰς τροχαϊκὰς διποδίας ἐξεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι κατα-
κρούοντες τὸν πρῶτον πόδα, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ κοῦφον
καὶ εὐτράπελον αὐτῶν ἦθος, ἐν ᾧ τῶν ἰάμβων τὸ δραστικὸν
ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιφορὰν τῆς κρούσεως εἰς τὸν δεύτερον πόδα· διὸ
οἱ ἄλογοι πόδες ἐν μὲν τοῖς ἰάμβοις ἐπιτρέπονται εἰς τὰς περιτ-

1) Ὁρα Rossbach u. Westphal, Rhythmik, S. 645.

τάς, ἐν δὲ τοῖς τροχαίοις εἰς τὰς ἀρτίους χώρας. Μ' ὅλα ταῦτα
οἱ νεώτεροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ αἰσθανθῶσι τὴν βαθεῖαν ταύτην
αἴσθησιν τῶν ἀρχαίων. Καὶ ὁ μὲν Cäsar ἤθελε νὰ μεταβάλη καὶ
νὰ διορθώσῃ τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Ἀριστοξένου· ὁ δὲ
Westphal ὁμολογεῖ μὲν τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἀριστοξένου, ἀλλ' ἀμ-
φιταλαντεύεται καὶ ἐν σελ. 449 καὶ 487 τῆς μετρικῆς του προ-
τιμᾶ τὴν συνήθη πλημμελῆ βᾶσιν· καὶ τῶν τε ἰαμβικῶν βᾶσεων
τὸν πρῶτον πόδα τονίζει καὶ τοῦ ὅλου στίχου τὰς βᾶσεις ἐναν-
τίως τῷ Ἀριστοξένῳ σημαίνει, ἐπιλανθάνεται δὲ ὅτι τὸ τίς μὲν
ποῦς ἢ ποία συζυγία ἰσχυρότερον πρέπει νὰ λέγεται, τοῦτο ἐξαρ-
τᾶται καὶ ἐκ τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ πάθους, ἢ δὲ θέσις διατηρεῖ
πάντοτε τὴν ἔμφασιν τῆς. Μάτην δὲ ὁ Christ ἐπικαλεῖται τὸ
ἔκτυπὸν ρυθμικὸν αἶσθημα, οὐδ' ὄναρ ἰδῶν ὁποῖα ἦτο ἡ ἀπαγγε-
λίαι καὶ ἡ φύσις τῶν ἀρχαίων μέτρων. Καὶ ταῦτα πρὸς τοῖς ἄλ-
λοις ἐμφάνουσι πόσον κατὰ τὴν αἴσθησιν τοῦ ρυθμοῦ, τῆς ἀρμο-
νίας τῆς μουσικῆς ὑπολείπονται οἱ νεώτεροι τῶν ἀρχαίων.

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι τὸ κῶλον ἢ ὁ σύνθετος ποῦς δὲν δύναται
νὰ περιέχῃ πλείονας τεσσάρων ποδῶν τῶν δισυλλάβων· διότι
καὶ ὁ ἀπλοῦς μέχρι τετρασυλλάβου προσέβη· πλείονα δὲ ἐννέα
συλλαβῶν, ἦτοι τριῶν τρισυλλάβων ποδῶν δὲν δυνάμεθα νὰ
συμπεριλάβωμεν ὑπὸ ἓνα ρυθμικὸν τόνον· καὶ δύο κῶλα καὶ
ἂν κατὰ τοὺς ἄλλους πόδας διαφωνῶσι, ἂν κατὰ μίαν βᾶσιν,
ἦτις, ὡς εἶπομεν, κεῖται ἐν τέλει, συμφωνῶσι κατὰ τὸν τόνον,
δύναται νὰ ἔχωσιν ἕνα εὐρυθμίαν· δι' ὅμοιον λόγον οἱ Ἰταλοὶ
δὲν παραδέχονται στίχους πλείονας ἔνδεκα συλλαβῶν· ἀλλ' ἐν-
δεκα συλλαβαὶ δὲν δύναται ὑπὸ ἓνα τόνον νὰ συμπεριληφθῶσιν
εἰς εὐρυθμίαν αἰσθητήν. Δύο δὲ κῶλα ἀποτελοῦσι μίαν περίοδον
κατὰ τοὺς ἀρχαίους ρυθμικούς, ἢ μέτρον, ἢ καὶ στίχον. Ἐπο-
μένως δύναται νὰ περιέχῃ τὸ πολὺ 18 συλλαβὰς· πέραν δὲ τού-
του καλεῖται ὑπέρμετρον ἢ σύστημα· καὶ δὲν δύναται νὰ γραφῆ
ἐν ἐνὶ στίχῳ. Ἄν δὲ τὸ κῶλον δὲν περαίνεται, ἀλλὰ καταλή-
γει, τότε καλεῖται κόμμα· ὥστε καὶ ἐξ ἑνὸς ποδὸς δύναται νὰ
σχηματισθῶσι κόμματα. Τὸν ὄρον δὲ στίχου κρίνω ἀρμόδιον νὰ
μεταχειριζώμεθα διὰ πᾶν ρυθμικὸν σύστημα, εἴτε ἐκ δύο κῶ-

λων, εἴτε ἐξ ἑνὸς κώλου ἢ κόμματος, γραφόμενον ἐν ἐνὶ στίχῳ.

Διαφέρει ὅμως ὅταν δύο κῶλα ἢ κόμματα γράφονται ἐν ἐνὶ στίχῳ ἢ δύο κατὰ τοῦτο, ὅτι, ὅταν γράφονται ἐν δυοῖσιν στίχοις ἀπαιτεῖται περισσοτέρα παῦλα καὶ ἀποκοπή, παρὰ ὅταν ἐν ἐνὶ αἰ δὲ ταχεῖαι παῦλαι καὶ ἀνακοπαὶ ἐμφαίνουσι ταραχὴν καὶ ἀγωνίαν· ὥστε ἀντιβαίνει εἰς τὴν σεμνότητα τῶν πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων τὸ νὰ γράφωμεν αὐτοὺς εἰς δύο στίχους, ὅπερ παραινεῖ ὁ κ. Λασκαρέτος¹⁾). Πολλάκις ὅμως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀσυναρτήτων στίχων, ὀλίγον διαφέρει τὸ νὰ τοὺς γράφωμεν εἰς δύο στίχους, ἢ εἰς ἓνα, ὡς τοὺς ἐξῆς τοῦ Α. Σούτσου·

Μακροὺς αἰῶνας
παρείδες Μοῦσα
τὸν Ἑλικῶνα
σιωπηλόν·
καὶ δὲν ἠκούσθης
καλλιφωνοῦσα
κανὲν κελάδημα
ὕψηλόν.

Γ) Διαίρεσις καὶ τομή.

Οἱ στίχοι ἵνα ἀπαγγέλλωνται ἀκόπως καὶ ἐναρμονίως πρέπει νὰ ἔχωσιν ἀναπαύλας τινὰς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῷ τέλει καὶ ἐν τῷ μέσῳ· καὶ ἐν τέλει μὲν, ὅταν ὁ στίχος τελειόνη εἰς μέρος λόγου· ἰδίως δὲ συντείνει εἰς τὴν εὐροίαν τῶν στίχων καὶ μάλιστα τῶν μακροτέρων νὰ συμπίπτῃ τὸ τέλος αὐτῶν μὲ τὸ τέλος γραμματικοῦ κώλου, ἢ τοῦλάχιστον συναφοῦς τινος νοήματος, ὥστε νὰ μὴ εἶνε ἡ ἀποκοπὴ βιαία· περὶ δὲ τὸ μέσον τοῦ στίχου ἀπαιτεῖται μία κυρία διαίρεσις ἢ τομή· καὶ διαίρεσις μὲν γίνεται, ὅταν, ὅπου τελειόνη ὁ ποῦς, τελειόνη καὶ ἡ λέξις· ὅταν δὲ λήγουσα ἡ λέξις τέμνη καὶ δὲν συμπεραίνῃ τὸν πόδα, λέγεται τομή.

Καὶ διαίρεσιν μὲν ἀγαπῶσιν οἱ ἐκ δύο κώλων ἴσων συγκεείμενοι στίχοι, ὡς λ. χ. ὁ δεκαπεντασύλλαβος πολιτικός, τομὴν δὲ οἱ ἐξ ἀνομοίων ἢ ἐξ ὁμοίων μὲν, ὡς ὁ ἐξάμετρος, βραχέων δὲ κατὰ

1) Ἐν Βύρωνι, Τόμ. ἀ. σ. 517.

τὸ ποσόν· ἀλλὰ οὗτος μᾶλλον κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἡμετέρας στιχουργίας. Ἡ δὲ διαίρεσις ἀρμόζει νὰ συμβῇ μάλιστα κατὰ τὸ μέσον, διαιροῦσα τὸν στίχον εἰς δύο ἴσα κῶλα· ἡ δὲ ἰσότης αὕτη δίδει σεμνότητα καὶ χάριν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ δεκαπεντασυλλάβου· διὰ τοῦτο καὶ ὁ γαλλικὸς ἀλεξανδρινός, καίπερ ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμέτερον τρίμετρον ἀντισπονδειακόν, εἶνε σεμνότερος καὶ χαριέστερος, ὡς οἱ στίχοι οὔτοι :

Ah! que me dites—vous?|Quelle étrange manie
Vous peut faire envier|le sort d'Iphigenie?

παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς ἐξῆς νεοελληνικούς :

Ἦ μητερ τοῦ Αἰπύτου,|εἰς τοὺς πόδας σου
γονυκλινῆς προσπίπτων|ἄφες ν' ἀσπασθῶ·

ἀλλ' ἡ τομὴ παρέχει μὲν ἀνωμαλίαν, ἀλλὰ καὶ ποικιλίαν καὶ ζωηρότητα.

Οἱ δ' ἐξ ἑνὸς κώλου στίχοι δύνανται νὰ στερῶνται ὅλως τομῆς καὶ διαιρέσεως.

Δ) Σχήματα στίχων.

α) κατὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐν τέλει καὶ ἐν μέσῳ.

Οἱ στίχοι λέγονται ὀλόκληροι μὲν καὶ ἀκατάληκτοι, ὅταν περιέχωσι τὸν τελευταῖον πόδα τέλειον· ὅταν δὲ καταλήγωσι, πρὶν εἶτι ἀπαρτισθῆ, καλοῦνται καταληκτικοί· ἐλλείπει δὲ ἡμία ἢ δύο συλλαβαί· ὅταν δὲ τούναντίον πλεονάζωσιν, ὑπερκατάληκτοι. Ἡ κατάληξις ἄρα εἶνε ἀνωμαλία τις, ἥτις ἐν μὲν τῇ μουσικῇ ἀναπληροῦται διὰ μετρομένου κενοῦ χρόνου, ἐν δὲ τῇ ψιλῇ ποιήσει, ποικιλία καὶ διαφωνία τοῦ τελευταίου ποδὸς πρὸς τοὺς προηγουμένους· διότι ἐνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος ἐν τῇ γλώσσῃ κενὸς χρόνος δὲν δύναται νὰ μετρηθῆ.

Ἀποκαθίσταται δὲ ἡ εὐρυθμία διὰ τῆς συμφωνίας τῆς ἀποθέσεως τοῦ ἐπομένου στίχου· ὅτι δὲ ἡ διάφορος συλλαβὴ τῶν ἀρχαίων ἐν τέλει δὲν πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τῆς ἀναπληρώσεως

χρόνου κενού, ἀλλ' ἄλλως, περὶ τούτου δὲν εἶνε καιρὸς ἐνταῦθα νὰ διατρίψωμεν. Ἄν δὲ ἡ συνάρφεια τοῦ στίχου ἀποκόπτεται διὰ καταλήξεως εἰς τὸ μέσον, καλεῖται ἀσυνάρτητος. Ἄσυνάρτητοι δὲ στίχοι εἶνε συνήθεις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ στιχουργίᾳ· ὡς λ. χ. οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι: ¹⁾

Τώρα τὴν αὐγή, | τώρα ἡ αὐγή χαράζει
τώρα τὰ πουλιά, | τώρα τὰ χελιδόνια.

ἐπίσης καὶ ἡ ἐν τῷ μέσῳ κατάληξις ἐν μὲν τῇ ᾠδῇ ἀποκαθίσταται διὰ τονῆς ἤτοι ἐκτάσεως ἢ διὰ κενοῦ χρόνου, ἐν τῇ διαλέκτῳ, ἐνεκα τῆς βραχύτητος τοῦ διαστήματος (διότι τσαύτη παῦλα γίνεται καὶ ἂν μὴ ὑπάρχη κατάληξις), ἐν τῇ τομῇ, ἢ εὐρυθμία ὀρεῖται νὰ ἀναπληροῦται διὰ τῆς ἐν ἐπομένῳ στίχῳ συμφωνίας τοῦ ἀσυναρτήτου. Ἄσυνάρτητοι δὲ εἶνε ἐπίσης καὶ οἱ ἀντισπονδειακοὶ στίχοι, δι' ὧν τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα συνέθεσεν ὁ Α. Σοῦτσος, ὡς:

ἦτις εἰς δάφνας | τοῦ Μαραθῶνος
τῆς Σαλαμίνας, | τῶν Πλαταιῶν
ἦνωσεν ἄλλας | νέου ἀγῶνος
ἐνδοξότερας | τῶν παλαιῶν.

ἐμφαίνουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἀποκόπτοντες τὴν ἀρμονίαν στίχοι κίνησιν, παραχῆν, πάθος τι, ἢ παραφορὰν· οὐδαμῶς δ' ἀρμόζουσιν εἰς σεμνὸν καὶ ἡρωϊκὸν ἔπος, οὔτε μεγαλοπρέπειαν ἔχοντες, οὔτε ἡρεμον καὶ ἐλευθέριον διάθεσιν· κομψῶς δὲ περιγράφει τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν ὁ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Κουμανούδης εἰς τὸ ποίημά του « Στράτις Καλοπίχειρος ».

.....
ἀρ' οὐ ἐσχάτως Τουρκομάχοι σοβαροί,
ὡς κόραι ἐλαφραὶ δὲν ἀπηξίωσαν
ἐμπρὸς μας νὰ χορεύσωσι μὲ λυρικὸν
βημάτισμ' ἀκουράστως διακλώμενοι
εἰς βαψφδίας ὅλας δυοκαίδεκα
μὲ τόσον βᾶρος ὄπλων.

1) Εἰς τὰ Carm. Popul. τοῦ Passow, σ. 445.

διότι τῷ ὄντι δεικνύουσι παραφορὰν εἴτε χαρᾶς καὶ μέθης, εἴτε ὀργῆς καὶ πάθους ἄνευ μεγαλείου.

β) κατὰ τὴν σύνθεσιν.

Συντίθενται δὲ οἱ στίχοι ἢ ἐξ ὁμοίων ποδῶν, ὅτε καλοῦνται καθαροὶ καὶ μονοειδεῖς, ἢ ἐξ ἀνομοίων. Καὶ περὶ μὲν τῶν μονοειδῶν οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ὡς τῆς ῥυθμικῆς αὐτῶν ἀρχῆς εὐκαταλήπτου· ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγῶμεν τὰ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν συγκεείμενα μέτρα; Κατηγοροῦσιν οἱ Γερμανοὶ τοὺς ἀρχαίους μετρικούς, οἵτινες διδάσκουσιν συνθέσεις ἐξ ἀνομοίων καὶ συμμίκτων ποδῶν. Ἄλλ' ὅμως οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἵτινες τὰ περισεσφωμένα τῶν ἀρχαίων ποιήματα ἐπραγματεύοντο οὐχὶ ὑπὸ μουσικὴν καὶ ῥυθμικὴν ἔποψιν, διότι τὰ μέλη αὐτῶν δὲν ἐσώζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἀλλ' ὑπὸ μετρικὴν, κατέστησαν σύστημα οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας· διότι εἰς τὴν ψιλὴν στιχουργίαν ἐπιτρέπονται πλεῖσται ποικιλίαι καὶ ἀνωμαλίας, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπονται πολὺ εἰς τὸν μουσικὸν ῥυθμόν· ἐπειδὴ τὸ μέγεθος τῶν διαστημάτων καθιστᾷ αὐτὰς λίαν ἐπαισθητάς. Ἄλλ' ἀναντίρρητον οὐχ ἦττον εἶνε, ὅτι ἡ ἀρχαία μουσικὴ χρῆσιν ἐποιεῖτο ῥυθμικῶν μεταβολῶν καὶ ποικιλιῶν, αἵτινες εἶνε ἄγνωστοι εἰς τὴν σημερινὴν μουσικὴν· πᾶσαι δὲ αὐταὶ αἱ μεταβολαὶ ἐγίνοντο πρὸς ἔντεχρον σκοπόν· ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἀριστείδου, ρ, 99: « Οἱ γε μὴν σύνθετοι παθητικώτεροί τε εἰσι τῷ κατὰ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐξ ὧν σύγκεινται ῥυθμοὺς ἀνισότητι θεωρεῖσθαι καὶ πολὺ τὸ παραχῶδες ἐπιφαίνοντες τῷ μηδὲ τὸν ἀριθμόν, ἐξ οὗ συνεστᾶσι τὰς αὐτὰς διατηρεῖν τάξεις, ἀλλ' ἀπὸ μακρᾶς ἀρχεσθαι, λήγειν δ' εἰς βραχεῖαν ἢ ἐναντίως, καὶ ὅτε μὲν ἀπὸ θέσεως, ὅτε δὲ ἐτέρως τὴν ἐπιβολὴν τῆς περιόδου ποιεῖσθαι. ». Τὸ ἦθος τοῦτο ὁμοίως ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ μέτρα, τὰ ἐξ ἀνομοίων συμμιγνόμενα. Ὅπως τὰ μέρη τὰ ἀπαρτίζοντα τοὺς ἀπλοῦς πόδας κατ' ἀρχὰς ἀνόμοια καὶ διάφωνα ὄντα διὰ τῆς ἐν ἐπαναλήψει συμφωνίας καθίστανται σύμφωνα καὶ γεννῶσι τὸν ῥυθμόν, οὕτω καὶ οἱ στίχοι οἱ ἀπαρτιζόμενοι ἐξ ἀνομοίων ποδῶν, ἂν ἐπαναληφθῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν καὶ συμφω-

ιῶσι, δύνανται νὰ καταστῶσιν ἑρρύθμοι καὶ εὐχάριστοι· καὶ ὅπως, ὅσῳ πλείων εἶνε ἡ ἀνωμαλία τῶν τοῦ ποδὸς μερῶν, τοσοῦτω παθητικώτερος καὶ ταραχωδέστερος εἶνε ὁ ῥυθμός, οὕτω ἔτι μᾶλλον παθητικώτεροι καθίστανται οἱ ἐξ ἀνομοίων ποδῶν στίχοι. Καλοῦμεν δὲ ἐπισύνθετα μὲν, μικρόν τι ἐπεκτείνοντες τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν, τὰ μέτρα, τὰ ἐκ δύο κῶλων συγκείμενα, ὧν ἕκαστον ἔχει διάφορον ῥυθμὸν εἴτε κατὰ γένος, εἴτε κατ' εἶδος· μικτὰ δέ, τὰ ἐξ ἀναμίκτων ποδῶν ἀπαρτιζόμενα· ῥυθμοειδῆ δὲ καὶ πολυσηματίστα, τὰ μὴ τηροῦντα ῥυθμικὴν τάξιν καὶ συμφωνίαν· ὅποια ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μουσικῇ, ἂν πιστεύσωμεν εἰς τὸν Ἀριστείδην· « Ῥυθμοειδεῖς δὲ (χρόνοι) οἱ μεταξὺ τούτων καὶ πῆ μὲν τῆς τάξεως τῶν ἑρρύθμων, πῆ δὲ τῆς ταραχῆς τῶν ἀρρύθμων μετεληφότες ».

Λέγομεν δὲ βραχέα τινὰ περὶ ἐκάστου αὐτῶν.

1. Μονοειδεῖς καὶ καθαροί.

Τοιοῦτους στίχους μόνον βακχεῖους καὶ ἀντιβακχεῖους δυνάμεθα νὰ ποιήσωμεν· τοὺς ἄλλους τοῦλάχιστον ποιοῦσι μικτοὺς καὶ πολυσηματίστους. Ἀλλὰ καθαρὸς ἐπίσης βακχεῖος πρέπει νὰ θεωρῶμεν, ἂν ἐνίοτε λείπῃ ὁ τόνος· δύναται δὲ νὰ λείπῃ ὁ τόνος ὑπὸ τὰς ἐξῆς περιστάσεις :

α) Ὄταν ὁ βακχεῖος εἶνε ἐν ἀρχῇ τοῦ στίχου· διότι ἡ εἰσβολὴ τῆς φωνῆς ἀναπληροῖ τὸν τόνον, ὡς :

ἑφιλονείκουν τὸ γέρας τοῦ κάλλους, σιγῶντα εὐγλώττως

Πρὸ πάντων ὁμῶς :

β) Ὄταν προηγῆται διὰ θέσεως πλειόνων συμφώνων ἐντεινομένη καὶ ἐκφαινομένη συλλαβὴ ἄλλων ἀσθενῶν, ὡς :

μ υ στηριώδεις παλμούς ἢ καρδίᾳ μου πρῶτον ἤσθάνθη·
καί :

εἰς στεναγμούς γοερούς οἱ τραχεῖς σου ἑρράγησαν βράχοι.

γ) Ὄταν ἄτονος συλλαβὴ ἀποτελῆ μέρος λόγου :

καὶ τὴν γυμνήν σου κοσμοῦν κορυφὴν τούρκου αἰ νεφέλαι.

διότι καὶ τότε διὰ διαστάσεως γεννᾶται ἔμφρασις. Πᾶσα ἄλλη ἐξαίρεσις εἶνε ἀνυπόφορος.

2. Ἐπισύνθετοι.

Τοιοῦτοι εἶνε μὲν σπάνιοι παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἥττον δύνανται νὰ σχηματισθῶσιν, ἔχοντες πάθος συγκρουομένων αἰσθημάτων καὶ πράξεων· πρὸς παράδειγμα ποιοῦμεν τοὺς ἐξῆς στίχους :

α) Πόθος μὲ λυόνει θερμός, | ὅπου μού καίει τὴν καρδίᾳ.

ὅπου ὁ ἐλαφρὸς βακχεῖος καταλήγει εἰς τὸ ε' κῶλον εἰς σφοδρὸν καὶ παθητικὸν ἀντισπόνδειον κατὰ μίμησιν τοῦ τῆς Σαπφροῦς :

Ἀλλὰ μ' ὄλυσιμελῆς, | ὦ ταιρε, δάμναται πόθος·

ἂν καὶ τὸ ἦθος εἰς τὴν μετάφρασιν ἱκανῶς μεταβάλλεται. Τὸ ἐναντίον αἰσθημα ἐμποιεῖ τὸ ἐξῆς ἐπισύνθετον :

β) Θα ψάλω πρῶτον | πράξεις ἡρώων λαμπράς.

κατὰ μίμησιν τοῦ ἐλεγιάμβου :

Πρῶτον μὲν εὐβου|λον θέμιν οὐρανίαν.

Ὡσαύτως ἀξιοσύστατον εἶνε τὸ ἐξῆς μέτρον :

γ) Γλυκύτατα ἄστρα τὸ φῶς σας | θέλγει τὴν ψυχὴν μου,

ἐνθα ἡ διὰ τῶν ἀπ' ἀντισπονδείου ἀρχομένων ἀντιβακχείων ἀναπτέρωσις τῆς ψυχῆς καταπίπτει διὰ τῶν σπονδείων εἰς γλυκεῖαν μελαγχολίαν καὶ σύννοιαν. Καὶ εἰς τοῦτο ὡσαύτως ἐμιμήθημεν τὸ ἀρχαῖον :

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, | χρεῖμά τοι γελοῖον.

ὅμοιόν τι πάθος ἔχει τὸ ἐξῆς ἐκ βακχείων κῶλον καταλήγον ἐξ ἐνθουσιώδους ἢ περιχαροῦς διαθέσεως εἰς σοβαρὰν πράυνσιν καὶ κατευνασμὸν διὰ τοῦ σπονδείου :

δ) Τὸ μαλακὸν τὸ ὠραῖον σου δέρμα δὲν | θάλλει πλειᾶ· ἔτράνθη.

καὶ τοι εἰς τὸ ἀρχαῖον παρέχει τὴν ἀντίθετον αἰσθησιν·

Οὐκ ἔθ' ὁμῶς θάλλεις ἀπαλὸν χροᾶ | κάρφεται γὰρ ἡλῆ·

Καὶ ἄλλοι ἔτι τρόποι δύνανται νὰ γίνωνται τῆς ἐπισυνθέσεως, ὡς λ. χ.

ε) ὁ οὐρανὸς πενθοφορεῖ, κ' ἐγὼ χαίρω, τραγουδῶ.

ὅπου τὸν παθητικὸν ἀντισπὸνδειον διαδέχεται εὐθυμος σπονδεῖος.

3. Μικτοί.

Μικτοὶ καλοῦνται, ὡς εἶπομεν, οἱ στίχοι, οἵτινες ἐκ διαφόρων ποδῶν ἀποτελοῦσι σύμμικτόν τι ὅλον, οὗ ἡ ἐπανάληψις γεννᾷ τὴν ἐν τῇ διαφωνίᾳ τῶν ποδῶν συμφωνίαν τῶν στίχων καὶ εὐρυθμίαν.

Ἀλλὰ δύνανται καὶ ἐν καθαροῖς στίχοις νὰ παρεμβάλλωνται πόδες τινὲς ἀλλότριοι μὲν, ἀλλ' ἐνεκὰ τῆς ταχυτέρας ἀγωγῆς, ἣν προκαλεῖ ὁ ὅλος ῥυθμὸς, συμμορφούμενοι καὶ ἐξομαλιζόμενοι. Ἀπλούστατον τούτου εἶδους εἶνε, ὅταν δύο ἀλλεπάλληλα φωνήεντα ταχέως προφερόμενα ἀποτελῶσι μίαν περίπου συλλαβὴν, ὡς :

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κέψιν
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερῆ,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴν γῆν.

Ὅπου ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ τὰ -ζωά κατὰ συναλοιφήν ἐκφωνοῦνται καὶ ἰσοδυναμοῦσι μὲ μίαν συλλαβὴν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὰς ἐκθλίψεις μεμαρτυρημένον εἶνε ὅτι ἐξεφώνουν κατὰ συναλοιφήν, καὶ οὐχὶ ὡς ἡμεῖς ἀναγινώσκοντες ἐκείνους δι' ἀποκοπῆς· ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ μετράει τὸ ἀει ὡς δίφθογγος ἐκφωνούμενον καθίσταται μία συλλαβή· ἀλλὰ τὸ βία ἀποτελεῖ ἄλογον συλλαβὴν· διότι πλεονάζει· καὶ οὔτε πρὸς δύο ἰσοῦται συλλαβὰς, οὔτε πρὸς μίαν· πρὸς ἐπανόρθωσιν δὲ τοῦ ῥυθμοῦ πρέπει νὰ ἐκφωνῶνται λίαν ταχέως τὰ δύο φωνήεντα· καὶ ἀτεχνώτερον ὅμως ἐκφωνούμεναι αἱ ἄλογοι αὗται δὲν βλάπτουσιν ἐπαισθητῶς τὸν ῥυθμόν, ἀλλὰ παρέχουσι μέγεθος τι καὶ συγκίνησιν. Ἐξαρτᾶται δὲ ἀπὸ τοῦ στιχουργοῦ ἂν δύο ἐπάλληλα φωνήεντα ὡς μίαν συλλαβὴν θέλει νὰ λάβῃ διὰ ταχείας συνεκφωνήσεως ἢ δύο· τοῦλάχιστον εἰς τὰ δημοτικὰ ἄσματα ἐνορῶμεν ἱκανὴν ὡς πρὸς τοῦτο ἐλευθερίαν, ὡς¹⁾ :

1) Παρὰ Passow, DLXVIII· ὡς καὶ οἱ ἐπόμενοι πάντες.

Ἐσὺ κοιμᾶσαι ξεγνοιαστῆ, κ' ἐγὼ κακονυχτάω.

Κακονυχτάω γιὰτι πονῶ, πονῶ γιὰτι ἀγαπάω.

Ἐνθα τὸ ἀω ἐν μὲν τῷ τέλει τοῦ α' καὶ β' στίχου ἀποτελεῖ δύο συλλαβὰς, ἐν δὲ τῇ ἀρχῇ τοῦ α' στίχου συνεκφωνεῖται εἰς μίαν ἄλογον· γίνεται δὲ ἡ συναλοιφή, ἢ δι' ἐντάσεως μὲν τοῦ πρώτου φωνήεντος, ἐπισκοτήσεως δὲ τοῦ δευτέρου, ἢ διὰ συνεκφωνήσεως ταχείας ἀμφοτέρων. Ὅμοίως καὶ οἱ ἄλογοι σπονδεῖοι τῶν ἀρχαίων ἢ διὰ ταχείας ἀμφοτέρων τῶν συλλαβῶν ἐκφωνήσεως ἐξομαλιζοῦνται, ἢ δι' ἐξασθενήσεως τῆς μιᾶς κατὰ τι· ἂν δὲ καὶ μικρὸν τι χρόνου μῦθρον πλεονάζῃ οὔτε ἐν τοῖς ἡμετέροις στίχοις βλάπτει, οὔτε ἐκείνων τὸν ῥυθμόν. Ἀλλ' αἱ κύριαί δίφθογγοι τῆς νεοελληνικῆς αἱ κατὰ κρᾶσιν οὐδέποτε διαιροῦνται· εἶνε δὲ κατὰ κρᾶσιν δίφθογγοι αἱ ιά, ιέ, ιό, ιού. Δίφθογγοι δὲ κατὰ διέξοδον καθίστανται πολλάκις τὰ αἰ, εἰ, οἰ, διὰ συναλοιφῆς, ὡς :

Παρὰ νὰ φά_η τὴν πέρδικα τὴν γλυκοκελαδοῦσα
ποῦ κελα_ῖδει κάθε πουρνὸ, τὸ λέ_ει καὶ κάθε βράδου

Πολλάκις δὲ πάλιν, ὅταν μάλιστα ἔχωσι τὸν τόνον καὶ ἔπεται σύμφωνον, διαιροῦνται, ὡς :

ὅπου ἀγαπάει κι' ἀρνηθῆ, δὲν εἶνε συχωρεμένο·

ὅπου τὸ ε τοῦ εἶνε ἐπισκοτιζέται. Ταῦτα ἄς χρησιμεύσωσι παράδειγμα εἰς τοὺς στιχουργοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἀφίνοντες τὰς φυσικὰς ταύτας ὁδοὺς τῆς συναλοιφῆς, ἀποκόπτουσι βιαίως τὰς συλλαβὰς.

Καὶ ἀπλούστατον μὲν σχῆμα τῆς διὰ ταχυτέρας ἀγωγῆς ἐξομαλύνσεως τοῦ ῥυθμοῦ εἶνε τοῦτο, τὸ τῶν ἀλλεπαλλήλων φωνήεντων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι συλλαβαὶ δύνανται συγκείμεναι ἐξ ἑνὸς μόνου συμφώνου καὶ στοιχείων εὐεκφωνήτων νὰ ἐξισωθῶσι διὰ τῆς ταχύνσεως τῆς προφορᾶς μὲ τοὺς ἄλλους πόδας, ὡς ἐπὶ τοῦ ἐξῆς στίχου τοῦ Σολωμοῦ :

Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία λίγη νὰ πάρῃ,
Δροσιὰ στὰ σωθικὰ τὰ μαραμένα
εἶνε νύχτα γλυκειὰ καὶ τὸ φεγγάρι

αί τέσσαρες συλλαβαί «λίγη νὰ πά-ρη» δύνανται ταχέως ἐκφερόμεναι νὰ ἐξισωθῶσι μὲ τὰς τρεῖς τῶν προηγουμένων ποδῶν, ὡς καὶ ἀναλογεῖ κατωτέρω αὐταῖς τὸ τρισύλλαβον «τὸ φεγγά-ρι»· ἀλλ' ἴσως ὁ ποιητὴς ἐπεσκοπεῖ μᾶλλον τὸ φωνῆεν τὸ τελευταῖον τοῦ Μαρία. Μόνον παρατηροῦμεν ὅτι τοιαῦται δι' ἐπιτηδείων συλλαβῶν γενόμεναι ταχεῖαι ἐκφωνήσεις παρέχουσι γοργότητα καὶ κίνησιν· καὶ ἐν τῇ σημερινῇ μουσικῇ τοιοῦτοι συνεκφωνούμενοι γοργῶς φθόγγοι εἶνε συνήθεις· καὶ οὕτως ἐξεφωνοῦντο καὶ οἱ πλεονάζοντες ἄλογοι χρόνοι τῶν ἀρχαίων.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς διὰ μεταβολῆς τῆς ἀγωγῆς ἐξομαλύνσεως τῶν εἰς καθαρὸς στίχους ἐμπλεκομένων ἐνίοτε ἀλλοτριῶν ποδῶν.

Κυρίως δὲ μικτοὶ στίχοι εἶνε ἐκεῖνοι, οἵτινες συστηματικῶς καὶ κατὰ τάξιν συμμιγνύουσι πόδας διαφόρους. Γίνονται δὲ αἱ μίξεις ἢ κατὰ συμπάθειαν, ὅτε ἡδέως συναρμόζονται, ἢ κατ' ἀντιπάθειαν, ὅτε εὐρίσκονται εἰς ἀντισπασμούς, καὶ ἡ συζυγία αὐτῶν καθίσταται ἄχαρις καὶ χωλὴ.

a) Κατὰ συμπάθειαν μὲν συμπλέκονται πόδες ἐξ ἄρσεως ἀρχόμενοι μὲ πόδας ἀπ' ἄρσεως, ὡς ἀντισπόνδειος μὲ ἀντιβάκχειον, ὅπερ σὺνήθες ἐν τε τῇ ἡμετέρᾳ καὶ τῇ γερμανικῇ στιγουργίᾳ, π.χ.

Ἐντὸς παχυχλόου κι' ἀνθοῦντος λειμῶνος
 συνέζησαν δύο τρυγόνες ποτὲ
 κ' αἱ δύο ἐρώτων καρδίαι πισταί,
 ἤγγονουν τί ἦτο τὸ δάκρυ κι' ὁ πόνος.
 (Ὁρφανίδης)

Ἡ οἱ ἐξῆς τοῦ Ζαλακώστα, ἓνα μόνον ἀντιβάκχειον περιέχοντες·

Ἡ δρόσος ἐπότιζεν
 Ἀμάραντα μύρτζ
 Καὶ τᾶστρα ὑπέτρεμον
 Κ' ἡ φύσις ἐσκίρτα
 Προβοῦσα τὸ φίλημα
 τῆς νέας αὐγῆς.

Οὔτοι, ὡς πολλάκις συμβαίνει, ἐδύναντο μὲν νὰ ἀναχθῶσι καὶ εἰς τοὺς ἀσυναρτήτους, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ β' στίχῳ συνάρτησις κω-

λύει. Αἱ τοιαῦται μίξεις ὅτι δίδουσιν ἡδεῖαν ποικιλίαν, ἐκάστου τῶν συμμιγομένων προσφέροντος τὸ ἐαυτοῦ καλόν, πᾶς τις αἰσθάνεται.

Ἐπίσης μίσγεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἀντιβάκχειος μὲ τὸν τετρασύλλαβον ἐπαντισπόνδειον, ὡς ἐπὶ τῶν προμνημονευθέντων στίχων τοῦ Σολωμοῦ :

Εἶνε νύχτα βαθειὰ καὶ τὸ φεγγάρι
 Δὲ ἔβγαίνει νὰ σκεπάσῃ ἄστρο κανένα·

ὅπου ὁ ἐπαντισπόνδειος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ κατέχει τὸ τέλος, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὴν ἀρχήν, καὶ πολλάκις οὕτω μεταστρέφει τοὺς πόδας ὁ ποιητὴς καὶ καθιστᾷ πολυσχηματίστους τοὺς στίχους.

Καὶ βακχείους μετὰ σπονδείων δυνάμεθα νὰ συνθέσωμεν, ὡς τὸ παράδειγμα τοῦτο τοῦ κ. Ῥαγκαβῆ :

ἦτον ὅτ' ἐπλάσθη λευκὸν τὸ βόδον·

b) Κατ' ἀντιπάθειαν δὲ συμπλέκονται ἐναντίοι πόδες, ὡς οἱ ἐξῆς χωλοὶ ἀντισπονδειακοί :

Ἐνταῦθα Ἰππώναξ ὁ μουσοποιὸς κεῖται·
 Ἄν κακὸς εἶσαι μὴ ἐγγίσης τὸν τάφον.

κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων χωλιαμδικῶν :

Ὁ μουσοποιὸς ἐνθάδ' Ἰππώναξ κεῖται·
 εἰ μὲν πονηρὸς μὴ ποτάρχει τῷ τύμβῳ·

ἀλλ' ἢ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ζωνρὰ ἀντίθεσις καὶ ἡ ἄλλη τελεία ἀρμονία εἶνε πολὺ ἀμυδρὰ ἐν τῇ νεοελληνικῇ μιμῆσει. Οὐχ ἦττον χρήσιμον εἶνε τὸ μέτρον εἰς σατύρας, εἰς συγκρούσεις γνωμῶν καὶ παθῶν.

4. Πολυσχημάτιστοι καὶ ρυθμοειδεῖς.

Πολυσχημάτιστοι καὶ ρυθμοειδεῖς εἶνε οἱ στίχοι, οἱ μιγνύοντες μὲν διαφόρους πόδας εἴτε κατὰ γένος εἴτε κατ' εἶδος μόνον, διασφίζοντες ὅμως ἐν τῇ λοιπῇ ἀρρυθμίᾳ καὶ ἀταξίᾳ εὐρυθμίαν τινά.

α. Τῶν τετρασυλλάβων ἀντισπονδοειδῶν (ὡς καὶ τῶν σπονδοειδῶν) εἶπον ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δυο σχήματα· τὸ μὲν ἔχον τὸν ἀντισπόνδειον πρῶτον ἐκάλεσα προαντισπόνδειον, τὸ δὲ ἔχον ἐπόμενον ἐπαντισπόνδειον, κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀρχαίων ἀπιχοριαμβικόν, ἐπιωνικόν». Ἐχει δὲ ὁ μὲν προαντισπόνδειος μαλακὸν χαρακτῆρα, ὡς :

Ἐτῶν δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἥρωσ μου
καὶ τὸνομά του Σρτάτις Καλοπίχειρος·

Ὁ δὲ ἐπαντισπόνδειος ἔχει σκληρὸν καὶ παθητικὸν χαρακτῆρα, διότι διὰ τῶν δύο προηγούμενων τριῶν ἀτόνων ἢ ἀσθενῶς τονιζομένων συλλαβῶν λαμβάνων ὁ τόνος φορὰν σφοδρὸς πίπτει ἐπὶ τὴν τετάρτην συλλαβήν. Ὡς θὰ τὸ αἰσθάνεται τις, ἂν μεταβαλὼν τὸν στίχον εἴπη :

Δεκατεσσάρων εἶν' ὁ ἥρωσ μου ἐτῶν

Παρευθὺς μεταβάλλει ἦθος ὁ στίχος καὶ ἀπὸ τοῦ ἠρέμου καὶ ἰλαροῦ χαρακτῆρος, ὃν ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλη ὁ ποιητής, τοὺς πλείους στίχους κατὰ τὸν κανονικὸν τοῦτον ῥυθμὸν συνθέσας, θὰ καθίστατο ἐμπαθῆς, ὀρμητικὸς καὶ ὅμοιος τῷ ἀντιβακχείῳ, μεθ' οὗ, ὡς εἶδομεν, καὶ συμπλέκεται κατὰ συμπάθειαν ὁ ἐπαντισπόνδειος. Ἀλλὰ συνήθως συνθέτουσιν ἐπιμιξ καὶ ἀτάκτως τὸν προαντισπόνδειον καὶ ἐπαντισπόνδειον, καὶ οὕτω κατήντησεν ὁ τρίμετρος ἰαμβικὸς λεγόμενος ἀκατάληκτος ἐγγὺς σχεδὸν ἀρρυθμίας, ὡς ἐν κρίσει ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ παρετήρησεν ὀρθῶς ὁ σεβαστὸς καθηγητής κ. Ῥουσόπουλος· διότι οὐδὲ τὸν τελευταῖον πόδα, ὅστις καθ' ἃ προερρέθη, ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν βᾶσιν παντὸς στίχου, ἐφύλαξαν ἀμετάβλητον καὶ σταθερόν. Τίς λ. χ. δύναται νὰ αἰσθανθῇ ἀρμονίαν ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων :

Ἀλλά, Ἐράρδε, φίλε μου, εἰς τὸ ἐξῆς
ἐγὼ ἐδῶ δὲν κάθημαι πρὸς χάριν των
σηπόμενος, ὁ μὲν τις ὅπως Ἀχιλλεὺς
μεθαύριον φυτρώσῃ, ὁ δὲ Ὀμηρος.

Οἱ στίχοι οὗτοι βεβαίως καὶ εἰς πεζὸν λόγον ἂν ἐγράφοντο μετὰ πλείονος ἐλευθερίας δὲν θὰ ἐπροξένουν χειροτέραν ἐντύπω-

σιν· διότι ὁ ῥυθμὸς εἶνε λίαν ἀσθενής, συνιστάμενος μόνον ἐκ τῆς ἰσοσυλλαβίας καὶ ἐκ τῆς συγγενείας οὐχὶ δὲ τελείας ὁμοιότητος τῶν ποδῶν· ἐπειδὴ δὲ αἱ θέσεις καὶ αἱ ἄρσεις δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν τάξιν, ὅπερ εἶνε ἀναγκαῖον εἰς πάντα εὐτακτον καὶ ἐναρμόνιον ῥυθμὸν, διότι ἄλλως συγγέει ἡ αἰσθησις τὸ ῥυθμικὸν αὐτῶν σχῆμα, ἀσαφῆς καὶ ἀτερπῆς εἶνε ἡ ἀρμονία αὐτῶν. Ἀντι- παραβάλετε πρὸς τοὺς ἀνωτέρω τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εὐτακτοτέρους ὄντας·

Κοιμᾶται... Ὀλ' ἡ φύσις ὕπνον νύδουμον
κοιμᾶται, μόνον δὲ ἡ μυριόφωτος
τῶν οὐρανῶν λυχνί' ἀκόμη ἄγρυπνος
ἐγρηγορεῖ, καὶ μόλις ἦδη ἡ Ἥως
τὰ μελιχρά της φῶτα βοδοδάκτυλος
ἀρχίζει ν' ἀμαυρώνῃ ἀνατέλλουσα.

Οἱ στίχοι οὗτοι ῥέουσιν ἰκανῶς εὐρύθμως διὰ τῆς ἀκοῆς ; πόθεν δὲ προέρχεται τοῦτο ; πρῶτον μὲν ἡ βᾶσις, ὁ τελευταῖος ποῦς, εἶνε προαντισπόνδειος πλὴν ἑνός, ὅστις ἐκ τούτου συνταράττει πῶς τὸν ῥυθμὸν· ὅμως δύναται νὰ συγχωρήσῃ τις τὴν παρεκτροπὴν ταύτην μεταξὺ τοσούτων εὐρυθμοτέρων. Πρὸς δὲ τούτοις τὸ διὰ τῆς τομῆς χωριζόμενον μέρος εἶνε ἐπαντισπόνδειος ἀπάντων, πλὴν τοῦ τελευταίου, ὅστις παραλυπεῖ ὀλίγον τὴν ἀρμονίαν. Ἀλλὰ πρὸ πάντων τηρητέα ἡ συμφωνία τοῦ τελευταίου ποδός, ἐφ' οὗ ἀναπαύεται καὶ ἀποτίθεται ὅλος ὁ στίχος.

Οὕτω δὲ συγκείμενοι οἱ στίχοι ἐνταῦθα ἐκ δύο ὁμοίων μὲν τὸ γένος μερῶν, ἀνομοίων δὲ τὸ εἶδος, δύναται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὰ ἐπισύνθετα. Εἶνε δὲ πολλῆς ἄξιον συστάσεως τὸ σχῆμα τοῦτο, καθ' ὃ προηγεῖται μὲν ἐπαντισπόνδειος, ἔπεται δὲ προαντισπόνδειος· διότι ἡ ἀντίθεσις παράγει περιπαθῆ ἀρμονίαν. Ἴσως νομίσῃ τις, ὅτι ἀντιβαίνει πρὸς τὸν ὀρισμὸν, ὃν ἐδώκαμεν περὶ ἀρμονίας, ἂν λέγωμεν ὅτι ἡ ἀντίθεσις γεννᾷ ἀρμονίαν· διότι ἐν τῇ ἀντιθέσει δὲν φαίνεται συμφωνία τις, ἥτις εἶνε ἀναγκαῖα ἀρχὴ πάσης ἀρμονίας. Ἀλλὰ τὰ ἀντίθετα κατὰ τοῦτο, νομίζω, παράγουσιν ἀρμονίαν, ὅτι συμφωνοῦσι κατὰ τὸ γένος, καίπερ κατ' εἶδος ἀντίθετα· ὡς σπονδεῖος καὶ ἀντισπόνδειος, βακχεῖος καὶ ἀν-

τιβάκχειος· ἢ ὡς δύο ἀντίθετα σημεῖα ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Ἄλλ' ἕνεκα τῆς κατὰ τὸ εἶδος διαφωνίας ἢ ψυχῆ ἀνθέλλεται καὶ συγκινεῖται ἰσχυρῶς ἀπὸ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἕτερον περισπωμένη· ὥστε διαφέρει ἢ δι' ἀντιθέσεως ἄρμονία τῆς διὰ συμφωνίας, ὅτι εἶνε λίαν παθητικὴ καὶ ἀντισπαστικὴ ὕψω δὲ τὸ γένος καθ' ὃ συμφωνοῦσιν εἶνε ἀπωτέρω, τοσοῦτω ὃ ἀντισπασμὸς εἶνε ἰσχυρότερος καὶ πολλάκις οὐχὶ ἀνεκτός. Οὕτω ἐν τοῖς περιῶν ὃ λόγος στίχοις σφοδρὸς μὲν καὶ τραχὺς ὁρμᾶ ὃ ἐπαντισπόνδεις, μαλακύνει δὲ καὶ κατευνάζει τὴν ὁρμὴν ἐκείνου ὃ ἐπιφερόμενος προαντισπόνδεις· διὸ κάλλιστα ἀρμόζουσιν οἱ τοιοῦτοι στίχοι εἰς τὰ δράματα, ζωγραφίζοντες σχεδὸν πάθη ὡς χεῖμαρρος εἰσβάλλοντα κατασυντριβόμενα καὶ ἀπαυδῶντα. Οὐχ ἦττον εἶνε ποθητὸν νὰ μὴ περιορίζωνται τὰ δράματα εἰς τὸ ἀντισπονδειακὸν σύστημα, ἀλλὰ νὰ περιέχωσιν εἰς διάφορα χωρία ποικίλα μέτρα, τὸν βακχεῖον εἰς μανίας καὶ ἐκστάσεις, τὸν ἀντιβάκχειον εἰς σφοδρὰς ἐκρήξεις παθῶν, καὶ οὕτω τοῦλάχιστον νὰ ὑπάρχη καὶ ἐν τῇ ψιλῇ ἡμῶν λέξει ρυθμικὴ τις ζωγραφία, ἀφ' οὔ περιπαθεῖς δὲν ἀκούονται πλέον μελωδίαι ἀνδρώδους καὶ ὑψηλῆς μουσικῆς, εἰς ἃς ἐξέχεον τοὺς γόους αὐτῶν καὶ τὰ πάθη οἱ εὐγενεῖς ἤρωες τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, ἐν ἧ οὐ μόνον τὰ χορικά μέλη καὶ αἱ μονωδία ἠδοντο, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰαμβείων πολλὰ μελοδραματικῶς, ὡς εἶνε μεμαρτυρημένον, ἐξεφέροντο.

Ὁ τετράμετρος καταληκτικὸς, ὃ λεγόμενος πολιτικὸς, ἀρμόζει μᾶλλον εἰς ἔπη καὶ εἰς σεμνὰς λυρικὰς ὑποθέσεις παρά εἰς δράματα ἕνεκα τοῦ μήκους του. Ἐχει δὲ ἀξιόλογον ἄρμονίαν, καίπερ σχηματιζόμενος καὶ αὐτὸς συμμίκτως ἐκ τῶν δύο ἀντισπονδοειδῶν (δέχεται δὲ καὶ τὸν προσπὸνδειον διὰ τὴν μαλακότητα τοῦ τόνου του)· διότι πρῶτον μὲν καὶ κυριώτατον ἔχει τὴν τελευταίαν βᾶσιν ἀμετάβλητον εἰς πάντας τοὺς στίχους. Ἐπειτα δὲ καὶ συχνότατα ἔχει καὶ ἄλλην βᾶσιν κοινήν, ὡς ἐκ τῶν ἐξῆς στίχων φαίνεται:

Ποιὸς εἶδε ψάρι σὲ βουνὸ κ' ἐλάφι σὲ λιμάνι;
Ποιὸς εἶδε τέτοια λιγερῆ τέτοια πανώρια κόρη;

νὰ προπατῆ νὰ γράφεται δώδεκα χρόνους κλέφτης;
Κανένας δὲν τὴν γνώρισε πῶς ἦσανε κοράσι.

ἐν οἷς ἀνὰ δύο συμφωνοῦσι καὶ αἱ ἀποθέσεις τῶν προηγουμένων κώλων, ὅπερ συντείνει εἰς τελειότεραν ἄρμονίαν ἄλλως δὲ καὶ ἕνεκα τῆς ἴσης καὶ συμμετρου διαιρέσεως τῶν κώλων προσλαμβάνει ἄρμονίαν τὸ μέτρον τοῦτο. Ἄλλ' ὃ τρίμετρος ἐπειδὴ τέμνεται ἀνίσως, ἀπαιτεῖ ἢ ἄρμονία του, ὅπως ἐκάτερον τῶν τεμνομένων μερῶν ἔχη κοινήν ἀπόθεσιν καθ' ὅλους τοὺς στίχους ὥστε πρέπει νὰ ἐκλεχθῆ μία τῶν δύο τουῶν ἢ ἡ ἐφθημιμερῆς, ὡς πάντοτε ἐν τοῖς δημοτικοῖς στίχοις, π. χ.

Ὁ Γιάννης κ' ὃ Γιαννάκης | κ' ὃ Πλανόγιαννος
Ποῦ πλάνα s τὰ κορίτσια | καὶ ταῖς εὐμορφαῖς
Τὴν Μάρω, τὴν Μαρούλα | τὴν ἀπλάνευτη
δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πλανέσῃ | καὶ μαραίνεται,
στὴ μάνα του παγαίνει | καὶ προσχλαίεται.

(Passow, σ. 358)

(ὅπου βλέπει τις συγχρόνως πόσον ὃ λαὸς φροντίζει νὰ φυλάττη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς κοινὰς ρυθμικὰς βᾶσεις ἀμφοτέρων τῶν κώλων, ἀν καὶ ἕνεκα τοῦ ἄσματος ἔχει πλείονας ἐλευθερίας τοῦ ἀπλῶς πρὸς ἀνάγνωσιν συνθέτοντος), ἢ πρέπει μᾶλλον νὰ προτιμῶμεν τὴν πενθημιμερῆ, ὡς χαριστέραν.

Ἄλλ' ἄρα γε δὲν ἀρμόζει εἰς τὸν δραματικὸν ἡμῶν διάλογον μᾶλλον ὃ καταληκτικὸς τρίμετρος, ἀφελέστερος ὢν καὶ χαριέστερος, ὡς οἱ ἐξῆς στίχοι δεικνύουσι:

Σ' ὄρητο περιβολάκι μέσα μπαίνω
μὲ δάφναις μὲ μυρσίνας στολισμένο
μὲ δάφναις, μὲ μυρσιὰ, μὲ κυπαρίσσια,
μὲ τῆς καρδιάς μου τὰ ἀνθη τὰ περίσσια.

Δύναται δὲ νὰ ἐπαλλάσσεται πρὸς ποικιλίαν μὲ τὸν δεκασύλλαβον, ὡς εἶνε οἱ στίχοι τῶν γερμανικῶν δραμάτων καὶ οἱ τοῦ Σαιξσπέρου.

Ἄλλὰ πολὺ περιπαθέστεροι καὶ ἐντεχνότεροι εἶνε οἱ στίχοι ἐκεῖνοι, οὓς μετεχειρίσθη ὃ I. Ζαμπέλιος εἰς τὰς τραγωδίας του, οἱ δὲ νεώτεροι πρὸς εὐχέρειάν των ἀντήλλαξαν αὐτοὺς μὲ τὴν

ἄτεχνον ἐκείνην τῶν ἀρχαίων ἰαμβικῶν τριμέτρων μίμησιν·

«Ἐλευθερία, ἢ θάνατος!» ὑπάρχει
παντὸς ἐταίρου τὸ ὄπλον κ' ἡ σημαία.
Ἐλευθερία, θεὰ Ἐλευθερία
σφιγκτὰ βοῶσι τὰ ὄρη, τὰ πελάγη,
ἢ χέρσος ὅλη κ' αἱ νῆσοι τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ στίχοι οὔτοι δὲν εἶνε ὡς ἤθελέ τις νομίση χωλοὶ ἀντισπον-
δειακοὶ Ἰππωνάκτειοι· ἀλλ' εἶνε ὁ ἐνδεκασύλλαβος καταληκτικὸς
πεποικιλμένος ἐπὶ τὸ παθητικώτερον διὰ παρενθέσεως ἀντιβακ-
χείου· καὶ συνήθως μὲν ἡ πρώτη συλλαβὴ τοῦ ἀντιβακχείου χω-
ρίζεται διὰ τῆς τομῆς, ὅτε ὁ στίχος ἔχει τὴν ὄψιν ἀσυναρτήτου.
Ἡ δὲ τομὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲν πρέπει νὰ εἶνε πενθημιμερής,
ἐνίοτε δὲ πρὸς ποικιλίαν δύναται νὰ ἐγχωρῇ καὶ ἐφθημιμερής. Ὁ
δὲ Γεώργιος Παράσχος ἐν τῷ ἐν τῇ ποιητικῇ ἀνθολογίᾳ «Παρ-
νασσῶ» τεμαχίῳ τοῦ δράματός του «ὁ Ὀλυμπιονίκης» μετα-
θέτει τὸν ἀντιβάκχειον ἐνίοτε καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ὅπερ ἤκιστα
βλάπτει τὸν ρυθμὸν, ὡς :

Μίαν καρδίαν ἔχω· κ' ἐν ᾧ εἰς ταύτην
φοβερά φρικτὴ βοή ἀνακυκᾶται.

καὶ :

τοὺς παλμοὺς ὅλους συλλέγω τῆς καρδίας
τὴν μαύρην πνοὴν προσθέτω τῆς ζωῆς μου

Ἀντὶ τοῦ ἀντιβακχείου ἐν τῇ πρώτῃ χώρᾳ δύναται νὰ κεῖται
καὶ βακχεῖος διὰ τὴν ὀλίγην ἔμφασιν τῆς πρώτης χώρας.

Ἄγγελος θεοῦ ἐξόριστος μ' ἐφάνης.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀντισπονδειακῶν πολυσχηματίστων.

b. Ὁμοία δύναται νὰ ῥηθῶσι καὶ περὶ τῶν σπονδοειδῶν τε-
τρασυλλάβων· ὅτι πρέπει νὰ διακρίνωμεν δύο διάφορα εἶδη, τὸ
μαλακόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον πρῶτον καὶ ἐκαλέσαμεν προσ-
πόνδειον, καὶ τὸ σκληρόν, ὅπερ ἔχει τὸν σπονδεῖον εἰς τὴν δευ-
τέραν χώραν καὶ τὸ ὠνομάσαμεν ἐπισπόνδειον.

Δύναται ὁμοίως καὶ ταῦτα νὰ μιγνύωνται μετ' ἀλλήλων,
ἀλλ' ἡ εὐρυθμία ἀπαιτεῖ, ὅπως ἐκάστου κώλου ἢ ἀπόθεσις συμ-

φωνῇ. Ὡς εἶνε οἱ ἐξῆς ἐναρμόνιοι στίχοι τοῦ Α. Σούτσου :

Ναί! γλυκὴ τὰ βλέμματά μου | θέλητρον ἐπαναφέρει
πρὸς αὐτὰ τὰ μαρτυροῦντα | τὰς ποτὲ Ἀθήνας μέρη,
ὅπου καὶ θραυσθεῖς ὁ μέγας | Παρθενῶν τῶν τὴν τελείαν
καὶ ἀρμονικὴν ἐμφαίνει | τοῦ Παντὸς δημιουργίαν.

Εἰς τὸ σκληρὸν ἐπισπόνδειον, ὅπερ συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀντιβάκ-
χειον κατὰ τὸ πάθος, ἀλλ' ἔχει πλείονα σεμνότητα, συνέθεσε
πολλὰ του ποιήματα ὁ Σωλομός, ὡς :

Δυστυχής! παρηγορία
μόνη σου ἔμενε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Ὡστε πρέπει νὰ διακρίνωνται τὰ δύο ταῦτα εἶδη.

c. Καὶ οἱ βακχεῖοι δύναται νὰ συνθέτωνται πολυσχηματί-
στως, ὡς κάμνουσιν οἱ Γερμανοί, ἐπαλλάσσοντες τὸν ἀντιβάκ-
χειον μὲ σπονδεῖον σημαντόν, καθὼς δυνάμεθα νὰ τὸν καλέσω-
μεν, διὰ τοῦ τόνου ἀμφοτέρας τὰς συλλαβὰς ἐπισημαίνοντα· π. χ.
Klar aus Dämmerung stieg am goldenen Himmel der Maitag.

Ὅτι οἱ λεγόμενοι οὔτοι σπονδεῖοι δὲν ἰσοδυναμοῦσι μὲ τοὺς
τρισυλλάβους δακτύλους καλουμένους καὶ ἐκ τῶν προρρηθέντων
δῆλον καὶ σαφῶς δύναται τις νὰ τὸ αἰσθανθῇ, ἂν εἰς τοὺς δυσυλ-
λάβους τούτους πόδας προσθέσῃ μίαν συλλαβὴν :

Klar aus der Dämmerung steigt am goldenen Himmel der Maitag.

Ἄν δὲ οἱ δισύλλαβοι οὔτοι ἰσοδυνάμουν κατὰ τοὺς χρόνους μὲ
τοὺς τρισυλλάβους, ὡς νομίζουσιν οἱ Γερμανοί, ἡ προσθήκη συλ-
λαβῆς θὰ ἐπέφερον ἀρρυθμίαν, ἐν ᾧ τούναντίον εὐρυθμότερον κα-
θιστᾷ τὸν στίχον. Ἀπόδειξις προσέτι ὅτι κατὰ τὸν ὅμοιον τρό-
πον οἱ Γερμανοὶ ποιηταὶ ἀντὶ τοῦ διτόνου σπονδεῖου μεταχειρί-
ζονται καὶ τὸν τροχαῖον καλούμενον, ὅστις κυρίως εἶνε μονότονος
σπονδεῖος. Ὁμοίως δυνάμεθα νὰ μιμηθῶμεν αὐτοὺς καὶ ἡμεῖς καὶ
νὰ ποιῶμεν, λ. χ.

Πόσον ταχέως ἀπέπτητε_εὐδαίμονες χρόνοι!
Ἦσαν ὦραι γλυκείας ἐκείναι_εὐτυχίας,
ὅναρ βίου τερπνόν, στιγμή παραδείσου_ἀνταξία.

Ὡστε δυνάμεθα εἰς πάντας τοὺς πόδας νὰ εἰσάγωμεν ἀντὶ τῶν βακχείων σπονδαίους, πλὴν οὐχὶ εἰς τὸν πέμπτον. Δὲν πρέπει δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ ὑπερβαίνει τοὺς δύο, σπανίως ἐνίοτε νὰ ἀνέρχεται εἰς τοὺς τρεῖς. Ἡ ἐπικράτησις τῶν βακχείων, καθαρὸν ἔχόντων τὸ σχῆμα καὶ οὐχὶ μικτὸν ὡς τὰ σπονδαιοειδῆ καὶ ἀντισπονδαιοειδῆ τετρασύλλαβα, τὸ μῆκος τοῦ στίχου εἰς 17 συλλαβάς, μὴ ἐπιτρέπον ταχεῖαν σύνοψιν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν συλλαβῶν, ταῦτα πάντα συντείνουσιν, ὥστε νὰ μὴ προφαίνεται ἀρρυθμία. Οἱ δὲ εἰσαγόμενοι σπονδαῖοι συντελοῦσι νὰ κατευνάζωσι τὸ ὀρμητικὸν ἦθος τῶν βακχείων καὶ νὰ δίδωσιν εἰς τὸν ἐξάμετρον ποικιλίαν καὶ φυσικότητα καὶ εὐάρεστον ἦθος. Ὡστε ἐκ ταύτης τῆς θεωρίας πολὺ κερδίζει ἡ ἡμετέρα στιχοιργία.

d. Ὁμοίως καὶ εἰς τοὺς μακροὺς ἀντιβακχειακοὺς στίχους δυνάμεθα νὰ εἰσάγωμεν ἀντισπονδαίους, καὶ οὕτω νὰ ποικίλωμεν καὶ νὰ συγκερῶμεν τὸ ἦθος αὐτῶν ὡς λ. χ. δυνάμεθα νὰ ποιῶμεν :

Δαμπρὰ ὅτε ἡ ἠὼς τοῦρανοῦ τὴν πυλῖδα ἀνοίγει
 χρυσοῦς ἀνατέλλ' ὁ Φοῖβος φαίδρὸς ἐκ τῆς λίμνης
 εἰς ἧς τὰς ἀγκάλας ὑπνώττει γλυκέως τὴν νύκτα.

Περισσότερον ὅμως τοῦ μήκους τούτου, ἥτοι ἐξ ἀντιβακχείων καταληκτικῶν, ὡς ἀνωτέρω, ἢ ἀκαταλήκτων, οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται νὰ προβαίνει ὁ στίχος. Τίς λ. χ. δὲν ἀποκάμνει ἀναγινώσκων τὸν ἐξῆς στίχον τοῦ κ. 'Ραγκαβῆ :

«Ὅτ' αἱ Μοῦσ' εἰσιώπων καὶ νῦξ δουλικὴ εἰς τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος ἠπλοῦτο»
 κατὰ μίμησιν δῆθεν τοῦ Ἀριστοφανείου τετραμέτρου, ἐν ᾧ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις μόνον κατὰ μονοποδίαν δύναται νὰ βεβῆν ὁ τρισύλλαβος ἀντίστοιχος, ὅστις κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπερβαίνει τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου ἀναπαίστου· διότι ἐκεῖνος μὲν εἶχε τέσσαρας χρόνους, ὁ δὲ ἡμέτερος ἐξ.

Οὕτω δὲ κατασκευαζόμενα τὰ δύο ταῦτα μέτρα καθίστανται ποικίλα, παθητικά, καὶ εὐάρεστα καὶ καταφρονουσιν ὅλως τοῦ κοσμήματος τῆς ὁμοιοκαταληξίας.

e. Ἐν γένει δύνανται νὰ σχηματισθῶσι πολυσχημάτιστοι στίχοι διὰ ποικίλων ἀτάκτως συνθετομένων ποδῶν. Ἀρκεῖ μόνον

ὅπως ἔχωσι τινὰ μετρικὴν εὐρυθμίαν νὰ εἶνε ἰσοσύλλαβοι οἱ στίχοι (πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν καὶ σπανίων τινῶν ἐξαιρέσεων), καὶ νὰ ἔχωσι δύο βάσεις ἐκάστου στίχου κοινάς, τὴν μὲν ἐπὶ τῷ τέλει τοῦ πρώτου· τὴν δὲ τοῦ δευτέρου κώλου· χεῖρονα δέ, ὅσα ἐξ αὐτῶν ἔχουσι μίαν μόνην βάση, τὴν τελικὴν. Ἀλλ' οἱ μονόκωλοι στίχοι δύνανται νὰ ἀρκεσθῶσι καὶ εἰς μίαν βάση. Παράδειγμα τοιούτων ῥυθμοειδῶν στίχων ἔστωσαν οἱ ἐξῆς δημοτικοί, ὅπου τὰς βάσεις σημαίνομεν διὰ διεσταλμένης γραφῆς.

Ἐκεῖ βλέπ' ἕνα πύργο κ' ἔλαμπε σὰ τὸν ἥλιο,
 Νέα κάθεται μέσα, καὶ γλυκοτραγουδεῖ·
 Καὶ ὁ κελαδισμὸς τῆς μ' ἐφάνηκε νὰ λέγη,
 χαρῆτε σεῖς ὦ νέοι, ποῦχετε τὸν καιρόν.¹⁾

Ἀλλ' ἐν τῇ ᾠδῇ αἱ ἀνωμαλῖαι τοῦ ῥυθμοῦ ἐπανορθοῦνται ὡς καὶ εἰς ἄλλα δημοτικὰ ᾄσματα, ἐνθα δὲν πρέπει τις νὰ ζητήσῃ λεκτικὴν εὐρυθμίαν· παράδειγμα :

θαυμάζομαι τὸ κρυθὲ νερό
 τὸ νεραντσοφίλημα.

ἐνθα ὁ δεύτερος στίχος κατὰ μίαν συλλαβὴν ἐλαττοῦται, ἀναπληρουμένην ἐν τῇ ᾠδῇ διὰ τονῆς, ἥτοι ἐπεκτάσεως τοῦ το, ὡς τοῦ, διότι κατωτέρω :

Ἀπὸ ψηλὰ γκρεμνίζεται
 ἡ ἀγάπη μου στολίζεται

ὅπως ὁ πρῶτος στίχος ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ «θαυμάζομαι... οὕτω καὶ τοῦ δευτέρου τὸ «ἡ ἀγάπη μου—μὲ τὸ ανεραν—».

B) Στροφῆ καὶ συστήματα.

Στροφῆ ἢ συστήματα ἀπαρτίζονται, ὅταν ἀριθμὸς τις στίχων ὁμοίων ἢ ἀνομοίων συμπλέκεται εἰς ἕν ἔρρυθμον ὅλον, οὗ ἡ ἐπανάληψις παράγει πλουσιώτερον ῥυθμόν, ἢ ἡ τῶν ποδῶν καὶ τῶν στίχων ἀπλῶς.

Ἀπαιτεῖται δὲ πολλὴ φιλοκαλία καὶ κρίσις, ὅπως συναρμολόγη τις τοιούτους στίχους εἰς στροφάς, οἵτινες νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὸ

1) Passow, σ. 454.

περιεχόμενον· διότι μορφή αντιβαίνουσα πρὸς τὴν ἐνδόμυχον ἰδέαν εἶνε ἀτεχνία, ἣν οὔτε ἡ φύσις ἀποδέχεται, οὔτε ἡ τέχνη ἐπιδοκιμάζει. Οἱ μὲν μακρότεροι στίχοι ἔχουσι μεγαλοπρέπειαν, σύννοιαν, σεμνότητα, ἐμμονὴν τῆς αὐτῆς καταστάσεως· οἱ δὲ βραχύτεροι ἐκφράζουσι κίνησιν, ζωηρότητα, μεταβολὴν, ἀνακοπὴν τῶν διαθέσεων· ὅθεν ἀρμόζουσιν εἰς δῆλωσιν παθῶν ἢ εὐθύμων, ἢ λυπηρῶν κατὰ τὴν μελωδίαν, ἣν δίδει ἡ ἔννοια· διότι τὸ νὰ ἀποτέμνωνται εἰς μικροτέρους στίχους τὰ νοήματα καὶ νὰ μὴ ἐκθέτωνται εἰς μῆκος ἀνέτως καὶ ἠρέμως, σημαίνει ταραχὴν καὶ ἀνακοπὴν. Τὴν μεταβολὴν ταύτην τῶν καταστάσεων ὀφείλει νὰ ζωγραφίζη διὰ τῶν στίχων ὁ ποιητής.

Πρὸ πάντων, φαίνεται μοι, ἐπιτυγχάνει εἰς τὴν σύνθεσιν ὡς καὶ τῶν ἄλλων μέτρων, οὕτω καὶ τῶν στροφῶν ὁ Ζαλακώστας, ὅστις δεικνύει λεπτὴν αἴσθησιν καὶ τέχνην εἰς τὴν συναρμογὴν αὐτῶν. Ὡς παράδειγμα ἔστω ἡ ἐξῆς στροφή:

Ξυπνῶ καὶ μοῦ εἶπαν ἔφυγεν ἡ κόρη ποῦ ἀγαποῦσα
καὶ κατεβαίνω στὸ γιαλὸ
τὴν θάλασσα παρακαλῶ
τὴν πικροκυματοῦσα.

Πόσον ὁ πρῶτος στίχος ζωγραφίζει τὴν ἔκστασιν τοῦ ἐραστοῦ, ὅστις ἐκπληκτος μένει μανθάνων τὴν φυγὴν τῆς προσφιλοῦς ἐρωμένης! Πόσῃν ταραχὴν καὶ συγκίνησιν εἰκονίζουσι οἱ ἐπόμενοι βραχεῖς ἀνακοπτόμενοι στίχοι! Καὶ ὁ τελευταῖος ἐλαττούμενος στίχος δὲν ἐμφαίνει τὴν μέχρι ἐκλύσεως ἀγωνίαν; Ὁμοίως ἡ στροφή:

Σιμὰ στὴν βρύσι ποιητής, νηδὺς ἄμοιρος κυττάζει
τῆς γῆς τὴν ὄψιν τὴ θολή
καὶ μὲ τὴν ἐρημιὰ μιλεῖ
καὶ συχνοαναστενάζει.

Ἄφ' ἐνὸς παριστᾶ τὸν νέον προσηλοῦντα ἀτενῶς τὰ ὄμματα πρὸς τὴν πέριξ φύσιν, ἄφ' ἐτέρου ἀνακοπτόμενον εἰς λυγμοὺς καὶ ἀναστεναγμοὺς.

Οὐχ ἦττον ἀξιόλογος εἶνε καὶ ἡ μίμησις τῆς Σαπφικῆς ᾠδῆς, ἣς παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ κ. Ῥαγκαβῆς· εἶνε δὲ αὕτη δὴ

σπονδειοειδῆ χωριζόμενα διὰ βακχείου, οὗ ἀποτέμνεται ἡ τρίτη συλλαβή:

Ἦτον, ὅτ' ἐ|πλάσθη || λευκὸν τὸ βόδον
πλὴν τὸ ᾄσμ' ἀ|κοῦσαν || τῆς ἀηδόνας
τῆς αἰδοῦς τὸ|χρῶμα || περιεβλήθη
ἔφυθριάσαν·

ἐν τέλει ὁ ἐπωδὸς εἶνε βακχεῖος μετὰ σπονδείου. Ἔχει δὲ ἡ στροφή αὕτη ἐν μὲν τῷ πρωτοτύπῳ περιπαθῆ χαρακτῆρα, ἐν δὲ τῇ παραμιμήσει σεμνὸν καὶ ἰλαρόν.

Ἐπίσης τὸ ἐλεγιακὸν λεγόμενον μέτρον ἐξ ἑξαμέτρου καὶ πενταμέτρου κατὰ τὴν μετρικὴν μορφήν εἶνε χρήσιμον εἰς δηκτικὰς σατύρας καὶ ἀντιθέσεις, ὡς:

Τρέχει γοργὸς καὶ ταχὺς ὁ βακχεῖος ἑξάμετρος || τρέχει,
Νὰ ὁ πεντάμετρος πλὴν, κόπτει αὐτοῦ τὴν ὀρμὴν.

Καὶ ἄλλαι πολλαὶ στροφαὶ ὑπάρχουσι, περὶ ὧν περιττὸν νὰ μακρολογήσωμεν.

Μέχρι τῶν στροφῶν προβαίνει ἡ μετρικὴ θεωρία. Ἀλλὰ πρὶν νὰ τελειώσωμεν ἀνάγκη νὰ μὴ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ νέαν τινα θεωρίαν, ἣτις νεωστὶ μὲν ἀνεφάνη παρ' ἡμῖν, ἀλλ' οὐχ ἦττον εἶνε παλαιὰ καὶ εἰλημμένη παρὰ τῶν Ἰταλῶν.

Οἱ Ἰταλοὶ ἐπαρκοῦνται ἐν γένει εἰς τὴν ἰσοσυλλαβίαν καὶ εἰς ἓνα σταθερὸν ἐν τέλει τοῦ στίχου τόνον, τῶν δὲ ἄλλων τόνων ὀλίγον φροντίζουσι. Παράδειγμα οἱ ἐξῆς στίχοι τοῦ Δάντη, ὧν ἐπίτηδες σημειοῦμεν τοὺς τόνους:

‘A hi quanto a dirqualera e còsadura
questa selva selvaggi aed à sprae fòrte

Ἡ ἀρμονία τῶν στίχων τούτων στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῶν τόνων τῶν τελευταίων συμφωνούντων ποδῶν ἑκατέρου τοῦ κώλου, μάλιστα δὲ τοῦ τελευταίου· οἱ δὲ δύο πρῶτοι πόδες ἑκατέρου στίχου ἀνάγονται εἰς ἀντίθετα εἶδη παρ' ἡμῖν τὸ τοιοῦτον θὰ ἐπέφερον ἰκανὴν ἀρρυθμίαν. Ἀλλ' ἐν τῇ ἰταλικῇ τοῦτο μὲν ἔνεκα τῆς βραχύτητος τῶν στίχων, μὴ ὑπερβαινόντων τὰς ἑνδεκα συλλαβὰς καὶ ἐχόντων τὸ πλεῖστον τῆς ἀρμονίας ἐκ τῆς ὁμοιοκαταληξίας, τοῦτο δὲ ἔνεκα τῆς εὐτονίας τῶν φθόγγων καὶ τῆς προφο-

ρᾶς τῶν Ἰταλῶν, μὴ ἐκφωνούντων μὲ τόσῃν μαλακότητι καὶ ἀτονίαν τὰς ἀτονίστους συλλαβὰς, καθιστᾷ ὀλίγον αἰσθητὸν τοῦτο. Ἀλλ' ἡμεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀκολουθῶμεν τοὺς Ἰταλοὺς, ἐν ᾧ δυνάμεθα πλουσιωτέρους ῥυθμοὺς καὶ εὐτακτοτέρους νὰ συνθέτωμεν. Τίς θὰ ἀποδεχθῆ, ἐπὶ παραδείγματος, τὸν περιορισμὸν, ὃν δίδει ὁ κ. Λασκαρέτος εἰς τὴν στιχουργίαν μας ¹⁾, λέγων ὅτι ἐννεασύλλαβοι στίχοι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γίνωνται καὶ κατηγορῶν τὸν Σολωμὸν γράψαντα :

Ἡ δόξα δεξιὰ συντροφεύει
τὸν ἄντρα ποῦ τρέχει μὲ κόπους.

Ἡ ὅταν ὁμιλῶν περὶ ὀκτασυλλαβῶν στίχων λέγει ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι τὸν τόνον μόνον εἰς τὴν τρίτην καὶ ἐβδόμην συλλαβὴν :

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή.

Κατ' αὐτὸν ἄρα οἱ ἐξῆς δημοτικοὶ στίχοι μὴ συμφωνοῦντες μὲ τὸν κανόνα του :

Ἐγὼ ἔμαι ἄνοῦς ψαρᾶ παιδί,
μαυροματοῦσα καὶ ξανθή.

εἶνε ἀπορριπτέοι. Πόδας δὲ ῥυθμικοὺς οὐδ' εἰς τὸ ὄνειρόν του εἶδε. Πλείονος διατριβῆς δὲν εἶνε ἀξία ἢ τοιαύτη ῥυθμική.

IV.

Ἐνταῦθα περαίνω τὴν πραγματείαν μου. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ εἰσέλθω εἰς στοιχειώδεις λεπτομερείας, ὡς μὴ πρὸς ἀρχαίους ἀποτεινόμενος ἀλλὰ νὰ προφῆνω τὰς ῥυθμικὰς ἐκείνας ἀρχὰς, αἵτινες ἐκ τῶν αἰωνίων πηγῶν τῆς ἀρμονίας προερχόμεναι, διέπουν καὶ τὴν ἡμετέραν στιχουργίαν. Κατέδειξα ὅποια εἶνε ἡ σχέση τῶν ἡμετέρων ῥυθμῶν καὶ μέτρων πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικήν ὅποια πεπλανημέναι δόξαι συνέχουν ἀμφότερα ταῦτα καὶ τὴν ἀληθῆ ἐκάστου φύσιν ἐπεσκότουν ὥστε οὐχὶ ὀλίγη ἐκ τῶν ἀνακριβῶν τούτων θεωριῶν ἐπεγίνετο βλάβη εἰς τὴν ἀρμονίαν τῶν στίχων. Ἄν καὶ γενικαὶ καὶ εὐσύ-

1) Ἴδὲ τὴν Στιχουργικὴν αὐτοῦ ἐν Βύρωνι, Τόμ. Α'. Φυλλ. 7 καὶ 8.

νοπτοι αἱ ῥυθμικαὶ αὐταὶ ἀρχαί, ὅμως ἐπ' αὐτῶν στηριζόμενός τις δύναται οὐ μόνον ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν τῶν ῥυθμῶν τῶν ἐν τῇ νεωτέρᾳ καθόλου ποιήσει ἐν χρήσει ὄντων, ἀλλὰ καὶ νέα συστήματα δι' ἐπισυνθέσεως, μίξεως, πολυσχηματισμοῦ νὰ παραγάγῃ, ἅτινα νὰ ζωγραφῶσι, ὅσον ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἄμουσον πτωχείαν τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ποικίλας τῆς φύσεως εἰκόνας καὶ καταστάσεις, καὶ ποικίλα διὰ τῆς ἀρμονίας τῶν νὰ γεννῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν αἰσθήματα καὶ πάθη ὅθεν πρὸ πάντων ἐζήτησα νὰ παραστήσω ἀκριβῶς ἐκάστου ῥυθμοῦ τὸ ἦθος, ἵνα μὴ γίνεταί τις ἀνάρμοστος καὶ ἄτεχνος αὐτῶν χρήσις εἰς ὑποθέσεις, ὧν τὸ περιεχόμενον ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν.

Ὅτι δὲ καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον ἀπαιτεῖται εὐρυθμία τις καὶ εὐμέλεια διὰ τῆς τάξεως τῶν λέξεων, ὧν ἡ διάφορος θέσις διαφόρους παρέχει ῥυθμούς, καὶ διαφόρους τάσεις ὀξύτητος καὶ βαρύτητος καὶ δυνάμεως ἔχουσα διάφορον γεννᾷ μέλος, συντεινούσης πρὸς τὴν τοῦ ὅλου ἀρμονίαν καὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν φθόγγων καὶ τῶν λέξεων, ταῦτα δὲν χρῆζουσι μακροτέρας μνείας. Ἐκάστου τὸ ὕφος ἐκφράζει τὸν χαρακτήρα αὐτοῦ. *Le style c'est l'homme*, ἔλεγεν ὁ περικλεῆς Buffon. Καὶ πολὺ πρὸ αὐτοῦ ἀρχαῖος ποιητής : *Ἄνδρος χαρακτήρ ἐκ λόγων γνωρίζεται.*

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΑΣΣΙΑΔΗΣ,
φοιτητῆς τῆς φιλολογίας.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ,

Μεσαιωνική βιβλιοθήκη ἢ συλλογή ἀνεκδότων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστολά Κ. Ν. Σάθα, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. C XIX καὶ 299. Ἐν τέλει: τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κηρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχοῦδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον (1043—1076) σελ. 303—462.*)

Σελ. 99, στίχ. 28 ἐξ.

ἀδὲ τυραννεύσας ἡρέμα τὴν κεφαλὴν ἐπισείσας καὶ μογισμόν καὶ δάκρυον τῶν ὀφθαλμῶν ἐπαφεῖς, ἀλλ' οὐκ ἄδικος ὁ θεός, οὕτως εἰπὼν, καί με ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων ποινὰς εἰσπράττεται! καὶ εἰπὼν αὖθις τῆς θείας τραπέζης ἐδράξατο.»

Πολλὰ καὶ διάφορα εἶνε τὰ παθήματα τοῦ προκειμένου χωρίου. Καὶ πρῶτον μὲν εἶνε τὸ βάρβαρον ἐκεῖνο καὶ ἀνύπαρκτον μογισμόν, ὅπερ προέκυψεν ἐκ παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ μόγισμου, ὅπερ τερατωδέστερον μὲν τοῦ ἐτέρου, ἀλλὰ δύναται νὰ ὑποδείξῃ τὸ ὀρθόν· διότι ἂν τῆς τοῦ κώδικος γραφῆς μόνον τὸ μ μετατρέψῃ τις εἰς π, προκύπτει εὐθὺς ἡ ὀρθὴ ἀνάγνωσις μόγισ που. Ὁ βασιλεὺς δηλ. ὁ εἰς τὴν ἀγίαν τράπεζαν καταφυγών, ὡς ἐννοήσας τέλος τὸ ἀκροσφαλὲς τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἡρέμα ἐπέσεισε τὴν κεφαλὴν καὶ μόλις που (καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας) καὶ δάκρυον ἐπαφῆκε τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ δὲ κατωτέρω οὕτως εἰπὼν καὶ τὸ μετ' ὀλίγον ἀπλῶς ἐπαγόμενον εἰπὼν ἀμοιβαίαν ἔπαθον σύγχυσιν καὶ διαφθοράν ἄδηλον ἐκ τίνος ἀβλεψίας. Καὶ σύνταξις καὶ ἔννοια ἀπαιτοῦσιν ὡς μόνην γνησίαν γραφὴν τὴν ἐξῆς: «Ἀλλ' οὐκ ἄδικος ὁ θεός, εἶπε, καί με ἡ δίκη τῶν πεπραγμένων ποινὰς εἰσπράττεται· καὶ οὕτως εἰπὼν αὖθις κτλ.»

* Συνέχεια τῆς ἐν τῷ Ζ' τόμῳ σελ. 346 διακοπέσης διατριβῆς.

Σελ. 108, 12.

«Περὶ τῆς βουλῆς τῆς Ζωῆς τοῦ τίνα ἂν ἀγάγοι εἰς τὴν βασιλείαν.»

Οὕτως ἐξεδόθη ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ κεφαλαίου τούτου ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα. Ἀλλ' ὅστις ὀλίγον ἐγκύψῃ εἰς τε τὴν ἔννοιαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν, θέλει ἐννοήσῃ ὅτι τὸ ἂν ἐνταῦθα εἶνε ὅλως περιττόν· ἡ βουλή τῆς Ζωῆς ἦτο οὐχὶ περὶ τοῦ τίνα δύναται νὰ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ περὶ τοῦ τίνα νὰ ἀνυψώσῃ, δηλ. τίνα πρέπει νὰ ἀνυψώσῃ. Ἡ δὲ τοιαύτη πλαγία ἐρώτησις γνωστὸν ὅτι ἐκφέρεται ἄνευ τοῦ ἂν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου ὁ Ψελλὸς ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μεταχειρίζεται οὐχὶ ἀπλοῦν τὸ ῥῆμα ἄγω, ἀλλὰ σύνθετον: ἀνάγω, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου «Περὶ τοῦ πῶς καὶ τίνι τρόπῳ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀνήχθη παρὰ τῆς Λυγούστης εἰς τὰ βασίλεια», ἔτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐν σελ. 48, 13 χωρίου, ὅπερ ὁ μὲν κ. Σάθας ἐλλιπὲς ἐξέδωκεν, ὁ δὲ κ. E. Miller ὀρθῶς ἐκ τοῦ χειρογράφου συνεπλήρωσε. Τὸ χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς: «Καὶ ἕνα τῶν πάντων εἰς τὴν βασιλείαν ἀγαγεῖν (κατὰ τὸ χειρόγραφον ἀναγαγεῖν)».

Σελ. 110, 3.

«Αὖθις οὖν αἱ ψῆφοι μετεκυβεύθησαν* ἀνὴρ οὗτος τὴν μὲν τύχην» κτλ.

Λόγου γενομένου ἐν τῇ προλαβούσῃ σελίδι περὶ τίνος ἀνδρὸς ὡς ἀξίου τῆς βασιλείας, ἀφ' πατρὸς μὲν ἡ Θάλασσα, χωρίον ἐπισημώτατον, Κωνσταντῖνος δὲ τοῦνομα, κατεδείχθη ὅτι οὗτος αδυστυχέστερος τοῖς πολλοῖς ἔδοξε . . . καὶ τῶν προσδοκιῶν ἀπώσθη ὑποπτευθεῖς». Μετὰ δὲ τοῦτο ἔρχεται τὸ παρατεθὲν χωρίον, ὅπερ τὰ μὲν ἄλλα ἔχει ὀρθῶς, πολλὴν δὲ ὑπόνοιαν παρέχει ὅτι μετὰ τὸ μετεκυβεύθησαν ὑπάρχει χάσμα τι, ὅπερ ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν διὰ τοῦ ἀστερίσκου. Διότι εἶνε φανερόν ὅτι ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ νέου τινὸς προσώπου, ὅπερ οὐδαμοῦ μὲν ὠνομάσθη, εἰς αὐτὸ δὲ ἀναφέρεται τὸ ἐπόμενον ἀνὴρ οὗτος κτλ. ἔπειτα ἀφ' οὗ αἱ ψῆφοι, λέγει, μετεκυβεύθησαν εἶνε ἀνάγκη νὰ ῥηθῇ πρὸς τίνα μετεκυβεύθησαν. Ἐλλείπει λοι-

πὸν τὸ πρὸς (ἢ ἐπὶ) τὸν καὶ κύριόν τι ὄνομα. Ἀλλὰ ποῖον εἶνε τὸ κύριον τοῦτο ὄνομα; καὶ τίς ὁ ἀνὴρ, πρὸς ὃν μετεκυβεύθησαν αἱ ψῆφοι; Καθ' ἃ ἱστορεῖ ὁ Κεδρηνὸς (σελ. 541 τῆς Βονν. ἐκδ.) οὗτος ἦν ὁ κατεπάνω Κωνσταντῖνος ὁ Ἀρτοκλίνης· α' Εσπευδε μὲν αὐτῆ, λέγει, Κωνσταντῖνον ἀγαγέσθαι τὸν κατεπάνω, ὃν δὴ καὶ Ἀρτοκλίνην ἀφ' ἧς ὑπηρεσίας μετεχειρίσατο ἀπεκάλουν· ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ εὐπρεπῆς τὴν ὥραν· ἐλέγετο δὲ καὶ λάθρα τῆ Ζωῆ πλησιάζειν· ἀλλὰ τοῦτον μὲν ἡ σύνοικος φαρμάκοις ἐξάγει τοῦ βίου . . . ἐπειδὴ ἔμελλε τούτου ζῶσα ἀποττερίσκεσθαι». Περί δὲ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἡ δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας ἡ δὲν ἐπίστευσε τὰ περὶ τῆς δηλητηριάσεως· διότι κατωτέρω λέγει α καὶ ἡδὴ που πρὸς αὐτὸν πάντες ἐπιρρέπεις ἐγεγόνεισαν, ἀλλ' ἀφαρπάζει νόσος ἀθρόον καὶ τῶν ἐλπίδων ἐπάγει (γρ. ἀπάγει)· » (ἴδ. καὶ Παπαρρηγοπούλου Ἰς. Ἑλλ. ἔθν. Τόμ. Δ', σελ. 300).

Αὐτόθ. στίχ. 24.

απιστευθεῖς τε τὰ τιμιώτατα, ὥστε μηδὲν ἀγνοεῖν μεθ' ὧν εἰς προὔπτον ἐτετελέκει, μεθ' ὧν ἀφανῶς πεποιήκει» κλ.
Νομίζω περιττὸν ν' ἀποδείξῃ τις τὸ ἄτοπον τῆς γραφῆς τοῦ χειρογράφου μεθ' . . . μεθ'· ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξωμεν τὴν ὀρθὴν γραφὴν μήθ' ὦν . . . μήθ' ὦν.

Σελ. 111, 11.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Μονομάχον, λέγει πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τοσοῦτον ἦτο πλούσιος καὶ κάλλει διαπρεπῆς, ὥστε ὑπὸ τῶν πρώτων καὶ ἀρίστων οἰκογενειῶν ὡς γαμβρὸς περιεζητεῖτο, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ῥωμανὸς «εἰς τὸν ἰδιωτικὸν ἔτι βίον τελῶν . . . ἠγαπήκει τὸν ἄνδρα τοῦ τε ἀνθους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς τοῦ γένους μεγαλοπρεπείας»

«καὶ ἐγκεντρίζει τοῦτον τῷ γένει νεόφυτον κάλλιστον εἰς πιστότατον καλλιέλαιον».

Ἡ τοῦ συνοικεσίου παραβολὴ πρὸς τὸν ἐγκεντρισμὸν τῶν δένδρων καὶ μάλιστα τῶν ἐλκιῶν, εἰνέ τι σύνηθες παρὰ τοῖς χριστιανοῖς συγγραφεῦσιν, ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς ἐν τῇ Ἀγ. Γρα-

φῆ παραβολῆς τῆς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ΙΑ'. 17 καὶ 24· αεὶ γὰρ σὺ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐξεκόπης ἀγριελαιίου καὶ παρὰ φύσιν ἐνεκεντρίσθης εἰς καλλιέλαιον κλ.». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον, ὅπερ ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς μανθάνομεν, εἶνε ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀντίθετα δένδρα ἀγριέλαιος καὶ καλλιέλαιος εἶνε θηλυκά, καὶ ὅτι τὸ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ πιστότατον καλλιέλαιον εἶνε ἡμαρτημένον κατὰ γένος. Καὶ τοῦτο μὲν διὰ τὸν βαρβαρισμὸν οὐκ ὀλίγον δεινόν· δεινότερον ὅμως εἶνε ἡ πίστις τῆς καλλιελαιίου· ποῦ ποτε ἠκούσθη πιστὴ ἐλαία; Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα φῶς λαμπρὸν φέρει τὸ ἕτερον χωρίον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς· αὐτὸ δὲ ἀγριέλαιος ὧν ἐνεκεντρίσθης ἐν αὐτοῖς καὶ συγκοινωνὸς τῆς ρίζης τῆς πιστοῦτος τῆς ἐλαίας ἐγένου». Ἡ πίστις ὅ ἐ. ἡ γονιμότης, ἡ εὐφορία καὶ οὐχὶ ἡ πίστις εἶνε γνωστὴ τῆς ἐλαίας ἰδιότης. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἀσφαλῶς συνάγεται ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχὶ ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, ἀλλὰ πιστότατον καλλιέλαιον. Τοῦτο δὲ σαφέστερον πιστοῦται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ψελλοῦ, ὅστις ἐν τινι ἐπιστολῇ ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐκδοθείση τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῷ *Annuaire de l' Association pour l' encouragement des études grecques* τοῦ ἔτους 1874, σελ. 220, εἶτα δὲ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ψελλοῦ (Μεσσαίωνικ. Βιβλιοθ. Τόμ. Ε'. σελ. 391), μεταχειρίζεται περὶ συνοικεσίου τὴν αὐτὴν παραβολὴν καὶ λέγει· α' Ἐρρίζωται δέ σοι καὶ τὸ θυγάτριον ἢ οὕτως εἰπεῖν ἐγκεντρίζεται εἰς πιστότατον ρίζαν καὶ καλλιέλαιον.

Σελ. 113, 2.

«Μετακαλεῖται τῆς ὑπερορίας ὁ Κωνσταντῖνος ἐκεῖθεν μὲν οὕτω λαμπρῶς· ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς πόλεως πολυτελεστέρα τε αὐτῷ καταγωγὴ εὐτρεπίζεται» κλ.
Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἣτις προφανῶς ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐκεῖθεν μὲν (ἐκ Μυτιλήνης) καὶ τοῦ ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγεγόνει τῆς Πόλεως, εὐλόγως εἰκάζει τις ὅτι τὸ οὕτω λαμπρῶς δὲν εὐδοῦται· καὶ ἄλλως δὲ ζητεῖται πῶς λαμπρῶς. Ἄνευ πολυλογίας νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν οὐχ οὕτω λαμπρῶς, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, οὕτω λαμπρῶς. Ἡ μετάκλησις τοῦ Κωνσταντί-

νου ἐκ Μυτιλήνης ἔγεινε μὲν λαμπρά, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον εὐθὺς ἐκ τοῦ τόπου τῆς ὑπεροχίας, ὅσον ἀφ' οὗ ἐπλησίασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Σελ. 115, 7.

«Κακοθέστατος ἂν εἶην, ὡσπερ δὴ ὁ τοῦ Λύξου, τὰ χεῖριστα τῶν Ἑλλήνων ἐν ταῖς ἱστορίαις παραλαμβάνων».

Τὸ χωρίον τοῦτο μνημονεύομεν ἐνταῦθα μόνον ἵνα προφυλάξωμεν τὸν Ψελλὸν ἀπὸ παραδόξου τινὸς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα. Εἶνε πασίγνωστον ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἀδίκως μὲν, ἀλλ' ὅμως κατεκρίθη ὑπὸ τινῶν ἀρχαίων ὡς ψεύστης καὶ κακοήθης· ψεύστης μὲν ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ Κτησίου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Φωτίου (Βιβλιοθ. κώδ. 72 τῆς ἐκδ. τοῦ Βεγκέρου, σελ. 35), κακοήθης δὲ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου, ὅστις ἰδίαν πραγματείαν ἔγραψε περὶ κακοθείας Ἡροδότου. Εἶνε λοιπὸν πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς ὅτι ἐνταῦθα ὑπονοεῖται ὁ Ἡρόδοτος. Πατὴρ δὲ αὐτοῦ εἶνε, ὡς ἐπίσης γνωστόν, ὁ Λύξης, καθ' ἃ μαρτυρεῖ τὸ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Θούριοι ἐπίγραμμα, οὗ ἡ ἀρχὴ «Ἡρόδοτον Λύξεω», καὶ οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς πολλάκις μνημονεύουσι τὸν ἱστορικὸν μόνον ὡς υἱὸν τοῦ Λύξου, οἷον ὁ Θεμιστιος Β', 27 «ἐμοὶ δὲ περὶ θεῶν εὐστομα κείσθω, κατὰ τὸν Λύξου». Πολλῆς λοιπὸν ἀπορίας ἄξιον διὰ τί ὁ κ. Σάθας θέλει νὰ διορθώσῃ τὸ Λύξου εἰς Λύκου. Μήπως φρονῆ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἡροδότου δὲν ἦτο Λύξης, ἀλλὰ Λύκος (ἵνα καὶ τρίτον διάφορον ὄνομα προστεθῆ εἰς τὰ μνημονευόμενα Ξύλος καὶ Ὀξύλος) ἢ ἄλλος παρὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶνε ὁ ἐνταῦθα ὑπονοούμενος, υἱὸς τις Λύκου (Κύριος οἶδε τίς καὶ τίνας);

Αὐτόθι στίχ. 8 ἐξ.

«Εἰ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ ἐργάζομαι νῦν, ἱστορεῖν τοὺς τῶν αὐτοκρατόρων ἐμβέβλημαι βίους».

Ἦς ἐννοήσῃ ὅστις θέλει τὸ ἐμβέβλημαι ἱστορεῖν τοὺς βίους· ἡμεῖς δὲν τὸ ἐννοοῦμεν· ἀλλ' ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ καὶ ἀλλαχοῦ παρετηρήσαμεν σύγχυσιν τοῦ π. καὶ μ. (ἴδ. ἀνωτέρω, ὅπου διορθώσαμεν τὸ μόγιςμου εἰς τὸ μόγις που), δὲν δισταζόμεν νὰ διορθώσωμεν τὸ ἐμβέβλημαι, ὅπερ εἶνε ἀνάρμο-

μοστον ἐνταῦθα, εἰς τὸ ἐπιβέβλημαι, καθ' ἃ ἐν τῇ αὐτῇ σελ. στίχ. 25 ἔγραψεν ὁ Ψελλὸς αἰστορεῖν δὲ ἐπιβέβλημένος ἐκείνον» καὶ σ. 117, 25 ατοὺς τῶν χρημάτων θησαυροὺς ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο» κ. ἄ. πλλχ. Τίς ἀγνοεῖ τί σημαίνουσι τὸ ἐπιβάλλομαι, ἐπιβέβλημαι, ἐπιβολή, μεγαλεπήβολος;

Αὐτόθι στίχ. 20.

Ἐπειδὴ ὁ Ψελλὸς ἐν προηγουμένοις λόγοις καθ' ὑπερβολὴν ἐνεκωμίασε τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Θ', καὶ ἐκίνησέ τινων τὴν ὑποψίαν ὅτι δὲν ἤθελεν ἐξιστορήσῃ μετὰ τῆς προσηκούσης φιλαληθείας τὰ κατὰ τὴν βασιλείαν ἐκείνου, ὡς ὑπεραπολογούμενος ἑαυτοῦ, διατείνεται ὅτι αὐτὸς γινώσκει τὴν διαφορὰν τοῦ ἐγκωμίου καὶ τῆς ἱστοριογραφίας καὶ δὲν ὁμοιάζει πρὸς τοὺς πολλοὺς τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένων. «Οἱ μὲν γάρ, λέγει, ἀνάμιξις (ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ἀνοήτως φερομένου ἀνάμιξον· γραπτέον, νομίζω, ἀναμιξί) ἐχόντων τῶν πραγμάτων τοῖς βασιλεῦσι, καὶ διαπεπλεγμένων αὐτοῖς χειρόνων τε καὶ κρείττωνων πράξεων οὔτε λέγειν καθαρῶς ἴσασι, οὔτε εἰλικρινῶς ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἐξαπατᾷ τούτους ἢ τῶν ἐναντίων γεινῖασις». Μετὰ δὲ ταῦτα ἐξακολουθεῖ

ἀεγὼ δὲ ψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην, εἰ μὴ ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίνου ζυγτιθεῖς, οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα συλλαμβάνειν εἴωθα, ἀλλ' ἀφείς μὲν τὰ χείρονα, ἀφαιρούμενος δὲ τὰ κρείττονα ζυναρμόζω ταῦτα κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν» κλ.

Ὅπως ἔχει τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ χειρογράφῳ εἶνε εἰς ἄκρον τετραγμένον καὶ διεφθαρμένον· διότι ποῦ εἶνε ἡ ἀπόδοσις τοῦ «ψέγειν μὲν ἀφωσιωσάμην», τί δὲ εἶνε ταῦτα τὰ ἐμπλάσματα; καὶ τί ἰδίως τὰ ἐμπλάσματα ἐπαίνου; καὶ ποία ἡ σύνταξις καὶ ἡ ἔννοια τοῦ «ὅσον ἐμπλάσμασιν ἐπαίνου ζυγτιθεῖς;». Πάντα ταῦτα εἶνε ἀκατανόητα καὶ ἀδύνατον εἶνε νὰ προέκυψαν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Ψελλοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων. Ὁ δὲ συγγραφεὺς ἀναντιρρήτως ἔγραψεν ὡς ἐξῆς: «εἰ μὴ ὅσον ἐν πλάσμασιν, ἐπαίνους δὲ ζυγτιθεῖς οὐκ ἐξ ἀπάντων ἅπαντα κτλ.». Ἡ δὲ ἔννοια τῆς γραφῆς ταύτης εἶνε πλέον φανερά. Ἐγὼ δὲ, λέγει ὁ Ψελλὸς, νὰ ψέγω μὲν ἐν τοῖς

συγγραμμάσι μου ἐν γένει ἀπέφυγον, πλὴν μόνον ἐν πλασταῖς τισιν ὑποθέσεσιν, ὅταν δὲ συντάσσω ἐπαίνους, δὲν συνηθίζω ἐξ ἀπάντων ἅπαντα νὰ συμπεριλαμβάνω, ἀλλὰ φρονίμως ἐκλέγων τὰ κρείττονα, παραλείπων δὲ τὰ χείρονα. . . ἐξυφαίνω τὴν εὐφημίαν. Ἐξ ὧσιν ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἶπομεν περὶ τοῦ πλάττω εὐκόλως εἰκάζει πᾶς τις τί εἶνε τὰ πλάσματα. Πλάσμα δηλ. εἶνε πλὴν τοῦ ὕφους (style), οἷον τὸ παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἀλικαρνασσεῖ «πλάσμα ἱστορικόν, πλ. ἰσχνόν, ὑψηλόν, μέσον», καὶ πᾶς λόγος ῥητορικός, πεπλασμένην ἔχων ὑπόθεσιν. Ὅθεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Μυριοβίβλῳ κώδ. 61 συνδυάζει τὰ πλάσματα πρὸς τὰς μελέτας καὶ ἀλλαχοῦ ἐν κώδ. 90 ὀνομάζει τοῦ Λιβανίου τοὺς λόγους πλασματικούς καὶ γυμναστικούς. Οἱ συγγραφεῖς τοιούτων ῥητορικῶν λόγων ἢ γυμνασμάτων ἐλέγοντο πλασματογράφοι κατὰ τὸν Εὐστάθιον εἰς Ἰλ. στίχ. 111 «Ἰστέον δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι λόγοι τοῦ Ἀγαμέμνονος παρὰ τοῖς πλασματογράφοις τῶν ῥητόρων διδῶσιν ἀφορμὰς κατηγορίας τῇ Κλυταιμνήστρᾳ». Ὁ Ψελλὸς ἄρα πρὸς τοῖς ἄλλοις ἦτο καὶ πλασματογράφος.

Εὐθὺς μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος χωρίου ἔπεται ἄλλο ἐπίσης παρεφθαρμένον καὶ ἀδιανόητον, τὸ ἐξῆς

«Εἰ μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίαις οὕτω τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ λόγου ξυντέθεικα, ἱστορεῖν δὲ ἐπιβεβλημένος ἐκεῖνον, οὐκ ἂν δυναίμην οὕτω ποιεῖν».

ὅπερ εὐκόλως θεραπεύεται, μεταγραφόμενον ἐν μὲν οὖν τοῖς πρὸς ἐκεῖνον ἐγκωμίαις οὕτω τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ λόγους ξυντέθεικα, κτλ.

Σελ. 117, 19.

«Παραλαβὼν δὲ ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸ κράτος, οὔτε ἐγκρατῶς οὔτε εὐλαβῶς εἶχε περὶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ὡς ἔοικεν, εὐδαιμονίαν καινὴν τινα καὶ συνήθη τῷ βίῳ ἀναπλαττόμενος πρότερον καὶ πραγμάτων ἀθρόαν μετάθεσιν καὶ μεταποίησιν σὺν οὐδενὶ λόγῳ καὶ τάξει, ἐπειδὴ βασιλεύειν ἔλαχεν, ἔργῳ τὰς ἀναπλάσεις ποιεῖν εὐθὺς ἐπεχείρησε».

Ἐπίτηδες παρεθήκαμεν ὀλόκληρον ταύτην τὴν περίοδον, ἵνα γείνη καταφανές ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος Μονομάχος πρότερον, πρὶν

δηλ. βασιλεύσῃ, ἀνέπλαττεν ἐν τῇ φαντασίᾳ τοῦ βίον τινα ὅλως ἔκτακτον καὶ εὐδαιμονίαν καινὴν καὶ μεταβολὴν πραγμάτων ὑπερβαίνουσιν πάντα λόγον καὶ τάξιν, καὶ ὅτι τὰς ἀναπλάσεις ταύτας ἅμα βασιλεύσας εὐθὺς ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ. Ἐὰν λοιπὸν οὗτος εἶνε ὁ ὀρθὸς νοῦς τῆς περιόδου ταύτης, εἶνε ἀδύνατον τὸ «καινὴν τινα καὶ συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν» νὰ μὴ περιέχῃ ἀντίφασιν προφανῆ τὴν συνήθη τῷ βίῳ εὐδαιμονίαν εἶχεν ὁ ἀπόγονος τῶν Μονομάχων ὅ,τι δ' ἐπεθύμει καὶ ἐφαντάζετο ἦτο καινόν τι καὶ ἀσύνηθες. Ὅθεν νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀσυνήθη ἢ μᾶλλον οὐ συνήθη, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ βιβλιογράφος διὰ τὴν ἐν τοῖς μικρογραμμᾶτοις ἀντιγράφοις ὁμοιότητα τοῦ οὐ καὶ συ παρέβλεψε τὸ οὐ.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελ. εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνωτέρω περίοδον ἔπεται ἄλλη περιέχουσα ὅμοιον ἀμάρτημα, ὅπερ ἐκ μόνης τῆς ὀρθῆς καὶ λογικῆς ἀκολουθίας τῶν ἐννοιῶν δύναται νὰ κατανοήσῃ τις καὶ εὐστόχως νὰ διορθώσῃ:

«Δύο τοίνυν τούτων τὴν Ῥωμαίων συντηρούντων ἡγεμονίαν, ἀξιώματων φησὶ καὶ πραγμάτων καὶ τινος ἔξω τρίτου» κτλ.

Ὅστις ἀναγνώσῃ ταῦτα νομίζει ὅτι κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ψελλοῦ δύο τινα ἦσαν τὰ συντηροῦντα τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, τὸ μὲν τὰ ἀξιώματα, τὸ δὲ τὰ πράγματα (παραλείπομεν τὸ τρίτον τὸ ἐκτὸς τούτων). Καὶ τὰ μὲν ἀξιώματα εἶνε γνωστὸν τί εἶνε τὰ δὲ πράγματα, ὡς μέσον συντηρητικὸν τῆς ἡγεμονίας (τῶν πραγμάτων δηλ.) τῶν Ῥωμαίων εἶνε τι ἀκατανόητον. Ἀλλὰ περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀτοπίας τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς πραγμάτων διότι ὁ συγγραφεὺς παρακατιῶν διεξέρχεται τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεχειρίσθη τὰ δύο ταῦτα μέσα ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ λέγει «οὗτος τοὺς μὲν τῶν χρημάτων θησαυροὺς αὐτόθεν ἐκχεῖν ἐπιβέβλητο, ὡς μηδὲν (γρ. μηδὲ) τοῖς πυθμέσι καταλιπεῖν τι τιμῶν δὲ καὶ (ἴσως ἐξερρύη τὸ ἀξιώματων) πλεῖστοι μὲν ἀναλόγως εὐθὺς παραπήλαυον κτλ.», ὃ ἐδισπάθησε μὲν τὰ χρήματα, ἐξηυτέλισε δὲ τὰ ἀξιώματα (διότι τιμὰ καὶ ἀξιώματα εἶνε σχεδὸν τὸ αὐτό). Τούτων λοιπὸν οὕτως

ἐχόντων, τίς δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *χρημάτων* καὶ οὐχὶ τὸ ἀνόητον *πραγμάτων*;

Σελ. 118, 18.

« Ἀλλ' ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἴθισται οὔτε τι τῶν δόκησιν ἐχόντων καλοῦ οὔτε τῶν καλῶς οἰομένων πεπραχθαι ἕκαστον ἀφ' ἑαυτοῦ μόνον σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας ζητεῖν » κλ.
 Ἐάν τις καὶ μικρὸν ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ προκείμενον χωρίον, θέλει παρατηρήσῃ ἀλλόκοτόν τινα ταυτολογίαν· διότι τὰ « δόκησιν ἔχοντα καλοῦ » καὶ τὰ « καλῶς οἰόμενα πεπραχθαι », ἅπερ ὡς διάφορα συνδέονται διὰ τοῦ οὔτε—οὔτε, σημαίνουσιν ἐντελῶς τὸ αὐτό, ἐὰν παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ οἰόμενα καταχρηστικῶς ἐνταῦθα κεῖται ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως ἀντὶ τοῦ νομιζόμενα ἢ δοκοῦντα (= δόκησιν ἔχοντα). Ἐάν τις δὲν ἦτο τόσο μωρός, ὥστε νὰ εἴπῃ ὅτι « ἔμοιγε ἐν πᾶσιν εἴθισται οὔτε τι τῶν δοκούντων καλῶν εἶναι οὔτε τι τῶν δοκούντων καλῶς πεπραχθαι, ἕκαστον ἀφ' ἑαυτοῦ (γρ. ἐφ' ἑαυτοῦ) μόνον σκοπεῖν »· διότι τὸ δεύτερον κῶλον τὸ διὰ τοῦ οὔτε συνδεόμενον οὐδὲν διαφέρει τοῦ πρώτου. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἠθέλη ἀκριβῶς τοῦναντίον νὰ εἴπῃ: ὅτι αὐτὸς συνιθίζει καὶ τὰ νομιζόμενα καλὰ καὶ τὰ νομιζόμενα κακὰ νὰ μὴ ἐξετάζῃ αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα νὰ ζητῇ. Ἐάν λοιπὸν τοιαύτη εἶνε ἐξ ἅπαντος ἡ ἔννοια, οὐδεμίαν ἀμφιβολία ὅτι ἀντὶ τοῦ καλῶς πρέπει νὰ γράψωμεν κακῶς.

Σελ. 119, 1.

« Εὐφύεστατος δὲ εἶπερ τις ἄλλος εἰς ἑαυτὸν μεταθεῖναι τὸ ὑπήκοον γεγονώς, οικείοις ἕκαστον ἤρει οἷς ἤδει θηρώμενον ». Ἀφ' οὗ ἄπαξ ἀνέγνω ἐν τῷ χειρογράφῳ οικείοις ὁ κ. Σάθας, δικάειως ἔπειτα εὕρισκει ἀνάρμοστον τὸ ἐπίθετον, καὶ προσπαθεῖ νὰ διορθώσῃ τὸ χωρίον, προτείνων ἐν τοῖς παροράμασιν ἀντὶ τοῦ οικείοις τὸ δικτύοις. Ἀλλ' ὁ κ. E. Miller βεβαιοῖ ὅτι τὸ χειρόγραφον ἔχει τὴν γραφὴν οικείως, ἣτις εἶνε καὶ ἡ μόνη ὀρθή. Μετὰ δὲ τὰ ἀνωτέρω εὐθὺς ἐπέρχονται τὰ ἐπόμενα

« καὶ ῥᾶστα μετεποικίλλετο οὔτε κατασοφίζόμενος οὔτε μὴν εἰρωνευόμενος πρὸς τὸν ἀλισκόμενον, ἀλλὰ φιλαλήθως

σπεύδων ἐλεῖν ἕκαστον ἀφ' ὧν χαριεῖσθαι ἐκείνῳ ἠσπάσατο ». Τὸ ἐν τέλει ἠσπάσατο οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ τίνα λόγον ἔχει ἐνταῦθα, εἰς οἵανδήποτε σημασίαν καὶ ἀν' ἐκληφθῇ. Ἄνευ πολλῶν λόγων νομίζω ὅτι προῆλθεν ἡ παρεφθαρμένη αὕτη γραφή ἐξ ἀμβλυωπίας τοῦ βιβλιογράφου, κακῶς ἀναγνόντος τὸ ἠπίστατο, ὅπερ ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις εὐκόλως δύναται νὰ συγχυθῇ πρὸς τὸ ἠσπάσατο.

Αὐτόθι, στίχ. 8.

« ἐκείνοις συνανεκίρνατο ὅπόσοις ἡ ἀπλότης συνέπρεπε ». Πολλάκις ὑπὸ πολλῶν παρετηρήθη ὅτι ἐν τοῖς μικρογραμμάτοις χειρογράφοις αἱ προθέσεις ἐν καὶ σὺν εἴτε ἐν συνθέσει εἴτε ἐν συντάξει συγχέονται πρὸς ἀλλήλας (ἴδ. Κοβέτου Var. Lect. σελ. 199, Nov. Lect. σελ. 457, Collectanea Critica, σελ. 293), καὶ ὅτι μόνον ἡ ἔννοια καὶ ἡ χρῆσις εἶνε τὰ ἀσφαλῆ κριτήρια περὶ τοῦ ποτέραν ὀφείλομεν νὰ προτιμήσωμεν. Οὕτως ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ συνέπρεπε γραπτέον ἐνέπρεπε, διότι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ φράσις συνέπρεπε τοῖς ἤθεσιν ἢ ἀπλότης, ἀλλ' ἐνέπρεπε τοῖς ἤθεσιν ἢ ἀπλότης· διότι ἡ ἀπλότης δὲν εἶνε τι χωριστὸν πρέπουσα σὺν τοῖς ἤθεσι, μετὰ τῶν ἠθῶν, ἀλλ' εἶνε ἰδιότης τῶν ἠθῶν ἐγκειμένη ἐν τοῖς ἤθεσιν, ἐπομένως ἐμπρέπουσα τοῖς ἤθεσιν. Ἡ αὐτὴ σύγχυσις παρήγαγε τὸ κατωτέρω: περὶ τῶν συνόντων, ἐν ᾧ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ: περὶ τῶν ἐνότων.

Αὐτόθι, στίχ. 9.

« εἰ δὲ τις αὐτῷ προσῆει, σύννου ἐπιδεικνὺς τὴν ψυχὴν, ὡς δ' εἴ τι πλέον τῶν ἄλλων ὄρων καὶ ὡς ἦκοι φροντίσων ἐκείνῳ καὶ συνδιασκεψόμενος περὶ τῶν συνόντων (γρ., καθ' ἃ εἶπομεν ἤδη, ἐνότων), τοῦτον δὴ κακοθέστατον ᾤετο » κτλ.
 Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέβη λίαν τεταραγμένον καὶ δυσπαρακολούθητον τὸ μὲν ἐκ τῆς ἀβλεψίας τῶν βιβλιογράφων, τὸ δὲ ἐκ τῆς ὀλίγης τοῦ ἐκδότου προσοχῆς. Τὸ χειρόγραφον παρέχει τὴν ἀνόητον γραφὴν ὡς δ' ἦτι, ἣτις ἀνευ τινὸς μεταβολῆς τῶν γραμμάτων, ὀρθότερον δὲ μόνον ἀναγινωσκόμενη ὡς δὴ τι ἔχει κάλλιστα. Τὸ δὲ ἕτερον ὡς τὸ πρὸ τοῦ ἦκοι ἐκληφθὲν ὡς ὅμοιον τῷ προηγουμένῳ τῷ μετὰ μετοχῆς συντεταγμένῳ εἶνε οὐχ ἥττον

ἡμαρτημένον· διότι ἂν μὲν ἢ δι' αὐτοῦ ἐκφερομένη πρότασις εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν προλαβοῦσαν «ὡς δὴ τι πλεον τῶν ἄλλων ὄρων», ὠφείλε νὰ γραφῆ ὡς ἦκων καὶ οὐχὶ ὡς ἦκοι· ἂν δὲ εἶνε παράλληλος πρὸς τὴν κυρίαν ὑποθετικὴν πρότασιν «εἰ δέ τις αὐτῷ προσῆι», ἀνάγκη νὰ διορθωθῆ εἰς τὸ ὅς ἦκοι, ὕπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ εἶ τις ἦκοι. Μόνον οὕτως εὐοδοῦται ἡ σύνταξις. Ἄλλως ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἐσολοίκισεν ὁ Ψελλός.

Αὐτόθι, στίχ. 26.

«καὶ τοὺς ἐλλογιμωτέρους πανταχόθεν συνήνεγκεν εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς, ὧν οἱ πλείους ἐν ἐσχάτῃ εἶδοντο πολιᾷ». Οὕτως φέρονται τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης ἐν τῷ χειρογράφῳ οὔτε κατὰ νοῦν οὔτε κατὰ τύπον ὀρθά· ὁ δὲ ἐκδότης προτείνει ἐν ταῖς ὑποσημειώσεις τὴν διόρθωσιν τοῦ προφανῶς ἡμαρτημένου εἶδοντο εἰς ἦδοντο· ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος ἐκ ταύτης τῆς διορθώσεως; μόνον ὁ τύπος διορθώθη, τὰ δὲ λοιπὰ μένουσιν ὡσαύτως σκοτεινά, εἰ μὴ καὶ γελοῖα κατέστησαν. Διότι τί σημαίνει ὅτι οἱ πλείους τῶν λογίων τῶν εἰς τὰς βασιλείους αὐλάς πανταχόθεν συνελθόντων ἦδοντο ἐν ἐσχάτῃ πολιᾷ, ἠδονὴν ἠσθάνοντο ἐν ἐσχάτῳ γήρατι; Ἴσως ὁ κ. Σάθας, νέος ὢν καὶ σφριγῶν καὶ μήπω πείραν λαβὼν τῆς πολιότητος, νομίζει ὅτι ὑπάρχει ἠδονὴ τις ἐν τῇ πολιᾷ· ἀλλ' οἱ περιελθόντες εἰς τὴν ἐσχάτην γεροντικὴν ἡλικίαν πάντες μεμψιμοιροῦσι καὶ οὐδαμῶς ἠδονται. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλός ἔγραψεν: ἐν ἐσχάτῃ εἶχοντο πολιᾷ, ὅ ἐ. ὑπὸ ἐσχάτου κατείχοντο γήρατος.

Σελ. 130, 18.

«ὡς δ' οὖν προήεσαν (αἱ βασιλίδες καὶ μετ' ἐκείνας ἢ Σεβαστὴ ἢ ἐρωμένη τοῦ βασιλέως)... τῶν * τις περὶ τὴν κολακείαν πολὺς τοῦτο δὴ τὸ ποιητικὸν ἠρέμα πως ἀπεφθέγγατο, τὸ «οὐ νέμεσις» κτλ.

Τίς εἶνε ὁ θαυμαστὴς ἐκεῖνος τῆς Σεβαστῆς ὁ ἀποφθεγγόμενος τὸ ὁμηρικὸν οὐ νέμεσις, ὃν ἡ Σεβαστὴ διέκρινε καὶ ἀνέκρινεν αὐτοῦ τὸν λόγον καὶ φρονήματος ἐμπλησθεῖσα ἀντήμευσε «τοῦ ἐγκωμίου τὸν ἐπαινέτην», ἐκ τῶν παρατεθέντων δὲν εἶνε φανερόν. Ὅτι φαίνεται εἶνε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο «περὶ τὴν κολα-

κείαν πολὺς», ἤγουν δεινὸς κόλαξ. Ἄλλὰ τίς ἦτο; εἰς ποίαν τάξιν ἀνήκεν; τοῦτο εἶνε ἄδηλον· ἡ δὲ αἰτία τούτου, φαίνεται, εἶνε ὅτι μετὰ τὸ ἄρθρον τῶν ὅπου ἡμεῖς προσεγράψαμεν τὸν ἀστερίσκον, ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ κειμένου τὸ οὐσιαστικὸν ἐκεῖνο, ὃπερ ἐσθμαινει τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ τις ἐκεῖνος ὁ περὶ τὴν κολακείαν πολὺς. Ἐπειδὴ δὲ πρὸ τοῦ παρατεθέντος χωρίου εἶπεν ὁ συγγραφεὺς ὅτι «καὶ περὶ τὴν βασιλίδα πομπὴν ἐποιοῦντο, συνειλεγμένων τῶν ὑπογραμματευσόμενων ἡμῶν, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι τὸ ἐκπεσὸν οὐσιαστικὸν ἦτο τὸ ὑπογραμματέων, εἰς οὓς καὶ μᾶλλον ἤρμοζε νὰ ἐνθυμῶνται ἔπη ὁμηρικὰ.

Αὐτόθι, στίχ. 28.

«Καὶ ἵνα γε αὐτῇ οἱ τε ἄλλοι καὶ αἱ βασιλίδες συμπνεύωσι μάλιστα, τὸ ἐκάστῳ ἢ ἐκάστῃ οἰκεῖον ἐδίδου παρέχειν ὁ αὐτοκράτωρ.»

Τὸν παράδοξον ἐπικὸν τύπον συμπνεύωσι ἀντὶ τοῦ κοινοῦ συμπνέωσι ὀφείλομεν εἰς διόρθωσιν τοῦ ἐκδότου· τὸ δὲ χειρόγραφον ἔχει τὴν ἔτι μᾶλλον ἡμαρτημένην γραφὴν συμπνέωσι. Ἄλλὰ καθ' ἃ πολλάκις εἶδομεν τὸ χειρόγραφον τοῦτο, καὶ τοὶ πολλὰ ὡς ἐφθαρμένον ἐξ ἀβλεψίας καὶ ἀμαθείας τῶν βιβλιογράφων, διατηρεῖ ὅμως τεκμήρια τῆς γνησίας γραφῆς. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα τὸ συμπνι εἶνε ἀνορθογραφία τοῦ σύμπνοι, τὸ δὲ ὅλον διορθωτέον σύμπνοι ὡσι, ὅ ἐ. ἵνα ἔχωσι σύμπνοϊαν.

Σελ. 131, 3.

Περὶ τῆς βασιλίδος Ζωῆς λέγει ὅτι

«χρυσίου πολλοῦ ἦττητο... καὶ τούτων δὴ τῶν ἰνδικῶν κωτάτων ἀρωμάτων τῶν τε ἄλλων καὶ μάλιστα τῶν ἐστίντην φυσικὴν λιβάδα μὴ ἀπολειπόντων ξύλων, ἐλαῶν τέ τινων μικροτάτων καὶ δαφνείων καρπῶν λευκοτάτων.»

Γελοϊότατα διεφθάρη καὶ τὸ προκείμενον χωρίον ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων. Διότι τί εἶνε τὰ ἰνδικώτατα ἀρώματα; Ἐὰν ἀρώματά τινα εἶνε ἰνδικά, μένουσι διὰ παντὸς τοιαῦτα οὐδὲ γίνονται οὔτε ἐαυτῶν οὔτε ἄλλων ἰνδικώτερα, οὐδὲ ἰνδικώτατα. Ἐπειτα αἱ εὐθὺς ἐπιφερόμεναι μικρόταται ἐλαῖαι καὶ οἱ δάφνιοι καρποί, ἅτινα συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰ τῇ βασιλίδι ἀγαπητὰ ἀρώμα-

τα, δὲν εἶνε κυρίως ἰνδικά. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν *ειδικωτάτων*. — Τὸ δὲ ἐπόμενον *εστίνην* οὔτε ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ οὔτε ὅπως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου διορθώθη ἐν τῇ ὑποσημειώσει *εστίνην* εἶνε λέξις ἑλληνική. Ἀναντιρρήτως ἡ γνησία γραφή εἶνε: *ετι τήν*, καθ' ἃ καὶ ὁ κ. E. Miller εἴκασε. Ταύτης ὅμως τῆς διορθώσεως ἀναγκαῖον παρακολούθημα εἶνε καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ *ἀπολειπόντων* εἰς τὸ *ἀπολιπόντων*.

Αὐτόθι, στίχ. 25.

«οὔτε ἰστουργεῖν ἐπεβάλλετο οὔτε ἄλλου τινος ἐπεβάλλετο.»

Ὁ ἐκδότης τὸ πρῶτον ἐπεβάλλετο συμβουλεύει νὰ διορθώσωμεν εἰς τὸ *ὑπεβάλλετο*. Ὁ δὲ Ψελλὸς ἔγραψε *ἐπεβάλλετο*—*ἐπελάβετο*, ἀμφότερα μὲν κατ' ἀόριστον χρόνον διὰ τὸ προηγούμενον ἠσχόλησε, τὸ δὲ ἕτερον ἐκ τοῦ ῥήματος *ἐπιλαμβάνομαι*, ὅπερ συντάσσεται μετὰ γενικῆς. Τὸ δὲ *ἐπιβάλλομαι*, τὸ ὁποῖον καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶδομεν (σ. 49), μετὰ γενικῆς μὲν οὐδέποτε, μετ' ἀπαρεμφάτου δὲ συντάσσεται εἰς τὴν σημασίαν τοῦ: *ἐπιχειρῶ*.—Ὁμοίως ἐκ νυσταγμοῦ τοῦ βιβλιογράφου παρέμειναν καὶ ἐν σελ. 24, στίχ. 28 δύο ῥήματα τὰ αὐτά, ἐν ᾧ ὄφειλον νὰ εἶνε διάφορα: «τὴν δὲ ὀργὴν οὐκ ἔμμονον εἶχεν, ὥσπερ ὁ ἀδελφὸς Βασίλειος, ἀλλὰ ταχὺ μετεβάλλετο» καὶ ἐφ' οἷς ἐποίει δεινῶς μετεβάλλετο. Νομίζω ὅτι τὸ δεύτερον μετεβάλλετο καὶ ὡς ὀπωσοῦν ἀνάρμοστον καὶ ὡς ἀηδὲς μετὰ τὸ πρῶτον δὲν εἶνε τῆς χειρὸς τοῦ συγγραφέως. Πιστεύω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε *μετεμέλλετο*.

Σελ. 132.

«καὶ ὁ ἀποτετμημένος αὐτῆ οἶκος εἰς εὐνήν οὐδὲν τι σεμνότερος ἦν τῶν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐργαστηρίων, ἐφ' ὧν αἱ βάσανοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι τὴν ξυντέλειαν ἔχουσι· πυρὰ γοῦν πολλή (τὸ χειρόγραφον: *πολλαί*) περίξ τοῦ δωματίου αὐτῆς ὑπενήπτετο.»

Ἐπὶ τίνων ἐργαστηρίων συντελοῦνται αἱ βάσανοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι; τί δὲ εἶνε βάσανος τῶν τεχνῶν, καὶ τί ἔπειτα τὸ ἐμπύριοι; — Ταῦτα εἶνε ἀκατάληπτα· γίνονται δὲ σαφέστατα,

ἐὰν γράψωμεν: αἱ βάσανοι τῶν τεχνῶν καὶ ἐμπύριοι· ὃ εἰ. αἱ βάσανοι καὶ διὰ πυρὸς συντελούμεναι τέχνηαι. Τὰ δ' ἐφεξῆς γραπτέα καθ' ἃ τὸ χειρόγραφον ὑπεμφαίνει καὶ ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ (ἴδ. καὶ κατωτέρω στίχ. 11 «ὑπὸ πολλοῖς ἐδορυφορεῖτο πυρσοῖς»): πυρὰ γοῦν πολλὰ περίξ - - - ὑπανήπτετο.

Αὐτόθι, στίχ. 10.

«θερείας δὲ οὔσης τῆς ὥρας τοῖς μὲν ἄλλοις βραχὺ τι καὶ ἀγχοῦ παριέναι ἐκεῖσε ἐδόκει»

Ἐπειδὴ τῆς Ζωῆς τὸ δωμάτιον ὠμοιάζε, καθ' ἃ προλαβόντως εἶπε, πρὸς σιδηρουργεῖον μᾶλλον ἢ πρὸς βασιλικὸν κοιτῶνα, τὸν μὲν χειμῶνα ἦτο ἀνεκτόν, τὸ δὲ θέρος οἱ μὲν ἄλλοι καὶ πλησίον αὐτοῦ νὰ παρέλθωσιν ἐθεώρουν κακὸν καὶ δυσάρεστον, αὐτῆ δὲ ἦτο ἀναίσθητος πρὸς τὸ καῦμα. Αὕτη ἡ μόνη ὀρθὴ καὶ ὑγιῆς ἔννοια πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τοῦ παρατεθέντος χωρίου, ὅπως ἔχει ἐν τῷ χειρογράφῳ; τί σημαίνει: *βραχὺ τι ἐδόκει καὶ ἀγχοῦ παριέναι ἐκεῖσε*; Εἶνε βεβαίως παρεφθαρμένον τὸ *βραχὺ* ἀντὶ τοῦ *βαρὺ*.

Αὐτόθι, στίχ. 17.

Εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι αἱ δύο βασιλίδες Ζωὴ καὶ Θεοδώρα ἰδιαιτέρας εἶχον ἀδυναμίας ἢ μὲν πρὸς τὸ θησαυρίζειν χρυσίον, ἢ δὲ πρὸς τὰ ἀρώματα καὶ τὰς τούτων σκευασίας. Αὐτὸ τοῦτο λέγει καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς, πλὴν ἀκροθιγῶς μόνον:

«εἰ δὲ ἔνδον εἶεν τῶν ἀποτετμημένων αὐταῖς οἰκημάτων, καὶ ἡ μὲν τὸ χρυσοῦν ρεῦμα ἐπισφραγίζοι, ἡ δὲ τὴν ὁδὸν διακαθαίρει τῷ ρεύματι, τοῦτο αὐταῖς ἀντὶ πάσης ἀπολαύσεως ἦν.»

Καὶ ἀνωτέρω ἤδη παρέβαλεν ὁ συγγραφεὺς τὸ εἰσπραττόμενον χρῆμα πρὸς τὸ ρεῦμα· καὶ ἐνταῦθα λοιπὸν τὸ «*χρυσοῦν ρεῦμα*» οὐδὲν ἔχει τὸ ἄτοπον. Ἀλλὰ τί εἶνε τὸ ἕτερον ρεῦμα τὸ κατὰ δοτικὴν; τί δὲ τὸ διακαθαίρω τὴν ὁδὸν ρεύματι; οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ σημαίνῃ εἰ μὴ, καὶ τοῦτο βεβιασμένως, τὸ ἀποπλύνειν διὰ ὕδατιοῦ ρεύματος τὴν ὁδὸν· ἀλλὰ τοιαύτην ἀδυναμίαν δὲν εἶνε γνωστὸν ὅτι εἶχεν ἡ προβεβηκυῖα καὶ νωθρὰ βασιλὶς Ζωή. Νομίζω λοιπὸν ὅτι τὸ χωρίον εἶνε παρεφθαρμένον καὶ τοῦ:

το οὐκ ὀλίγον. Καὶ τὸ μὲν *ρεύματι* εὐκόλως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ὡς ἐκ τοῦ *ἀρώματι* παραφθαρέν. Ἄλλ' ἐκ ταύτης μόνης τῆς διορθώσεως οὐδὲν ὄφελος, ἐὰν δὲν παραδεχθῶμεν καὶ ἄλλην παρανάγνωσιν, προελθοῦσαν ἐκ τῆς συχνότατα ἐλεγχομένης ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφῶν περὶ τὰ σημεῖα τὰ βραχυγραφικὰ τὰ σημαίνοντα τὰς καταλήξεις. Ὑποπτεύω ὅτι τὸ ὅλως ἄτοπον ἐν ταῦθα τὴν ὁδὸν κακῶς ἀνεγνώσθη ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς τοῦς ὁδόντας. Ὁ Ψελλὸς δηλ. λέγει ὅτι τὰς ἀδελφὰς οὐδὲν τῶν τοῖς ἄλλοις τερπνῶν ἔθελγεν, ἀλλ' ἡ μεγίστη αὐτῶν ἀπόλαυσις ἦτο, τῆς μὲν νὰ ἐπισφραγίζῃ τὸ χρυσοῦν *ρεύμα*, τῆς δὲ τὸ νὰ καθαρῖζῃ τοὺς ὁδόντας αὐτῆς διὰ τοῦ *ἀρώματος*. Λέγει δὲ ταῦτα οὐχὶ περιγράφων λεπτομερῶς τὰς ἀσχολίας ἐκατέρας, ὅπως ἤδη ἀνωτέρω ἔπραξεν, ἀλλὰ συνοψίζων αὐτὰς εἰς μίαν πράξιν τὴν ἐπουσιωδεστάτην, οἷα εἶνε ἡ ἐπισφράγισις τοῦ χρυσοῦ καὶ ἡ διακάθαρσις τῶν ὁδόντων. Περιττὸν δὲ νὰ εἴπῃ τις ὅτι καὶ τὸ *διακαθαίρει* μετατρέπτεον εἰς εὐκτικὴν *διακαθαίροι*.

Σελ. 137, 2.

Μέλλων ὁ Ψελλὸς νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ Γεωργίου Μανιάκη, πρὸς ὃν δικαίως τρέφει μεγίστην συμπάθειαν, προοιμιάζεται τινὰ περὶ τῆς διαθέσεως τῶν βασιλέων ἐν γένει, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ ἐξῆς :

«ἐνίους δὲ αὐτὸς καθεώρακα ὡς ἐθέλουσιν ἡδιστ' ἂν ἀποθανεῖν, μὴ συμμαχοῦντων ἐνίων αὐτοῖς, ἢ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι· καὶ δέον σεμνύνεσθαι ὅτι *χείρων* αὐτοῖς *βοήθεια* παρὰ θεοῦ *πέπλασται*, οἱ δ' ἀποτέμνειν ταύτην αἰροῦνται, ὅτι *παρ' αὐτοῖς βοήθηται*.»

Ἐν τῷ «ἐθέλουσιν ἡδιστ' ἂν ἀποθανεῖν—ἢ δι' ἐκείνους κρατύνεσθαι» δὲν ἔχει βεβαίως ὀρθῶς τὸ *ἡδιστ' ἀντὶ τοῦ ἡδιον*, καὶ ὑποπτεύω ὅτι εἶνε μᾶλλον τοῦ βιβλιογράφου ἢ τοῦ συγγραφέως τὸ ἀμάρτημα. Τὸ δὲ κατόπιν ἐρχόμενον ὅτι οἱ βασιλεῖς ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται «ὅτι *χείρων* αὐτοῖς *βοήθεια* παρὰ θεοῦ *πέπλασται*» εἶνε ἀντικρὺς παραλογισμὸς, περιέχει δὲ καὶ τὸ ἄλλο ἄτοπον ὅτι «ταύτην (τὴν *βοήθειαν*) *ἀποτέμνειν αἰροῦνται*»· ἀποτέμνεται ἢ κεφαλὴ, ὁ πούς, ἡ χεὶρ, ὁ κλάδος· ἀλλ' ἡ *βοήθεια*; — Ἄμφι-

βάλλω. Νομίζω ὅτι ὁ μὲν Ψελλὸς ἔγραψε *χειρ* αὐτοῖς *βοηθός*, ὑπερ κάλλιστα ἀρμόζει εἰς τε τὸ *πέπλασται* καὶ εἰς τὸ *ἀποτέμνειν*· ὁ δὲ βιβλιογράφος παρεννοήσας τὰ τελευταῖα σημεῖα ἠλιθίως ἀνέγνω *χείρων*—*βοήθεια*. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον παρεφθαρμένον εἶνε καὶ τὸ *παρ' αὐτοῖς βοήθηται* ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς *παρ' αὐτῆς* (τῆς *χειρὸς* δηλονότι) *βεβοήθηται*. Οὕτως ἀπέβη τὸ χωρίον οὐ μόνον σαφέστατον, ἀλλὰ καὶ κάλλιστον: ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ σεμνύνωνται διότι *χειρ βοηθός* ἐπλάσθη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ, αὐτοὶ προκρίνουσι νὰ ἀποκόψωσιν αὐτήν, διότι λαμβάνουσι *παρ' αὐτῆς βοήθειαν*.

Αὐτόθι, στίχ. 17.

Ὑποπτεύω *χάσμα* μεταξὺ τοῦ «τῆς στρατηγικῆς ἀπήντησε τάξιος» καὶ τοῦ «ἀλλ' ὁμοῦ τι κατώρθον.»

Αὐτόθι, στίχ. 23.

Ἔδεσαν ἡλω. Σόλοικον. Γραπτέον ἢ Ἔδεσσα ἡλω, ἢ Ἔδεσσα εἰλε.

Σελ. 142, 25.

«ἐφ' οἷς ἡ τοῦ τυράννου *δις* ἐθριαμβεύετο κεφαλὴ»
 Ὁ ἀπλῶς ἐνταῦθα *τύραννος* ὀνομαζόμενος εἶνε ὁ ἄριστος τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγὸς ὁ Γεώργιος Μανιάκης, ὅστις ἐκ τοῦ φθόνου τῶν αὐλικῶν καὶ ἄλλων ἀνικάνων στρατιωτικῶν καὶ ἐκ τῆς ἀσυνέτου πρὸς αὐτὸν διαγωγῆς τοῦ αὐτοκράτορος ἠναγκάσθη νὰ περιέλθῃ εἰς ἀποστασίαν. Ἄφ' οὗ δὲ ἐφονεύθη ἐν τινὶ κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν μάχῃ, ὁ αὐτοκράτωρ κατήγαγε λαμπρὸν θρίαμβον, ὃν περιγράφει ὁ Ψελλὸς. Κατὰ ταύτην δὲ τὴν πομπὴν ἄλλοι ἄλλοις ἐπικολούθουν, μεταξὺ δὲ τούτων οἱ συμμετασχόντες τῆς ἀποστασίας «οὐκ ἐν τάξει οὐδ' ἐν καλῷ σχήματι, ἀλλ' ἐπ' ὄνων πρὸς οὐρὰν ἀρεστραμμένοι καὶ ἐξυρημένοι τὰς κεφαλὰς καὶ πολὺν τινὰ συρφετὸν αἰσχύνῃς περὶ τὸν τράχηλον γέροντες» (ἐννοεῖ σφαγίων ἔντερα καὶ ἄλλα τούτων ἀηδέστερα, καθ' ἅποτε εἶδομεν ἐν Τουρκίᾳ ἀπαραλλάκτως πομπευόμενον ὑπὸ τῆς ἀρχῆς διαβόητόν τινα κλέπτην). Κατόπιν τούτων λοιπόν, λέγει τὸ χειρόγραφον, ἂν ὀρθῶς ἀνεγνώσθῃ, «ἢ τοῦ τυράννου κεφαλὴ *δις* ἐθριαμβεύετο». Πῶς ἄρά γε ἦτο δυνατόν *δις* νὰ

θριαμβευθῆ ἡ κεφαλὴ τοῦ Μανιάκη;—Ἡ ἂν ἐπανελαμβάνετο ὄλος ὁ θρίαμβος, ὅπερ δὲν ἠκούσθη ποτέ, ἢ ἂν μόνη ἡ κεφαλὴ ἐκ δευτέρου πρὸς θεάν περιεφέρετο, ὅπερ δὲν μνημονεύεται μὲν ἀλλαχοῦ που γενόμενον, ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο δυσνόητον. Καὶ ὅμως καὶ τοῦτο εἶνε ἀπίστευτον, ἐάν τις παρατηρήσῃ πῶς ἔχει ἡ φράσις ἐν ὄλῃ τῇ διηγήσει· διότι εἰπὼν ὅτι ἡ κεφαλὴ ἐθριαμβεύετο (κατὰ παρατατικὸν) ἐδήλωσεν ὅτι καὶ ἡ κεφαλὴ συμμετεῖχε τῆς ὄλης διαθέσεως καὶ πορείας τοῦ θριάμβου· καὶ ὅπως οἱ προσειρημένοι φιλοὶ καὶ ἀσπιδοφόροι καὶ κατάφρακτοι ἵππεις καὶ οἱ αἰχμάλωτοι (ἅπαξ βεβαίως) παρήρχοντο ἐν θριάμβῳ, οὕτω καὶ ἡ κεφαλὴ κατόπιν τούτων φερομένη (ἅπαξ καὶ οὐχὶ δις) ἐθριαμβεύετο· ἂν δὲ ἤθελεν ὁ συγγραφεὺς κατ' ἐξαιρέσειν νὰ παραστήσῃ τὴν κεφαλὴν ὡς δις περιενεχθεῖσαν, ὥφειλε νὰ γράψῃ κατ' ἀρίστον δις ἐθριαμβεύθη. Νομίζω λοιπὸν ἀδιστακτῶς ὅτι τὸ δις ἐκεῖνο εἶνε παρεφθαρμένον καὶ ὅτι ἀντ' αὐτοῦ ὁ Ψελλὸς ἔγραψε δὴ, ὅπερ καὶ κατὰ κόρον μεταχειρίζεται.

Σελ. 143, 4 ἐξ.

Μετὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ θριάμβου ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ δύο περιέχει παραφθοράς.

«Οὗτοι μὲν οὖν οὕτω προῖεσαν (γρ. προῆεσαν), ὁ δὲ αὐτοκράτωρ λαμπρὸς πάνυ καὶ ὑψηλὸς προῦκάθητο τῆς οὕτω λεγομένης Χαλκῆς Φυλακῆς μετ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θείου τεμένους, ὁ δὲ μέγας ἐν βασιλεῦσιν Ἰωάννης ἐκεῖνος ὁ μετὰ Φωκᾶν Νικηφόρον ἐδείματο· αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθιστᾶσαι θεωροὶ τοῦ θριάμβου ἐγίγοντο.

*Ἄτοπον εἶνε νὰ λέγῃ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ προεκάθητο τῆς Χαλκῆς Φυλακῆς μετὰ τοῦ θείου τεμένους. Ὁ Ψελλὸς ἤθελε βεβαίως νὰ ὀρίσῃ ἀκριβέστερον τὸν τόπον ἐν ᾧ ἐκάθητο θεώμενος ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἔγραψεν ἀναντιρρόητως κατ' αὐτοῦ δὴ τοῦ θείου τεμένους» ὁ ἔ. ἀκριβῶς ἀντικρὺ τοῦ θείου τεμένους· ἐνεκα δὲ τῆς συχνῆς τῶν δύο προθέσεων κατὰ καὶ μετὰ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συγχύσεως παρεμορφώθη τοσοῦτον ἀλλοκότης ἢ προφανῶς ὀρθοτάτη ἔννοια τοῦ συγγραφέως.—Τὸ δὲ κατωτέρω «αἱ τε βασιλίδες ἐκατέρωθεν αὐτῷ συγκαθιστᾶσαι» προῆλθε μὲν ἐκ διορ-

θώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ παρατόνως φερομένου *συγκαθιστᾶσαι*, οὐδόλως ὅμως εἶνε κατὰ τὴν ἔννοιαν ὀρθότερον· διότι τί σὺν αὐτῷ *καθιστᾶσαν* αἱ βασιλίδες ἐκατέρωθεν; οὐδὲν βεβαίως οὔτε λέγεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ρηθῆ· διότι ὁ βασιλεὺς οὐδὲν *καθιστη*, ἄρα οὐδ' αἱ βασιλίδες οὐδὲν αὐτῷ *συγκαθιστᾶσαν*. Ἀλλὰ περὶ τοῦ βασιλέως εἶπεν ἀνωτέρω ὁ Ψελλὸς ὅτι *προῦκάθητο*, καὶ αἱ βασιλίδες ἄρα «ἐκατέρωθεν αὐτῷ *συγκαθιστᾶσαι* θεωροὶ τοῦ θριάμβου ἐγίγοντο». Καὶ οὕτως πρέπει νὰ γράψωμεν, ὀδηγούμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ ὀρθοῦ πλέον τονισμοῦ τῆς λέξεως.

Αὐτόθ. στίχ. 24.

«Ἐνταῦθα δὲ καὶ τοῦ λόγου γενόμενος βούλομαι τὰς αἰτίας

* ἀφ' ὧν ἐκεῖνοι . . . τὴν ἐπιθαλάττιον συγκίνησιν καὶ στρατοπεδείαν πεποίηται.»

Πᾶς τις διορᾷ τὴν ἔλλειψιν ἐνὸς ἀπαρεμφάτου ἐξαρτωμένου ἐκ τοῦ βούλομαι. Εἶνε δὲ τοῦτο, καθ' ἃ βεβαιοῖ ὁ κ. E. Miller, τὸ *εἶναι*, ὅπερ ἐν τῷ χειρογράφῳ φέρεται μετὰ τὸ αἰτίας.

Σελ. 144, 5.

«καὶ ἐπειδὴ ἐτεθνήκει μὲν ὁ καταδειματῶν τούτους (τοὺς πολλάκις εἰς τὰ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπιδραμόντας Ῥώσους) αὐτοκράτωρ Βασίλειος, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ ὁ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος τὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶνος μέρος πεπλήρωκεν, ὁ τὸ εὐγενὲς κράτος ἀπεληλυθῶς, ἀνανεοῦνται αὖθις καθ' ἡμῶν τὸ παλαιὸν μῖσος» κτλ.

ὁ ἔ. ἀπλούστερον: ἀφ' οὗ ἀπέθανε μὲν ὁ Βασίλειος, ἀπέθανε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, ἀνανεοῦσι κτλ. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Βασιλείου εἶπεν ἀπλῶς «ἐτεθνήκει»· τὸν δὲ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ἐξήνεγκεν ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐπὶ τὸ πομπωδέστερον ἅμα καὶ χριστιανικώτερον, εἰπὼν «τὸ λαχὸν αὐτῷ τοῦ αἰῶνος πεπλήρωκεν»· μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ εἰς τοῦτο καὶ ἄλλο τι προσέθηκεν εἰς συμπλήρωσιν τῆς ρητορικῆς τοῦ θανάτου περιφράσεως· τοῦτο δὲ εἶνε τὸ ἀμέσως ἐπόμενον «ὁ τὸ εὐγενὲς κράτος ἀπεληλυθῶς», ὅπερ, ὡς μὲν ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φέρεται, διττῶς εἶνε ἄτοπον, διότι οὔτε ἀπέρχομαι τὸ εὐγενὲς κράτος λέγεται ὑπὸ τῶν

πεζογράφων, ἀλλ' ἀπέρχομαι εἰς τὸ κλ. οὔτε τὸ λεγόμενον εὐγενές κράτος εἶνε φανερόν τί σημαίνει, φαίνεται δὲ μᾶλλον ὅτι οὐδ' ὅλως εἶνε ὀρθή ἢ φράσις· ἐὰν δὲ διορθώσωμεν εἰς τὸ εὐαγές κράτος, τὰ πάντα εὐοδοῦνται, καὶ ἡ ὅλη περίφρασις ἀποβαίνει, καθ' ἃ προλαβόντες εἴπομεν, πομπώδης ἅμα ὡς περὶ αὐτοκράτορος, καὶ χριστιανική ὡς ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ λεγομένη, ὅστις ἐπιλαμβάνεται πάσης εὐκαιρίας ἵνα ἐπιδείξῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εὐσέβειαν. Τὸ δὲ εὐαγές κράτος εἶνε τὸ κράτος τοῦ οὐρανοῦ πατρὸς, ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Σελ. 148, 16.

Εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω (σελ. 147, 17) ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Θ'. εἶχε πολὺ θάρρος περὶ τοῦ μέλλοντος· «Ὅθεν ἤδη τοῦ δεινοῦ καθισταμένου, οἱ μὲν ἄλλοι ἐδεδίεσαν τε καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐπεφρίκεσαν τὰς ψυχάς, ἐκεῖνος δὲ ὡς ἐπιδειξίω (γρ. ἐπὶ δεξίῳ, εὐτυχεῖ δηλ., ὡς ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπε «τύχης δεξιᾶς») τῷ τέλει ἐθάρρει, καὶ τὰς τε γνώμας τῶν δεδιότων ἐκούφιζε καί, ὡς οὐδενὸς κατειληφὸς αὐτὸν χαλεποῦ, ἀφροντίστως εἶχε τῶν ἐπισεσυμβηκότων». (*) Ἀφ' οὗ δ' ἱκανὰ ἐψυχολόγησε περὶ τῶν εἰς τὸ μέλλον ἀφορώντων, ἐπάγει τὰ ἐξῆς :

Ἄλλ' ὅγε αὐτοκράτωρ, τὸ καταπεπτυχηκέναι αὐτὸν πολυλάκις τὰ πράγματα, τοὺς πολλοὺς ἐπειθεν, ὡς μεμαθήκει παρὰ τοῦ τῶν κοριττόνων τοῦ ἐπισυστάντος τὴν τελευτὴν καὶ διὰ ταῦτα καταφρονοίη καὶ ὀλιγώρως ἔχει παντάπασιν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ βαρβάρου τύπου καταπεπτυχηκέναι ἀντὶ τοῦ κατεπτηχέναι, παρακειμένου τοῦ καταπτήσσω, περιττὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἄλλοτε παρατηρήσαμεν (Τόμ. Ζ'. σελ. 34),

(*) Ἀφίνομεν ἀδιόρθωτον τὸν βαρβαρισμὸν τοῦτον, ἀγνοοῦντες ἂν προῆλθεν ἐκ τοῦ βιβλιογράφου ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως· διότι εἶνε μὲν ἀληθές ὅτι ὁ Ψελλὸς ἱκανῶς καθαρεύει κατὰ τὸ λεκτικόν, ἀλλ' εὐρίσκονται παρ' αὐτῷ καὶ τινες ἡμαρτημένοι τύποι, οὓς ἡ συνήθεια τῶν κατ' αὐτὸν συγγραφέων τοσοῦτον κατὰ κύρον μετεχειρίζετο, ὥστε καὶ αὐτὸς παρηκολούθει αὐτὴν ἀνεπαισθήτως· οὕτως σελ. 149, 13 εὐρίσκομεν «ἐπισεσυμβήκει» τὸν αὐτὸν τύπον καὶ σελ. 159, 28· εὐρίσκομεν ὅμως καὶ τοὺς ὀρθοῦς.

ὅτι προῆλθεν ἐξ ἀβλεψίας ἢ ἀμαθείας τοῦ βιβλιογράφου· ἐνταῦθα δὲ ὁ λόγος περὶ τῆς ἐννοίας καὶ συντάξεως, ὡς ἀμφοτέρων μὴ εὐοδομένων κατὰ τὴν ἐκδεδομένην γραφήν. Ὅτι τὸ ἄρθρον τὸ γραπτέον κατὰ τὴν δοτικὴν τῷ εἶνε φανερόν· διότι ἄλλως ἢ ὀνομαστικὴ ἐκείνη ἢ αἰτιατικὴ μένει μετέωρος ἐν τῷ λόγῳ. Μετὰ δὲ τὴν διόρθωσιν ταύτην εὐοδοῦται μὲν ἡ σύνταξις, ἀλλ' ἡ ἐννοια νῦν μάλιστα προφανῶς ἀπαιτεῖ τὸναντίον τῶν λεγομένων· ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐδειλία, ὡς ἀνωτέρω εἶπεν, ἐν τοῖς κινδύνοις δὲν ἐδύνατο λοιπὸν νὰ πείθῃ τοὺς πολλοὺς ὡς κτλ. τῷ κατεπτηχέναι τὰ πράγματα, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐναντίου, τῷ μὴ κατεπτηχέναι. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ συμπληρωθῇ ἡ διόρθωσις προστιθεμένου τοῦ μή. Ὑπολείπονται ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ ἄλλα δύο ἁμαρτήματα, τὸ ἐπισυστάντος, ὅπερ ἀνάγκη νὰ μετατραπῇ εἰς τὸ ἐπισυμβάντος. (ἴδ. τὰ ἀνωτέρω διὰ τὸν τύπον τοῦ ῥήματος τούτου παρατεθέντα χωρία) καὶ τὸ ἔχει εἰς τὸ ἔχει, διὰ τὸ προηγούμενον καταφρονοίη.

Σελ. 149, 15.

Τῷ αὐτοκράτορι Κωνσταντίνῳ δύο ἐγεγόνεισαν ἀδελφαί, Ἑλένη μὲν ἢ πρεσβυτέρα τὸ ὄνομα, Εὐπρεπία δὲ ἢ μετ' ἐκείνην· τῆς μὲν οὖν Ἑλένης οὐδένα ἐπεποίητο λόγον, [τὴν δ' ἐτέραν]* οὔτε τι λαμπρὸν ἐξ ἀρχῆς κομῶσαν καὶ εἰς περιφάνειαν τύχης ἐληλυθυῖαν φρονήματός τε πλήρη τυγχάνουσαν καὶ γυναικῶν ἀπασῶν ὧν ἐγὼ τεθέαμαι σταθηροτάτην τε οὔσαν καὶ δυσπαράγωγον, ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἴρηται, οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ἀλλ' ἐδεδίει μᾶλλον ἢ περιεῖπεν.

Οὕτως ἐξέδωκε τὸ χωρίον τοῦτο ὁ κ. Σάθας, κατὰ μὲν τὰ ἄλλα συμφώνως πρὸς τὸ χειρόγραφον, μόνον δὲ τὸ ἐν ἀγκύλαις [τὴν δ' ἐτέραν] ἐξ ἰδίων προσέθηκεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ προφανές ἐκεῖ ὑπάρχον χάσμα. Καὶ αὕτη μὲν ἡ προσθήκη καλῶς ἐγένετο, ἀλλὰ τὸ χάσμα εἶνε εὐρύτερον ἢ ὅσον ὑπέθεσεν ὁ κ. Σάθας· διότι ἡ αἰτιατικὴ τὴν ἐτέραν μετὰ τῶν συμπληρωμάτων αὐτῆς δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ κατωτέρω ἐπόμενον ῥῆμα εὐλαβεῖτο· ἡ ἀπόδοσις κωλύεται προφανῶς ὑπὸ τοῦ τοιγαροῦν, ὅπερ ἀπο-

δεικνύει ἀρχὴν νέας περιόδου. Ἐὰν λοιπὸν ἀπὸ τοῦ : ταύτην τοιγαροῦν εὐλαβεῖτο κλπ. ἄρχεται ἄλλη περίοδος, ἡ αἰτιατικὴ τὴν δ' ἐτέραν κτλ. ἀνάγκη ν' ἀποδοθῆ εἰς ἄλλο ῥῆμα. Ποῖον δὲ εἶνε τοῦτο ; συνεξερύη μὲν καὶ αὐτὸ μετὰ τοῦ τὴν δ' ἐτέραν, ὅπερ ἀπεκατέστησεν ὁ κ. Σάθας, δὲν εἶνε ὅμως δύσκολον νὰ μαντευθῆ, ἐάν τις μετ' ἐπιστασίας τινὸς ἀναγνώσῃ τὰ κατωτέρω. Κατωτέρω λέγει ὁ Ψελλός : Ταύτην τοιγαροῦν (τὴν Εὐπρεπίαν δηλ.) εὐλαβεῖτο μὲν ὁ ἀδελφός, ὡς μοι εἴρηται κτλ. Ἐντεῦθεν εἶνε πασίδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ῥητῶς ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος εὐλαβεῖτο τὴν ἐτέραν ἀδελφὴν, τὴν Εὐπρεπίαν ἀλλ' οὔτε τοῦτο τὸ ῥῆμα οὔτε ἄλλο τι συνώνυμον εὐρίσκεται ἐν οἷς τὸν λόγον ποιεῖται περὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον ῥῆμα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὀρθῶς νομίζω εἰκάζομεν ὅτι εἰς ἐντελῆ συμπλήρωσιν τοῦ χάσματος πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ ῥῆμα εὐλαβεῖτο εὐθὺς μετὰ τὸ τὴν δ' ἐτέραν, μετὰ δὲ τὸ δυσπαράγωγον νὰ στίξωμεν τελείαν. Καὶ περὶ ταύτης μὲν τῆς διορθώσεως οὐδεμίαν, νομίζω, δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἀμφιβολία. Τὸ δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ παρατεθέντος χωρίου οὐκ ἔστεργε δὲ παράγωγον, ὅπερ εἶνε προφανῶς ἡμαρτημένον ὡς πάντῃ ἀδιανόητον, πῶς πρέπει νὰ διορθώσωμεν ; Ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἡ διαφθορὰ προῆλθεν ἐκ μικροῦ τινος ἐλλείμματος ἢ χάσματος, ὅπερ συμπληροῦται ὡς ἐξῆς : οὐκ ἔστεργε δὲ τὸ δυσπαράγωγον (αὐτῆς—ἐννοεῖται). Ἄλλως διαγραπτέον τὸ παράγωγον.

Σελ. 151, 15.

τὴν εὐθὺ Μακεδονίας ἐλαύνουσι· καὶ ἵνα μή τινες αὐτοῖς κατόπιν ἐξιππασάμενοι προλάβωσί τε τὰς εἰσβολὰς τούτων ἢ θηράσωσιν ἰχνηλατήσαντες, τὴν δημοσίαν ἵππον ἐπειδὴ κατὰ λύσσαν μὲν ἀπεκτόνασι καὶ οὕτως ἀπνευστὶ τὸν δρόμον συντείναντες Μακεδονίας τε ἐντὸς γίνονται κτλ.

Οὗτοι εἶνε οἱ Μακεδόνες οἱ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Τορνικίου κρυφίως ἐν Κωνσταντινουπόλει παρασκευάσαντες. Ἄλλὰ τί ἔπραξαν οὗτοι, ἵνα φθάσωσιν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, πρὶν ἐννοηθῶσι καὶ προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν ; Ὡς μὲν ἐξεδόθη τὸ

χωρίον ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα, εἶνε τὸ δὴ λεγόμενον arena sine calce· ἀλλὰ τὸ χειρόγραφον εὐτυχῶς καὶ ἐνταῦθα παρέχει γραφὴν ὁμολογουμένως μὲν ἡμαρτημένην, ἀσφαλῶς δὲ ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν. Ἐντὶ τῆς παραδιορθώσεως τοῦ κ. Σάθα κατὰ λύσσαν μὲν, ἣτις εἰσάγει μεγίστην ταρχὴν καὶ σύγχυσιν εἰς τὴν ἀληθῆ ἐννοίαν τοῦ χωρίου, ὁ κῶδιξ φέρει τὴν γραφὴν : καταλύσαμεν. Ἄρκει δὲ αὕτη νὰ μεταγραφῆ διὰ μικρᾶς μεταβολῆς εἰς τὸ καταλύσαιεν, ἵνα ἐπέλθῃ τὸ ποθούμενον φῶς. Οἱ ἀποστάται δηλ. κρύφα ἐξεληθόντες ἐκ τῆς Πόλεως, ἵνα μὴ ἐννοηθῶσι καὶ προκαταληφθῶσιν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν, εὐθὺς ἅμα ἤθελον καταλύσῃ—ἐπειδὴ καταλύσαιεν—εἰς τινὰ σταθμὸν (ταχυδρομικόν), ὅπου ὑπῆρχε δημοσίαι ἵππος, ἐφόνευον αὐτὴν καὶ ἤλαυνον ἐπὶ τὰ πρόσω· ἔπραττον δηλ. ὅτι πράττουσι τὴν σήμερον οἱ ἐπαναστάται οἱ διακόπτοντες τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὰς σιδηροδρομικὰς τροχιάς. Ὅτι τὸ καταλύω ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ καταπαύω τὴν ὁδὸν ἐν τινὶ σταθμῷ, εἶνε πασίγνωστον· ὅτι δὲ ὁ εὐκτικὸς τύπος καταλύσαιεν εἶνε ἀνεκτὸς παρὰ Ψελλῷ, εἶνε μὲν καὶ οἴκοθεν φανερόν, μαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν χωρίων, ἐν οἷς εὐρίσκεται, πρβλ. μόνον τὸ ἐν σ. 153, 13 «ἵνα δὴ τι . . . βοηθήσαιεν», καὶ σ. 154, 20 «καταπλήξαιεν».

Σελ. 153, 25.

Οἱ δὲ πλείους τῶν Μακεδόνων, δῆμος ὄντες αὐθαδεῖα χαίροντες καὶ θρασύτητι, καὶ οὐ στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ πολιτικῆς βωμολοχίας ὄντες ἐθάδες, τῶν ἵππων τε οἱ πλείους ἀπέβαινον καὶ χορείας εἰς τούμφανες συνιστῶντες αὐτοσχεδίους ἐποιοῦντο κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι.

Δὲν εἶνε δυνατόν ἀνθρωποὶ δημόται, αὐθαδεῖα χαίροντες καὶ θρασύτητι, ἐκ τοῦ προχείρου συνιστῶντες χορείας καὶ ποιούμενοι κωμωδίας τῷ αὐτοκράτορι, νὰ λέγωνται ὅτι δὲν ἦσαν ἐθάδες στρατηγικῆς ἀφελείας, ἀλλὰ πολιτικῆς βωμολοχίας. Ἀντίθετος πρὸς τὴν πολιτικὴν βωμολοχίαν δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ στρατηγικὴ ἀφέλεια, διότι ὁ στρατηγὸς εἶνέ τι πολὺ ὑπερέχον καὶ μεμονωμένον πρόσωπον ἢ ὥστε ν' ἀντιπαραβάλλεται πρὸς τὸν πολιτικὸν ὄχλον, τὸν ἀπαυθαδιζόμενον καὶ ἀσχημονοῦντα ἐνώπιον

τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ψελλός, ὅστις ὡς αὐλικὸς τοῦ Βυζαντίου ἐγίνωσκε καλῶς τὴν εὐπρέπειαν, ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ τὴν ἀντίθεσιν τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τοῦ Μακεδονικοῦ δήμου καὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐγίνωσκεν ὅτι οἰανδῆποτε σχέσιν καὶ ἂν εἶχε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ὁ τακτικὸς στρατός, ἢ σχέσιν αὕτη ἦτο ἀφελής, οὐδέποτε προβαίνουσα μέχρις αὐθαδείας, θρασύτητος καὶ ἀσχημοσύνης. Ὅθεν πιστεύω ὅτι ἔγραψεν οὐχὶ στρατηγικῆς, ἀλλὰ «στρατιωτικῆς ἀφελείας». Ἴδε καὶ κατωτέρω σελ. 157, 3, ἀντιτιθέμενα τὸ ἀσρατιωτικὸν φύλον» πρὸς τὸ «πολιτικὸν πλῆθος» κ. ἀλχ.

Σελ. 156, 6.

Τῶν δέ γε πολιτῶν ἔνιοι ἐκτὸς τοῦ τείχους γινόμενοι τὴν ἵππον ἀνεῖργον αὐτοῖς, οἱ μὲν λίθους ἀπὸ σφενδόνης ἀπορριπτοῦντες, οἱ δὲ ἐπιτοξάζοντες· οἷς καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλασάμενοι, ἐπεὶ δὲ κατόπιν θέειν αὐτοὺς ἐξηπάτησαν, ἀθρόον ἐπιστραφέντες ξίφεσι, δόρασιν ἀνηρήκασι.

Εἶνε προφανές ὅτι ἡ δοτικὴ ἐκείνη οἷς καὶ οἱ σύνδεσμοι ἐπεὶ δὲ, καὶ νοῦν καὶ σύνταξιν ἀθλίως συνταράσσοντες, προῆλθον οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀβλεψίας τοῦ βιβλιογράφου, καὶ ἀνάγκη νὰ διορθωθῶσιν. Ἡ δὲ διόρθωσις δὲν εἶνε δύσκολος. Ἐὰν ἀντὶ τοῦ οἷς γράψωμεν οἱ δὲ, τὸ δὲ ἐπεὶ δὲ ἐνώσωμεν εἰς ἓνα σύνδεσμον ἐπειδὴ, τὰ πάντα εὐοδοῦνται. Ἡ ἔννοια εἶνε: ἄλλοι δὲ καὶ φυγὴν ἐπιτετηδευμένην πλάσαντες (προσποιηθέντες), ἀφ' οὗ ἐξηπάτησαν αὐτοὺς (διὰ τῆς πλαστῆς φυγῆς) νὰ τρέχωσι κατόπιν των, διὰ μιᾶς ἐπιστραφέντες μὲ ξίφη καὶ μὲ δόρατα τοὺς ἐφόνευσαν.

Αὐτόθι, στ. 10.

ἐφ' ἵππου τοξεύειν εἰδώς.

Δὲν λέγεται ἐλληνιστὶ ἐφ' ἵππου τοξεύω, ἀλλ' ἀφ' ἵππου· μυριάκις καὶ ὁ Ψελλός μεταχειρίζεται ταύτην τὴν σύνταξιν.

Αὐτόθι, ς'. 14.

καί τις . . . ἐπ' αὐτὸν (τὸν αὐτοκράτορα) τὸ βέλος ἀφίησι. τὸ δὲ τὸν μεταξὺ ἀέρα εὐπετῶς περιπτυσσόμενον, βραχὺ τι

παρεκνεῦσαν τοῦ αὐτοκράτορος, μειράκιον οὐκ ἀνώνυμον . . .

βραχὺ τι παραξέει τὴν πλευρὰν παρελάσαν.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον, φαίνεται ὅτι τὸ βέλος βραχὺ τι παρεξένευσε τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπερ μοὶ φαίνεται πολὺ ἄτοπον. Τὸ βέλος, ἀφ' οὗ ἀπαξ λάβῃ τὴν ἀπὸ τοῦ τόξου ὀρμὴν καὶ διεύθυνσιν, δὲν δύναται νὰ παρεκκλίνῃ οὔτε νὰ παρεκτραπῇ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ παρεκνεύσῃ, νὰ τρέψῃ δηλ. πλαγίως τὴν κεφαλὴν του, ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τι. Ἐκεῖνος ὅστις δύναται νὰ πράξῃ τοιοῦτόν τι εἶνε ὁ ἄνθρωπος, ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις, ἰδὼν ἐπερχόμενον κατ' αὐτοῦ τὸ βέλος, βραχὺ τι παρεξέκλινε τὴν κεφαλὴν καὶ ἀφῆκεν αὐτὸ νὰ παρελάσῃ παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ μειρακίου τοῦ οὐκ ἀνωλύμου. Ὅθεν ἀδιστακτικῶς γραπτέον: παρεκνεύσαντος τοῦ αὐτοκράτορος. (ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.*)

§ 21. Τότε ὁ μὲν αὐτοκράτωρ ὑπεχώρησεν εἰς τὰ ἔνδον τῆς πόλεως· οἱ δὲ σταυροφόροι διαρπάσαντες τὰ ἐπὶ τῆς ἄκρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάκτορα προήλασαν πρὸ τοῦ ὄχυροῦ πύργου τοῦ Γαλατᾶ, ὅστις ἐπεκράτει τοῦ λιμένος, καὶ ἀπώσαντες τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἐκχυθέντας Γραικοὺς ἐγένοντο κύριοι αὐτοῦ. Ἐκ τῆς νίκης αὐτῆς καὶ τῆς τοῦ πύργου ἀλώσεως θάρρος λαβόντες οἱ σταυροφόροι ἤρξαντο προθύμως νὰ πολιορκῶσι τὴν πόλιν καὶ ἐκ γῆς καὶ ἐκ θαλάσσης, ἐκ θαλάσσης μὲν οἱ Ἐνετοὶ, ἐκ γῆς δὲ οἱ ἄλλοι, οἵτινες ἔστησαν ὅπου τὰ ἀνάκτορα τῶν Βλαχερνῶν. Οὗτοι οὐκ ἔχοντες ἱκανὸν στρατόν, ὥστε νὰ περικάθηνται περὶ τὴν ἀπέραντον ἐκείνην πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἀφῆκαν ἀφρουρήτους ἐξ πύλας, ἐξ ὧν οἱ πο-

*) Συνέχεια καὶ τέλος· ἰδὲ τεύχος ς' τοῦ Ζ' τόμου σελ. 448.

λιορκούμενοι ἐξερχόμενοι ὠμίλουν πρὸς τοὺς πέριξ αὐτῶν φίλους καὶ τοὺς πολεμίους ἔβλαπτον. Ὁ δὲ στόλος ἐτάχθη εἰς σχῆμα μηνοειδές.

§ 22. Τοὺς πολιορκητὰς συχνὰ ἐτάραττε καὶ ἔβλαπτεν ὁ τῶν φρουρούντων στρατηγός, ὁ γενναῖος καὶ συνετὸς Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις. Ἦν δ' οὗτος ἐξ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῶν Γραικῶν. Οἱ τούτου γονεῖς πολλὰ ἐπεμελήθησαν τῆς τροφῆς αὐτοῦ καὶ παιδείας· διότι αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασι καὶ λόγοις πάνυ φιλοτίμως ἐπαίδευσαν καὶ ἐν τοῖς γυμνασίοις καὶ ἐν ταῖς πολεμικαῖς ἀσκήσεσιν. Ἐκ τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς φανερώς ἐγένετο ὁ Λάσκαρις καὶ φιλανθρωπότατος καὶ φιλοτιμώτατος καὶ ἀνδρείοτατος, ὧν ἕνεκα ὑφ' ἀπάντων καὶ ἐπηρεῖτο καὶ ἐστέργετο, καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ., ὅστις προθύμως ἔδωκεν αὐτῷ πρὸς γάμον τὴν ὠραίαν του θυγατέρα Ἀνναν. Τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀνδρίας δείγματα ὁ Λάσκαρις παρέσχε πολλὰ καὶ ἄλλα ἄλλοτε ἐν ἄλλαις ἐπιδρομαῖς τῶν Λατίνων εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος καὶ ἐν τῷ νῦν πρὸς αὐτοὺς πολέμῳ· ἐν ᾧ οὗτος στρατηγῶν μοίρας τινὸς τοῦ στρατοῦ οὕτως εὐρώστους ἐξόδους συχνῶς ἐποίει κατὰ τῶν πολιορκητῶν Λατίνων, ὥστε πολλοὺς καὶ γενναίους μαχητὰς αὐτῶν διέφθειρε, καὶ τὰς τούτων τάξεις φοβερὰ συνετάραττε. Τὸν γενναῖον Λάσκαριν πολλοὶ τῶν ἡγεμόνων τῶν σταυροφόρων βλέποντες οὕτω ὑπέρολμα καὶ ἄρδην ὑπερπηδῶντα τὰς τάφρους καὶ τὰς τάξεις τῶν συμμάχων κλονοῦντα καὶ διασπῶντα, καὶ βαρέως φέροντες τὸ ὄνειδος ἐξώρμων ἐκ τῶν τάξεων ὡς αἰμοχαρεῖς τίγρεις, καὶ προῦκάλουν εἰς μονομαχίαν αὐτόν· ὁ δὲ θαρράλέως ἐδέχετο αὐτὴν καὶ γενναίως μαχόμενος πολλοὺς αὐτῶν προέπεμψεν εἰς τὸν μαῦρον ἄδην, διδάξας τοὺς ὑπερόπτας ἐκείνους σταυροφόρους ὅτι ὑπῆρχον ἔτι παρὰ τοῖς Γραικοῖς καὶ διὰ παντὸς θέλουσιν ὑπάρχει ἄνδρες, οἵτινες μὲ περισσὴν φιλοτιμίαν καὶ ἀφειδοῦντες τῆς ζωῆς θέλουσιν ὑπερμαχεῖ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς φίλης πατρίδος.

§ 23. Ἐκ τῶν θανατηφόρων ἐκείνων ἐξόδων πολλὰ παθόντες οἱ σταυροφόροι ἠναγκάσθησαν νὰ περιχαρακωθῶσι καὶ

ἐκ τῶν περιφραγμάτων ν' ἀμύνωνται τοὺς περὶ τὸν Λάσκαριν. Ἀποροῦντες ὁμῶς τροφῶν καὶ ἐπιτηδείων καὶ φοβούμενοι μὴ διαφθαρῶσιν ὑπὸ λιμοῦ ἐπῆλθον κατὰ τακτὴν ἡμέραν ὁμοῦ ἅπαντες κατὰ τῆς πόλεως. Ἦδη ἐκ τῶν πλοίων λυσσωδῶς ἀνέβαινον τὰς πρὸς τὰ τεῖχη προσκεκολλημένας κλίμακας, οὕτω ἀφειδοῦντες τῆς ψυχῆς, ὡς οὐδέποτε κατὰ τῶν ἀπίστων οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ εὑρεταὶ οὗτοι τοῦ ἱπποτισμοῦ ἐπολέμησαν. Ἦδη ἡ σημαία τῆς δημοκρατίας ἠνεμοῦτο ἐπὶ τῶν τειχῶν. Εἴκοσι δὲ καὶ πέντε πύργοι ἐάλωσαν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες ὡς πεινῶντες λύκοι ἐπέπεσαν εἰς τὰς πρώτας οἰκήσεις τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὁ στρατηγὸς Λάσκαρις μετὰ λογάδων ἀνδρῶν θαρράλέως ἐπιπεσὼν ἐπέσχε αὐτοὺς τῆς ὀρμῆς.

§ 24. Κινδυνεύων οὖν ὁ Δάνδολος ταχέως προσεκάλεσε βοηθούς τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐδέοντο ταχείας ἐπικουρίας, διότι τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου στρατηγούμενα καὶ βοηθούμενα ὑπὸ δύο ἐφédρων ταγμάτων πολλάκις μὲν προῦθυμήθησαν ἀφειδῶς μαχόμενοι ν' ἀναβῶσι τὰς κλίμακας, ἀλλ' αἰεὶ ἀπωθοῦντο ὑπὸ τῶν ἐκθύμως ἀμυνομένων Γραικῶν, οἵτινες τέλος ἐπέξελθόντες ἐπὶ τοὺς κεκμηκότας ἤδη σταυροφόρους τοσοῦτον ἐκλόμισαν αὐτούς, ὥστε ἐφαίνοντο ἤδη οὗτοι πλησίον τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἀπωλείας. Τότε ὁ Δάνδολος μαθὼν περὶ τοῦ κινδύνου καὶ τῶν συμμάχων ἔκρινε καταλιπὼν τὰ δορύκτητα νὰ προσέλθῃ ἀρωγὸς ἐκείνων· ἀλλ' ὅπως κωλύσῃ τῆς διώξεως τοὺς Γραικοὺς ὁ Δάνδολος μετεχειρίσθη ἀπανθρωπότατον καὶ ὠμοῖς καὶ ἀθέοις λαοῖς προσῆκον ἔθος, ἐνέβαλε πῦρ εἰς τὰς προκειμένας οἰκίας, ἐξ ὧν βορρᾶ πνέοντος ταχέως μετεδόθη ἡ πυρκαϊὰ πανταχοῦ τῆς πόλεως. Ἀπασαὶ σχεδὸν αἱ οἰκίαι ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν ἕως τῆς μονῆς τοῦ Εὐεργέτου, διαστάσεως τριῶν μιλίων οὔσης, ἀπετεφρώθησαν. Ὁ δ' ἐκ τοῦ μέρους τῶν Ἑνετῶν ἐπιπνέων ἄνεμος ἐπέβαλλε τὸν καπνὸν καὶ τὰς φλόγας ἐπὶ τοὺς Γραικοὺς, οἵτινες ἐκπεπληγμένοι πρὸς τὸ πέλαγος τῆς συμφορᾶς ἀφῆκον τοὺς ἀγρίους Ἑνετοὺς μετὰ τοῦ ἀντιχρίστου Δανδόλου νὰ ἐκσωθῶσιν. Οὕτως οὖν ἐκσωθεὶς ὁ Δάνδολος ἦλθε πρὸς τοὺς συμμάχους, οὓς βοηθῶν ἐξέσωσε τοῦ κινδύνου καὶ

ἠνάγκασε τοὺς Γραικοὺς νὰ παύσωνται τοῦ φόνου καὶ τῆς διώξεως.

§ 25. Οὕτως ἐπολεμήθη ὁ πόλεμος τὴν ἡμέραν αὐτήν. Πρὶν δὲ δύση ὁ ἥλιος, ὁ γενναῖος καὶ φρόνιμος Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις συνεβούλευσε τῷ αὐτοκράτορι βουλὴν ὀρθὴν καὶ συνετὴν, νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τῶν πολεμίων ἐκπεπληγμένων ἤδη ὄντων καὶ ἀποτεθάρρυσμένων. Ὁ αὐτοκράτωρ ὅμως, ὅστις κατὰ τὴν μάχην τοσοῦτον εὐσταθὴς ἦν, οὐκ ἐδέξατο τὴν συμβουλὴν εἶτ' ἐξ ἀπροσδοκίτου δειλίας, εἴτε διότι ὑπώπτευε τὸν Λάσκαριν, ἀλλ' ὑπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, ἣτις ἀγανακτοῦσα δυσμενῶς αὐτὸν ὑπεδέξατο. Ἐκ τούτου ἐννοήσας ὁ Ἀλέξιος ὃν ἐκινδύνευεν ἔσχατον κίνδυνον, ἔκρινε καλὸν καταλιπὼν τὰ σκῆπτρα σιγῇ καὶ ἀταράχως νὰ φύγῃ. Οἱ δὲ περὶ αὐτὸν γινώσκοντες τὴν βουλὴν αὐτοῦ μετεκόμισαν συναγαγόντες ταχέως τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ πολυτιμότερα σκεύη εἰς ταχεῖαν ναῦν ἐπὶ τούτῳ ἐτοιμασθεῖσαν. Ὁ αὐτοκράτωρ λοιπὸν καταλιπὼν νυκτὸς τὰ ἀνάκτορα ἐπέβη τῆς νεῶς μετὰ τῆς θυγατρὸς Εἰρήνης καὶ μετὰ τινων γυναικῶν· εὐθὺς δὲ ἀπάρας ἀφίκετο ἄγνωστος εἰς τὸ ἐν Θράκῃ παρὰ τὸν Εὐξείνιον κείμενον Δεβελτόν.

§ 26. Ἐν τούτῳ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει σφόδρα ἐταράσσοντο καὶ ἐσαλεύοντο ὑπὸ τοῦ παροξυνθέντος καὶ ἐπὶ τῇ ἀναληγῆσι τοῦ Ἀλεξίου ἀγανακτοῦντος λαοῦ· ὧν τινὲς μὲν εἰσπεσόντες εἰς τὰ ἀνάκτορα ἐκράτησαν τῆς αὐτοκρατείας Εὐφροσύνης καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτοῖς καταλειπομένων οἰκείων τοῦ φυγάδος αὐτοκράτορος, τινὲς δὲ θραύσαντες τὴν θύραν τοῦ δεσποτηρίου καὶ εἰσελθόντες ἔλυσαν τὰς ἀλύσεις τοῦ γέροντος καὶ τυφλοῦ Ἰσαακίου, ὃν ἐκπεπληγμένον πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον τῆς τύχης μεταβολὴν ἤγαγον εὐφημοῦντες εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα.

Δ.

§ 27. Ἀναλαβὼν ὁ Ἰσαάκιος τὴν ἀρχὴν ἀνέδειξε συνάρχοντα τὸν υἱὸν αὐτοῦ, τὸν νέον Ἀλέξιον, ὃν μετεπέμψατο ἐκ τοῦ στρατοπέδου τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διενυκτέρευσαν ὀπλισμένοι ἐκ φόβου μὴ αἰφνης ἐπιπέσωσι κατ' αὐτῶν οἱ Γρακοὶ, καὶ

ἔχοντες κατὰ νοῦν τὴν προῖαν τῆς ἐπαύριον νὰ ἐπέλθωσι καὶ δεύτερον κατὰ τῆς πόλεως. Ἐν τούτῳ ὑπερχαρεῖς ἔμαθον τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενα. Ὁ νεανίας Ἀλέξιος ἐν τῇ νυκτὶ αὐτῇ ἀνεκοίνωσε τῷ Μαρκίῳ τῆς Μοντφερράτης περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεταβολῆς τῶν πραγμάτων· ὁ δὲ συγκαλέσας εὐθὺς τοὺς ἄλλους στρατηγοὺς ἐδήλωσεν αὐτοῖς τὰ γενόμενα. Φοβούμενοι ὅμως οὗτοι τὸ ἐπιχειρητικὸν τῶν Γραικῶν οὐκ ἤθελον οὔτε τὰ ὄπλα νὰ καταθέσωσιν, οὐδὲ τὸν Ἀλέξιον ν' ἀφήσωσι ν' ἀπέλθῃ, πρὶν ἢ ὁ πατήρ ἀποδεχθῇ καὶ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐν Ζάρα γενομένην πρὸς ἀλλήλους συνθήκην. Ἐκρίθη λοιπὸν ἐν τῇ συνελεύσει ν' ἀποσταλῶσιν ὁ Μοντμορενσῆς, ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ δύο Ἐνετοὶ πρὸς τὸν Ἰσαάκιον, ἵνα εἴπωσιν αὐτῷ τὴν τῶν σταυροφόρων γνώμην.

§ 28. Ὁ αὐτοκράτωρ ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐντιμότερα ἐν τῇ εὐρυχώρῳ αἰθούσῃ τῶν ἀνακτόρων παρόντων πολλῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων καὶ τῆς αὐτοκρατείας Μαργαρίτης, ἣτις ἦν θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας καὶ μητρὶα τοῦ νέου Ἀλεξίου. Ὁ Βιλλεαρδουῖνος μετὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους δεξιώσεις καὶ χαιρετισμοὺς ἀνέγνωσεν ἦν πρὸς τὸν Ἀλέξιον ἐποιήσαντο συνθήκην, καὶ ὑπέμνησεν ἦν χρεωστεῖ χάριν αὐτοῖς ὁ πρίγκιψ Ἀλέξιος. Ὁ Ἰσαάκιος ἐξεπλάγη ἀκούσας τὰ συμπεφωνημένα, διότι καίτοι γέρον καὶ ἀμβλὺς τὸν νοῦν ἔγνω ὅτι ἦν ἀδύνατον αὐτὰ νὰ πληρωθῶσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν περιστάσεων ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ αὐτά. Ὁμολογήσας λοιπὸν χάριν τοῖς σταυροφόροις ὤμοσεν ὅτι θέλει τελέσει τὴν πρὸς αὐτοὺς τοῦ υἱοῦ διομολογίαν. Καταγράφαντες δὲ τὴν ἔνορκον συνθήκην χρυσοῖς γράμμασιν ἐπὶ πορφυροειδοῦς περγαμηνῆς ἐνέθηκαν ὑπογραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ σφραγισθεῖσαν διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ κράτους εἰς χρυσοῦν κίστην.

§ 29. Τούτων γενομένων ὁ νέος Ἀλέξιος συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δανδόλου καὶ ἄλλων στρατηγῶν τῶν σταυροφόρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν εὐφημούμενος καὶ χειροκροτούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Οἱ σταυροφόροι ἀδεῶς ἀπὸ τοῦδε φοιτῶσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παρίστανται τοῖς βασιλεῦσι καὶ τυγχάνουσι παρὰ τῶν Γραικῶν πάσης ἐπιμελείας, ὡς σύμμαχοι καὶ φίλοι. Ἴνα δὲ μὴ

συμβῶσιν ἐκ τῆς τούτων συχνῆς πρὸς τοὺς Γραικοὺς ἐπιμιξίας ταραχαὶ καὶ ἐρίδες, παρεχωρήθη αὐτοῖς εἰς κατοικίαν τὸ πέραν τοῦ λιμένος μέρος τῆς πόλεως, ὅπερ Πέρα λέγεται. Ὁ πατήρ ἀνέδειξεν ἐπιστήμως τὸν νέον Ἀλέξιον, τὸν Δ. ἐπονομασθέντα, συναυτοκράτορα καὶ συνάρχοντα, ἐν δὲ τῷ ναῶ τῆς ἁγίας Σοφίας, ἐνθα ἐγένετο ἡ τελετὴ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1203, παρῆσαν καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν σταυροφόρων.

§ 30. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἀναιδῶς ἠνώχλουν οἱ ἄπληστοι σταυροφόροι τὸν νέον Ἀλέξιον, αἰτοῦντες τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν ὧν ὑπέσχετο αὐτοῖς. Ἀλλ' ὁ κακόμορος αὐτοκράτωρ ἠθύμει ἀπορῶν οὐχὶ τοσοῦτον περὶ τῆς ἐκτίσεως τοῦ πλήθους τῶν χρημάτων, ἐξ ὧν πολλὰ ἤδη ἀπέτισεν εἰς τοὺς σταυροφόρους, ἀλλὰ πῶς νὰ πείσῃ τοὺς Γραικοὺς νὰ δεχθῶσιν ἄρχοντα τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πάπαν καὶ νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Λατίνων, ὑφ' ὧν σφόδρα ὑπεβλέποντο καὶ ἐμισοῦντο. Τὸν κίνδυνον λοιπὸν ἀναλογιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ ἔφρισε ἐπεμύνησκε δὲ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων πόσον ἤθελον ἀγανακτήσει οἱ Γραικοὶ ἐπὶ τοῖς συμπεφωνημένοις, καὶ πόσον χαλεπῶς καὶ ἀθύμως ἤθελον ὑπακούσει εἰς τὰς ἐκ Ῥώμης διαταγὰς ἀναγκαῖον λοιπὸν, ἔλεγεν, εὐλαβῶς λίαν νὰ προσενεχθῶμεν πρὸς τε τὸν λαὸν καὶ τὸν κλῆρον, ἕως ἂν ἰσχυρὰν καταστήσωμεν τὴν αὐτοκρατορίαν. Τέλος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ἐκλιπαρῶν πολλὰ καὶ ὑποσχόμενος τὸν μὲν στρατὸν τῶν Ἐνετῶν νὰ μισθοῖ καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα, τοῖς δὲ ἄλλοις νὰ παρέχεται τροφὰς καὶ ἐπιτήδεια, νὰ ἀποκλείσῃ δὲ καὶ τοὺς Πισαίους τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐμπορίου, ἔπεισε νὰ ἀναβάλωσιν οἱ σταυροφόροι τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δύο σπουδαίων ζητημάτων καὶ τὸν εἰς Παλαιστίνην ἀπόπλουν, διὰ δὲ τῆς παραμονῆς καὶ παρουσίας αὐτῶν ν' ἀνορθώσωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν τιμὴν. Ἡ εἰρημένη ἀναβολὴ τῶν συνθηκῶν ἐπιστήμως ἐκυρώθη ἐξ ἑκατέρων.

§ 31. Οὕτω πολλὰ ἐβοήθησαν οἱ σταυροφόροι τὸν αὐτοκράτορα. Πολλοὶ γὰρ τῶν δυσηρεστημένων Γραικῶν ἔχοντες ἡγεμόνα τὸν ὀνομαστὸν Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν καὶ ἄλλους ἐπιστήμους ἀνδρας συνήχθησαν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ εἰς τὴν Θράκην. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης ἐπῆλθε μετὰ τοῦ

Ἀλεξίου κατ' αὐτῶν, εἶλε μὲν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ κατέλυσε τὰς ἐν Θράκῃ ταραχὰς, ἀπώλεσεν ὅμως πολλοὺς τῶν συμμάχων ἐκ τῆς ἀνδρίας καὶ στρατηγικῆς τοῦ γενναίου Λασκάρως, ὃν ἐθαύμαζον καὶ ἐφοβοῦντο οἱ ἐπισημότεροι τῶν σταυροφόρων, οἵτινες ὡμολόγουν ὅτι, ἂν αὐτοκράτωρ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο τότε ὁ Λάσκαρις, βαρεῖάν τινα τίσιν θὰ ἐξέτινον τῆς ἀνόμου κατὰ τοῦ βυζαντιτικοῦ κράτους ἐπιβουλῆς καὶ ἐπιδρομῆς αὐτῶν. Εἶτα ὁ Βονιφάτιος ἐπῆλθεν ἐπὶ τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτζα ἢ Καλωϊάνην ὀνόματι, ὅστις ἤρχε καὶ τῶν Βλάχων καὶ πολλὰς καὶ καλὰς πόλεις τῶν Γραικῶν ἀφείλετο.

§ 32. Κατὰ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἀποδημίαν οἱ Γραικοὶ ἀεὶ ἤριζον πρὸς τοὺς ἀπὸ πολλοῦ κατοικοῦντας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀλλοφύλους Ἐνετοὺς καὶ Πισαίους καὶ ἄλλους περὶ τὰς 60000 τὸ πλῆθος ὄντας(1), οἱ ὅποιοι μάλιστα ἐκ φόβου μὴ πάθωσιν ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ἠναγκάσθησαν νὰ προτιμήσωσι τὰ τῶν σταυροφόρων, μεθ' ὧν ἀδεῶς ἐλυμαίνοντο τὰ τῶν Γραικῶν, ὡς δηλοῖ τὸ ἐξῆς φοβερὸν συμβεβηκός. Στῆφός τις Φιλανδρῶν μετὰ Πισαίων καὶ Ἐνετῶν διήρπασαν ἐν τέμενος τῶν Σαρράκηνων, οἵτινες διέμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τὴν αὐτοκρατορικὴν. Οἱ

(1) Πολλοὶ ἐκ τῆς Δύσεως μάλιστα οἱ Ἐνετοὶ ἐνώκουν ἐν πολλαῖς πόλεσι τῆς Γραικικῆς χώρας, ἰδίᾳ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔχοντες, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας μανθάνομεν, ἰδίους νόμους καὶ ἀρχὰς καὶ ἰδίας δυνάμεις. Τὰ προνόμια ταῦτα ἔδωκαν αὐτοῖς οἱ αὐτοκράτορες τῶν Κομνηνῶν ἀντὶ τῆς συμμαχίας αὐτῶν κατὰ τῶν Νορμανῶν καὶ κατ' ἄλλων ἔθνων, οἵτινες ἐπεβουλεύθησαν τὸ βυζαντιτικὸν κράτος. Τὰς ὀφελείας καὶ κέρδη τῶν Ἐνετῶν ζηλοτυπήσαντες ὕστερον καὶ φθονήσαντες οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν Πισαῖοι καὶ Γενοῦαῖοι ὤρμησαν καὶ αὐτοὶ εἰς δῆωσιν καὶ ἀρπαγὴν γραικικῶν χωρῶν, ἐξ ὧν ἠναγκάσθησαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ παραχωρήσωσι καὶ τούτοις χωρὶα ἐπίκαιρα εἰς κατοικίαν καὶ ταῦτα προνόμια, ἅτινα ἀπειργάσαντο αὐτοὺς καὶ μάλιστα τοὺς Ἐνετοὺς αὐτοκρατεῖς ἐν τῷ κράτει τῷ βυζαντιτικῷ, καὶ οὕτω ὑπερόπτας, ὥστε ἠτιμαζοῦν ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους, ὡς δηλοῖ ὁ Κίνναμος λέγων «ὅθεν καὶ πολλοῖς τῶν εὖ γεγονότων βασιλεῖ τε καθ' αἶμα προσηκόντων πληγὰς τε ἐπέθεντο καὶ ἄλλως πικρότατα ἐπ' αὐτοῖς ὕβρισαν. . . .»

Γραικοὶ προσῆλθον βοηθοὶ τῶν ἀδικουμένων κατὰ τῶν ἀρπάγων ξένων, πρὸς οὓς ἐνέστη αἰματηρὰ ἔρις, ἐξ ἧς παροξυνθέντες οἱ ἀλλόφυλοι ἔβαλον πῦρ εἰς τινὰς οἰκίας πλουσίων ἐμπόρων. Τὸ δὲ πῦρ ἐκριπιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ταχέως ἐχύθη ἐπὶ τοῦ εὐδαιμονεστέρου καὶ πολυανθρωποτέρου μέρους τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας ἐμαίνετο· καίτοι πολλὰ ἔκαμον οἱ Γραικοὶ πρὸς κατάσβεσιν αὐτοῦ, φοβερὸς ὄλεθρος ἐπῆλθεν ἐκ τοῦ κακοῦ τούτου. Ἄπαντα γὰρ τὰ τῶν πολιτῶν καὶ τὰ δημόσια οἰκοδομήματα ἀπασῶν τῶν ὁδῶν, εἰς ἀπόστασιν περὶ τὸ ἐν Γαλλικὸν μίλιον, ἀπετεφρώθησαν, πολλαὶ δὲ χιλιάδες ἀνθρώπων συνεκάησαν, περὶ τὰς 15000 ἠναγκάσθησαν ἄστεγοι μείναντες νὰ μεταβῶσιν εἰς Πέραν. Δικαίως οἱ Γραικοὶ ἤχθαιρον καὶ ἐμίσουν τοὺς σταυροφόρους, ὡς αἰτιωτάτους τῆς φοβερᾶς ἐκείνης πυρκαϊᾶς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀμυθήτου φθορᾶς. Πλὴν καὶ ἐκεῖνοι σφοδρότερα παρὰ πρότερον ἐμίσουν αὐτοὺς, καὶ τὴν τούτων χώραν ὡς πολεμίαν φοβερῶς ἐλωβῶντο. Εἰσῆρχοντο εἰς τὰ ἱερά, καὶ δι' ἀξινῶν ἐξέκοπτον τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, ἐξ ὧν ἀπέσπων ὡς ἔτυχε τὰ πολύτιμα κοσμήματα· ἀλλὰ καὶ τὰ σεπτὰ καὶ παναγῆ ποτήρια ἀθέως ἀρπάζοντες ἐχώνευον, ἵνα κορέσωσι μικρὸν ἐκ τοῦ κεχωνευμένου ἀργυρίου καὶ χρυσίου τὸ φιλοχρήματον αὐτῶν.

§ 33. Ὑπὸ τῶν κακῶν κατὰ πάντα τετραχωμένοι οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ ἠγανάκτουν σφόδρα κατὰ τοῦ ἄνου γέροντος Ἰσακίου καὶ κατὰ τοῦ ἄφρονος υἱοῦ αὐτοῦ, ὅστις ἐξ ἀπειρίας ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὀρμῆς τῶν ἀπλείστων ἐκείνων καὶ ἐπιβούλων ἀνθρώπων. Διὸ, ὅτε ἐπανῆλθεν οὗτος ἐκ τῆς κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ Βλάχων ἐκστρατείας, παρεκλήθη ὑφ' ἀπάντων τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου νὰ κινήσῃ πάντα λίθον εἰς τὴν ὅσον οἶόν τε ταχεῖαν ἀπὸ τῆς χώρας ἀπομάκρυνσιν τῶν ὀρδῶν ἐκείνων, ὧν ἡ ἐπὶ πλέον παραμονὴ ἤθελε ταχέως καὶ αὐτοὺς καὶ τὸ κράτος ἀφανίσῃ καὶ διαφθείρῃ.

§ 34. Τύχη κακῆ ὁ Ἀλέξιος ἤκουε τὰς συμβουλὰς καὶ διδασκαλίας νεανίου ἀπίστου, ὅστις ἐκ φιλαργυρίας καὶ φιλοδοξίας ἐβουλεύετο νὰ ἐκκυλίσῃ ἐκ τοῦ θρόνου τὸν Ἀλέξιον καὶ νὰ γένηται αὐτὸς κύριος τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς. Ὁ προδότης αὐτὸς

νεανίας ἦν ἐκ τοῦ γένους τῶν Δουκῶν, ὠνομάζετο δὲ Ἀλέξιος, ἐκ δὲ τῶν δασέων καὶ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐπικρεμαμένων ὀφρύων παρωνομάζετο Μούρτζουφλος. Ἐκ προτροπῶν τοῦ κόλακος αὐτοῦ ὁ Ἀλέξιος πολλὰ συνέλεξε χρήματα δι' ἀδίκων τρόπων· εἶτα κατὰ τὰς τούτου συμβουλὰς ἤρξατο δεικνύμενος ἄφιλος πρὸς τοὺς σταυροφόρους, ὧν πολλὰ ἐκάκιζε τὴν ἀκολασίαν καὶ ἀπληστίαν, τελευτῶν δὲ ἐπαύσατο ἀποστέλλων αὐτοῖς χρήματα, δηλώσας ὅτι οὐκέτι ἦν αὐτοῖς χρεώστης· ἐκ τούτων παροξυνθέντες οἱ σταυροφόροι ἔγνωσαν νὰ ἀναγκάσωσι τὸν πρὸ μικροῦ εὐνοούμενον Ἀλέξιον πολέμων ἄποτίσῃ ἅπερ ὑπέσχετο αὐτοῖς, μεθ' ὧν πρὸ μικροῦ συνεκραιπάλα καὶ συνδιμύρευεν ὁ Ἀλέξιος κυβεύων καὶ παίζων καὶ καταρῥυπαίνων τὸ σεμνὸν καὶ τίμιον τῆς τῶν Γραικῶν βασιλείας. Λέγεται ὅτι οἱ συμπαίγμονες Λατῖνοι ἀφαιροῦντες αὐτοῦ τὸ τῆς κεφαλῆς διάδημα ἐφόρουν αὐτοῖ, τὸν δ' Ἀλέξιον περιέβαλλον ἀτὸ λαχνῆεν, κατὰ τὸν Χωνειάτην, καὶ ἐρεοῦν καὶ τῆς Λατινικῆς ταλασίας περιβλήμα».

§ 35. Ἐπεμψαν οὖν οἱ σταυροφόροι ἐξ πρεσβευτᾶς πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας, τρεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν καὶ τρεῖς ἐκ τῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἦσαν ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ ὁ Βεθούνης (Béthune). Οὗτοι καθωπλισμένοι καὶ ἀγέρωχοι εἰσῆχθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς ἀκροάσεως, ἔνθα οἱ αὐτοκράτορες καθήμενοι ἐπὶ θρόνου, περὶ ὃν ἐστῶτες ἦσαν οἱ ἐπισημότεροι τοῦ κράτους, ἐδέξαντο τοὺς πρεσβευτᾶς, οἱ δὲ παρελθόντες οὕτω ἀλαζονικῶς καὶ ἀγερώχως ὠμίλησαν, ὡς οὐδέποτε πρὸς μονάρχας ἐλάλησαν πρεσβευταί· ἐξήρουν ὑπερηφάνως τὴν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας βοήθειαν καὶ ὑπηρεσίαν τῶν σταυροφόρων καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγνωμοσύνην αὐτῶν· τελευτῶντες δ' ἀπήτησαν τὴν αὐθωρεὶ ἐκπλήρωσιν τῶν συνθηκῶν, ἄλλως, ἔλεγον, θέλουσι διὰ τοῦ ξίφους λάβει αὐτοὶ τὸ δίκαιον. Πρὸς τὰ ἀγέρωχα ῥήματα καὶ ἀπειλὰς ἐξεπλάγησαν οἱ βασιλεῖς, οἱ δὲ περὶ τοὺς βασιλεῖς δυνατοὶ σφόδρα ἠγανάκτουν. Οἱ πρεσβευταὶ ἐννοήσαντες ἐκ τῆς ὀψεως τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν ἀπῆλθον οὐδὲν οὔτε προσειπόντες οὐδὲ προσακούσαντες.

§ 36. Μετὰ δὲ ταῦτα εὐθὺς ἤρξαντο αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀψιμαχίαι· οἱ μὲν Λατῖνοι κυκλώσαντες τὴν πόλιν ἐζήτουν πολλα-

χῶς μαχόμενοι νὰ βλάπτωσι τοὺς Γραικοὺς, οὗτοι δὲ ἐπιπλεύσαντες μετὰ τῶν 17 ὀπλισμένων νεῶν ἐπειράθησαν δι' εὐπρήστων ὑλῶν νὰ ἐμπρήσωσι τὸν τῆς Ἑνετίας στόλον· οἱ Ἑνετοὶ ὁμῶς ἐπιμελῶς ἀπέωσαν ἀπὸ τῶν νεῶν αὐτῶν δι' ἀγκυστρῶν καμάκων τὰ πυροφόρα σκάφη τῶν Γραικῶν, ἅτινα πλέοντα μόνα κατεκάησαν ἐν τῷ στενοπόρῳ. Ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς εἰρημένης ἀποπείρας καὶ ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ συνωμοσίας κατὰ τῶν αὐτοκρατόρων σφόδρα ἠθύμησεν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἀγωνιῶν δὲ συνεχέπτετο μετὰ τοῦ πιστοῦ του, ὁ δὲ συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ ἐξευμενίσῃ τοὺς σταυροφόρους. Γνοὺς δ' ὁ Ἀλέξιος ὅτι οὐδαμῶς ἄλλως ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ κινδύνου ἔπεμψεν ἄκων πρεσβευτὴν πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν σταυροφόρων, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ πάλιν εἰς φιλίαν καὶ εἰς ἀρωγὴν κατὰ τοῦ ἀντάρτου λαοῦ, εἰς οὗ τὰς κραυγὰς ἐνδίδων ἠναγκάσθη νὰ ἐχθρευθῇ πρὸς αὐτούς· παρεδίδου δ' αὐτοῖς αὐτόν τε καὶ τὰ ἀνάκτορα Βλαχερνῶν, ἐνθα κατῴκει αὐτός. Οἱ σταυροφόροι ἄσμενοι ἀπεδέξαντο τοὺς λόγους τοῦ πρεσβευτοῦ καὶ συνεφώνησαν τὴν ἐπαύριον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, νὰ κατὰσχῶσι τὰ ἀνάκτορα.

§ 37. Ἐν τούτῳ ὁ Μούρτζουφλος σπεύσας ἐξεῖπε πρὸς τοὺς δυνατοὺς τοῦ κράτους, ὅτι ὁ Ἀλέξιος βουλευέται ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως πρὸς τοὺς μισητοὺς Λατίνους καὶ νὰ προστατῆται ὑπ' αὐτῶν· ἐπὶ τούτοις σφόδρα ὀργισθέντες οἱ δυνατοὶ συνωμολόγησαν νὰ ἐκλέξωσιν ἕτερον αὐτοκράτορα. Καὶ δὴ ἔκριναν τινὰς ἐκ τῶν παρ' αὐτοῖς γνωρίμων ἀξίους τοῦ στέμματος, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἐδέχετο αὐτὸ διὰ τὴν δυσχέρειαν τῶν πραγμάτων· τελευτῶντες δ' ἐξέλεξαν ἄκοντα ἐπίσημόν τινα ὀνόματι Νικόλαον Καναβόν, ὃν ἠνάγκασαν νὰ φορέσῃ τὸ τοσοῦτον ἀκανθῶδες στέμμα.

§ 38. Τὴν αὐτὴν νύκτα ὁ ἄθλιος Δούκας εἰσέρχεται αἴφνης εἰς τὸν θάλαμον τοῦ Ἀλεξίου, ὅστις ἀγνοῶν τὰ γενόμενα ἡσύχως ἐκοιμᾶτο, ἐγείρει αὐτὸν καὶ προσποιούμενος ὀρκίζει αὐτὸν τάχιστα ν' ἀκολουθήσῃ μετ' αὐτοῦ εἰς ἀσφαλῆ τόπον, ὅπως σωθῇ ἐκ τῶν ἀνταρτῶν, οἵτινες λυσσῶντες συντρίβουσι τὰς πύλας τοῦ παλατίου καὶ ἀπειλοῦσι νὰ θανατώσωσιν αὐτόν· ἅμα ἔλεγε καὶ

ἐκάλυψε μετὰ τοῦ πλατέος ἐπενδύτου του τὸν ἐκ τοῦ ὕπνου ἡμίγυμνον ὄντα καὶ τεθηπότα ἡγεμόνα, ὃν ἀπαγαγὼν εἰς σκοτεινὸν καὶ κάθυγρον δωμάτιον δέσμιον ἐνέκλεισεν.

§ 39. Τὴν δ' ἐπαύριον πρωτὶ ἦλθεν ὁ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης μετὰ πολλῶν καὶ ἄλλων Λατίνων πρὸ τῶν ἀνακτόρων Βλαχερνῶν, καθ' ἃ συνεφώνησε πρὸς τὸν Ἀλέξιον· σφόδρα ὁμῶς ἐξεπλάγη πρὸς τὴν ἀπροσδόκητον ἐχθρικὴν ὑποδοχὴν, ἐξ ἧς ἠναγκάσθη ἀγανακτῶν νὰ φύγῃ, κακίζων τὸ παλίμβουλον τοῦ νεανίου.

§ 40. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀλέξιον Δούκαν τὸν Μούρτζουφλον ὑπολαβόντες εὐθετον τὸν καιρὸν ἀνακηρύττουσιν αὐτὸν αὐτοκράτορα· ὁ δὲ Μούρτζουφλος ἐπιφανεὶς εἰς τὸν λαὸν καὶ φορῶν στολὴν αὐτοκρατορικὴν καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ σημεῖα, ὑπέσχετο ἐνθάρρυνας αὐτοὺς νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Λατίνους καὶ ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἀξίωμα τῆς αὐτοκρατορίας. Τότε ἅπαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνέδειξαν αὐτὸν αὐτοκράτορα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1204. Ἀλλὰ τὰ σκῆπτρα δὲν ἦσαν βέβαια ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, ἐν ὅσῳ ἔζη ὁ Ἀλέξιος ὁ Δ. Διὸ δὴ ἐπειράθη ὁ κακοῦργος Μούρτζουφλος νὰ δηλητηριάσῃ τὸν νέον, ἐματαιώθη ὁμῶς ἢ ἀπόπειρα διὰ τὴν εὐεξίαν αὐτοῦ· τελευτῶν δ' ἔπεμψεν εἰς τὴν εἰρικήν ἀνθρώπους, οἵτινες ἀπεστραγγάλισαν αὐτόν. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ γέρων πατὴρ αὐτοῦ Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος μικρὸν πρότερον ἀπέθανεν ὑπὸ λύπης καὶ ἀγωνίας. Ὁ δ' Ἀλέξιος Δούκας, ὃς Ἀλέξιος ὁ Ε. μετωνομάσθη, ἔθαψεν ἀμφοτέρους βασιλικῶς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων.

Ε.

§ 41. Οἱ σταυροφόροι σφόδρα ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς δολοφονίας τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπὶ τῇ κατασχέσει τοῦ θρόνου τῶν Γραικῶν ὑπὸ τοῦ δολοφόνου· ἀλλ' ὁ ὀλεθρος Δάνδολος ὑπερέχαιρε βλέπων καὶ τὴν τύχην καὶ τὸν καιρὸν συναγωνιζόμενον εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἐπιθυμητῆς βουλῆς, ἧς συνίστορες ἦσαν, ὡς προεδηλώθη, ὁ Βαλδουῖνος καὶ ὁ Βονιφάτιος καὶ ἕτεροι ἐπί-

σημοι, καὶ ἥς κοινωνοὺς ἐποίησε νῦν καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς καὶ ἐπισκόπους καὶ ἅπαντα τὸν στρατόν, νὰ γίνωνται κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ καταλύσαντες τὴν ἀρχὴν τοῦ Βυζαντίου νὰ ἰδρῦσωσι Λατίνων καὶ κράτος καὶ ἐκκλησίαν. Ἦ συνέλευσις ἀκούσασα ἐθαύμασε τὴν τολμηρὰν βουλήν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀπληστίας καὶ φιλαργυρίας παρορμώμενοι ἔκριναν ν' ἀναβάλωσι καὶ δεύτερον τὴν εἰς Παλαιστίνην ἐκστρατείαν καὶ ν' ἀρπάσωσιν ἀπὸ τῶν Γραικῶν τὰς καλλίστας τῆς γῆς χώρας. Ἐν ταύτῳ δὲ ἔπεμψαν πάλιν ἄγγελον πρὸς τὸν Πάπαν ζητοῦντες τὰς εἰς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου εὐχὰς αὐτοῦ. Οἱ σταυροφόροι λοιπὸν προφάσει ὅτι κινουῦνται ὡς τιμωροὶ καὶ ἐκδικηταὶ τοῦ δολοφονηθέντος ἀθώου αὐτοκράτορος ἐπεβάλλοντο δραστηρίως τοῦ ἔργου.

§ 42. Ἐν τούτῳ ἐπανερχεται καὶ ὁ Ἑρρίκος τῆς Φλανδρίας ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὅπου ἐγένετο κύριος τῆς Φινοπόλεως, ἐξ ἥς πολλὴν καὶ πλουσίαν ἐκόμισε λείαν. Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας λεηλατήσαντες ἐπανῆλθον εἰς τὸν στρατόν. Ὁ νέος αὐτοκράτωρ μαθὼν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἑρρίκου ἀντεπεξῆλθεν, ἀλλ' οἱ σταυροφόροι καὶ αὐτὸν ἔτρωσαν γενναίως πολεμήσαντα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἐνίκησαν, ἐγένοντο δὲ καὶ κύριοι τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας, ἐν ἧ ἦν ἐζωγραφημένη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, ὡς λέγουσιν, Παναγία ἡ ὀδηγήτρια, ἣν ὁ Δόγης ἀπέστειλεν εἰς Ἑνετίαν, ἔνθα ἐπὶ πολὺ ἐφυλάσσετο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀγίου Μάρκου ὡς δεῖγμα νίκης.

§ 43. Ἐν τούτοις ἦλθε καὶ ἡ πρὸς τοὺς ἀρχηγούς τῶν σταυροφόρων ἀπόκρισις τοῦ Πάπα, ἣτις ἦν λίαν καλὴ καὶ παρακληυστική. Ὁ γὰρ Ἰννοκέντιος ὁ Γ. καὶ τὴν βουλήν τῶν σταυροφόρων ἐνέκρινε καὶ αὐτοὺς προὔτρεψε ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῶν σχισματικῶν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπειπὼν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἦν τοσοῦτον πολύτιμον καὶ ἅγιον, ὡς ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἱερᾶς γῆς ἀπὸ τῶν ἀπίστων. Ἦ τοῦ Πάπα νοθεσία, ἣν ὑπελάμβανον πρόσταγμα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, θαυμαστῶς ἐνεθάρρυνε πάντας.

§ 44. Ἐπειδὴ ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφαίνετο αὐτοῖς βεβαία, συνεφώνησαν, ἵνα μὴ ἐμπέσωσιν εἰς ἔριδας περὶ τῆς διευθετήσεως τῆς αὐτοκρατορίας τὰ ἐξῆς. Εὐθύς μετὰ τὴν ἄλωσιν

τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐκλεχθῶσι δέκα ἐκλογεῖς, ἐξ ὧν οἱ πέντε ἐκ τῶν Ἑνετῶν, οἱ δ' ἕτεροι πέντε ἐκ τῶν ἄλλων Λατίνων οὔτοι ἐμελλον ὁμόσαντες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου νὰ ἐκλέξωσιν αὐτοκράτορα τὸν ἀξιώτατον. Ὁ δὲ μέλλων νὰ ἐκλεχθῆ αὐτοκράτωρ λαμβάνει τὸ τέταρτον τῆς κτήσεως, τ' ἀνάκτορα, τὰ φρούρια καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὄχυρά τῆς μητροπόλεως, τὰ δ' ἄλλα τρία μέρη θέλουσιν ἴσα διανεμέσθαι πρὸς ἀλλήλους οἷ τε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι· τὰς δ' ἀρχὰς καὶ τὰ κληρουχίματα θέλουσι λαμβάνει οἱ ἀνδρειότεροι ἀρχηγοὶ ὁμόσαντες πρῶτον τὸν τῆς κληρουχίας ὄρκον, ὃν δὲν ὄφειλε μόνος ὁ Δόγης νὰ ὁμόσῃ· πάντες δὲ οἱ ἱερεῖς πλὴν τῶν ἱερέων τοῦ ἔθνους ἐκείνου, ἐξ οὗ ἐγένετο ὁ αὐτοκράτωρ, θέλουσιν ἐκλέγει ἐξ αὐτῶν τὸν πατριάρχην, ὅστις θέλει ἐδρεύει ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας· ἥς δὲ ἂν γένωνται κύριοι λείας θέλουσι διανεμέσθαι ἴσα οἷ τε Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι, πλὴν ἐνὸς τετάρτου, ὅπερ θέλουσι λαμβάνει οἱ Ἑνετοὶ, ἕως ἂν οἱ Γάλλοι ἀποτίσωσι τὰ λοιπὰ τῶν χρεῶν· ὀφείλει δὲ ὁ μέλλων αὐτοκράτωρ νὰ ὁμόσῃ ὅτι ἀποδέχεται αὐτὰ, τὸν δ' ὄρκον θέλουσιν ἀποστείλει εἰς πίστωσιν πρὸς τὸν Πάπαν· τέλος δὲ χρεωστεῖ ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων νὰ παραμῆνῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ νέου αὐτοκράτορος καὶ ἐμπέδωσιν τῆς αὐτοκρατορικῆς τιμῆς.

§ 45. Ἄπας δὲ νῦν ὁ στρατὸς τῶν σταυροφόρων δραστηρίως ἐργάζεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν στενωῶς ἐπολιόρκουν διὰ θαλάσσης. Ὁ Ἀλέξιος ὁ Β. ἠπόρει περὶ τῆς σωτηρίας τῆς μητροπόλεως, διότι ἅπαντα τὰ δημόσια εἶχον κάκιστα, ἰδίᾳ τὰ ταμεῖα ἦσαν κενὰ ὑπὸ δημοβόρων ἀρχόντων, τὸν δὲ στρατὸν ἀπειθῆ καὶ ἀκόλαστον εἶχον παρασκευάσει αἱ πρὸς ἀλλήλους ἀντιζηλίαι καὶ ἔριδες τῶν δυνατῶν, οἵτινες προεστειρίζοντο αὐτόν, ὅπως λάχωσι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς τιμὰς, καὶ δι' αὐτοῦ ἐτάρασσον αἰεὶ καὶ ἐκίνουν τὰ καθεστῶτα. Εἰς θεραπείαν τῶν εἰρημένων κακῶν ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεδίωξε τοὺς προτέρους λειτουργοὺς τῶν δημοσίων, ἐδήμευσε τὴν κτῆσιν αὐτῶν, ἐπέβαλε νέους φόρους, ἅμα δὲ καὶ διέταξε τοὺς στρατηγούς νὰ ἐπιμεληθῶσι περὶ τῆς εὐπειθείας καὶ τάξεως τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' αἱ συνεταὶ αὐταὶ διατάξεις παρῴρησαν εἰς στάσιν τὸν ἀκόλαστον στρατόν, ἐφ' ᾧ ἠναγκάσθη ὁ

αὐτοκράτωρ νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς τὸν Δόγην, ὅπως ἀποσοβῆσθαι ἐπὶ χρόνον τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον. Ὁ Δόγης ὅμως ἤτησε τοιαῦτα καὶ τηληκαῦτα, ὥστε ἐματαιώθη ἡ εἰρήνη. Οὕτως οὖν φοβεροὶ ἐπελθόντες οἱ σταυροφόροι κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσβάλλουσι πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνεπρήσθη κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν. Οἱ δὲ Γραικοὶ κρεῖττον νῦν ἢ τὸ πρῶτον ὀπλισθέντες καὶ ἐτοιμασθέντες κατὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξίου ἐδέξαντο προθύμως τοὺς ἐπὶ τὰ τεῖχη ὁμόσε ἐπελθόντας πολεμίους, ὧν σωροὺς νεκρῶν ἐσώρευον ἐπὶ τὸ πεδῖον λυσσαλέως βάλλοντες αὐτοὺς ἄνωθεν διὰ βελῶν καὶ πετρῶν, ἕως οὗ ἠνάγκασαν τοὺς σταυροφόρους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀποχωρήσωσιν, ἐφ' ᾧ σφόδρα ἐχάρησαν καὶ ἠλάλαζον οἱ Γραικοί.

§ 46. Ἡ ὀδυνηρὰ αὕτη ἐκβασίς τῶν προσβολῶν κατέστησεν ἀθύμους πάντας τοὺς σταυροφόρους, οὓς συγκαλέσας ὁ Δάνδολος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ ἐνεθάρρυνε διὰ λόγων καὶ διεπράξατο νὰ ἐγκριθῆ, ὥστε μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ δεύτερον τὰς ἐφόδους κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ Γραικοὶ σφόδρα ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ ἡττῇ καὶ τῷ ὀλέθρῳ τῶν πολεμίων καὶ ἠσύχαζον, διότι ὑπελάμβανον ὅτι πολὺς χρόνος θὰ παρήρχετο, ἕως ἂν οἱ πολέμιοι ἐνδυναμωθῶσι καὶ ἐπέλθωσι καὶ πάλιν ἐφ' αὐτούς. Οἶαν ὅμως ἐξεπλάγησαν ἔκπληξιν ἰδόντες μετὰ τρεῖς ἡμέρας τοὺς σταυροφόρους πάλιν ἐπελθόντας καὶ ὡς λυσσαλέους λύκους ἐπαπειλοῦντας τὸ πᾶν νὰ διαρπάσωσι καὶ νὰ ἀπολέσωσιν! Ἀλλ' οὗτοι προθύμως ἀντεπεξῆλθον καὶ ἐμάχοντο, διότι συνείδον ὅτι περὶ τῶν ὅλων ἦν ὁ ἀγών. Μέχρι μεσημβρίας λαμπρῶς ἠμύνοντο τοὺς πολεμίους πολλοὺς φθείροντες, ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ὅμως ἡ νίκη τρέπεται πρὸς τοὺς σταυροφόρους· διότι νῦν σύμμαχος φοβερός τούτων γίνεται καὶ ὁ τῶν Ἑνετῶν στόλος, ὃς μέχρι τοῦδε ὑπὸ ἐναντίων ἀνέμων κωλυθεὶς ἀπέσχε τῆς μάχης. Νῦν δ' οἱ Ἑνετοὶ πρὸς τὰ τεῖχη προσπελάσαντες προσέθηκαν τὰς κλίμακας, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν τολμηροὶ ἀνέβησαν εἰς τινὰς τῶν πύργων, ἐξ οὗ λαβόντες θάρρος πολλοὶ τῶν σταυροφόρων γενναίως ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν· τότε δὴ τότε φονικωτάτῃ ἤρξατο μάχη, καὶ τὸ αἷμα πολὺ ἔρρεε, διότι καὶ οἱ

Γραικοὶ καὶ οἱ Λατῖνοι ἀφειδῶς ἐμάχοντο, ἕως οὗ τὸ ἰππικὸν τῶν πολεμίων ἀποβάν εἰς τὴν γῆν εἰσήλασεν ὀρμητικῶς εἰς τὴν πόλιν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἠγούμενος τοῦ πλείστου τοῦ στρατοῦ ἴστατο περὶ τὴν μονὴν τοῦ Παντεπύπτου, ὅθεν διανοεῖτο αἴφνης ἐπελθῶν ἐπὶ τοὺς προελάσαντας σταυροφόρους νὰ θορυβῆσθαι αὐτοὺς καὶ ἐξώσθαι. Ἡ προφανεῖσα ὅμως ἐμπροσθοφυλακὴ τῶν σταυροφόρων φοβερὸν ἐνέβαλε φόβον εἰς τοὺς περὶ τὸν αὐτοκράτορα, οἵτινες εὐθὺς τραπέντες εἰς φυγὴν κατέλιπον μόνον αὐτόν· διὸ καὶ οὗτος ἠναγκάσθη ταχέως νὰ φύγῃ εἰς τὸν πρὸς τὸ νότιον κείμενον Βουκολέοντα. Φονικοὶ νῦν οἱ ἰππεῖς διαχύονται εἰς τὴν πόλιν καὶ σφάζουσι πάντας, οὐδεμιᾶς φειδόμενοι ἡλικίας οὔτε γερόντων οὔτε γυναικῶν οὐδὲ νηπίων· τὸ δὲ πολὺ ῥέον αἷμα αἰμοδιψοτέρους αὐτοὺς ἀπειργάζετο. Μυθώδης γίγνεται ἡ φρικώδης ἀπανθρωπία καὶ τὰ ἀντίχριστα ἔργα τῶν ὑπὲρ πίστεως τοῦ Χριστοῦ μαχομένων σταυροφόρων. Μικρὸν ἐλώφησε τὸ φονικὸν κακὸν ἐκ τῆς ἐπιγενομένης νυκτός· ὅτε δὴ οἱ σταυροφόροι ἀπεχώρησαν εἰς ὕπνον ἐν τοῖς κατασχεθεῖσι μέρεσι τῆς πόλεως, ἧς τὰς πρὸς ἀνατολὰς κειμένας οἰκοδομὰς πρὸς ἀσφάλειαν μείζονα ἐνέπρησαν. Οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἐπιμελῶς ἐφρούρουν ἀπὸ τῶν ἐαλωκότων πύργων, ἵνα μὴ ἀποκοπῶσιν ἀπὸ τοῦ στόλου. Ὁ δὲ Βαλδουῖνος διενυκτέρευσε ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ σκηνῇ, ἧς ἐγένετο κύριος, ὁ δὲ Βονιφάτιος τῆς Μοντφερράτης ἐστρατοπέδευσε ἐν τῷ πολυανθρωποτάτῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέρει.

§ 47. Ἐν τῇ τρομερᾷ ἐκείνῃ καὶ θορυβώδει νυκτὶ ὁ Ἀλέξιος ὁ Ε' ἐζήτησε νὰ συναγάγῃ τὸν τεθηπότα καὶ ὡς ἔτυχε περιτρέχοντα λαόν, βλέπων δὲ ὅτι οὐδὲν ἦνυε, καὶ φοβούμενος μὴ ζωγρηθῆ, ἀνέβη εἰς πλοῖον παραλαβὼν καὶ τὴν βασίλισσαν Εὐφροσύνην, τὴν τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου γυναῖκα, καὶ τὴν ταύτης θυγατέρα Εὐδοκίαν, ἣν εἶτα καὶ ἔγημε.

§ 48. Ἐπειδὴ ἐγένετο δειλὴ ἐν τῇ πόλει ἡ τοῦ βασιλέως φυγὴ, τότε λαὸς καὶ στρατὸς ἐξελέξαντο ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τὸν συνετὸν καὶ ἀνδρεῖον Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν· οὗτος συναγαγὼν τινὰς τῶν φιλοτίμων νέων ἐφορμᾶ ὡς ἡγριωμένος λέων κατὰ τῶν εἰσπιπτόντων Φράγκων, καὶ πολλοὺς καὶ γνωρίμους ἄνδρας

ἐξ αὐτῶν ἰδίᾳ χειρὶ ἀπέκτεινε· βλέπων ὅμως τοὺς μὲν πολεμίους πολλούς, τοὺς δὲ τούτων ἡγέτας θρασυτέρους καὶ ἰταμωτέρους ἐκ τῆς τροπῆς τῶν Γραικῶν γενομένους, τοὺς δὲ ἰδίους τεθηπότας καὶ φεύγοντας, διελογίζετο τί νὰ ποιήσῃ, νὰ φύγῃ καὶ αὐτὸς οὕτω ἀνάνδρως ἢ νὰ ὀρμήσῃ εἰς τοὺς στίχους τῶν ἀγρίων σταυροφόρων, καὶ πολλοὺς αὐτῶν θανατώσας νὰ συναποθάνῃ καὶ αὐτὸς ὡς πρέπει γενναίῳ ἀνδρὶ. Τὸ δεύτερον προτιμήσας εἴλκυεν ἤδη τὸ ξίφος νὰ ἐφορμήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων, ὅτε ἐκωλύθη ὑπὸ τινος ἐκ Θεοῦ ἐμπεσόντος αὐτῷ λογιμοῦ. Ἴσως ὁ σωτήριος ἐκεῖνος λογισμὸς προὔτρεπεν αὐτὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἀλλαχοῦ ἀπελθὼν τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἀνδρίαν του εἰς ἴδρυσιν νέου κράτους, ἐξ οὗ ὠρισμένον ἦν νὰ ἐξέλθῃ ἐκεῖνος ὁ ἀνὴρ, ὅστις ἔμελλε ταχέως πάλιν νὰ σώσῃ τὴν μεγαλοπρεπῆ πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἐκ τῆς Ἑσπερίας ἐθνῶν, οὓς ὁ Θεὸς ἐπήγειρε κατὰ τῶν Γραικῶν, ἵνα σωφρονίσῃ αὐτούς· διότι οὗτοι ἀπομακρυνθέντες αὐτοῦ ἐποίησαν εἰδῶλον τῆς λατρείας αὐτῶν πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ πονηρίαν. Ὁ ἀνδρεῖος Λάσκαρις ἐννοήσας τὸν ὑπεράνθρωπον λογισμὸν ἀπῆλθε μετὰ ὀλίγων φίλων εἰς Βιθυνίαν, ὅθεν διατέλει φοβερά βλέπων τοὺς πολεμίους.

§ 49. Τὴν δ' ἐπαύριον ἅμα τοῦ ἡλίου ἀνατείλαντος ἐξεχύθησαν αὖθις οἱ ἄγριοι σταυροφόροι εἰς τὰ ἀνάλωτα μέρη τῆς δυσμοίρου πόλεως. Οἱ μὲν περὶ τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφερράτης ὡς λύκοι λυσσαλέοι προσέβαλον τὸν ὄχυρόν Βουκολέοντα, ἔνθα πολλοὶ τῶν διαπρεπεστέρων οἴκων τῆς πόλεως εἶχον καταφύγει μετὰ παιδῶν καὶ γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἀγνή, ἀδελφὴ οὖσα τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Αὐγούστου, ἣτις ἐγένετο γυνὴ δύο αυτοκρατόρων Ἀλεξίου τοῦ Β. καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Α. Κομνηνοῦ, καὶ ἡ ἐξ Οὐγγαρίας Μαργαρίτα, ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ αυτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου. Οἱ ἐν τῷ Βουκολέοντι κλεισμένοι χρόνον πολὺν ἐκθύμως ἠμύνοντο τοὺς σταυροφόρους, δικαίως ἀπιστοῦντες εἰς τοὺς περὶ παραδόσεως καὶ συνθηκῶν μαλακοὺς λόγους αὐτῶν, διότι οὗτοι ἐγνώσθησαν «τὰ μὲν εἰς πίστιν ἀσέβαιοι, κατὰ τὸν Χωνειάτην, τοῖς δὲ προσχωροῦσι θηριώδεις, τοῖς δὲ πολέμῳ χειρουμένοις ἀνηλεέστατοι» ἐν ταύτῃ αἱ

τούτων γυναῖκες γονυπετεῖς πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἐδέοντο περί-φοβοι καὶ ὀδυρόμεναι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀγωνιζομένων πατέρων, συνικέτευον δὲ καὶ αὐτὰ τὰ παιδιά μετὰ τῶν μητέρων. Κύριε, ἐκραύγαζον, δὸς δύναμιν πρὸς τοὺς ταλαιπώρους πατέρας ἡμῶν καὶ ἰσχὺν εἰς τὰ ὄπλα αὐτῶν, ὅπως σωθῶμεν ἀπὸ τούτων τῶν ἀγρίων καὶ ἀσεβῶν σταυροφόρων. Μὴ ἐξουδενώσῃς, Κύριε, τὴν ἐκλεκτὴν ταύτην πόλιν, τὴν ἔδραν τοῦ ἀληθοῦς χριστιανισμοῦ. Ῥύσαι ἡμᾶς, Κύριε, ῤύσαι ἀπὸ τῶν λυττῶντων τούτων λύκων. Τέλος διαφθαρέντων τῶν πλείστων ἀμυντήρων τοῦ Βουκολέοντος ἠναγκάσθησαν οἱ λοιποὶ νὰ παραδώσωσιν ἑαυτοὺς πρὸς τὸν Βονιφάτιον. Τότε εἰσπεσόντες οἱ σταυροφόροι τοὺς μὲν ἀντιχριστῶς ἀπέκτεινον, τοὺς δὲ ἀπανθρώπως ἐμαστίγουν, ἄλλους δὲ ἀπηνῶς ἐκάκουν, ὅπως δηλώσωσι τοὺς θησαυρούς, τὰς δὲ σεμνάς γυναῖκας αἰχμαλωτίζοντες ἀπήγαγον εἰς ὕβριν καὶ ἀτιμίαν. Ἐν τούτῳ αἱ δύο μνημονευθεῖσαι ἡγεμονίδες ἐκδραμοῦσαι ἐκ τοῦ μεγάρου προσέπεσαν εἰς τὰ γόνατα τοῦ λυττῶντος μαρκίωνος τῆς Μοντφερράτης καὶ ἰκέτευον αὐτὸν νὰ τύχωσιν ἐλέους· «στρατηγέ, εἶπεν ἡ εὐπρεπὴς καὶ ὠραία Μαργαρίτα μετὰ θάρρους, οἷον προσγίνεται ἐν καιρῷ κινδύνων καὶ ὥρα φοβερᾶ πᾶσι τοῖς εἰς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου πιστεύουσι καὶ θαρρόουσιν, ἐνικήσατε ἡμᾶς κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἀπὸ πολλοῦ ἀπεμακρύνθημεν καὶ παρεδόθημεν τῇ ἀμαρτίᾳ, νῦν δ' ἔργον ὑμέτερον νὰ γένητε οἰκτίρμονες καὶ φιλόανθρωποι πρὸς τοὺς ἠττηθέντας. Ὁ γενναῖος μαχητής, Μαρκίων, ὀφείλει ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ὀπλιζῆται καὶ μάχεται κατ' ἐκείνου, ὅστις ἐπιβουλεύεται τὴν πατρίδα, καὶ ζητεῖ νὰ δουλώσῃ αὐτήν, ἀλλ' ὀφείλει νικήσας βοηθεῖα τοῦ Θεοῦ νὰ προσφέρηται ὡς ἀληθὴς χριστιανὸς πρὸς τοὺς ἠττηθέντας, νὰ οἰκτείρῃ καὶ ἐλεῇ τοὺς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης κειμένους τραυματίας, νὰ εὐσπλαγχνίζηται τοὺς παραδίδοντας ἑαυτούς, νὰ μεταχειρίζηται καθόλου τοὺς ἐχθρούς, ὡς ἂν ἤθελε νὰ γίνωνται καὶ ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν ἠττηθέντα, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου εἰπόντος· ἀκαθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως». Τοιαῦτα ἔργα δηλοῦσι, στρατηγέ, γενναίαν ψυχὴν καὶ φιλόχριστον καρδίαν· ὁ τοιαῦτα ἔργα ποιῶν

μαρτυρεῖ ὅτι πολιτεύεται κατὰ τὰ δόγματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι πάσης ἀξίας ἀνὴρ· ἄλλως ὁ πόλεμον πολύδακρον ἐκφέρων πρὸς δορυκτησίαν καὶ δουλείαν τῶν ἀνθρώπων ἐπ' ὀνόματι μάλιστα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ἐλύτρωσε τὸν κόσμον ἀπὸ πάσης δουλείας, μαρτυρεῖ ὅτι μισεῖ τὸν Κύριον, δουλεύει δὲ ἐκθύμως τῷ Σατανᾷ, ὅστις πληροῖ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ μίσους, ἀπάτης, πλεονεξίας καὶ πάσης κακίας». Ὁ Βονιφάτιος ἐκπλαγεὶς πρὸς τὴν ἀξιοδάκρυτον θεάν τῶν εὐσχημόνων γυναικῶν καὶ ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν παραινέσεων αὐτῶν νουθετηθεὶς προσηνῶς ἠνώρθωσε καὶ γενναίως παρεμυθήσατο τὰς ἰκέτιδας ἡγεμονίδας, πρὸς ἃς ὑπεσχέθη ὅτι οὐδένα κίνδυνον κινδυνεύουσιν οὔτε αὐταὶ οὔτε οἱ περὶ αὐτάς, εἶτα εὐμενῶς ἀποχαιρετίσας ἀπῆλθε· καθ' ὁδὸν δ' ἀνελογίζετο τὸ εὐπρεπὲς καὶ εὐσχημον τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἀμύθητον κάλλος τῆς ὠραίας χήρας τοῦ Ἰσαακίου Μαργαρίτας, ἧς οἱ λόγοι καὶ οἱ τρόποι θαυμάσιόν τινα ἀπέπνεον χάριν καὶ ἀρετὴν, ἧτις ὁμολογουμένως ἡμερώτερον καὶ ἀνθρωπινώτερον ἀπειργάσατο αὐτόν, ἀφ' οὗ μάλιστα οὗτος ἐγένετο ἀνὴρ αὐτῆς. Ἐν βραχεῖ δ' ἅπαντες οἱ σταυροφόροι εἰσῆλασαν εἰς τὰ ἐνδότατα καὶ ἐγένοντο κύριοι, οὐδενὸς τῶν Βυζαντίων ἐναντιωμένου, ἀπάσης τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἧτις ἦν ἡ εὐδαιμονεστάτη καὶ πολυανθρωποτάτη πασῶν τῶν πόλεων. Τίς δὲ θέλει δυνηθῆ νὰ περιγράψῃ οἷα καὶ ἡλίκα κακὰ ἀνόσια καὶ ἀθέμιστα ἀνωσιούργησαν ἐν τῇ πόλει οἱ σταυροφόροι, ὅσα ἐλύττησαν κατὰ τοῦ Χριστοῦ οἱ χριστεπώνυμοι ἐκεῖνοι λαοὶ καὶ ὡς ἀπηνῶς κατεπάτησαν τὸν σταυρὸν οἱ ἐπ' ὤμων αὐτὸν φέροντες σταυροφόροι; Οἱ χριστιανομάχοι ἐκεῖνοι εἰσπεσόντες εἰς τὴν πόλιν ἐγύμνωσαν τὰς οἰκίας τῶν χρημάτων, τῆς ἐσθῆτος καὶ παντὸς ἀξίαν τινὰ ἔχοντος, ἔσφαζον ἀνδρας, κατεπάτουν καὶ ἀπέπνιγον παιδία, ἠτίμαζον παρθένους, ὕβριζον καὶ ἠνδραπόδιζον γυναῖκας, ἐπληρώθη καθόλου ἡ πόλις θρήνων καὶ κλαυθμῶν καὶ οἰμωγῶν. α' Ἐν στενωποῖς θρήνοι, λέγει ὁ Χωνειάτης, καὶ οὐαὶ καὶ κλαυθοί, ἐν τριόδοις ὄδυρμοί, ἐν ναοῖς ὀλοφυρμοί, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὀλολυγαί, ἐλκυσμοί, ἀνδραποδισμοί, διασπασμοί τε καὶ βιασμοὶ σωμάτων συναφῶν πρότερον. . . . Χριστὲ βασιλεῦ τῆς τότε θλίψεως καὶ τῆς συνοχῆς τῶν ἀνθρώπων!» Ὅποῖα βασαν-

νιστήρια δὲν ἐπενόησαν τὰ ἄγρια ἐκεῖνα θηρία κατὰ τῶν Βυζαντίων εἰς ἀνακάλυψιν τῶν χρημάτων καὶ πολυτίμων πραγμάτων αὐτῶν! καὶ πέδας μετεχειρίσθησαν, καὶ ξύλα, καὶ ἀρθρέμβολα, καὶ ἀστραγάλους ἐπέθετον ἐπὶ τῶν κροτάφων.

§ 50. Μιᾶς τῶν ἀγρίων πράξεων αὐτῶν ἐκρίναμεν καὶ ἡμεῖς καλὸν νὰ μνημονεύσωμεν ἐνταῦθα, ὅπως δηλωθῶσι καὶ τ' ἀπάνθρωπα ὄργανα, ἅτινα μετεχειρίσθησαν οἱ σκυλευταὶ αὐτοὶ εἰς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένου πλούτου. Εἰσχυθέντες τινὲς τούτων εἰς οἰκίαν ἐπισήμου ἀνδρὸς διήρπασαν αὐτήν. Νομίσαντες ὅμως ὅτι καὶ ἄλλα πολύτιμα ἐκρύπτοντό που τῆς οἰκίας, ἠπέιλουν τὸν οἰκοδεσπότην νὰ θανατώσωσιν, ἂν μὴ δείξῃ αὐτοῖς ποῦ κρύπτονται τὰ κειμήλια αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' αὐτὸς ἔλεγεν ὁμνύων ὅτι οὐδὲν ἕτερον κρύπτεται, οἱ σταυροφόροι ἀγριωθέντες ἔδρασαν αὐτὸν ὀπισθάγκωνα, καὶ ἐξχαγόντες εἰς τὴν αὐλὴν ἀπανθρώπως ἐμαστίγουν δι' ἀστραγαλωτῆς μάστιγος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς νέας καὶ εὐσχήμονος γυναικὸς καὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, οἵτινες ἔκλαιον τὸν πατέρα οἰκτρῶς μαστιγούμενον. Βλέποντες δ' οἱ ὠμησταὶ ὅτι οὐδὲν ἐκέρδαινον, ἔθεσαν ἀστραγάλους ἐπὶ τῶν κροτάφων αὐτοῦ, ὥστε φοβερὰ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξωγκώθησαν (1). Ἡ κακόμορος γυνὴ προσπεσοῦσα πρὸς τὰ γόνατα αὐτῶν ἐλιτάνευεν ὄδυρομένη μετὰ τοῦ παιδὸς ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς· ἀλλ' οὐδόλως ἠδυνήθησαν νὰ μαλάξωσι τοὺς ἀμειλίκτους σταυροφόρους, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐπέτεινον τὰς βασάνους, ἕως οὗ ὁ ἀνὴρ λειποθυμήσας ἐξέπνευσεν. Ἡ ταλαίπωρος γυνὴ ἐχύθη ἐπὶ τὸν καταπεσόντα ἄπνουν σύζυγον, ὃν ὑπολαβοῦσα λειπόθυμον ἐζήτηε διὰ τῆς πνοῆς τῆς νὰ θερμάνῃ τὰ κρύα χεῖλη αὐτοῦ· τέλος γνωρίσασα ἐκ τῆς ἐπιχυθείσης θανάτου ὠχρότητος καὶ τοῦ κρύους, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ φιλτάτου ἀπέπτα εἰς τοὺς οὐρανούς, πικρὰ ἐστέναζεν καὶ ἐθρήνει αὐτόν. Ἀλλ' ὅποια ἡ φρίκη τῆς ταλαίνης γυναικὸς, ὅτε μικρὸν στραφεῖσα εἶδε τοὺς φονεῖς τοῦ φιλτάτου ἀνδρὸς ἐτοιμαζομένους νὰ σύρωσι καὶ αὐτήν μετὰ

(1) Κατὰ τὸν Χωνειάτην λέγοντα· «ἀρθρέμβολα καὶ σχαινοδέσμους καὶ ἐπὶ τῶν κροτάφων ἀστραγάλους».

τοῦ παιδὸς εἰς ἀτιμίαν καὶ ὕβριν! Τότε ἡ γυνή, ὡς τις μαινὰς ἀρπάσασα τὸν παῖδα εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ διωθήσασα αὐτούς, ἔτρεχε γοῶσα οἰκτρῶς καὶ φωνάζουσα· Σώσατέ με, ἀδελφοί, ἀπὸ τῶν τεράτων τούτων, οὗς ὁ ἄδης αὐτὸς ἐξέβρασεν εἰς τὴν χώραν τὴν ἡμετέραν πρὸς ὄλεθρον τέλειον. Φρίκη κατέλαβε πάντας τοὺς θεωμένους, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ προσέλθῃ εἰς βοήθειαν. Βλέπουσα δὲ ἡ τάλαινα τοὺς διώκτας ἐγγύς, καὶ προκρίνασα τὸν ἐντιμον θάνατον πρὸ τῆς ἀτιμώσεως θαρραλέως ἐρρίφθη μετὰ τοῦ φιλτάτου τέκνου εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη (1).

§ 51. Οὐ μὴν ἀλλὰ ὑπὸ τῆς φιλαργυρίας καὶ ἀπληστίας ἐλαυνόμενοι οὐδ' αὐτῶν τῶν ναῶν ἐφείσθησαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς εἰςχυθέντες διήρπαζον τὰ ἱερὰ ποτήρια, ἐξέχεον τὸ θεῖον αἶμα καὶ σῶμα κατὰ γῆς, καὶ θραύοντες αὐτὰ ἀφήρουν τὰ τίμια κοσμήματα αὐτῶν. Τὴν ἱεράν τράπεζαν τῆς ἀγίας Σοφίας, τὸ ἐκ πασῶν τιμίων ὑλῶν σύνθεμα, τὸ κάλλιστον καὶ ἀξιάγαστον ἐκεῖνο χρῆμα, κατετεμάχισαν καὶ πρὸς ἀλλήλους οἱ σκυλευταὶ Λατῖνοι διεμοιράσθησαν. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰς ἀγίας εἰκόνας συνέτριψαν καὶ ἐξέσπασαν ἐξ αὐτῶν τὸν προσκεκολλημένον χρυσοῦν καὶ ἄργυρον καὶ ὅ,τι ἄλλο πολύτιμον. Οὐκ ἠρκέσθησαν δὲ αὐτοὶ εἰς τὴν φρικώδη βεβήλωσιν τῶν εἰκόνων καὶ παναγίων σκευῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἱερὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου ἐνέπαιξαν καὶ ἐκωμώδησαν, διότι εἰς τὸ σύνθρονον αὐτοῦ φέροντες ἐκάθισαν γυναικάριον πόρνον καὶ ἄθλιον, ὄργανον τέλειον τοῦ Σατανᾶ, ὅπερ ἀσχήμεως σχηματιζόμενον ἐτραγώδει καὶ ὠρχεῖτο· ἀπνημφιάζετο καὶ τότε ὡς πάλαι ποτὲ ὁ Χριστὸς καὶ ὕβριζετο, καὶ μερισμοὶ καὶ κληροῖ τῶν αὐτοῦ ἱματίων ἐγίνοντο. Τοιαύτη δέ, συντόμως εἰπεῖν, ἐπέπεσε τοῖς σταυροφόροις λύσσα χρημάτων, ὥστε καὶ τοὺς τάφους τῶν ἐπισήμων νεκρῶν καὶ αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων ἀνορύξαντες ἐξεφόρησαν τὴν κόνιν καὶ εἴ τι κειμήλιον ἦν διήρπασαν.

(1) Πολλὰ τε καὶ ἄλλαι ἀπανθρωπῆσαι καὶ κακώσεις τῶν ταλαιπώρων Βυζαντινῶν ὑπὸ τῶν ὁμοτάτων σταυροφόρων γενόμεναι παρέχουσι πολλὴν ὕλην εἰς ποιήσιν καὶ ἄλλων ὄντως δραματικῶν ἱστοριῶν. Ἴδὲ Χωνειάτην.

§ 52. Εἶτα δὲ ἐτράπησαν καὶ πρὸς τὰ ἐν τῇ πόλει ἰδρυμένα περίπυστα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματα, ὧν τὰ μὲν ἐχώνευσαν, τὰ δὲ συνέτριψαν, ἄλλα δ' ἄλλως διέφθειραν, καθόλου δὲ εἰπεῖν οἱ βάρβαροι σταυροφόροι ἐγένοντο λύμη καὶ φθορὰ ἀνήκεστος τοῖς καλλίστοις ἑλληνικοῖς καλλιτεχνήμασιν, ὧν τὴν φθορὰν καὶ τὴν ἀπώλειαν πολλὰ θρηνεῖ ὁ Νικήτας ὁ Χωνειάτης, ὃς τις διὰ μακρῶν περιγράφει τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν ἐκείνων, τὴν φοβερὰν πτώσιν αὐτῆς, τὸν ὄλεθρον τῶν κατοικίων καὶ τὴν πολὺκλαυστον διαφθορὰν τῶν πολυδαιδάλων ἔργων τῶν ὀνομαστοτέρων Ἑλλήνων τεχνιτῶν, διότι καὶ αὐτὸς παρῶν ἐκεῖ ἦν καὶ πολὺν ἐκινδύνευσε κίνδυνον, ἐξ οὗ θεία συνάρσει ἐσώθη μετὰ τῆς ἐγκύου γυναικὸς του. Δὲν ἠθέλομεν δ' ὀκνήσει νὰ καταχωρίσωμεν ὧδε ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, ἐν ᾧ διαγράφεται τὸ πλῆθος καὶ τὸ εἶδος τῶν καταστραφέντων καὶ χωνευθέντων ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων, ἂν ὁ ἄλλως χρηστὸς Χωνειάτης δὲν μετεχειρίζετο ἐν τῇ ἱστορίᾳ του καὶ λέξεις καὶ φράσεις ἀσαφεῖς καὶ ποιητικὰς εἰκόνας καὶ μεταφορὰς πυκνὰς καὶ τραχείας καὶ ἀήθη τινὰ καλλιπέειαν καὶ ἄλλα παραπλήσια, ἅτινα ἀπεργάζονται τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ ὑποσκότεινον καὶ κοπώδη· ἐκρίναμεν ὁμῶς καλὸν χάριν τῶν φιλαρχαίων διὰ βραχέων νὰ μνημονεύσωμεν ἐξ αὐτοῦ μεταγραφάμενοι τὰ ἀξιολογώτερα καὶ τῶν διαφθαρέντων ἔργων (1).

§ 53. Διέφθειραν λοιπὸν οἱ τοῦ καλοῦ ἀνέραστοι σταυροφόροι πρῶτον τὰ ἐν τῇ Κωνσταντινείῳ ἀγορᾷ δαιδάλματα, οἷον κατέκοψαν τὸ ὀλόχαλκον καὶ παρμμέγιστον ἄγαλμα τῆς Ἡρας, ἧς ἡ κεφαλὴ μόνη ἀπεκομίσθη εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος

(1) Τὸν Χωνειάτην ὁμολογουμένως ὡς πηγὴν ἀρίστην μετεχειρίσθησαν ἅπαντες οἱ ἱστορήσαντες τὰ κατὰ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιδρομὴν τῶν σταυροφόρων· καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ εἰς τὴν ἡμετέραν διατριβὴν αὐτῶν τε τούτῳ ἐχρησάμεθα καὶ τισι τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ὧν ἐπέσχομεν νὰ μνημονεύσωμεν τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ καταπυκνῶμεν τὸ ἔργον πλῆθει ὀνομάτων τε καὶ παραδειγμάτων.

διὰ τεσσάρων ζευγῶν βοῶν· ἀνέτρεψαν δ' ἐκ τῆς βάσεως τὸν χαλκοῦν ἀνδριάντα τοῦ Πάριδος, ὅστις ἐνεχειρίζε τῇ Ἀφροδίτῃ τὸ χρυσοῦν μῆλον τῆς Ἐριδος· παρέδωκαν δὲ πρὸς τοὺς χωνευτὰς συντρίψαντες τετράπλευρον μηχανήμα, ὅπερ ἡμιλλᾶτο εἰς ὕψος πρὸς τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑψηλὰς κίονας· ἦν δ' αὐτὸ θαυμαστόν τι χρῆμα διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰκονιζομένων, διότι ἐπ' αὐτοῦ ἦσαν ἐγκεχαραγμένα μουσικὰ πτηνὰ τὰ ἑαρινὰ μελωδοῦντα, καὶ ἔργα γεωπόνων καὶ αὐλοὶ καὶ γαυλοὶ καὶ προβάτων βληχήματα καὶ ἀρνῶν σκιρτήματα· ἐξετείνετο δὲ καὶ θαλάσσιον πέλαγος, ἐν ᾧ ἐφαίνετο πλῆθος ἰχθύων, ὧν οἱ μὲν ἐσαγηνεύοντο, οἱ δὲ ταράσσοντες τὸ δίκτυον ἐξεπήδων πάλιν ἐλεύθεροι εἰς τὸ βάθος· ἀλλαχοῦ δὲ τοῦ μηχανήματος ἦσαν πεποιημένοι σύνδυο καὶ σύντρεις ἔρωτες γλυκὰ γελῶντες καὶ παίζοντες μηλοβολουμένοι. Τὸ εἰρημένον περικαλλὲς ἔργον ἀπέληγεν ὡς πυραμὶς εἰς ὄξυ, ἐπ' οὗ ἦν γυναικὸς εἶδος, ὅπερ ἐστρέφετο ὑπὸ τῶν πρώτων κινήσεων τῶν ἀνέμων, ὅθεν καὶ Ἀνεμοδούλιον αὐτὸ ἐκαλεῖτο. Δεύτερον κατέκοψαν τὸν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ταύρου ἐπὶ τραπεζώδους βάσεως ἰστάμενον ἀξιόθαύμαστον ἔφιππον ἄνδρα, ἐν ὑπελάμβανον τινὲς μὲν ὅτι ἦν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, διότι ἐξέτεινε τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἤδη δύοντα ἥλιον, οἷονεὶ λέγων αὐτῷ ὁ ἥλιος υ, οἱ δὲ πλείονες, ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ ἐπὶ τοῦ Πηγάσου καθήμενος Βελλεροφόντης, διότι ὁ ἵππος ἦν ἀχάλινος, ὡς παραδέδοται ὁ Πήγασος, ἀφοβα κρούων τὴν γῆν, καὶ περιφρονῶν πάντα ἀναβάτην ὡς πτηνὸς φερόμενος καὶ πεζός· τὸν εἰρημένον ἔφιππον ἄνδρα κατακόψαντες μετὰ τοῦ ἵππου ἐνέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Τρίτον ἐχώνευσαν καταστρέψαντες οἱ σταυροφόροι τὰ ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ ἰστάμενα θαυμαστά καὶ περικαλλῆ ἀγάλματα, οἷον τὸν Ἡρακλέα τὸν τριέσπερον, ὅστις ἐκάθητο ἐπὶ βάσεως στρογγύλης, ἧς ἄνωθεν ὑπεστρωμένη ἦν ἡ λεοντῆ, ἥτις φόβον ἐνεποίει εἰς τοὺς προσβλέποντας διαβάτας. Ἐπερε δὲ ὁ ἦρωες οὐχὶ φάρετραν οὔτε τόξον οὔδὲ ῥόπαλον, ἀλλ' ἐκάθητο σύννους ἔχων τὸν μὲν δεξιὸν πόδα καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐκτεταμένην, τὸν δ' ἀριστερὸν πόδα κάμπτων εἰς τὸ γόνυ καὶ στη-

ρίζων ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ὑποκλίνων δὲ ἡσυχῶς καὶ περίλυπα τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς παλάμης αὐτῆς, ἀποκλαιόμενος οὕτω τὴν τύχην αὐτοῦ, καὶ ἀγανακτῶν ἐπὶ τοῖς ἄθλοις, ὅσους ἐπέβαλεν αὐτῷ ὁ Εὐρυσθεὺς οὐχὶ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ φθόνου· ἦν δὲ τὸ στέφανος εὐρύς, τοὺς ὦμους πλατύς, τὴν τρίχα οὖλος, τὰς πυγὰς παχύς, τοὺς βραχίονας στιβαρός, καὶ τόσον μέγας, ὅσον τὸν ἀρχέτυπον Ἡρακλέα ἐχαλκούργησεν ὁ Λυσιμαχος ἢ κατὰ τινὰς τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων ὁ Λύσιππος. Οὕτω μέγιστος ἦν ὁ χαλκοῦς ἐκεῖνος Ἡρακλῆς, ὥστε ἡ περιβάλλουσα τὸν ἀντίχειρα αὐτοῦ κλωστή ἀπετέλει ζωστῆρα ἄνδρός, ἡ δὲ κνήμη αὐτοῦ ἦν ἴση πρὸς ἀνάστημα ἄνδρός. Τὸν θεὸν αὐτὸν τῆς ἀνδρείας κατακρημνίσαντες οἱ ἀτίθασσοι σταυροφόροι ἐχώνευσαν, ἀνδρείαν ἐννοοῦντες οὐχὶ τὴν ἀδελφὴν καὶ ἀχώριστον σύντροφον τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀλλὰ τὴν θρασύτητα καὶ τὸ ἄγριον καὶ ἀπάνθρωπον. Συγκατέρριψαν δὲ καὶ τὸν ὀγκώμενον ὄνον μετὰ τοῦ ὀνηλάτου, οὗς ἔστησεν ἐν Ἀκτίῳ ὁ Αὐγουστος εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὄνου καὶ ὀνηλάτου, οἷς ἐνέτυχεν, ὅτε οὗτος κατεσκόπει τὴν νύκτα τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντωνίου, καὶ ἐρωτήσας τίς ἦν ὁ ὀνηλάτης καὶ ποῦ πορεύεται, ἤκουσεν ὅτι καλεῖται Νίκων καὶ ὁ ὄνος αὐτοῦ Νικάνδρος, πορεύεται δὲ πρὸς τὴν στρατιὰν τοῦ Καίσαρος. Οὐδὲ μὴν τὴν ὑαῖναν καὶ τὴν λυκαίνην ἠδέσθησαν, ἃς ἐθήλασαν ὁ Ῥῶμος καὶ Ῥωμύλος, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς κατέβαλον εἰς τὸ χωνευτήριον. Προσέτι κατέκοψαν καὶ τὸν ἄνδρα τὸν παλαιόντα λέοντα, καὶ τὸν ἵππον τὸν Νειλῶν, οὗτινος τὰ ὀπισθεν τοῦ σώματος ἔληγον εἰς οὐρανὸν ἠκανθωμένην λεπίσις, καὶ τὸν σείοντα τὴν προβοσκίδα ἐλέφαντα, καὶ τὰς Σφίγγας, καὶ τὸν ἀχάλινον ἵππον τὸν ὀρθιάζοντα τὸ οὖς καὶ φρυάσσοντα, τὸν γαῦρον καὶ εὐήνιον. Ἐχώνευσαν δὲ καὶ τὴν Σκύλλαν τὴν μέχρι ὀσφύος γυναικὸς εἶδος ἔχουσαν, τὰ δ' ἄλλα διεσχισμένα εἰς θῆρας ἐμπηδῶντας εἰς τὴν τοῦ Ὀδυσσεῶς ναῦν καὶ συχνούς τῶν ἐταίρων αὐτοῦ καταβροχθίζοντας. Ὀμοίως δὲ κατέκοψαν καὶ τὸ ἀξιάγαστον ἔργον, τὸν ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ ἐπὶ στήλης ἐστῶτα χαλκοῦν ἀετὸν, ὅστις ἀνέπτυσσε τὰς πτέρυγας εἰς πτησιν, ἀλλ' ἐκωλύετο ὑπὸ πε-

ριτιλισσομένου ὄφρων περι τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ζητοῦντος νὰ δῆξῃ τὰς πτέρυγας, ἀλλ' ὁ αἰετὸς σπαράξας αὐτὸν διὰ τῶν ὀνύχων τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν αἴρα, γαυριῶν καὶ κράζων τὰ ἐπινίκια. Τὸ ἀέτειον αὐτὸ εἴκασμα ἐδήλου διὰ τῶν ἐν ταῖς πτέρυξι κεχαραγμένων γραμμῶν τὰ δώδεκα ὠριαῖα τῆς ἡμέρας μέρη, ὅτε ὁ ἥλιος δὲν ἐσκοτίζετο ὑπὸ νεφελῶν. Ὁμοίως δὲ συνέτριψαν καὶ εἰς πῦρ παρέδωκαν οἱ ἀφιλόκαλοι σταυροφόροι τὸ πανάριστον ἄγαλμα τῆς λευκωλένου Ἑλένης, ἧς τὸ πολυθρύλητον κάλλος θαυμασίως καὶ ὄντως ἐλληρικῶς ἐν τῷ χαλκῷ ἐνετύπωσεν ὁ τεχνίτης, διότι ἅπαντα τοῦ ἀγάλματος ἦσαν θαυμάσια, ὁ χιτῶν, τὸ κρήδεμνον, ἡ στεφάνη, τὸ χρυσοῦν καὶ ἐκ τιμαλφῶν λίθων κεκοσμημένον διάδημα, τὸ τῆς κόμης κεχυμένον καὶ ἕως κνημῶν ἐκτεινόμενον καὶ περισφιγγόμενον ὀπισθεν διὰ δεσμοῦ· ἰδίᾳ δ' ἔρωτα τῶν θεωμένων προῦκάλουν τὰ ἡρέμα δίκην καλύκων παρανοιγόμενα χεῖλη αὐτῆς, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι ἀφίνουσι φωνήν, τὸ χάριεν μειδίαμα καὶ βλέμμα, τὸ καμαρωτὸν τῶν ὀφρῶν καὶ ἡ ἄλλη τοῦ σώματος εὐφυΐα.

§ 54. Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα ἔργα ἐνδόξων Ἑλλήνων ἀνδρῶν, τὴν χάριν καὶ τὴν τέχνην ἄμαχα ὄντα καὶ τὴν ὕλην σπάνια, διέφθειρε καὶ ἐχώνευσε τὸ χρυσομανὲς τῶν σταυροφόρων, περὶ ὧν ἰδὲ τὸν Παχυμέρη καὶ Νικήταν τὸν Χωνειάτην, ὅστις τελευτῶν λέγει· «ὄθεν, μεθ' ἐτέρων ἀνδρικήλων, ἐκ χαλκοῦ πεποιημένων, ἃ τῶν προτέρων κατενήνεκται βάσεων καὶ πυρὶ παρεδόθησαν συνεχωνεύθη καὶ τὰ τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους καὶ Λυσίππου ἀριστουργήματα, ὅσα τὸν Ἰππόδρομον κατεκόσμου» (1). Ὁ-

(1) Ἄπαντα ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπληροῦτο ἐλληνικῶν ἀριστουργημάτων, ὡς δηλοῦσιν ἄλλοι τε καὶ ὁ ἀποστρεφόμενος τὰ εἰδώλια χαλκουργήματα Εὐσέβιος λέγων· «Ἐπληροῦτο δὲ διόλου πᾶσα ἡ βασιλείως ἐπώνυμος πόλις τῶν κατὰ πᾶν ἔθνος ἐντέχνους καλοῦ φιλοκαλίας ἀφισρωμένων». Τὰ περιφημότερα δ' αὐτῶν μετεκομίσθησαν, ὡς ἐκ τῆς ἱστορίας γινώσκομεν, ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων ἐλληνικῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Κορίνθου, Ἐφέσου, Δήλου, Ἀντιοχείας καὶ ἄλλων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν καὶ Νέαν

λίγα μόνον ἐσώθησαν ἐκ τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου τοῦ χωνευτηρίου πυρὸς καὶ τῆς φθορᾶς, ἐν οἷς καὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ περίφημοι τέσσαρες ἵπποι, οἵτινες ἐκόσμου τὸν Ἰππόδρομον, οὗς ἀπέστειλεν ὁ Δόγης εἰς τὴν Ἑνετίαν, ὅπου ἐπὶ αἰῶνας ἐκόσμου τὴν ἀγορὰν τοῦ Μάρκου. Ἐκ τῆς εἰρημένης ἀρπαγῆς τῆς διαπρεπεστάτης καὶ πλουσιωτάτης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς φθορᾶς τῶν ἐν αὐτῇ τοιούτων καὶ τηλικούτων ἔργων οἱ σταυροφόροι ἐγένοντο κύριοι ἀμυθήτου πλούτου, ὡς δηλοῖ πλὴν ἄλλων καὶ ἡ παρὰ Μυλλέρῳ ἐπιστολὴ ἱστορικοῦ, ὅστις γράφων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰνοκέντιον τὸν Γ. περὶ τοῦ κάλλους καὶ τῆς λαμπρότητος καὶ τοῦ πλούτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, λέγει καὶ τάδε· «Παναγιώτατε πάτερ, τοσοῦτον πλῆθος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πολυτίμων λίθων καὶ πραγμάτων καὶ κειμηλίων εὔρομεν ἐν αὐτῇ, ὥστε ἅπαντα τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πολύτιμα καὶ τὰ ἐν ἀπάσαις ταῖς παρ' ἡμῖν χριστιανικαῖς πόλεσιν ὁμοῦ συλλεγέντα δὲν ἤθελον συγκριθῆ πρὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸ τίμιον τῶν ἀρπαγέντων ἐκ τῶν Βυζαντίων (1).

§ 55. Τὸν ἐκ τῆς λεηλασίας φανερόν γενόμενον πλοῦτον διενείμαντο συλλεγέντα πρὸς ἀλλήλους ἅπαντες οἱ σταυροφό-

Ῥώμην. Τὴν γύμνωσιν τῶν εἰρημένων πόλεων κακίζων ὁ ἱερὸς Ἱερώνυμος λέγει· «omnes illum pene urbes nudasse, ut suam Novam Romam exornaret». Ἄλλ' οὐ μόνον ἀγαλμάτων καὶ εἰδώλων ἔγεμεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλὰ καὶ λειψάνων καὶ εἰκόνων ἁγίων καὶ βιβλίων πολυτίμων καὶ ἄλλων κειμηλίων, ὧν τὰ μὲν διέφθειραν οἱ σταυροφόροι, ὡς προεβέβη, τῶν δὲ λειψάνων καὶ εἰκόνων τῶν ἁγίων τὰς πλείστας μετακομίσαντες εἰς τὰς πατρίδας ἀπεμπόλησαν πρὸς τοὺς δυνατοὺς καὶ πλουσίους· εἶτα δὲ καὶ ἄλλοι πρὸς τὸ κέρδος ἀποβλέψαντες ἀπεμιμήθησαν ἄλλα παρόμοια, ἕτινα ἀπεμπόλων ὡς μετακομισθέντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ πολλῶν ἀργυρίων, ἐξ οὗ ἐγεμίσθη ἡ Δύσις λειψάνων καὶ εἰκόνων. Ἰδὲ Σκαρλάτου Βυζαντίου Κωνσταντινούπολιν, τόμ. Α', σελ. 56.

(1) Allerheiligster Vater, was wir an Gold, Silber, Edelsteinen und allen Kostbarkeiten gefunden, übertrifft weit alles, was in der Stadt Rom und in unserer ganzen Christenheit befindlich seyn mag. Johan. von Müller.

ροι. Παρλείποντες δὲ νῦν ἐκεῖνα, ἅπερ ἔλαβον οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἱερεῖς, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ στρατιῶται, μνημονεύομεν μόνον ἕσα ἔλαβεν ὁ Δόγης. Οὗτος ἔλαχεν, ὡς λέγουσι, πλεόν τῶν 10000 μαρκῶν χρυσοῦ, 50000 ἀργύρου καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, καὶ λίθων πολυτίμων, καὶ μαργαριτῶν, καὶ κειμηλίων τιμαλφῶν, καὶ ἀγγείων, οἷς ἦσαν προσκεκολλημένοι ἀχάται, ἰάσπιδες καὶ ἄλλα κειμήλια, πρὸς δὲ καὶ ἄλλα πολλῆς θέας ἄξια πράγματα, ἅτινα ἐπὶ πολὺ θαυμαστόν τι χρῆμα ἀπειργάζοντο τὸν θησαυρὸν τοῦ ἐν Ἑνετίᾳ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μάρκου.

§ 56. Τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας λαμπρῶς ἐώρτασαν οἱ ἐπίσκοποι τῶν σταυροφόρων. Ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας ἐψάλλη ἡ εὐχαριστία καὶ ἐδοξολόγησαν τὸν Θεόν, ἔνθα προσῆλθε καὶ ὁ Δόγης, ὁ μαρκίων τῆς Μοντφερράτης, καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ μετὰ τῶν στρατιωτῶν αὐτῶν. Ὁ δὲ Πάπας σφόδρα ἐχάρη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς εὐοδώσεως τῆς δυσχερεστάτης ἐπιχειρήσεως τῶν σταυροφόρων. Ὁ Θεός, ἀνεφώνησε περιχαρῆς, ὁ Θεὸς ἀφείλετο τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν ἀπὸ τῶν ὑπερηφάνων καὶ δεισιδαιμόνων Γραικῶν καὶ παρέδωκεν αὐτὴν πρὸς τοὺς ταπεινοὺς καὶ ὀρθοδόξους Λατίνους.

§ 57. Ἀφ' οὗ δὲ μικρὸν τι ἐκόπασεν ὁ φόνος καὶ ἡ ἀρπαγή, τότε συνῆλθον οἱ ἄρχοντες τῶν ἀπλήσων σταυροφόρων, ὅπως ἐκλέξωσιν ἐξ αὐτῶν αὐτοκράτορα ἢ διήρπασαν αὐτοκρατορίας τῶν Γραικῶν. ἐξελέχθησαν, καθὰ συνεφώνησαν, δώδεκα ἐκλογεῖς ἄνδρες, ἕξ Γάλλοι καὶ ἐπίσκοποί τινες καὶ ἕξ εὐγενεῖς ἐκ τῶν Ἑνετῶν. Οὗτοι συγκεψάμενοι ἐν τῇ Αὐγουστειῷ ἐξέλεξαν τὸ πρῶτον αὐτοκράτορα τὸν μαρκίωνα τῆς Μοντφερράτης, ἀλλ' ἐναντίωμα πρὸς τὴν εἰρημένην ἐκλογὴν ἐγένετο ὁ φόθος πρὸς τὴν ἔξαρσιν ἀνδρὸς ἐκ πόλεως γείτονος τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας. Ἀκυρωθείσης τῆς ἐκλογῆς ἐξελέξαντο δεύτερον αὐτὸν τὸν Δόγην, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς ὡς ἀτόπου ἀκυρωθείσης ἐξελέχθη τέλος ψήφῳ ἀπάντων ὁ Βαλδουῖνος ἐκ Φλάνδρας, ὃν ἀνέδειξαν πρῶτον αὐτοκράτορα τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἐχρίσθη αὐτοκράτωρ ἐν τῇ ἀγία

Σοφίᾳ τὸν Μάϊον τοῦ 1204. Ὁ Δόγης ἐγένετο δεσπότης, ὅπερ ἦν ἀξίωμα μέγιστον μετὰ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐν τῇ γραικικῇ αὐτοκρατορίᾳ. Θωμᾶν δὲ τὸν Μαροζίνην, ἄνδρα ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου τῆς Ἑνετίας καὶ διάκονον τοῦ Πάπα, ἀνηγόρευσαν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

§ 58. Μετὰ δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο, ἀλλὰ λίαν δυσχερῶς, ἡ διανομὴ τῶν χωρῶν τῆς αὐτῆς αὐτοκρατορίας. ὁ μὲν μαρκίων τῆς Μοντφερράτης ὠνομάσθη βασιλεὺς τῶν ἐκεῖθεν τοῦ Βοσπόρου χωρῶν καὶ τῆς Κρήτης. τὰς εἰρημένας ὁμοῦς χώρας ἔδωκε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, παρ' οὗ ἔλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰς ὑπ' αὐτῇ χώρας, τὴν δὲ Κρήτην παρέδωκε πρὸς τοὺς γλιχομένους τῶν νήσων Ἑνετούς. Ἡ δὲ Ἑνετία ἐγένετο κυρία τοῦ πλείστου τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Βοιωτίας, τῆς Προποντίδος, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τῶν Κυκλάδων, τῶν Σποράδων καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ νήσων. Τῆς δ' Ἀχαΐας ἡγεμὼν ἐγένετο ὁ Οὐϊέλμος, ὅστις κατέλιπε διάδοχον τὸν Βιλλεαρδουῖνον καὶ τοὺς ἀπὸ τούτου. Ὁ δὲ Ὄθων ὁ Λαρόχης ἐγένετο κόμης Ἀθηνῶν, καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπισήμων Φράγκων ἄλλων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἡγεμόνες ἐγένοντο. Ὁ δὲ γενναῖος Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις κρατήσας τῆς Νικαίας ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ ἐλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. δύο δ' ἄλλοι ἡγεμόνες ἐκ τοῦ γένους τῶν Κομνηνῶν ἵδρυσαν ἀλλαχοῦ ἡγεμονίας, ὁ μὲν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ὀχθαῖς τοῦ Πόντου, ἦτις ἐκ τῆς πρωτεύουσος Τραπεζοῦντος ὠνομάσθη αὐτοκρατορία Τραπεζοῦντος, ὁ δ' Ἀγγελος Κομνηνὸς ἵδρυσεν δεσποτάτον ἐν τῇ Ἠπείρῳ, Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ, ὅπερ ἐξετάθη μετ' οὐ πολὺ πρὸς βορρᾶν μέχρι Δυρραχίου, πρὸς μισημβρίαν δὲ μέχρι Ναυπάκτου.

§ 59. Οὕτως οὖν ἡ λαμπρὰ καὶ περιώνυμος πόλις τοῦ Κωνσταντίνου ἐκυριεύθη, ἠρπάγη, ἐκενώθη τοῦ δημοσίου καὶ ιδιωτικοῦ καὶ ἱεροῦ πλοῦτου ὑπὸ τῶν χριστεπωνύμων ἐθνῶν τῆς Ἑσπερίας, οἵτινες ἀρπαγῆς ἕνεκα, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον, ἐποίησαν τὴν ληστρικὴν ἐκείνην ἔφοδον εἰς Κωνσταντινούπολιν. ἀρπαγαὶ ὁμοῦς καὶ κέρδη ἄνομα οὐ μόνον ἀθέβαια καὶ

σφαλερά, ἀλλὰ καὶ φθόρος καὶ λύμη φοβερά γίνεται ἢ εὐθύς ἢ ὀλίγον ὕστερον αὐτοῖς τε τοῖς ἄρπαξι καὶ τοῖς ἀπὸ τούτων, οἷα ἔπαθον ἐν βραχεῖ καὶ οἱ καταλυταὶ τῆς γραικικῆς αὐτοκρατορίας Λατῖνοι. Σκοτισθέντες γὰρ οὗτοι ὑπὸ τῆς εὐτυχίας, καὶ ὑπολαβόντες δοῦλα καὶ ὑποχα αὐτῶν πάντα τὰ τῶν Γραικῶν, ἐζήτησαν μετ' ἀλαζονείας καὶ ὕβρεως ν' ἀντικαταστήσωσιν ἀντὶ τῆς τῶν Γραικῶν ὀρθοδόξου θρησκείας τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, ἀντὶ τῶν σοφωτέρων νόμων αὐτῶν τὸν παρ' αὐτοῖς ἄχαριν φεουδαλισμόν· ἐφ' οἷς ἀγανακτήσαντες οἱ Γραικοὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν κατακτητῶν, συνεπήγειραν δὲ καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει ὁμόδοξα ἔθνη· ὧν δεινῶς πολεμούμενοι οἱ Λατῖνοι πολλὰ καὶ δεινὰ ἔπαθον, καὶ τελευτῶντες φοβεροὺς ἔθανον θανάτους οἱ ἐπισημότεροι μάλιστα τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν. Οἰκτρότατον θάνατον ἔθανε πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος ἠττηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βλάχων Ἰωάννου καὶ τῶν τούτου συμμάχων Γραικῶν· ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον ἐν ἔτει 1205 σφόδρα λυπούμενος ὁ Δάνδολος· δύο δ' ἔτη ὕστερον καὶ ὁ ἀνδρεῖος Μαρκίων τῆς Μοντφερράτης καὶ πολλοὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἰπποτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἠττηθέντες δεινὴν ἀπώλειαν ἀπώλοντο. Ἀποθανόντων δὲ τῶν εἰρημένων ὀνομαστῶν ἡγεμόνων συναπώλετο καὶ ἡ τῶν Λατίνων ἰσχὺς ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἰδρυθεῖσῃ ὁμωνύμῳ αὐτοκρατορίᾳ, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος περιεφρονήθη τοσοῦτον ὑπὸ τῶν κληρούχων ἡγεμόνων, ὥστε ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς λατίνης αὐτοκρατορίας Βαλδουῖνος ὁ Β, μικρὸν πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἐκ Νικαίας ἐν ἔτει 1261 Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου γενομένης, οὐδὲν ἕτερον ἐκέκτητο εἰ μὴ τὰ δειλοῦντα τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος παρὰ τῆς σφραγίδος Βαλδουῖνου τοῦ Β, ἣν καὶ ἡμεῖς παρατιθέμεθα ὧδε εἰς δῆλωσιν τοῦ πῶς ἐγράφοντο οἱ ἐκ Λατίνων αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ σφραγίδι ἐγκεχάραται τῇ μὲν ἔφιππος ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος, ὡς δηλοῦσι τὰ περιγεγραμμένα γράμματα, ΒΑΛΔΟΥΙΝΟΣ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ. ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ-

ΝΗΤΟΣ Ο. ΘΑΗΝΑΡΑΣ (1)· ἐτέρωθεν δὲ γέγραπται ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὸ παρὰ Βυζαντινοῖς ἔθος καθήμενος καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένος, περίξ δὲ τὰ λατινικὰ γράμματα B. DI. GRA. IMPATOR. ROMAN. SEP. AVG. (2).

Ἰουσαῦτα περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἣν προειλόμεθα ὑπόθεσιν τῆς ἐν τῷ συλλόγῳ τοῦ Παρνασσοῦ ἡμετέρας ὁμιλίας πρὸς διδασκαλίαν καὶ νοθεσίαν ἰδίᾳ τῆς παρ' ἡμῖν νεότητος, πρὸς ἣν ἀναγκαῖον καθ' ἐκάστην νὰ λέγωνται καὶ νὰ προβάλλωνται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς παραδείγματα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς οἰκείας μάλιστα ληφθέντα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἶπομεν, ὅπως ἐκ παντὸς τρόπου μισῇ αὐτὴ καὶ φεύγῃ τὴν κακίαν, δι' ἧς τὰ ἔθνη γίνονται

(1) Ἐπωνομάζετο πορφυρογέννητος, διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Πέτρος ἦν αὐτοκράτωρ πρὶν γεννηθῆ ὁ Βαλδουῖνος.

(2) Γραικοὺς καὶ Ἀνατολικοὺς ὠνόμαζον ἑαυτοὺς οἱ Βυζαντινοὶ καὶ Ῥωμαίους, ὡς διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἱστορία, ἀφ' οὗ καὶ ἡ χώρα ἐνθα κεῖται ἡ Κωνσταντινούπολις μέχρι δεῦρο Ῥοῦμ ἢ Ἰλὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγεται, ἦτοι χώρα τῶν Ῥωμαίων, τοὺς δὲ σιαυροφόρους ἐκάλουν Φράγκους καὶ Λατίνους καὶ Δυτικούς.

ἄδοξα, μικρά και δοῦλα, ἀσκει δὲ τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, δι' ὧν αὐτὰ γίνονται μεγάλα και εὐδαίμονα, τὴν εὐσέβειαν, λέγω, και τὴν χρηστότητα, ἰδίᾳ τὴν δικαιοσύνην και τὴν ἀλήθειαν, ἐξ ὧν ὁμολογουμένως βλαστάνει τὸ ἀκέραιον τῆς ψυχῆς και ἡ ἀληθῆς ἐλευθερία, ἂν ἀληθῶς αὐτὴ ὀρέγηται γενναίων πράξεων και ἐπιθυμῆ νὰ ἴδῃ ὄντως ἐλευθέραν και μεγάλην και εὐδαίμονα τὴν πατρίδα, ἣτις ἀκαὶ μητρὸς και πατρὸς, κατὰ τὸν Σωκράτην, και τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστι και σεμνότερον και ἀγιώτερον και ἐν μείζονι μόρᾳ και παρὰ θεοῖς και παρὰ ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσι».

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Β. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. οἰδαλεώτερα—οἱ δ' ἀλεώτερα.

Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 368 α Ἴσμεν γὰρ τὰ κατάρροπα σχήματα ρευμάτων αἷτια γιγνόμενα τοῖς πέρασι τῶν κώλων και διὰ τοῦθ' ὡς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντός ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος. Οὕτως οὖν καπὶ τῆς ὅλης χειρὸς ὁ Ἴπποκράτης κελεύει φυλάττεσθαι μὲν τὸ κατάρροπον σχῆμα μεταδιώκειν δὲ τὸ ἀνάροπον ».

Παρ' Ἠσυχίῳ φέρεται « Ἀλεόν : θερμὸν ἢ χλιχρόν » και α Ἀλεός : διάπυρος » ἴσως δὲ και τὸ « Ἐλεώτερον : ἐλεινότερον » οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελῆς ἀνάγνωσις τοῦ « Ἀλεώτερον : ἀλεινότερον ».

Ἀλλὰ κατ' οὐδένα τρόπον ἡμεῖς πειθόμεθα ὅτι ἐποιήσατο ὁ Γαληνὸς χρῆσιν τοῦ ἐπιθέτου ἀλεώτερα, ἵνα μηδὲν εἴπωμεν περὶ τῆς ἀτοπώτατ' ἐχούσης συντάξεως α ὡς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες, Οἱ δ' ἀλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη κτέ.»

Πάμπλου ἀπεπλανήθη τοῦ ἀληθοῦς ὁ μεταφράσας ῥωμαῖστὶ : « Propterea et qui totum diem obambulant et quibus crura calidiora sunt omnino existimant ipsa noctu universo corpore sublimiora componere. Itaque sic imperat Hippocrates etc. ». Ἡ ὀρθὴ γραφὴ ἀναντιλέκτως εἶνε : α και διὰ τοῦθ', ὡς οἱ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας περιπατήσαντες οἰδαλεώτερά πως ἔχοντες τὰ σκέλη πρὸ παντός ποιοῦνται νύκτωρ αὐτὰ σχηματίζειν ὑψηλότερα τοῦ ὅλου σώματος, οὕτως οὖν καπὶ τῆς ὅλης χειρὸς κτέ. » Πρβ. και Ἀλέξ. Τραλλιαν. σελ. 213.

Εὐρίσκεται δὲ και τὸ ἀπόλυτον εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ, οἶον Τόμ. Ι', σελ. 996 α τουτὶ γὰρ τὸ ὕδωρ και τοῖς ὑδεριῶσι και τοῖς ἄλλοις οἰδαλέοις ἐπιτήδειόν ἐστιν ἰσχυρῶς ζηραῖνον ». Ἐν τοῖς Ἴπποκρατείοις ἀπαντᾷ και τὸ σύνθετον ὑποιδαλέος, οἶον Τόμ. Β', σελ. 225 α και ἡ χροῖή μέλαινα και ὑποιδαλέη » και σελ. 329 α και ὁ ἄνθρωπος εὐθύς μέλας γίγνεται και ὑποιδαλέος ». Εὐ ποιῶν δ' ὁ Ἑρμερίσιος ἐξέδωκεν ἐν σελ. 347 α ὁ χρῶς ὑποιδαλέος » ἀντὶ τοῦ ἐποιδαλέος.

§ 2. χοῖαῖα—χοῖδια.

Σουίδ. σελ. 1128 Βεκκ. α Χοῖδια : Σταμνία κατεσκεύασαν χοῖδια τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Ἀδύνατον ἡμῖν φαίνεται κατὰ φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῆ σταμνία χοῖδια τὸ μέγεθος ὅθεν μεταβάλλοντες τὴν ἀνάρμοστον οὔσαν κατάληξιν ΙΔΙΑ εἰς τὴν προσφύεστατ' ἔχουσιν ΙΑΙΑ ἀναγινώσκομεν α Χοῖαῖα : Σταμνία κατεσκεύασαν χοῖαῖα τὸ μέγεθος λεπτὰ ταῖς κατασκευαῖς διαφόρως ».

Πολλάκις ἐν τοῖς ἀντιγράφοις συνεχύθησαν αἱ καταλήξεις ΙΑΙΟΣ-ΙΑΙΟΣ, ΙΑΙΟΝ-ΙΑΙΟΝ, κτλ., ὡς παρστήσαμεν ἐν τῷ Δελτίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀλληλογραφίας 1877, σελ. 74 κέξ.

§ 3. π.λιχάδα—διχάλαν.

Γαλην. Τόμ. ΙΔ', σελ. 707 α Ἐντεῦθεν δὲ ἠνωμένον τὸ σῶμα διχοφυῆς γίνεται διμερίζεται γὰρ εἰς δύο, α καλεῖται σκέλη, ὧν τὴν διασχίδα διχάλαν οἱ παλαιοὶ λέγουσιν ».

Ἐπειδὴ ὄνομα *διχάλα* οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, τὴν δὲ περὶ τῆς ὀ λόγος διασχίδα *πλιχάδα* ὠνόμαζον οἱ παλαιοί, οὐδαμῶς ὀκνοῦμεν νὰ γράψωμεν παρὰ τῷ Γαληνῷ « ὦν τὴν διασχίδα *πλιχάδα* οἱ παλαιοὶ λέγουσιν », ὡς κεῖται ἐν Τόμ. ΙΗ', ἀ, σελ. 741 « *Πλιχάδα* μὲν ὀνομάζουσιν εἴωθεν ἅπαν τὸ μεταξὺ τῶν βουβῶνων ἑκατέρου σκέλους· ἐνταῦθα δὲ τῆς *πλιχάδος* τὸ μέσον προσαγορεύει περίνεων, ὅπερ ἀπὸ τῆς ἐκφύσεως τοῦ αἰδοίου καθήκει πρὸς τὴν ἔδραν, ἐν αὐτῷ δὲ καὶ τῆς κύστεως ὀ τράχηλος τέτακται· μεταξὺ δὲ τούτου τε κατὰ μήκος ἐν τῇ *πλιχάδι* μέση καὶ τῆς τοῦ μηροῦ κεφαλῆς ἀξιοὶ θέντα τὸν πῆχυν κτέ. ». Λέγεται δὲ καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν *πλιχάδες*, οἷον Ῥοῦφ. παρ' Ὀρειδασ. Τόμ. Γ', σελ. 391, 3 « Βουβῶνες δὲ αἱ ἀρχαὶ τῶν μηρῶν, τῶν δὲ μηρῶν τὰ μὲν εἴσω μέρη παραμήρια, τὰ δὲ μεταξὺ τούτων τὰ πρὸς τὸν περίνεων *πλιχάδες* ». Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Β', 172.

Παρήχθη δὲ τὸ ὄνομα *πλιχάς* ἐκ τοῦ ῥήματος *πλίσσω* = *πλίσσομαι*, τουτέστι δίστημι ἢ ἀνοίγω τὰ σκέλη (βαδίζω διστάς ἢ ἀνοίγων τὰ σκέλη, κτλ. κοινῶς ἀδρασκελῶ ἢ ἀδρασκελάω), ὅπερ αἰετοτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν ἐξεφέρετο, οἷον *διαπλίσσω-διαπέπλιχα* καὶ *διαπλίσσομαι-διαπέπλιγμαι*, *ἀποπλίσσομαι-ἀπεπλιξάμηρ*, *ἐκπλίσσομαι-ἐκπέπλιγμαι*, *καταπλίσσομαι-καταπλιγήσομαι*, *περιπλίσσομαι-περιπέπλιγμαι*. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ὄνομα *πλίγμα* καὶ ἐπιρρήματα *ἀμφιπλίξ* καὶ *περιπλίξ* καὶ *περιπλιγδην*. Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ πλημμελῆ τῶν βιβλιογράφων ἀνάγνωσιν ἢ διὰ τοῦ Η γραφῆ, οἷον *πληχάς*, *πλήγμα*, *πλήσσορτο*, *διαπεπληχός*, κτλ. καὶ *ἀμφιπλήξ*, *περιπλήξ*. Εὗρέθη δὲ καὶ *πλέγμα* γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ *πλίγμα* καὶ *περιπλέγδην* ἀντὶ τοῦ *περιπλιγδην*, ὡς καὶ *διαπεπλεγμένα*, κτλ. ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγμένα*, κτλ. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ *διαπεπλησθαι* καὶ *ἐκπεπλησθαι* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιχθαι* καὶ *ἐκπεπλιχθαι* προσέτι δὲ *διαπεπηγμένον* ἀντὶ τοῦ *διαπεπλιγμένον* καὶ *ἐκπεπιεσμένον* ἀντὶ τοῦ *ἐκπεπλιγμένον*.

Ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσις Τόμ. Γ', σελ. 120 παρέχουσί τινα

τῶν ἀντιγράφων τὸν ἀδιάφθορον τύπον α ἔσωθεν δὲ ὀ μῆρὸς παρὰ τὴν *πλιχάδα* καλεομένην κυλλότερος καὶ ἀσαρκότερος φαίνεται » (Πρβ. καὶ σελ. 28 καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 519), ἀλλὰ παρ' Ἀρεταίῳ φέρουσι πάντα πλημμελῶς σελ. 56, 12 « καὶ ἐντασις βουβῶνων καὶ *πληχάδος* » καὶ σελ. 234, 1 « τὰ τε αἰδοῖα καὶ τὰς ἰξύας καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τοὺς ὀρχιας » καὶ σελ. 234, 7 « τὰ αἰδοῖα καὶ τὴν *πληχάδα* καὶ τὰ ἰσχία ». Πρβ. καὶ σελ. 229, 11, ἐνθα κατὰ τοὺς κώδικας κεῖται « τὰ μνιν τὴν *τριχάδα* καὶ τὸν τῆς κύστιος τράχηλον » ἀντὶ τοῦ *πλιχάδα*.

Παρὰ Γαληνῷ ἀναγινώσκεται Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 521 « *Πληχάδα* δὲ τινὲς μὲν διὰ τοῦ Γ γράφουσι *πλιγάδα*, τινὲς δὲ διὰ τοῦ Χ *πληχάδα*· δηλοῖ δὲ τοῦνομα τὸ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν χωρίον· ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἐκπεπλησθαι καὶ διαπεπλησθαι παρ' αὐτῷ γέγραπται· καὶ παρὰ τῷ ποιητῇ τοι δ' ἐπλήσσορτο πόδεσσι » καὶ Τόμ. ΙΘ', σελ. 92 « *Διαπεπληγμένα*: τὰ ἐπὶ πολὺ κατὰ τὴν *πληχάδα* διεστῶτα· *πληχάς* δὲ τὸ μεταξὺ τῆς τῶν σκελῶν ἐκφύσεως ». Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ι καὶ τοῦ Χ προενηνεγμένον *πλιχάδα* καὶ *πλιχάς* ἔχει ὀρθῶς. Δὲν εἶπε δ' ὀ Ὀμηρος τοι δ' ἐπλήσσορτο πόδεσσι, ἀλλὰ (Ὀδ. Ζ, 318):

αἱ δ' εὔ μὲν τρώχων, εὔ δὲ πλίσσοντο πόδεσιν.

Παρεφθαρμένον δ' εἶνε καὶ τὸ *διαπεπληγμένα*, ὅπερ μεταβλητέον εἰς τὸ *διαπεπληγμένα*. Ἄλλὰ πολλῶ χειρὸν διάκεινται τὸ *ἐκπεπλησθαι* καὶ τὸ *διαπεπλησθαι*, ἅτινα ἀποκαθίστανται ὕγιῃ, ἂν μεταγραφῶσιν *ἐκπεπληχθαι* καὶ *διαπεπληχθαι*. Ἐν Τόμ. ΙΘ', σελ. 96 τὰ μὲν ἄλλα ἀντίγραφα ἔχουσιν « *Ἐκπεπλημένον*: ἐκτετραμμένον », ἐν δὲ *ἐκπεπληγμένον*, ὅπερ καὶ παρ' Ἐρωτιανῷ κεῖται σελ. 70, 4 « *Ἐκπεπληγμένον*: ἐξεπτυγμένον ».

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἱουχίου φέρεται

Πλήσσω: ῥηγνύων, σχίζων.

Πλήσσορτο: διέβαινον.

καὶ

Πλίνθος : μέρος τι τῆς κεφαλῆς τοῦ κίονος.

Πλήξαντα : διαναβάντα και ἀναστάντα και διαβάντα.

Πλήσσοιτο : διέβαινον.

Πρβ. και Ἐπολλών. Σοφ. Ὀμηρ. Λεξ. σελ. 132, 16 « Πλήσσοιτο : διέβαινον. Εὐ δὲ πλήσσοιτο πόδεσσι. Τῶν ἄπαξ εἰρημένων », ἀλλὰ σελ. 75, 4 « Ἐπλήσσοιτο : διέβαινον, ἀπὸ τῆς πλιχάδος. Εὐ δ' ἐπλήσσοιτο πόδεσσι. Τῶν δ' ἄπαξ εἰρημένων ». Τὴν διὰ τοῦ Ι ἐκφορὰν εὐρίσκομεν και ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις Ἀχαρν. 217. « Ἀπεπλήξατο : ἀπεσεῖσατο, ἀπέφυγεν· πλιξ γὰρ τὸ βῆμα και πλιγματα τὰ πηδήματα· ἐνθεν και τὸ περιβάδην ἀμφιπλιξ παρά Σοφοκλεῖ ἐν Τριπτολέμῳ. Καὶ Ὀμηρος.

αἱ δ' εὐ μὲν τρώχων, εὐ δ' ἐπλήσσοιτο πόδεσσι.

Ἐλεγον δὲ πλιξιν και τὸ ἀπὸ τοῦ ἀντίχειρος εἰς τὸν λιχάνον δάκτυλον διάστημα και τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν ὄστουν » (Πρβ. και Γρηγ. Κορ. σελ. 548 και Σουίδ. λ. πλιξ). Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἀναγινώσκειται σελ. 395, 11 « Ἐπλήσσοιτο : τὸ καλῶς ἐβάδιζον και διέβαινον· πλισσεσθαι γὰρ τὸ βᾶδην διαβαίνειν και πλιγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν. Σοφοκλῆς Τριπτολέμῳ

δράκοντε θαιρὸν ἀμφιπλιξ εἰληφότε.

περιβάδην. Ἀριστοφάνης ἀπεπλήξατο Ἀχαρνέουσιν». Παρατηρητέον δ' ὅτι τοῦ ἀπλοῦ πλισσομαι οὐδὲν ἄλλο παράδειγμα γινώσκειται πλὴν τοῦ Ὀμηρικοῦ. Τὸν ἐνεργητικὸν αὐτοῦ τύπον ἀποκατέστησαν πολλοὶ τῶν κριτικῶν ἐν τῷ εἰς Ἀρτεμιν Ὑμνῳ τοῦ Καλλιμάχου στίχ. 243 :

ὑπήισαν δὲ λίγεια
λεπταλέον σὺριγγες, ἵνα πλισσωσιν ὀμαρτῆ.

ἀντὶ τοῦ πλισσωσιν (ἢ πλισσωσι). Συνεφώνησε δ' αὐτοῖς και ὁ Κόβητος (Μνημοσ. 1861, σελ. 436), ἀλλ' ἀπορηνάμενος ὅτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν πλισσομαι, οὐχὶ πλισσω, ἐλέγχθη, ἐπήνευχε ὅτι ὁ Καλλιμάχος ἐν τῷ παρόντι, ὡς παλλᾶκις ἄλλατε,

ἀμελῆς ὑπῆρξε. Τῷ Κοβήτῳ ἀντεῖπεν ὁ Ὀθ. Σνειδῆρος (Καλλιμ. Τόμ. Α', σελ. 248), ὅστις φιλοτιμούμενος ἐσφαλμένην τὴν γνώμην αὐτοῦ ν' ἀποδείξῃ ἐπηγάγετο μάρτυρα τὸν Ἡσύχιον λέγοντα οὐ μόνον α Πλισσοιτο : διέβαινον » ἀλλὰ και « Πλήξαντα : — διαβάντα ». Πόθεν δ' ὅμως γίνεται δῆλον ὅτι τὸ παρ' Ἡσυχίῳ κείμενον πλιξαντα εἶνε εἰλημμένον ἐκ τῆς γλώσσης τῶν παλαιῶν και ἐνδόξων Ἑλλήνων; Ὁ Ἰακώψιος ἐτόπασεν ὅτι τὸ παρ' Ἀντων. Λιβερ. κεφ. 31 « Ταῖς δὲ νύμφαις πᾶν ὅσον ἢ πλιξιστον ἐπέδωκεν εἰς κάλλος » εἶνε πλημμελῆς γραφὴ τῆς ποιητικῆς λέξεως ἐπλισσοι ἢ ἐπλήσσοιτο, τουτέστι πάντα (τὰ) τῶν νυμφῶν βήματα και κινήματα (ἴδε Βάστιον Ἐπιστ. Κριτ. σελ. 185). Ἀλλ' ἤκιστ' εὐλογος ἢ εἰκασία αὕτη ἡμῶν φαίνεται. Ἀποδοκιμάζομεν δὲ και τὴν γενομένην ὑπὸ τινῶν μεταβολῆν τοῦ πλιξαντες εἰς τὸ πλιξαντες ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀνακρέοντος μνημονευομένῳ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου « Γυναῖκες εἰλίποδες : διὰ τὴν δέσιν τῶν σκελῶν και πλοκὴν τὴν κατὰ τὴν συνουσίαν. Καὶ Ἀνακρέων

πλιξαντες μηροῖσι περὶ μηρούς ».

Πρβ. Εὐστάθ. σελ. 1394, 41 « Πασανίας δὲ λέγει και γυναῖκας εἰλίποδας διὰ τὴν ἐνδεδισιν τῶν μηρῶν » και Λοβέκκιον Ῥηματ. σελ. 161 και Στοιχ. Τόμ. Α', σελ. 123, 44. Ὁ Βέργκιος (Ποιητ. Λυρ. σελ. 1044 ἐκδ. γ') νομίζει ὅτι πρέπει νὰ γραφῆ :

πλιξαντες μηροῖς περὶ μηρούς * *

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη πλισσοιτο ἀντὶ τοῦ πλισσοιτο και πλισσωσιν ἀντὶ τοῦ πλισσωσιν, οὕτω και ἐκπλισσοιτο ἀντὶ τοῦ ἐκπλισσοιτο ἐν τοῖς Ἰπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 70 αἴσσοι μὲν γὰρ ἀν διαψύχοιτο, ἡσσοι δ' ἀν ἐκπλήσσοιτο » (Πρβ. Ἡσύχ. « Ἐκπλήσσοιτο : διάγοιτο »). Ἀλλ' οἱ νέοι ἐκδύται ἀποκατέστησαν τὸ ὑγιῶς ἔχον, καθάπερ ἐν σελ. 384 τὸ « μῆτε ζυμμεμυκέτω μῆτ' ἐκπεπλιχθῶ » ἀντὶ τοῦ ἐκπεπλιχθῶ και ἐν σελ. 385 τὸ « ἢ γὰρ ἀνεσπασμένον ἐστὶ ἢ ἐκπεπλιγμένον »

ἀντὶ τοῦ ἐκπεπληγμένου. Πρβ. καὶ σελ. 44 αὐκως ἥμιστα σερ-
ρηρὸς καὶ ἐκπληγμένον ἔσται παρὰ τὴν ἐπίδεσιν», ἀνθ' οὗ παρὰ
τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 596 φέρεται ἐκπεπληγμένον,
ὡς καὶ ἐν τοῖς γεγραμμένοις ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἐν τῇ
Ἱπποκρατεῖῳ ῥήσει μετοχῶν σελ. 597 «Κατὰ μεταφορὰν ἀμ-
φοτέροις κέχρηται τοῖς ὀνόμασι, τὸ μὲν σεσηρὸς ἀπὸ τῶν χειλῶν
τοῦ σώματος (Γρ. στόματος) ὅλως προσαγορεύσας, τὸ δ' ἐκπε-
πληγμένον ἀπὸ τῶν πολὺ διστώτων σκελῶν ἢ γὰρ ἐκείνων
διάστασις ὀνομάζεται πλῆκτα, ὡσπερ καὶ σεσηρέναι λέγομεν
τοὺς δυστάντας ἀπ' ἀλλήλων (τὰ χεῖλη) χωρὶς τοῦ (τὸ) τῆς
γένυος ὅστούν κινῆσαι». Εἶνε δὲ τὸ πλῆκτα ἡμικρτημένη γραφή
τοῦ πλῆγμα, τουτέστι πλίγμα. Πρβ. Φώτ. Λεξ. σελ. 433, 20
«Πλῆγμα: βῆμα». Ἐπειδὴ δ' ἀδιανόητον ὑπάρχει τὸ «ἀπὸ
τῶν χειλῶν τοῦ στόματος ὅλως προσαγορεύσας» δύναται τι
νὰ εἰκάσῃ «ἀπὸ ΤΗΣ τῶν χειλῶν τοῦ στόματος (διαστ)ο.ΛΗΣ».

Ἐγένετο δὲ καὶ τριττὴ ἀνάγνωσις τῆς μετοχῆς ἐκπεπληγ-
μένον ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖοις Τόμ. Γ', σελ. 32 «ἄχρουν μὲν καὶ
ἐκπεπληγμένον» καὶ ἐκπεπισμένον καὶ ἐκπεπληγμένον.
Πρβ. Γαλην. Τόμ. Ε', σελ. 769 «ἀναγκαίως οὖν ἔχει ἄχρουν μὲν
καὶ ἐκπεπισμένον εἶναι τὸ ἔλκος» καὶ Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 544.

Πλημμελῶς ἐφέρετο ἄλλοτ' ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖοις Τόμ. Β',
σελ. 758 «τὸ στόμα εὐρήσεις διαπεπληγός» ἀντὶ τοῦ διαπε-
πληγός, ὅπερ ἐσώθη ἀβλαβὲς ἐν τινι τῶν κωδίκων. Πρβ. Ἡσύχ.
«Διαπέπλιχε: διαβέβηκε πλίγματα γὰρ βήματα» καὶ «Δια-
πεπλιχώς: διστώως, κεχηνώς» (Ἴδε Φοήσιον Οἶκον. Ἱπποκρ.
σελ. 95 καὶ Ἀλβερτον Ἡσυχ. Τόμ. Α', σελ. 958). Τοῦ ἐνε-
στῶτος διαπλισσω οὐδὲν ὑπάρχει παράδειγμα. Κακῶς ἐγρά-
φεται ὑπὸ τινων ἐν Ἰλιάδος Ψ, 120 «τάς μὲν ἔπειτα διαπλισ-
σοντες Ἀχαιοὶ ἐκδεον ἡμιόνων» ἀντὶ τοῦ διαπλισσοντες.
Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Β', σελ. 252, 13 «Διαπλήσσοντες: Οὕτως
διαπλήσσοντες διὰ τοῦ Η αὶ Ἀριστάρχου ἀντὶ τοῦ διακόπτον-
τες ἄλλοι δὲ διαπλισσοντες διὰ τοῦ Ι. Παρασημειώσαιτο
δ' ἂν τις τοῦτο πρὸς τὸ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ τῷ οἱ ἀποπλήξας κε-
φαλήν ἀντὶ τοῦ ἀποκόψας» καὶ Τόμ. Δ', σελ. 309, 29 «Δια-

πλισσοντες: διακόπτοντες πρὸς τὴν συμμετρίαν· τὸ δὲ δια-
πλισσοντες ἀντὶ τοῦ τοῖς ποσὶ διαβάντες» καὶ Ἀπολλών. Σοφ.
Ὅμηρ. Λεξ. σελ. 58, 18 «Διαπλήσσοντες: διασχίζοντες· ἐὰν
δὲ σὺν τῷ Ι γράφηται, ἔσται διαβαίνοντες». Πρβ. καὶ Εὐστάθ.
σελ. 1291, 52 «Διαπλήτσειν δὲ τὸ εἰς μικρὰ τέμνειν φησὶν,
ὅπερ ὁ Πausanίας κατακορμίσει λέγει· ἕτεροι δὲ ἀντὶ τοῦ δια-
πλήσσοντες διαρρήσσοντες γράφουσιν». Σημειωτέον δ' ὅτι προη-
νέχθη ὑπὸ τινων γνώμη, καθ' ἣν ἐν τῷ κειμένῳ παρ' Ἡσυχίῳ
«Διαπλήσειν: διέλκειν, διαπλέκειν» ἢ διὰ τοῦ διαπλέκειν
ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὴν γραφὴν διαπλισσειν.

Τὴν ἀνάγνωσιν διαπεπηγμένον ἀντὶ τοῦ διαπεπληγμένον
εὐρίσκομεν παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΗ', α', σελ. 605 «Διλοῦται
δὲ τοῦτο καὶ ὦν Ἀρχίλοχος εἶπεν· οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν
οὐδὲ διαπεπηγμένον ἀλλ' ὅς μοι, φησί, μικρὸς εἶη καὶ περὶ κνή-
μας ἰδεῖν ροικός». Παρὰ Δίωνι τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Β', σελ. 8
ἔχουσιν οἱ κώδικες διαπεπληγμένον, ἀνθ' οὗ ἀτόπως ὁ Ῥεῖσκιος
ἐκέλευσε νὰ γραφῆ διαπεπλεγμένον.

Τὴν μετάπτωσιν δὲ τοῦ διαπεπληγμένα εἰς τὸ διαπλεγ-
μένα βλέπει τις ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖοις Τόμ. Α', σελ. 100 καὶ σελ.
131 «καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κειμένου συγκεκαμμένα εἶναι ἰσχυρῶς
καὶ διαπεπλεγμένα». Πρβ. καὶ Γαλην. Τόμ. ΙΖ', α', σελ. 894
«Θανατῶδες τὸ κεχηνότα καθεύδειν καὶ τὰ σκέλεα ὑπτίου κει-
μένου συγκεκαμμένα εἶναι καὶ διαπεπλεγμένα, ὅπερ σημαίνει
τὰ διστώτα μέχρι πλείονος» καὶ Τόμ. ΙΙ', β', σελ. 63 «Γρά-
φεται γὰρ ἐκατέρως διὰ τοῦ Γ καὶ διὰ τοῦ Χ· σημαίνει δὲ τὰ
διστώτα μέχρι πλείστου. Καὶ εἶη ἂν ἄτοπος ἢ τοιαύτη κατὰ-
κλισις, ὡς παραφροσύνην ἐμφαίνειν, οὐδενός γε οὕτως εἰθισμένου
κοιμᾶσθαι, ὡσπερ καὶ εἰ περιπεπλεγμένα γράφοιτο· καὶ γὰρ οὕ-
τως ἀλλόκοτος ἢ κατὰκλισις, ἐὰν ὑπτίος τις κείμενος ἔχη τὰ
σκέλη συγκεκαμμένα τε καὶ ἀλλήλοις περιπεπλεγμένα». Πα-
ρ' Ἀρεταίῳ σελ. 4 ἐξέδωκε μὲν ὁ Ἑρμερίσιος «σκέλεα οὐ δια-
πεπληγμένα μόνον», ἀλλ' ἀπεδοκίμασεν ἐν τῷ Προλόγῳ τὴν
μεταβολὴν ταύτην, ἣν ἡμεῖς εὐλογωτάτην εὐρίσκομεν. Πρβ. Εὐ-
στάθ. σελ. 1564, 48 «τὸ δὲ πλισσοντο λέξις μὲν ἐστὶν Ἰω-

νική, κατὰ δὲ τοὺς πλείονας Δωρικὴ· δηλοῖ δὲ τὸ βηματίζειν καὶ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· ὅθεν καὶ πλίξ τὸ βῆμα, τὸ δ' αὐτὸ καὶ πλίγμα, καὶ πλίξας ὁ βηματίζων καὶ περιπεπλιγμένον τὸ περιβεβηκὸς καὶ ἀπεπλίξατο τὸ ἀπέβη παρὰ τῷ κωμικῷ ἐν Ἀχαρνεῦσι. Καὶ Ἰπποκράτης δέ, φασί, πλίγμα λέγει τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 319, 12 «Πλίσσειν ἐστὶ τὸ μεταφέρειν σκέλος παρὰ σκέλος· οἱ Δωριεῖς δὲ τὰ βήματα πλίξας καλοῦσιν, Ἰπποκράτης δὲ πλίγμα τὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν διάστημα· ὅθεν καὶ διαπεπλίχθαι, φασί, τὸ περιπλέκειν τοὺς πόδας» καὶ σελ. 319, 19 «Πλίσσοντο· διέβαινον· πλίχος γὰρ τὸ ὑπὸ τὰ αἰδοῖα δέρμα, ὃ δεῖται διαβαινόντων· πλίσσεσθαι γὰρ τὸ βάδην διαβαίνειν καὶ πλίγμα τὸ διάστημα τῶν ποδῶν» καὶ σελ. 319, 24 «Τὸ δὲ πλίσσειν πόδεσσι τὸ βηματίζειν δηλοῖ ἀπὸ τοῦ πλίσσειν τὴν γῆν· οἱ μὲντοι Ἴωνες τὸ ἐκτρέχειν τὰ σκέλη· σκέλος γὰρ παρὰ σκέλος θέντα πλίσσειν λέγουσι. Δωριεῖς δὲ καὶ τὰ βήματα πλίξας καλοῦσιν». Περὶ τοῦ μονοσυλλάβου ὀνόματος πλίξ, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ διττῶς εἶνε ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις προενηνεγμένη, πλίξας καὶ πλίξας, ἴδε Δοβέκκιον Παραλειπ. σελ. 103. Ἀντὶ δὲ τοῦ «ὃ δεῖται διαβαινόντων» ἔγραψε τείνεται ὁ Ἀλβερτος Ἡσυχ. Τόμ. Β', σελ. 981.

Ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου ἀναγινώσκειται «Διαπεπλίχθαι· διηλλάχθαι τὰ σκέλη καὶ ἀντιβαίνειν» καὶ «Περιπεπλιγμένα· περιπεπλεγμένα τοῖς μέλεσιν (Γρ. σκέλεσιν)· οἱ γὰρ ἀλεῖπται τὸ βῆμα πλέγμα λέγουσιν» καὶ «Περιπεπλήχθαι· διηλλαχέναι τὰ σκέλη ἀσχημόνως» καὶ «Πλήγμα· βῆμα ἀπὸ τῶν κυλιομένων καὶ παλαιόντων, ὅταν παραβάντες (Γρ. περιβάντες) τοῖς σκέλεσσι κατέχωσιν» ἀλλὰ τοῦ στοιχείου Π τῆς λέξεως πλήγμα ὑπέρκειται τὸ Ι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμυλοῦς γραφῆς. Ὡς δὲ τὸ πλήγμα μετεβλήθη παρ' Ἡσυχίω εἰς τὸ πλέγμα, οὕτω καὶ τὸ περιπλήγη εἰς τὸ περιπλέγη, οἷον «Περιπλη··· περιπλέγη, περιβάδην» καὶ «Περιπλήξ· περιειληφώς». Ὁρθῶς ὁ Διονύσιος μετέγραψε «Περιπλήγη· περιβάδην» καὶ

«Περιπλήξ· περιειληφώς» (Πρβ. καὶ Κόβητον Μνημοσ. 1859, σελ. 55).

Τῆς μετοχῆς περιπεπλιγμένα ἐποιήσατο χρῆσιν ὁ κωμικὸς Στράτις, ὡς διδασκόμεθα ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκουσ γράφοντος βιβλ. Β', 172 «Τὰ μέντοι μεταξὺ ὑποστήματος καὶ ὀσχεοῦ καὶ μηροῦ πλιχάδες καλοῦνται· ὅθεν καὶ τὸ διαβαίνειν οἱ ποιηταὶ ἀμφιπλίσσειν λέγουσι καὶ τὸ περιβάδην ἀμφιπλίξ, ὡς καὶ Σοφοκλῆς κατεχρήσατο ἐπὶ δρακόντων εἰπὼν θαιρὸν ἀμφιπλίξ εἰληφότε, οἷον περιβεβηκότε. Καὶ Στράτις

τὰ θυγάτρια

περὶ τὴν λεκάνην ἅπαντα περιπεπλιγμένα.

τουτέστι διηχότα τὰ σκέλη. Καὶ Ὀμηρος δ' ἐπὶ τοῦ διέβαινον εὔ δὲ πλίσσοντο πόδεσσι». Ἀλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν εἶνε κακῶς γεγραμμένον περιπεπλιγμένα καὶ περιπεπλήγη. Εὐρίσκειται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ ὄνομα πλιχάδες διὰ τοῦ Η προενηνεγμένον καὶ τὸ ἐπίρρημα ἀμφιπλίξ καὶ τὰ ῥήματα ἀμφιπλίσσειν καὶ πλίσσοντο (πλήσσον). Τοῦ ἐνεργητικοῦ τύπου περιπλίσσω οὐδεὶς χρόνος εὐρέθη. Ἡθέλησε μὲν ὁ πολὺς Κόβητος (Var. Lect. σελ. 135) ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν ἀόριστον περιπλήξας καὶ περιπλήγητε ἐν τῷ Ἀναχάρσιδι τοῦ Λουκιανοῦ § 1 «τέλος δὲ ἤδη περιπλήξας αὐτῷ τὰ σκέλη κατὰ τὴν γαστέρα ἄγχει τὸν ἄθλιον» καὶ § 31 «δεδιότες—μὴ περιπλήξῃτε αὐτοῖς τὰ σκέλη περὶ τὴν γαστέρα»· ἀλλ' ἡμεῖς λίαν ὀκνοῦμεν νὰ κινήσωμεν τὴν παραδεδομένην γραφήν. Ἀμφίβολον δ' εἶνε τὸ ἐπίθετον περιπλιχτος· διότι ἀναγινώσκειται μὲν κατὰ τινὰς τῶν κωδικῶν παρὰ τῷ Θεοκρίτῳ III', 8 ποσοὶ περιπλιχτοῖς ἀντὶ τοῦ περιπλέκτοισ, ἀλλ' ἀνάρμοστος φαίνεται ἡ διὰ τοῦ Ι ἐκφορά, καθὰ παρατηρήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Μεινεκίου (Θεοκρ. σελ. 321 ἐκδ. γ'). Ὁ Ἀρήσιος ἐξέδωκε ποσοὶ περ εἰλικτοῖς.

Δεινῶς παρεφθαρμένον εἶνε τὸ ἐν τῷ κώδικι τοῦ Ἡσυχίου κείμενον «Καταπλήγησιν· τὸ βῆμα καταπλήγμα λέγουσι. Τὸ οὖν κκαθῆσαι μετάγοντες ἀπὸ τῶν κυλιομένων καὶ τοῖς ποσὶ κατατρέχόντων οὕτως φασὶν κατακρατηθεῖ». Ὁ Ἡσύχιος ἔγραψεν

ψε «Καταπλιγήσει: κατακρατηθήσει» τὸ βῆμα γὰρ πλιγμα λέγουσι. Τὸ οὖν κατακρατηῆσαι μετάγοντες ἀπὸ τῶν κυλιόμενων καὶ τοῖς ποσὶ κατεχόμενων οὕτως φασίν». Ἐγένετο δὲ χρῆσις τοῦ καταπλιγήσει ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Δαιταλεῦσιν, οἷον:

A. Ἡ μὲν ἴσως σὺ καταπλιγήσει τῷ χρόνῳ.

B. Τὸ καταπλιγήσει τοῦτο παρὰ τῶν ῥητόρων.

Ἄλλ' εἶνε κακῶς γεγραμμένον καταπληγήση (Ἴδε Κόβητον *Orat.* σελ. 152 καὶ *Var. Lect.* σελ. 135 καὶ *Nov. Lect.* σελ. 180 καὶ *Μνημοσ.* 1859, σελ. 55).

Ἰκανῶς, νομίζομεν, ἐκ τῶν διειλημμένων δηλοῦται ὅτι αἰεποτε σχεδὸν κατὰ σύνθεσιν παρπλαμάνεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα πλισσομαι καὶ ὅτι σπανίως ὁ ἐνεστώς αὐτοῦ καὶ παρπλαττικὸς καὶ ὁ ἀόριστος ἀπαντῶσι καὶ ὅτι ὁ ἐνεργητικὸς τύπος πλισσω οὔτε ἀπλοῦς οὔτε σύνθετος φέρεται ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν παλαιῶν ἴδιος ὢν τοῦ μεταγενεστεροῦ ἑλληνισμοῦ, ἐξ οὗ δύο μόνον προηνέχθησαν παραδείγματα, τὸ τοῦ Καλλιμάχου πλισσωσιν καὶ τὸ τοῦ Ψευδιπποκράτους διαπεπλιχός· γίνεται δὲ μνεία καὶ τοῦ διαπέπλιχε καὶ πλιξάντα ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου καὶ τοῦ πλιξας ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου καὶ τοῦ ἀμφιπλισσιν ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου. Πολλὴ εἶνε ἡ χρῆσις τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου διαπέπλιγμαι, ἐκπέπλιγμαι, κτλ. Ὁ παθητικὸς μέλλων μετὰ τῆς προθέσεως ΚΑΤΑ συντεθειμένος καταπλιγήσει εὐρίσκεται ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Ἀριστοφάνους ἐκ τῶν Δαιταλέων, ἀλλ' ἴσως ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης καταπλιχῆσει, ὅπερ οἱ βιβλιογράφοι μέλλοντα τοῦ καταπλήττομαι ἐκλαβόντες ἐξήνεγκον διὰ τοῦ Γ, καταπληγήση. Λέγεται μὲν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ πτύσσομαι (πτύξ-πτυχός, πτυχή)-ἐπτύγην (ἀνεπτύγην) καὶ ψύχομαι-ἐψύγην, ἀλλ' οἱ δόκιμοι τύποι εἶνε ἐπτύχθην (ἀνεπτύχθην, κτλ.) καὶ ἐψύχθην ἢ ἐψύχην, ὡς ἀκριβῶς θὰ παραστήσωμεν ἀλλαχοῦ. Φρονοῦμεν δ' ὅτι οὐδεὶς τῶν παλαιῶν εἶπε πλιγας, οἱ δ' ἀναγινώσκοντες οὕτως ἐν τοῖς Ἰπποκρατεῖσι εἶχον, πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πληγας, συμπληγας. Πρὸς καὶ πλιχος

καὶ πλιξ-πλιχος, οὗ ἡ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ μνημονεύεται ἐν τοῖς εἰς Ὀδύσειαν Σχολίοις καὶ κατ' ὀρθὴν ἐκφορὰν πλιχας καὶ καθ' ἡμαρτημένην πλικας. Παρ' Ἐρωτιανῶ σελ. 58, 6 κεῖται «Βλιχῶδες: οἱ δὲ γλισχῶδες. Ἐπικλῆς μὲν φησι τὸ λελιπασμένον μετὰ γλοιώδους ὑγρασίας ἀκαθάρτου, Εὐφορίων δὲ τὸ ἐκπεπισμένον καὶ κατάξηρον. Βακχεῖος δὲ καὶ Λυσίμαχος διὰ τοῦ Π γράφουσι πλιχῶδες σημαίνει θέλοντες τὸ ἐξεπτυγμένον» (Πρὸς Δαρμεβέργην Ὀρειβασ. Τόμ. Δ', σελ. 534). Φέρεται δὲ παρ' αὐτῶ καὶ (σελ. 109, 13) «Πηχέδεον: τὸν ταῦρον, οἱ δὲ τὸ περίνεον, Βακχεῖος δὲ διάβασιν τινα» (Πρὸς Φοῆσιον Οἶκον. Ἰπποκρ. σελ. 305). Ἀλλὰ τὸ πηχέδεον εἶνε τερατῶδες καὶ ἀλλόκοτον, εἶκασε δ' ἀντ' αὐτοῦ πλιχάδα ὁ Ἐρμερίνσιος, ὅστις καὶ τὸ διάβασιν τινα μετέγραψε τὴν διάβασιν.

§ 4. ἀπίων—ἀγρίων.

Διοσκορίδ. Τόμ. Β', σελ. 97 Σπρεγγ. «Ἐπιτηδεύονται δὲ, διαμασσωμένων (Γρ. διαμασσωμένων) τούτων, δαφνοειδοῦς σπέρματος, καππάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ».

Ἄλλος μὲν τις ἴσως ἐπιτήδειος ὢν νὰ νοῆ γρίφους δύναται νὰ διδάξῃ τί σημαίνει τὸ καππάρεως τοῦ ἐκ τῶν ἀγρίων καρποῦ, ὅπερ ῥωμαῖστὶ εἶνε μεταπεφρασμένον *capparis agrestis fructus*, ἡμεῖς δ' ἀντικρυσ ὁμολογοῦντες ὅτι παντάπασιν ἀδυνατοῦμεν, διατεινόμεθα ὅτι τὸ ΑΓΡΙΩΝ εἶνε κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ ΑΠΙΩΝ. Οὐδεὶς, νομίζομεν, θ' ἀρνηθῆ ὅτι εὐκόλως ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων τὸ Π καὶ ΓΡ συγχέρονται· ἵνα δὲ πᾶς τις πεισθῆ ὅτι μετὰ λόγου ὁ ἰσχυρισμὸς ἡμῶν γίνεται, παρατιθέμεθα μαρτύρια αὐτοῦ τοῦ Διοσκορίδου λέγοντος Τόμ. Β', σελ. 127 «καππάρεως ρίζα καὶ ὁ ἐκ τῶν ἀπίων αὐτῆς καρπός». σελ. 213 καὶ 218 «καππάρεως ἐκ τοῦ τῶν ἀπίων καρποῦ». σελ. 273 καὶ 289 «καππάρεως ὁ ἐκ τῶν ἀπίων καρπός».

§ 5. δρωμεν, αἴσπερ, εἰ τύχη (τύχοι)—δρωμέναις περιτύχη.

Γαλην. Τόμ. ΙΙ', β', σελ. 709 α' Ἐτέρα δὲ γραφὴ τοιάδε ἐστίν· ὄνουχας μῆτε ὑπερέχειν μῆτε ἐλλείπειν· εἶτα ἐφ' ἑτέρας

(Γρ. Ἀφ' ἐτέρας) ἀρχῆς δακτύλων κορυφήσι χρήσις, κατὰ δοτικὴν γεγραμμένου τοῦ κορυφήσι ὀνόματος, ὡς εἶναι τὴν ὅλην διάνοιαν τοιάνδε· τοὺς ὄνυχας οὔτε ὑπερέχειν οὔτε ἐλλείπειν χρὴ τὸ μῆκος τῶν δακτύλων ἀλλ' ἀκριβῶς ἐξισοῦσθαι· ταῖς γὰρ κορυφαῖς αὐτῶν χρήσις ἐστὶ. Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν ὡς προσήκει αὐτὰς ἀκούη. Τινὰ μὲν ἔργα ταῖς ὅλαις χερσὶ δρωμέναις περιτύχη περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον ἀντιτείνομεν τε κατατείνομεν· ἐν οἷς ἔργοις ὡς μόρια τῆς χειρὸς ἐνεργοῦσιν οἱ δάκτυλοι παραπλησίως τοῖς θέναρσι καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτῆς μέρεσι· παρακεντοῦντες δὲ καὶ ἀναρράπτοντες ἢ καταρράπτοντες ἢ πτερύγιον ἐξ ὀφθαλμοῦ κομιζόμενοι τοῖς δακτύλοις ὡς δακτύλοις, οὐχ ὡς μορίοις τῆς χειρὸς, χρώμεθα».

Κάκιςτ' εἶνε ἡ ῥῆσις αὕτη διατεθειμένη ὑπὸ τῶν γραφέων, νομίζομεν δ' ὅτι ἀποκαθίσταται ὑγιής, ἂν ἀναγνωσθῆ κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· «Δόξει δὲ τοῦτο ψεῦδος, ἐὰν μὴ ὡς προσήκει αὐτὸς τις ἀκούη· τινὰ μὲν γὰρ ἔργα ταῖς ὅλαις χερσὶ δρωμεν, αἰσπερ, εἰ τύχη (εἰ τύχοι), περιλαβόντες ἀμφοτέραις αὐταῖς πῆχυν ἢ μηρὸν ἢ κνήμην ἢ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἀνατείνομεν τε καὶ κατατείνομεν». Καλλίων δ' ἴσως ὁ λόγος γίνεται, ἐκβαλλομένης τῆς ἀντωνυμίας αὐταῖς.

Περὶ τῆς γραφῆς εἰ τύχοι καὶ εἰ τύχη θὰ γράψωμεν ἀκριβέστατ' ἐν ἄλλῳ τόπῳ.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ἰουλίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

BIBLIOGRAPHIA.

Mythologie de la Grèce antique par P. Decharme, professeur de littérature grecque à la faculté des lettres de Nancy, ancien membre de l'école française d'Athènes. Ouvrage orné de quatre chromolithographies et de 178 figures d'après l'antique. Paris 1879 [8°, p. XXXV et 644].

Τὸ ἀναγγελλόμενον τοῦτο σύγγραμμα, ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτέρων φοιτητῶν τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς Σχολῆς, ἧτις παρήγαγε καὶ ὑσμῆραι παράγει οὐκ ὀλίγους τῶν νῦν διαπρεπόντων ἐν τοῖς λογίοις Γάλλοις διὰ τὴν ἐλληνομάθειαν καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ βίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐβραβεύθη πρὸ μικροῦ ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν Συλλόγου. Ἡ τε ὑπόθεσις τοῦ συγγράμματος καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ βραβεύσαντος αὐτὸ Συλλόγου προκαλοῦσιν ἡμᾶς νὰ ποιήσωμεν λόγον περὶ τοῦ νεοφανοῦς τούτου ἐν τῇ γαλλικῇ γραμματολογίᾳ μυθολογικοῦ πονήματος.

Οἱ Γάλλοι λόγιοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἔσχον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς περὶ τῆς ἐλληνικῆς θεησκείας καὶ μυθολογίας ἐρεῦνας τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πολλὰ περὶ τῆς ἐλλην. μυθολογίας συγγράμματα αὐτῶν, ἃ εἶδον τὸ φῶς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος· ὧν ἐξέχει καθ' ἡμᾶς ἡ τοῦ Quigniaut μετάφρασις καὶ ἐν πολλοῖς διαλεύκανσις τῆς τοῦ Creuzer Symbolik καὶ Mythologie der Griechen, γενομένη κατὰ τὰς πρώτας δεκάδας τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ἐπιδοκιμασθεῖσα δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γερμανοῦ συγγραφέως ὡς κάλλιον τοῦ πρωτοτύπου σαφηνίζουσα ἐνιαχοῦ τὰς ἐννοίας αὐτοῦ, ἧτις εἶναι καὶ θέλει εἶσθαι διὰ παντὸς μνημεῖον τῆς ἀκριβοῦς τῶν μυθολογικῶν γνώσεων τοῦ Γαλάτου μυθολόγου· τὸ δὲ τρίτομον πόνημα τοῦ A. Maury Histoire des religions de la Grèce antique πρὸ εἰκροσχετίας ἐκδοθὲν παρέχει ἀπόδειξιν τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπιτετινομένης μελέτης τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν προεκτινομένης κολυ-

μαθείας καὶ ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν ἐν τῇ τῶν Ἑλλήνων μυθολογίᾳ καὶ θρησκείᾳ. Ἐν τῷ α' τόμῳ τοῦ συγγράμματος τούτου ἐξετάζεται ἡ γένεσις τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας παρὰ τοῖς ἑλληνικοῖς λαοῖς καὶ τοῖς γείτοσι καὶ συγγενέσιν αὐτῶν, ἡ διάφορος φύσις καὶ ἀνάπτυξις αὐτῆς κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον καὶ τοὺς ὕστερον ἀναφανέντας ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς μέχρις Ἀλεξάνδρου, καὶ κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας καὶ μυθολογίας ἐν τῷ β' τόμῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς τῶν θεῶν λατρείας, ἐν δὲ τῷ γ' περὶ τῆς ἐπενεργείας τῶν ξένων θρησκευμάτων καὶ τῶν διαφόρων φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας.

Ἐπειδὴ ἐν ἑκατέροις τοῖς συγγράμμασι τούτοις περιέχονται μᾶλλον θεωρίαι καὶ κρίσεις περὶ τῆς γενέσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας, οὐχὶ δὲ συστηματικὴ ἔκθεσις τῶν μύθων θεῶν καὶ ἡρώων, οἳ οὗτοι εἴτε ἐπλάσθησαν εἴτε παρεδόθησαν ὑπὸ τῶν τῆς Ἑλλάδος ποιητῶν καὶ οἳ ἐσώζοντο ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἱερεῦσιν αὐτοῦ καθ' ἃς εἰδήσεις παρέχουσιν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς, ἀνεδέχθη τὸ ἐλλεῖπον τοῦτο παρὰ τοῖς Γάλλοις μέρος τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ λόγιος Decharme ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τούτῳ. Ὅθεν ἐξέθηκεν εἰς πλεόν τῶν 600 σελίδων τοὺς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων μύθους διὰ τῆς συνήθους τοῖς Γάλλοις σαφηνείας καὶ λεκτικῆς χάριτος καὶ ἀκριβείας, ὅση ἦτο ἱκανὴ νὰ περιλάβῃ ἐν μικρᾷ ἐκτάσει τὸ σύνολον τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων μύθων τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, οὓς παρέχουσιν ἡμῖν οἱ ποιηταὶ καὶ μυθογράφοι καὶ λοιποὶ συγγραφεῖς. Ἐπιβεβαιωθεὶς δὲ τὰ λεγόμενα πανταχοῦ δι' ἀρχαίων μαρτυριῶν, παρέχων οὕτω τῷ ἀναγνώστῃ μέσον ὅπως καὶ αὐτὸς ὑποβάλλῃ, ἂν θέλῃ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ φερόμενα εἰς βῆσαν καὶ ὅπως συμπληρώσῃ αὐτὰ κατ' ἀρέσκειαν.

Παντὸς μύθου ζητεῖται πρῶτον, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι δυνατόν, ὁ ἀρχαιότατος αὐτοῦ τύπος, μεθ' ὃ ἔπονται αἱ νεώτεροι προσθήκαι καὶ μεταβολαί, ἃς ὑφίσταται οὗτος ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου καὶ ἐν τῇ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ συνειδήσει. Οὕτω κα-

θίσταται δυνατόν εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ γνωρίσῃ τὰς διαφόρους ἐκάστου μύθου φάσεις καὶ μορφάς, καὶ χειραγωγούμενος τρόπον τινὰ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν μύθων, ὡς οὗτοι παραδίδονται ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μὴ ἀρκεσθεῖς δὲ εἰς ἀπλήν ἔκθεσιν τῶν μύθων, ὡς ποιεῖ ὁ ἄγγλος Grote ἐν τῷ β' τόμῳ τῆς αὐτοῦ ἑλληνικῆς ἱστορίας, δοξάζων σύμφωνα τῷ Σωκράτει ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι δέον νὰ γινώσκωνται ὡς παραδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, πᾶσα δὲ ἔρευνα καὶ ἀναζήτησις τῆς ἐν αὐτοῖς ὑποκρυπτομένης ἐννοίας εἶναι ἀδύνατος νῦν, καὶ ὡς τοιαύτη ματαία, ἐπιχειρεῖ ὁ Decharme πολλὰχοῦ νὰ δείξῃ τίς καὶ ποία ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ μύθων τινῶν ἔννοια ὁμολογεῖ ὅμως καὶ αὐτὸς οὐχ ἤττον ὅτι αἱ πολλὰ πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐννοίας τῶν μύθων ἀπόπειραι τῶν νεωτέρων, καὶ ἰδίως τῶν τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας ὀπαδῶν, μὴ καταλήξασαι ἔτι εἰς βέβαιον ἐξαγόμενον, εἰσὶ ἀμφίβολοι καὶ ἀντιφατικά· ὅθεν ἀρκεῖται νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὅ,τι φαίνεται αὐτῷ μᾶλλον πιθανὸν ἢ βέβαιον ἐν ταῖς τοιαύταις ἐρεύναις, ὧν ὁμολογῶν τὴν ἐν τισὶν ἀβεβαιότητα καὶ ἀοριστίαν, ἐπιδοκιμάζει ἐν ἄλλοις τὴν ὀρθότητα ἢ μᾶλλον πιθανότητα, οὐδαμοῦ ἀποσιωπῶν τὰ ὀνόματα τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γερμανῶν, ὅσοι ἐξήνεγκον τὰς ἀποδεκτὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐρμηνείας.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ μυθολογικὸν τοῦτο σύγγραμμα βᾶσιν ἔχει, ὡς εἰκὸς, τὰς ἀρχαίας πηγὰς· ὁ εὐσυνείδητος ὅμως συγγραφεὺς ὁμολογεῖ ὅτι πλεῖστον ὠφελήθη ἐκ τῶν μυθολογικῶν ἔργων τῶν Γερμανῶν Gerhard, Welcker καὶ Preller, οἵτινες ἐξεπόνθησαν ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τὰ σπουδαιότερα καὶ τελειότερα συγγράμματα τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας· ἡ τοῦ Preller ἑλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων, φαίνεται, παρέσχεν αὐτῷ πλείστην ἐπικουρίαν διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν καὶ συστηματικωτέραν ἔκθεσιν τῶν μύθων, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ πολλὰ εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτὸ παραπομπαί.

Πλήν τούτων προσέθηκεν ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ κειμένῳ καὶ 182 εἰκόνας διαφόρων μυθικῶν ἀντικειμένων, ληφθεῖσας ἐκ μνη-

μείων τῆς ἀρχαίας τέχνης ἢ ἐκ γνωστῶν ἀρχαιολογικῶν συγγραμμάτων, ὅπως παραστήσῃ σαφέστερον εἰς τοὺς ἀναγνώστας ὑπὸ τίνα τύπον ἐξέλαβον καὶ ἐδήλωσαν οἱ "Ἕλληνες τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων δοξασίας των. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ συγγραφεὺς τὴν διὰ τῆς τέχνης ἀκριβῆ παράστασιν τῆς μυθολογίας, διότι τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀπῆτει καὶ ἔκτασιν καὶ δαπάνην πολλήν, δι' ἧς αἰτίας θὰ καθίστατο τὸ πόνημα δυσπόριστον τοῖς πολλοῖς, ὧν χάριν φαίνεται ὅτι συντάχθη, παρέσχεν ὅμως δι' αὐτῆς οὐ μικρὸν ἐπικούρημα τοῖς ἄλλοθεν μὴ ἔχουσι πρόχειρα οὔτε μνημεῖα οὔτε συγγράμματα ἀπεικονίζοντα τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ μυθολογίαν τῶν Ἑλλήνων.

Διαιρεῖται δὲ τὸ ὅλον σύγγραμμα εἰς 4 βιβλία. Ἐν τῷ α' ἐξετάζονται οἱ μῦθοι τῶν τοῦ οὐρανοῦ θεῶν, ἐν τῷ β' οἱ τῶν ὑδάτων, ἐν τῷ γ' οἱ τῶν τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ δ' οἱ τῶν ἡρώων. Πρὸ τούτων ὅμως προτάσσεται εἰσαγωγή ἐκ 35 σελίδων, ἧς ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν ὑπόθεσιν. Ἐν αὐτῇ εὐρίσκομεν ἐκτεθειμένας τὰς δόξας, ἅς ἐξήνεγκον περὶ τῆς ἑαυτῶν θρησκείας καὶ μυθολογίας οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι ἀπὸ τοῦ Ξενοφάνους μέχρις Εὐημέρου· πῶς ἐφεξῆς ἀπεπειράθησαν νὰ συμβιβάσωσι τινες τὴν ἐν τοῖς μύθοις καὶ τῇ θρησκείᾳ διάφορον φύσιν τῶν θεῶν· πῶς διάφοροι σοφοὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἠρμήνευσαν τὴν φύσιν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὅτε πρῶτος ὁ ὀξυνοῦστατος Γερμανὸς Κάρολος Ὁ. Μύλλερ, ὁ ἐν Ἀθήναις τελευτήσας τῷ 1840, οὐ ἐκτιμῶντες τὴν ἔξοχον παιδείαν καὶ τὴν μοναδικὴν ὀξύνοϊαν ἐν τῇ τέχνῃ καὶ τῷ βίῳ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος ἀνεγείραμεν ἐπὶ τοῦ παρα τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Πλάτωνος λόφου ἀξιόζηλον τάφου μνημεῖον, ἀπεφάνθη, ἐν τοῖς προλεγομένοις αὐτοῦ εἰς ἐπιστημονικὴν μυθολογίαν, ἐκδοθεῖσι τῷ 1825, ὅτε μόλις ἦγεν 27 ἐτῶν ἡλικίαν, ὅτι οἱ ἐλληνικοὶ μῦθοι οὔτε δόγματα μυστηριώδη ἱερατικῆς τάξεως, οὔτε ἀλληγορίας καὶ συμβολικὰς ἐννοίας περιέχουσιν, οὔτε ἐπινοήματα ποιητῶν εἰσιν, ὡς πολλοὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐδόξαζον, ἀλλ' ἀπλοῦν ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ εἶτι ὄντος,

ὅτε μὴ δυνάμενος νὰ συλλάβῃ καὶ δηλώσῃ ἀφηρημένας ἰδέας, ἐδήλωσε διὰ τῶν μύθων συγκεκριμένως ὅσα ἐν τῇ φύσει καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἐβλεπε γινόμενα, νομίζων ὅτι ταῦτα ἦσαν ἔργα ὁμοίων αὐτοῦ ὄντων, ζώντων καὶ ἐνεργούντων ὡς αὐτός. Οἱ μῦθοι οὗτοι μεταβιβάζόμενοι ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἐφεξῆς, κτύπησαν καὶ διαφόρως μετεποιήθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, καὶ ὑπὸ τῶν ποιητῶν οὕτως ἠλλοιώθησαν, ὥστε κατέστη ἄγνωστος ἡ πρώτη αὐτῶν ἐννοία καὶ μορφή. Ἐργὸν δὲ τῆς κριτικῆς εἶναι νῦν νὰ διακρίνῃ τὰς προσθήκας, νὰ ὀρίσῃ δι' ὧν μέσων δύναται τὸν χρόνον καὶ τόπον καὶ τὰ πρόσωπα, εἰ δυνατὸν, ἀφ' ὧν ἐγένοντο αἱ προσθήκαι αὗται, ν' ἀποχωρίσῃ αὐτὰς ἀπὸ τῶν μύθων, καὶ οὕτω νὰ δείξῃ αὐτοὺς ἐν τῇ πρώτῃ καὶ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ. Τοῦτο δὲ ἀπεπειράθη καὶ ἐξετέλεσεν αὐτός ἐν τισὶ μύθοις, δείξας τὸ δυνατόν τῆς τοιαύτης ἐργασίας καὶ τὰ μέσα τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Ἄλλ' ὅ,τι αὐτὸς ἀπέδειξε μὲν δυνατόν γενέσθαι δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ φέρῃ εἰς πέρας εἴτε ἀπὸ ἄλλων πολλῶν ἔργων εἴτε ἀπὸ τοῦ προώρου θανάτου κωλυθεὶς, ἄλλοι πολλοὶ ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ βαίνοντες ἐξακολουθοῦσι μετ' ἐπιμονῆς, μάλιστα δὲ οἱ εἰς τὴν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀσχολούμενοι.

Ἀποδεχόμενοι καὶ οὗτοι ὅτι ἡ μυθολογία πάντων τῶν Ἀρίων ἐθνῶν εἶναι δήλωσις διὰ μυθικῆς γλώσσης τῶν ἐντυπώσεων τῶν φαινομένων τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου, διαφέρουσι μόνον κατὰ τοῦτο οἱ δύο κορυφαῖοι αὐτῶν, ὁ Max Müller καὶ Adalbert Kuhn, καθ' ὅσον ὁ μὲν Müller δοξάζει ὅτι διὰ τῆς μυθολογίας τῶν συγγενῶν τούτων ἐθνῶν ἐδηλώθησαν ἐν ἀρχῇ αἱ ἐκ τοῦ ἡλίου ἰδίως καὶ αἱ τοῦ θεοῦ ἐν γένει φωτὸς ἐντυπώσεις, ὁ δὲ Kuhn οὐχὶ αἱ ἐκ τούτων ἐντυπώσεις, διότι αὗται, κληρονικῶς γινόμεναι καὶ ἰσοχρόνως ἐπαναλαμβάνόμεναι, δὲν ἠδύναντο νὰ διεγείρωσι τὴν περιέργειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν πρώτων ἐκείνων ἀνθρώπων, ἀλλ' αἱ εἰς τούτους παρουσιαζόμεναι ἀνωμαλίας, ἧτοι τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ ἔκτακτα καὶ βίαια φαινόμενα, ἧτοι αἱ βρονταί, ἀστραπαί, καταιγίδες καὶ λοιπὰ τοιαῦτα, ἅτινα διὰ τῆς σφοδρότητος καὶ βίας αὐτῶν καταλείπουσιν εἰς τὴν διάνοϊαν τοῦ ἀνθρώπου διαρκεῖς καὶ μεγάλας ἐντυπώσεις ὥστε

βάσις τῆς τοῦ Müller θεωρίας εἶναι τὸ φῶς, τῆς δὲ τοῦ Kuhn αἱ καταιγίδες καὶ οἱ χειμῶνες καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα.

Δείξας οὕτως ὁ Decharme τὴν συγγένειαν τῆς τοῦ K. O. Muller θεωρίας πρὸς τὰς τοῦ Max Müller καὶ Kuhn, παρατηρεῖ ὀρθῶς ὅτι, ἐπειδὴ πάντες οἱ μῦθοι οὔτε διὰ τῆς θεωρίας τοῦ φωτός μόνον οὔτε διὰ τῆς τῶν φαινομένων τῆς ἀτμοσφαιρας ἐξηγοῦνται, ἀνάγκη νὰ ληφθῇ ὡς βάσις αὐτῶν πᾶσα ἡ φύσις, ἣτις εἶναι ἡ ἀληθὴς πηγὴ καὶ μήτηρ τῶν μύθων· ἔτι δὲ καὶ ἡ ποιότης τῆς γῆς καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν κατέλαβε καὶ ἐν ἣ διεβίωσεν ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν μετὰ τὸν ἀπ' ἀλλήλων χωρισμὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ.

Οὕτω λοιπὸν ὀρισθείσης τῆς πηγῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἐν πολλοῖς βεβαιωθείσης αὐτῆς δι' ἐρμηνείας μύθων τινῶν, ἔσται δυνατὴ κατὰ τὸν Decharme ἐρμηνεία καὶ ἄλλων πολλῶν μύθων τῶν συγγενῶν λαῶν, λαμβανομένων ὁμῶς ὑπ' ὄψιν τῶν ἰδιαιτέρων στοιχείων, ἃ ἕκαστον τῶν συγγενῶν ἐθνῶν προσέθηκεν εἰς τὴν ἰδίαν του μυθολογίαν σύμφωνα πρὸς τὴν φύσιν τῆς χώρας καὶ τὸν βίον αὐτοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία πρὸ πάντων ἔχει πλεῖστα ἴδια στοιχεία διὰ τὴν ποικιλίαν τῆς ἑλληνικῆς χώρας καὶ τοῦ κλίματος αὐτῆς καὶ διὰ τὴν ἐξοχὸν φαντασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις τὰ πάντα ἐθεοποίησε καὶ πανταχοῦ ἐγκατέστησε θεοὺς καὶ δαίμονας, ἔμψυχον καὶ ζῶσαν ἐκλαβὼν πᾶσαν τὴν περίξ αὐτοῦ φύσιν, συνάψας μὲ τοὺς θεοὺς τοὺς ἰδίους προγόνους διὰ μακρᾶς γενεαλογίας. Ἐντεῦθεν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας διακρίνονται δύο μέρη, ἡ τῶν θεῶν καὶ ἡ τῶν ἡρώων μυθολογία. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν μερῶν τούτων ἔπεται μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἡ ἐξέτασις.

Τοιοῦτο τὸ μυθολογικὸν πόνημα τοῦ Decharme, ὅπερ, ὡς ἀναπληροῦν ἔλλειψιν ἐπαισθητὴν παρὰ τοῖς Γάλλοις καὶ προάγον τὰς παρ' αὐτοῖς μυθολογικὰς μελέτας, δὲν ἐδίστασεν ὁ ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων τῆς Γαλλίας Σύλλογος νὰ βραβεύσῃ. Δὲν εἶδομεν ἔτι τὸ κατ' ἔτος ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τούτου *Annuaire*, ἵνα μάθωμεν τοὺς λόγους ἀπ' ὧν οὗτος ἐπέισθη ν' ἀ-

πονείμῃ αὐτῷ τὸ ἄθλον, εἰκάζομεν ὁμῶς ὅτι οὗτοι ἦσαν οἱ ῥηθέντες. Ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι οὗτοι ἰσχύουσιν ἐπὶ πλέον καὶ παρ' ἡμῖν, οὐδόλως διστάζομεν νὰ συστήσωμεν τὸ πόνημα τοῦτο εἰς τὴν μελέτην παντὸς λογίου Ἑλληνοῦ, καὶ μάλιστα τοῦ εἰς τὰς μελέτας τῶν ποιητῶν καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς τέχνης ἀσχολουμένου. Προτρέπομεν δὲ μάλιστα τοὺς εἰδήμονας τῆς Γαλλικῆς γλώσσης νὰ μεταφράσωσιν αὐτὸ εἰς τὴν ἡμετέραν, ὅπως οὕτω κατασταθῇ καὶ παρ' ἡμῖν εὐχερεστέρα ἡ μελέτη αὐτοῦ καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ ὠφέλεια.

Παρ' ἡμῖν, οἵτινες νῦν πάντα χάριν πορισμοῦ τοῦ ἄρτου μετερχόμεθα, αἱ μυθολογικαὶ μελέται εἰσὶ χρῆμα ἄχρηστον, διότι δὲν ἠσθάνθημεν ἔτι οἷαν ἀξίαν αὐταὶ ἔχουσι παρὰ ταῖς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις καὶ πᾶσιν ἐν γένει τοῖς Ἑλλησιν, οἵτινες καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ἀναγινώσκουσι καὶ τὰ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀρχαῖα μνημεῖα πρὸ ὀφθαλμῶν βλέπομεν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀξία τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας μένει ἡμῖν ἔτι ἄγνωστος, μένουσιν ὡσαύτως καὶ πᾶσαι αἱ περὶ αὐτῆς ἔρευναι τῶν νεωτέρων, αἱ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ αἰῶνος ἡμῶν ἀρξάμεναι καὶ σπουδαίως διεξαγόμεναι ὑπὸ τῶν σοφῶν τῆς ἐσπερίας καὶ βορείου Εὐρώπης, ὅλως σχεδὸν ἄγνωστοι· διότι μετὰ τὴν Ὠγυγίαν τοῦ Ἀθαν. Σταγειρίτου, περιέχουσιν ἄνευ συστήματος τοὺς τῶν ἐλλήνων θεῶν καὶ ἡρώων μύθους, καὶ τυπωθεῖσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος, ὅτε καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς εὐρωπαϊοῖς αἱ μυθολογικαὶ ἔρευναι μόλις εἶχον ἀρχίσει, ἔπεται, τῆς αὐτῆς φύσεως οὔσα, ἡ ὑπὸ τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποβιώσαντος πολυτίμου συναδέλφου K. Κοντογόνου πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἐκδοθεῖσα συνοπτικὴ μυθολογία. Ἀξίαν τινὰ ἔχει τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Π. Ἰασεμίδου ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθὲν ἐγχειρίδιον τῆς θρησκείας καὶ μυθολογίας τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, συνταχθὲν πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων ὑπὸ H. Stoll κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρέυνας, καὶ περιλαμβάνον ἐν ταῖς πρώταις 246 σελίσιν τὴν τῶν Ἑλλήνων, ἐφεξῆς δὲ ἐν ταῖς τελευταίαις 66 τὴν τῶν Ῥωμαίων μυθολογίαν καὶ θρησκείαν. Τὸ μικρὸν τοῦτο πόνημα ἐκδοθὲν τὸ 1865 ἐξηντλήθη ταχέως, ὥστε εἰς τὸ νὰ γείνη καὶ ὁ μετατύπωσις αὐτοῦ παρ' ἡμῖν δυστυχῶς ὁμῶς

αὕτη ὑπολείπεται πολὺ τῆς πρώτης διὰ τὴν παράλειψιν τῶν 32 εἰκόνων, ἃς ἔχει ἡ πρώτη, καὶ δι' ἄλλας τοῦ τύπου ἀτελείας. Ὁμοίως φύσεως εἶναι καὶ ἡ καθ' ὃν χρόνον γράφομεν ταῦτα ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ. Πανταζῆ *ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκονογραφιῶν*. Ὁ κ. Πανταζῆς, συγγραφεὺς καὶ πολλῶν ἄλλων διδακτικῶν συγγραμμάτων, συνηρμολόγησε τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο ἔχων ὑπ' ὄψιν ἣν Ἀγγλὶς τις συνέταξεν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, προσθέσας καὶ ἴδια πολλὰ, ὡς ἐν τῷ προλόγῳ λέγει, ἐξ οὗ ἀποσπῶμεν ταῦτα, δι' ὧν δηλοῦται ἡ φύσις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου· «Ἡ μυθολογία αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τοῖς μαθηταῖς καὶ μαθητρίαις εἰς τὰς μελέτας μάλιστα τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ εἰς τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀρχαίων μνημείων καὶ τῶν μουσείων. Εἰς τὴν ἡλικίαν δὲ πρὸς ἣν προωρίσθη τὸ βιβλίον θὰ ἦτο γελοῖον ἂν ἀνεμιγνύοντο ἐν αὐτῷ ἀλληγορίαι τῶν μύθων καὶ συμβολικαὶ ἐξηγήσεις».

Τῶν δύο τούτων ἐγχειριδίων ἡ ἐκδοσις μαρτυρεῖ ὅτι ἡ ἔλλειψις μυθολογικοῦ συγγράμματος ἐγένετο ἤδη ἐπαισθητή. Πρὸς ἀπόκτησιν ὁμοῦ σπουδαίου μυθολογικοῦ πονήματος ἐγένετο πρὸ πολλοῦ ἡ ἐφεξῆς ἀπόπειρα.

Ἡ ἐπὶ τινος φιλολογικοῦ διαγωνίσματος ἐπιτροπεία, ἐκ καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου συνισταμένη, θέλουσα νὰ ἀναπληρώσῃ κατὰ τὸ ἐνὸν τὴν ἔλλειψιν ταύτην διὰ δυνατοῦ παρ' ἡμῖν τρόπου, προεκήρυξε κατ' εἰσῆγησιν τοῦ γράφοντος ταῦτα διαγώνισμα πρὸς σύνταξιν ἐπιστημονικοῦ μυθολογικοῦ συγγράμματος, ὑποσχεθεῖσα γενναίαν ἀμοιβὴν τῷ εὐδοκίμησοντι τῶν διαγωνιζομένων. Δι' ἔλλειψιν ὁμοῦ εἰδικῶν σπουδῶν τῆς μυθολογίας ἐδέησε νὰ ἀνακηρυχθῆ τρίς ἐφεξῆς τὸ αὐτὸ θέμα, ὃ τελευταῖον ἔλυσεν ὁ ἐκ Μακεδονίας Ἕλληνας λόγιος Γεώργιος Κωνσταντινίδης, ἐκδοὺς τὸ 1876 τὸ βραβευθὲν αὐτοῦ πόνημα, ἐπιγραφόμενον *Ὀμηρικὴ θεολογία, καὶ περιέχον τὴν καθ' Ὀμηρον μυθολογίαν καὶ θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων* ἐν σελ. 204. Ἡ αὕτη ἐπιτροπεία διανοεῖτο νὰ προκαλέσῃ τὴν συγγραφήν καὶ ἑτέρου μυθολογικοῦ πονήματος, περιέχοντος τὴν μυθολογίαν καὶ θρησκείαν

σκεῖαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς μεθ' Ὀμηρον ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, ὅπως οὕτως ἀποκτήσωμεν πλήρη καὶ τελείαν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, στηριζομένην εἰς τὰς ἐρεῦνας τῶν συγχρόνων σοφῶν τῆς βορείου καὶ ἐσπερίας Εὐρώπης. Ὁ ἀγωνοθέτης ὁμοῦ καταλύσας τὸ διαγώνισμα τοῦτο, ὅπερ πολλοὺς τῶν νέων παρώτρυνεν εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, καὶ τινὰ λόγου ἄξια πονήματα προήγαγεν εἰς φῶς, δυνατὸν δὲ εἰς τὸ μέλλον νὰ προήρχετο ἐξ αὐτοῦ πλείων καὶ ὠριμώτερος καρπός¹⁾, ἐματαιώσας τὰς προθέσεις καὶ προσδοκίας τῆς ἐπιτροπείας.

Ἐπειδὴ δὲ οὕτως ἀνεστάλη ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ πόθου παντὸς θέλοντος νὰ συνταχθῆ καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν σπουδαῖον καὶ πλήρες σύγγραμμα, περιλαμβάνον τὰ τελευταῖα ἐξαγόμενα τῶν ἐν ταῖς μυθολογικαῖς μελέταις ἀσχολουμένων σοφῶν τῆς Εὐρώπης, ἀνάγκη νὰ ἀρκεσθῶμεν νῦν καὶ εἰς μετάφρασιν τινος τῶν παρ' Εὐρωπαίοις σπουδαιοτέρων μυθολογικῶν πονημάτων· ὡς τοιαῦτα δὲ νομίζομεν τὸ νῦν ἀγγελλόμενον τοῦ Γάλλου Decharme καὶ τὸ τούτου πληρέστερον καὶ ἐν πολλοῖς τελειότερον τοῦ Γερμανοῦ Preller ἐν δυσὶ τόμοις, ὧν ὁ α' ἐν β' ἐκδόσει ἐκ σελ. 673 περιλαμβάνει τὴν τῶν θεῶν μυθολογίαν, ὁ δὲ β' ἐν σελ. 546 τὴν τῶν ἡρώων. Ἀμφότερα εἰσὶν ἐξ ἴσου σπουδαῖα καὶ στηρίζονται εἰς τὰς νεωτάτας ἐρεῦνας. Καὶ τὸ μὲν τοῦ Preller εἶναι, ὡς ἐρρέθη, πληρέστερον, ἀλλὰ καὶ ἔνεκα τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ καὶ τῆς δυσκολίας ἣν παρέχει ἡ Γερμανικὴ γλῶσσα ἦττον γνωστὴ παρ' ἡμῖν οὔσα, ἴσως δὲν θὰ ἦτο εὐκόλος ἡ μετάφρασις αὐτοῦ· τὸ τοῦ Decharme ὁμοῦ δὲν παρέχει τὰς δυσχερείας ταύτας, καὶ ἄλλως εἶναι προτιμότερα ἢ μετάφρασις αὐτοῦ διὰ τὰς ἐν αὐτῷ εἰκόνας, ἃς δύναται ὁ Ἕλληνας μεταφραστὴς νὰ ἀνατυπώσῃ ἐκ τῶν αὐτῶν πινάκων ἢ πλακῶν τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου, συγχωροῦντος βεβαίως τοῦ συγγραφέως τὴν τοιαύτην χρῆσιν. Διὰ τῆς προσθήκης ταύτης

(1) Τὰ τοῦ διαγωνίσματος τούτου ἐκτίθενται ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4ῳ ἀπὸ σελ. 75 κ. ε. καὶ ἐν σελίδι 220 οἱ λόγοι τῆς καταπαύσεως αὐτοῦ.

οὐ μόνον κοσμεῖται ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπαγωγὸς καὶ διδακτικὴ καθίσταται.

Ἐπειδὴ τοιοῦτου συγγράμματος μετάφρασις ἔσται οὐκ ὀλίγον πολυδάπανος καὶ πόνους πολλοὺς θέλει παρέξει τῷ μεταφραστῇ, δίκαιον εἶναι νὰ χρηγηθῇ αὐτῷ δι' ἐγγραφῆς συνδρομητῶν ἐπικουρία. Πιστεύομεν δὲ ὅτι καὶ τινες τῶν ἡμετέρων φιλομούσων πλουσίων δὲν θέλουσιν ἀρνηθῆ γενναιοτέραν βοήθειαν εἰς ἔργον ἐθνικόν. Ναὶ ἐθνικὸν καλοῦμεν ἔργον τὴν ἔκδοσιν ἑλληνικῆς μυθολογίας, διότι ἡ μελέτη καὶ γνῶσις ταύτης εἶναι ἐξ ἴσου ἀπαραίτητος ἡμῖν ὡς καὶ ἡ τῆς γλώσσης. Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἄνευ μυθολογίας ἑλληνικῆς, ἑλλειπεστάτη καθίσταται ἡ τῶν ἑλλήνων ποιητῶν κατανόησις ὡς καὶ ἡ τῶν πλειστων ἔργων τῆς ἑλλην. καλλιτεχνίας; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἐν πάσῃ τῇ ἑλληνικῇ χώρᾳ ὑπάρχουσι μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ὧν ἡ κατανόησις ἀπαιτεῖ ἐξ ἴσου τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας ὡς καὶ τὴν τῆς ἱστορίας; Τίς ἑλληνικὴ χώρα δὲν ἔχει παραδόσεις μυθικὰς συνυφασμένας ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτῆς; Αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία τί ἄλλο εἶναι ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῆς ἀρχῶν μέχρι τῶν περσικῶν περιπόου πολέμων ἢ μυθολογία τὸ πλεῖστον; Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἐμμέσου ταύτης ὠφελείας τῆς μυθολογίας ἔχει αὕτη καὶ ἴδιον ἐνδιαφέρον, ὡς αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος γνῶσις. Δι' αὐτῆς ἐξέφρασεν ὁ Ἕλληνας ἐν τῇ νεαυικῇ, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοῦ ἡλικία ἅς ιδέας καὶ ἀντιλήψεις ἔλαβεν ἐκ τῆς ἀμέσου κοινωνίας πρὸς τὴν πέριξ αὐτοῦ φύσιν. Διὰ τῆς ζωηρᾶς αὐτοῦ φαντασίας ἐξέλαβεν ὡς ζῶντα καὶ ἐνεργὰ πάντα τὰ περιστοιχοῦντα αὐτὸν ὄντα, ἐπροσωποποίησεν αὐτὰ συμφώνως τῇ ἰδίᾳ φύσει καὶ μετέδωκε αὐτοῖς τὰς ἑαυτοῦ ἀρετὰς καὶ κακίας. Ἐφαντάσθη ὅλον τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ ἐνεργόν. Παρήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς θεοὺς του καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς εἰς κοινωνίαν ὁμοίαν τῇ ἑαυτοῦ, συνῆψε τοὺς οὕτω πλασθέντας θεοὺς καὶ θεὰς μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ διὰ τῆς κοινωνίας ταύτης παρήγαγε πάντα τὰ βασιλεύοντα καὶ ἄρχοντα ἐν Ἑλλάδι γένη καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν ἥρωας, οἵτινες εἰς κοινωνίαν πάλιν ζῶντες μετὰ τῶν θεῶν ἐργάζονται

μετὰ τούτων πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς τότε νεαρᾶς κοινωνίας, πρὸς καθαρισμὸν αὐτῆς ἀπὸ τῶν κακοποιῶν ὄντων διδάσκουσι τοὺς ἀνθρώπους πάντα δι' ὧν καθίσταται ὁ βίος εὐάρεστος καὶ ἡδύς, βελτιοῦται ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὕτω καθίσταται οὗτος κύριος τῆς γῆς, ἀπολαύει τῶν ἀγαθῶν ταύτης, συνευθυμεῖ, συμπαίζει καὶ συναγάλλεται μετὰ τῶν ἰδίων θεῶν, οὗς ὁμοίους αὐτῷ ἐκλαμβάνει, καὶ διὰ τοῦτο μεταδίδει αὐτοῖς πᾶσαν ἀνθρωπίνην τελειότητα, ὡς καὶ τὰς ἰδίας κακίας καὶ ἀσθενείας, ὅπως δικαιολογήσῃ καὶ καθαγιάσῃ αὐτάς. Καὶ γενικῶς εἰπεῖν πληροῖ τὴν φύσιν δι' ὄντων ὁμοιοπαθῶν αὐτοῦ, μεθ' ὧν ἐπίστευεν ὕστερον ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ εὐρίσκοντο εἰς κοινωνίαν καὶ ὅτι ἡ ἐν ὑστέροις χρόνοις μὴ ἀναστροφή αὐτῶν μετὰ τῶν ἀνθρώπων προῆλθεν ἐκ τῆς παρ' αὐτοῖς προόδου τῆς κακίας, ἣν ἐξ ἴσου ἀποστρέφονται οἱ θεοὶ ὡς καὶ τοὺς ἐργάτας αὐτῆς· οὐχ ἦττον ὁμοῦς καὶ μετὰ τοῦτο οἱ θεοὶ χορηγοῦσι προστασίαν καὶ βοήθειαν τοῖς ἀγαθοῖς καὶ φίλοις αὐτῶν. Ὡστε οὐδέποτε ἐκλείπει ἡ ἀγαθοποιὸς σχέσις τῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

Οὕτως ἡ μυθοτόκος Ἑλλάς ἀνέπλασεν ἰδανικὸν κόσμον ἐν κοινωνίᾳ εὐεργητικῇ αἰετοτε ὄντα πρὸς τὸν ἀνθρωπον καὶ σχέσει διηνεκεῖ, ἐξ ἧς πλεῖστα καλὰ προῆλθον. Τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ καλὰ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας διδασκόμεθα ἐκ τῆς μυθολογίας.

Ἐπιδοκιμάζομεν τὴν δαπάναις τοῦ γενναίουφρονος Στ. Ζαφειροπούλου ἐκτύπωσιν τῶν γεωγραφικῶν πινάκων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν δωρεᾶ διανομὴν αὐτῶν εἰς πάντα τὰ τῆς ἐλευθέρρας καὶ μὴ ἐλευθέρρας Ἑλλάδος σχολεῖα, ὅπως δι' αὐτῶν οἱ ἑλληνόπαιδες εὐκοπώτερον διδαχθῶσι τὴν ἑλληνικὴν χώραν. Μακαρίζομεν πάντας τοὺς ὅπωςδήποτε συντελοῦντας εἰς σύνταξιν καὶ ἔκδοσιν συγγραμμάτων, δι' ὧν καθίσταται εὐκόλος ἡ μελέτη καὶ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ γλώσσης. Ἐξ ἴσου ὁμοῦς θέλομεν μακαρίζει καὶ ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἔχη τὴν γενναίουφρονα θέλησιν νὰ συντελέσῃ δι' ἐκδόσεως καὶ εἰ δυνατὸν διὰ δωρεᾶν διανομῆς μυθολογικοῦ πονήματος εἰς τοὺς σπου-

δάζοντας νέους, ὅπως εἰσαχθῆ εἰς πάντα τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ γυμνάσια ἢ διδασκαλία καὶ γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἣτις δυστυχῶς ἐλλείπει νῦν, καὶ συμπληρωθῆ οὕτως ὁ κύκλος τῶν τῆς ἑλληνικῆς μαθήσεως μέσων. Διὰ τῆς μαθήσεως ταύτης θέλομεν γνωρίσει ἡμᾶς αὐτοὺς, θέλομεν ἐκτιμήσει κάλλιον πάντα τὰ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας μνημεῖα, ἃ ἐκληροδότησαν ἡμῖν οἱ ἀρχαῖοι, καὶ ἃ κοσμοῦσι τὴν χώραν ἡμῶν, θέλομεν κατασταθῆ αὐτῶν ἀγρυπνοὶ φύλακες καὶ προσελκύσει διὰ τούτου τὴν ἀγάπην καὶ συμπάθειαν ἐκείνων, οἵτινες ἐκλαμβάνουσιν αὐτὰ ὡς πολυτιμώτατα κειμήλια τῆς ἡμετέρας χώρας καὶ ὡς προῖόντα πνεύματος ἐξόχου καὶ μοναδικοῦ, καὶ ἡμᾶς ἐπιζήλους αὐτῶν κληρονόμους.

Über Wesen und Stellung der Klassischen Philologie;
Rede bei der öffentlichen Feier der Übernahme des
Prorectorats der Universität Freiburg, am 13 Juni
1879 gehalten von Bernhard Schmidt. Freiburg in
Breisgau 1879 [4ον p. 29].

Ὁ ἀγγελλόμενος πανηγυρικὸς οὗτος λόγος, ἐκφωνηθεὶς πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Φρειβούργης ὑπὸ τοῦ ἀντιπρυτάνεως Βερνάρδου Σμιδίου, ἀναδεχομένου τὴν τοῦ ῥηθέντος Πανεπιστημίου ἀντιπρυτανείαν — τὴν πρυτανείαν, ὡς γνωστὸν, ἔχει πάντοτε ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας τοῦ Βάδεν — ὑπόθεσιν ἔχει τὴν φύσιν καὶ τὴν σημερινὴν θέσιν τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας, ἣς ἀντικείμενον εἶναι ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Ὁ ἐκφωνήσας τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων φιλόλογων Γερμανῶν, οἵτινες καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ τὸν βίον δὲν ἀπαξιοῦσι νὰ ἐνδιατρίβωσιν. Οὗτος μάλιστα εἶναι γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς δύο σπουδαίων συγγραμμάτων, ὧν τὸ μὲν ἐπιγράφεται:

Das Volksleben der Neugriechen und das hellenisches
Alterthum, 1871, τὸ δὲ ἕτερον καὶ νεώτερον
Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder, 1877.

Ἀμφότερα, ὡς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς γίνεται δῆλον, ὑπόθεσιν ἔχουσι τὸν βίον, τὰ παραμύθια, τὰς μυθικὰς παραδόσεις καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα τῆς νέας Ἑλλάδος, παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς ἀρχαίας, καὶ εἰσι συντεταγμένα μετ' ἀκριβείας οὐ τῆς τυχούσης, διότι ὁ συγγραφεὺς καὶ τὰ ἡμέτερα ἐξ αὐτοψίας καὶ μελέτης καλῶς γινώσκει καὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀκριβῶς ἐξέμαθε καὶ ἀπροσκόπτως ὁμιλεῖ. Ἀλλὰ νῦν ὁ λόγος περὶ τοῦ εἰσιτηρίου πρυτανικοῦ λόγου αὐτοῦ.

Ὁ κ. Βερνάρδος Σμιδίου, ἐπανελθὼν ἐκ τῆς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι περιόδου του κατὰ τὸν τελευταῖον χειμῶνα εἰς Φρειβούργην ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν συναδέλφων του ἀντιπρυτάνεως, καὶ κατὰ τὰ παρὰ Γερμανοῖς εἰθισμένα, συντάξας ἐξεφώνησε τὸν ἀνωτέρω λόγον, ὑπόθεσιν λαβὼν τὴν φύσιν, ὡς εἶπομεν, καὶ τὴν νῦν θέσιν τῆς φιλολογίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐν τούτοις κρίσις σπουδαίου φιλολόγου δὲν εἶναι ἀδιάφορος εἰς ἡμᾶς, ἀναγκαῖον κρίνομεν νὰ γνωστοποιήσωμεν τοῖς ἑλλησιν ἀναγνώσταις τοῦ Ἀθηναίου τοῖς περὶ τὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις τὰ κεφάλαια τοῦ λόγου τούτου, περιέχοντος οὐκ ὀλίγα νέα καὶ ἄξια τῆς προσοχῆς, καὶ μάλιστα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν χώραν ἡμῶν, ὧν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις κατὰ τὸν ῥήτορα οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ τῶν ἀρχαίων βίου, ὃ ἄλλοι, ἄπειροι καὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς χώρας ἡμῶν, ὅλως ἠρνήθησαν. Τὸν διίσχυρισμὸν τοῦ ῥήτορος ἐπιβεβαιοῦσι καθ' ἡμᾶς οἱ ἐνταῦθα τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν βίον ἡμῶν ἐκ τοῦ πλησίον γνωρίσαντες πολλοὶ ἀλλόγλωσσοι λόγιοι, οἵτινες, ἐξ αὐτοψίας καλῶς τὰ ἡμέτερα κατανοήσαντες, ἀπέρριψαν ἤδη πρὸ πολλοῦ ὡς ῥητορικὰς ὑπερβολὰς ὅλως ἀναποδείκτους τὰς περὶ καταγωγῆς ἡμῶν δοξασίας τοῦ πρό τινος τελευταίαντος ἀκαδημαϊκοῦ τοῦ Μονάχου.

Μετὰ βραχεῖαν προσλαλίαν πρὸς τοὺς συναδέλφους του ἀποφαίνεται ὁ ῥήτωρ, ὅτι ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας γίνεται δῆλον ὅτι αὕτη τὸ πρῶτον περιωρίζετο κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης καὶ τῶν συγγραμμάτων, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ κρίσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων, καὶ ὅτι κατὰ μικρὸν προσέλαβεν εἰς ἐξέτασιν πάντα τὸν βίον τῶν δύο πρωτευόντων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος. Καὶ ὅμως ἐπὶ μακρὸν χρόνον, λέγει, δὲν εἶχεν ἀκριβῆ συνείδησιν οὔτε τῆς φύσεως οὔτε τῆς συνοχῆς τῶν μερῶν τῆς ἢ φιλολογία, οὐδὲ ὡς αὐθύπαρκτος ἐπιστήμη ἐθεωρεῖτο, ἀλλ' ὡς ἐπικουρικὴ θεράπαινα τῆς θεολογίας καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν¹). Πρῶτος ὁ Φ. Αὐγουστος Βόλφιος, ἐν ἔαρι τοῦ 1777, ἐτῶν 18 ἡλικίαν ἔχων, ἐπέμεινε νὰ ἐγγραφῆ παρὰ τὰς προτροπὰς τοῦ πρυτάνεως ἐν τοῖς φοιτηταῖς τοῦ Πανεπιστημίου Γοττίγγης, ὡς φοιτητῆς τῆς φιλολογίας, πρωτακούστου τότε ἐπιστήμης. Πρῶτος ὁ Βόλφιος, διδάκτωρ καὶ καθηγητῆς ὕστερον γενόμενος, ἀπήλλαξε τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἀπὸ τῆς δουλείας, οὕτως εἶπεῖν, καὶ ἀπέδειξεν ἐλευθέραν καὶ αὐθύπαρκτον ἐπιστήμην, δείξας ἐν ἰδίῳις περὶ τούτου μαθήμασι καὶ συγγράμμασι τὴν οὐσίαν, τὴν ἔκτασιν, τὰ συστατικὰ καὶ τὸν ἴδιον σκοπὸν αὐτῆς, ἣν ἐκάλεσεν ἐπιστήμην τῆς ἀρχαιομαθείας (Alterthumswissenschaft), σκοπὸν ἔχούσης τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων.

Μετὰ τὸν Βόλφιον ὥρισε σαφέστερον τὸν σκοπὸν τῆς φιλολογίας καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν μερῶν αὐτῆς κατέδειξεν ὁ ὀξυνοῦστατος μαθητῆς αὐτοῦ Βοίχιος²). Ὁ ὑπὸ τούτου δο-

(1) Τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τὰς ἐν τῷ μακρῷ διαστήματι τῶν αἰώνων ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρινῶν μέχρις ἡμῶν διαφόρους φάσεις αὐτῆς κατὰ τὴν διαφορὸν ἐκδοχὴν αὐτῆς ὑπὸ τῶν φιλολόγων, καὶ τὰς περὶ αὐτῆς διαφόρους θεωρίας καὶ δοξασίας ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἐξεθέσαμεν τὸ 1849 ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ, ἐπιγραφομένην εἰσαγωγικὸν μάθημα εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλλην. ἀρχαιολογιῶν (antiquitates), καὶ πάλιν ἐν 6' ἐκδόσει μετὰ προσθηκῶν τὸ 1858 ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν φιλομαθῶν.

(2) Αἱ περὶ φιλολογίας ὡς ἐπιστήμης αὐθυπάρκτου θεωρίαι τοῦ δια-

θεις ὀρισμὸς τῆς φιλολογίας μεθ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἀντιφρονούντων καὶ μάλιστα τοῦ Γ. Ἐρμάννου ἐπικρατήσας, εἶναι σήμερον κοινῶς ἀποδεκτός. Σκοπὸς τῆς κλασικῆς ἰδίως φιλολογίας κατὰ Βοίχιον εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ κατανόησις τοῦ σύμπαντος βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Ἀλλ' ὁ ὀρισμὸς οὗτος φαίνεται ὅτι συμπίπτει μὲ τὸν τῆς ἱστορίας τῶν δύο ἐθνῶν, διότι κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία καὶ ἡ φιλολογία τούτων ἔχουσι τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον. Ἡ σύμπτωσις ὅμως αὕτη εἶναι φαινομένη, ὡς παρατηρεῖ ὀρθῶς ὁ ῥήτωρ, διότι αὗται διαστέλλονται καλῶς κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐρεύνης ἐνὸς ἐκάστου μέρους τοῦ βίου καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐρεύνης· ἡ μὲν ἱστορία ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν ῥηθέντων ἐθνῶν, τὰ λοιπὰ πάντα ἐξετάζει ἀκροθιγῶς, οὕτως εἶπεῖν, καὶ καθ' ὅσον συντελοῦσι πρὸς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἡ φιλολογία τούναντίον ἐρευνᾷ ἐξ ἴσου ἀκριβῶς πάντα τὰ μέρη τοῦ βίου ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ καὶ σχέσει αὐτῶν· οὕτω δὲ διευκρινίζουσα καὶ σαφηνίζουσα αὐτὰ, συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ σύμπαντος βίου καὶ τῶν μερῶν ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἐθνῶν· διότι ἐξέτασις τῶν μερῶν καὶ τοῦ ὅλου ἐν τῇ σχετικῇ αὐτῶν ἀλληλουχίᾳ γινομένη, συμβάλλει οὐ μόνον εἰς ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ ὅλου ἀλλὰ καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ.

Δέον δὲ νὰ ᾔηται ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς λεγομένης φιλολογίας ἡ κατανόησις τοῦ βίου ἀμφοτέρων τῶν ἀρχαίων τούτων ἐθνῶν, οὐ μόνον διότι ὁ βίος τούτων ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἐδράζεται σύμπας ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ μὲν Ἕλληνες παρήγαγον ἐν ταῖς τέχναις ὅ,τι τέλειον ἔχει ἡ ἀνθρωπότης, καὶ πάντα τὰ μέρη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἀνέπτυξαν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ, παραλαβόντες πᾶν ὅ,τι καλὸν εἶχον οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ καὶ τελειοποίησαντες αὐτὸ εἰς ἀνυπέροβλητον βαθμὸν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, εἰ καὶ μόνον μέρη τινὰ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐκαλλιέργησαν, καὶ ταῦτα οὐχὶ κα-

σήμερον τούτου φιλόλογον ἐξετέθησαν ἐν τῇ πρὸ μικροῦ ἐκδοθείσῃ ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς φιλολογίας ὑπὸ Bratuscheck.

Οόλου, ἀλλὰ μόνον καθόσον εἶχον σχέσιν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον, εἰσὶν ἐξ ἴσου ἀντικείμενον τῆς φιλολογίας ταύτης ὡς ἔχοντες κοινὸν τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, καὶ διότι πᾶς ὁ πολιτισμὸς αὐτῶν συνδέεται τοσοῦτον στενῶς μὲ τὸν ἑλληνικόν, ὥστε παρίσταται ὡς ἰδιοφυῆς ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ ἰταλικοῦ ἔδαφους, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο συμπληρωτικὸν τούτου μέρος. Ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ ἔθνη παριστῶσι διὰ τοῦτο πλήρη καὶ τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου βίου.

Οὕτω λοιπὸν ἀνευρὼν ὁ ῥήτωρ τὸν ὀρισμὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς κλασικῆς φιλολογίας, μεταβιβάζει τὸν λόγον εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μέσων, δι' ὧν ἡ φιλολογικὴ ἐργασία ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Ταῦτα ἦσαν καὶ εἶναι, λέγει, τὰ διασωθέντα μέχρις ἡμῶν μνημεῖα τῆς γραφῆς, ἢτοι συγγράμματα παντὸς εἶδους, ἐν οἷς ἀπεικονίζεται ὁ πνευματικὸς βίος Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, καὶ δι' ὧν κατανοοῦμεν καὶ τὰ τῆς τέχνης μνημεῖα αὐτῶν. Ταῦτα ὅμως μόνον καὶ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἠδύναντο νὰ δώσωσιν ἡμῖν ζωηρὰν καὶ ἀκριβῆ τὴν εἰκόνα τοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἀνευ τῆς ἀναφορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας, ἐξ ἧς προήλθον καὶ ὧν τὴν φύσιν ἀπεικονίζουσιν. Αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὅμως ἦσαν ὅλως ἀγνώστοι τοῖς Εὐρωπαίοις κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ὡς μαρτυροῦσιν αὐταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου πρὸς ἑλληνας κληρικοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Τουρκογραικίᾳ αὐτοῦ, ἐκδοθεῖσα τῷ 1573 ἐν Τυβίγγῃ· μόνον ἀμυδρὰ τις γνῶσις αὐτῶν διεδόθη διὰ τῶν ὀλίγων ἀπὸ τοῦ 16^{ου} αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐπισκεπτομένων αὐτὰς Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν. Ἀκριβεστέραι γνῶσις τῶν χωρῶν τούτων ἦτο δυνατὴ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ὅτου μέγα πλῆθος λογίων ἤρξατο νὰ ἐπισκέπτηται, νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ περιγράφῃ τὴν ἑλληνικὴν χώραν καὶ τοὺς νῦν κατοίκους αὐτῆς. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν λογίων Εὐρωπαϊῶν πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἡ ἐρευνα τούτων, αἱ ἐπὶ τόπου γενόμεναι ἔρευναι, οὐδέποτε πρότερον ἦσαν μείζονες, γονιμώτεραι καὶ ἀκριβεστέραι ἢ αἱ γενόμεναι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετη-

ρίδας, καθ' ἃς μέγας ἀριθμὸς Ἀγγλων, Γάλλων, Γερμανῶν, Ἀμερικανῶν καὶ ἄλλων σοφῶν ἀνδρῶν διατρέχοντες τὰς ἑλληνικὰς χώρας πορίζονται καὶ μεταδίδουσιν ἡμῖν πλῆθος νέων εἰδήσεων ἑλληνικῶν, τέως ἀγνώστων, διαλευκαίνουσι καὶ καταληπτότερον ἡμῖν καθιστῶσι τὸ πνεῦμα τὸ ἐν τοῖς γραπτοῖς καὶ τεχνικοῖς μνημείοις τῶν Ἑλλήνων ἐνυπάρχον. Εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον τῆς ἐρέυνας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, δι' ἧς πρὸς τοῖς ἤδη ῥηθεῖσιν εὐρύνεται καὶ ὁ κύκλος τῶν τῆς ἀρχαιότητος γνώσεων δι' ἀνακαλύψεως νέων μνημείων γραφῆς καὶ τέχνης καὶ ἐπιβεβαιοῦνται πολλαὶ τέως ἀμφίβολοι εἰδήσεις, ἀμιλλῶνται ἀξιεπαίνως ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις Γερμανοὶ καὶ Ἕλληνες καὶ Γάλλοι διὰ συστάσεως ἰδίων ἐπιστημονικῶν καθιδρυμάτων, ὧν κύριος σκοπὸς εἶναι ἡ ἀνακάλυψις νέων φιλολογικῶν γνώσεων, νέων μνημείων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, καὶ ὧν οἱ καθ' ἑκάστην εἰς φῶς προαγόμενοι καρποὶ προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων.

Ἐνταῦθα μνημείον ποιεῖται ὁ ῥήτωρ τῶν πολλῶν ἀνακαλύψεων τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τῶν Γερμανῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ, τῶν τοῦ κ. Schliemann ἐν Τροίᾳ καὶ Μυκῆναις, τοῦ κ. Καραπάνου ἐν Δωδώνῃ, τῶν προσδοκωμένων ἐν προσεχεί μέρωντι γενέσθαι ἐκ μέρους τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐν Ἐλευσίνι καὶ Δελφοῖς, ὅπου αὕτη, ἐξαγοράζουσα τὰς ἐπὶ τῶν ἱερῶν τούτων τόπων οἰκίας τῶν ἰδιωτῶν, μελετᾷ νὰ ἐνεργήσῃ ἀνασκαφάς.

Εὐφῆμου ἔτι μνημείον ποιεῖται καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ γενομένων ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν τῆς Ἰταλικῆς κυβερνήσεως ἐν Πομπηῆᾳ καὶ Ῥώμῃ καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ τῶν ἐν ἄλλαις χώραις ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἢ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν καὶ ἐρευνῶν, δι' ὧν ὁσημέραι εὐρύνεται ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τῆς ἀρχαιότητος, διαλευκαίνονται πλεῖστα τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν χωρία, συμπληροῦνται αἱ τοπογραφικαὶ καὶ γεωγραφικαὶ ἡμῶν γνῶσεις.

α Οὕτω τὸ ἔδαφος τῶν κλασικῶν χωρῶν εἶναι, προσθέτει, μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἔτι σωζομένων πολλῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς

ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς πλαστικῆς καὶ γραφικῆς, μετὰ τῶν καθ' ἑκάστην ἀνευριττομένων ἀπειραρίθμων ἐπιγραφῶν καὶ τῶν πολλῶν τοῦ οἰκιακοῦ βίου σκευῶν πλουσιωτάτη τῆς φιλολογίας πηγή, παρέχουσα ἡμῖν ἄμεσον καὶ ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ἀρχαιότητος καὶ σαφῆ ἀντίληψιν τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν τοῦ ἀρχαίου βίου. Ὁ Winckelmann, συγγραφέων πρῶτος τὴν ἱστορίαν τῆς καλλιτεχνίας, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀπομιμήσεις τῆς τέχνης ῥωμαϊκῶν χρόνων· ἡμεῖς τούναντίον δυνάμεθα ἀνέτως καὶ ἀσφαλῶς νὰ γνωρίσωμεν τοὺς κανόνας τοῦ διὰ τῆς τέχνης ἀπεικονιζομένου κάλλους (Formenschönheit) ἐπὶ τῶν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης προελθόντων πρωτοτύπων, ἅτινα σαφῶς καὶ ὠρισμένως παριστάνουσιν ἡμῖν τὰς τῆς ἀναπτύξεως ἐποχάς. Αἱ ἡμέτεραι γνώσεις τοῦ πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, θρησκευτικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων, οὐχ ἦττον δὲ καὶ αἱ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν, ἐξετάθησαν πλεῖστον ὅσον κατὰ τε ἔκτασιν καὶ κατὰ βάθος.

Ἐν ἄλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι τὰ μόνα καλὰ, ἀ ποριζόμεθα ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ὑπὲρ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως αὐτῶν· αὗται παρέχουσιν ἡμῖν καὶ ἄλλας πηγάς. Ἡ τοὺς ἀρχαίους περιστοιχοῦσα φύσις ἐπενήργει πολὺ πλεόν ἐπ' αὐτῶν ἢ ὅσον ἐφ' ἡμῶν· ἡ ἐπενέργεια αὐτῆς ἦτο πολὺ ἰσχυροτέρα ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ χαρακτῆρος, τῶν ἀντιλήψεων, ἠθῶν καὶ νομοθετημάτων. Εἶναι δὲ λίαν ἐπαγωγὸν καὶ διδακτικὸν συνάμα νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἐπενέργειαν ταύτην ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον· ὁμολογῶ δὲ φιλαρέσκως ὅτι αἱ περὶ τούτου ἐν ταῖς προτέροις καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ περιοδείαις μου παρατηρήσεις ἦσαν αἰέποτε πηγὴ νέων ἀπολαύσεων. Ἡ ἄκρα λεπτότης καὶ ζωηρότης τοῦ πνεύματος, ἣτις διέκρινε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀποτέλεσμα κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους τῆς ποιότητος τῆς ἀττικῆς ἀτμοσφαιρας. Καὶ ἀληθῶς τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ τὴν ἀλήθειαν ταύτην, ἐξ αὐτοψίας πεῖραν λαβὼν τοῦ ἀπλέτου φωτός, τῆς διηνεκοῦς καθαρότητος καὶ διαφανείας τοῦ ἀττικοῦ καὶ μάλιστα τοῦ τῶν Ἀθηναίων οὐρα-

νοῦ; Πόσον δὲ σαφῆς καὶ ἀναμφίλεκτος εἶναι ἡ ἐν πολλαῖς περιστάσεσιν ἐπενέργεια τῆς φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας τῶν κατοίκων; Δυσκόλως δύναται τις νὰ εὔρη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις χρηστήριον ἐν χώρᾳ, ἐνθα τὸ ἐξέχον μεγαλεῖον τῆς φύσεως δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὸ κατάλληλον νὰ διαθέσῃ τὸν ἄνθρωπον εὐκόλον πρὸς θείας ἀντιλήψεις καὶ νὰ διεγείρῃ ἐν αὐτῷ ὑπόνοιαν μυστηριώδους ἐνεργείας θείων δυνάμεων. Ὁ ἰδὼν τὴν περίξ ἀγρίαν φύσιν τοῦ καταρρέοντος ὕδατος τῆς Στυγὸς καὶ τὴν καταπληκτικὴν σιωπὴν τῆς περικλειομένης ἀπὸ ὑψηλῶν μελανοπρασίνων δασῶν καταφύτων ὀρέων λίμνης τοῦ Φενεοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ μετὰ τῶν ἐν ταῖς ὄχθαις αὐτῆς ὑπογείων χασμάτων ἢ βαράθρων, καταλαμβάνει εὐκόλως πῶς ἐξ ἀνάγκης σχεδὸν συνήπτοντο μετὰ τῶν χωρῶν τούτων ὑποχθόνιοι ἔννοιαι¹⁾.

Ἐπὶ πολλοῦ ἤδη ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἡ ἐξ αὐτοψίας γνώσις συμπάσης τῆς φύσεως τῶν κλασικῶν χωρῶν συμβάλλει πλεῖστον εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τοῦ βίου καὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων· ἀλλ' ἐν τοῖς τελευταίοις κατὰ πρῶτον χρόνοις πεισθεῖσα ἡ ἐπιστήμη περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἀπεδέχθη τὰς ἐν τούτοις καρποφόρους ἐρεῦνας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν περὶ τῶν κλιματικῶν σχέσεων διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ Μικρασίας, περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐνταῦθα ἐμφανίσεως καὶ

1) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καθ' ἡμᾶς περὶ τῆς φύσεως τῆς τῶν Δελφῶν χώρας ὅπου τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τῆς ἐν Λεβαδείᾳ ὅπου τὸ τοῦ Τροφωνίου μαντεῖον. Ἐν ἑκατέροις τούτοις τὰ δι' ὑπογείων ἐνεργειῶν διαρρήχθέντα ὄρη, ἀποτόμως ὑψούμενα ἐπὶ βαθείας ἐν μέσῳ αὐτῶν φάραγος ἀφ' ἧς μόνον ὁ ἄνω οὐρανὸς φαίνεται, καὶ πᾶσα ἡ περίξ φύσις ἐκπλήττουσι τὴν διάνοιαν τοῦ θεατοῦ καὶ διεγείρουσιν ἐν αὐτῇ ἔννοιαν ὑπάρξεως ἐν ταῖς χώραις ταύταις δαιμόνων καὶ θεῶν, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπων. Γνώσις δὲ ἀκριβῆς τῆς φύσεως τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ὠδήγει τοὺς ἐνταῦθα ἱερεῖς εἰς ἐπωφελεῖ ἐπενέργειαν τῆς μυστηριώδους ταύτης φύσεως τῆς χώρας ἐπὶ τῆς διανοίας καὶ τοῦ βίου τῶν ἐπισκεπτομένων τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὡς διδάσκει ἡ ἱστορία αὐτῶν, ἐπὶ πολλοὺς ἐφεξῆς αἰῶνας μέχρι τῆς παρακμῆς τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας.

ἀναχωρήσεως τῶν πτηνῶν καὶ τῆς ἐποάσεως αὐτῶν αὐτόθι. Περὶ τῆς χλωρίδος τῆς Ἀττικῆς ἔχομεν πολυετεῖς καὶ ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἐκ προτροπῆς φιλολόγου, ἀναγνωρίσαντος ὅτι ἐντεῦθεν πηγάζουσι γόνιμα συμπεράσματα περὶ θρησκείας, λατρείας τοῦ θεοῦ καὶ χρονολογίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ αὐτὸς φιλόλογος συνήγαγε διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὰς τῶν σημερινῶν γεωργῶν τῆς Ἑλλάδος παρατηρήσεις, ἐκ πεποιθήσεως ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει καὶ νῦν τὰς αὐτὰς ἐν γένει ἐννοίας περὶ τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους ἃς εἶχον καὶ οἱ πρὸ χιλιοετηρίδων Ἕλληνες. Διὰ τῆς γνωστοποιήσεως τοιούτων παρατηρήσεων, ὅτι δηλαδὴ ἐν Ἀθήναις ἐν καιρῷ τοῦ θεοῦ ἐπέρχεται ἐντελής ἔλλειψις δρόσου, ἐξηγεῖται θαυμασίως ὁ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Ἑρσής, Πανδρόσου καὶ Ἀγραύλου μῦθος, καθ' ὃν ὁ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν θάνατος δὲν φαίνεται παράδοξος εἰς τὸν γινώσκοντα ὅτι οἱ ἐπὶ φυσικῶν φαινομένων στηριζόμενοι μῦθοι, ἀφοῦ ἐξέλιπεν ἐκ τῆς συνειδήσεως τοῦ λαοῦ ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν ἐννοία, μεταβάλλονται συνήθως εἰς θρησκευτικὰ δόγματα. Πανθομολογούμενον εἶναι πρὸς τούτοις, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ἐπέρχονται τοσαῦτα βρονταὶ καὶ ἀστραπαὶ μετὰ καταιγίδων καὶ θυελλῶν, ὅσαι ἐν τῇ τῶν Ἰωαννίνων χώρᾳ, ἐξ οὗ φαινομένου ἐξηγεῖται ἡ λατρεία τοῦ ἐν Δωδώνῃ ἐριγδούπου, τερψικεραύνου, βρονταίου καὶ ὑψιβρεμέτου Διός.

»Ὅπως ἡ φύσις τῶν κλασικῶν χωρῶν, οὕτω καὶ οἱ νῦν κάτοικοι αὐτῶν συντελοῦσιν ἐν πολλοῖς εἰς γνῶσιν τῆς ἀρχαιότητος. Μέγα πλῆθος φαινομένων ἐν τῷ χαρακτῆρι, ταῖς συνηθείαις καὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς ἐνεργείαις αὐτῶν παριστῶσι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀρχαῖα ὅμοια φαινόμενα, διότι ὑπὸ ὁμοίαν φυσικὴν κατάστασιν καὶ ὑπὸ τὸν αὐτὸν οὐρανὸν διατηροῦνται ἀείποτε καὶ ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων πολλὰ ὅμοια. Ἐντεῦθεν διατηροῦνται συνήθως πανταχοῦ ἐν ταῖς κατωτέρω τάξεσι τοῦ λαοῦ πολλαὶ ἐννοιαί καὶ συνήθειαι τῆς ἀρχαιότητος ἀνεξάλειπτοι. . . . Ἐν τούτοις ὅμως ὑπερέχουσι πολὺ αἱ ἑλληνικαὶ τῶν ἰταλικῶν χωρῶν. Ἐν τῷ βίῳ τῶν Νεαπολιτῶν

καὶ Σικελῶν ἰδίως σώζονται ἀληθῶς διάφορα ἀξιοσημεῖωτα λείψανα ἀρχαίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων· τὸ ἑλληνικὸν ὅμως ἔθνος, ἐπειδὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἰταλικὸν δὲν ἀνέπτυξεν ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρις ἡμῶν νέον ἴδιον πολιτισμὸν (cultur), διατηρεῖ πιστότερον καὶ ἐν μείζονι ἀναλογία ἀρχαίας ἐννοίας καὶ συνηθείας. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε πολὺ ἡ φύσις τῆς χώρας, ἡ τῶν διαφόρων μερῶν αὐτῆς ἀπομόνωσις καὶ ἀποκλειστικότητα καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν νήσων, ὡς καὶ ὁ μείζων περιορισμὸς τοῦ γυναικείου φύλου, ὅπερ πλεόν τοῦ ἄρρενος ἐμμένει πιστὸν εἰς τὰ ἀρχαῖα. Τὸ ὑπὸ Φαλλμεραῦερου ἄλλοτε ῥηθὲν καὶ διὰ θαυμασίας ῥητορικῆς εὐγλωττίας ὑποστηριχθὲν παράδοξον, ὅτι οἱ νῦν κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι Ἕλληνες, ἀλλὰ Σλαῦοι, οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἄξιον δύναται νὰ ἦναι, διότι τοῦτο, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ ἐκφράσας περιώρισεν ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς ἐν Εὐρώπῃ Ἑλλάδος, δὲν ἐξέτεινε δὲ ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῆς Μικρασίας, εἰ καὶ ἐνίοτε μετὰ διαβολικῆς αὐταρσεκείας ἐκφέρει γενικῶς, διατηρεῖται μὲν ἔτι ἐν ταῖς κεφαλαῖς ἰδιωτῶν τινῶν, θεωρεῖται ὅμως νῦν ὡς ἐντελῶς ἀκυρωθὲν δι' ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐρευνῶν. Ἀληθῶς ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι σλαυικαὶ μεταναστεύσεις, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐξεσλαβίσθησαν, οἱ Σλαῦοι τὸναντίον ἐξελληνίσθησαν. Λέγοντες λοιπὸν ὅτι περιεσκεμμένοι ἔρευναι τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συντελοῦσιν εἰς ὄφελος τῆς ἀρχαιομαθείας, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι διὰ τούτου ποριζόμεθα ὑπὲρ αὐτῆς ὅλως νέον ὕλικόν, ἀλλ' ὅπου ἀποδεδειγμένως ὑπάρχει παρὰ τοῖς νῦν Ἕλλησιν ἀρχαῖόν τι ἑλληνικὸν κληροδότημα, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς ἀγραμμάτοις, δέον ἡ ζῶσα αὕτη δημοτικὴ παράδοσις νὰ συμπληρώνη τὴν πολλακίς ἀτελῆ παράδοσιν τῶν συγγραφέων, νὰ ἐξηγῆ καὶ νὰ διαλευκαίνῃ σπουδαίως.

»Καὶ αὐταὶ τέλος αἱ τοῦ λαοῦ διάλεκτοι δύνανται νὰ χορηγήσωσιν εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν οὐ μικρὸν κέρδος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ὑπερέχει πλεόν ἡ Ἑλλάς τῆς Ἰταλίας. Ἀληθῶς καὶ ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ ἐκ πασῶν ἐν γένει τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν δυνατὸν νὰ προέλθῃ οὐχὶ μικρὸν κέρδος διὰ τὴν γνῶ-

σιν τῆς τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ γλώσσης, διότι αὐταὶ ὡς θυγατέρες τῆς λατινικῆς ὀδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς ὀρθὴν κρίσιν περὶ τινων τύπων τῆς τοῦ Πλαύτου γλώσσης. Ἡ νεωτέρα ὁμοίως ἐλληνικὴ γλῶσσα κεῖται πολὺ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ αἱ ῥωμαϊκαὶ γλῶσσαι πρὸς τὴν λατινικὴν, οὔσα οὐχὶ νέα ἐν γένει γλῶσσα, ἀλλ' ἡ νεωτάτη φάσις τῆς ἐλληνικῆς, καὶ ἐν τοῖς πλουσίοις διαλεκτικοῖς αὐτῆς ιδιώμασι διατηροῦσα πλεῖστα ἴχνη τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ μέγαν πλοῦτον γνησίων ἐλληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων. Ἐντεῦθεν δύναται ἡ νεοελληνικὴ νὰ παρέχη ἐν γένει μέγα κέρδος εἰς ἀκριβῆ σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, ἰδίως δὲ καὶ οὐ μικρὰν ἐπικουρίαν εἰς κατανόησιν χωρίων τινῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Οὐ μικρὸν εἶναι πρὸς τούτοις τὸ κέρδος, ὃ πορίζεται ἐκ τῆς νεοελληνικῆς καὶ ἡ λεξικογραφία, διότι ἐξ αὐτοῦ δυνατόν νὰ ὀρισθῶσι πλεῖστα ὀνόματα τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἅτινα σώζει ἔτι ἡ τοῦ λαοῦ γλῶσσα» 1).

Οὕτως ἀπέδειξεν ὁ ῥήτωρ ὁποῖαν ὠφέλειαν δύναται νὰ ἔχη ἡ φιλολογία ἐκ τῆς δι' αὐτοψίας γνώσεως καὶ ἐρεύνης τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, τοῦ βίου τῶν κατοίκων αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ τόπους γλωσσικῶν ιδιωμάτων τῶν νῦν Ἑλλήνων. Τοὺς λόγους αὐτοῦ τούτους μετεφράσαμεν ἐλευθέρως χάριν τῶν μὴ γνωσκόντων τὴν γερμανικὴν ἢ μὴ ἔχόντων αὐτὸν τὸν λόγον τοῦ ῥήτορος, ὅπως γίνωσι γνωστότεροι τοιαῦται κρίσεις εἰς τοὺς ἡμετέρους καὶ ἰδίως τοὺς διδάσκοντας τὰ ἐλληνικά· διότι πιστεύομεν ὅτι πολὺ ἔσται τὸ ἐκ τῆς γνώσεως τῶν ὀρθοτάτων τούτων παρατηρήσεων τοῦ εἰδήμονος τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ τοῦ βίου σοφοῦ καθηγητοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου κέρδος αὐτῶν, οἵτινες οὐ μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας δύνανται νὰ μεταδώσωσι τὰς ἀληθείας αὐτὰς εἰς τοὺς ὑπ' αὐτῶν διδασκομένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ, ἔχοντες αὐτὰς ὀδηγὸν εἰς τὰς ἰδίας τῶν μελέτας, νὰ πο-

(1) Ἐνταῦθα ἔδει νὰ προσέσθῃ, ὁ ῥήτωρ, ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ὀνόματα τῶν ἰχθύων εἰσὶν ἐλληνικά, ὡς καὶ πλεῖστα τῶν τῆς γεωργίας ἀντικειμένων.

ρισθῶσι πολλοὺς καὶ καλοὺς καρποὺς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὰς φιλολογικὰς τῶν ἐρέυνας.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις ταύτας, συμπληρῶν τὸν λόγον τοῦ ὁ ῥήτωρ, ἐπάγει, ὅτι οὐδεὶς τῶν εἰδημόνων θέλει θέσει ἐν ἴσῃ σημασίᾳ τὰς διαφόρους ταύτας καὶ ἐμμέσους πηγὰς, ἅς παρέχουσι νῦν αἱ κλασικαὶ χῶραι, καὶ τὰς ἀμέσους, ἧτοι τὰς τῶν συγγραφέων καὶ τῶν σωζομένων μνημείων, καὶ ὅτι οἱ ὀλιγοροῦντες αὐτῶν κατ' ἀρχὴν εἰσι σχολαστικοὶ καὶ ἐπιζημίοι πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην. Ὁ ἀληθῶς ἐρευνῶν φιλόλογος σύνοιδε πάντοτε ὧν δεῖται, καὶ οὐδέποτε ἀποκρούει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ διαφωτίσῃ αὐτὸν εἰς ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ. Ἐνεκα δὲ τῆς μεγάλης ποικιλίας τῶν ἐντεῦθεν ποριζομένων γνώσεων ἔρχεται εἰς κοινωνίαν ἡ φιλολογία πρὸς πολλὰς ἄλλας παλαιὰς καὶ νέας ἐπιστήμας, τηροῦσα οὕτω νεανικὴν ζωὴν. Διὸ ὁ νομίζων αὐτὴν νεκρὰν ἐπιστήμην δὲν ἔχει ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς οὐσίας αὐτῆς.

Ἐφ' ὅσον δὲ μὲ τὴν πρόοδον τοῦ χρόνου εὐρύνεται διὰ τοῦτο ὁ κύκλος τῶν γνώσεων τοῦ φιλολόγου, ἐπὶ τοσοῦτον ὀφείλει οὗτος νὰ τηρῆ ἀκέραια ὅσα ὡς ἴδια τῆς ἐπιστήμης του ἐθεώρησεν ἐξ ἀρχῆς, μὴ ἀνεχόμενος νὰ περιστέλληται ἅπτη εἰς τὴν θεωρίαν μόνην τῆς γραμματικῆς καὶ κριτικῆς, εἰς ἣν ἤθελε νὰ περιορίσῃ αὐτὴν ὁ Γ. Ἐρμαννος. Ἀληθῶς ἡ γραμματικὴ καὶ κριτικὴ εἶναι ἀναγκαῖα στοιχεῖα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτῆς ὑπάρξεως, ἡ δὲ γλῶσσα τὸ μέσον δι' οὗ καταννοοῦμεν τὸ περιεχόμενον τῶν τῆς γραφῆς καὶ τέχνης μνημείων, καὶ διὰ τοῦτο ἡ μὲν ἀκριβὴς γνῶσις αὐτῶν εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντα φιλόλογον, ἡ δ' ἀτελής ἐπιζημία ἐν πάσαις ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ. Πλὴν τούτου δὲ ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα, οὐχὶ διὰ τὸν πρακτικὸν τοῦτον σκοπὸν αὐτῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ καθ' ἑαυτήν, διότι αὐτὴ ἐκ τῶν κυριωτέρων μνημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων οὔσα καὶ οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀρχαιότητος, δέον νὰ ἐξετάζηται ἐπιμελέστατα μέχρι τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς μερῶν.

Ἐπὶ τῶν ἡμετέρων μάλιστα χρόνων ἡ τῆς γλώσσης μελέτη

προήχθη πολὺ δι' ὄλως νέων ἐρευνῶν, ἀφ' ὅτου ὁ Βόππ, ἀνακαλύψας τὸν κύκλον τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν, ἐθεμελίωσε τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἣτις ἐν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ταχεῖαν καὶ μεγάλην ἐπίδοσιν λαβοῦσα, διεφώτισε πολυειδῶς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, αἰτινές εἰσι μέλη τῆς γλωσσολογίας ταύτης. Ἄλλ' εἰ καὶ ἡ σχέσις τῆς κλασικῆς φιλολογίας πρὸς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν καὶ πρὸς τὴν ἐφ' ἡμῶν κατὰ πρῶτον ἀναφανείσαν συγκριτικὴν μυθολογίαν ἀπεδείχθη ἤδη ἰκανῶς, καὶ ὁμως παραγνωρίζεται αὕτη ὑπὸ τινῶν ἔτι, δοξαζόντων ὅτι ἡ κλασικὴ φιλολογία, ὑπόθεσιν ἔχουσα μόνον τὸν βίον τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, οὐδὲν ἔτι ἐνδιαφέρεται περὶ τῶν ἐξαγομένων τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἣτις οὐδὲν μέρος τῆς κλασικῆς φιλολογίας εἶναι. Καὶ ὁμως ἀναγκαῖον ἐξ ἴσου εἶναι νὰ γνωρίσῃ ὁ φιλόλογος τὰ ἐξαγόμενα τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτὰ ἐν ταῖς γλωσσικαῖς αὐτοῦ μελέταις, ὅπως καὶ ὁ ταύτης ὁπαδὸς τὰ τῆς κλασικῆς φιλολογίας. Ἡ ἀλληλουχία δὲ καὶ ἀλληλεπίδρασις αὕτη ὑπάρχει καὶ ἐν ἄλλαις ἐπιστήμασι, ἀφ' ὧν ἡ φιλολογία οὐκ ὀλίγον ὠφελεῖται. Ὁ ἐνδιατρίβων π. χ. εἰς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς νομοθεσίας αὐτῶν, ὀφείλει νὰ ἀποκτήσῃ γνῶσεις πολιτικὰς καὶ τοῦ δικαίου, ὧν ἄνευ ἀδύνατος εἶναι ἀληθῆς κατανόησις ἐκείνων. Οὕτω καὶ ὁ θέλων νὰ χρησιμοποίησῃ εἰς τὰς ἰδίας μελέτας καὶ ἐρεῦνας φιλόλογος τὰ τῆς συγκριτικῆς φιλολογίας ἐξαγόμενα, ὀφείλει νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιστήμης ταύτης, δι' ἀκροάσεως ἐν πανεπιστημίῳ μαθημάτων τινῶν τῆς συγκριτικῆς γραμματικῆς ἢ ἀπασῶν ἢ τινῶν μόνον Ἰνδοευρωπαϊκῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης. Μακρὰ ὁμως καὶ ἀκριβοῦς γνῶσις τῶν γλωσσῶν τούτων εἶναι ἐπιζήμιος εἰς τὴν κλασικὴν φιλολογίαν, ὡς ἀποτρέπουσα ἀπὸ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως ταύτης ἕνεκα τῆς ἀνεπαρκειᾶς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ δυναμένου εἰς πολλὰ συγχρόνως μετ' ἐπιστάσεως ἀσχολεῖσθαι.

Ἡ κριτικὴ μετὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς συνημμένη σκοπὸν ἔχει

τὴν ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, οὐ ἄνευ ἀδύνατος ἡ ἀκριβοῦς καὶ ἀληθῆς τῆς ἀρχαιότητος ἀναγνώρισις· διότι οὔτε ἡ παράδοσις τοῦ πραγματικοῦ ταύτης, οὔτε ἡ τῶν ἡμετέρων πηγῶν εἶναι σαφῆς καὶ καθαρὰ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διακριθῇ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς, τὸ γνήσιον τοῦ νόθου, τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τοῦ τυχαίως ἢ σκοπίμως μεταποιηθέντος. Πάντα δὲ τὰ τῆς φιλολογίας μέρη ἔχουσιν ἐξ ἴσου ἀνάγκην τῆς κριτικῆς, ἡ δὲ ταύτης μέθοδος εἶναι ἐν γένει ἡ αὐτὴ πανταχοῦ· ἐν τῇ ἐρευνῇ ὁμως τῶν ἀρχαίων κειμένων διεμορφώθη αὕτη κατὰ μικρὸν εἰς αὐστηρῶς κανονισθεῖσαν ἐμπειρίαν ἢ τέχνην. Ἐν ᾧ πρότερον παρηκολούθουν τὰ ἄριστα χειρόγραφα κατ' ἀρέσκειαν καὶ ἄνευ ὀρισμένων κανόνων, ἐν ἀρχαιοτέροις δὲ χρόνοις ἠρίθμουν ἀντὶ νὰ σταθμίζωσι τὰς μαρτυρίας, ἀπὸ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἐμμ. Βεκκέρου καὶ Λαχμάννου διδασκόμενοι, ἤρξαντο οἱ κριτικοὶ διὰ περισσευμένης συγκρίσεως τῶν χειρογράφων νὰ ἀναζητῶσι τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, νὰ διακρίνωσι τὰς ἐμμέσους ἀπὸ τὰς ἀμέσους μαρτυρίας, τὰς ἀξιοπίστους ἀπὸ τῶν ὑπόπτων, καὶ οὕτω νὰ ὀρίζωσι τὴν σχετικῶς γνησίαν παράδοσιν. Δι' ἀκριβοῦς ἐφαρμογῆς τῆς μεθόδου ταύτης δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἱστορίας τῶν κειμένων, καὶ οὕτω νὰ προσδιορισθῇ μετὰ τινος ἀκρίβειας προσεγγιζούσης εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ ποιότητος πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθέντος ἀρχικοῦ κώδικος, ἐξ οὗ ἐπήγασαν κατὰ διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας οἱ σωζόμενοι. Οὕτως ἡ τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος διπλωματικὴ κριτικὴ ἔσχεν ἀνάπτυξιν ἐπιστημονικὴν, συγχρόνως δὲ καὶ τῆς ἐξ εἰκασίας κριτικῆς τὸ στάδιον ἰσοπεδώθη διὰ τῆς ἀνευρέσεως τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ ἀληθοῦς παραδόσεως καὶ δι' ἀκριβοῦς ἐρεῦνης τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ἐνὸς ἐκάστου τῶν συγγραφέων καὶ τῶν προσφδιακῶν καὶ μετρικῶν νόμων τῶν ποιητῶν.

Ἄν δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα φαίνεται ὅτι ἡ φιλολογία δὲν ἵσταται ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν εἰς ἰκανὸν ὕψος, αἰτία τούτου εἶναι οὐχὶ ἔλλειψις σπουδαίων, ἀλλὰ τὸ ὁσημέραι αὐξάνον πλῆθος

ἀσθενῶν καὶ ἡμαρτημένων κριτικῶν ἐργασιῶν· διότι μέγας ἀριθμὸς ἀνικάνων, λυπηρὸν εἶπεῖν, προσερχόμενοι εἰς τὸν φιλολογικὸν τοῦτον κλάδον, τολμῶσιν οὐχὶ σπανίως νὰ ἐπιλύωσι δυσχερέστατα ζητήματα· ἀλλὰ καὶ τινες ἔτι ἱκανοὶ καὶ γεγυμνασμένοι καὶ ἄλλως σπουδαῖοι φιλόλογοι, μὴ προσέχοντες εἰς τὰ τῶν συγγραφέων ἰδιώματα, ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ δὲ ἰδέᾳ ὅτι καθαρίζουσι τὰ ἀρχαῖα κείμενα ἀπὸ ἀλλοτριῶν προσθηκῶν, πολυειδῶς ἐπιβουλεύονται τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα τῶν συγγραφέων ὅπερ μετὰ λύπης βλέπομεν γινόμενον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ὑπὸ μικρῶν καὶ μεγάλων φιλολόγων, μὴ ἐχόντων ὅμως τὴν πρὸς τὴν κριτικὴν ἀπαιτουμένην φυσικὴν ἰκανότητα μηδὲ τῶν ἰδιωμάτων τῶν συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἀκριβεῖς γνώσεις.

Κατὰ τὰ εἰρημένα τὸ ἔδαφος τῆς φιλολογίας εἶναι νῦν εὐρύτατον, καὶ διὰ τοῦτο ἀδύνατον νὰ τὸ διατρέξῃ εἷς, καὶ ἂν οὗτος τύχη νὰ ἔχη σιδηρᾶν ὑγείαν καὶ σχολὴν ὑπὸ οὐδενὸς ἄλλου ἔργου ταρασσομένην. Ἀνάγκη διανομῆς τῆς ἐργασίας. Ἐκαστος δέον νὰ ἀσχολῆται περὶ τὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης, ὃν κλίσις καὶ ἰκανότης ὑποδεικνύει αὐτῷ, οἷοςδήποτε καὶ ἂν ᾖ οὗτος, διότι πάντες οἱ τῆς φιλολογίας κλάδοι εἰσὶ σπουδαῖοι καὶ οὐδεὶς τοῦ ἄλλου ὑποδεέστερος κατὰ τὴν ἀξίαν. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ἔχη πᾶς τις γνῶσιν τῆς ἐκτάσεως τῆς φιλολογίας, διότι ἄνευ γνώσεως τοῦ ὅλου, ἀδύνατον νὰ κατανοηθῇ τὸ μέρος, οὐδὲ τὸ ὅλον ἄνευ γνώσεως τῶν μερῶν· ἀμφότερα εὐρίσκονται ἐν ἀμοιβαίᾳ σχέσει καὶ ἀλληλεπιδράσει. Ὁ ἀσχολούμενος εἰς ἓνα τινὰ κλάδον μόνον, ὅσον καὶ ἂν ἀκριβολογήσῃ ἐν αὐτῷ, ἄνευ γνώσεως τῆς ὅλης ἐπιστήμης, οὗτος μένει πάντοτε ἐν τοῖς προπυλαίοις τοῦ ναοῦ, οὐδέποτε δυνάμενος νὰ εἰσέλθῃ καὶ θεάσῃται καὶ θαυμάσῃ τὰ ἐν τῷ ναῷ ἱερά. Ὁ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἐνδιατρίβων, ἀποβλέπων ὅμως πάντοτε εἰς τὸ ὅλον, ὃ εἶναι τῆς ἐπιστήμης σκοπὸς, εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς αὐθαιρεσίας καὶ σμικρολογίας, καὶ δύναται νὰ ἀντικρούσῃ ἀποτελεσματικῶς ἀπάσας τὰς κατὰ τῆς φιλολογίας πολεμικὰς ἐπιθέσεις, ἅς οὐχὶ σπανίως τολμᾷ κατ' αὐτῆς

ἄξιστος ὑλισμὸς, καὶ νὰ κατορθώσῃ ἵνα παρίσταται πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ πνεύματος ἡ γενικὴ εἰκὼν τοῦ ἀρχαίου βίου ἀείποτε ἐν καθαρᾷ ὄψει καὶ ἐν φωτεινῇ μορφῇ, καὶ νὰ μένη πάντοτε τῆς ἀνθρωπότητος κτῆμα ἐς αἰεὶ κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Θεουκυδίδου.

Τοιοῦτος ἐν περιλήψει ὁ τοῦ κ. Βερνάρδου Σμιδίου περὶ φύσεως τῆς φιλολογίας λόγος, οὗ τὴν ἀνάγνωσιν συσταίνομεν τοῖς παρ' ἡμῖν νέοις φιλολόγοις.

Ἄ. Μιχαήλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντία, Ὁξωρίῳ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνῃ τοῦ δήμου Ἀθηναίων ὑπὸ Σπυριδῶνος Π. Λάμπρου, δ. φ. καὶ ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Τόμος α', περιέχων τὰς ὀμιλίαις, τοὺς λόγους καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 368].

Διατρίψας ὁ ἐκδότης τοῦ ἀναγγελλομένου συγγράμματος ἐν τῇ βορείῳ καὶ δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἀκρόασιν μαθημάτων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων, τελευταῖον ἠσχολήθη εἰς περιουναγωγὴν ὕλης ἀναφερομένης εἰς τὴν καθόλου ἑλληνικὴν γραμματολογίαν καὶ ἱστορίαν καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῶν μέσων αἰώνων, συλλέξας αὐτὴν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ἀθήνας παρέσχεν εὐθὺς δείγματα τῆς φιλοπονίας καὶ ἀκριβείας καὶ χρησιμότητος τῶν αὐτοῦ πολυετῶν σπουδῶν, ἐκδοὺς πρὸς ἄλλοις τισὶ περὶ Ἀθηναίων διεξοδικὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ διατριβὴν, ἐν ᾗ ἐξετάζει κατὰ πηγὰς ἀνεκδότους ὅποια ἦτο ἡ κατάστασις τῆς πόλεως ταύτης κατὰ τὸν 15' μ. Χ. αἰῶνα, ἐρανισάμενος πολλὰς περὶ αὐτῆς εἰδήσεις ἐξ ἀνεκδότων ἐν μέρει συγγραμμάτων τοῦ τότε Ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Μ. Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἦτο πρόδρομος τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑφ' ἡμῶν νῦν ἀγγελλομένου συγγράμματος, ὅπερ περιέχει μάλιστα

νον μέρος τῶν συγγραφῶν τοῦ λογίου τούτου ἱεράρχου τῶν Ἀθηνῶν, ἐκδοθὲν πρὸ μικροῦ καὶ περιέχον νέαν ἀπόδειξιν τῶν φιλολογικῶν γνώσεων τοῦ εὐπαιδευτοῦ ὑφηγητοῦ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου.

Ἐν τῷ βραχεῖ προλόγῳ τῷ προτασσομένῳ εἰς τὸν ἤδη ἐκδοθέντα α' τόμον τῶν σωζομένων τοῦ Ἀκομινάτρου παρέχει ἡμῖν ὁ ἐκδότης τὰς ἐξῆς εἰδήσεις περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ ἱεράρχου τούτου, ὅτι αμόλις ἦτο ἐκδεδωμένον τὸ ὄγδοον μέρος αὐτοῦ ἐν πρωτοτύπῳ ἢ ἐν λατινικῇ μεταφράσει, τὰ δὲ λοιπὰ κατέκειντο ἀνέκδοτα καὶ δὴ καὶ ὅλως ἄγνωστα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Φλωρεντίας, τοῦ Ὁξωνίου, τοῦ Ἐσκουριάλου, τῶν Παρισίων, τῆς Βιέννης, τῆς Ῥώμης· καὶ ὅτι αὐτὸς ἀδιατρίψας ἐπὶ διετίαν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς βιβλιοθήκαις καὶ τοῖς ἀρχείοις περὶ τὴν ἐξερεύνησιν καὶ μελέτην τῶν κωδίκων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, μετ' ἰδιάζοντος δὲ διαφόρου περισυνάγων τ' ἀφορῶντα εἰς τὴν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Ἀθηναϊκὴν ἱστορίαν, δὲν ἠδυνάμην νὰ παρέλθω ἀμελέτητα τὰ ἔργα τοῦ Ἀκομινάτου· καὶ δὴ ἀντέγραψα ἐν ταῖς ἄνω εἰρημέναις βιβλιοθήκαις, πλὴν τῆς τοῦ ἰσπανικοῦ Ἐσκουριάλου ὅπου δὲν ἠτύχησα νὰ μεταβῶ, ἐξ ἑννέα κωδίκων καὶ ἀντέβαλον κριτικῶς πάντα τὰ σωζόμενα τοῦ Μιχαήλ, ἐτοιμάσας αὐτὰ πρὸς ἐκδοσιν.

Οὕτω λοιπὸν διὰ πολλῶν πόνων καὶ δαπανῶν ἠτοιμάσθη πρὸς ἐκδοσιν ἡ ὕλη, ἣτις βεβαίως θὰ ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἀνέκδοτος, εἰ μὴ παρεῖχεν ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναίων τὴν πρὸς ἐκδοσιν ἀπαιτουμένην δαπάνην, διότι οἱ παρ' ἡμῖν λόγιοι ὀφείλουσι δυστυχῶς νὰ εὕρωσιν αὐτοὶ καὶ τὴν τοῦ τύπου δαπάνην· ἄλλως οἱ πόνοι τῶν μένουσι γνωστοὶ μόνον αὐτοῖς καὶ ἐν χαρτοφυλακίαις καὶ οὐδὲν ἐξ αὐτῶν ὄφελος τῇ ἡμετέρᾳ φιλολογίᾳ. Ὁ κ. Λάμπρος ὁμως ἠτύχησε νὰ εὕρῃ ἀρωγὸν πρὸς γνωστοποίησιν τῶν πόνων του τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἐκ τῆς περὶ Ἀθηνῶν διατριβῆς αὐτοῦ πεισθεὶς περὶ τῆς ἀξίας τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀκομινάτου, παρέσχε πάνυ ἐλευθερίως τὴν πρὸς ἐκδοσιν αὐτῶν δαπάνην. Οὕτως ἔχομεν νῦν

ἐξηκριβωμένον καὶ ἐν κομψῇ ἐκδόσει ἐκτετυπωμένον τὸ κείμενον συγγραφῶν τινῶν τούτου, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐλπίζομεν νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ἐν ἑ' τόμῳ· ἔτι δὲ καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐκδότου, ἐν ἣ γίνεται λόγος, καθὰ οὗτος λέγει, περὶ τῆς καθόλου βυζαντιακῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἀκομινάτου ἰδίως, περὶ τοῦ βίου τοῦ συγγραφέως, περὶ τῆς κριτικῆς τῆς ἐφαρμοστέας εἰς τὴν ἐκδοσιν βυζαντινῶν συγγραφέων, περὶ τῶν κωδίκων ἐν οἷς σώζονται τὰ ἔργα τοῦ Μιχαήλ κτλ. ὡς ἀναφερομένην εἰς αὐτὰ τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως τὰ δημοσιευόμενα ἐν ἀμφοτέροις τοῖς τόμοις.

Ἀναμένοντες τὴν ἐκδοσιν τοῦ ὅλου ἔργου ἐκ τῆς φιλοπονίας τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐλευθεριότητος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἐκφράζομεν ἀπὸ τοῦδε τὴν χαρὰν ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐκδόσει ταύτῃ, ἣτις μετέχει οὐ μόνον φιλοκαλίας καὶ χάριτος τυπογραφικῆς σπανίας παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ φιλολογικῆς ἀκριβείας, ἣν δυστυχῶς δὲν εὕρισκομεν εἰς πάσας τὰς ἐκδόσεις τῶν βυζαντινῶν συγγραφέων, διότι αὐταὶ ἐκδίδονται ἐνίοτε ὑπὸ λογίων οὐχὶ ἀκριβῶς γινωσκόντων τὴν τῶν συγγραφέων τούτων γλῶσσαν. Νομίζομεν δὲ ὅτι δὲν ἐκφράζομεν ὑπερβολὴν φίλαυτον, δισχυριζόμενοι ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα καταλληλότεροι νὰ ἐκδώσωμεν ἀκριβέστερον τοὺς βυζαντινοὺς, ὅταν ὁμως πρὸς τοῦτο καλῶς παρασκευασθῶμεν, ὡς δυνάμενοι νὰ εἰσδύσωμεν βαθύτερον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης αὐτῶν, συγγενοῦς τῆς ἡμετέρας καὶ μὴδὲ πολὺ ἀπεχούσης ἀπὸ τῆς νῦν λαλουμένης. Ἀνάγκη ὁμως νὰ πληθυνθῇ παρ' ἡμῖν πρότερον ἢ γινῶσις καὶ νὰ ὑπάρχωσι τὰ πρὸς ἐκδοσιν μέσα καὶ ἀναγνώσται πολλοί· διότι ὁμως νῦν οὔτοι εἰσὶ λίαν εὐάριθμοι καὶ τὰ χρηματικὰ μέσα μικρὰ, ἐντεῦθεν καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἐκδιδόμενα φιλολογικὰ ἔργα σπάνια καὶ ἰσχνὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ.

Ἐγγραφον κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

1.

Ἐπί.....ἄρχοντος, μηνός Ποσιδε-
 ωνος)ει ἰσταμένου ΟΥΞ
ἔδοξεν Σαλαμινί-
 οισ' ἐπειδὴ.....)ίδης Εὐδούλου Σαλ-
 5 αμίνιος ἐπιμελη ;)τῆς γενόμε(ν)ος..
ε τάς τε θυσί(α)ς (πά-
 σας ἔθυσεν ὅσας πρ)οσῆκν αὐτῷ ὑπέ-
 ρ)Ι τῆι Ἀφροδίτῃ κ-
 ... ὄμενον εἰς (τ)ὴν τ-
 10 Ι εἰς τὰ Ἀδώνια Ε;
 ... ΓΕ;
 ...

Τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ στήλης λίθου Ὑμηττίου, σωζούσης ἄνω μέρος τοῦ ἀετωματίου της, ἄλλως δὲ ἠκρωτηριασμένης τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῶ ὀρῶντι καὶ κάτω, ὕψους 0,23, πλάτους 0,17, πάχους 0,11. Εὐρέθη ὁ λίθος ἐν Πειραιεῖ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἀθην. Ἑταιρίας.

Τὰ γράμματα εἶναι στοιχηδὸν κεχαραγμένα, πλὴν ὅτι ἐν στίχῳ δ'. ἐν γράμμα, τὸ δεύτερον Υ, εἶναι στριμμωμένον μεταξὺ τοῦ Ο καὶ τοῦ Λ. Ὑποθέτω ὡς ἐκ τοῦ ὑπολειπομένου ἄνω μέρους τοῦ ἀετωματίου, ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἥμισυ τοῦ πλάτους τοῦ λίθου θὰ ἐξέλιπε, καὶ λοιπὸν ὅτι 28 περίπου γράμματα θὰ εἶχε ποτε ἕκαστος στίχος, πλὴν τοῦ τετάρτου, περιλαβόντος πιθανῶς 29. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τοῦ δ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος, μεσοῦντος ἢ μᾶλλον τελευτῶντος. Τὸ ἐκλιπὸν ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἐν τῷ α'. στίχῳ θὰ εἶχεν ἕξ ἢ τὸ πολὺ ἑπτὰ γράμματα.

Τὸ ψήφισμα, ὡς ἐκ τοῦ γ' στίχου φαίνεται, εἶναι τῶν Σαλαμινίων, τυχὸν τῶν ἐν Πειραιεῖ κατοικούντων καὶ συγκεκροτημένων ἴσως ὡς θιασωτῶν ἢ ὀργεῶνων πρὸς τέλεσιν λατρείας τινὸς ἐιδικῆς τῆς Ἀφροδίτης ("Ἴδε στίχ. η'). Τὰ δὲ Ἀδώνια, τὰ ἐν στίχ. ι'. μνημονευόμενα, γνωστὰ ὡς τελούμενα πενθίμως ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Νικίου, ιγ'), πιθανώτατα δὲ τὰ αὐτὰ ἐτελοῦντο καὶ ἐν Πειραιεῖ, ἐνθα ἱερὸν ἦτο τῆς Ἀφροδίτης ὑπὸ Κό-

νωνος κτισθὲν (Παυσαν. Α, 1, 5) καὶ ἄλλο ὑπὸ τῶν ἐκ Κύπρου Κιτιέων, ὡς ἐξ ἑνὸς ψηφίσματος ἠξεύρομεν τοῦ ἐν Corp. Inscr. Attic. II, ὑπ' ἀριθ. 168.

Τὸ δυσκολώτατον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης μέρος μοὶ φαίνονται τὰ τρία τελευταῖα γράμματα τοῦ β'. στίχου, τὰ ὅποια δὲν ἠξεύρω πῶς νὰ οἰκονομήσω. Ἄν τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ ἐκληφθῆ ὡς θῆτα, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι λανθάνει ἐκεῖ ἢ ἀρχὴ φράσεως τινος κατὰ γενικὴν ἀπόλυτον τεθειμένης οἷον θυσ(ίας τελεσθείσης), ἢ κανὲν ὄνομα κύριον, ὄνομα δηλ. ἀνδρὸς τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ. ἀλλ' οὔτε βλέπω ἐγὼ ἐντὸς τοῦ καλῶς διατετηρημένου Ο σημεῖόν τι ἢ κεραίαν ὑποδηλοῦσαν τὸ θῆτα, οὔτε ἠξεύρω ὑπάρχον ὄνομα εὖχρηστον Ἑλληνικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς συλλαβῆς Θυσ, ἢ Ουσ. Ἄν δέ τις συνεπλήρου οὐσ(ης ἐκκλησίας), θὰ ἦτο πολὺ ἀβεβαία ἢ φράσις καὶ δὲν θὰ ἀνεπλήρου καὶ ὄλον τὸν χῶρον, ὅσος ὑποθέτομεν εὐλόγως ὅτι ἐξέλιπεν. Εἰς μείζονας δυσχερείας καὶ ἀτοπίας πιθανῶς θὰ ἐνέπιπτε καὶ ὅστις ἀπὸ τῶν τριῶν τούτων γραμμάτων ΟΥΣ ἤθελε τυχὸν ἐξαρτήσῃ δύο συλλαβὰς τερος, ἵνα ἀποτελέσῃ ἑναρθρον ἐπίθετον ὁ ὕστερος· διότι δὲν θὰ εἶχεν ὕστερον καὶ κατάλληλον οὐσιαστικὸν νὰ προσθέσῃ μετὰ τοῦ ῥήματος εἶπεν. Ὡστε πανταχόθεν ἀπορία.

2.

.....
 . ων καὶ μ...
 θυσίαν του ...
 τῆς πανο(πλίας...
 πράττει...
 5 Θεσπιεῖς...
 δὲ περὶ του...
 των Ἐλευσι(ν)...
 ν.ς τιμ...κ...
 ...αρ...
 10 τιμαῖς (ἀγ)αθῆι τύχηι, δεδόχθαι τῆι βουλῆι τοὺς λαχόντας προέδρους εἰς τὴν ἐπισ(ῶσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτων, γνώμην δὲ συμβάλλεσθαι τ(ῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δοκεῖ...
 του Ἡρ(α)κλε...

δων ε...η...
 15 τ. ας τις εν τ Ο...
 άπάντων και Γ...
 ύπερ τῆ(ς τ;) ὦν π...
 τας άποδημησ...
 ονης τ... ύπερ του...
 20 ν...ντων (α)τ...
 αν α(υ)τῶι Ἡρακλ(ε...
 σ)τρατιωτικῶν...
 πα)νοπλίαν και ει...
σ./ ..

Στήλης Ὑμηττίας τεμάχιον εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις και ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας τῇ 12 Δεκεμβρίου 1878 ἔχει τὰς ἀνωτέρω ἀρχὰς στίχων 24. Πᾶσα ἡ λοιπὴ τῆς στήλης ἐπιφάνεια ἐξέλιπεν. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται τὸ τοῦ γ'. πρὸ Χριστοῦ αἰῶνος. Εἶδος γραφῆς ὄχι τὸ στοιχηδόν. Ἐκ τῆς βεβαίας συμπληρώσεως τοῦ ια'. στίχου γίνεται φανερόν ὅτι περὶ τὰ 54 γράμματα θὰ εἶχεν ἕκαστος στίχος τοῦ ψηφίσματος τούτου. Περὶ τῆς ὑποθέσεώς του οὐδὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν και δυσφοροῦμεν ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν κάλλιον τὴν ἀνάγνωσιν τῶν πολὺ ἐφθαρμένων εἰς τινὰ μέρη γραμμάτων.

3.

.....
 IOB;
 ... συνη.
 ...νων τ.
 ...οις πρ.
 5νωσ δι-
 ...
 ...τούς λαχόντας) προέ-
 δρους εἰς τὴν ἐπιούσαν ἐκκλησίαν χρηματίσαι περὶ τούτω-
 ν, γνώμην δὲ ξυμβάλλεσθαι τῆς βουλῆς εἰς τὸν δῆμον, ὅτι δο-
 10 κει τῇ βουλῇ..... ηγγ)ελημέν-
 ...
 .. τ)ῆς βου-
 ...)έπα)ινέσα-
 ...)ένεκα

καί... .. τ)ῆς πρ-
 15 ὁς (ΩΙ δε Λ
 ἀνα)γράφα-
 ι δὲ τὸ δε τὸ ψήφισμα τὸν γραμματέα τῆς βουλῆς εἰς)στῆλη-
 ν λιθίνην... ..)Ι αναν.
 τὸ γ(εν-
 20 (όμενον ἀνάλωμα).

Τεμάχιον στήλης λίθου Ὑμηττίου ἔχει τὰ ἀνωτέρω, εὑρεθὲν ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ στάδιον και ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Ἐταιρίας οὐ πρὸ πολλοῦ. Ὑψος 0, 30, πλάτος 0, 07, πάχος 0, 07. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται πως τὸ τῶν πρὸ Χριστοῦ ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εἶδος δὲ γραφῆς ὄχι τὸ στοιχηδόν. Ὅμως δὲ, ὡς ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν γενομένης συμπληρώσεως τυπικῶν φράσεων τῶν εἰθισμένων ἐν τοῖς ψηφίσμασι φαίνεται, 49 περίπου γράμματα θὰ εἶχεν ἕκαστος στίχος, ἐξ ὧν μόλις ἀνὰ 5—6 τὰ πρὸς δεξιὰν τῶ ὀρώντι ἐσώθησαν, τῆς ἄλλης τοῦ λίθου ἐπιφανείας ἐκλιπούσης ὀλοτελῶς.

4.

Ἡ δὲ ἐξῆς ἐπιγραφή, ἣτις εἶναι, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τιμητικῆ, εὑρεθεῖσα πρὸ ἐτῶν ἐν ταῖς παρὰ τὴν ἀγίαν Τριάδα ἀνασκαφαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας, και κειμένη αὐτόθι ἐν ὑπαίθρῳ παρὰ τὸ φυλακεῖον, φαίνεται ὅτι εἰσέτι δὲν ἐξεδόθη, παροραθεῖσα ἴσως διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν γραμμάτων της· διότι δὲν τὴν εὐρίσκω ἐν τῷ πέρυσιν ἐκδοθέντι γ'. τόμῳ τοῦ C. I. A., ἐνθα αἱ τιμητικαὶ ἐπιγραφαὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων πᾶσαι περιελήφθησαν. Διὰ τοῦτο τὴν ἐκδίδω ἐδῶ, καθ' ὅσον μάλιστα φαίνεται περιέχουσα και φράσιν τινὰ τυπικὴν, ὄχι συνήθη.

.....ον Διονυσο(.....οί;.....
 αἰτησάμενοι; τὴν βουλ)ῆν τὴν ἐξ Ἀρ(είου πάγου, ἀρετῆς ἕνεκα και τῆς εἰς ἑαυτοὺς εὐνοίας και κ)ηδεμονί)ας...
ἀνέθηκα;)ν.

Λίθος Ὑμηττίας ἐνὸς ποδὸς μήκους εἶναι ὁ ἔχων τὰ ἀνωτέρω, ὅλως ἀκόσμητος τὰ ἄνω, ἐνθα σώζεται ἀβλαβῆς. Δεξιόθεν και

ἀριστερόθεν καὶ κάτωθεν εἶναι ἠκρωτηριασμένος, ἐξ οὗ ἀμφίβολον μένει τὸ πῶς ἐκατέρωθεν γράμματα ἐξέλιπαν· μόνον δὲ βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ δ' στίχος δὲν εἶχε γράμμα ἄλλο μετὰ τὸ Ν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ γράμματα ἔχουσι μέγεθος οἷον συνήθως τὰ ἐπὶ βάθρων ἢ ἐπιστυλίων, ἐκλαμβάνω αὐτὰ ὡς λείψανα τιμητικῆς ἐπιγραφῆς καὶ οὕτω συμπληρῶ μετοχὴν αἰτησάμενοι μετ' αἰτιατικῆς, ἂν καὶ τὸ σύνθημα τῆς φράσεως εἶναι· αἰτησάμενοι παρὰ τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆς. (ἴδε C I A, III, 1, ἀριθ. 710. 735, 774 a.) ἢ κατὰ τὰ δόξαντα τῆ ἐξ Ἀρ. πάγ. βουλῆς, ἢ κατὰ τὸ ἐπερώτημα τῆς ἐξ Ἀρ. π. βουλῆς, ἢ ψηφισαμένης τῆς ἐξ Ἀρ. π. β. ὧν πάντων ὑπάρχουσι πολυπληθῆ παραδείγματα. Ἡ δὲ λέξις κηδεμονία, ἣτις βεβαίως ὑπάρχει ἐν τῷ γ' στίχῳ, ἐνῶ ἀρμόζει εἰς ἄνδρας Ῥωμαίους καὶ ἄρχοντας ἀρχὰς μεγάλας (οἷον ἐν C I A. III, 1, ἀριθ. 611), ἐδῶ φαίνεται ὅτι εἶναι τεθειμένη εἰς τιμὴν ὄχι Ῥωμαίου, καθ' ὅσον ὁ α'. στίχος δὲν παρουσιάζει ἀριδῆλως Ῥωμαϊκὸν ὄνομα. Περὶ τούτων πάντων ἄς ἀποφανθῶσιν οἱ εἰδικῶς μελετήσαντες τὰς τῶν χρόνων τούτων ἐπιγραφάς.

5.

Καὶ ἡ ἐξῆς δὲ ἐπιγραφή δὲν εὐρίσκεται ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ Corp. Inscr. Attic. ὥστε ἴσως εἶναι ἀνέκδοτος·

Θάλεια Πολυστράτου Φιλαΐδου θυγάτηρ
τὸν ἑαυτῆς ὄν Πόλυστρατον Δαμίχου Φιλαΐδην
νικήσαντα Παναθηναία τὸν μακρὸν δρόμον
ἀνέθηκεν.

5 Διο

Ἀντέγραψεν αὐτὴν ὁ υἱός μου Ἰωάννης τῆ 21 Μαΐου 1877 ἀπὸ βάθρου κειμένου τότε ἐν τῷ κήπῳ τῆς Ἰλισσίας οἰκίας τῆς ἐν τῷ ἀνατολικῷ ἄκρῳ τῶν Ἀθηνῶν, νῦν δὲ ἀπὸ ἐνὸς ἔτους περὶπου μετακομισθέντος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου. Τετράγωνον καὶ ὅλως ἀκόσμητον εἶναι τὸ βᾶθρον καὶ λίθου Ὑμηττίου, ὕψους 0,44, πλάτους 0,69, βάρους 0,52. Ἀγώνισμα ἐν

τοῖς Παναθηναίοις ἰδιωνυμούμενον μακρὸν δρόμον, ὡς ἐνταῦθα, ἂν γνωρίζεται καὶ ἀλλαχόθεν ἐκ βιβλίων ἢ ἐπιγραφῶν, ἢ ἂν ὁ μακρὸς δρόμος ταυτιστέος μὲ τὸν «δόλιχον» ἢ μὲ τὸν ἀπρὸς Ἀγρας δρόμον», δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις. Τὰ γράμματα εἶναι τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Κατωτέρω τῶν 4 στίχων ἐν ἀποστάσει τινὶ εἶναι τρία ὀλίγον μικρότερα γράμματα, ἀ ὡς πέμπτον στίχον ἀπεδώκαμεν. Πιθανώτατον, ὅτι ὁ λιθοξόος ἀρξάμενος ἐκεῖ νὰ ἐγκολάψῃ τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου τοῦ ποιήσαντος τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πολυστράτου, ἀπέστη πάλιν δι' ὀντιναδῆποτε λόγον. Ἐχει δὲ τὸ βᾶθρον τοῦτο καὶ τότε ἔτι τὸ παράξενον· καὶ ἐπὶ τῆς ἀνω ὀριζοντείου ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοίχου αὐτῆς ὑποκάτω εἶναι λελαξευμένα ὅμοια κοιλώματα, ἐν οἷς ἔβαινον πόδες ἀνδριάντος. Ἴσως ἐγένετό ποτε διπλῆ χρῆσις τοῦ βάθρου.

Καὶ τοὶ δὲ ἀπέχοντες τῆς ἐκδόσεως κοινῶν ἐπιτυμβίων τῆς Ἀττικῆς ἐπιγραφῶν ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ, δὲν κρίνομεν ὅμως νῦν ἀνάρμοστον νὰ ἐκτυπώσωμεν ᾧδε τὴν ἐξῆς ἐπιτύμβιον, ἅτε σχετιζομένην κάπως πρὸς τὴν ἀνωτέρω.

Φυτόν
Πολυστράτου
Φιλαΐδου γυν(ή).

Εἶναι γεγραμμένη ἐπὶ κιονίσκου λίθου Ὑμηττίου, ὅστις εὐρέθη παρὰ τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικοδήμου καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας τῷ 1876, Μαρτίου 8. Σχῆμα γραμμάτων φαίνεται παλαιότερον πῶς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων· καὶ λοιπὸν ῥητέον ἴσως, ὅτι ὁ Πόλυστρατος οὗτος ὁ ἀνὴρ τῆς Φυτοῦ ἦτον εἷς τῶν προγόνων τοῦ ἀνωτέρω νικητοῦ ἐν τοῖς Παναθηναίοις. Περὶεργον δὲ καὶ τὸ γυναικεῖον ὄνομα Φυτόν, ὅπερ νῦν πρῶτον γνωρίζεται. Ῥόδον δὲ καὶ Ῥόδιον ὡς γυναικῶν ὀνόματα ἤδη πρότερον ἐγνώσθησαν καὶ εἶναι ἀναγεγραμμένα ἐν τῷ τοῦ Pape-Benseler λεξικῷ τῶν κυρίων ὀνομάτων, ἐνθα καὶ τὸ Μύρτιον, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ Μύρτον, ὃ ἐγὼ τρίς τοῦλάχιστον ἀπῆντησα μέχρι τοῦδε ἐν ἐπιγραφαῖς καὶ βιβλίοις.

6.

Πλακός, μικρᾶς ἀνέκαθεν, ὡς ὑποθέτομεν, λίθου δὲ Πεντελη-
σίου γωνιαῖον τεμάχιον, τὸ ἄνω δεξιὰ τῷ ὄρῳντι, ἔχει τὰ γράμ-
ματα ταῦτα, σχήματος τῶν Ῥωμ. χρόνων.

.....τα Διτ ὑψί-
στω εὐχ)ήν
.....;

Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολ. Ἐται-
ρίας. Εἶναι γνωστόν, ὅτι καὶ ἄλλοτε ἐν Ἀθήναις τοιαῦται βρα-
χεῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαὶ εἰς τὸν Δία τὸν ὑψιστον εὐρέθησαν
καὶ ἰδίως πρὸς τῷ βήματι τῆς Πυκός. Τοῦ δὲ παρόντος λίθου
ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως ἀγνοεῖται. Δὲν θὰ ἔλειψαν ἐν ἀρχῇ
πολλὰ γράμματα, ἀλλ' ὅσα περιεῖχεν ὄνομα ἐν γυναικὸς εἰς α, τῆς
ἀναθείσης τὸ οἰονδήποτε ἀνάθημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο εἰργασμένον
ἐκ χωριστοῦ λίθου ἢ ἄλλης ὕλης· διότι ὅλως ἀπίθανον εἶναι, ὅτι
μόνον ἐπιγραφαὶ ἔχουσαι τὸ εὐχ)ήν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνατι-
θέντος καὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἀντίθεντο. Ταῦτα χάριν τῶν ἀπειροτέ-
ρος ἐχόντων περὶ τὰ τοιαῦτα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Αὐγούστου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΠΑΡΑ ΤΟ ΔΙΠΥΛΟΝ.

Ἀνακοινοῦμεν ὀλίγα τινὰ εἰς τοὺς φιλαρχαίους περὶ τῆς παρὰ
τὸ Δίπυλον ἀνασκαφῆς, ἣν ἀπὸ μηνῶν ἐπανέλαβεν ἡ Ἀρχαιολο-
γικὴ ἡμῶν Ἐταιρία καὶ ἐξακολουθεῖ ἀκόμη, εἰ καὶ δὲν ἐξέλιπον
τὰ ἐμπόδια τὰ μεγάλα, ἐνεκα τῶν ὁποίων αἱ ἐργασίαι δὲν ἔκτε-

λοῦνται ὅπως εἶναι ἐφετόν, ἀλλ' ὅπως ἡ ἀμείλικτος θεὰ Ἀνάγκη
ἐπιβάλλει. Τῶν ἐμποδίων τὸ μέγιστον εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ κατὰ
τοὺς τόπους τούτους ὑπαρξίς τῶν μεγάλων τοῦ φωταερίου σω-
λήνων, τῶν ὁποίων ἀκόμη δὲν ἀπεφασίσθη ἡ ἄρσις ἐντεῦθεν, ὡς
ᾤφειλεν. Ὅταν οὗτοι ἀρθῶσι, θὰ φανῇ διὰ τῆς ἀνασκαφῆς ἡ καλὴ
συνέχεια τῶν βλεπόντων πρὸς δυσμὰς ἀρχαίων τειχῶν τῆς πό-
λεως, τὸ δὲ νῦν μόνον σχεδὸν τῇ φαντασίᾳ τῶν ἀρχαιολόγων
θεωρούμενον Δίπυλον θέλει ἀναγνωρίσει καὶ ὁ ἀγύμναστος τοῦ
ιδιώτου ὀφθαλμὸς καὶ θέλουσι τότε ἐκτιμηθῆ κατ' ἀξίαν τὰ πο-
λυδάπανα ἀπὸ ἐτῶν ἔργα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας.

Ὅμως δὲ καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, κατὰ τοὺς τε-
λευταίους μῆνας ἀνέδειξαν αἱ ἐργασίαι, μετὰ τὴν ἀποκόμισιν
παχυτάτων γῆς στρωμάτων, μέρος σημαντικώτατον τοῦ ἀρχαίου
τείχους τοῦ ἄστεος πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐκκλησιδίου τῆς Ἀγίας
Τριάδος, ἢ, ἀκριβέστερον εἰπεῖν, νοτιοανατολικῶς τῶν δύο δημο-
σίων μνημάτων (τῶν πρέσβων τῆς Κερκύρας καὶ τοῦ προξένου
τῆς Σηλυβρίας) ἐν ἀποστάσει 90 περίπου βημάτων καὶ πλησίον
τῆς παλαιᾶς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Πειραιᾶ. Ἐκεῖ, εἰς
τὸ βαθύτατον μέρος (ὑπόθεν ἀποτόμως τὸ ἔδαφος ὑψοῦται πρὸς
νότον), ἐφάνη σωζόμενον τὸ τεῖχος εἰς ὕψος 16 λιθίνων δόμων
καὶ διατηρούμενον οὕτω καλῶς, ὅπως εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος βο-
ρειότερον. Ἴσως δὲ ἔχομεν ἐδῶ καὶ τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὕψος μέχρι
τῶν ἐπάλλεξων, ὡς τοῦτο εἰκάζομεν ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἀνωτά-
του λίθου. Σχηματίζει δὲ τὸ τεῖχος γωνίαν σχεδὸν ὀρθήν, ἧς τὸ
ἐν σκέλος τείνει πρὸς βορρᾶν, τὸ δὲ πρὸς δύσιν, ἐκάτερον ἐπὶ μέτρα
ἰκανά. Σώζεται δὲ καὶ ὁ ἐξώτερος τοῖχος τῆς ποτὲ τάφρου, ὡς
ἡμεῖς ὑποθέτομεν, ἀλλ' οὗτος ὄχι τόσον καλῶς ἐκτισμένος. Ἀπὸ
τοῦ χεῖλους δὲ τῆς τάφρου τὸ παλαιὸν ἔδαφος γυμνωθὲν ἀνεφάνη
ὄν ἐστρωμένον εἰς τινὰ μέρη μὲ ψηφίδας κοινὰς, ἐξ οὗ γίνεται δῆ-
λον ὅτι ἤσάν ποτε πλησιέστατα τῇ τάφρῳ οἰκίαι ἰδιωτικαὶ ἢ μία
μόνη μὲ μεγάλην αὐλήν. Εἰς δὲ τετράγωνος χώρος δωματίου ἔχει
ψηφιδωτὸν ἔδαφος κατὰ τι τεχνικώτερον· παριστάνονται ἐν αὐτῷ
διὰ ψήφων πολυχρῶμων ἰχθῦς διάφοροι καὶ μαλάκια ὡς 13 τὸν
ἀριθμόν. Ἐν δὲ τῇ περιοχῇ ταύτῃ καὶ φρέατα ἐφάνησαν ἔχοντα

ὑδωρ καλὸν καὶ κρήνη τις ἐρειπιωμένη καὶ πρὸς αὐτῇ δεξαμενὴ ἐπιμήκης. Οἱ δὲ τοῖχοι οἱ ἐνταῦθα, καὶ περ ὄντες ἐκτισμένοι ἐν μέρει διὰ ὑλικοῦ εἰλημμένου ἐξ ἀρχαιοτέρων οἰκοδομῶν, ὑποδεικνύουσιν ὁμῶς διὰ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομίας των χρόνους παλαιότερους τῶν Βυζαντινῶν, ἂν δὲν ἀπατώμεθα, καὶ θὰ εἶναι σύγχρονοι τῶν ἰδιωτικῶν ἐκείνων οἰκιῶν, ἃς εὔρομεν πρὸ ἐτῶν τινῶν ἐνδοτέρω τοῦ τείχους, ὀλίγῳ βορειότερον τοῦ Διπύλου (*).

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτατα ὧν εἶχομεν ν' ἀνακοινώσωμεν πρὸς τὸ παρόν. Ἐπειδὴ δὲ κατ' αὐτὰς ἀγορασθέντος ἐνὸς ἰδιωτικοῦ ἀγροῦ πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἐξακολουθεῖ ἀνετώτερον ἢ ἀνασκαφῇ, θέλει φανῆ λίαν προσεχῶς ἢ συνέχεια τοῦ ἀρτιφανοῦς τείχους καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν κληθείσης τάφρου πρὸς τὰ πρὸ ἐτῶν φανέντα καθὼς καὶ ἢ συνέχεια τοῦ ἄλλου παραλλήλου τείχους τοῦ ἐσωτέρω πρὸς τὰ ἐπίσης πρότερον φανέντα μέρη. — Ἐξήχθησαν δὲ ἐκ τῶν χωμάτων καὶ διάφορα κινητὰ ἀρχαῖα λίθινα καὶ ὀπτῆς γῆς καὶ ἄλλων ὑλῶν, ἀλλὰ ταῦτα δευτερεύοντος λόγου. Διδὸ καὶ δὲν ἐκτεινόμεθα πλείοτερον τὸ γε νῦν. Ἐπιλέγομεν δὲ ἔτι τόσον μόνον, ὅτι ὅταν τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἑταιρίας ἐνταῦθα περανθῇ (αἰρομένων, ἐννοεῖται, πρῶτον τῶν σωλήνων τοῦ φωταερίου ἐκ τῆς νῦν θέσεώς των), ὁ προσερχόμενος εἰς Ἀθήνας δυσμόθεν θέλει ἔχει κάλλιστον θέαμα ἐνώπιόν του, πρῶτον τὴν μοναδικὴν ὄντως νεκρόπολιν τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἔπειτα τὰ γεραρὰ τείχη τοῦ ἄσπερος μὲ τὸ περιώνυμον Δίπυλον, οὗ τὰ ἀνοίγματα δὲν θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ παρέχωσιν ἀκώλυτον δίοδον εἰς τὰ ἔσω τῆς πόλεως, εἰάν δι' ἀποκομίσεως μέρους τῆς ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν τῶν τειχῶν γῆς γίνῃ τὸ ἔδαφος ἡρέμα κατακλινές πρὸς τὴν τάφρον.

Τῇ 10 Αὐγούστου 1879.

Σ. Α. Κ.

(*) Ὅρα τὰ σχέδια αὐτῶν ἐν τῷ πίνακι τῷ προσηρημένῳ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς ἀρχαιολογ. Ἀθ. Ἑταιρίας τοῦ ἔτους 1875.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθέντα.

Τὸν παρελθόντα Ἰούνιον ἀγγελθέντος ὅτι ἐν τινι θέσει πέραν τοῦ Δαφνίου Ἀθηνῶν παρὰ τὴν εἰς Ἐλευσίνα ἄγουσαν ὁδὸν ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα, μετέβην ἐκεῖ μετὰ τῶν συναδέλφων Φιντικλέους καὶ Κοκκίδου, μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας καὶ ἀληθῶς εὔρομέν τι, οὐχὶ ὁμῶς ὅ,τι ἐλέγετο, ἀφήσαντες εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνήσωμεν ἀκριβέστερον. Εἴτα μετέβημεν εἰς τὸ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ ἀπέχον χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμενον, ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου, ὅπου ἐρευνήσαντες ἐμάθομεν ὅτι οἱ γεωργοὶ καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγρούς των ἀνεῦρον ἀρχαῖά τινα, ἅτινα εἶδομεν καὶ ἀμέσως ἠγοράσαμεν, ὅπως δόντες δικαίαν τιμὴν ἐνθαρρύνωμεν τοὺς χωρικοὺς νὰ προτιμῶσι νὰ δίδωσιν εἰς τὴν ἐταιρίαν ἐπὶ ἀμοιβῇ ὅ,τι ἂν εὐρίσκωσι καὶ νὰ μὴ πωλῶσιν εἰς ἀρχαιοκαπήλους, ὧν ὁ ἀριθμὸς ὁσημέραι δυστυχῶς αὐξάνει. Τὰ ἀγορασθέντα ἀρχαῖα μετακομισθέντα εἰς Ἀθήνας κατετέθησαν ἤδη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Πατησίοις ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, εἰσὶ δὲ τὰ ἐξῆς·

1) Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον παριστάνον ἐπὶ λευκοῦ λίθου καὶ ἐν φυσικῷ μεγέθει γέροντα καθήμενον ἐπὶ ἔδρας, οὗ τὸ ἱμάτιον καλύπτει τὸ ἐπὶ τῆς ἔδρας κάτω σῶμα, καὶ παρ' αὐτῷ ἰστάμενον νεανίαν γυμνὸν τὸ σῶμα, φέροντα δὲ ἐπ' ὤμου χλαμύδα. Ὅπισθεν τοῦ γέροντος καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ νεανίου παρίστατο γυνή, ἧς ἡ μὲν χεὶρ φαίνεται ὀπισθεν τοῦ γέροντος καὶ ἡ πολύπτυχος μέχρι ποδῶν καθήκουσα ἐσθῆς ὀπισθεν τῆς ἔδρας αὐτοῦ, ἡ δὲ κεφαλὴ ἐλλείπει, ἧς μικρὸν μέρος φαίνεται καὶ ἑτέρα γυνὴ παρέκει, ὑψοῦτο δὲ ὑπερθεν τοῦ δεξιοῦ ὤμου τοῦ γέροντος. Καὶ τοῦ μὲν γέροντος εἶναι ἀποκεκομμένον μόνον τὸ ἄκρον τῆς ῥινός, τοῦ δὲ νέου ἐλλείπει μόνη ἢ κεφαλὴ, ἧτις ἦτο πρόσθετος. Τὸ ἔργον φαίνεται τῶν καλῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος καὶ τέχνης δοκίμου, τοῦ δ' π. Χ. αἰῶνος. Παρὰ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρέθη καὶ γείσωμα ναῖσκου, ὃς πιθανῶς περιεκάλυπτε τὸ αὐτὸ ἀνάγλυφον, διότι καὶ ὁ λίθος καὶ ἡ ἐργασία καὶ τὸ μέγεθος συμφω-

νοῦσι πρὸς τὰ τούτου. Φέρει δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς ἔμπροσθεν ἐπιμή-
κους πλευρᾶς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην·

Ἐπιχάρης	Δημοστράτη Θεοτίμου	Πλάτων
Πλάτωνος	Περγασειῶς	Ἐπιχάρου
Οἰναῖος·	θυγάτηρ, μήτηρ δὲ	Οἰναῖος.
	Πλάτωνος·	

ὧν ὁ μὲν Ἐπιχάρης εἶναι ὁ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου γέρων πατήρ, Δη-
μοστράτη ἡ σύζυγος αὐτοῦ καὶ μήτηρ τοῦ χλαμυδοφόρου νεανί-
σκου, ἡ ὄπισθεν τοῦ γέροντος ἐν τῷ βάθει μόλις φαινόμενη, Πλά-
των δὲ ὁ υἱὸς τούτου· ἡ δὲ ἄλλη κατὰ τὸ ἄκρον γυνὴ ἔμεινεν
ἀνώνυμος.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐφωτογραφήθη ἤδη ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ
τῆς ἀρχαιολογίας κ. Μυλωνᾶ, ἵνα τυπωθῆ ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς
ἐνταῦθα γαλλικῆς Σχολῆς.

2) Ἐπιτύμβιος κίων δύο περίπου μέτρων ὑψηλὸς καὶ ὅλως
πρωτοφανῆς τὸ εἶδος, διότι δὲν εἶναι ἰσοπαχὺς· ἔχει τὸ μὲν ἄνω
μέρος εὐρύτερον, τὸ μέσον στενότερον, καὶ τὸ κάτω ὅμοιον τοῦ
ἄνω, ἀλλ' ἤττον εὐρὺ, τὰ δὲ μεταξὺ χωρίζουσι δύο ζῶναι ἐξέ-
χουσαι ὡς ταινίαι, καὶ ὁ μεταξὺ τούτων χῶρος διατέμενεται ὑπὸ
ἄλλων πλαγίως ἀγομένων καὶ ἐξεχουσῶν ταινιῶν, αἵτινες διατε-
μνόμεναι σχηματίζουσι ῥομβοειδῆ κοιλώματα. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἄνω
εὐρυτέρου μέρους ὑπάρχει ἀνάγλυπτος στέφανος καὶ ἐν δεξιῷ
ἡ ἐπομένη ἐπιγραφή·

Πῶλλα Λικινία
Ἐρμιόνη Στράτωνος
Κυδαθηνεῶς γυνή.

ἣτις φαίνεται σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἐπι-
τυμβίων ἀττικῶν ἐπιγραφῶν τοῦ κ. Κουμανούδη ὑπ' ἀριθ. 714
ἐπιγραφὴν, ἀναγινωσκομένην ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μνημείου, κειμένου
ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὑδοῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, οὐ μακρὰν τῶν ῥηθέν-
των Καλυβίων, περὶ ἧς ἐκτενέστερον πραγματεύεται ὁ κ. Ραγ-
καβῆς ἐν τοῖς *Ant. Hell.* 2, 695.

3) Χρησμολογικὴ ἐπιγραφή, περιέχουσα χρῆσμον δυθέντα δῆ-
θεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα.

Ἐπὶ Σόλωνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ ἤδη, ἐφέροντο οὐκ ὀλίγοι χρῆ-

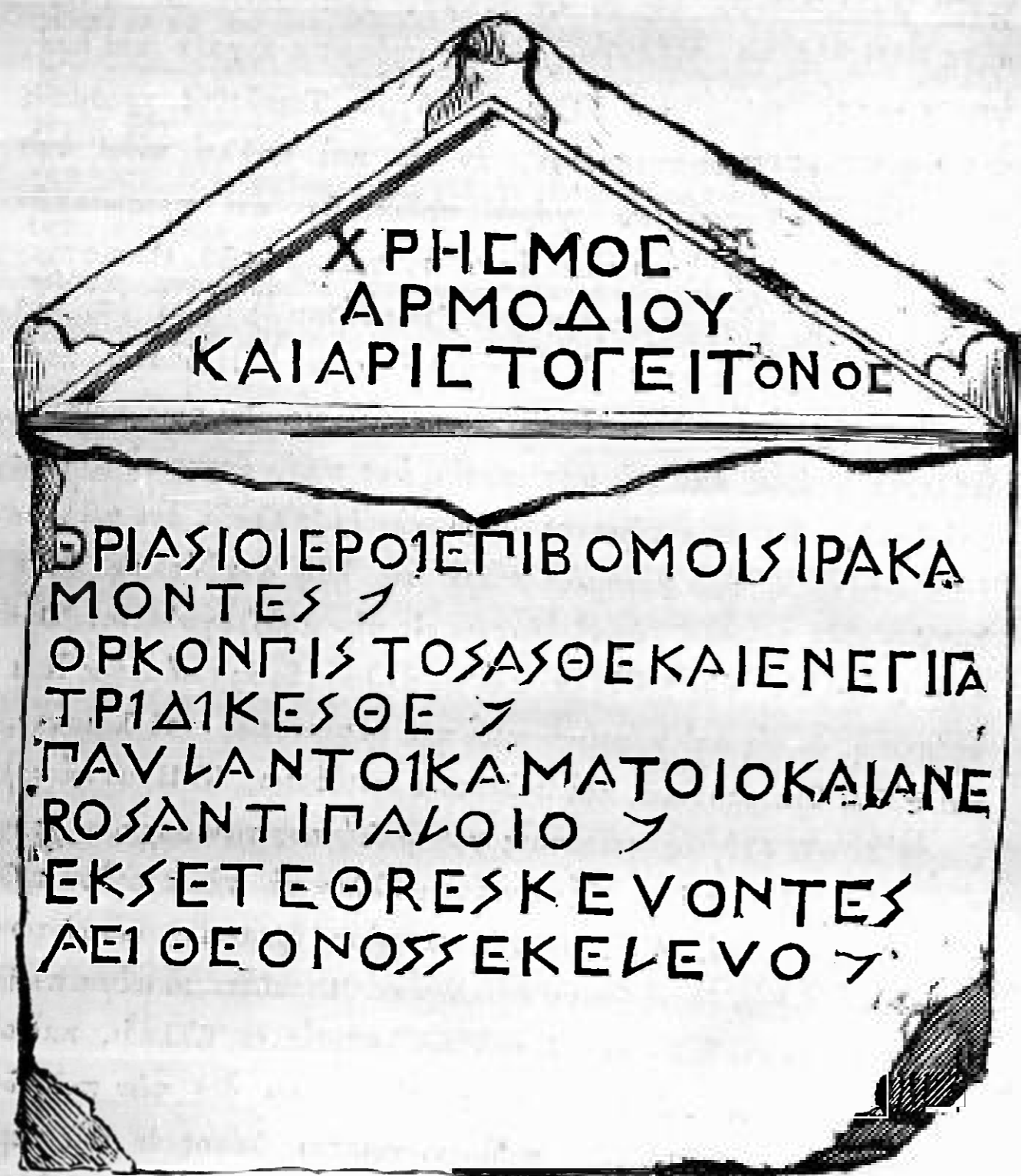
σμοί, ἀποδιδόμενοι εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς χρηστήριον τοῦ Ἀπόλ-
λωνος καὶ εἰς τὰς Σιβύλλας, ἢ εἰς πρόσωπα ἀρχαῖα καὶ ἱερά,
οἷος ὁ Ὀλῆν, Βάκις καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Τοιούτους χρῆσμούς
συνήγαγον οἱ Πεισιστρατίδαι, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ νόθοι ὑπὸ
συγχρόνων πλασσόμενοι χάριν πολιτικῶν καὶ προσωπικῶν
σκοπῶν, ὡς οἱ ὑπὸ Ὀνομακρίτου συγχρόνου τῶν Πεισιστρα-
τιδῶν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου¹⁾). Καὶ ἐπὶ τῶν
περσικῶν τοιοῦτοι χρῆσμοί, ὧν πολλοὺς φέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἦσαν
συνήθεις, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐν ὑστέροις χρόνοις. Ἐν τοῖς Χριστοῦ
μάλιστα χρόνοις καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν, ὅτε πᾶσα ἀσιατικὴ ἀληθὴς
καὶ ψευδὴς θρησκεία εὗρισκεν ὑποδοχὴν ἐν Ἑλλάδι, ἔτι μᾶλλον
ἐπεκράτησεν ἡ τῶν χρῆσμων παρά τῷ λαῷ ἀναζήτησις. Τότε
ἐπλάσσοντο χρῆσμοὶ ἀποδιδόμενοι εἰς τὸν μυθολογούμενον Ὀρ-
φέα Μουσαῖον, τὰς Σιβύλλας καὶ εἰς ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἱερά
πρόσωπα, ἐν οἷς καὶ χρῆσμοὶ περὶ τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Χριστοῦ,
καὶ ἄλλοι θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς ὑποθέσεως. Ὁ Πausanias²⁾
ὀνομάζει οὐκ ὀλίγους τοιούτους χρῆσμολόγους τῶν ἀρχαίων χρό-
νων. Τὸ ψεῦδος τοῦτο ἤρξανεν ἔτι μᾶλλον μὲ τὴν πρόδον τοῦ
χρόνου καὶ τὴν ἐξασθένησιν τῆς πατρῴας θρησκείας, αἰτούντων
τῶν πασχόντων ὁθενδήποτε ἐπικουρίαν. Ἐντεῦθεν τὸ μέγα πλῆ-
θος τῶν ἀσιανῶν θεῶν καὶ ἡ τούτων λατρεία ἐν Ἑλλάδι, καὶ οἱ
ποικίλοι τρόποι τοῦ προμαντεύειν τὸ μέλλον διὰ τῶν πολλῶν
τῆς τότε μαντικῆς εἰδῶν, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τοῖς περὶ
τῶν θρησκευτικῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων τῶν χρόνων
τούτων συγγράμμασι³⁾).

Τῆς τοιαύτης θρησκευτικῆς καταχρήσεως ἐν τοῖς τελευταίοις
τούτοις χρόνοις ἀπόδειξιν παρέχει καὶ ἡ κατωτέρω πανομοιοτύ-
πως ἀντιγεγραμμένη ἐπιγραφή αὕτη, εὐρεθεῖσα πρὸ μικροῦ εἰς τὸ
ἐπὶ τοῦ Θριασίου πεδίου χωρίον, Χασιώτικα καλύβια καλούμε-

1) Ἡροδ. 5, 90 καὶ 93. 7, 6.

2) 10, 12.

3) K. F. Hermann gr. Antiquit. 2 Theil § 37 κ. ἐ. Becker-
Marquard röm. Antiqu. 4, 81 κ. ἐ. A. Maury religions de la
Grèce antique, tom. 3, 66 κ. ἐ.

νον, ἐν ἀμπέλῳ οὐ μακρὰν κειμένη τῆς εἰς Ἐλευσίνα ἀγούσης ὁδοῦ, μεταξὺ Ἐλευσίνος καὶ τῆς τῶν Ῥειτῶν λίμνης, ὡς εἶπέ μοι ὁ ἐκ τῶν καλυβίων τούτων χωρικός, παρ' οὗ ἔλαβον ταύτην. Ὁ λίθος εἶναι ὑπομέλας, ἔχων ὕψος 0,45, μῆκος 0,35, καὶ πᾶχος 0,4, κατετέθη δὲ ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὴν συλλογὴν τῶν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀρχαίων. Ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, γραφείσης ὡς δύναται τις ἐκ τοῦ εἴδους τῆς γραφῆς νὰ εἰκάσῃ περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ, καθίσταται πιθανὸν ὅτι αὕτη συνετάχθη ἐν ᾧ χώρῳ καὶ εὐρέθη, καὶ ὅτι ἴστατο ἴσως ἐν ἱερῷ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀναφερομένου Θριασίου ἥρωος, οὗ τὸ ὄνομα οὔτε ἡ ἐπι-

γραφὴ φέρει οὔτε ἄλλοθεν εἶναι ἡμῖν γνωστὸν. Ἄν δὲ ἡ εἰκασία αὕτη εἶναι ἀληθής, τότε ἔχομεν νέον Θριασίον ἥρωα, οὗ οἱ ἱερεῖς ἔδιδον ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις χρησμοὺς τοῖς προσερχομένοις, καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἤθελον νὰ δείξωσιν ὅτι τὸ τοῦ ἥρωος τούτου χρηστήριον εἶναι τοσοῦτον ἀρχαῖον, ὥστε καὶ τοῖς τυραννοκτόνοις Ἀρμοδίῳ καὶ Ἀριστογείτονι ἔδωκε χρησμὸν, τὸν παρόντα, οὗ ἡ ἀλήθεια, ἐκ τῶν γενομένων βεβαιουμένη, παρεῖχεν ἐγγύησιν τοῖς χρηστηριαζομένοις ὅτι καὶ αὐτοῖς ἀληθεῖς ἔσονται οἱ δοθησόμενοι χρησμοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ χρηστηρίου. Ὅπως δώσωσι δὲ πλεῖον κῦρος εἰς τὸν παρόντα χρησμὸν, ἀνέγραψαν τοῦτον ἐν γλώσση καὶ μέτρῳ τῷ τοῖς χρησμοῖς συνήθει, μὴ δυναθέντες ὁμῶς ἢ μὴ θελήσαντες νὰ μιμηθῶσιν ἐν πᾶσι τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὸν τύπον τῶν γραμμάτων τῶν χρόνων εἰς οὓς ἀνέφρον δοθέντα τὸν χρησμὸν τοῦτον· διότι ἀναμιξ φέρονται τύποι γραμμάτων τῶν ὑστέρων χρόνων καὶ ὀρθογραφία ἐν πολλοῖς τῶν πρὸ Εὐκλείδου χρόνων.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μικροῖς γράμμασιν ἔχει οὕτω κατὰ τὴν συνήθη ὀρθογραφίαν.

Χρησμὸς Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος.

Θριασίῳ ἥρῳ ἐπὶ βωμοῖς ἱρὰ καμόντες,
ὄρκον πιστώσασθε, καὶ ἦν ἐπὶ πατρίδ' ἵκεσθε,
παῦλαν τοι καμάτοιο καὶ ἀνέρος ἀντιπάλοιο
ἔκσετε, θρησκεύοντες αἰεὶ θεόν, ὡς σε κελεύω.

Ἡ δὲ τοῦ χρησμοῦ ἔννοια εἶναι αὕτη·

Προσκαλεῖ αὐτοὺς νὰ θύσωσι τῷ ἥρωϊ καὶ δι' ὄρκου νὰ πιστώσωσι τὰς ἐπαγγελίας, μεθ' ἃ ἐλθόντες εἰς τὴν πατρίδα (τὰς Ἀθήνας), βεβαιοῖ ὁ χρησμὸς ὅτι θέλουσιν ἀπαλλαγῆ τῶν πόνων, ἤτοι τῶν καταδιώξεων, καὶ τοῦ ἀντιπάλου ἀνδρός (Ἰππάρχου), ὃν θέλουσι φονεύσει, μεθ' ὃ οφείλουσι νὰ λατρεύωσιν εἰς αἰεὶ τὸν θεὸν κατὰ τὰς ἐντολὰς τοῦ χρηστηρίου.

Ὁ παρά τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.

Πρὸ μηνῶν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρεία ἀπεφάσισε νὰ ἀνασκάψῃ τὸν παρά τὸ χωρίον Μενίδιον (Ἀχαρνὰς) πρὸ ἑξ ἑτῶν γνωσθέντα πανάρχαιον θολοειδῆ τάφον, οὗ τὴν θέσιν οἱ κάτοικοι Λυκότρυπαν καλοῦσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τῆς ἀνασκαφῆς ἑναρξίς ἀνεβλήθη ἕνεκα τῶν τοῦ παρελθόντος Πάσχα ἑορτῶν καὶ τῆς ἐπισυμβάσης ἀσθενείας τοῦ ἐφόρου κ. Π. Σταματάκη, ἡ ἐνταῦθα γερμανικὴ Σχολὴ ἐζήτησατο ἐν τῷ μεταξὺ παρά τοῦ Ὑπουργείου νὰ συγχωρηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ αὐτὴ ἰδίαις δαπάναις τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἔρευναν τοῦ τάφου, οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα δι' ἑαυτὴν τηροῦσα ἢ τὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῶν εὑρεθησομένων ἀρχαίων, ἃ πάντα ἔσονται κτῆμα τοῦ ἐλληνικοῦ μουσείου. Ἀποδεκτῆς γενομένης τῆς αἰτήσεως ταύτης, ἤρχισεν ἡ ἀνασκαφὴ καὶ ἐξετελέσθη μετὰ πλείστης προσοχῆς ἐντὸς τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου, Μαΐου καὶ Ἰουνίου, τῆς μὲν γερμανικῆς Σχολῆς καταβαλοῦσης τὴν τῶν ἐργατῶν δαπάνην, τῆς δὲ Ἑλλην. Κυβερνήσεως τὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν παρακειμένων ἀγρῶν καὶ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ τάφου διὰ τάφρων, τοίχου καὶ φυλακείου πρὸς κατοικίαν φύλακος. Τὰ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἀνευρεθέντα κτερίσματα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ, ἐλέφαντος, λίθου, ἰέλου, ὀπτῆς γῆς κλπ. μετακομισθέντα κατετέθησαν ἐν οἰκείῳ χώρῳ ἐντὸς τοῦ Μυκηναίου μουσείου, τοῦ ἐν τῷ νέῳ πολυτεχνείῳ, πρὸς θέαν καὶ μελέτην τοῦ κοινοῦ. Πάντα δὲ ταῦτα, ἢ τοῦλάχιστον τὰ πλεῖστα, προσομοιάζουσι τοῖς ἐν Μυκῆναις καὶ Σπάτῃ εὑρεθεῖσι καὶ φαίνονται συγχρόνου ἐποχῆς καὶ τέχνης, ἥτιον ὅμως πολῦτιμα τῶν ἐκ Μυκηναίων. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς οὔτε σίδηρος, οὔτε νόμισμα, οὔτε ἐπιγραφή τις ἀνευρέθη, οὐδὲ εἰδώλιον πήλινον, οἷα ἐν Σπάτῃ, Μυκῆναις καὶ Ναυπλίᾳ εὑρέθησαν. Τινὲς τῶν παρασταθέντων εἰς τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἰδόντων τὰ ἐξ αὐτῆς προελθόντα καὶ τὴν κατάστασιν τῆς εἰσόδου καὶ τῶν ἔνδον τοῦ τάφου νομίζουσιν ὅτι καὶ οὗτος ὁ τάφος ἐσυλήθη εἰς πολὺ ἀρχαίους χρόνους ὡς καὶ οἱ ἐν Σπάτῃ. Ἀπὸ τῆς πρὸ ἐξαετίας ὅμως ἀνευρέσεως τοῦ τάφου μέχρι τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ

οὐδεμίᾳ ἀνακίνησις τῶν ἐν αὐτῷ χωμάτων ἐγένετο, καὶ ἐπομένως οὐδεμίᾳ ἔρευνα καὶ σύλησις αὐτοῦ.

Οὕτως εἰς τοὺς ἤδη γνωστοὺς παναρχαίους θολοειδεῖς τάφους προστίθεται καὶ ὁ παρά τὰς Ἀχαρνὰς οὗτος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πολλὰ εὐρήματα προϊστορικῆς τέχνης εἰς τὰ τῶν Μυκηναίων, Σπάτῃ καὶ Ναυπλίου, ἅτινα διαφωτίζουν τὴν κατάστασιν τῆς τέχνης ἐν Ἑλλάδι ἐν παναρχαίοις χρόνοις καὶ τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὴν τῶν γειτόνων Ἀσιανῶν ἔθνων δεικνύουσιν. Ἡ τοῦ τάφου περιγραφή καὶ ἀπεικόνισις, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρεθέντων, καὶ τῆς θέσεως ἐν ἡ ἕκαστον τούτων εὑρέθη, καὶ ὅ,τι ἄλλο συντελεῖ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν αὐτῶν θέλει ἐκτελεσθῆ ἐν καιρῷ ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς γερμανικῆς Σχολῆς, ἅτινα ἐπεμελήθησαν τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἐφόρου Σταματάκη.

Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.

Ὁ κοινὸς πόθος τοῦ συμβουλίου τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας καὶ πάντων σχεδὸν τῶν ξένων περιηγητῶν, φίλων τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος, πλησιάζει νὰ ἐκπληρωθῇ. Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, τὸ σύμβολον τῆς ἐλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης, οὗτινος ἐκ τοῦ πολλοῦ χρόνου διελύθησαν τὰ μέλη καὶ ἔκειντο μέχρι τοῦδε κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, συνάπτεται ἐκ νέου καὶ ἀνορθοῦται πάλιν ἐπὶ τῆς βάσεώς του.

Πρὸ τινῶν μηνῶν ἐνέκρινε τὸ συμβούλιον τῆς ἐταιρείας τὴν ἀπαιτουμένην δαπάνην πρὸς σύνθεσιν τοῦ λέοντος τούτου καὶ ἀνέγερσιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ βάσεως. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀπῆλθον ἐν ἀρχῇ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ὁ τῆς ἐταιρείας ἀντιπρόεδρος κ. Φιντικλῆς καὶ ὁ ἔφορος Π. Σταματάκης, οἵτινες ἤρχισαν ἤδη τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας, καθάρισαντες ἀπὸ τῶν πολλῶν χωμάτων τὴν βᾶσιν καὶ τὸ κρηπίδωμα αὐτῆς. Ἐν τέλει δὲ τοῦ Ἰουλίου ἀπῆλθεν ἐκεῖ ὁ καθηγητῆς Καστόρχης μετὰ τῶν γλυπτῶν Siegel καὶ Φυτάλη, οἵτινες ποιήσαντες τὰς ἀναγκαίας καταμετρήσεις καὶ μελέτας μέλλουσιν νὰ ὑποβάλωσιν εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἀρχαιολογικῆς

εταιρίας ἔκθεσιν περὶ τούτου, μεθ' ἧς ἐλπίζεται ὅπως γένηται ἕναρξίς τοῦ πολυδαπάνου τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἀνεβλήθη μέχρι τοῦδε ἕνεκα τῶν μικρῶν τῆς εταιρίας πόρων καὶ ἄλλων τινῶν λόγων¹, οἵτινες ἤδη ἐν μέρει ἐξέλιπον.

Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον.

Πρὸ ἐτῶν χρήμασι τοῦ αἰοιδίου ὁμογενοῦς Δημητρίου Μπερναρδάκη τοῦ Κρητὸς ἐτέθησαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων τὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἡμῶν μουσείου, *Μπερναρδακείου* καλουμένου ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ μεγάλου τούτου τῆς Ἑλλάδος εὐεργέτου· ἀπεπερατώθη δὲ ἤδη ἐν μέρει ἢ τῆς προσόψεως πλευρᾶ, ἔνθα κατετέθησαν τὰ σπουδαιότερα ἐκ μαρμάρου ἀρχαῖα, ἃ ἔκειντο τέως ἐν τῷ Θησείῳ, τῇ Ἀδριανείῳ στοᾶ, τῷ ὠρολογίῳ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐν ταῖς συλλογαῖς τῆς ἀρχαιολογικῆς ἡμῶν εταιρίας. Ἄλλ' ἐν τῇ πλευρᾷ ταύτῃ μόλις ἐτέθησαν τὰ ἐκλεκτότερα, τὰ δὲ λοιπὰ ὑπάρχουσιν ὅπου καὶ πρότερον σεσωρευμένα ἐν στενῷ χώρῳ.

Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου καθίστατο ὀσημέραι μᾶλλον ἐπαισθητῆ, καθόσον ἠϋξανε καὶ τὸ πλῆθος τῶν δι' ἀνασκαφῶν καὶ ἀγορῶν ἢ δωρημάτων προσκτωμένων ἔργων τῆς τέχνης. Ἐπειδὴ δὲ ἀποβιώσαντος τοῦ γενναίου φρονος ἐκείνου τέκνου τῆς Ἑλλάδος, ἐξέλιπεν ἡ ἐλπίς τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ μουσείου τούτου χρήμασιν αὐτοῦ ἢ τῶν τέκνων του, ἢ ἀρχαιολογικῆς εταιρίας ἐνέκρινεν ἐν τῇ τελευταίᾳ γενικῇ τῶν μελῶν αὐτῆς συνελεύσει νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ χορηγήσῃ ταύτῃ λόγῳ δανείου 100,000 δραχμᾶς, ὅπως ἐγερθῇ καὶ ἑτέρα τοῦ μουσείου τούτου πτέρυξ. Ἡ συνεννόησις ἐγένετο, ὑποσχεθείσης τῆς Κυβερνήσεως ν' ἀποδώσῃ τὸ δαπανηθησόμενον χρηματικὸν ποσὸν μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Βουλῆς· οὕτω δὲ ἤρξατο ἤδη ἀπὸ τινῶν ἐβδομάδων ἡ οἰκοδομὴ τῆς βορείου πλευρᾶς κατὰ τὸ ἐγκεκρι-

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ 4, σελ. 304 ἐκτίθενται οἱ λόγοι τῆς ἀναβολῆς ταύτης. Ἐν ἄλλῃ μελέτῃ ἡμῶν θέλομεν ἐκθέσει πλείοτερα περὶ τοῦ λέοντος τούτου.

μένον τοῦ μουσείου σχέδιον· θέλει δὲ ἀποπερατωθῆ αὕτη ἐντὸς ἔτους, μεθ' ἧς ἐλπίζομεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου νὰ οἰκοδομηθῇ καὶ ἡ τρίτη πλευρὰ καὶ ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἐτῶν νὰ ἔχωμεν τέλειον κατὰ τὸ δυνατὸν τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν μουσεῖον. Τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ καταθέσωμεν ἐν αὐτῷ ἀξιοπρεπῶς τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, οὓς περικλείουσι νῦν αἱ πολλαχοῦ τῆς πόλεως ἐνυπάρχουσαι ἀρχαιολογικαὶ ἡμῶν συλλογαί, ἐν πενιχροῖς καὶ στενοῖς χώροις σεσωρευμένους.

Ἐγγραφον ἐν ἀρχῇ τοῦ Αὐγούστου μηνὸς 1879.

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

* Γενικὸν εὑρετήριον τῆς ἑλλην. νομοθεσίας, ἧτοι τῶν ψηφισμάτων, θεσπισμάτων, διαταγμάτων, συνθηκῶν, συμβάσεων κλπ. ἀπὸ τῆς ἐν Καλτετζαῖς Συνελεύσεως τοῦ ἔτους 1821 μέχρι τοῦ 1878 συμπεριλαμβανομένου, καταρτισθὲν καὶ ἐκδοθὲν ὑπὸ Σ. Γεωργαντοπούλου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν ἀδελφῶν Βαρβαρῆγγων 1878. [8ον, σελ. 1 καὶ 232].

Περὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας πραγματεία ἐπὶ ὑφηγησίᾳ τοῦ μαθήματος τῆς παιδαγωγικῆς, ὑπὸ Ἀριστ. Σπαθάκη, Δ. Φ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας 1879 [8ον, σ. 52].

Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης (λέξεις μεθ' ἱστοριῶν ἐκ τῶν Δημοσθένους καὶ Αἰσχίνου λόγων), ὑπὸ Ἰωάννου Σακκελίωτος. Extrait du Bulletin de Correspondance Hellénique. Athènes, typographie de Pierre Perris, 1879. [8 p. 35].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν κς' νοεμβρίου 1878 ὑπὸ Ἀνδρέου Ἀναγνωστάκη, παραδιδόντος τὴν πρυτανείαν τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ Νικολάῳ Δαμαλά. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. [8ον, σελ. 155 καὶ 136].

Synopsis numorum veterum, qui in Museo numismatico Athenarum adservantur; disposuit et impensis publicis edidit Achilles Postolaka, ejusdem musei custos. Athenis typis Ephemericis τῶν Συζητήσεων MDCCCLXXVIII [4ον p. 204].

Οἱ δύο πρῶτοι τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διευθύνται Ἱερόθεος Δενδρινός καὶ Χρῦσανθος Καραβίας, σύντομα βιογραφήματα ὑπὸ Σ. Σολομωνίδου. Ἐν Σμύρνῃ τύποις Ν. Α. Δαμιανοῦ 1879, [8ον σ. 31]

Sur la nomenclature moderne de la Faune Grecque par M. D. Bikélas (Extrait de l'annuaire de l'association ecl. 12e année 1878) Paris 1879. [8ον p. 32].

Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου Πετρώνιος Μάξιμος, Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ Ἄτυχος ὁ Λυδὸς βασιλόπαις, τραγωδία, ἔτι δὲ ὁ Ἄσωτος σιωφρονιζόμενος, κωμῳδία. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 4,50 [8ον, σελ. 344].

Δουκῆς Λάρας ὑπὸ Δ. Βικέλα. Ἐν Ἀθήναις, γραφεῖον τῆς Ἑστίας, 1879. [16ον, σελ. 192].

Πλάτωνος Κρίτων, κείμενον, σχόλια, μετάφρασις, ὑπὸ Παναγ. Δ. Κουπιτῶρη καθηγητοῦ. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1879. Τιμᾶται δρ. 1,50 [8ον σελ. 80].

Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς ῥωμαϊκῆς γραμματολογίας, ἀναγνωσθεῖς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς ὀψηγεσίας αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, 1879 [8ον, σελ. 14].

Φωκαϊκά· ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ μελέτη μετὰ 7 εἰκόνων καὶ ἐνὸς τοπογραφικοῦ χάρτου ὑπὸ Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Σμύρνη, τυπογραφεῖον Β. Τατικιάν, 1879 [8ον, σελ. 96].

Ἡ Ἑλλάς, ἐξεταζομένη γεωλογικῶς καὶ ὀρυκτολογικῶς ὑπὸ Α. Κορδέλλα, ὀρυκτολόγου, κατ' αἴτησιν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν παγκόσμιον ἐκθεσιν τοῦ 1878. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1878. [8ον, σελ. ια' καὶ 189].

Περὶ τοῦ Ἑκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης τοῦ Ὀμήρου, λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρ. 1879 κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῶν Σχολείων ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Τοσιτσαίας Σχολῆς Δημητρίου Βενετοκλέους. [4ον, σελ. 7].

Λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 11 Δεκεμβρίου 1878 ἐν τῷ ἑλλ. Συλλόγῳ Σερραπέω, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλέους [4ον σελ. 8].

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλλ. Φιλολογικὸς Σύλλογος. Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος ιβ' 1877—1878. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879, τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας. Τιμᾶται 10 φρ. [4ον σελ. κδ' καὶ 176]

Γεωγραφικά. Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἠπειρον καὶ Θεσσαλίαν νέων τῆς Ἑλλάδος ὀρίων. Φυλλάδιον εἰς 4ον σελ. 29, ἐκδοθὲν Ἀθηνησὶ τῇ 7 Φεβρ. 1879 μετὰ τὴν ὑπογραφὴν· Εἰς Ἠπειρώτης.

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν.

1879 Μάρτιος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,12	χμ.
Μεγίστη »	759,90	(τὴν 16 ^{νν})
Ἐλαχίστη »	743,52	(τὴν 1 ^{νν})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	12,44
Μεγίστη »	21,3 (τὴν 26 ^{νν})
Ἐλαχίστη »	1,1 (τὴν 1 ^{νν})

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 28,18 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 16 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 10 ΒΑ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	749,67	χμ.
Μεγίστη »	759,03	(τὴν 1 ^{νν})
Ἐλαχίστη »	739,00	(τὴν 25 ^{νν})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	17,01
Μεγίστη »	26,4 (τὴν 22 ^{νν})
Ἐλαχίστη »	8,1 (τὴν 2 ^{νν})

Ἡμέραι βροχῆς 6 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 24,12 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 22 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΑ, 2 ΝΑ, 5 Ν.

Μαΐος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	751,09	χμ.
Μεγίστη »	756,47	(τὴν 17 ^{νν})
Ἐλαχίστη »	744,01	(τὴν 10 ^{νν})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 20,11

Μεγίστη » 32, 0 (τὴν 30^{ην})Ἐλαχίστη » 9, 6 (τὴν 7^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 3,61 χμ.), ἀστραπῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 26 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 1 ΒΔ, 1 ΝΑ, 2 Ν.

Ἰοῦνιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,66 χμ.

Μεγίστη » 754,99 (τὴν 1^{ην})Ἐλαχίστη » 746,90 (τὴν 19^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 27,88

Μεγίστη » 36, 8 (τὴν 11^{ην})Ἐλαχίστη » 19, 5 (τὴν 24^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 0), ἀστραπῶν 6. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 17 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 10 ΒΔ, 2 Ν.

Ἰοῦλιος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 748,97 χμ.

Μεγίστη » 754,40 (τὴν 8^{ην})Ἐλαχίστη » 743,11 (τὴν 6^{ην})

Θερμόμετρον.

Μέση θερμοκρασία 28,84

Μεγίστη » 37, 1 (τὴν 3^{ην})Ἐλαχίστη » 19, 6 (τὴν 10^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 17 ΒΑ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Σελ. 82, στίχ. 19 ἀντὶ «βλέπων» γράφε βλάπτων — Σελ. 83, στ. 9 γράφε «βῦσαι» — Σελ. 94 γράφε «Δουκαγγίω»

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΣ ΟΥΡΑΝΙΩΝ ΣΩΜΑΤΩΝ
ΔΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ.

Ἐν τῶν μεγίστων βεβαίως κατορθωμάτων τῆς νεωτέρας ἀστρονομίας, ἐν ταύτῳ δὲ καὶ ἀπόδειξις, ἀν τούτου ἦτο ἀνάγκη, καταφανῆς τοῦ νόμου τῆς παγκοσμίου βαρύτητος, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις οὐρανίων σωμάτων, τὰ ὅποια πρότερον ὁ ὀφθαλμὸς δὲν εἶχε παρατηρήσει, τῇ βοήθειᾳ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρατηρήσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἀγνώστων σωμάτων ἐπὶ τῆς κινήσεως ἄλλων γνωστῶν.

Τοιαύτας ἀνακαλύψεις ἔχομεν τρεῖς, ἵνα μὴ ἀναφέρωμεν καὶ τετάρτην μὴ βεβαιωθεῖσαν ἔτι ὑπὸ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως ἕνεκα τῆς πρὸς τοῦτο ἀδυναμίας τῶν ἡμετέρων ὀπτικῶν ὀργάνων. Κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν αἱ ἀνακαλύψεις αὗται εἶναι ἡ τοῦ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ Σειρίου, ἡ τοῦ πλανήτου Ποσειδῶνος καὶ ἡ τῶν πλανητῶν τῶν εὐρισκομένων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ Ἡλίου. Ἡ τετάρτη, ἡ μὴ ἐπιστεφθεῖσα ἔτι ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις ἑνὸς ἢ καὶ πλειόνων δευτερευόντων ἀστέρων, συναποτελούντων ἓν σύστημα μετὰ τοῦ λαμπροῦ ἀστέρος Προκυνός. Πρῶτον ὅμως ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν, τὸ ὅποιον ἀνεκαλύφθη καὶ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου μετὰ τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν, ἦτο ὁ Ποσειδῶν.

Ἰδωμεν νῦν τίς ἡ ἀφετηρία τῆς ἀνακαλύψεως σωμάτων μὴ παρατηρηθέντων ἔτι καὶ τίνα τὰ πρὸς τοῦτο μέσα.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ λύσις τοιοῦτου προβλήματος φαίνεται κάπως παράδοξος, εἰς τινὰς δ' ἴσως καὶ ὑπερφυσική. Καὶ ὅμως ἡ φυσικὴ βάση, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ ἀστρονομία πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, εἶναι ἀπλή, ὅπως καὶ ἡ τῆς λύσεως ἄλλων ζητημάτων δυναμένων νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸν κοινὸν βίον. Ἡ διαφορὰ ἔγκειται τὸ μὲν ὅτι εἰς τὴν ἀστρονομίαν πρόκειται περὶ τῶν πόρρω ἡμῶν εὐρισκομένων οὐρανίων σωμάτων, τὸ δὲ εἰς τὴν λεπτότητα, ἣτις ἀπαιτεῖται εἰς τοὺς ἀστρονομικοὺς ὑπολογισμοὺς

πρὸς λύσιν τῶν τοιούτων ζητημάτων. Ὅπως δὲ γίνῃ καταφανῆς ἡ ταυτότης τῆς φυσικῆς βάσεως τῆς τοιαύτης λύσεως τῶν τοιούτων ἀστρονομικῶν ζητημάτων μετὰ τῆς ἄλλων ζητημάτων πολὺ ἀπλουστέρων, ἀπαντωμένων καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν βίον, ἃς ὑποθέσωμεν ὅτι εὕρισκόμενοι ἐπὶ πλοίου παρατηροῦμεν παρέκκλινσιν τινὰ ἀπροσδόκητον τῆς μαγνητικῆς βελόνης· ἀμέσως βεβαίως θὰ συμπεράνωμεν ὅτι πλησίον που εὕρσκεται σίδηρος προξενῶν τὴν παρέκκλινσιν, ἐκ τῆς διευθύνσεως δὲ τῆς παρεκκλίσεως ταύτης θὰ συμπεράνωμεν τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον εὕρσκεται ὁ ταύτην προξενῶν σίδηρος. Ἐτερον παράδειγμα κοινότερον εἶναι τὸ ἐξῆς. Ἐστω ὅτι ἠκούσαμεν κρότον πυροβόλου. Ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἤχου θὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ τόπου ἐξ οὗ αὐτὸς ἦλθεν· ἐκ τῆς ἐντάσεως δ' αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ τὴν ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ὄπλον ἐκρότησε, χωρὶς ἡμεῖς νὰ ἴδωμεν αὐτό. Ἡ ἀκρίβεια δὲ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως, εἰς ἣν τὸ πυροβόλον ἐκρότησεν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀκριβείας μεθ' ἧς ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν αὗται ἦσαν ἱκανῶς ἀκριβεῖς, δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ὁ πυροβολισμὸς ἐγένετο. Αὐτὸ λοιπὸν τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ· ἡ δὲ μεγάλη ἀσφάλεια καὶ ὑπεροχὴ τῆς ἀστρονομίας ἔγκειται εἰς τὴν ἀπλότητα τῶν νόμων, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ τὴν λύσιν τῶν τοιούτων προβλημάτων, καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων. Ἡ ἀπλότης δὲ τῆς φυσικῆς βάσεως ἐπιτρέπει τὴν καθαρὰν καὶ ἀμιγῆ ἰδίων σκέψεων χρῆσιν τῆς αὐστηρᾶς λογικῆς τῶν μαθηματικῶν, ἧτις ἄγει εἰς συμπεράσματα ἐντελῶς σύμφωνα πρὸς τὴν βάσιν. Ἐὰν αὕτη ἐξήχθη ὀρθῶς ἐκ τῆς πείρας τῶν φαινομένων, τότε καὶ τὰ κατόπιν ἐξ αὐτῆς ἐξαγόμενα εἶναι ὀρθά. Τοῦτο λοιπὸν συμβαίνει ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ πληρέστερον ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλαν φυσικὴν ἐπιστήμην, καὶ ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀσφάλεια.

Ἰδωμεν νῦν τίς ἡ ἀπλῆ βᾶσις τῆς ἀστρονομίας, ἧτις παρέχει τὸ ἐνδόσιμον καὶ τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν σωμάτων οὐρανίων μήπω παρατηρηθέντων.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀστρονομίᾳ βᾶσις τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἦτο ἡ ἐγκύκλιος αὐτῶν φορὰ συμφώνως πρὸς τὴν περὶ ταύτης φιλοσοφικὴν θεωρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις κυρίως ἔθεσε τὰ θεμέλια τῆς θεωρητικῆς τῶν ἀρχαίων ἀστρονομίας. Ἐνεκα τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, τῆς ἐγκυκλίου φορᾶς, εἰσῆχθησαν αἱ πολύπλοκοι ἐπικύκλιοι κινήσεις τῶν πλανητῶν περὶ τὴν γῆν, ἧτις ὑπετίθετο ἀκίνητος. Ἀφοῦ ὅμως μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦ Κοπερνικείου συστήματος ἀνεκαλύφθησαν οἱ νόμοι τοῦ Κεπλέρου, καθ' οὓς οἱ πλανῆται, ὧν εἷς καὶ ἡ γῆ, κινοῦνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιῶν ἐλλειπτικῶν, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη λόγου τινὸς τῆς τοιαύτης κινήσεως. Ἡ κυκλικὴ κίνησις εἶχεν ὡς λόγον τὴν ἀπλότητα αὐτῆς· ἡ ἐλλειπτικὴ ὅμως κίνησις δὲν εἶχε τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐτέρωθεν ἡ ὑπαγωγὴ τῆς γῆς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλανητῶν ἦγε λογικῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οὗτοι εἶναι σώματα ὅμοια πρὸς αὐτὴν, ἐνῶ συγχρόνως ἡ ἐλλειπτικὴ κίνησις τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν εὐκόλως ἦγεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ δυνατὸν ἡ σελήνη νὰ ἦναι ὁμοίας φύσεως πρὸς τὴν γῆν, ἐπομένως, ὡς τὰ γῆϊνα σώματα, νὰ ὑπέικη καὶ αὕτη εἰς τοὺς νόμους εἰς τοὺς ὁποίους ὑπάγονται ταῦτα.

Εὐτυχῶς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Κεπλέρος ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἕτερος ἐξοχος νοῦς, ὁ Ἰταλὸς Γαλιλαῖος, ἀνεκάλυπτε τοὺς νόμους τῆς πρὸς τὴν γῆν φορᾶς τῶν γῆϊνων σωμάτων καὶ ἔθετε τὰ θεμέλια τῆς μηχανικῆς, ἧτοι τοῦ κλάδου τῆς καθόλου φυσικῆς, τοῦ ἐξετάζοντος τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων. Καθ' ὅλον δὲ τὸ λοιπὸν τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀπὸ τοῦ θανάτου τῶν δύο ἐξόχων ἀνδρῶν, τοῦ Κεπλέρου καὶ τοῦ Γαλιλαίου, μέχρι τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, ἔβαινον παραλλήλως αἱ πρόοδοι τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς μηχανικῆς, ἐτέρωθεν δὲ καὶ τῆς καθαρᾶς μαθηματικῆς, ἧτις εἶναι τὸ ἀπαραίτητον ὄργανον ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ Νεύτωνος ἡ ἀστρονομία ἐν τῷ θεωρητικῷ αὐτῆς μέρει εἶναι κλάδος τῆς ἐτέρας, τῆς μηχανικῆς, ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν θεωρίαν τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία οὐράνιος μηχανικῆ.

Ἐν τῇ ἐκ παραλλήλου προόδῳ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἡ μὲν ἀστρονομία ἐτελειοποιεῖ τὰς παρατηρήσεις, συνέλεγεν ὑλικὸν καὶ προσεπάθει νὰ ἀνεύρη φυσικὴν τινὰ αἰτίαν τῶν νόμων τῆς περὶ τὸν ἥλιον κινήσεως τῶν πλανητῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ ἀνεκάλυπτε γενικὰς ιδιότητες τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, τὰς ὁποίας προσεπάθει νὰ διατυπώσῃ δι' ὀλίγων ἀπλῶν ἀρχῶν· τέλος δὲ ἡ μαθηματικὴ ἔβαινε πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ λογισμοῦ τῶν ἀπειροστῶν, τοῦ ἀπαραιτήτου αὐτοῦ ὀργάνου ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων, τῶν παραγομένων ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐνεργείας τῶν παραγόντων αὐτὰ αἰτίων, δηλαδὴ τῶν δυνάμεων.

Ὅπως δὲ διὰ πάσας τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, οὕτω καὶ διὰ τὰς τοῦ Νεύτωνος εἰργάσθησαν πρότερον διάφοροι, ἄλλοι μὲν καρποφόρως, ἄλλοι δὲ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀκάρπως, πράγματι ὅμως ἐπίσης καρποφόρως, καθόσον διὰ τῆς ἀκάρπου αὐτῶν ἐργασίας ἀπεκλείοντο ὑποθέσεις μὴ ἄγουσαι εἰς εὐχάριστον λύσιν. Αἱ τοιαῦται προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι οὐδόλως μειοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Νεύτωνος, διότι ἐν μὲν τῇ μηχανικῇ ἐξ ὑλικοῦ ἐσκορπισμένου διὰ τῆς συνοψίσεως αὐτοῦ ἐξήγαγε τοὺς κυρίως θεμελιώδεις νόμους τῆς ἐπιστήμης αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ ἀστρονομίᾳ μεταφέρων εἰς ταύτην τὰς ἀρχὰς τῆς μηχανικῆς καὶ ἀποδίδων εἰς τὰ οὐράνια σώματα ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν τὰς ιδιότητας τῶν γηίνων, ἀνεκάλυψε τὸν νόμον τῆς γενικῆς βαρύτητος, τὸν ρυθμίζοντα τὴν πρὸς ἄλληλα φυσικὴν σχέσιν τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος καὶ ἐξήγαγεν ἐξ αὐτοῦ τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν.

Τὰ ἀξιώματα, οἱ γενικοὶ νόμοι τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, ὅπως διετύπωσεν αὐτοὺς ὁ Νεύτων, εἶναι τρεῖς, ὧν ὁ μὲν πρῶτος εἶναι ὁ τῆς ἀδρανείας, ὁ δὲ δεύτερος ὁ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας τῶν δυνάμεων, ὁ δὲ τρίτος ὁ τῆς ἰσότητος τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως. Ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν νόμων, οὗς μετὰ τῶν ὀρισμῶν προτάσσει ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ συγγράμματι *Philosophiae naturalis principia mathematica*, ἐξάγει

ὁ Νεύτων πορίσματα γενικὰ περὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων:

Δίδει δὲ ἐν τῷ γ' βιβλίῳ καὶ κανόνας γενικοὺς περὶ τοῦ πῶς δεῖ φιλοσοφεῖν ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν φυσικῶν φαινομένων.

Ὁ ἄ γενικὸς νόμος τῆς ἀδρανείας διδάσκει ὅτι τὰ σώματα ἐμμένουσιν εἰς ἣν κατάστασιν εὐρίσκονται, ἐνόσω ἐξωτερικὴ τις αἰτία, δύναμις, δὲν ἐπιδρᾷ, ἐπ' αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι ἂν μὲν εὐρίσκεται σῶμά τι ἐν ἡρεμίᾳ, θὰ μένη ἡρεμον, ἐνόσω δύναμις τις δὲν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ· ἂν δ' εὐρίσκεται εἰς κίνησιν, θὰ ἐξακολουθῇ νὰ κινῆται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως ἣν ἔχει καὶ ἰσοταχῶς μὲ τὴν ταχύτητα ἣν ἔχει, ἐνόσω ἡ ἐπίδρασις δυνάμεώς τινος δὲν μεταβάλλῃ ἢ τὴν διεύθυνσιν ἢ τὴν ταχύτητα ἢ συναμφοτέρα ταῦτα τὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως.

Ὁ δεύτερος γενικὸς νόμος παρέχει τὸ μέσον τῆς συνθέσεως πλειόνων δυνάμεων συνεπιδρωσῶν ἐπὶ τινος σώματος διὰ τοῦ παραλληλογράμμου τῶν δυνάμεων.

Ὁ τρίτος νόμος διδάσκει τέλος, ὅτι εἰς τὴν ἐπὶ τινος σώματος ἐπίδρασιν δυνάμεώς τινος ἀντιτάσσεται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας τούτου ἀντίδρασις ἴση καὶ ἀντίθετος τῆς δράσεως τῆς δυνάμεως. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρουσιάζεται ὡς φυγόκεντρος δύναμις, ἐὰν τὸ σῶμα καταναγκάζεται ὑπὸ τῆς δυνάμεως εἰς ἀλλαγὴν διεύθυνσεως τῆς κινήσεως, ἣν ἔχει.

Οἱ κανόνες τοῦ φιλοσοφεῖν (*Regulae Philosophandi*) εἶναι τοσοῦτον ὀρθοὶ καὶ σαφεῖς, ὥστε πάντοτε καὶ εἰς πᾶσαν φυσικὴν ἔρευναν δέον νὰ χρησιμεύωσιν ὡς κανόνες ἐρεύνης, ἀφ' ὧν δὲν πρέπει ὁ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ἐρευνῶν ν' ἀπομακρύνεται.

Κατὰ τοὺς κανόνας αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ δεχώμεθα αἰτίας τῶν φυσικῶν φαινομένων πλείονας τῶν ἐπαρκῶν πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν καὶ εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ αὐτοῦ γένους νὰ ἀποδίδωμεν, ἐνόσω τοῦτο ἐπιτρέπεται, τὰς αὐτὰς αἰτίας. Τὰς ἀναποσπάστους ιδιότητας δὲ τῶν σωμάτων, τὰς διὰ πειραμάτων βεβαιωθείσας, δέον νὰ θεωρῶμεν ὡς ιδιότητας πάντων γενικῶς τῶν σωμάτων· καὶ τὰ πορίσματα τὰ ἐξαχθέντα δι' ἐπαγωγῆς ἐκ πειραμάτων, δέον νὰ θεωρῶμεν ὡς ἀληθῆ, ἢ πλησιέστατα πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἐνόσω δὲν ἐπέρχονται ἄλλα φαινόμενα ἀντιστρατευόμενα πρὸς

αὐτά. Τοιαύτη ἐν συνόψει ἡ ἔννοια τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος καὶ νόμων.

Τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων αὐτοῦ δὲν ἀφῆκεν ὁ Νεύτων, ἀλλ' ἐπόμενος τῇ ἀρχαίᾳ μᾶλλον μαθηματικῇ μεθόδῳ, ἐκθέτει ἀξιωματικῶς διὰ σειρᾶς θεωρημάτων τὰ πορίσματα τῶν βαθειῶν αὐτοῦ μελετῶν. Δυνάμεθα ὅμως διὰ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων κανόνων καὶ νόμων νὰ κατασκευάσωμεν σειρὰν σκέψεων χρησίμων πρὸς κατάληψιν τῶν θεμελίων τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς ἐκ τούτων ἀνακαλύψεως ἀγνώστων σωμάτων ὡς λογικῆς αὐτῶν συνεπείας.

Ἐπειδὴ ἡ γῆ εἶναι εἷς τῶν πλανητῶν, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ οὗτοι ὑπόκεινται εἰς τοὺς γενικοὺς νόμους τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς παρατηρηθέντας διὰ τὰ γῆινα σώματα, ἄρα καὶ εἰς τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας. Ἐκ τούτου ἔπεται ὅτι, ἵνα οἱ πλανῆται καταναγκάζονται νὰ κινῶνται καμπυλογραμμῶς περὶ τὸν ἥλιον, δεόν ὅπως δύνανται εἶς κέντρον τὸν ἥλιον τὰ καταναγκάζη εἰς ἀλλαγὴν τῆς ἐκάστοτε διευθύνσεως, τῆς ἄλλως ἐκ μόνης τῆς ἀδρανείας εὐθυγράμμου κινήσεως αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὅμοια φαινόμενα ἔχουσιν ὅμοιαν φυσικὴν αἰτίαν, ἔπεται ὅτι καὶ ἡ σελήνη, κινουμένη καμπυλογραμμῶς περὶ τὴν γῆν, ὅπως οἱ πλανῆται περὶ τὸν ἥλιον, καταναγκάζεται, ὅπως μεταβάλη τὴν ἐκάστοτε διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτῆς καταπίπτουσα πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ δυνάμεως ἐχούσης κέντρον τὴν γῆν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ πάλιν κανόνα, δυνατὸν ἢ δύνανται αὕτη νὰ ἦναι ἢ αὐτὴ μὲ τὴν δύναντιν, ἧς ἔνεκα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα ἀναρριπτόμενα πρὸς τὰ ἄνω δὲν δύνανται νὰ ἀπομακρυνθῶσι ταύτης, ὅπως θὰ ἔπραττον διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἀλλὰ καταναγκάζονται ὑπὸ τῆς βαρύτητος νὰ καταπίπτωσι πρὸς τὴν γῆν. Ὅπως μὴ γίνῃ δὲ σύγχυσις τις ἐννοιῶν, ὑπενθυμίζομεν ὅτι ἡ σελήνη δὲν καταπίπτει κυριολεκτικῶς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀποκλίνουσα ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου διευθύνσεως ἣν θὰ εἶχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας, πλησιάζει πρὸς τὴν γῆν ἔνεκα τῆς πρὸς αὐτὴν καταπτώσεως, ἀπ' ἧς θὰ ἀπεμακρύνετο, ἐὰν ἐκινεῖτο εὐθυγράμμως.

Ἡ ἔντασις ὅμως τῆς βαρύτητος δὲν δύναται νὰ ἦναι ἢ αὐτὴ

καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα καὶ διὰ τὴν πολὺ πλεῖον τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπέχουσαν σελήνην. Βεβαίως ἡ ἔντασις πρέπει νὰ ἦναι ἐλάσσων διὰ τὴν ἀπωτέρω εὐρισκομένην σελήνην. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως, ἐὰν ὑπάρχη τοιοῦτος; Ἐὰν ὑπάρχη πράγματι τοιοῦτος, θὰ ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἐλκομένου σώματος. Τίς ὅμως ὁ νόμος τῆς ἐξαρτήσεως τῆς ἐντάσεως ἐκ τῆς ἀποστάσεως; Πρὸς εὔρεσιν αὐτοῦ δεόν νὰ γίνωσι διάφοροι ὑποθέσεις, ἐξ ὧν ἐκείνη εἶναι ἡ ἀληθής, ἣτις τυχὸν ἐξηγεῖ τὰ φαινόμενα. Τοιαύτην λοιπὸν ἔκαμεν ὁ Νεύτων, δεχθεὶς ὅτι ἡ ἔντασις τῆς πρὸς τὴν γῆν βαρύτητος εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως τοῦ πρὸς αὐτὴν καταπίπτοντος σώματος. Ἐὰν λοιπὸν ἢ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις τῆς σελήνης ἦναι ἐξηκονταπλασία τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς εὐρισκομένων σωμάτων, ἢ ἔντασις τῆς βαρύτητος εἶνε 3600 ἐλάσσων διὰ τὴν σελήνην παρὰ διὰ ταῦτα.

Ἰδῶμεν νῦν τίνα φαινόμενα παράγει ἡ βαρύτης, ὅπως, ἐκ τῆς συγκρίσεως αὐτῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης, κρίνωμεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς ὑποθέσεως. Ἡ βαρύτης, ὡς καὶ πᾶσα δύναντις ἐπιδρῶσα ἐπὶ σώματος, τείνει νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος ἐφ' οὗ ἐπιδρᾷ κατὰ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτοῦ, ἢ, καθὼς λέγομεν, τῷ προξενεῖ ἐπιτάχυνσιν, ἣτις θεωρεῖται ὡς θετικὴ μὲν, ἐὰν αὐξάνῃ τὴν ταχύτητα τοῦ σώματος, ἀρνητικὴ δὲ, ἐὰν ἐλαττόνη αὐτήν. Ὑποθέτοντες τὴν δρῶσαν δύναντιν σταθεράν, καλοῦμεν ὠρισμένως ἐπιτάχυνσιν τὴν εἰς τὴν μονάδα τοῦ χρόνου ἀλλοίωσιν τῆς ταχύτητος. Ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιταχύνσεως ἐξαρτᾶται τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον ἔνεκα ταύτης θὰ διανύσῃ τὸ σῶμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς δυνάμεως, τὸ ὁποῖον διάστημα συντίθεται μετὰ τοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον τὸ κινητὸν θὰ διήνηεν εὐθυγράμμως ἔνεκα τῆς ἀδρανείας αὐτοῦ. Ἐὰν λοιπὸν κατορθώσωμεν νὰ χωρίσωμεν ἐκ τοῦ πράγματι διανυομένου διαστήματος, τὸ διάστημα τὸ διανυθὲν εἰς ὠρισμένον τινὰ χρόνον (λ. χ. εἰς ἓν δευτερόλεπτον) ἐκ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς προξενηθείσης ἐκ τῆς δυνάμεως, ἣν ἔχο-

μεν ὑπ' ὄψιν, θέλομεν ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιταχύνσεως αὐτῆς· ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ ἀποτελέσματος τὴν ἐπιτάχυνσιν, δηλαδὴ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς δρασάσης δυνάμεως, τὸ χρησιμεῦον καὶ πρὸς μέτρησιν τῆς ἐντάσεως τῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀντιλαμβάνομεθα διὰ μόνων τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος γνωστὴ ἡ ἐπιτάχυνσις τῶν πρὸς τὴν γῆν καθέτως πιπτόντων σωμάτων διὰ τῶν πειραμάτων τοῦ πατρὸς τῆς νεωτέρας μηχανικῆς, τοῦ Γαλιλαίου. Πρὸς εὑρεσιν τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς πρὸς τὴν γῆν καταπτώσεως τῆς σελήνης ἔπρεπε νὰ ἦναι γνωστὴ μὲ ἱκανὴν ἀκρίβειαν ἡ τροχιὰ τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν, ὅπως εὔρεθῃ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς κινήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῆς εὐθείας γραμμῆς, ἣν θὰ διέτρεχε διὰ μόνης τῆς ἀδρανείας αὐτῆς ἡ σελήνη, ὅπως ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῆς ἐξαχθῇ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῆς βαρύτητος τῆς ἐπιδρώσεως ἐπὶ τῆς σελήνης, δηλ. ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, δρώσεως ἐπὶ τῆς σελήνης εἰς ἣν ἀπόστασιν εὔρισκεται. Ὅπως δὲ ἡ αὐτόθι ἐπιτάχυνσις συγκριθῇ πρὸς τὴν τῆς καταπτώσεως τῶν πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἵνα οὕτω βεβαιωθῇ ὁ ὑποθετικὸς νόμος ὅτι ἡ βαρύτης εἰς δύο διαφόρους ἀποστάσεις ἐπιδρᾷ ἀντιστρόφως ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῶν ἀποστάσεων, ἔπρεπε νὰ ἦναι γνωστὴ ἡ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόστασις καὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς σωμάτων, ἦτοι καὶ ἡ ἀκτίς τῆς σφαιρικῆς ὑποτιθεμένης γῆς. Τούτων γνωστῶν ὄντων πάντων τῷ Νεύτωνι, ἐβεβαιώθη ὑπ' αὐτοῦ ταυτότης τῆς δυνάμεως, ἣτις καταναγκάζει καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς σώματα νὰ καταπίπτωσι πρὸς αὐτὴν καὶ τὴν σελήνην νὰ καταπίπτῃ ἐπίσης πρὸς αὐτὴν ἀπομακρυνόμενῃ τῆς εὐθείας, ἣν θὰ διέτρεχεν ἄνευ τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος· ἐβεβαιώθη δ' ἐν ταύτῳ καὶ περὶ τοῦ νόμου, καθ' ὃν ἡ ἐντάσις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως. Ὅπως δὲ ἡ γῆ ἔλκει τὴν σελήνην, βεβαίως καὶ αὕτη ἔλκει τὴν γῆν· Ἄφοῦ ὁ Νεύτων ἐβεβαιώθη περὶ τῆς μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης φυσικῆς σχέσεως, ἐξήτασεν ἐὰν ἡ αὐτὴ σχέσις ἀμοιβαίως ἔλ-

ξεως ὑπάρχη καὶ μεταξὺ τοῦ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν, ἐὰν δηλαδὴ οὗτοι ἔλκωνται ὑπὸ τοῦ ἡλίου κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' αὐτοῦ ἀποστάσεώς των· τούτου οὕτως ἔχοντος, ἐὰν ἡ περὶ τὸν ἡλίον τροχιὰ αὐτῶν ἔπεται ὁποία πράγματι εἶναι, συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους, τοὺς ἐκ τῶν παρατηρήσεων τῆς κινήσεως ὑπὸ τοῦ Κεπλέρου ἐξαχθέντας. Μάλιστα δὲ ὁ Νεύτων, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν δοκιμὴν ταύτην διὰ τῆς ὑποθετικῆς τὸ κατ' ἀρχὰς παραδοχῆς τοῦ νόμου αὐτοῦ τῆς ἔλξεως, ἔκαμε καὶ διαφόρους ἄλλας ὑποθέσεις περὶ τοῦ νόμου τῆς ἔλξεως τοῦ ἡλίου, ὑπέθεσε δηλαδὴ ὅτι ἡ ἔλξις εἶναι ἀνάλογος τῆς ἀποστάσεως ἢ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ κύβου τῆς ἀποστάσεως καὶ ἐξήγαγε τὰς τροχιάς ἐπὶ τῇ βάσει καὶ τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Εὔρε λοιπὸν ὅτι μόνον ἐὰν ὑποτεθῇ ἡ ἔλξις ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως, τότε οἱ πλανῆται καταγράφουσι τὰς περὶ τὸν ἡλίον τροχιάς αὐτῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκ τῆς παρατηρήσεως ἐξαχθέντας νόμους τοῦ Κεπλέρου. Ὅπως ὁμοίως ὁ ἡλῖος ἔλκει ἕκαστον τῶν πλανητῶν, καὶ ἕκαστος τούτων δέον νὰ ἔλκη τὸν ἡλίον κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον τοῦ ἀντιστρόφου τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ὁ ἡλῖος ὡς πολὺ μείζων καὶ βεβαίως πολὺ πλεῖον ποσὸν ὕλης περιέχων, δέον νὰ ἔλκη πολὺ ἐντονώτερον, ὅπως οὕτω καταναγκάζῃ τοὺς πλανήτας ἵνα κινῶνται περὶ αὐτόν. Ἐντεῦθεν λοιπὸν ἀμέσως ἔπεται ὅτι ἡ ἔλξις δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μόνης τῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ὕλης τῶν ἀμοιβαίως ἔλκομένων σωμάτων. Ὅπως δὲ ὁ ἡλῖος ἔλκει ἕκαστον πλανήτην, ἔλκεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τούτου. Ὁ νόμος λοιπὸν ὁ κανονίζων τὰς ἀμοιβαίας σχέσεις τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι ὅτι ταῦτα πάντα ἔλκονται ἀμοιβαίως κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἀποστάσεως.

Ἄλλ' ἐνῷ ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ταυτότητος τῆς ἐπιδράσεως τῆς βαρύτητος τῆς γῆς καὶ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς σωμάτων καὶ ἐπὶ τῆς σελήνης ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις μιᾶς καὶ μόνης δυνάμεως πρὸς παραγωγὴν, τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τοῦ οὐ-

ρανίου αὐτοῦ σώματος, ἐπίσης δὲ καὶ πρὸς ἐξήγησιν τῆς κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου κινήσεως τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον ἢ ἐπίδρασις μόνης τῆς ἔλξεως τούτου ὑπ' ἐκάστου ἐκείνων, ἐν τῇ πραγματικότητι ἢ κίνησις καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως οὐχὶ μιᾶς μόνης, ἀλλὰ τῶν δυνάμεων, ὅσα εἶναι τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ συστήματος αὐτοῦ. Ἴσως ἐνταῦθα φαίνεται ἂν οὐχὶ ἀντίφασίς τις, βεβαίως ὅμως ἀτέλεια τῆς ἐρεύνης περὶ τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐπεὶ δὲ ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν κατ' αὐτὴν πᾶσαι αἱ δρῶσαι δυνάμεις. Τὴν ἀτέλειαν ταύτην δεόν νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν.

Ἐφ' ἐκάστου τῶν πλανητῶν πλὴν τῆς ἔλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μερικαὶ ἔλξεις τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀπασαὶ ὅμως αὗται συγκρινόμεναι πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου εἶναι τοσοῦτον μικραὶ, ὥστε δυνάμεθα νὰ παραμελήσωμεν αὐτάς, ἐνόσω δὲν ἀπαιτεῖται πολὺ μεγάλη ἀκρίβεια ἐν τῇ ἐρεύνη τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ ἐξηγηθῶσιν οἱ κατὰ προσέγγισιν μόνον ἀληθεῖς νόμοι τοῦ Κεπλέρου, προσέγγισιν ὅμως ἐπέχουσιν τὸν τρόπον ἀληθείας διὰ τὰς τότε μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς παρατηρήσεις.

Ἄμα τῇ ἀνακαλύψει τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ὁ Νεύτων ἠρέυνησε καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀμοιβαίων ἔλξεων τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους, ἢ δὲ μετὰ ταῦτα πείρα τῶν πραγμάτων, στηριζομένη ἐπὶ παρατηρήσεων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀκριβῶν, ἐβεβαίωσε τὴν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως ἀλληλεπίδρασιν πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος συμφώνως πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα νόμον.

Ὁ νόμος λοιπὸν οὗτος (ἐπαναλαμβάνομεν αὐτὸν), ὁ συνδέων πάντα ταῦτα τὰ σώματα ὅπως συναποτελῶσι σύστημα, εἶναι ὅτι ἔλκονται ἀμοιβαίως καθ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης (ποσοῦ τῆς ὕλης) αὐτῶν, κατ' ἀντίστροφον δὲ λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως. Δι' αὐτοῦ μόνου τοῦ συνδέσμου τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως τὰ σώματα πάντα θὰ κατέπιπτον κυριολεκτικῶς

ἐπ' ἀλλήλα· ἀπὸ τούτου ὅμως ἐμποδίζονται ὑπὸ τῆς ἀδρανείας αὐτῶν, ἧς ἕνεκα τείνουσι νὰ κινῶνται εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς μὲ τὴν φορᾶν, ἣν ἔχουσιν ἐκάστοτε. Πράγματι λοιπὸν ἔχουσι κίνησιν σύνθετον ἐκ τῆς φορᾶς τῆς ἐκ τῆς ἀδρανείας καὶ ἐκ τῆς φορᾶς, ἣν προσκτῶσιν ἕνεκα τῆς ἔλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων. Σημειοῦμεν ὅμως ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀδρανείας, ὡς γενικώτατος καὶ ὡς θεμελιώδης ιδιότης πάντων τῶν σωμάτων, θὰ ἦτο ὁ αὐτὸς καὶ ἐὰν ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἀλληλεπίδρασεως ἦτο ἄλλος παρὰ τὸν νόμον τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως, δρώσης κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα τρόπον.

Ὁ νόμος τῆς ἔλξεως ἀνεκαλύφθη καὶ ἐβεβαίωθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ὡς ἰσχύων μόνον διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἐνόσω ἢ πείρα δὲν ἐβεβαίωσεν τὸ κῦρος αὐτοῦ καὶ διὰ τοὺς ἀπλανεῖς καλουμένους, μόνον ἐξ ἀναλογίας ἠδύνατό τις νὰ τὸν δεχθῆ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν σωμάτων τυχόν συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου αὐτῶν σύστημα, ὅμοιον πρὸς τὰ τοῦ ἡμετέρου ἡλίου μετὰ τῶν πλανητῶν, ἢ ὡς ἰσχύοντα καὶ διὰ τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν μεταξὺ πλειόνων ἀπλανῶν ἀστέρων συναποτελούντων οὕτω σύστημα οὐρανίων σωμάτων τάξεως ἀνωτέρας παρ' ἕκαστον τῶν μερικῶν συστημάτων, τῶν ἀποτελουμένων ἐξ ἐνὸς κυρίου σώματος, καθὼς ὁ ἥλιος, καὶ ἐκ πλανητῶν. Ἀλλὰ τῆς ἐξ ἀναλογίας μεθόδου δεόν ἐν ταῖς φυσικαῖς ἐπιστήμασι νὰ μὴ γίνεται χρῆσις ἄνευ ἀνάγκης, ἥτις ὅμως συνεπάγεται καὶ τὴν ἐκ τῆς πείρας βεβαίωσιν τῶν πορισμάτων τῶν ἐκ τῆς ἐξ ἀναλογίας ἐπεκτάσεως. Δικαίως λοιπὸν μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῶν διπλῶν ἀστέρων ὁ νόμος τοῦ Νεύτωνος ἐθεωρεῖτο ὡς νόμος διέπων τὰς σχέσεις τῶν σωμάτων μόνον τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος. Ἀφοῦ ὅμως ἀνεκαλύφθησαν οἱ διπλοὶ ἀστέρες, τῶν ὁποίων τὰ συστατικὰ σώματα εὐρίσκονται τοσοῦτο πλησίον ἀλλήλων, ὥστε ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀλληλεπίδρασις δι' ἀμοιβαίας ἔλξεως, ἐβεβαίωθη τὸ γενικὸν κῦρος τοῦ νόμου τοῦ Νεύτωνος διὰ πάντα τὰ οὐράνια σώματα.

Ἰδωμεν νῦν τὰς συνεπείας τῆς ἀμοιβαίας ἔλξεως πάντων τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ἕκαστος τῶν πλανητῶν εἴλκετο ὑπὸ μόνου τοῦ ἡλίου, τότε ἢ τροχιά, ἢν ἐκεῖνος θὰ διέτρεχε περὶ τοῦτον, θὰ ἦτο ἑλλειπτική (*) συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τοῦ Κεπλέρου (**).

Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου τῶν πλανητῶν περὶ τὸν ἥλιον, ἐνόσω λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τούτου τὴν ἕλξιν, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν ἐὰν ἔχωμεν ἰκανὸν ἀριθμὸν παρατηρήσεων τοῦ πλανήτου, δι' ὃν πρόκειται νὰ γίνῃ ὁ προσδιορισμός. Τὸν προσδιορισμὸν τῶν στοιχείων αὐτῶν θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, ὡς τοιοῦτον δὲ θεωροῦμεν τὸν γινόμενον κατόπιν λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐκ τῆς ἕλξεως τῶν ἄλλων πλανητῶν. Τὰ στοιχεῖα δὲ τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς ἐκάστου πλανήτου εἶναι τὰ ἐξῆς ἕξ. 1) ὁ μέγας ἡμιάξων a τῆς ἑλλείψεως, ἢν διατρέχει περὶ τὸν ἥλιον. 2) ἡ ἐκκεντρότης ταύτης e . 3) ἡ ἐν τῷ καθόλου χώρῳ θέσις τοῦ περιη-

(*) Γενικώτερον ἔπεται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως ἀντιστρόφως πρὸς τὸ τετράγωνον τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀλληλελκομένων σωμάτων, ὅτι ἡ τροχιά τῶν περὶ τὸν ἥλιον κινουμένων σωμάτων δύναται νὰ ἦναι μία τῶν τριῶν κωνικῶν τομῶν, ἑλλειψις δηλαδὴ, παραβολὴ ἢ ὑπερβολή. Πράγματι δὲ παρατηρήθησαν κομηταὶ καταγράψαντες περὶ τὸν ἥλιον μίαν τῶν δύο τελευταίων κωνικῶν τομῶν, αἵτινες εἶναι καμπύλαι ἀνοικταὶ καὶ οὐχὶ κεκλεισμέναι ὅπως ἡ ἑλλειψις. Τὰ σώματα λοιπὸν, τὰ διατρέχοντα περὶ τὸν ἥλιον παραβολὴν ἢ ὑπερβολὴν, μόνον ἀπαξ ἐν τῇ περὶ αὐτὸν τροχίᾳ των διέρχονται διὰ τοῦ περιηλίου, εἴτα δὲ ἀπομακρύνονται αὐτοῦ διὰ παντός, καὶ οὕτω παύουσιν ἐπὶ τέλους ν' ἀποτελῶσι μέρος τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Οἱ πλανῆται ὅμως διατρέχουσι περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς ἑλλειπτικὰς, αἵτινες μάλιστα διὰ τοὺς μείζονας καὶ τοὺς μεσαίους μεγέθους ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου.

(**) Ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου, καθ' ὃν τὰ τετράγωνα τοῦ χρόνου τῆς περὶ τὸν ἥλιον περιφορᾶς εἶναι ἀνάλογα πρὸς τοὺς κύβους τῶν μεγάλων ἡμιαξόνων τῶν ἑλλειπτικῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν, εἶναι αὐστηρῶς ἀληθὴς μόνον ἐὰν ὑποθέσωμεν τὴν μάζαν αὐτῶν ὡς μηδενίζομένην ἀπέναντι τῆς μάζης τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθής, καὶ ὁ τελευταῖος νόμος τοῦ Κεπλέρου εἶναι μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀληθής.

λίου τοῦ πλανήτου, ὀριζομένη διὰ τοῦ καλουμένου μήκους αὐτοῦ Γ . 4) ἡ θέσις τῆς γραμμῆς καθ' ἣν τέμνεται τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἑκλειπτικῆς, ὀριζομένη διὰ τοῦ μήκους τοῦ ἀνιόντως δεσμοῦ Ω . 5) ἡ κλίσις i τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων. καὶ 6) ἡ θέσις εἰς ἣν καθ' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν εὐρίσκετο ὁ πλανήτης, ὀριζομένη συνήθως διὰ τοῦ καλουμένου μήκους ἐν τῇ τροχίᾳ Λ .

Ἐὰν ἡ μάζα τοῦ περὶ τὸν ἥλιον κινουμένου σώματος δὲν ἦναι ὅλως ἀσήμαντος συγκρινομένη πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου, τότε δεόν νὰ προσδιορισθῇ καὶ αὕτη, ὡς ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς τροχιάς τοῦ σώματος αὐτοῦ. Ὁ λόγος δ' εἶναι εὐνόητος, διότι ἡ τροχιά ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας ἕλξεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πλανήτου. ἂν λοιπὸν ἡ μάζα τούτου ἔχῃ μέγεθος ἐπαισθητὸν, τότε καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς ἕλξεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ἡλίου θὰ ἦναι ἐπαισθητή. Εἰς τὸν ὑπολογισμὸν μάλιστα τῶν διαταράξεων τὰς ὁποίας προξενεῖ πλανήτης τις ἐπὶ τῆς τροχιάς ἑτέρου, ἡ μάζα αὐτοῦ εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον, διότι ἐκ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς ἐξαρτᾶται τὸ μέγεθος τῶν διαταράξεων. Προσδιορίζεται δ' ἡ μάζα τῶν πλανητῶν εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ ἄλλων πλανητῶν, εἴτε διὰ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν οἰκείων δορυφόρων, ἐὰν ἔχωσι τοιοῦτους. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην περίπτωσιν ὁ προσδιορισμὸς εἶναι πολὺ ἀκριβέστερος, διότι τὸ ἐκ τῆς ἕλξεως ἑνὸς πλανήτου ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλησιοχώρων αὐτῶν δορυφόρων εἶναι πολὺ μείζον παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν πλέον μεμακρυσμένων ἄλλων σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος.

Ἐὰν ὑπῆρχε μόνη ἡ μεταξὺ ἡλίου καὶ ἐκάστου τῶν πλανητῶν ἀμοιβαία ἕλξις, ἐὰν δηλαδὴ τὰ ἀλληλεπιδρῶντα σώματα ἦσαν ἐν τῇ κινήσει ἐκάστου τῶν πλανητῶν μόνον δύο, τότε, ἀπαξ προσδιορισθέντων τῶν ἄνω ἀπαριθμηθέντων στοιχείων τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς τῶν πλανητῶν, θὰ ἦτο λελυμένον ἀκριβῶς δι' ἕκαστον τούτων τὸ πρόβλημα τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας, τοῦ νὰ δυνώμεθα δηλαδὴ νὰ ὑπολογίζωμεν τὴν θέσιν τῶν πλανητῶν δι' οἵανδήποτε δεδομένην ἐποχὴν, ἐὰν τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν αὐτῶν ἦναι γνωστὰ, ἢ τὰνάπαλιν νὰ ὑπολογίζωμεν

ταῦτα (δηλ. τὰ στοιχεῖα) ἐξ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ παρατηρήσεων (*).

Πράγματι ὅμως ἐφ' ἐκάστου πλανήτου πλὴν τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ πάντα τὰ ἄλλα σώματα τοῦ συστήματος. Πρὸς ἀκριβῆ λοιπὸν καὶ πλήρη λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς εὐρέσεως τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν πλανητῶν δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἑλξεως οὐ μόνον τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος. Ὁ νόμος τῆς ἑλξεως εἶναι γνωστὸς καὶ ἡ μηχανικὴ ἐκφράζει δι' ἐξισώσεων τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπιδράσεις ἑλξεως τῶν λοιπῶν σωμάτων τοῦ συστήματος· ἡ ἐπίλυσις ὅμως τῶν ἐξισώσεων αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατὴ, τοῦλάχιστον διὰ τῶν σημερινῶν μέσων τῆς μαθηματικῆς. Μόνον γενικᾶς τινος ιδιότητος ἐξάγομεν τῆς κινήσεως, δὲν ἐπιλύομεν ὅμως ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῆ γενικότητι τὸ κύριον καὶ τελικὸν ζήτημα. Ἀλλ' ἡ σύνθεσις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος εἶναι τοιαύτη, ὥστε εἶναι κατορθωτὴ ἡ διὰ βαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις τοῦ προβλήματος, τοῦ νὰ δυνώμεθα νὰ εὐρίσκωμεν τὴν κίνησιν ἐκάστου τῶν σωμάτων αὐτῶν· ἡ τοιαύτη δὲ λύσις ἀποτελεῖ τὸ κύριον πρόβλημα τῆς οὐρανοῦ μηχανικῆς.

Ἡ σύνθεσις τοῦ συστήματος, ἡ ἐπιτρέπουσα τὴν διὰ προσεγγίσεων λύσιν τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, εἶναι ὅτι ἐν τῷ συστήματι ὑπάρχει ἐν σῶμα ὑπερβάλλον κατὰ πολὺ πάντα τὰ ἄλλα ὁμοῦ κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, διότι ὁ ἥλιος ἔχει ἑπτακασιοπλασίονα μάζαν πάντων αὐτῶν ὁμοῦ, ἐνῶ συγχρόνως αἱ μεταξὺ τῶν πλανητῶν ἀμοιβαῖαι ἀποστάσεις εἶναι διὰ πάντας ἀρκούντως μεγάλαι, ὥστε ἡ ἑλξις, ἣν πλανήτης τις δύναται νὰ ὑπο-

(*) Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν δορυφόρων καὶ τῶν οἰκείων πλανητῶν σχέσιν· ἐάν δηλαδὴ ἕκαστος δορυφόρος εἴλκετο ἀμοιβαίως μετὰ μόνου τοῦ πλανήτου εἰς ὃν ἀνήκει, τότε ἡ τροχιὰ ἐκείνου περὶ τοῦτον θὰ ἦτο ἑλλειπτικὴ, ἣτις ἄπαξ προσδιορισθεῖσα θὰ ἔλυε τὸ σχετικὸν πρὸς τὸν δορυφόρον αὐτὸν πρόβλημα. Ἐπίσης ὅσα θὰ εἴπομεν παρακατιόντες περὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν, πλὴν τῆς τοῦ ἡλίου, συνεπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἰσχύουσιν ἐν γένει καὶ περὶ τῆς κινήσεως τῶν δορυφόρων.

στῆ ἐξ ἄλλου πλανήτου, εἶναι πάντοτε μικρὰ συγκρινομένη πρὸς τὴν ἑλξιν τοῦ ἡλίου (*). Λέγομεν λοιπὸν ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἄλλων πλανητῶν ἑλξις δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως μὲ τὴν τοῦ ἡλίου. Ἐνεκα τούτου θεωροῦμεν ὡς πρώτην προσέγγισιν πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιᾶς τοῦ πλανήτου, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν μόνως τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου δι' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, περὶ τὴν ὁποίαν ἐγένοντο αἱ πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς τροχιᾶς χρήσιμοι παρατηρήσεις. Αὕτη δ' εἶναι ἑλλειπτικὴ ὀριζομένη διὰ τῶν ἐξ στοιχείων, τὰ ὁποῖα εἴπομεν ἐν τοῖς πρότερον.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἰσχύοντα διὰ τὴν ἐποχὴν, δι' ἣν ἐγένετο ὁ προσδιορισμὸς, θὰ ἦσαν ἀμετάβλητα, ἐάν δὲν συνεπέδρων πλὴν τοῦ ἡλίου καὶ οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ πλανήτου ὃν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Δευτέρα λοιπὸν προσέγγισις εἶναι ἡ πρόσληψις ἐν τῇ περὶ ταύτης ἐρεύνη καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων πλανητῶν, ἡ ἐκείνων ἐξ αὐτῶν, οἵτινες προξενούσιν ἀποτέλεσμα ἐπαισθητόν. Βάσις δὲ τῆς πρὸς τοῦτο μεθόδου εἶναι ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχιὰ τοῦ πλανήτου εἶναι ἑλλειπτικὴ, τὴν ὁποίαν τροποποιεῖ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἄλλων πλανητῶν. Οὕτω τὸ πρόβλημα ἀνάγεται εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν τροποποιήσεων, ἃς οὗτοι προξενούσι εἰς τὴν περὶ τὸν ἥλιον ἑλλειπτικὴν κίνησιν τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου. Ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια καὶ ὁ ὅρος τῶν διαταράξεων (perturbations), καθότι ὡς κανονικὴ τροχιὰ θεωρεῖται ἡ περὶ τὸν ἥλιον ἑλλειπτικὴ, τὸ ἀποτέλεσμα δὲ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἄλλων σωμάτων θεωρεῖται ὡς διατάραξις ταύτης. Δεχόμενοι δὲ τὸν ὅρον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ ὑπονοῶμεν τὴν λέξιν διατάραξιν κυριολεκτικῶς, διότι ἡ ἐπίδρασις τῶν πλανητῶν ἐπ' ἀλλήλους εἶναι κανονικὴ, ὅπως καὶ ἡ ἑλξις τοῦ ἡλίου. Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου ὅμως, καθ' ὃν διὰ προσεγγίσεων βαίνομεν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προ-

(*) Εἰς τοὺς δορυφόρους συμβαίνει ὥστε ἡ ἀπόστασις αὐτῶν ἀπὸ τοῦ οἰκείου πλανήτου νὰ ἦναι τόσον μικρὰ, ὥστε αὐτοῦ ἡ ἑλξις κυρίως κανονίζει τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἡ δ' ἑλξις τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων τροποποιεῖ μόνον τὴν κίνησιν αὐτοῦ.

βλήματος, αναγκαζόμεθα νὰ θεωρῶμεν ὡς διατάραξιν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἔλξεως τῶν πλανητῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸν ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καὶ τοῦτον μὲν καλοῦμεν διαταρασσόμενον πλανήτην (ἢ σῶμα, διότι δυνατὸν νὰ ἦναι καὶ δορυφόρος ἢ κομήτης), τοὺς ἄλλους δὲ διαταράσσοντας.

Ἰδῶμεν νῦν πῶς κατορθοῦται ὁ προσδιορισμὸς τῶν διαταράξεων.

Ἡ ἐπίδρασις τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀναλλοιώτου ποσοῦ τῆς μάζης αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς ἀποστάσεώς του ἀπὸ τοῦ διαταρασσομένου σώματος. Ἡ ἀπόστασις αὕτη δέον νὰ ἦναι ἐκάστοτε γνωστὴ, πρὸς τοῦτο δ' ἀπαιτεῖται νὰ ἦναι γνωστὴ ἢ ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσις ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων. Ἡμεῖς διὰ τῆς πρώτης προσεγγίσεως δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν θέσιν τούτων, ὑποθέτοντες ὅτι τὰ σώματα αὐτὰ κινοῦνται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐλλειπτικῶν τροχιῶν. Ἡ ἐκ τῆς οὕτως ὑπολογιζομένης θέσεως ἐκτόπισις καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ τῶν διαταρασσόντων, τὰ ὁποῖα ἐπίσης ὑφίστανται διαταράξεις, εἶναι πάντοτε, ἔνεκα τῆς εἰδικῆς συνθέσεως τοῦ πλανητικοῦ ἡμῶν συστήματος, ἀρκούντως μικρὰ δι' ἰκανὸν χρονικὸν διάστημα, ὥστε ἄνευ λάθους ἐπαισθητοῦ εἰς τὸν ὑπολογισμὸν νὰ ἀντικαθιστῶμεν τὰς ἀκριβεῖς ἀποστάσεις μεταξὺ διαταρασσομένου σώματος καὶ διαταρασσόντων διὰ τῶν ἀποστάσεων, τὰς ὁποίας θὰ εἶχον, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀλληλεπίδρασις μεταξὺ αὐτῶν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀντικατάστασις αὕτη ἐπιτρέπεται, ἔπεται ὅτι δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καθ' ἑαυτὴν τὴν ἐπίδρασιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων σωμάτων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου χωριστὰ καὶ οὐχὶ πάντων ὁμοῦ συγχρόνως. Οὕτω τὸ πρόβλημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου, ἐφ' οὗ πλὴν τῆς ὑπερβαλλούσης ἔλξεως τοῦ ἡλίου συνεπιδρῶσι καὶ αἱ μικραὶ ἔλξεις πολλῶν ἄλλων σωμάτων, ἀνάγεται εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ καλουμένου τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ ἡ κίνησις ἐνὸς σώματος (τοῦ διαταρασσομένου πλανήτου) ἀλληλεκκομένου μετ' ἄλλων δύο (τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ διαταράσσοντος πλανήτου), τὰ ὁποῖα ἐπίσης ἀλ-

ληλέκονται κατὰ τὸν γνωστὸν νόμον, τὸν ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθέντα. (*)

Ἀλλὰ καὶ τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων, ἐν ᾧ πρόκειται ὁ προσδιορισμὸς τῆς κινήσεως ἐνὸς ἐκ τῶν τριῶν σωμάτων, ἀλληλεκκομένων κατ' εὐθὺν λόγον τῆς μάζης αὐτῶν καὶ κατ' ἀντίστροφον λόγον τοῦ τετραγώνου τῆς ἀμοιβαίας ἀποστάσεως, δὲν εἶναι λελυμένον, διότι δὲν παρέχει τὰ πρὸς τοῦτο μέσα ἢ μαθηματικὴ. Ἐὰν ὅμως ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἔλξις ἐνὸς ἐξ αὐτῶν ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὴν τῶν ἄλλων δύο, τότε κατορθοῦται ἡ διάβαθμιαίων προσεγγίσεων λύσις αὐτοῦ.

Αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν μέθοδοι εἶναι διάφοροι ἀναλόγως τῶν εἰδικῶν περιστάσεων, εἰς τὰς ὁποίας εὐρίσκεται τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν. Καθὼς ὅμως καὶ ἐκ τῶν πρότερον ρηθέντων γίνεται δῆλον, εἰς πάσας τὰς μεθόδους δεχόμεθα ὡς βάσιν δι' ὠρισμένην ἐποχὴν τροχιάν ἐλλειπτικὴν περὶ τὸν ἥλιον δι' ἑκάστην πλανήτην, ὅπως οὕτω δυνηθῶμεν νὰ προσδιορίσωμεν τὴν σχετικὴν θέσιν τῶν σωμάτων αὐτῶν κατὰ προσέγγισιν ἰκανήν, καὶ οὕτω κατορθώσωμεν νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαταράξεων ἐνὸς ἐκάστου τῶν διαταρασσόντων ἐπὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος.

Ἐκ πασῶν τῶν μεθόδων πρὸς ὑπολογισμὸν τῶν διαταράξεων διὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἡ ἀρχαιοτέρα μέθοδος, τῆς ὁποίας γίνεται χρῆσις ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν μεγάλων καὶ τῶν μεσαίου μεγέθους πλανητῶν, ὧν αἱ περὶ τὸν ἥλιον τροχιαὶ καὶ ὀλίγον διαφέρουσι τοῦ κύκλου ἔνεκα τῆς μικρᾶς αὐτῶν ἐκκεντρότητος καὶ κινοῦνται ἐπὶ ἐπιπέδων ἐχόντων πρὸς ἀλληλα μικρὰν κλίσιν.

Ἐν τῇ λύσει τοῦ προβλήματος τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν δια-

(*) Τὸ πρόβλημα τῶν τριῶν σωμάτων ἔλαβε κατὰ πρῶτον τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ ταύτην ἐκ τῆς θεωρίας τῆς περὶ τὴν γῆν κινήσεως τῆς σελήνης, ἐκκομένου ἀμφοτέρων ὑπὸ τρίτου σώματος τοῦ ἡλίου. Εἶναι δὲ τὸ πρῶτον τὸ μετ' ἀκριβείας ἐρευνηθὲν καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τῆς σελήνης εἰς πολλὰ προβλήματα, καὶ μάλιστα ναυτικὰ, καὶ διὰ τὸ μέγεθος ἔτι τῶν διαταράξεων.

ταράξεων διὰ τῆς μεθόδου αὐτῆς ἀποσυντίθενται αὗται εἰς περιοδικὰς διαταράξεις, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐκάστοτε σχετικῆς θέσεως τοῦ διαταράσσοντος καὶ τοῦ διαταρασσομένου σώματος καὶ εἰς τὰς δι' αἰώνων βαινούσας (perturbations seculaires), αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν τροχιῶν τῶν σωμάτων αὐτῶν. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ θεωροῦμεν ὅτι μεταβάλλουσι ἀπλῶς τὴν ἐν τῇ οἰκείᾳ τροχιᾷ θέσιν τοῦ διαταρασσομένου σώματος, μεταβάλλουσι δηλαδὴ τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος αὐτοῦ· αἱ δὲ δι' αἰώνων βαινούσαι μεταβάλλουσι αὐτὴν τὴν τροχίαν του. Καὶ αἱ μὲν περιοδικαὶ ἔχουσι ἀποκατάστασιν ἐν χρονικοῖς διαστήμασιν οὐχὶ λίαν μεγάλοις, ὅπως τοῦτο γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σχετικῆς τοποθεσίας τῶν δύο σωμάτων, ἥτις μετὰ χρόνον τινὰ ἀποκαθίσταται περίπου ἢ αὐτῇ αἱ δὲ δι' αἰώνων βαινούσαι μεταβάλλουσι ἀδιαλείπτως σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὰς τὰς τροχιάς. Πράγματι καὶ αἱ δι' αἰώνων βαινούσαι ἐξαρτῶνται ἐκ περιόδων, τοσοῦτον ὅμως μακρῶν (δεκάδων χιλιάδων ἐτῶν ἢ καὶ ἑκατοντάδων) καὶ πολλάκις πολυπλόκων, ὥστε διὰ μακρότατα χρονικὰ διαστήματα, συγκείμενα ἐκ χιλιάδων ἐτῶν, τὰς θεωροῦμεν ὡς ἐξαρτωμένας ἐκ μόνῃς τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ οὐχὶ ἐκ περιόδου τινός.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰ ἀποτελέσματα καὶ τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν δι' αἰώνων βαινούσων διαταράξεων, ἃς προξενοῦσιν οἱ ἄλλοι πλανῆται ἐπὶ τοῦ ὑπ' ὄψιν πλανήτου, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ἐκάστοτε ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τούτου.

Πλὴν ἐάν, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πάσας τὰς ἐπὶ τινος πλανήτου ἐπαισθητὰς διαταράξεις, τὰς προκυπτούσας ἐκ τῶν ἄλλων σωμάτων τοῦ συστήματος, ἐάν, λέγομεν, καὶ μετὰ τοῦτο ἢ ἐκ τῶν παρατηρήσεων πείρα δὲν συμβιβάζεται μετὰ τῆς θεωρίας, ἐάν δηλαδὴ ἡ θέσις, εἰς τὴν ὑποίαν παρατηροῦμεν τὸν πλανήτην αὐτὸν, δὲν ἦναι ἢ αὐτῇ μετὰ τῆς προὑπολογισθείσης, τότε κατ' ἀνάγκην δεόν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδρᾷ δύναμις τις, ἣν δὲν ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρεύνη τῆς κινήσεως αὐτοῦ. "Ἢ λοιπὸν θὰ δεχθῶμεν πλὴν τῆς ἑλξεως καὶ ἄλλας δυνάμεις δρῶσας ἐν τῷ ἡμετέρῳ πλανητικῷ συστήματι, ἢ, ἐάν ταύτην μόνην

ὡς ἐπαισθητῶς δρῶσαν, τότε κατ' ἀνάγκην θὰ δεχθῶμεν ἢ τὴν ὑπαρξίν ἐνός ἢ πλείονων σωμάτων ἀγνώστων ἔτι ἡμῖν, ἢ τροποποίησιν τινὰ τοῦ νόμου τῆς ἑλξεως, ἢ ὅτι τὰ στοιχεῖα δι' ὧν διεξήχθη ὁ ὑπολογισμὸς τῶν διαταράξεων ἦσαν ἐσφαλμένα.

Τὸ τελευταῖον δεόν νὰ ἐξετάζηται πρὸ παντὸς ἄλλου, διότι ἐάν ὑπάρχη λάθος ἐπαισθητὸν εἴτε εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς μάζης πλανήτου προξενούντος διαταράξεις ἐπαισθητὰς, εἴτε ἐν τῷ προσδιορισμῷ κατὰ προσέγγισιν ἐπαρκῆ τῆς ἀποστάσεως τῶν σωμάτων τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τότε πᾶσα περαιτέρω ἐρευνα εἶναι ἄσκοπος, διότι ἡ βᾶσις ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῶμεν εἶναι ἐσφαλμένη.

Τροποποιήσις τοῦ νόμου τῆς γενικῆς βαρύτητος δὲν συγχωρεῖται, διότι τοιαύτη τροποποίησις ὑπονοεῖ ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως εἶναι ἄλλος διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν τινῶν τῶν σωμάτων καὶ ἄλλος διὰ τὴν μεταξὺ ἄλλων, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν καὶ καθ' ἃ εἶπομεν, ὅτι ὁ νόμος αὐτὸς ἐξήχθη ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἐκ τῆς ἐρέυνης τῆς κινήσεως τῆς σελήνης περὶ τὴν γῆν καὶ τῶν νόμων τοῦ Κεπλέρου. Αὐτὸς δ' οὗτος ὁ νόμος βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐρέυνης περὶ τοῦ σχήματος τῆς γῆς, καθ' ἃ περὶ τοῦ αὐτοῦ εἶπομεν ἐν ἄλλῃ ἡμῶν διατριβῇ. (*)

Ἄλλ' ἡ μόνη δύναμις, πλὴν τῆς ἑλξεως, τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς ἐπιδρῶσαν ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, εἶναι ἡ τριβῆ, ἣν προξενεῖ βεβαίως ἐπ' αὐτῶν ὁ αἰθῆρ, ἐάν δεχθῶμεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ ὑπαρξίν τοιούτου. "Ὅτι αἰθῆρ ὑπάρχει ἐν τῷ χώρῳ πειθόμεθα, ἂν οὐχὶ καὶ ἐξ ἄλλων φυσικῶν λόγων, οἷον τοῦ τῆς μεταβιβάσεως τοῦ φωτὸς διὰ τῶν κυμάνσεων αὐτοῦ, πειθόμεθα καὶ ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ κομήτου τοῦ Ἐνκίου, ἐφῆσον δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς περὶ αὐτοῦ ἐργασίας τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀστρονόμου (**). Ὁ κομήτης δηλαδὴ αὐτὸς, ἔχων

(*) Ἴδε Ἄθην. τόμ. 6', σελ. 300 καὶ 439.

(**) Τελευταῖον ὁ δυστυχῶς προῶρως ἀποθανὼν Ἀστενος, ἠθέλησε νὰ ἐρευνήσῃ μήπως ἢ ἐπιτάχυνσις ἐν τῇ κινήσει τοῦ κομήτου τοῦ Ἐνκίου δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ μόνων τῶν ἐκ τῶν πλανητῶν διαταράξεων, πλὴν ἡ ἐργασία αὕτη ἔμεινεν ἀτελής. Φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἐξηγεῖται δι' αὐτῶν.

περίοδον κινήσεως περί τὸν ἥλιον $3 \frac{1}{2}$ σχεδὸν ἐτῶν, ἐπανέρχεται εἰς τὸ περιήλιον αὐτοῦ καθ' ἑκάστην περίοδον ταχύτερον, χωρὶς ἢ ἐπιτάχυνσις αὕτη νὰ δύναται νὰ ἐξηγηθῆ, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἔλξεως τῶν σωμάτων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος. Ἐξηγεῖται δ' εὐχερῶς, ἐὰν δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν αἰθέρος προξενούντος τριβῆν, διότι αὕτη τείνει νὰ ἐλαττόνη τὴν φορὰν, ἣν ὁ κομήτης ἔχει ἕνεκα τοῦ γενικοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας, τὴν ἔλξιν ὁμως τοῦ ἡλίου δὲν τὴν ἐπηρεάζει· ὅθεν αὕτη καταναγκάζει τὸν κομήτην νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὸν ἥλιον, καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ κινῆται βαθμηδὸν ταχύτερον περὶ αὐτόν. Ἐπὶ τῶν πλανητῶν ὁμως ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ ὄγκου αὐτῶν ἢ τριβῆ τοῦ αἰθέρος εἶναι ὄλος ἀνεπαίσθητος καὶ διὰ τὰς ἀκριβεστερας παρατηρήσεις. Ἴσως ἕνεκα τοῦ συνεχοῦς τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἢ ἐκ τοῦ αἰθέρος τριβῆ γίνῃ ἐπαισθητὴ μετὰ παρέλευσιν μακροτάτου χρόνου (τοιούτον δὲ λέγοντες ἐννοοῦμεν διάστημα ἴσως ἐκ μυριάδων ἐτῶν συγκείμενον)· νῦν ὁμως δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν τριβῆν ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ ἐρεύνη τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, πλὴν ἴσως τῶν κομητῶν εἰς εἰδικὰς περιστάσεις.

Ἄλλας δυνάμεις τυχὸν ἐπιδρώσας ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν, ὡς π. χ. ἠλεκτρικὰς ἐπιδράσεις, δὲν δυνάμεθα μὲν ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀρνηθῶμεν ὡς ὑπαρχούσας, δὲν δυνάμεθα ὁμως ὑποθετικῶς νὰ τὰς λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐνόσω δὲν καταναγκαζόμεθα εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς ἐπὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων πείρας.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ κίνησις σώματός τινος τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος δὲν ἐξηγητῆται, ἀφοῦ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις τῶν γνωστῶν σωμάτων, τότε ἀνάγκη νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλων σωμάτων, ἐνὸς ἢ πλειόνων, ἀγνώστων μὲν ἔτι ἡμῖν, τῶν ὁποίων ὁμως ἢ ὑπαρξίς γίνεται δῆλη διὰ τῆς ἐπαισθητῆς αὐτῶν ἔλξεως ἐπὶ ἐνὸς ἢ πλειόνων τῶν γνωστῶν σωμάτων.

Αὐταὶ εἶναι αἱ βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηριζόμενοι θὰ ἐξετάσωμεν τὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου πλανητῶν, περὶ ὧν νῦν ὁ λόγος.

Τῷ 1781 τὴν 13 Μαρτίου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ Ἑρσχέλου τοῦ πρεσβυτέρου διὰ τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ τηλεσκοπίου ἀστὴρ φαινόμενος ὡς δίσκος καὶ οὐχὶ ὡς λαμπρὸν σημεῖον ὅπως οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο ἀπλανὴς ἀστὴρ, ἐβεβαιώθη ὁ Ἑρσχελος ἐκ τῆς πρὸς ἄλλους ἀστέρας σχετικῆς κινήσεως τοῦ ἀνακαλυφθέντος σώματος. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐξέλαβεν αὐτὸ ὡς κομήτην· ταχέως ὁμως ἡ δοξασία αὕτη ἐγκατελείφθη, καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι εἶναι πλανήτης ἔχων περίοδον κινήσεως περὶ τὸν ἥλιον $8 \frac{1}{2}$ ἐτῶν. Εἰς τὸν νέον αὐτὸν πλανήτην ὁ Ἑρσχελος ἔδωκε τὴν ὀνομασίαν sidus Georgii ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ γ', ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐπεκράτησεν ἡ ὀνομασία Οὐρανός, ὡς σύμφωνος πρὸς τὴν ὠραίαν μυθολογικὴν ὀνοματολογίαν τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τῆς προαγωγούσης εἰς ἐπιστήμην τὴν ἀπλὴν καὶ ὡς εἰπεῖν μηχανικὴν ἀστρογωσίαν τῶν ἀρχαιοτέρων λαῶν.

Ἀφοῦ ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεών τινων γενομένων μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχιά τοῦ νέου πλανήτου, ἀνεζητήθη μὴ τυχὸν αὐτὸς παρετηρήθη πρόηγουμένως ἐκληφθεὶς ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Ὁ πλανήτης αὐτὸς δηλαδὴ, ἐὰν δὲν γίνῃ χρῆσις ἰκανῆς μεγεθύνσεως, φαίνεται ὡς ἀσθενὴς ἀπλανὴς ἀστὴρ ἕκτης τάξεως· ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ εἶχε παρατηρηθῆ ὡς τοιοῦτος. Ὑπολογισθεῖσιν λοιπὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εὐρεθείσης τροχιάς αὐτοῦ τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας εἰς προτέρους χρόνους ἐφαίνετο κατέχων ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἀνεζητήθη ἐὰν εἶχε τυχὸν παρατηρηθῆ ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ. Πράγματι λοιπὸν ἀνεκαλύφθη ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐγένοντο δεκαεννεάκις παρατηρήσεις αὐτοῦ, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Φλαμστήδου τῷ 1690 γενομένη, τελευταία δὲ ἡ τῷ 1774 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Μεσσοιέρου. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν παρατηρήσεων δ' αὐτῶν ἐχρησίμευσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θεωρίας τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν σώματος ἀγνώστου ἐπιδρῶντος ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ.

Πρὸς προσδιορισμὸν δηλαδὴ τῆς τροχιάς ἐνὸς πλανήτου ἀπαιτεῖται ἐλάχιστός τις ἀριθμὸς παρατηρήσεων (ἕξ, ἢ, ὑπερ ταῦτο,

τριών διπλών), αίτινες δὲν πρέπει νὰ γίνωσιν ἐντὸς χρονικῶν διαστημάτων μὴ ἀρκούντως μεγάλων· τοῦτο δὲ ὅπως ἢ ἐν τῷ μεταξὺ κίνησις τοῦ πλανήτου ἦναι ἀρκούντως ἐπαισθητὴ καὶ μὴ ἔχωσιν ἐπὶ τῶν ἐξαγομένων πολὺ ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν τὰ ἀναπόφευκτα λάθη πάσης παρατηρήσεως. Ὅπως δηλαδὴ καὶ ἐν τῷ κοινῷ βίῳ, ὅταν π. χ. πρόκηται νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ταχύτητα πεζοδρόμου τινός, δὲν ἀρκεῖ νὰ μάθωμεν πόσον διήνυσεν εἰς ὀλίγα λεπτά, ἀλλὰ πόσον διήνυσεν εἰς χρόνον μακρὸν, ἀπαλλάκτως τὸ αὐτὸ δέον νὰ πράττωμεν καὶ ἐν τῇ ἀστρονομίᾳ, διότι καὶ ἐν ταύτῃ αἱ παρατηρήσεις μὲ ὅλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ τελειότητα, ἣν ἔχουσι σχετικῶς πρὸς ἄλλας, ὑπόκεινται εἰς σφάλματα ἀναπόφευκτα.

Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν παρατηρήσεων ἀρκούντως ἀφεστωσῶν ἀλλήλων δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὰ ἐλλειπτικὰ στοιχεῖα τῆς τροχιάς ἐνός πλανήτου τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαταράξεων, αίτινες ἐπροξενήθησαν ἐξ ἄλλων πλανητῶν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐγένοντο αἱ παρατηρήσεις. Ἐὰν δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν, ἦναι μείζων τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου, τότε διὰ τοῦ καταλλήλου αὐτῶν συνδυασμοῦ προσδιορίζομεν ἀκριβέστερον τὴν ζητουμένην τροχιάν καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀκρίβειας μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπροσδιωρίσθη αὕτη ἀπαραλλάκτως, ὅπως ὅταν πρόκηται περὶ τῆς μετρήσεως μήκους τινός, ἐὰν ἐπαναλάβωμεν τὴν μέτρησιν πλέον ἢ ἅπαξ (τοῦ ἀπολύτως ἀναγκαίου ἀριθμοῦ), τότε καὶ ἀκριβέστερον προσδιορίζομεν τὸ ζητούμενον μῆκος λαμβάνοντες τὸν μέσον ὄρον καὶ ἐκ τῆς μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀναμετρήσεων διαφορᾶς κρίνομεν περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκρίβειας μεθ' ἧς ἡ μέτρησις ἐγένετο. Καὶ εἰς τὴν κίνησιν λοιπὸν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀφοῦ ἡ τροχιά αὐτοῦ ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει ὀλίγων κατὰ πρῶτον παρατηρήσεων, καὶ ἀφοῦ ὁ μέγας Λαπλάσιος ἀνέπτυξε τὸ θεωρητικὸν μέρος τῶν διαταράξεων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου, ὁ Γάλλος ἀκαδημακὸς Βουβάρδος ἀνέλαβε τῷ 1820 τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ νέου πλανήτου. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν ὁ Βουβάρδος ἠθέλησε νὰ χρησιμο-

ποιήσῃ πάσας τὰς γνωστὰς παρατηρήσεις· ἀνεκάλυψεν ὅμως ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ συναρμολογήσῃ τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις μετὰ τῶν νεωτέρων πρὸς προσδιορισμὸν τροχιάς δυναμένης νὰ συμβιβάσῃ πάσας ταύτας, ἢ, καθὼς λέγομεν, νὰ παραστήσῃ πάσας αὐτὰς τὰς παρατηρήσεις. Πρὸς ἄρσιν λοιπὸν τῆς δυσχερείας ταύτης παρέλιπε τὰς ἀρχαιοτέρας παρατηρήσεις ὡς μὴ ἀρκούντως ἀκριβεῖς, ἀπέδωκε δηλαδὴ εἰς τὴν ἀτέλειαν τῶν ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τὰς προκυπτούσας μεγάλας διαφορὰς ἐν τῇ παραστάσει αὐτῶν. Καὶ ὅμως καὶ αἱ μετὰ τὸ 1820 γενόμεναι παρατηρήσεις δὲν παριστάνοντο ἀκριβῶς διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Βουβάρδου εὐρεθείσης τροχιάς, αἱ δὲ διαφοραὶ ἐγένοντο τοσοῦτον μείζονες, ὅσον ὁ χρόνος προὔχῳρει. Ἡ ἀνωμαλία αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῆ ἄλλως πῶς ἢ διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἐπιδράσεως ἀγνώστου τινός δυνάμεως, ἐχούσης ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγένοντο λοιπὸν διάφορα ὑποθέσεις, πᾶσαι ὅμως ἀβάσιμοι, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης, τῆς ἀπλουστεράς, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει πλανήτης ἀγνώστος ἀπώτερος τοῦ Οὐρανοῦ σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον, ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς κινήσεως αὐτοῦ. Ἐγενήθη λοιπὸν τὸ πρόβλημα νὰ ἀνακαλυφθῆ ὁ πλανήτης αὐτὸς διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ Οὐρανοῦ. Καὶ εἰς μὲ τὸ κατ' εὐθεῖαν πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς ὑπολογίζομεν μικρὰς ποσότητας, τὰς διαταράξεις, τῇ βοήθειᾳ τῶν ἐκάστοτε μεγάλων ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεων τῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, καὶ τῶν μεθ' ἱκανῆς ἀκρίβειας γνωστῶν μαζῶν αὐτῶν· εἰς τὸ ἀντίθετον ὅμως πρόβλημα, τὸ γεννηθὲν ἐκ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ σώματος ἀγνώστου, ἐπρόκειτο ἐκ τῶν μικρῶν ἀποτελεσμάτων τούτου ἐπὶ ἐκεῖνον νὰ προσδιορισθῶσιν ἢ τε τροχιά καὶ ἡ μάζα τοῦ ἀγνώστου σώματος. Εἰς τὸ ἀντίθετον αὐτὸ πρόβλημα τὰ μικρὰ σφάλματα τῶν παρατηρήσεων εἶχον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ζητουμένων αὐτῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς ἦτο ἐπισφαλῆς. Καὶ ὅμως τὸ πρόβλημα ἐλύθη μετὰ μεγάλης σχετικῶς πρὸς τὰς δυσχερείας αὐτοῦ ἐπιτυχίας ὑπὸ δύο συγχρόνως, τοῦ δεινοῦ ὑπολογιστοῦ καὶ γνώστου τῆς οὐρανίου

μηχανικῆς, τοῦ Γάλλου Λεβερριέρου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου Ἀγγλοῦ γεωμέτρου Ἀδαμίου (Adams).

Ὅπως προηγουμένως εἶπομεν, χωρίζομεν τὰς διαταράξεις τῶν πλανητῶν εἰς περιοδικὰς, μεταβαλλούσας τὴν ἐκάστοτε θέσιν αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς κατ' αἰῶνας βαινούσας, μεταβαλλούσας βραδέως τὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν των. Ἀλλὰ καὶ αἱ τελευταῖαι μεταβάλλουσι τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν πλανητῶν. Ὅπως λοιπὸν εὐρωμεν τὴν ἐκ τῶν διαταράξεων καθόλου μεταβολὴν τῆς θέσεως τῶν πλανητῶν, δεόν νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπιρροὴν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἀναμνησθῶμεν νῦν πῶς ὀρίζομεν τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν τῶν οὐρανίων σωμάτων.

Διὰ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας μεταχειρίζομεθα, ὅπως ἐν ἄλλῃ διατριβῇ ἡμῶν ὑπεμνήσαμεν (*), τὴν ὀρθὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν ἀπόκλισιν αὐτῶν, σχετίζομεν δηλαδὴ τὴν θέσιν αὐτῶν πρὸς τὸν οὐράνιον ἰσημερινόν. Τὴν θέσιν ὅμως τῶν πλανητῶν ὀρίζομεν διὰ τῆς θέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῆς τροχιάς τῆς γῆς (ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς), καὶ τοῦτο, διότι τὰ ἐπίπεδα τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν ἔχουσι μικρὰν πρὸς ἀλλήλα κλίσιν. Ὅρίζεται δὲ ἡ πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν θέσις διὰ τοῦ πλάτους καὶ τοῦ μήκους τοῦ ἀστέρος. Καὶ πλάτος μὲν καλεῖται ἡ εἰς τόξον μεγίστου κύκλου ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τῆς ἐκλειπτικῆς, μῆκος δὲ ἡ ἐπὶ ταύτης εἰς μοίρας ἀπόστασις τοῦ καθέτου κύκλου τοῦ πλάτους ἀπὸ τοῦ ἑαρινοῦ σημείου. Καὶ ἐὰν μὲν λάβωμεν ὡς βᾶσιν τὸ ἐπίπεδον τῆς ἐκλειπτικῆς, τὸ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τῆς γῆς, ἔχομεν τὸ γεωκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος· ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸ ἐπίπεδον τὸ παράλληλον τῇ ἐκλειπτικῇ, τὸ διερχόμενον διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ἡλίου, τότε ἔχομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου. Γινώσκοντες τὴν πρὸς ἀλλήλα θέσιν τῶν τριῶν σωμάτων ἡλίου, γῆς καὶ πλανήτου, εὐχερῶς ἐκ τῶν γεωκεντρικῶν εὐρίσκομεν τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος καὶ πλάτος τοῦ πλανήτου καὶ τὰν ἀπάλιν.

(*) Ἰδὲ Ἀθην. τόμ. ζ' σελ. 126.

Τὴν ὑπόμνησιν ταύτην ἐκάμαμεν, διότι τοὺς ὄρους αὐτοὺς θὰ ἀναγκασθῶμεν νὰ μεταχειρισθῶμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἡ ἐπίδρασις λοιπὸν τοῦ συνόλου τῶν διαταράξεων, περιοδικῶν τε καὶ κατ' αἰῶνας βαινουσῶν, μεταβάλλει καὶ τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος τῶν πλανητῶν. Καὶ τὸ μὲν πλάτος, ἔνεκα τῆς μικρᾶς πρὸς ἀλλήλα κλίσεως τῶν ἐπιπέδων τῶν τροχιῶν, δὲν μεταβάλλεται πολὺ ἐκ τῶν διαταράξεων· τὸ μῆκος ὅμως πολὺ ἐπαισθητότερον, ἐπομένως ἐπὶ τῶν ἀρκούντως ἐπαισθητῶν μεταβολῶν τούτου ἐβασίσθησαν ἀμφότεροι οἱ ἐρευνηταὶ πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνώστου σώματος, τοῦ γενομένου ἐπαισθητοῦ διὰ τῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενεῖ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ.

Ὁ Λεβερριέρος, πρὶν προβῆ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς τοποθεσίας τοῦ ἀγνώστου σώματος, εἰς ἣν παρώτρυνεν αὐτὸν ὁ Ἀραγῶ, ἐξήτασεν ἀκριβῶς μήπως ἡ διαφορὰ μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεως προέρχεται τυχὸν ἐξ ἀτελείας τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν διαταράξεων τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Ἀφοῦ δ' ὑπελόγησε ταύτας μεθ' ὕλης τῆς ἐπιθυμητῆς ἀκριβείας, ἐσύγκρινε τὰ ἐξαγόμενα τῆς θεωρίας πρὸς τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐπίσης ἐξηκρίβωσε. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρίσεως ἦτο ὅτι δὲν συνηρμολογοῦντο αἱ παρατηρήσεις μετὰ τῆς θεωρίας. Ἀλλὰ καὶ πάλιν πρὶν προβῆ εἰς περαιτέρω ἐρεύνας καὶ ἀναζήτησιν ἄλλην αἰτίαν (ἕτερον σῶμα) ἐπιδράσαν ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ προξενῆσαν τὰς ἀνωμαλίας αὐτὰς, ἀνεζήτησεν ὁ Λεβερριέρος μήπως αἱ μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων διαφοραὶ ἐξαλείφονται ἐντὸς τῶν ὀρίων τῶν δυνατῶν λαθῶν διὰ διορθώσεώς τινος τῶν στοιχείων τῆς τροχιάς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι, ἀφοῦ ἔκαμε καὶ τὴν διόρθωσιν ταύτην, ὑπελείποντο μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 1780 — 1845 ἔβαινον μεταβαλλόμεναι κανονικῶς. Ἡ κανονικότης αὕτη ὑπεδείκνυεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ αἰτία τις προξενούσα τὰς διαφορὰς αὐτὰς οὐχὶ τυχαίως, ἀλλὰ κανονικῶς, τοιαύτη δὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ᾖναι τὰ τυχαῖα λάθη· ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις σώματος ἀγνώστου διαταράσσοντος τὸν δρόμον τοῦ Οὐρανοῦ, τὸν προκύπτοντα ἐκ μόνῃς τῆς ἑλξέως τοῦ

ἡλίου καὶ τῶν διαταράξεων τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Οὕτως ἐγεννήθη τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἀναζητήσεως τοῦ ἀγνώστου αὐτοῦ σώματος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφορῶν τῆς θέσεως, ἣν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς θὰ εἶχεν ὁ Οὐρανὸς ὑπείκων εἰς τὴν ἔλξιν τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δύο μνημονευθέντων μεγάλων πλανητῶν, καὶ τῆς θέσεως ἣν πράγματι εἶχε κατὰ τὰς αὐτὰς ἐποχὰς συνεπιδρῶντος ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀγνώστου πλανήτου. Καὶ ἐν τῇ ἀναζητήσει δὲ ταύτῃ, ὅπως καὶ ἐν ταῖς προηγουμέναις (δηλαδὴ τῇ διορθώσει τῶν στοιχείων καὶ τῇ διορθώσει τῆς θεωρίας μὲ μόνους τὰς διαταράξεις Διὸς καὶ Κρόνου) ἐλήφθη πρὸς εὐκολίαν ὑπ' ὄψιν ἢ ἐπίδρασις τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἐπὶ μόνου τοῦ μήκους, ἀνευ βλάβης τῆς δυνατῆς ἀκριβείας ἐν τῇ τελικῇ λύσει τοῦ προβλήματος.

Πρῶτον ζήτημα ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ ἀγνώστου πλανήτου ἦτο, ἂν αὐτὸς εὐρίσκεται πλησιέστερον τοῦ ἡλίου παρά ὁ Οὐρανός, ἢ τούναντίον ἀπώτερος. Δι' ἀπλυστάτων σκέψεων τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι εἶναι ἀπώτερος, διότι, ὅπως ἐπιδρᾷ ἐπαισθητῶς ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ, βεβαίως ἔχει μάζαν ἰκανὴν, ἐπομένως δὲν εἶναι μικρός· ἔχων λοιπὸν ἰκανὸν μέγεθος καὶ ἐπομένως καὶ λαμπρότητα, θὰ ἦτο ἀστὴρ ὁρατὸς εἰς ὀφθαλμοὺς ἀόπλους τηλεσκοπίου, διότι αὐτὸς ὁ Οὐρανὸς εἶναι ἀστὴρ ἀσθενῆς ἕκτης τάξεως, τῆς τάξεως δηλαδὴ ἐκείνης, ἣτις εἶναι ὁρατὴ εἰς λίαν ὀξυδερκεῖς ὀφθαλμοὺς. Πρὸς τούτοις, ἐὰν τὸ ἀγνώστον σῶμα ἦτο μεταξὺ Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ, δὲν θὰ ἐπηρέαζε λίαν ἐπαισθητῶς μόνον τούτου τὴν τροχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου. Ἡ ὑπαρξίς ὅμως αὐτοῦ δὲν ἐγένετο ἐπαισθητὴ διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Κρόνου διαταράξεων αὐτοῦ, ἀλλὰ διὰ τῶν τοῦ Οὐρανοῦ, ὥστε τὸ συμπέρασμα ἦτο ὅτι ὁ ἀγνώστος πλανήτης εἶναι σχετικῶς πρὸς τὸν ἥλιον ἀνώτερος τοῦ Οὐρανοῦ.

Ἡ ἀναζήτησις τοῦ ἀγνώστου σώματος ὡς ἐκ τοῦ πολυπλόκου τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐπιδράσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔπρεπε νὰ γίνῃ δι' ὑποθέσεων περὶ τῶν στοιχείων τῆς τροχιάς αὐτοῦ περὶ τὸν ἥλιον, χρησιμευουσῶν ὡς προσεγγίσεων πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἀνακαλύψεως αὐτοῦ. Πρώτη ὑπόθεσις ἔπρεπε γὰρ γίνῃ περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως τοῦ ἀγνώ-

στου πλανήτου ἀπὸ τοῦ ἡλίου· ὡς μέση δὲ ἀπόστασις λαμβάνεται ὁ μέγας ἡμιάξων τῆς περὶ τὸν ἥλιον ἑλλειπτικῆς τροχιάς τῶν πλανητῶν. Ἡ πρώτη λοιπὸν ὑπόθεσις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ Λεβερριέρος περὶ τῆς μέσης ἀποστάσεως, ἦτο ὅτι αὕτη εἶναι διπλασία τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐστηρίχθη δὲ εἰς τὴν παραδοχὴν ταύτην εἰς τὸν νόμον τοῦ Τιτίου, τὸν γνωστότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νόμου τοῦ Βόδου (Bode). Ὁ περίεργος αὐτὸς νόμος, ὅστις εἶναι μᾶλλον κανὼν μνημονευτικὸς, συνίσταται εἰς νὰ γράψωμεν τὴν σειρὰν τῶν ἀριθμῶν 0, 3, 6, 12, 24, 48, 96, 192 καὶ εἰς ἕκαστον ὅρον αὐτῆς νὰ προσθέσωμεν 4, ὅθεν προκύπτει ἡ σειρὰ τῶν ἀριθμῶν 4, 7, 10, 16, 28, 25, 100, 196. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ὑποτιθεμένης τῆς ἀποστάσεως τῆς γῆς ἴσης πρὸς 10, παριστάνουσι τὰς ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀποστάσεις τῶν πλανητῶν Ἑρμοῦ, Ἀφροδίτης, Γῆς καὶ Ἄρεως. Ὁ ἀριθμὸς 28 παρουσιάζει ἢ κενὸν, ἢ παριστάνει τὴν ἀπόστασιν κατὰ μέσον ὅρον τῶν ἀστεροειδῶν καλουμένων, τῶν μικρῶν δηλαδὴ πλανητῶν, τῶν μεταξὺ Ἄρεως καὶ Διὸς· εἶτα οἱ ἀριθμοὶ ἀπὸ τοῦ 52 καὶ καθεξῆς παριστάνουσι τὴν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀπόστασιν τοῦ Διὸς, Κρόνου καὶ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ ὁ νόμος αὐτὸς δὲν εἶναι ἀκριβῆς, οὔτε ἔχει γνωστὴν τινὰ φυσικὴν αἰτίαν, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἀπόστασιν τοῦ Οὐρανοῦ διπλασίαν τῆς τοῦ Κρόνου 100· ἐπεκτείνων λοιπὸν τὴν σχέσιν ταύτην ὁ Λεβερριέρος καὶ εἰς τὸν ἀγνώστον πλανήτην, ἐδέχθη ἐν τῇ πρώτῃ προσεγγίσει τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ διπλασίαν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ, καὶ οὕτως εἶχεν ἐξ ὑποθέσεως γνωστὸν ἐν σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς τροχιάς τοῦ ἀγνώστου πλανήτου, τὸν μέγαν αὐτοῦ ἡμιάξωνα. Πρὸς διευκόλυνσιν ὅμως τῆς λύσεως τοῦ ὅλου προβλήματος δὲν ἤρκει μόνη ἡ παραδοχὴ αὕτη. Ἰναγκάσθη λοιπὸν ὡς ἐκ τῆς περιπλοκῆς τῶν μαθηματικῶν τύπων τοῦ προβλήματος αὐτοῦ νὰ δεχθῇ ὁ Λεβερριέρος καὶ ὑποθετικὴν τινὰ θέσιν τοῦ πλανήτου δι' ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, καὶ οὕτω βοηθούμενος διὰ ταύτης καὶ τοῦ ὑποθετικοῦ ἡμιάξονος νὰ εὐρη τὰ λοιπὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν καὶ ἡ μάζα τοῦ πλανήτου, εἶτα δὲ νὰ δοκιμάσῃ ἂν δι' ὅλων αὐτῶν ἐξηγοῦντο αἱ ἀνωμαλῖαι ἐν τῇ κινήσει τοῦ Οὐρανοῦ. Διὰ δοκιμῶν λοιπὸν εὔρεν ἐντὸς τίνων ὁρίων ἔπρεπε νὰ δεχθῇ

τὸ ἡλιοκεντρικὸν μῆκος τοῦ πλανήτου, παριστάνον τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν αὐτοῦ, οὕτω δ' ἔσχε πρώτην προσέγγισιν πρὸς τὴν τελικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος. Διὰ τῆς προσεγγίσεως ταύτης προέβη εἰς διόρθωσιν τῶν εὐρεθέντων στοιχείων, ὧν σπουδαιότερον ὁ μέγας ἡμιιάξων καὶ ἡ τοποθεσία τοῦ πλανήτου εἰς ὠρισμένην τινὰ ἐποχὴν, ἐκάστη δ' ἐπομένη διόρθωσις τῶν στοιχείων ἦτο ὡς εἰκὸς καὶ νέα προσέγγισις, τῆς ὁποίας τὸ κριτήριον ἦτο νὰ ἀφίνη ὅσον οἶόν τε μικροτέρας διαφορὰς μεταξὺ θεωρίας καὶ τῶν παρατηρήσεων, ὧν οὐδεμίαν παρέλιπεν ὁ Λεβερριέρος εἰς τὰς ἐπομένας προσεγγίσεις, ἐνῶ εἰς τὴν πρώτην εἶχε παραλίπει προσωρινῶς τὰς παλαιότερας.

Διὰ τῶν μακρῶν καὶ ἐπιπόνων αὐτοῦ ὑπολογισμῶν κατέληξεν ὁ Λεβερριέρος εἰς τὸν προσδιορισμὸν στοιχείων ἱκανῶς μὲν διαφερόντων τῶν ἀληθῶν στοιχείων τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιάς τοῦ πλανήτου, ὅπως ταῦτα κατόπιν προσδιωρίσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων γενομένων ἐπ' αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ ἐξαγόμενον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσδοκᾶται ἄλλοιόν ἕνεκα τῆς μικρότητος τῶν ποσοτήτων, δι' ὧν ἐγένετο ἡ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάκυψις. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων, ὁ προσδιορισμὸς τῆς θέσεως τοῦ πλανήτου ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἐγένετο μετ' ἀκριβείας ἱκανῆς, ὅπως ἀνακαλυφθῆ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τὸ κατὰ πρῶτον διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀναζητηθὲν οὐράνιον αὐτὸ σῶμα. Ἀφοῦ δηλαδὴ ὁ Λεβερριέρος ἀπεπεράτωσε τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ, ἔγραψε τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1846 πρὸς τὸν ἐν Βερολίνῳ ἀστρονόμον Γάλλον (Galle) καὶ τὸν παρεκάλεσεν ὅπως ἀναζητήσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακαλυφθέντα πλανήτην. Πράγματι δὲ ὁ Γάλλος τὴν νύκτα τῆς 23 Σεπτεμβρίου ἀνεῦρε τὸ οὐράνιον αὐτὸ σῶμα εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας μόνον περίπου μοίρας μακρὰν τῆς διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ εὐρεθείσης θέσεως, καὶ οὕτως ἐπεστέφθησαν οἱ κόποι τοῦ Λεβερριέρου διὰ πλήρους ἐπιτυχίας. Εἰς τὸν νέον δὲ πλανήτην ἐδόθη τὸ ὄνομα Ποσειδῶν.

Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Λεβερριέρος εἰργάζετο πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ πλανήτου τοῦ διαταράσσοντος τὴν τροχίαν τοῦ Οὐρανοῦ, ἀνεζήτηει συγχρόνως τὸ ἄγνωστον σῶμα ἐπίσης διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ καὶ

ὁ Ἀδάμιος. Καὶ οὗτος δ' ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ κυρίως ἐπὶ τῶν διαφορῶν τοῦ μήκους τοῦ Οὐρανοῦ μεταξὺ ὑπολογισμοῦ καὶ παρατηρήσεων.

Ἡ ἐργασία τοῦ Ἀδαμίου ἦτο συντομωτέρα τῆς τοῦ Λεβερριέρου, ὅστις ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς αὐτοῦ δὲν παρέλιπε τίποτε τὸ δυνάμενον νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος. Ἰκολούθησε δὲ καὶ ὁ Ἀδάμιος τὴν αὐτὴν διὰ προσεγγίσεων μέθοδον δεχθεὶς καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχάς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀγνώστου σώματος διπλασίαν τῆς τοῦ Οὐρανοῦ. Τὸ ἐξαγόμενον δὲ εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξε, δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τοῦ Λεβερριέρου. Μετὰ τὴν γνωστοποίησιν τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀδαμίου μέγας ἠγέρθη θόρυβος ὑπὸ τρίτων περὶ τῆς προτεραιότητος, καθ' ὃν ἔσχον ἐπιρροὴν τινὰ καὶ ἔθνικαὶ συμπάθειαι καὶ ἀντιπάθειαι· βάσις δὲ τῆς ἀμφισβητήσεως ἦτο ὅτι ὁ Ἀδάμιος εἶχε κάμει τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ πρὸ τοῦ Λεβερριέρου, δὲν ἐγνωστοποίησεν ὅμως αὐτὴν τοσοῦτον ἐγκαίρως. Ἄλλ' ἀφοῦ αὐτὸς ὁ Ἀδάμιος ἀναγνωρίζει τὴν ἐπὶ τῆς ἀνακαλύψεως Ποσειδῶνος προτεραιότητα τοῦ Λεβερριέρου, περιττὸν ἡμεῖς νὰ ἐνδιατρίψωμεν, ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμὴν, εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἡ τιμὴ τοῦ μεγάλου γεωμέτρου Ἀδαμίου ὡς ἐπιτυχῶς ἐργασθέντος μένει ἀκεραία.

Ἀφοῦ παρατηρήθη ὁ Ποσειδῶν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου καὶ ὑπελογίσθη ἡ περὶ τὸν ἥλιον τροχία του, ἀνεκαλύφθη ὅτι εἶχε παρατηρηθῆ ὁ Ποσειδῶν τρίς ὡς ἀπλανὴς ἀστὴρ, ὅπως τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Οὐρανόν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, ὧν ἀρχαιότερα εἶναι ἡ τοῦ 1795, ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν ἀκριβῆ ὑπολογισμὸν τῆς τροχιάς τοῦ Ποσειδῶνος. Ἡ ἐπ' αὐτοῦ τελειότερα ἐργασία εἶναι ἡ τοῦ Ἀμερικανοῦ ἀστρονόμου Νεοκόμβου.

Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ, γενομένους ἐπὶ τῇ βάσει πολλυαρίθμων καὶ ἀκριβῶν παρατηρήσεων, ἡ μέση ἀπόστασις τοῦ Ποσειδῶνος ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἰσοῦται μὲ 30,07 τῆς ἀπὸ τούτου ἀποστάσεως τῆς γῆς, ἐνῶ ὁ μὲν Λεβερριέρος εὔρεν εἰς τὸ τέλος τῶν διὰ προσεγγίσεων γενομένων ἐργασιῶν αὐτοῦ 36,15, ὁ δὲ Ἀδάμιος 37,24. Κατὰ τὸν Νεοκόμβον ἡ μάζα τοῦ Ποσειδῶνος ἰσοῦται μὲ $\frac{1}{21000}$ τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, ἐνῶ ὁ Λεβερριέρος εὔρεν

αὐτὴν ἴσην μὲ $\frac{1}{9322}$, ὁ δὲ Ἀδάμιος $\frac{1}{6667}$. Ἐπίσης ἐπαισθηταὶ διαφοραὶ εἶναι καὶ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα μεταξὺ τῶν ἐξαγομέ-
νων τοῦ Νεοκόμβου καὶ τῶν τοῦ Λεβερριέρου καὶ τοῦ Ἀδαμίου. Ὅπως ὁμως εἶπομεν, δὲν ἦτο πιθανὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι τοιαῦται διαφοραὶ, αἵτινες ἀναλόγως τῶν περιστάσεων δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγάλαι, ἐὰν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὁ βαθμὸς τῆς ἀκρίβειας, ἣτις ἠδύ-
νατο νὰ ἐπιτευχθῆ δι' ἕκαστον στοιχεῖον εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολο-
γισμοῦ ἀνακάλυψιν τοῦ ζητουμένου πλανήτου.

Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος διὰ τοῦ λογισμοῦ ἐλύθη μέγα πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ἡ δὲ ἀστρονομία ἀπέ-
κτησε νέον μέσον πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων σωμάτων, τὰ ὅποια τὸ τηλεσκόπιον παρῆλθεν ἀπαρατήρητα, ἢ τὰ ὅποια ἴσως οὔτε δύναται νὰ διακρίνη. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ τοῦ Ποσει-
δῶνος αἱ διαστάσεις τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἠυ-
ρύνθησαν λίαν, διότι, ἐνῶ ὁ Οὐρανὸς ἀπέχει τοῦ ἡλίου 640 ἐκ-
λευγῶν, ὁ Ποσειδῶν ἀπέχει κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ ἐρεύνας τοῦ
Νεοκόμβου (Newcomb) 1000 ἐκ. λευγῶν, ἐνῶ ἡ γῆ ἀπέχει
περὶ τὰ 33 ἐκ.

Ἄλλ' ὑπάρχει ἄρα γε καὶ ἕτερος πλανήτης πέραν τοῦ Πο-
σειδῶνος; Τοῦτο ἐν χρόνῳ ἱκανῶς μεμακρυσμένῳ ἀπὸ τῆς ἀνα-
καλύψεως τοῦ Ποσειδῶνος θὰ δεῖξη ἢ ἐρευνα τῆς κινήσεως τοῦ
ἀπωτάτου αὐτοῦ γνωστοῦ πλανήτου. Ὅπως δηλαδὴ ἡ ἀσυμφω-
νία μεταξὺ θεωρίας καὶ παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ Οὐρανοῦ ἔδωκεν
ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Ποσειδῶνος, οὕτω ὁμοίᾳ τυχὸν
ἀσυμφωνία τοῦ πλανήτου τούτου θὰ δώσῃ ἀφορμὴν καὶ τὰ μέσα
πρὸς ἀνακάλυψιν ἄλλου ἀπωτέρου πλανήτου ἢ καὶ πλειόνων,
μάλιστα δὲ εἰς τοιαύτην ἐρευναν ἀσχολεῖται ὁ Νεοκόμβος.

Ἄλλ' ἐνῶ τὸ ζήτημα τῆς ἀνακαλύψεως πλανήτου εὕρισκομέ-
νου τυχὸν πέραν τοῦ Ποσειδῶνος ἀνήκει εἰς χρόνον ἴσως ἱκανῶς
μεμακρυσμένον, ὁ Λεβερριέρος ἐρευνῶν τὴν κίνησιν τοῦ πλησι-
στάτου εἰς τὸν ἥλιον ἐκ τῶν γνωστῶν πλανητῶν, τοῦ Ἑρμοῦ,
κατέληξε τῷ 1859 εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπάρχει καὶ τούτου
πλησιέστερον πρὸς τὸν ἥλιον εἴτε εἰς, εἴτε σύστημα πλειόνων
πλανητῶν.

Ἡ ὑπαρξίς τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἐκ τῆς
μεταβολῆς, τῆς προξενουμένης ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ περιη-
λίου τῆς περὶ τὸν ἥλιον τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ. Πράγματι δὲ εἰς τὴν
περίπτωσιν καθ' ἣν ὑπάρχει σύστημα σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ
καὶ ἡλίου, ἡ ὑπαρξίς τοῦ συστήματος αὐτοῦ θὰ γίνῃ ἐπαισθητὴ
ιδίως διὰ τῶν δι' αἰώνων βαινουσῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας
προξενεῖ αὐτὸ εἰς τὰ στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τοῦ Ἑρμοῦ, οὐχὶ δὲ
διὰ τῶν περιοδικῶν διαταράξεων, τὰς ὁποίας προξενούσιν εἰς τὴν
ἐκάστοτε θέσιν αὐτοῦ, διότι ἔνεκα τῆς ταχείας αὐτῶν περὶ τὸν
ἥλιον κινήσεως γίνεται ταχέως ἡ ἀποκατάστασις τῶν τελευ-
ταίων αὐτῶν διαταράξεων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ προσδιορι-
σμός τῆς θέσεως τῶν σωμάτων αὐτῶν διὰ τοῦ λογισμοῦ εἶναι
ἀδύνατος, τὸ μὲν ἔνεκα τῆς ἐκ τῶν πολλῶν σωμάτων περιπλο-
κῆς, τὸ δ' ἔνεκα τῆς ταχύτητος τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν μι-
κρῶν διαταράξεων τῆς θέσεως τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις καὶ αὐτὸς κινεῖ-
ται ταχέως περὶ τὸν ἥλιον. Ἐὰν λοιπὸν αἱ σημαντικαὶ διαταρά-
ξεις τοῦ Οὐρανοῦ ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, αἱ ἐπὶ μακρὸν ἐνεργοῦσαι
κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, παρέσχον ὅπωςδήποτε λελανθασμέ-
νην τὴν θέσιν τοῦ ἀγνώστου ἔτι Ποσειδῶνος, πολὺ μείζονα ἐπιρ-
ροὴν ἔχουσι βεβαίως τὰ λάθη εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς θέσεως
τῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου μικρῶν σωμάτων, τῶν μεταβαλ-
λόντων ταχέως τὴν ἐν τῷ χώρῳ θέσιν αὐτῶν. Ἡ διὰ τοῦ λογι-
σμοῦ ἐρευνα τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν τροχιῶν τοῦ Ἑρμοῦ
ἐχρησίμευσε μόνον πρὸς ἀνακάλυψιν ἀπλῶς τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν,
εἰς τὴν παρατήρησιν δ' ὑπελείφθη ἡ ἀνεύρεσις αὐτῶν.

Αἱ παρατηρήσεις, αἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὸν Λεβερριέρον
πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου τοῦ Ἑρμοῦ ἔνεκα
τῆς ἐπιδράσεως ἀγνώστων ἔτι σωμάτων, ἦσαν παρατηρήσεις
διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου.

Αἱ παρατηρήσεις τοῦ φαινομένου αὐτοῦ, καὶ ἂν δὲν ἦναι ὑπερ-
βαλλόντως ἀκρίβεις, παρέχουσι μεγάλην ἀκρίβειαν εἰς τὸν προσ-
διορισμὸν τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ περιηλίου ἔνεκα δὲ τούτου ἠδύ-
νηθη ὁ Λεβερριέρος νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καὶ παρατηρήσεις πολὺ ἀρ-
χαίας, οἷαι αἱ τοῦ Κασσίνη. Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν ἐξήγαγεν ὅτι τὸ

περιήλιον έκτοπίζεται κατά 38" ανά έκαστον αἰῶνα πλειότερον παρ' ὅσον ὁ ὑπολογισμὸς παρέχει, ἀφοῦ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς διαταράξεις πάντων τῶν γνωστῶν πλανητῶν. Ἡ τοιαύτη λοιπὸν αὔξησις τῆς έκτοπίσεως τοῦ περιηλίου πρέπει ν' ἀποδοθῆ εἰς ἓν ἢ πλείονα σώματα ἄγνωστα, εὐρισκόμενα βεβαίως μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, τὰ ὁποῖα ὁμως ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτῶν γειτνιασεως πρὸς τὸν φωτοβόλον ἥλιον δὲν φαίνονται. Οἱ κατώτεροι δηλαδὴ πλανῆται (οἱ πλησιέστεροι πρὸς τὸν ἥλιον παρὰ τὴν γῆν), δὲν δύνανται νὰ φανῶσιν ἀπέχοντες τοῦ ἡλίου πλέον ὀρίου τινός, τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν ἀπὸ τούτου ἀπόστασιν τῆς γῆς. Ὅσον ὁ λόγος αὐτῆς εἶναι ἐλάσσων, τοσοῦτον ἢ μεγίστη δυνατὴ ἀποχὴ εἶναι μικρότερα. Οὕτως αὕτη εἶναι τὸ πολὺ 48° διὰ τὴν Ἀφροδίτην, καὶ 28 $\frac{1}{2}$ διὰ τὸν Ἑρμῆν. Ἐὰν λοιπὸν πλανήτης τις εὐρίσκηται καὶ τούτου πλησιέστερος πρὸς τὸν ἥλιον, ἢ μεγίστη αὐτοῦ ἀποχὴ θὰ ᾖναι ἔτι μικρότερα· ἀλλὰ τότε ὁ πλανήτης αὐτὸς θὰ εὐρίσκηται δι' ἡμᾶς πάντοτε πολὺ πλησίον τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπομένως θὰ ᾖναι ἡμαυρωμένος ὑπὸ τοῦ ἀπλέτου φωτός τούτου· ἢ μόνη λοιπὸν εὐκαιρία ὅπως ἴδωμεν τοιοῦτον σῶμα, εἶναι ἢ κατὰ τὰς διαβάσεις αὐτοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, ὅποτε θὰ φαίνεται ὡς μελανὴ κηλὶς ἐπ' αὐτοῦ, ἢ αἱ ὀλικαὶ ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου, ὅποτε ἴσως εἶναι δυνατὸν νὰ φανῆ, ἐὰν εὐρίσκηται εἰς ἰκανὴν τινα ἀποχὴν. Εἰς τὴν περίπτωσιν διαβάσεως ἢ κηλὶς θὰ φανῆ κανονικὴ καὶ στρογγύλη, διότι τοιοῦτον εἶναι τὸ σχῆμα τῶν πλανητῶν· πρὸς τούτοις δὲ δὲν θὰ παρουσιάζῃ οὔτε παρασκιάν τινα, ὁποῖαν παρουσιάζουσιν αἱ συνήθεις κηλίδες, αἱ εὐρισκόμεναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καὶ τὰ φαινόμενα τῶν ὁποίων διεξήλθομεν συντόμως ἐν τῇ περὶ τοῦ ἡλίου ἡμετέρα διατριβῇ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ. Πρὸς τούτοις εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ἢ κηλὶς εἶναι πλανήτης, εἰς τὴν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διάβασιν αὐτοῦ θὰ ἔχῃ καὶ ἰδίαν κίνησιν μεγάλην ἔνεκα τῆς ταχείας κινήσεως τῶν λίαν προσηλίων πλανητῶν αὐτῶν περὶ τὸν ἥλιον. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα δὲν παρέχουσι πλήρη ἀσφάλειαν ὅτι ἢ κηλὶς εἶναι πλανήτης, διότι ἀναφαίνονται καὶ κηλίδες ἔχουσαι

σχῆμα στρογγύλον καὶ ἄνευ παρασκιᾶς, ἔτι δὲ καὶ μεγάλην ἰδίαν κίνησιν, διότι, ὅπως εἵπομεν, αἱ κηλίδες ἔχουσιν ἰδίαν κίνησιν.

Μετὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1860 γνωστοποίησιν τοῦ συμπεράσματος τῆς θεωρητικῆς ἐργασίας τοῦ Λεβερριέρου, ὁ ἐν Ὀργέραις (Orgères) τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας διαμένων ἰατρὸς Λεσκαρβῶλτος (Lescarbault), ἐραστῆς τῆς ἀστρονομίας, ἐγνωστοποίησεν ὅτι μῆνας τινὰς πρότερον, τὸν Μάρτιον τοῦ 1859, παρατήρησεν ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου κηλὶδα παρουσιάζουσαν τὰ χαρακτηριστικὰ πλανήτου. Ἀμα μαθὼν τοῦτο ὁ Λεβερριέρος ἐξέλαβε τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ Λεσκαρβῶλτου ὡς πλαστήν καὶ μετὰ τοιαύτης προκαταλήψεως μετέβη εἰς τὰς Ὀργέρας, ὅπως ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα· ἐκ τῶν ἐρωτήσεων ὁμως, ἃς ἀπέτεινε πρὸς τὸν Λεσκαρβῶλτον καὶ τῆς ὅλης ἐρεύνης ἐπέισθη, τοῦλάχιστον αὐτὸς, ὅτι δὲν ἐφρανακίζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοσχεδίου ἀστρονόμου. Εἰς πάσας λοιπὸν τὰς ἐφεξῆς αὐτοῦ ἐργασίας περὶ πλανήτου μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου ὁ Λεβερριέρος ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἓν μέτρον τινὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Λεσκαρβῶλτου· εἰς τὸν ὑποθετικὸν δ' αὐτὸν πλανήτην, ὅστις δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾖναι καὶ ὁ μόνος, ἐδόθη τὸ ὄνομα Ἡφαιστος.

Ἰδωμεν τὰ ἐξαγόμενα τῶν πραγματικῶν ἢ ἐξ ἰδίας ἀπάτης προκυψασῶν παρατηρήσεων τοῦ Λεσκαρβῶλτου. Τὸ νὰ ἐπιρρίψῃ τις μομφὴν φενάκης ἐναντίον προσώπου ἀνεπιλήπτου ἄνευ δεδομένων καὶ βάσεώς τινος δὲν ἐπιτρέπεται. Δυνατὸν νὰ ἠπατήθῃ αὐτὸς, δυνατὸν ν' ἀντελήφθῃ κακῶς τῶν πραγμάτων, δυνατὸν ὁμως καὶ πράγματι, πλὴν λαθῶν τινῶν, νὰ παρατήρησῃ τὴν διάβασιν πλανήτου προσηλιωτέρου τοῦ Ἑρμοῦ.

Ἡ παρατήρησις τοῦ Λεσκαρβῶλτου διὰ τηλεσκοπίου, δι' οὗ εἶχε παρατηρήσει καὶ τῷ 1845 διάβασιν τοῦ Ἑρμοῦ, ἐγένετο τῇ 26 Μαρτίου 1859 περὶ τὰς 4 μετὰ Μ. Εἶδε λοιπὸν κηλὶδα μελανὴν, τῆς ὁποίας ἢ διάβασις διήρκεσε μίαν ὥραν καὶ 17' διήνυσε δ' αὕτη χορδὴν ἴσην μὲ τὸ τέταρτον καὶ τι πλέον τῆς φαινομένης διαμέτρου τοῦ ἡλίου. Ἐὰν ἢ παρατήρησις αὕτη ᾖναι ἀληθής, τότε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Λεβερριέρου ὁ Ἡφαιστος (ἃς ὀνομάζωμεν οὕτω τὸν ἀμφίβολον πλανήτην) ἀπέχει τοῦ

ἡλίου 0,147 τῆς μέσης ἀποστάσεως τῆς γῆς καὶ περιφέρεται περὶ τὸν ἥλιον εἰς 19 ἡμέρας καὶ 17 ὥρας ἐπὶ ἐπιπέδου ἔχοντος κλίσιν 12° περίπου πρὸς τὸ τῆς ἐκλειπτικῆς. Ἡ γραμμὴ δὲ τῶν δεσμῶν τῶν δύο αὐτῶν ἐπιπέδων ἔχει τοιαύτην ἐν τῷ χώρῳ θέσιν, ὥστε αἱ κεντρικαὶ διαβάσεις γίνονται τὴν 3 Ἀπριλίου καὶ 6 Ὀκτωβρίου, ὅπως αἱ τοῦ Ἑρμοῦ γίνονται (ὅταν συμβαίνωσι) τὸν Μάιον καὶ Νοέμβριον, αἱ δὲ τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἰούνιον καὶ Δεκέμβριον. Αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι ὅμως τῆς παρατηρήσεως τοῦ Λεσκαρβώλτου ἄγουσιν εἰς συμπεράσματα μὴ συμβιβασόμενα μετὰ τῶν πραγμάτων· οὕτω τὸ φαινόμενον μέγεθος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς παρετήρησεν, εἶναι τοσοῦτον, ὥστε ὁ Ἡφαιστος θὰ εἶχε τοσαύτην λαμπρότητα, δι' ἧς θὰ ἐγένετο μετ' εὐχερείας ὁρατὸς εἰς διαφόρους ὀλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου. Εἰς τὴν ἐκτίμησιν ὅμως τοῦ φαινομένου μεγέθους, γενομένην διὰ μόνου τοῦ ὀφθαλμοῦ ἄνευ μικρομετρικοῦ τινος ὀργάνου, εὐκόλως ἠδύνατο ν' ἀπατηθῆ ὁ Λεσκαρβώλτος.

Μετὰ τὴν θεωρητικὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Λεβερριέρου ἐνὲς ἡ πλειόνων σωμάτων μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου, ἤρχισεν ἡ ἀναζήτησις τοιούτων μεταξὺ τῶν κηλίδων, ἰδίως διὰ τῆς παρατηρήσεως τῆς ταχύτητος τῆς ἐκτοπίσεως ἐπὶ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Ἐγένετο δὲ καὶ ἀναδίφησις ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων τῶν κηλίδων, παρεχουσῶν τὸ ἐνδόσιμον ὅτι αὗται δὲν ἦσαν συνήθεις κηλίδες, ἀλλ' ἴσως πλανῆται ἐν τῇ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου διαβάσει αὐτῶν. Πάσας τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις, καὶ τὰς πρὶν καὶ τὰς μετὰ τὸ 1860, ἐξήτασε λεπτομερῶς ὁ Λεβερριέρος, ἐκ δὲ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐξεκαθάρισεν ἐκεῖνας, αἵτινες συναρμολογοῦνται ὅπως δώσωσι τροχίαν τοιαύτην, ὥστε αἱ διαβάσεις τοῦ ὑποθετικοῦ πλανήτου νὰ γίνωνται περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ὀκτωβρίου. Συνδυάσας λοιπὸν αὐτὰς μεταξὺ τῶν διὰ τύπου ἐμπειρικοῦ, ἐξήγαγε πέντε διαφόρους πιθανὰς τροχιάς, ἐξ ὧν διετήρησεν ὡς πιθανωτέραν τὴν ἀφίνουσαν ὡς σφάλματα τὰς μικροτέρας διαφορὰς μεταξὺ παρατηρήσεων καὶ λογισμοῦ. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν τὴν τροχίαν αἱ περὶ τὰ τέλη Μαρτίου διαβάσεις ἔχουσι περίοδον 17 ἐτῶν, ὅπως καὶ αἱ περὶ τὰς ἀρχὰς

Ὀκτωβρίου. Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν τροχίαν ἔμελλε νὰ γίνῃ διάβασις τοῦ Ἡφαιστού πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου τὸν Μάρτιον τοῦ 1877, τελευταία δ' ὁρατὴ ἐν τῇ δεκαεπταετῇ περιόδῳ τὸν Μάρτιον τοῦ 1879. Καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ δὲ τοῦ Βιενναίου ἀστρονόμου Ὀπολτσέρου τῷ 1879, δεχομένου ὡς λίαν πιθανὴν τὴν ὑπαρξιν τοῦ Ἡφαιστού, τοῦ παρατηρηθέντος ὑπὸ τοῦ Λεσκαρβώλτου, κατέληξεν εἰς τροχίαν μὴ πολὺ διαφέρουσαν τῆς τοῦ Λεβερριέρου, ὅπερ οὐχὶ λίαν ἔκτακτον, ἀφοῦ ἡ βᾶσις τοῦ προσδιορισμοῦ ἦναι περίπου ἡ αὐτή. Καὶ ὅμως, μεθ' ὅλας τὰς πολλαπλᾶς ἐρεῦνας, ὁ Ἡφαιστος δὲν ἀνευρέθη· ὅθεν βεβαίως δὲν κατεστράφησαν αἱ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἀμφιβολίαι, αἵτινες ὅμως δὲν ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου ὑπαρξιν σώματος, ἢ μᾶλλον σωμάτων μικρῶν μεταξὺ Ἑρμοῦ καὶ ἡλίου εὐρισκομένων.

Εἶπομεν ὅτι οἱ πλανῆται, οἱ πλησιέστεροι τοῦ Ἑρμοῦ πρὸς τὸν ἥλιον, δυνατὸν νὰ παρατηρηθῶσιν ἐκτὸς τῶν διαβάσεων αὐτῶν πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου καὶ κατὰ τὰς ὀλικὰς ἐκλείψεις τούτου, ὅταν κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς διαρκείας τῆς ὀλικότητος δι' ὠρισμένον τινὰ τόπον ἐπέλθῃ σκότος, διότι τότε ἀναφαίνονται ἀστέρες. Κατὰ τὴν ὀλικὴν λοιπὸν ἐκλείψιν τῆς 23 Αὐγούστου 1878, ἠτις ἦτο ὁρατὴ εἰς τὰς Ἠνωμένας πολιτείας, προσήλωσαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παρατηρήσεως τοιούτων πλανητῶν οἱ Ἀμερικανοὶ ἀστρονόμοι Οὐάτσων καὶ Σουίφτος, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἶχε τὸν σταθμὸν αὐτοῦ ἐν Ῥαουλίνσῃ (Rawlins) τῆς πολιτείας Οὐϊμίγγης (Wojomig), ὁ δὲ ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Πίκης (Pike's Peak) τοῦ Κολοράδου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ ἥλιος εὐρίσκετο ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Καρκίνου μεταξὺ τῶν ἀστέρων δ, θ καὶ ζ τοῦ ἀστερισμοῦ αὐτοῦ, ἐξ ὧν ὁ μὲν δ εὐρίσκετο πρὸς Α, ὁ δὲ θ πρὸς τὰ Δ καὶ ὁ ζ ἀπωτέρω πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὴν στιγμὴν λοιπὸν τῆς ὀλικότητος ὁ Οὐάτσων παρετήρησε ὀλίγον ΝΑ τοῦ θ ἀστέρα 4 τάξεως, λαμπρότερον τοῦ θ. Ὁ Σουίφτος παρετήρησε πρὸς Δ τοῦ θ ἀστέρα πέμπτης τάξεως καὶ ἕτερον πρὸς Α τῆς θέσεως τοῦ ζ τρίτης τάξεως, ἐνῶ ὁ ζ εἶναι πέμπτης τάξεως. Οἱ δύο λοιπὸν ἀστρονόμοι νομίζουσιν ὅτι παρετήρησαν ὁ μὲν ἓνα, ὁ δὲ

δύο άγνωστους τέως άστέρας, ξένους του άστερισμού του Καρκίνου, έπομένως πλανήτας.

Έάν αί παρατηρήσεις των δύο Αμερικανών άστρονόμων ήναι όρθαι, τότε παρετήρησαν άμφότεροι τρεις πλανήτας, εύρισκομένους μεταξύ Έρμου και ήλιου, μάάλιστα δέ ο Σουίφτος νομίζει ότι δέν είδε ποσώς τον θ του Καρκίνου, άλλ' ότι και ο άστήρ τον όποιον εξέλαβεν ως τον άστέρα αυτόν, ήτο πλανήτης· είς τοιαύτην δέ περίπτωση οι άνακαλυφθέντες πλανήται είναι τέσσαρες.

Έάν πράγματι αί παρατηρήσεις των δύο αυτών άστρονόμων είναι όρθαι, ούδέν των άνακαλυφθέντων σωμάτων δύναται να ήναι ο ύποθετικός Ήφαιστος του Λεβερριέρου, του όποιου η ύπαρξις από της άποτυχίας του να παρατηρηθή κατά τον παρελθόντα Μάρτιον έν τη πρό του δίσκου διαβάσει αυτού, έγένετο πολύ πλέον άμφίβολος παρά πρότερον. Καί περί της άκριβείας όμως των παρατηρήσεων (ούχι της άληθείας) των Αμερικανών άστρονόμων υπάρχουν άμφιβολίαι· ή σύγχυσις και ο ψυχικός έρεθισμός κατά την σύντομον διάρκειαν του καταπληκτικού φαινομένου όλικης έκλείψεως και η άτέλεια της προπαρασκευής προς παρατηρήσεις, δυνατόν να έξηπάτησαν τους άλλως πεπειραμένους αυτούς άστρονόμους. Το ζήτημα λοιπόν μένει άνοικτόν και θα λυθῆ έν τη προόδω του χρόνου διά της έπιμελοϋς παρατηρήσεως πολλών όλικων έκλείψεων του ήλιου. Η ύπαρξις συστήματος σωμάτων μεταξύ Έρμου και ήλιου, ίσως και πολύ μικρών διαφευγόντων πάσαν παρατήρησιν, είναι βεβαία κατά τας θεωρητικας εργασίας του Λεβερριέρου, άδιάφορον δ' εάν τὰ σώματα ταυτα δέν ήναι ο ύποθετικός Ήφαιστος, ή οι υπό του Ουάτσωνος και Σουίφτου παρατηρηθέντες άστέρες.

Πρό της άνακαλύψεως έτι του Ποσειδώνος ο Ήππαρχος του ήμετέρου αιώνος, ο άστρονόμος της Καινισβέργης Βέσσελος, άνεκάλυψε τῷ 1844 διά του ύπολογισμού, ότι ο λαμπρότερος των άπλανων καλουμένων άστέρων, ο Σείριος, και ο λαμπρός άστήρ Προκύων είναι διπλοῖ άστέρες.

Ως γνωστόν, πολλοὶ άστέρες παρατηρούμενοι διά του τηλε-

σκοπίου αναλύονται είς δύο, ένίοτε δέ και πλείονας άστέρας. Η γειτνίασις αυτη δύο η και πλειόνων άστέρων δέν είναι όπτική, διά το πλείστον τουλάχιστον αυτών, αλλά φυσική· τὰ σώματα δηλαδή αυτα δέν φαίνονται άπλως όπτικως προς την αυτην δι' ημῶς διεύθυνσιν, αλλά πράγματι εύρίσκονται πλησίον άλλήλων και συνεχονται διά της άμοιβαίας αυτών έλξεως. Συνέπεια ταυτης είναι ότι άμφότερα τὰ συστατικά σώματα ένός διπλοϋ άσέρος κινουονται περί το κοινόν κέντρον του βάρους, καταγράφοντα έλλειψιν· θθεν έκαστον έξ αυτών κινεΐται έν τῷ χώρῳ. Τήν κίνησιν όμως ταυτην δέν πρέπει να συγχύσωμεν μετά της καλουμένης ιδίας κινήσεως των άστέρων. Διά ταυτης μέν έκτοπίζεται έκαστος άστήρ κατά την αυτην διεύθυνσιν επί τόξου μεγίστου κύκλου (*), τουλάχιστον διά μακρότατα χρονικά διαστήματα, όπως έν τη άστρονομία έννοοϋμεν το μακρόν του χρόνου· διά της έν τῷ συστήματι όμως κινήσεως περί το κοινόν κέντρον βάρους έκάστου των συστατικων σωμάτων ένός διπλοϋ άστέρος, έκαστον αυτών κινεΐται περιοδικως επί καμπύλης κεκλεισμένης, της έλλείψεως, ην έκαστον αυτών διατρέχει.

Έντεϋθεν έπεται, ότι, εάν παρατηρήσωμεν άστέρα έχοντα κίνησιν άλλην παρά την ιδίαν καλουμένην κίνησιν, όφείλομεν να συμπεράνωμεν ότι πλησίον αυτου εύρίσκονται σώματα έν η πλείονα είτε όλως σκοτεινά, είτε άόρατα με τὰ υπάρχοντα όπτικά μέσα, συναποτελοϋντα μετ' αυτου σύστημα διπλοϋ, η πολλαπλοϋ άστέρος, του όποιου τὰ συστατικά σώματα συνδέονται διά της άμοιβαίας έλξεως και κινουονται περί το κοινόν κέντρον του βάρους. Συμφώνως δέ προς τὰ πρότερον ρηθέντα η τροχιά είναι έλλειπτική, εάν το σύστημα συνίσταται εκ δύο άστέρων. Έάν αί παρατηρήσεις της κινήσεως του όρατου άστέρος γίνωσι μετά της προσηκούσης άκριβείας, δύναται να προσδιορισθῆ η τροχιά αυτου.

Τοιαύτην κίνησιν άνεκάλυψεν ο Βέσσελος, άνευρών άνωμαλίας

(*) Πέρι της ιδίας καλουμένης κινήσεως των άστέρων έπραγματεύθημεν έν τη περί της κινήσεως του ήλιου διατριβῆ. "Ιδε Αθηναίου τόμ. ζ'.

ἐπαισθητάς ἐν τῇ ἰδίᾳ κινήσει τοῦ Προκυνός καὶ τοῦ Σειρίου. Τὰς ἀνωμαλίας αὐτάς, ἀφοῦ κατέδειξε τὸ ἀπίθανον ἄλλων δυνατῶν τρόπων ἐξηγήσεως, ἀπέδωκεν ὁ Βέσσελος εἰς τὴν ὑπαρξίν σωματῶν συναποτελούντων μεθ' ἐκάστου τῶν δύο ἀστέρων σύστημα διπλῶν ἀστέρων, συνδεομένων μετ' αὐτῶν διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἑλξεως. Ὁ νόμος δὲ τῆς συνενοχῆς μεταξὺ τῶν σωματῶν ἐκάστου συστήματος εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Νεύτωνος ἀνακαλυφθεὶς διὰ τὰ σώματα τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ὅπως τοῦτο ἦτο ἤδη βεβαιωμένον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Βεσσέλου.

Τὴν ἐργασίαν τοῦ Βεσσέλου ἐξακολουθήσας ὁ ἐπίσημος ἀστρονόμος Πέτερσος ὑπελόγησε τῷ 1851 τὰ στοιχεῖα τῆς ἑλλειπτικῆς τροχιάς τοῦ Σειρίου, καὶ εὔρεν ὅτι ἡ περίοδος αὐτοῦ εἶναι 50 ἔτων καὶ 35 ἡμερῶν, ὅπως περίπου ἐσυμπέρανε καὶ ὁ Βέσσελος, ὁ δὲ χρόνος τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ περιηλίου ὅτι ἦτον ἡ 6 Ἰουνίου τοῦ 1791. Τὰ λοιπὰ προσδιορισθέντα στοιχεῖα παραλείπομεν συντομίας χάριν.

Τέλος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1862 ἐβεβαιώσεν ἡ ἄμεσος παρατήρησις τὴν ὑπαρξίν τοῦ δευτερεύοντος σώματος τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου, τὸ ὁποῖον ἀνεκάλυψεν ὁ Κλάρκιος διὰ τοῦ μεγάλου διαθλάστου τῆς ἐν Ἀμερικῇ Κανταβριγίας (Cambridge). Ὁ ἀστὴρ αὐτὸς εἶναι ἀσθενέστατος ἀστὴρ 13^{ης} τάξεως, ὁρατὸς μόνον διὰ τῶν ἰσχυροτέρων τηλεσκοπίων καὶ διὰ τὸ ἀσθενές τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν γειτνίασιν πρὸς τὸν λαμπρότατον Σείριον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εὐκόλως ἀμαυροῦται, μάλιστα ὅταν δι' ἡμᾶς πλησιάζῃ πολὺ πρὸς αὐτὸν ὀπτικῶς.

Κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει παρατηρήσεων ὑπὸ τοῦ ἐν Βερολίῳ ἐπισήμου ἀστρονόμου Ἀουβέρσου (Awers) ὑπολογισθεῖσαν τροχίαν τοῦ Σειρίου, ἡ διάβασις διὰ τοῦ περιηλίου ἐγένετο τῇ 6 Νοεμβρίου τοῦ 1793, (*) ὁ μέγας ἡμιάξων ἰσοῦται μετὰ 2",33, ὁ

(*) Λέγοντες περιήλιον, δὲν ἐννοοῦμεν τὸ σημεῖον τῆς μεγίστης δυνατῆς πλησιάσεως πρὸς τὸν ἥλιον, ἀλλὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ μεγάλου ἄξονος τῆς ἑλλείψεως, τὸ εὐρισκόμενον πλησίον τῆς ἐστίας, περὶ τὴν ὁποῖαν καταγράφεται ἡ τροχία τοῦ ἐτέρου σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὅπ' ὄψιν.

δὲ χρόνος μιᾶς περιόδου ἰσοῦται μετὰ 49 ἔτη καὶ 46 ἡμέρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀπόστασις τοῦ Σειρίου ἀφ' ἡμῶν εἶναι γνωστὴ καὶ ἴση μετὰ 1,120,000 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἔπεται ὅτι ἡ μέση ἀπόστασις τῶν δύο συστατικῶν σωματῶν τοῦ συστήματος τοῦ Σειρίου εἶναι ἴση πρὸς 37 ἀποστάσεις τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου. Ἐπειδὴ δὲ, ὅταν ἦναι γνωστὰ ὁ μέγας ἡμιάξων καὶ ὁ χρόνος τῆς περιόδου, δύναται νὰ ὑπολογισθῇ ἡ μάζα τῶν ἀλληλελκομένων σωματῶν, ὅπως περὶ τούτου εἶπομεν ἄλλοτε ἐν τῷ Ἀθηναίῳ (*), εὔρεν ὁ Ἀούβερσος, ὅτι ἡ μάζα τοῦ Σειρίου εἶναι δεκατετραπλασία τῆς μάζης τοῦ ἡλίου, τοῦ δὲ δευτερεύοντος ἀστέρος τοῦ συστήματος σχεδὸν ἑπταπλασία.

Ὁ Ἀούβερσος ἠρέυνησε καὶ τὰ τῆς κινήσεως τοῦ Προκυνός τοῦ συστήματος ὅμως τούτου δὲν ἀνεκαλύφθη εἰσέτι μετὰ βεβαιότητος ἕτερον συστατικὸν σῶμα. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1874 παρετήρησεν ὁ τῆς Πουλκόβης γνωστὸς ἀστρονόμος Ὁθων Στρούβης διὰ τῶν αὐτόθι ἐξαισίων ὀπτικῶν ὀργάνων πλησίον τοῦ Προκυνός μικροῦς ἀσθενεστάτους ἀστέρας, οἵτινες δυνατὸν νὰ ἦναι συστατικὰ τοῦ συστήματος σώματος τοῦτο ὅμως δὲν ἐβεβαιώθη εἰσέτι.

Ὅπως ἡ παρατήρησις τῶν κινήσεων τῶν σωματῶν τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος ἤγαγεν εἰς τὴν διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνακάλυψιν σωματῶν, οὕτω καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας, τοὺς πόρρω ἡμῶν ἀπέχοντας. Ἡ ἐνδελεχῆς δ' ἔρευνα βεβαίως θέλει ἀγάγει καὶ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἄλλων σωματῶν ἢ τοῦ ἡμετέρου πλανητικοῦ συστήματος, ἢ τῶν συστημάτων τῶν καλουμένων ἀπλανῶν ἀστέρων.

Δ. Κ. ΚΟΚΚΙΑΠΗΣ.

(*) Ἴδε Ἀθηναίου τόμ. ζ'.

§ 1. δύναμις ἴσως—δύναμις ὡς.

Λιβάν. Ἐπιστ. 1107 «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ὡς μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν».

Εὐκολον μὲν εἶνε, νομίζομεν, νὰ κατανοήσῃ τις τὴν πλημμέλειαν τῆς προκειμένης ῥήσεως, οὐχὶ δὲ δύσκολον νὰ εὔρῃ τὴν ὀρθὴν αὐτῆς γραφὴν οὕσαν: «Ἐπεὶ καὶ τὸ παρὸν σχῆμα καὶ ἡ νῦν ὑπάρχουσα δύναμις, ἴσως μὲν καὶ δι' ἄλλο τι, πλέον δὲ καὶ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν». Πρβ. Ἐπιστ. 1110 «Ἡμᾶς δὲ ὁμοίους ἴσως μὲν τι καὶ ἄλλο ποιεῖ, μέγιστον δὲ τὸ φίλοις εἰδέναι βοηθεῖν».

Φανερώτατον ὑπάρχει ὅτι μεταγράφων ὁ βιβλιογράφος τὸ *δύναμις ἴσως* παρέλιπεν ὑπ' ἀπροσεξίας τὸ δεύτερον *ἴσως*.

§ 2. *συνειλοχότα*—*συνειληχότα*.

Ἰω. Χρυσόστ. Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 324, 6' «Τρίτον τὸ πολὺν ἤδη *συνειληχότα* πλοῦτον τοῦτο παθεῖν».

Ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστος ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εἶνε ὁ παρακείμενος τοῦ *συλλαγχάνω*, ἀναγκαίως ἔχει νὰ τραπῇ εἰς τὸν ἐκ τοῦ *συλλέγω* ἐσχηματισμένον *συνειλοχότα*.

Καὶ ἀλλαχοῦ φέρεται παρὰ τῷ Χρυσοστόμῳ κατὰ πλημμελεῖαν γραφὴν «ἐνὸς ἀνθρώπου πάντα *συνειληχότος* ἑαυτῷ τὰ καλά», ὅπερ ἐπηνώρθωσεν ὁ Βαλκενάριος (*Opusc.* Τόμ. Β', σελ. 208) μεταγράψας *συνειλοχότος*.

Εὐρίσκεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Διοσκορίδῃ γεγραμμένον Τόμ. Β', σελ. 338 «ἐν δυσὶ τόμοις *συνειληχότες*» ἀντὶ τοῦ *συνειλοχότες* καὶ ἐν τοῖς Ῥήτορσι τοῦ Οὐαλζίου Τόμ. Γ', σελ. 472, 21 «ταῦτα *συνειληχότι* καὶ *συνεψίσαντι*» ἀντὶ τοῦ *συνειλοχότι* καὶ *συνΟψίσαντι*. Τῆς μετοχῆς *συνοψίσας* γίνεται χρῆσις καὶ ἐν Τόμ. Γ', σελ. 29, 13 (Πρβ. καὶ Κοραῖν Ἀτάκτ. Τόμ. Δ':

σελ. 573 καὶ Βοισσονάδην Παχυμ. καὶ Ἱεροκλ. σελ. 270).

Παρὰ Δημοσθένει σελ. 328, 308 ἀναγινώσκειται κατὰ τάντίγραφα «πεφωνασκηκῶς καὶ *συνειλοχῶς* ῥήματα καὶ λόγους *συνεῖρει* τούτους σαφῶς καὶ ἀπνευστί» καὶ *συνειληχῶς* καὶ *συνειλεχῶς*. Μόνον τὸ διὰ τοῦ Ο προενηνεγμένον ἔχει ὑγιῶς. Πρβ. καὶ σελ. 522, 23 «*συνειλοχα* ὑβρεις αὐτοῦ καὶ ἀτιμίας τοσαύτας» καὶ *συνειλεχα* (Ἴδε Βοιμέλιον Δημοσθ. κατ' Αἰσχίν. σελ. 352).

Ὁρθῶς νῦν εἶνε ἐκδεδομένον παρ' Ἀριστείδῃ κατὰ τινα τῶν κωδίκων «πολλὰ καὶ παντοῖα *συνειλοχῶς* τῷ σώματι» (Τόμ. Α', σελ. 466) ἀντὶ τοῦ *συνειληχῶς*. Καὶ παρὰ Φιλοστράτῳ (σελ. 307) ἀποκατέστησεν ὁ Τούπιος τὸν γνήσιον τύπον «οἱ τῶν συκοφαντικῶν οἱ *συνειλοχότες* ὀκτὼ ῥήματα ἢ δέκα» ἀντὶ τοῦ *συνειληχότες*.

Πολλάκις ποιεῖται χρῆσιν τοῦ *συνειλοχέται* ὁ Πλούταρχος, οἷον Ῥωμύλ. 5 «*συνειλοχῶς* οὐσίαν ἱκανήν» καὶ Πελοπ. 12 «*συνειλοχότες* οὐκ ὀλίγους τῶν νέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τοὺς βελτίστους» καὶ Σύλλ. 5 «ὡς πολλὰ χρήματα *συνειλοχότι* παρὰ τὸν νόμον» καὶ Κράσσ. 6 «*συνειλοχότα* στρατιὰν οὐκ εὐκαταφρόνητον» καὶ Πομπ. 38 «ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ *συνειλοχότος* ἀξιόμαχον δύναμιν» καὶ Καίσι. 56 «νέους μὲν ὄντας ἔτι, θαυμαστὴν δὲ τῷ πλήθει στρατιὰν *συνειλοχότας*» καὶ Φωκ. 4 «μυρία *συνειλοχῶς* καὶ εἰρηκῶς κατ' αὐτοῦ κακά» καὶ Βρούτ. 30 «ἂ πολλὰ *συνειλόχει* Κάσσιος». Ἄλλ' ἐνιαχοῦ παρέχουσι τάντίγραφα τὴν διὰ τοῦ Η ἐκφορὰν. Κοραῖς Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Γ', σελ. 377 «*Συνειλοχότι*. Ἐξ ΗΔ, ΑΤ, *Συνειληχότι*. Τοῦτο μὲν γὰρ παρὰ τὸ *Συλλαγχάνω* ἐκεῖνο δὲ παρὰ τὸ *Συλλέγω*». Πρβ. καὶ Μέρ. Δ', σελ. 377 καὶ Κόβητον Μνημοσ. 1878, σελ. 161.

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 553, 9 ἀναγινώσκειται «*Συνειλόχασιν*: *συνήθροισαν*». Πρβ. καὶ Σουίδ. «*Συνειλόχασιν*: *συνήθροισαν* καὶ *συνειλοχότες*» καὶ «Ἀγάπιος: — ἐνδοξὸς τε ἐπὶ τῇ τέχνῃ γέγονε καὶ χρήματα μεγάλα *συνειλοχεν*». Ἄλλ' ὑπάρχει καὶ γραφὴ *συνειλήχασιν*.

Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ἰουχίου Λεξικῷ φέρεται «*Συνειλοχας* : συνήγαγες, ἤθροισας»· ἀλλὰ κεῖται ἐν αὐτῷ καὶ ὁ παρακεκομμένος τύπος «*Συνειλεχώς* : συναγαγών». Πρβ. καὶ Ἰώσηπ. Ἀρχ. Η', ιγ', 2 ἀπορεύεσθαι δὲ *συνειλεχυῖαν* τὰ ξύλα».

Παρὰ Δίωσι τῷ Κασσίῳ ΜΓ', κς', 26 τριττὴν φέρουσιν οἱ κώδικες γραφήν, «δύναμιν ἐπ' αὐτὸν *συνειλοχότος*» καὶ *συνειλεχότος* καὶ *συνειληχότος*, ὡς παρὰ τῷ Δημοσθένει σελ. 328, 308 (Ἴδε Στούρτζιον Δι. Κασσ. Τόμ. Β', σελ. 414).

Ὡς δ' ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *συνειλοχέσθαι* ἐκ τοῦ *συλλέγειν*, οὕτω καὶ *κατειλοχέσθαι* ἐκ τοῦ *καταλέγειν* καὶ *ἐξειλοχέσθαι* ἐκ τοῦ *ἐκλέγειν*, οἷον Πausan. Φωκ. ΚΔ', 1 «ἀντὶ Περιάνδρου τοῦ Κυψέλου Μύσωνα *κατείλοχε* τὸν Χηνέα» καὶ ΔΓ', 8 «Ἡρόδοτος *καταλέγων* τὰς πόλεις—καὶ Παραποταμίους *κατείλοχεν* ἐν αὐταῖς πόλιν». Σχολ. Ἰλιάδ. σελ. 394, 25 Βεκκ. ἀκαλῶς δὲ ὁ μὲν ποιητὴς *κατείλοχε* τὴν δύναμιν τοῦ κεστοῦ» καὶ σελ. 573, 15 «ὃν οὐ *κατείλοχε* διὰ τοῦ καταλόγου» καὶ σελ. 578, 1 «*δαίμονίως κατείλοχε* πάντα». Δι. Κάσσ. ΕΖ', ιβ', 4 «*ἐξειλόχει* τε καὶ ἀνεγίνωσκε».

Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 113, 1 «*Ἐξείλοχεν*, οὐκ *ἐκλέλοχε*» καὶ Λουκιαν. Ψευδοσοφ. ἢ Σολοικιστ. 5 «ἐτέρου δὲ (εἰπόντος) *ἐκλελοχότας*, διπλασιάζεις ἔφη τοὺς *ἐξειλοχότας*».

Ἄλλ' εὐρίσκεται καὶ ἐκφορὰ ἀδόκιμος ἢ ἐσφαλμένη *ἐξειλεχέσθαι* (Πρβ. *συνειλεχέσθαι*), οἷον Ἀρποκρατ. σελ. 23, 11 «οἱ μὴπω *ἐξειλεχότες* τὸ ἐπιβάλλον ἑαυτοῖς» (Πρβ. Ζωναρ. σελ. 121 Τιτμ. καὶ Σουίδ. σελ. 70 Βεκκ.). Κόβητος *Collect. Crit.* σελ. 169 «In sqq. *gerone* *ἐξειλοχότες* τὸ ἐπιβάλλον *pro barbara forma* *ἐξειλεχότες*». Θαυμαστὸν ἡμῖν φαίνεται ὅτι ὁ Γ. Δινδόρφιος προῦκρινε παρ' Ἀριστείδῃ Τόμ. Β', σελ. 514 τῆς κοινῆς γραφῆς *ἐξειλοχώς* τὴν ἐν δυσὶν ἀντιγράφοις φερομένην *ἐξειλεχώς*.

§ 3. ἀλλά—ἄμα.

Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 193 ἐκδ. Puschm. «Τῶν δὲ σῶκων ἀπεχέσθωσαν καὶ τραγημάτων, πιστακίων μάλιστα καὶ ἀμυγδάλων καὶ ροιᾶς· σπανίως δὲ προσφερέσθωσαν στροβιλίων

καὶ σταφίδων, ἄμα καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Ἀτοπώτατα κεῖται ἐν τῇ ῥήσει ταύτῃ τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα ἄμα, ἀνευδοιάστως δ' ἀποφαινόμεθα ὅτι ἡ ἀληθὴς γραφή εἶνε : ἀλλά καὶ τούτων αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ αἵματος ἀναγωγὴν».

Πολλάκις ὑπὸ τῶν βιβλιογράφων συνεχύθησαν αἱ λέξεις ΔΛΛΑ ἢ ΑΛΛ' καὶ ΑΜΑ ἢ ΑΜ' διὰ τὴν πολλὴν ὁμοιότητα τοῦ Μ καὶ τοῦ διττοῦ ΛΛ. Παραδείγματα τῆς συγχύσεως ταύτης κατελέξαμεν ἐν τῷ πέμπτῳ μέρει § 5 (Τόμ. Ζ', σελ. 118 κέξ. Πρβ. καὶ Δελτ. Ἑλλην. Ἀλληλ. 1879, σελ. 284).

§ 4. ἐπεισκυκλῆσαι—ἐπικυκλῆσαι.

Σουίδ. σελ. 402 Βεκκ. «*Ἐπικυκλῆσαι* : ἐπεισαγαγεῖν». Πρβ' καὶ Ζωναρ. σελ. 839 Τιτμ.

Οὐδαμῶς ἡμεῖς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ *ἐπικυκλῆσαι* εἶνε πλημὴ μελῆς ἀνάγνωσις τοῦ *ἐπεπισκυκλῆσαι*. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Σουίδᾳ σελ. 390 «*Ἐπεισκυκλεῖ* : εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει» καὶ *ἐπεισκυκλεῖσθω* : ἐπιφερέσθω, ἐπισυναπτέσθω» καὶ «*Ἐπεισκυκλήσεις* : ἡ ἀνακύκλήσεις». Πρβ. καὶ σελ. 337 «*Εἰσκυκλεῖ* : εἰσφέρει καὶ ἐπισυνάπτει» καὶ *ἐπεισκυκλεῖ* καὶ *εἰσκυκλεῖσθαι* : κυκλοειδῶς τρίβεσθαι».

Ὡς δ' ἀνεγνώσθη *ἐπικυκλῆσαι* ἀντὶ τοῦ *ἐπεπισκυκλῆσαι*, οὕτω καὶ *ἐπικυκλεῖσθαι* ἀντὶ τοῦ *ἐπεπισκυκλεῖσθαι* ἐν τῇ Ῥητορικῇ Τέχνῃ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς Γ', 17 «καὶ οὐ δεῖ ἐξῶθεν λόγους φαντασίας *ἐπικυκλεῖσθαι*» (Ἴδε Τοῦπιον Λογγίν. σελ. 351 Οὐεισκ.).

Ἰκανὰ δ' ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν παραδείγματα τοῦ ῥήματος *ἐπεισκυκλῶ* καὶ *ἐπεισκυκλοῦμαι* ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 106, 7 «ἀσάφειαν ἡμῖν *ἐπεισκυκλοῦντες* τοςαύτην». Γαλην. Τόμ. Η', σελ. 575 «πλήθος *ἐπεισκυκλήσαντες* σηματομένων». Ἡλιόδ. Αἰθιοπ. Β', 24 «ἐπεισόδιον δὴ τοῦτο, οὐδὲν φασὶ πρὸς τὸν Διόνυσον, *ἐπεισκυκλήσας*». Μέγ. Βασίλ. Τόμ. Γ', σελ. 187 «οὐδὲν δὲ ἕτερον ἐκ τῶν προσώπων *ἐπεισκυκλεῖ* ταῖς ὑποθέσεσιν». Λογγίν. περὶ Ὑψ.

ΚΒ', 4 «ἄλλ' ἐπ' ἄλλοις διὰ μέσου καὶ ἔξωθέν ποθεν ἐπεισκυ-
κλῶν» καὶ ΙΑ', 1 «ὅταν—ἕτερα ἑτέροις ἐπεισκυκλούμενα με-
γέθη συνεχῶς ἐπεισάγηται κατ' ἐπίβασιν». Λουκιαν. πῶς δεῖ
ιστορ. συγγρ. 13 «ὧν ἀμελήσαντες οἱ πολλοὶ τὰ μηδὲν προσή-
κοντα ἐπεισκυκλοῦσιν» καὶ Θεῶν ἐκκλ. 9 «ἄλλ' ὁ Ἄττις γε,
ὦ Ζεῦ, καὶ ὁ Κορύβας καὶ ὁ Σαβάζιος πόθεν ἡμῖν ἐπείσεκυκλή-
θησαν οὗτοι ἢ ὁ Μίθρης ἐκεῖνος κτέ.». Φέρεται δὲ καὶ γραφὴ
ἐπείσεκλήθησαν, καθάπερ καὶ ἐν τῷ Φιλοψευδεῖ § 29 «θεὸν
ἀπὸ μηχανῆς ἐπείσεκλήθηναί μοι τοῦτον ὄμηρον ἀντὶ τοῦ ἐπείσε-
κυκλήθηναί (ἴδε Οὐείσκιον Λογγίν. σελ. 301 καὶ Φρίσχιον
Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 97). Εἶπε δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος
(Στήλιτευτ. Α') «ταῦτα ἐπείσεκυκλείσθω τοῖς θαυμαστοῖς τῆς
θεολογίας ἀχροαταῖς». Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου
Θ', 158 ἀναγινώσκειται αἰσθήρηκεν ἐπείσεθήρηκεν, εἰσπεπήδηκεν
ἐπείσεπεπήδηκεν, εἰσεκυκλήθη ἐπείσεκυκλήθη».

Ὡς δὲ λέγεται ἐπείσεκυκλῶ καὶ ἐπείσεκυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ
ἐπείσεγω καὶ ἐπείσεγομαι, οὕτω καὶ παρῆσεκυκλῶ καὶ παρῆσε-
κυκλοῦμαι ἀντὶ τοῦ παρῆσεγω καὶ παρῆσεγομαι, οἷον Ἀθη-
νίων παρ' Ἀθην. σελ. 661, 6' «ἰχθὺν παρῆσεκύκλησεν οὐδ'
δρώμενον». Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 17, 17 «καὶ τὰς ἀρ-
γυροφαλάρους ἡμιόνους παρῆσεκυκλεῖτε» καὶ σελ. 161, 7 «κὰν
παρῆσεκυκλή τις τῷ λόγῳ τοὺς περὶ Μίνωα καὶ Ῥαδάμανθυν»
(Πρβ. καὶ σελ. 275, 13). Πρόκλ. Διάδ. σελ. 268, 15 Τεῦβν.
αμήποτε οὖν, φασί, περιττῶς ἐκεῖνο παρῆσεκεκύκλῃται τῷ στοι-
χειωτῇ. Ὁ Εὐστάθιος γράφει ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Παρεκβολαῖς
σελ. 683, 61 «Ὀμήρῳ μέντοι εὐηρέστηται κυκλήσομεν εἰπεῖν,
ἐξ οὗ παρὰ τοῖς ὕστερον παρῆσεκυκλεῖν λόγους τὸ ὡς ἐκ περιό-
δου τινὸς κυκλικῶς παρῆσεγάγειν καὶ στρογγύλλειν τὸ φραζόμε-
νον· ἔτι δὲ καὶ ἄλλως τὸ πολλάκις περὶ τὸ αὐτὸ στρέφασθαι καὶ
οἷον τροχοειδῶς εἰλεῖσθαι».

Τῇ ἡμαρτημένῃ ἀναγνώσει ἐπείσεκλήθησαν ἀντὶ τοῦ ἐπείσε-
ΚΥκλήθησαν καὶ ἐπείσεκλήθηναί ἀντὶ τοῦ ἐπείσεΚΥκλήθηναί
ὁμοία εἶνε ἢ κοινῶς ἄλλοτε φερομένη ἐν τοῖς Σφηξί τοῦ Ἀριστο-
φάνους στίχ. 1475:

νῆ τὸν Διόνυσον, ἀπορά γ' ἡμῖν πράγματα
δαίμων τις εἰσκέκληκεν εἰς τὴν οἰκίαν.

ἀντὶ τοῦ εἰσεΚεκύκληκεν (ἢ κάλλιον εἰσεκεκύκληκεν), ὅπερ οὐ
μόνον ἐν ἀντιγράφοις ἐσώθη ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν
Ἀριστοφάνη σχολίοις «Εἰσεκεκύκληκεν: εἰσήνεγκεν, εἰσήγα-
γεν». Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. εἰσεκεκύκληκεν (ἴδε Τούπιον Λογγίν.
σελ. 351 Οὐείσκ.). Εἶπε δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ (Θεσμοφ. 265):

εἴσω τις ὡς τάχιστα μ' εἰσεκυκλήσάτω.

περὶ οὗ ἴδε Φρίσχιον Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 93 κέξ. Ἐν τῷ
Λεξιφάνει τοῦ Λουκιανοῦ § 8 κεῖται «εἴτ' ἐχρίδμεθα βακχάρδι
καὶ εἰσεκύκλῃσέ τις ἡμῖν τὴν ποδοκτύπην καὶ τριγωνίστριαν».
Τοῦ παθητικοῦ τύπου εὐρίσκειται χρῆσις παρὰ τῷ Ἀθηναίῳ σελ.
270, ε' «καὶ ἄλλων παντοδαπῶν ὄψων παρασκευὴν εἰσεκυκλου-
μένην» καὶ παρὰ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ σελ. 681, 28 «ἄλλ' ἢ
γε ῥητορικὴ κατὰ τὸν νόμον εἰσεκεκύκλῃται». Ἐν τῷ δευτέρῳ
τῶν Μακκαβαίων § 25 ἀπαντᾷ «Συνορῶντες γὰρ τὸ χῆμα τῶν
ἀριθμῶν καὶ τὴν οὖσαν δυσχέρειαν τοῖς θέλουσιν εἰσεκυκλεῖσθαι
τοῖς τῆς ἱστορίας διηγήμασι διὰ τὸ πλῆθος τῆς ὕλης ἐφροντίσα-
μεν κτέ.». Δίαν δ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ἀδιάφθορα εἶνε τὰ κείμενα
ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ψυχίου «Εἰσεκυκλεῖσθαι: περιφέρεισθαι»
καὶ «Εἰσεκυκλήσας: περιελθών», ἀνθ' ὧν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ
ἘΓκυκλεῖσθαι καὶ ἘΓκυκλήσας. Πρβ. «Ἐγκυκλα: τὰ ἐγκυ-
κλούμενα τῷ βίῳ καὶ συνήθη» καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 311, 49
«Κύκλος γὰρ ὁ ἐνιαυτὸς ἀπὸ τοῦ ἐγκυκλεῖσθαι τῇ τῶν ἡμερῶν
περιόδῳ». Φέρεται δὲ καὶ ἐν τοῖς Ἱπποκρατεῖσι Τόμ. Β', σελ.
15 «ἐν οἷσι αἱ ξυμβολαὶ τῶν κινεομένων ὀστέων ἐγκυκλέονται».

§ 5. ἐπαρῆσεκυκλεῖν—ἐπαρῆσεκυκλοῦν.

Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Α', σελ. 42, 13 «Πᾶσι δὲ σημαίνειν: ἴδιον
τῶν θυμουμένων ἐπαρῆσεκυκλοῦν τὰ αὐτά· οὐδέποτε γὰρ οἷοντα,
ἱκανῶς εἰρηκέναι οἱ θυμούμενοι. Καλεῖται δὲ τὸ σχῆμα ἐπιβολὴ
ἐν μιᾷ περιόδῳ ἀρχὰς πλείους ἐπιφερόμενον. Οὕτως ἔχει καὶ τὸ
ἐν δ' ἔρις, ἐν δὲ κυδοιμός». Πρβ. καὶ Τόμ. Γ', σελ. 50, 25.

Ἐπειδὴ παντελῶς ἡμῖν ἀδύνατον φαίνεται κατὰ τὴν φύσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης νὰ λεχθῆ ἑπανακυκλοῦν ἀντὶ τοῦ ἑπαγαλαμβάνειν, διορθοῦντες τὴν ἡμαρτημένην κατάληξιν ἀναγινώσκομεν «Ἴδιον τῶν θυμουμένων ἑπανακυκλΕΙΝ τὰ αὐτά», ὅπερ κάλλιστα, νομίζομεν, καὶ προσφυέστατ' ἔχει.

Ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 105, 23 κειμένου αὐδέποτε γὰρ οἶονται οἱ θυμούμενοι ἰκανῶς εἰρηκέναι, ὡς φασιν οἱ σοφοί, ἀλλὰ πολλάκις ἑπανακυκλοῦσι τὰ αὐτά» οὐδεὶς δύναται ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνη ἀν τὴν ὀρθὴν γραφὴν ἑπανακυκλΕΙΝ εὗρεν ὁ Εὐστάθιος ἢ τὴν ἐσφαλμένην ἑπανακυκλΟΥΝ. Ἄλλ' ὅμως πιθανώτερον ἡμῖν προσπίπτει ὅτι ἐκ τοῦ ἑπανακυκλΕουσι συνηλείφθη τὸ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου εἰρημένον. Πρβ. σελ. 1638, 60 «καὶ κάλλος δὲ ἔχει κατὰ ἑπαναφορὰν διὰ τὴν τοῦ πρώτος ἑπανακύκλῃσιν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Φιλόπονος «ἢ τῶν αὐτῶν πολλάκις ἑπανακύκλῃσις».

Τὸ ῥῆμα κυκλοῦν σημαίνει ὅτε μὲν ποιεῖν κύκλον ἢ καθίσταται κυκλοτερές, ὅτε δὲ (ποιοῦντα κύκλον) περιλαμβάνειν ἐν κύκλῳ· ὅθεν ἄλλοτε μὲν λέγεται κυκλοῦν τόξον, κυκλοῦν χέρα, κυκλοῦν πτερά, κτλ. καὶ παρ' Εὐριπίδῃ κυκλοῦτο δ' ὥστε τόξον ἢ κυρτὸς τροχὸς καὶ παρὰ Πλάτωνι περὶ τὸ πεδίον κυκλωθεῖσα τάφρος, τουτέστι δίκην κύκλου ἢ ἐν σχήματι κύκλου ὀρυχθεῖσα, ἄλλοτε δὲ κυκλοῦν χθόνα, κυκλοῦν τοὺς πολεμίους ἢ τοὺς ἐναντίους, κτλ. Πρβ. καὶ Σουῖδ. «Περιέπτυξαν: ἐκύκλωσαν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν βαρβάρων καὶ τὸ πλάσιον λύσαντες εἰς λόχους περιέβαλον τοὺς περιέχοντας. Οὕτω θᾶττον ἀναπνοῆς αὐτοὺς περιέπτιξαν καὶ συγκλείσαντες ἅπαντας κατηκόντισαν, δείξαντες ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ὅπως χρὴ διαφεύγειν κύκλωσιν καὶ ὅπως κυκλώσασθαι δι' ὑπερβολὴν ἀνδρείας» καὶ «Περιστεφανωσάντων: κυκλωσάντων. Περιστεφανωσάντων τοῖς ὕπλοις τὸ τεῖχος» καὶ Τζέτζ. Λυκόφρον. σελ. 681 «ῥαιβώσας καὶ κλίνας καὶ κυκλώσας ἦτοι κυκλοτερές ποιήσας» καὶ σελ. 488 «τῇ περιρρύτῳ ἦτοι τῇ κυκλουμένη ὑπὸ θαλάσσης», κτλ.

Θωμάς ὁ Μάγιστρος γράφει σελ. 212, 1 «Κυκλέω κυκλώ

τὸ στρέφω, κυκλώω δὲ κυκλώ τὸ περιλαμβάνω· κυκλοῦμαι δὲ τὸ περιλαμβάνω καὶ τὸ περιλαμβάνομαι. Θουκυδίδης ἐν τῇ τετάρτῃ περιέσχον τῷ κέρα οἱ Πελοποννήσιοι καὶ ἐκυκλοῦντο τὸ δεξιὸν τῶν ἐναντίων· καὶ αὖθις ἐν τῇ πέμπτῃ τὸ δεξιὸν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Τεγεατῶν ἐκυκλοῦτο τοὺς Ἀθηναίους». Τὸ μέσον κυκλοῦσθαι δηλοῖ κυρίως μεταβάλλεσθαι εἰς κύκλον, λαμβάνειν σχῆμα κύκλου ἢ ἀποτελεῖν κύκλον, οἷον Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Γ', β', 12 «ἐκυκλοῦντό τε καὶ μεστὰ ἦν πάντα ἀλλήλους ἐρωτώντων περὶ τούτων καὶ διαλεγομένων» καὶ Ἀναβ. Γ', δ', 20 «καὶ σχεδόν τι πᾶσα ἡ στρατιὰ διὰ τὸ μέλειν ἅπανσιν ἐκυκλοῦντο περὶ τὰ ἱερά» καὶ Ἑλλην. Ζ', β', 8 «ἐν δὲ τούτῳ τῷ καιρῷ οἱ μὲν Ἀρκάδες καὶ οἱ Ἀργεῖοι περὶ τὴν πόλιν ἐκυκλοῦντο», κτλ. Πρβ. καὶ Καλλιμ. Ὑμν. εἰς Ἄρτ. 207 «οὐδὲ γὰρ Ἴππῳ ἀκλαυτὶ περὶ βωμὸν ἀπείπατο κυκλώσασθαι». Ἐπειδὴ δὲ τῇ ἐννοίᾳ τοῦ κυκλοῦσθαι παρομαρτεῖ συνηθῶς ἢ τοῦ περιλαμβάνειν, διὰ τοῦτο πολλάκις τὸ προκείμενον ῥῆμα ἰσοδύναμον ἀποβαῖνον τῷ κυκλούμενον περιλαμβάνειν ἢ περικλείειν συντάσσεται μετ' αἰτιατικῆς πτώσεως ἐμφαινούσης τὸ περιλαμβανόμενον ἢ περικλειόμενον (Πρβ. περιστάσθαι, περικαθέζεσθαι, κτλ.), οἷον Αἰσχύλ. Ἐπτ. 120 «Ἀργεῖοι γὰρ πόλισμα Κάδμου κυκλοῦνται». Ἀριστοφ. Βατρ. 1358 «τὰ κῶλά τ' ἀμπάλλετε κυκλούμενοι τὴν οἰκίαν». Ἡρόδ. Γ', 157 «κυκλωσάμενος τοὺς χιλίους—τούτους κατεφόνευσε» καὶ «κυκλωσάμενος κατεφόνευσε τοὺς τετρακισχιλίους» καὶ Η', 10 «καταφρηνήσαντες ταῦτα ἐκυκλοῦντο αὐτοὺς ἐς μέσον». Πρβ. καὶ Η', 16 «οἱ δὲ βάρβαροι μνησοειδὲς ποιήσαντες τῶν νεῶν ἐκυκλοῦντο, ὡς περιλάβοιεν αὐτούς» καὶ Η', 76 («Ἴδε Βρεδόβιον π. Διαλ. Ἡροδ. σελ. 391). Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Καλλιμάχῳ Ὑμν. εἰς Ἄρτ. 170 «ἠνίκα δ' αἰ νόμφαι σε χορῷ ἐνι κυκλώσονται» (Πρβ. Ὅθ. Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Α', σελ. 233). Τὸ τε μέσον καὶ τὸ παθητικὸν εἶνε ὁμοῦ παρελημμένα ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος Κύρ. Παιδ. Γ', γ', 20 «ἀλλ' οὔτοι ἀν εἰδεῖεν εἰ οἱ κυκλούμενοι κυκλωθεῖεν». Ὁ Πλούταρχος ἀντὶ τοῦ παρακειμένου κεκυκλώσθαι ἐποίησατο χρῆσιν τοῦ περιέχεσθαι κύκλῳ ἐν Πομπηίῳ

κεφ. 18 «*κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλω*». Πρβ. καὶ Ἄντων. 3 «*ἐμφανέστατα δὲ τῷ κυκλώσασθαι καὶ περιβαλεῖν κατόπιν τοὺς πολεμίους*» καὶ Πελοπ. 23 «*τὸ δεξιὸν ἀνέπτυσσον καὶ περιῆγον ὡς κυκλωσόμενοι καὶ περιβαλοῦντες ὑπὸ πλήθους τὸν Ἐπαμεινώνδαν*».

Φυσικώτατον δ' εἶνε νὰ ἐκφέρηται καὶ μετὰ τῆς προθέσεως ΠΕΡΙ τὸ ῥῆμα *κυκλοῦν* καὶ *κυκλοῦσθαι*, οἷον *περικυκλοῦν* καὶ *περικυκλοῦσθαι*. Σχολ. Θουκυδ. Γ', 54 «*Περίεστη: περιεκύκλωσεν*». Φώτ. Λεξ. σελ. 422, 19 «*Περιστίξαι: περικυκλώσαι, περιελθεῖν, περιελάσαι ἀπὸ τοῦ στίχου*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περιστίξαι*) καὶ σελ. 417, 2 «*Περίεστηξαν: περιεκύκλωσαν*» (Πρβ. καὶ Σουίδ. λ. *περίεστηξαν*). Ἄλλ' ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1859, σελ. 52) μετέγραψε *περίεστιξαν*, ὅπερ καὶ ὁ Ναβῆρος ἐνέκρινε (*Φωτ. Λεξ. Τόμ. Β'*, σελ. 80). Ὁ Σμιδίτιος ἀκολουθήσας τῷ Δινδορφίῳ ἐξέδωκε παρ' Ἡσυχίῳ (Τόμ. Γ', σελ. 320) «*Περιστιῖξαι (τουτέστι περιστειῖξαι): περικυκλώσαι, κτέ.*». Τοῦ *περικυκλοῦν* ἐποίησατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης π. Ζφ. Ἰστ. Δ', η', 6 «*ὅταν γὰρ ἀθρόως περικυκλώσωσι τοῖς μονοξύλοις*» καὶ ὁ Ψευδαριστοτέλης π. Φυτ. Α', 8 «*καὶ φλοιὸν τὸν περικυκλοῦντα τὸν καρπὸν*». Ἄλλὰ παρὰ τοῖς παλαιοτέροις εὐρίσκεται τὸ μέσον *περικυκλοῦσθαι*, οἷον Ἡρόδ. Π', 78 «*ὅτι σφέας περιεκυκλοῦντο τῆσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι*». Ξενοφ. Ἄναβ. Γ', γ', 11 «*οἱ δὲ Θρᾶκες πάντες περικεκυκλωμένοι εἶεν αὐτούς*». Ὡς δ' ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους Ὀρν. 346 «*περίβαλε περί τε κύκλωσαι*», οὕτως ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου Πέρσ. 458 «*ἀμφὶ δὲ κυκλοῦντο πᾶσαν νῆσον*». Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου κεῖται σελ. 160, ς' «*δελφῖνες ὤφθησαν, οἱ μὲν ἀθροὶ περίξ κυκλοῦντες, οἱ δὲ κτέ*».

Γίνεται δὲ καὶ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως σύνθεσις τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥήματος, οἷον *ἐγκυκλοῦμαι*. Εὐριπίδ. Βάκχ. 292 «*ῥήξας μέρος τι τοῦ χθόν' ἐγκυκλουμένου αἰθέρος*». Ἀριστοφ. Σφ. 395 «*ὥσπερ φωνὴ μέ τις ἐγκεκύκλωται*». Πλούτ. Πθικ. σελ. 50, δ' «*οὐδὲ τοὺς ἀμφὶ πλουσίαν τράπεζαν ἐγκυκλουμένους*»

καὶ Μαρκέλλ. 6 «*ὡς μὴ φθαῖεν αὐτὸν ἐγκυκλωσάμενοι καὶ περιχυθέντες ὀλιγοστὸν ὄντα*» καὶ Τιβερ. Γράκχ. 5 «*αὐτὸ δὲ πᾶν ἐγκυκλουμένων στρατεύμα καὶ συνωθούντων εἰς τόπους χαλεπούς*». Δί. Κάσσ. Μ', λθ', 1 «*ἀπέλαβεν ἐν Σηκουανοῖς γενόμενον καὶ ἐνεκυκλώσατο*» καὶ ΜΑ', ξ', 2 «*καὶ διὰ τοῦτο πόρρωθέν τε ἐγκυκλούμενοί τινες προσβολαῖς αἰφνιδίῳ ἐχρῶντο καὶ συνταράξαντες αὐτοὺς ἐξανεχώρουν*» καὶ ΜΘ', λζ', 3 «*καὶ νῦν πᾶσαν τὴν πόλιν ἐγκεκύκλωται*» καὶ ΝΓ', ιβ', 4 «*ἀφάραξι βαθείαις ποταμοῦ χειμάρρους ἐχούσαις ἐγκεκυκλωμένον*» (Ἄλλ' ὁ Δινδορφίος ἐξέδωκεν *ἐγκεκλειμένον*). Ἀσμενίζει δὲ μάλιστα τῷ ῥήματι *ἐγκυκλοῦσθαι* ὁ Στράβων λέγων σελ. 88 «*ἐν αἷς τὸν Τίγριν καὶ τὸν Εὐφράτην ἐγκυκλοῦσθαι τὴν τε Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Βαβυλωνίαν*» καὶ σελ. 91 «*ὁ δὲ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης ἐγκυκλωσάμενοι τὴν Μεσοποταμίαν*» καὶ σελ. 193 «*ἐγκυκλοῦνται μὲν δὴ τινα χώραν ταῖς σκολιότησι καὶ οὗτος καὶ ὁ Σηκοάνας*» καὶ σελ. 216 «*ὄσσην ἐγκυκλοῦται τὰ Ἀπεννίνα ὄρη πρὸς τὰ Ἀλπεια*» καὶ σελ. 217 «*ἐγκυκλούμενος τὰ ἔλη*» καὶ σελ. 521 «*οἱ τὴν Μεσοποταμίαν ἐγκυκλούμενοι ποταμοί*» καὶ σελ. 527 «*ὁ Καύκασος ἐγκυκλούμενος τὰ ἔθνη ταῦτα*» καὶ σελ. 724 «*ἐγκυκλούμενοι μικρὰ πως*» καὶ σελ. 744 «*τὴν μὲν οὖν Καρμανίαν ἐγκυκλοῦται—ἡ Περσίς πολλὴ οὔσα*». Ἴσως δὲ καὶ ἐν σελ. 125 ἀναγνωστέον «*ἐντεῦθεν δὲ Συρία τε καὶ Φοινίκη καὶ Αἴγυπτος ἐγκυκλοῦται πρὸς νότον τὴν θάλασσαν καὶ πρὸς δύσιν ἕως Ἀλεξανδρείας*» ἀντὶ τοῦ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φερομένου *ἐγκυκλοῖ ἢ ἐγκυκλεῖ*. Παρ' Ἀριστοτέλει π. Ζφ. Ἰστ. Δ', η', 7 «*ἔχουσιν οἱ κώδικες «παραγγέλλουσί τε πᾶσι τοῖς ναύταις ὅτι μάλιστα σιγῇ πλεῖν μέχρι περ' ἂν συγκυκλώσονται» (καὶ κυκλώσωσιν), ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ πλημμελὴς γραφὴ τοῦ ἘΓ-κυκλώσονται. Πολλάκις ὑπὸ τῶν γραφῶν συνεχύθησαν αἱ προθέσεις ΕΝ καὶ ΣΥΝ, ΕΓ- καὶ ΣΥΓ-, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἀκριβῶς ἀλλαχοῦ. Παθητικὸς ἀόριστος μετὰ μέσης σημασίας ἀπαντᾷ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου, οἷον βιβλ. Δ', κγ', 1 «*μετὰ δὲ ταῦτα βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι πᾶσαν Σικελίαν ἐποιεῖτο τὴν πορείαν ἀπὸ Πελωριάδος ἐπὶ τὸν Ἐρυκα*» καὶ βιβλ.*

Δ', κε', 1 «αὐτὸς δ' ἐγκυκλωθεὶς τὸν Ἀδρίαν καὶ πεζῆ περιελθὼν τὸν προειρημένον κόλπον κατήντησεν εἰς τὴν Ἑπειρον». Λέγει δὲ καὶ κατ' ἐνεστῶτα ὁ Διόδωρος βιβλ. Δ', κγ', 4 «τότε δ' ὁ Πρακλῆς ἐγκυκλούμενος τὴν Σικελίαν, κτέ.». Σφάλλεται Σκαρλάτος ὁ Βυζάντιος γράφων ἐν τῷ Λεξικῷ σελ. 357 «Βουλόμενος ἐγκυκλωθῆναι πᾶσαν Σικελίαν (ὁ Πρακλῆς). Διόδ., γὰ περιπλεύσῃ, γὰ κάμη τὸν γυρὸν τῆς» ἀντὶ τοῦ γὰ περιέλθῃ πεζῆ, τουτέστι γὰ περιπορευθῆ κύκλῳ πεζῆ βαδίζων, ἐν τῇ παραλίᾳ ποιούμενος τὴν ὁδοιπορίαν. Φέρεται δὲ παρὰ τῷ Διοδώρῳ καὶ (βιβλ. Γ', λς', 1) «ὅταν τὰ μέγιστα τῶν θηρίων περισπειραθῆ, ποιεῖ ταῖς ἐγκυκλωθείσαις ἐπ' ἀλλήλαις σπείραις ἀναστήματα πόρρωθεν φαινόμενα λόφῳ παραπλήσια».

Ἐπάρχει καὶ σύνθετον μετὰ τῆς ΚΑΤΑ προθέσεως κατακυκλοῦν καὶ κατακυκλοῦσθαι, οὗ σπανιώτατα γίνεται χρῆσις, οἷον Κριτ. ΙΓ', 2 «καὶ κατεκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν ἐπ' αὐτὸν ὄλην τὴν νύκτα». Πλούταρχ. Σερτωρ. 9 «καὶ κατακυκλωσάμενος τὸν Ἀσκαλιν ἐπολιόρκει». Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Γ', η', 6 «ὥσπερ τὰ κατακυκλωθέντα τῶν θηρίων ἀεὶ πρὸς τὸν καταπτόμενον ἀντιστροφόμενος». Ἄλλ' ἐν τῇ Διδωδείῳ ἐκδόσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγινώσκειται ἀκαὶ ἐκύκλωσαν καὶ ἐνήδρευσαν», παρὰ δὲ τῷ Πλούτάρχῳ φέρεται καὶ γραφὴ καταμαχεσάμενος, ἣτις προεκρίθη ὑπὸ τινῶν ἀνεγνώσθη δὲ καὶ καταμαχεσάμενος καὶ κυκλωσάμενος.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ῥήματος κυκλοῦν καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ.

Τὸ δὲ κυκλεῖν ἐρμηνεύον τὴν ἔννοιαν τοῦ κυκλικῶς κινεῖν καθόλου εἶνε συνώνυμον τῷ στρέφειν ἢ περιστρέφειν, δινεῖν ἢ περιδινεῖν, εἰλεῖν ἢ κυλινδεῖν, κτλ. Ἡ διαφορὰ τοῦ κυκλεῖν καὶ κυκλοῦν παρετηρήθη καὶ ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν, οἷον Θωμ. Μάγιστρ. σελ. 212, 1 «Κυκλέω κυκλώ τὸ στρέφω, κυκλώω δὲ κυκλώ τὸ περιλαμβάνω». Σχολ. Σοφοκλ. Τόμ. Β', σελ. 207, 27 «Ἰδεσθε: σκοπήσατε ὁποῖον κύμα περιδρομὸν ὑπὸ μανίας φονικῆς κυκλεῖται ἤγουρ ποντίζει ἐμὲ ἄρτι. Κυκλέω κυκλώ τὸ στρέφω, κυκλώω δὲ κυκλώ τὸ περιλαμβάνω» καὶ σελ. 273,

30 «Κυκλοῦσι: κατὰ κύκλον στρέφονται. Κυκλέω κυκλώ τὸ στρέφω, κυκλώω δὲ κυκλώ τὸ περιλαμβάνω. Ἐνταῦθα δὲ κυκλοῦσιν ἀμεταβάτως ἀντὶ τοῦ κατὰ κύκλον στρέφονται ἀπὸ τοῦ κυκλώω κυκλώ» (Πρβ. καὶ Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9. Ἰδε δὲ καὶ Σπαννέμιον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 365 Ἑρν.).

Εὐλογώτατα λοιπὸν λέγεται κυκλεῖν ἑαυτόν, κυκλεῖν πόδα, κυκλεῖν βάσιν, κυκλεῖν πρόσωπον, κυκλεῖν ὄμμα, κτλ. καὶ κυκλεῖσθαι τὸν ἄτρακτον, κυκλεῖσθαι τὸν χρόνον, κτλ. Παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ φέρεται βιβλ. Α', α', 3 «ἐκείνη τε γὰρ τὴν τῶν ὀρωμένων ἀστρῶν διακόσμησιν καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων φύσεις εἰς κοινὴν ἀναλογίαν συνθεῖσα κυκλεῖ συνεχῶς ἅπαντα τὸν αἰῶνα» καὶ βιβλ. ΙΙΙ', νθ', 6 «ὁ γὰρ κοινὸς βίος ὥσπερ ὑπὸ θεῶν τινος οἰακίζόμενος ἐναλλάξ ἀγαθοῖς τε καὶ κακοῖς κυκλεῖται πάντα τὸν αἰῶνα».

Παντὶ δὲ φανερόν ὑπάρχει ὅτι εὐκόλως ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ κινεῖν κυκλικῶς ἢ περιφέρειν γίνεται μετάπτωσις εἰς τὴν τοῦ συχνάκις χρῆσθαι, οἷον Διονύσ. Ἀλικαρν. π. Λεκτ. Δημοσθ. Δειν. 56 «οὐ γὰρ δὴ γε εἰ ὁ καθ' ἡμᾶς βίος πολλὰ καὶ ἄλλα εἰκῆ τιθεῖς ἐπὶ τοῖς πράγμασιν ὀνόματα καὶ τχύτην ἀδιαφόρως κυκλεῖ τὴν λέξιν ἐπὶ τῆς πολυπραγμοσύνης, οὕτω καὶ τοὺς ἀρχαίους εἰκὸς αὐτῇ κεχρηῖσθαι». Ὡς δ' ὁ Φρύνιχος εἶπε σελ. 328 «Ἐνάρετος: πολὺ παρὰ τοῖς Στωϊκοῖς κυκλεῖται τοῦνομα οὐκ ὄν ἀρχαῖον», οὕτω καὶ ὁ Πλούταρχος Ἰθικ. σελ. 118, γ' «τὸ κυκλούμενον τοῦτο παρὰ πᾶσιν ἔπος», τουτέστι τὸ περιφερόμενον ἢ θρολούμενον ἢ σύνηθες ὄν. Πρβ. Ἀριστοφ. Σφ. 492 «ὥστε δὴ καὶ τοῦνομ' αὐτῆς ἐν ἀγορᾷ κυλινδεται», κτλ. (Ἰδε Βυττεμβάχιον Πλουτ. Τόμ. Γ', σελ. 782 καὶ Λοβέκκιον Φρυν. σελ. 330).

Λέγεται δὲ μεταφορικῶς καὶ κυκλεῖν βούλευμα, οἷον Πλούτ. Βρούτ. 13 «μεστός ἐστι ταραχῆς ἀήθους καὶ κυκλεῖ τι παρ' ἑαυτῷ δύσφορον βούλευμα καὶ δυσεξέλκτον». Πρβ. Αἰλιαν. π. Ζφ. Γ', 48 «στρέφοντι δ' ἐν ἑαυτῷ βουλήν καὶ διαποροῦντι» καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κα', 23 «καθήμενος αὐτὰ (τὰ θεωρήματα) στρέφε αὐτὸς ἐπὶ σεαυτοῦ» καὶ Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ.

σελ. 450, β' «κατ' εἶδος αὐτὰ στρέφει» συνεχῶς καὶ ἀναλογίζεσθαι» καὶ σελ. 456, δ' ἀόμοῦ τε γὰρ κατεκλίθημεν καὶ τὰ βιωτικὰ στρέφομεν ἅπαντα» καὶ σελ. 445, β'. Παρὰ Δίῳ τῷ Χρυσοστόμῳ Τόμ. Α', σελ. 124 ἀναγινώσκεται κατὰ τάντι-γραφα «ἡ ψυχὴ δὲ ὑπὲρ ἐκείνου πάσας μὲν φροντίδας, πάσας δὲ ἐπινοίας σκύλλει»· ἀλλ' ἐπειδὴ παντελῶς ἀνάρμοστον εἶνε τὸ σκύλλει, ἔγραψεν ὁ Ἑμπέριος κυκλοῖ, ὀρθότερον δ' ὁ Γήλιος κυκλεῖ (*Δι. Χρυσ. Ὀλυμπ.* σελ. 154. Πρβ. καὶ Κόβητον *Μνημοσ.* 1877, σελ. 59). Ὁμοίως τῷ κυκλεῖν παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ *volvete* (Πρβ. Φορβιγῆρον *Βεργιλ.* Τόμ Β', σελ. 80 ἐκδ. δ').

Τοῦ ῥήματος κυκλεῖν ἐποιήσατο καὶ ὁ Ὅμηρος χρῆσιν ἅπαξ ἐν Ἰλιάδος Η, 332 :

αὐτοὶ δ' ἀγρόμενοι κυκλήσομεν ἐνθάδε νεκροὺς
βουαὶ καὶ ἡμιόνοισι.

Σχολ. «Τὸ δὲ κυκλήσομεν ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τὰς ἀμάξας θήσομεν κύκλα γὰρ οἱ τροχοί». Ἀπολλών. Σοφ. Ὅμηρ. Λεξ. σελ. 105, 2 «Κυκλήσομεν : ἐφ' ἀμαξῶν ἄξομεν». Ἡσύχ. «Κυκλήσομεν : ἀνάξομεν, ἐφ' ἀμαξῶν κομιοῦμεν». Φώτ. σελ. 184, 22 «Κυκλήσομεν : ἀναζεύξομεν». Ληρεῖ ὁ Εὐστάθιος λέγων σελ. 683, 57 «Τὸ δὲ κυκλήσομεν νεκροὺς ἀντὶ τοῦ τροχοῖς ἀγάγωμεν ἢ μάλιστα ἐφ' ἀμαξῶν κομίομεν, ὡς ἀπὸ μέρους· τὰ γὰρ κύκλα, ἡγουν οἱ τροχοί, μέρος ἀμάξης. Προῖον οὖν ἐρεῖ ἀμαξάων ἐπάειραν. Ἰστέον δὲ ὡς οὐκ ἦν ἂν ἀπαῖδον καὶ ΚΥΚΛΩΣΟΜΕΝ εἰπεῖν κοινότερον, εἴ γε παρ' Εὐριπίδῃ κύκλωμα Ἰξίονος φέρεται ῥηθὲν ἐπὶ τροχοῦ κινήσεως κατὰ τὸν ἐπὶ τῷ Ἰξίονι τοῦ μύθου λῆρον. Ὅμηρῳ μέντοι εὐηρέστηται κυκλήσομεν εἰπεῖν». Πρβ. καὶ σελ. 412, 30 «κυκλῶ κυκλώσω κοινῶς, κυκλῶ δὲ κυκλήσω παρ' Ὅμηρῳ τὸ ἐφ' ἀμάξης ἄξω» καὶ σελ. 70, 32.

Μετὰ τῆς ΕΙΣ προθέσεως συντιθέμενον τὸ κυκλεῖν γίνεται εἰσκυκλεῖν· εὐρίσκεται δὲ καὶ ἐπεισκυκλεῖν καὶ παρεἰσκυκλεῖν.

Περὶ τῶν ῥημάτων τούτων ἐποισάμεθα λόγον ἐν § 4 (σελ. 201).

Τὸ ἐναντίον τοῦ εἰσκυκλεῖν καὶ εἰσκυκλεῖσθαι λέγεται ἐκ :

κυκλεῖν καὶ ἐκκυκλεῖσθαι, ἐξ οὗ παρήχθη τὸ ὄνομα ἐκκύκλημα. Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 408 :

Α. Ἄλλ' ἐκκυκλήθητ'. Β. Ἄλλ' ἀδύνατον. Α. Ἄλλ' ὅμως.
Β. Ἄλλ' ἐκκυκλήσομαι· καταβαίνειν δ' οὐ σχολή.

Σχολ. α Ἄλλ' ἐκκυκλήθητι : Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἀλλ' ἐκκυκλήθητι, τουτέστι συστράφηθι. Ἐκκύκλημα δὲ λέγεται μηχανήμα ξύλινον τροχοὺς ἔχον, ὅπερ περιστρεφόμενον τὰ δοκοῦντα ἔνδον ὡς ἐν οἰκίᾳ πράττεσθαι καὶ τοῖς ἔξω ἐδείκνυε, λέγω δὴ τοῖς θεαταῖς. Βούλεται οὖν εἰπεῖν ὅτι κὰν φανερός γενοῦ. Πρβ. καὶ Πολυδεύκ. Δ', 128 «Καὶ τὸ μὲν ἐκκύκλημα ἐπὶ ξύλων ὑψηλὸν βᾶθρον, ᾧ ἐπίκειται θρόνος· δείκνυσι δὲ τὰ ὑπὸ σκηνῆν ἐν ταῖς οἰκίαις ἀπόρρητα πραχθέντα. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦ ἔργου καλεῖται ἐκκυκλεῖν. Ἐφ' οὗ δὲ εἰσάγεται τὸ ἐκκύκλημα, εἰσκύκλημα ὀνομάζεται· καὶ χρῆ τοῦτο νοεῖσθαι καθ' ἐκάστην θύραν, οἶονεὶ καθ' ἐκάστην οἰκίαν» (Ἴδε Ἑρμαννὸν *Opusc.* Τόμ. Γ', β', σελ. 165 καὶ Φρίσχιον Ἀριστοφ. Θεσμοφ. σελ. 93. Ἐπι δὲ Ποττῆρον *Κλήμ. Ἀλεξ.* Τόμ. Δ', σελ. 7 Δινδ.). Τὸ ἐκκυκλεῖσθαι εἶνε λέξις σκηνικὴ σημαίνουσα ἐκ τῶν ὀπισθεν τῆς σκηνῆς ἔμπροσθεν ἐπὶ ξυλίνου μηχανήματος διὰ τροχῶν κινουμένου φέρεσθαι καὶ φανερόν οὕτω τοῖς θεαταῖς καθίστασθαι. Κακῶς ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 77, 30 Διδ. ἀναγινώσκεται «ἐκλυθεισης δὲ τῆς διατριβῆς, οἱ τε μαθηταὶ πιναροὶ συνορῶνται καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης ἐπὶ τῆς κρεμάθρας αἰωρούμενος» ἀντὶ τοῦ ἐκΚΥΚΛΗθεισης (Πρβ. σελ. 418 καὶ Φρίσχιον Θεσμοφ. σελ. 97). Κομψῶς καὶ χαριέντως εἶπεν ὁ Φιλόστρατος ἐν σελ. 245 «οὐ δὴ ἀπεικός τι παθεῖν μοι δοκῶ φιλοσοφίας ἠττηθεὶς εὖ κεκοσμημένης, ἣν ἐς τὸ πρόσφορον Ἴνδοὶ στείλαντες ἐφ' ὑψηλῆς τε καὶ θείας μηχανῆς ἐκκυκλοῦσιν», ψυχρῶς δὲ καὶ κακοζήλως ἐν σελ. 328 «καὶ τὸ μὲν ἵπποτροφεῖν αὐτοὺς κἀπιζευγῶν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐκκυκλεῖσθαι λευκῶν καὶ ἢ ἐν ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ ὀφοφαγία κτέ.» (Ἴδε Κόβητον *Μνημοσ.* 1859, σελ. 177). Καλὸν τῆς μεταφορικῆς χρήσεως παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ Πλούταρχος λέγων ἐν Ἰθικ. σελ. 80, α' «ὡς τοὺς γεμανθάνοντας ἔτι καὶ πραγματευομένους καὶ σκοποῦντας ὁ λα :

βόντες ἐκ φιλοσοφίας εὐθύς εἰς ἀγοράν ἢ νέων διατριβὴν ἢ βασιλικὸν συμπόσιον ἐκκυκλήσουσιν οὐ μᾶλλον οἶσθαι χρὴ φιλοσοφεῖν ἢ κτέ.» Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ σελ. 886 αὐτὸ γὰρ ἐκκυκλεῖν χρὴ τὸ μυστήριον». Παρατηρητέον δ' ὅτι τάντίγραφα τοῦ Κλήμεντος ἐν σελ. 11 ἔχουσιν «οἶον ἐπὶ σκηνῆς τοῦ βίου τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλήσω θεαταῖς», ὅπερ εὖ ποιῶν μετετύπωσεν ὁ Ποττῆρος εἰς τὸ ἘΚκυκλήσω. Πρβ. ζ σελ. 523 «ἡ τῆς ζηλοτυπουμένης ἐκκύκλησις γυναικός», ὅπερ παρ' Εὐσεβίῳ Ἐκκλ. Ἱστορ. Γ', κθ', 3 εἶνε γεγραμμένον ἘΓκύκλησις. Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Κλήμεντι γραφὴ διὰ τοῦ Γ, ἀλλ' ὑπέρκειται τὸ Κ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς πλημμελοῦς ἐκφορᾶς. Καὶ παρ' Ἠσυχίῳ ἀναγινώσκειται «Ἐγκυκλήσω : ἐγκαλύψω» ἀντὶ τοῦ «ἘΚκυκλήσω : ἘΚκαλύψω». Πρβ. «Ἐκκυκλεῖ : ἐκκαλύπτει». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα ὀρθῶς μὲν κεῖται «Ἐκκυκλεῖ : ἐκκαλύπτει» καὶ ἐκκυκλούμενος : ἐκκύκλημα ἔχων», ὡς καὶ «Ἐξεκύκλησαν : ἐξήνεγκαν. Αἰλιανός· ἐπεὶ δὲ εἰς τὸ θέατρον ἐξεκύκλησαν αὐτόν, ἐπηλυγασάμενος τὴν κεφαλὴν ἦστο ἄφωνος», πλημμελῶς δὲ «Ἐγκυκλήθητι : Εἰ μὴ σχολὴν ἔχεις κατελθεῖν, ἐγκυκλήθητι, τουτέστι συστράφητι. Ἐγκύκλημα δὲ λέγεται κτέ.» ἀντὶ τοῦ ἘΚκυκλήθητι καὶ ἘΚκύκλημα. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εὐρίσκεται γεγραμμένον ἘΓκυλισθέντας ἀντὶ τοῦ ἘΚκυλισθέντας (Ἴδε Ῥουγκήνιον Ξενοφ. Ἀπομν. σελ. 217 Δινδ. καὶ Κόβητον Παρατηρ. εἰς Διον. Ἀλικ. σελ. 210. Πρβ. καὶ σελ. 127), ἘΓγραφόμενος, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἘΚγραφόμενος, κτλ. ἘΓκείμενον, κτλ. ἀντὶ τοῦ ἘΚκείμενον, κτλ. (Ἴδε Δελτ. Ἑλλ. Ἀλληλογρ. 1879, σελ. 275). Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ τοῦ ἐκκυκλίνεσθαι γίνεται μεταφορικὴ χρῆσις ἀντὶ τοῦ ἐκφέρεσθαι καὶ γνωστὸν ἢ ἐκπυστον γίνεσθαι, οἷον Πλούτ. Πθικ. σελ. 507, ε' «οὕτω δ' εἰς ἀγοράν τοῦ διηγήματος ἐκκυλισθέντος». Μετ' ὀλίγα λέγει ὁ Πλούταρχος «τὸ γὰρ ἀπόρρητον ἐκ τῆς ἐμῆς οἰκίας πεφώραται δεδημοσιωμένον».

Περὶ τοῦ μετὰ τῆς ἘΝ προθέσεως συνθέτου ἐγκυκλεῖν καὶ ἐγκυκλεῖσθαι ἐγένετο λόγος ἐν § 4 (σελ. 203). Ἐν τοῖς Σφηξί

τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 699 ἀπαντᾷ αὐτὸ τῶν αἰεὶ δημιζόντων οὐκ οἶδ' ὅπη ἐγκεκύκλησαι». Σχολ. «Ἐγκεκύκλησαι δὲ μεταβέβλησαι» καὶ Σουίδ. «Ἐγκεκύκλησαι : ἀνέστραψαι». Παρὰ δὲ τῷ Ἀριστείδῃ φέρεται Τόμ. Β', σελ. 796 αὐτὸς λόγος ἐκ τῶν ἐπεγκυκλουμένων ἀσφαλῆς γίνεται». Νομίζομεν δ' ὅτι τὸ παρ' Εὐριπίδῃ Ἴφ. Τ. 76 «ἀλλ' ἐγκυκλοῦντ' ὄφθαλμόν εὖ σκοπεῖν χρεῶν» ἀναγκαίως ἔχει νὰ ἐκληφθῆ μετοχὴ τοῦ ἐγκυκλεῖν, οὐχὶ τοῦ ἐγκυκλιῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ Βαλκενάριος ἀνέγνω ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Φερεκράτους «εἰκῆ μ' ἐπῆρας ὄντα τηλικουτονὶ πολλοῖς ἐμαυτὸν ἐγκυκλήσαι πράγμασιν» ἀντὶ τοῦ ἐγκυκλίσαι, ἀλλ' ἡ παραδεδομένη γραφὴ ἔχει ὑγιέστατα (Ἴδε Κ. Φ. Ἐρμαννὸν Λουκ. πῶς δεῖ ἰστ. συγγρ. σελ. 97 καὶ Φρίσχιον Θεσμοφ. σελ. 282).

Εὐρίσκεται δὲ καὶ μετ' ἄλλων προθέσεως συντεθειμένον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα, οἷον μετακυκλεῖν καὶ προκυκλεῖν καὶ περικυκλεῖν καὶ ἐπικυκλεῖν. Ψευδοπλάτ. Ἐπινομ. σελ. 982, δ' ἀλλ' οὐ μεταβουλεύομενον ἄνω καὶ κάτω, τοτὲ μὲν ἕτερα ἄλλοτε δ' ἄλλα πράττον πλανᾶσθαι τε καὶ μετακυκλεῖσθαι». Χελιδ. Ῥοδ. παρ' Ἀθην. σελ. 360, γ' ἀπαλάθαν σὺ προκύκλει ἐκ πίονος οἴκου». Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΓ', 9 «περικυκλεῖν καὶ περιδινεῖσθαι» καὶ «περικυκλεῖν καὶ περιάγειν». Ἀλέξ. Τραλλιαν. Τόμ. Β', σελ. 441 «διὰ τὸ ὡς ἐν ἀσκῷ τινι περικυκλεῖσθαι τὸ περιεχόμενον». Σοφοκλ. Τραχ. 130 «ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι». Σχολ. «Ἐπὶ πῆμα καὶ χαρᾶ : ἐπὶ χαρᾶ δὲ καὶ πῆματι πᾶσι κυκλοῦσιν οἱ θεοί. Πῆμα δὲ ἀντὶ τοῦ πῆματι κατ' ἀποκοπὴν» καὶ «Πᾶσι κυκλοῦσιν : ἀντὶ τοῦ κυκλοῦνται τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα· ἢ τὸ κυκλοῦσιν ἐπὶ τῶν θεῶν». Λῆροι καὶ φλήναφοι. Ἢ ὀρθὴ γραφὴ εἶνε «ἀλλ' ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰν πᾶσι κυκλοῦσιν οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι», ἦτοι : ἀλλ' οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι ἐπικυκλοῦσι πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰν (Ἴδε Δινδόρφιον Λεξ. Σοφοκλ. σελ. 269). Ὁ Νάυκιος μετέβαλε τὸ οἶον εἰς τὸ αἰέν. Ὁ Κυννῆρος ποιούμενος λόγον ἐν τῇ Διεξοδικῇ Γραμματικῇ περὶ τῶν ἀμεταβάτως λαμβανομένων ῥημάτων μνη-

μονεύει καὶ τὸ παρὰ Σοφοκλεῖ *κυκλοῦσιν* (Τόμ. Β', σελ. 84 ἐκδ. 6') «S. Tr. 138 Ch. ἐπὶ πῆμα καὶ χαρὰ πᾶσι κυκλοῦσιν, οἷον ἄρκτου στροφάδες κέλευθοι, ἐπί, *adversus*, gehört zu πᾶσι (*Herm. e conj. χαράν*)». Πρβ. Σχολ. Σοφ. Τόμ. Β', σελ. 193, 1 α' Ἄλλ' ἐπὶ πῆμα : τὸ ἐξῆς' ἄλλ' ἐπὶ πᾶσι πῆμα καὶ χαρὰ κυκλοῦσιν» (Ἴδε καὶ Ἄπιτζιον *Σοφοκλ. Τραχ.* σελ. 106). Ἄλλὰ πλεῖστα ἀβασανίστως καὶ ἀνεπισκέπτως προφέρεται ὁ Κυνηῆρος, ὅστις καὶ καταγελαστοτάτοις ἐνίοτε περιπίπτει σφάλμασι. Παρασημειωτέον δ' ὅτι ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 7 κατὰ μὲν τάντίγραφα ἀναγινώσκειται «ὕλην ἐνέκαψε περικυκλίσας τοῖν ποδοῖν», κατὰ δὲ τὰ σχόλια «*Περικυκλίσας* : περιελκύσας καὶ περισύρας' ἔθος δὲ τοῖς κανθάροις τὰς ὀνίδας *περικυλλεῖν*». Οἱ νέοι ἐκδύται ἐνέκριναν τὴν γραφὴν *περικυκλίσας* πλὴν τοῦ Ἰουλ. Ῥιχτήρου, ὅστις ἐκδύει *περικυκλήσας* ἐσημειώσατο (*Ἀριστοφ. Εἰρ.* σελ. 92) «*Verumtamen, quum scarabaei, quod devorent, pedibus comprehendere et circumcingere dicantur, aut περικυκλήσας vel codicum auctoritate aut περικυκλώσας, quae melioris notae vox est, legendum videtur*». Οὐδὲν λέγει ὁ Ῥιχτήρος ταῦτα λέγων.

Τὸ παρὰ Γαληνῶ φερόμενον Τόμ. ΙΙΙ', α', σελ. 787 «μετωπιαία δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ μετώπου *κατακυκλουμένη*» ἐκλαμβάνεται μετοχὴ τοῦ *κατακυκλοῦσθαι*, ἀλλ' ἡμεῖς εὐρίσκομεν πιθανώτερον ὅτι συνηλείφθη ἐκ τοῦ *κατακυκλωμένη*.

Εἰπόντες τὰ δέοντα περὶ τε τοῦ ἀπλοῦ ῥήματος *κυκλεῖν* καὶ τῶν πλείστων συνθέτων αὐτοῦ μέλλομεν ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὸ *ἀνακυκλεῖν* καὶ τὸ *ἐπακυκλεῖν*, ὅπερ ἐνομίσαμεν ἐπάναγκες ν' ἀναγνωσθῆ ἐν τοῖς εἰς τὴν Ἰλιάδα Σχολίοις ἀντὶ τοῦ *ἐπακυκλοῦν*.

Ἄν ὑπῆρχε ῥῆμα *ἀνακυκλοῦν* καὶ *ἐπακυκλοῦν*, οὐδὲν ἄλλο θὰ ἐσήμαινεν ἢ *πάλιν κυκλοῦν* καὶ *πάλιν αὐθις κυκλοῦν* ἢτοι περικυκλοῦν, περιλαμβάνειν, ὅπως δ' ἄλλοτρία αὐτοῦ θὰ ἦτο ἢ ἔννοια τοῦ *ἐπαλαμβάνειν*, ἢτις φυσικώτατα δηλοῦται ὑπὸ τοῦ *ἀνακυκλεῖν*, τουτέστι *πάλιν κυκλεῖν*, καὶ τοῦ *ἐπακυκλεῖν*, ἢ γοῦν *πάλιν αὐθις κυκλεῖν*.

Τὸ *ἀνακυκλεῖν* εὐρίσκεται ἐν τῷ Ὀρέστη τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 231 «*αὐθις μ' ἐς ὀρθὸν στῆσον, ἀνακύκλει δέμας*». Σχολ. α' *Αὐθις* : *πάλιν στῆσόν με εἰς ὀρθὸν καὶ στρέφε τὸ δέμας* καὶ α' *Ἀνακύκλει* : *ἀνακίνει, ἀνόρθου, ἐξέγειρε' συμβαίνει γὰρ τὸν κείμενον κυκλοτερῆ τὴν ἀνάστασιν ποιεῖσθαι*. Πλημμελῶς ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Σουίδα εἶνε γεγραμμένον α' *Ἀνακυκλήσιον* : *τὸν ὀρθόν*, ἀνθ' οὗ ὀρθῶς παρ' Ἰπποχρίῳ κεῖται α' *Ἀνακύκλει* : *ἀνόρθου*. Τὸ δὲ *ἀνακυκλεῖσθαι* ἀπαντᾷ ἐν τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 37, α' *αὐτὴ τε ἀνακυκλουμένη* πρὸς αὐτήν». Πρβ. καὶ Πολιτικ. σελ. 271, β' «*πάλιν ἐκεῖ ξυλισταμένους καὶ ἀναβιωσκομένους ἔπεσθαι τῇ τροπῇ συνανακυκλουμένους εἰς τὰναντία τῆς γενέσεως*» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' *αὐτὸν δὲ φορᾷ ἰέναι, ὡς σφίσι φαίνεσθαι, ἐπακυκλούμενον τὸν τέταρτον*».

Ἄξιον δὲ σημειώσεως εἶνε ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς διαθέσεως παραλαμβάνει ὁ Ἀριστοτέλης τὸ τε *ἀνακυκλεῖσθαι* καὶ τὸ *ἀνακυκλεῖν*, οἷον Ἠθικ. Νικομ. Α', ι', 7 «*τὰς δὲ τύχας πολλάκις ἀνακυκλεῖσθαι περὶ τοὺς αὐτοὺς*» καὶ π. Γενέσ. καὶ Φθορ. Β', ια', 6 «*εἰ ἄρα τινὸς ἐξ ἀνάγκης ἀπλῶς ἢ γένεσις, ἀνάγκη ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακάμπτειν*» καὶ Μετεωρολ. Α', γ', 4 «*οὐ γὰρ δὴ φήσομεν ἅπαξ οὐδὲ δις οὐδ' ὀλιγάκις τὰς αὐτὰς δόξας ἀνακυκλεῖν γινομένας ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀλλ' ἀπειράκις*». Φιλόπον. «*Ὡς τὰς αὐτὰς ἀνακυκλεῖσθαι δόξας ἀνάγκη' οὐ γὰρ μέχρις Ἀριστοτέλους ἀπειράκις αἱ αὐταὶ δόξαι ἀνεκυκλήθησαν, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτοῦ λίαν χρόνον πολὺν ἀπειράκις ἦσαν ἀνακυκληθεῖσαι*». Καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς δὲ τοῦ *ἀνακυκληθῆναι* καὶ *ἀνακυκλεῖσθαι* ποιεῖται χρῆσιν ὁ Φιλόπονος. Ἀμεταβάτως κεῖται τὸ *ἀνακυκλεῖν* καὶ παρὰ τῷ Λογγίνῳ π. Ὑψ. ΚΒ', 1 «*εἴτ' αὐθις ἐπὶ τὰ πρῶτα ἀνακυκλοῦντες*» καὶ ἐν τοῖς Ἰπποκρατείοις Τόμ. Γ', σελ. 340 «*ἐν πόλισι ἀνακυκλέοντες οἱ αὐτοί*». Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἀπλοῦν ἀμεταβάτως προενηνεγμένον, οἷον Πλούτ. Κάτ. Νεωτ. 67 «*ἄλλων ἐπ' ἄλλοις λόγων φιλοσόφων κυκλούντων*» καὶ Ἠθικ. σελ. 159, δ' «*ἀεὶ περὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν κυκλοῦσαν*» καὶ σελ. 473, ε' «*ἀλλ' ἐκεῖ στρεφομένους καὶ κυκλοῦντας ἐναποθνήσκουσιν*» (Πρβ. καὶ σελ. 433, ε'). Ὠριγέν.

Τόμ. Δ', σελ. 114 «καὶ ἀναστᾶσα καὶ κυκλοῦσα ἐν πόλει». Παρ' Αἰλιανῶ π. Ζώ. ΙΓ', 9 ἀναγινώσκειται «ἀναγκάζουσι δὲ αὐτοὺς ὅμως οἶδε οἱ τὴν ἰππείαν σοφισταὶ περικυκλεῖν καὶ περιδιγεῖσθαι εἰς ταῦτόν στρεφομένους», ἀλλὰ μετ' ὀλίγα «πειρῶνται δὲ οἱ προήκοντες εἰς ἄκρον τῆσδε τῆς σοφίας καὶ ἄρμα οὕτω περικυκλεῖν καὶ περιάγειν».

Καὶ ἄλλα δὲ παραδείγματα τοῦ ἀνακυκλεῖν καὶ ἀνακυκλεῖσθαι ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν, οἷον Πλούτ. Ἡθικ. σελ. 106, ε' αὐτῶ καὶ ἡ φύσις ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πάλαι μὲν τοὺς προγόνους ἡμῶν ἀνέσχεν, εἶτα συνεχεῖς αὐτοῖς ἐγέννησε τοὺς πατέρας, εἶτα ἡμᾶς, εἶτ' ἄλλους ἐπ' ἄλλοις ἀνακυκλήσει» καὶ σελ. 968, γ' «κινήσεις δυσεξελίκτους ἀνακυκλεῖν» καὶ Ἄντων. 24 ἀγῶν σχολὴν καὶ εἰρήνην ἀνεκυκλεῖτο τοῖς πάθεσιν εἰς τὸν συνήθη βίον». Ἰουλιαν. σελ. 394, γ' «τῆς πρώτης δεκάδος τὴν εἰς αὐτὸ περιφέρειαν ἀνακυκλούσης». Δί. Κάσσ. ΛΖ', ιη', 4 «καὶ τοὺς ἐφόρους σφῶν θεοὺς ἀνακυκλῶν ἐπιλέγοι ταῖς ἡμέραις» καὶ ΞΗ', κζ', 2 «νῦν δὲ αὐτὸ ἐν ἑαυτῷ ἀνακυκλούμενον κατὰ χώραν μένει». Θεμιστ. σελ. 284, δ' «τοῦτο αὔθις καὶ νῦν ὡσπερ νόσημα περιτρεπόμενον ἀνακυκλεῖται». Ἀθῆν. σελ. 44, ς' «ὁ δὲ πορνοδοσκῶν καὶ μεθυσκόμενος κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκάστην προγάστωρ ἡμῖν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀνακυκλεῖται». Ὀριγέν. Τόμ. Α', σελ. 365 «εἰ μακραῖς χρόνων περιόδους ἀνακυκλουμέναις τὰ παραπλήσια πάλιν δυνατὸν γενέσθαι».

Ὡς δὲ λέγεται κυκλεῖν βούλευμα, οὕτω καὶ ἀνακυκλεῖν τὰς ἐννοίας, οἷον Φιλόστρατ. Νεώτ. σελ. 882 «αὐτὴ τε πρὸς ἑαυτὴν ἀνακυκλεῖν δοκεῖ μοι τὰς ἐννοίας διορῶσα τῇ ψυχῇ ἕκαστα». Πρβ. καὶ Λουκιαν. Πλοῖ. ἢ Εὐχ. 11 «ἀλλὰ καὶ φροντίζοντι ἕοικας ἐπὶ συννοίας τινός, οὐ μικρὸν οὐδὲ εὐκαταφρόνητον πρᾶγμα, ὡς δοκεῖς, ἀνακυκλῶν» καὶ Νιγρ. 6 «δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας ἀνακυκλῶ πρὸς ἑμαυτὸν τὰ εἰρημένα» καὶ Ψευδολουκιαν. Φιλοπάτρ. 2 καὶ 17. Πρβ. καὶ Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 257, 9 «Κυκλῶσαί τινα ἀντὶ τοῦ κύκλω αὐτοῦ στῆναι· κυκλεῖν δὲ τὸ κατὰ κύκλον στρέφαι καὶ ἀναπολῆσαι ἐπὶ λογισμοῦ, ὡς τὸ ἀνακυκλεῖ τις τὰ εἰρημένα». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ

ἀναγινώσκειται Τόμ. Δ', σελ. 331 «ἐπειδὴ τῶν ἡμερινῶν φροντίδων ἀναχωρήσας ὁ νοῦς—ἀνακυκλεῖν αὐτὸν ἀρξήται καὶ τὰ νοήματα καθαρῶς ἐφ' ἑαυτοῦ σκοπεῖν». Εὐρίσκειται δὲ καὶ τὸ ἀναστρέφειν ὁμοίως τῷ ἀνακυκλεῖν παρελημμένον, οἷον Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 545, δ' «ταῦτα δὴ πάντα ἀναπλάττοντες παρ' ἑαυτοῖς καὶ ἀναστρέφοντες».

Πᾶς δὲ τις νοεῖ εὐκόλως ὅτι προσφεύστατ' ἔχει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ῥῆμα εἰς δήλωσιν τῆς ἐπαναλήψεως, οἷον Ἀλέξ. Τραλλιαν Τόμ. Α', σελ. 617 «ἀνακυκλεῖν τὰ βοηθήματα». Ἰωάνν. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 363, γ' «οὐχὶ τὰ αὐτὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ὀρῶμεν ἀνακυκλούμενα;», κτλ. Τὴν αὐτὴν δὲ σχεδὸν ἐννοίαν, ἣν ὁ Ἀριστείδης ἐμφανίζει λέγων Τόμ. Β', σελ. 164 «οὐ ταῦτα κυκλεῖς ἄνω καὶ κάτω», παριστῶσιν ἄλλοι διὰ τοῦ ῥήματος ἀνακυκλῶ, οἷον Πλούτ. Δημοσθ. 29 «καὶ τοὺς αὐτοὺς ἀνακυκλῶν λόγους αὔθις ἐπηγγέλλετο διαλλαγὰς πρὸς Ἀντίπατρον». Πρόκλ. Διάδ. σελ. 409, 24 Τεῦβν. «καὶ οὐδὲν δεῖ τὰ αὐτὰ ἀνακυκλεῖν». Εἶπε δὲ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος «πάλιν καὶ πολλάκις ἀνακυκλεῖς ἡμῖν τὸ ἄγραφον» καὶ ὁ Θεμιστιος «ἀλλ' εὖ μάλα ἀνακυκλήσας τὸ δήπουθεν καὶ τὸ κἄπειτα καὶ τὸ Διοσκόρω κτέ.». Ὡς δὲ λέγεται ἀνακυκλεῖν, οὕτω καὶ ἐπανακυκλεῖν, οἷον Διονύσ. Ἀρεοπαγ. σελ. 218, γ' «ταῦτα μὲν οὖν ἤδη πολλάκις εἰρημένα περιττόν ἐστι τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλεῖν λόγοις» καὶ ἀλλαχοῦ «τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς ἐπανακυκλουῦντας». Σημειωτέον δ' ὅτι, ὡς λέγεται κυκλεῖν ἄνω καὶ κάτω, οὕτω καὶ στρέφειν ἄνω καὶ κάτω, οἷον Ἰω. Χρυσόστ. εἰς Ματθ. Ὁμιλ. σελ. 783, δ' «διὸ καὶ ὁ Παῦλος τοῦτο ἄνω καὶ κάτω στρέφει» καὶ σελ. 804, δ' «ταῦτα ἄνω καὶ κάτω Παῦλος στρέφει» καὶ σελ. 810, δ' «ὁ μάλιστα ἄνω καὶ κάτω συνεχῶς ἔστρεφον». Πρβ. καὶ σελ. 345, δ' «καὶ συνεχῶς αὐτὰ ἔστρεφον» καὶ σελ. 757, ε' «ἦν συνεχῶς στρέφοντες οὐ διαλιμπάνομεν».

Ἐκ τῶν διειλημμένων ἀρκοῦντως, νομίζομεν, ἀπεδείχθη ὅτι ἐπ' ἄλλης μὲν ἐννοίας παρελαμβάνετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα κυκλοῦν καὶ κυκλοῦσθαι, ἐπ' ἄλλης δὲ τὸ κυκλεῖν καὶ

κυκλεῖσθαι. Καὶ τὰ σύνθετα δ' αὐτῶν αἰείποτε διεστέλλοντο παρὰ τοῖς ἐπισταμένοις ὁπωσδήποτε νὰ ἐλληνίζωσιν, ὡς καὶ τὰ παράγωγα κύκλωσις καὶ κύκλῃσις. Πρβ. καὶ περικύκλωσις, ἐγκύκλωσις, κύκλωμα, κυκλωτός, εὐκύκλωτος καὶ ἀνακύκλῃσις, ἀνακύκλημα, ἐπανακύκλῃσις, περικύκλῃσις, ἐκκύκλῃσις, ἐκκύκλημα (ἐγκύκλημα, ἐγκύκληθρον). Οὐδὲν δὲ θαυμαστόν ἂν εἶνε ἐνίοτ' ἐν τοῖς κώδιξι γεγραμμένον κυκλοῖς ἀντὶ τοῦ κυκλεῖς, περικυκλοῖς ἀντὶ τοῦ περικυκλεῖς, κυκλοῦται ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, κτλ. καὶ κύκλωσις ἀντὶ τοῦ κύκλῃσις, ἀνακύκλωσις ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλῃσις.

Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. Β', 4 πολλοὺς λογισμοὺς ἢ πονηρία κυκλεῖ» ὑπάρχει καὶ γραφή κυκλοῖ, ἣν ἀλογίστως προῦκριναν ὅ τε Γαισφόρδος καὶ ὁ Μεινέκιος. Ὁ Κόβητος (Μνημοσ. 1874, σελ. 446) ἀνέγνω «πολλοὺς ἘΛΙΓμοὺς ἢ πονηρία κυκλοι». Ἐν τῷ Ὁρέστη τοῦ Εὐριπίδου ἐκδούς ὁ Πόρσων ἀποῖ σὸν πόδ' ἐπὶ συννοία κυκλεῖς» (στίχ. 624) ἔγραψεν ἐν ταῖς σημειώσεσι «κυκλοῖς L. M. P. et a pr. m. A. Utraque forma proba. Eadem Mss. dissensio infra 1373». Ἀμφότεροι οἱ τύποι εἶνε δόκιμοι, ἀλλὰ μόνον τὸ πόδα κυκλεῖς ἀρμόζει ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, εἰς δ' φέρεται σχόλιον «ἀποῖ κυκλεῖς, ἤγουν στρέφεις τὸν σὸν πόδα κτέ.». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Ὀρν. 1379 «τί δεῦρο πόδα σὺ κυλλὸν ἀνά κύκλον κυκλεῖς;» (Ἴδε Βρούγκιον Ἀριστοφ. Τόμ. Δ', σελ. 228 Βεκκ.). Παρεφθαρμένον πάντως εἶνε τὸ παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Νύσσης κείμενον Τόμ. Β', σελ. 305, β' «ἐπανακυκλοῖ πάλιν καὶ ἐκ τρίτου τὰ αὐτά» (Πρβ. καὶ Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Β', σελ. VII), ὅπερ μεταγραπτέον ἐπανακυκλεῖ. Παρὰ τῷ Τζέτζη Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Α', σελ. 64, 7 ἀναγινώσκειται «ἀνακυκλοῖ καὶ γράφει τε πάλιν ταῦτα τοῖς μέτροις» καὶ μετ' ὀλίγα «οὐκ ἀνακύκλῃσιν τινα οὐ μενοῦν κεκτημένα». Ὁρθῶς νῦν γράφεται ἐν τῷ Ὠκύποδι τοῦ Ψευδολουκιανοῦ στίχ. 63 «περικυκλεῖς ψευδῆ λέγων» ἀντὶ τοῦ περικυκλοῖς. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ ἐν Κραμ. Ἀν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 135, 6 «Ἐπεισκυκλοῖ: εἰσφέρει, ἐπισυνάπτει» εἰς τὸ ἐπεισκυκλεῖ.

Ἐν τῇ Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ Θ', 342 τὸ ὑγιῶς ἔχον εἶνε οὐχὶ ἀπὸλλ' ἀνακυκλοῦται δολιχὸς δρόμος», ἀλλ' ἀνακυκλεῖται. Ἀναγνωστότεον δὲ καὶ παρὰ τῷ Δαμασκηνῷ «διὸ καὶ μέχρις ἐπτὰ ὁ τῶν ἡμερῶν ἀριθμὸς προβαίνων πάλιν ἀνακυκλεῖται καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης ἄρχεται» ἀντὶ τοῦ ἀνακυκλοῦται. Τούναντίον δὲ ἐν τῷ Λίαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 352 γίνεται ὁ λόγος ἀπλούστερος καὶ φυσικώτερος, ἂν γραφῇ «ἴδεσθέ μ' οἶον ἄρτι κῦμα φωνίας ὑπὸ ζάλης ἀμφίδρομον κυκλοῦται» (τουτέστι περιλαμβάνει, περικαλύπτει) ἀντὶ τοῦ κυκλεῖται, οὗ ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις Τόμ. Β', σελ. 207, 28 γίνεται ἐξήγησις διὰ τοῦ ποτιτίζει. Καὶ ἐν τοῖς εἰς Λυκόφρονα Σχολίοις τοῦ Τζέτζου σελ. 736 ἀνεγινώσκετο πρὸ τοῦ Ποττήρου «ὅτι ἀπὸ (Γρ. ὑπὸ) τοῦ ὠκεανοῦ κυκλεῖται καὶ περιρρεῖται» ἀντὶ τοῦ κυκλοῦται. Περὶ τῆς παρ' Ἡρόδω φερομένης ἀτόπου γραφῆς ἐκυκλέοντο ἀντὶ τοῦ ἐκυκλοῦντο (ἢ ἐκυκλεῦντο) ἴδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Δ', σελ. 16 ἐκδ. β'. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος ἄκριτος καὶ ἀνεπίστατος ὢν οὐδαμῶς ὑπώπτευσεν τὴν ἐκφορὰν ἐκυκλέοντο ἐν τῇ Δευτέρᾳ Περιόδῳ τοῦ Συντακτικοῦ σελ. 301, § 39 ἐκδ. β'.

Ἀνοίκειον καθ' ἡμᾶς εἶνε τὸ κυκλώσω ἐν τῷ Κύκλωπι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 462 «οὕτω κυκλώσω δαλὸν ἐν φασφόρῳ Κύκλωπος ὄψει καὶ συναυανῶ κόρας», μετατυποῦμεν δ' αὐτὸ ἀνενοδοιάστως εἰς τὸ κυκλήσω, τουτέστι στρέψω ἢ δινήσω. Πρβ. Ὀδυσσ. I, 387 «ὡς τοῦ ἐν ὀφθαλμῷ περιήκεα μοχλὸν ἔχοντες δινέομεν», κτλ. Ἐν τῷ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν δράματι Εὐσταθίου τοῦ φιλοσόφου ἀναγινώσκειται βιβλ. ΙΑ', 11 «σὺ δέ μοι τὴν μνηοειδῆ ἀνακύκλωσον», ὅπερ σημαίνει κυκλοτερῆ κατὰστασον καὶ ἀναπλήρωσον. Φέρεται δὲ καὶ γραφή «σὺ δέ μοι τὴν μνηοειδῆ σελήνην ὀλοκύκλωσον», τουτέστιν ὀλόκυκλον ποιήσον.

Ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ τοῦ Πολυδεύκου βιβλ. Δ', 156 κεῖται «στρεφόμενα, περιστρεφόμενα, κυκλούμενα (=κυκλεόμενα)—στροφή, περιστροφή, κύκλος, κύκλωσις, εἴλησις, περιείλησις, περιαγωγή». Ἀλλ', ἂν μὴ σφαλῶμεθα, ὁ Πολυδεύκης ἔγραψε κύκλῃσις. Μεταβλητέον δὲ καὶ τὸ παρὰ Πολυβίῳ ς', θ', 10 «αὕτη

πολιτειῶν ἀνακύκλωσις, αὕτη φύσεως οἰκονομία, καθ' ἣν μεταβάλλει καὶ μεθίσταται καὶ πάλιν εἰς αὐτὰ καταντᾷ τὰ κατὰ τὰς πολιτείας» εἰς τὸ ἀνακύκλωσις. Πρβ. Πλούτ. Σόλ. 4 «ἡ τοῦ τρίποδος περίοδος καὶ διὰ πάντων ἀνακύκλωσις». Ἰφαιστ. Ἐγχειρ. σελ. 115, 18 «τάξιν δὲ καὶ ἀνακύκλωσιν οὐκ ἔχει» καὶ σελ. 122, 2 καὶ 6. Σουίδ. «Ἀνάλυσις:—ἀνάλυσις ἢ ἀπὸ σχήματος ἐπὶ σχῆμα τῶν τρόπων ἀνακύκλωσις», κτλ. Ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Πολιτικῷ σελ. 269, ε' εἶπε «διὸ τὴν ἀνακύκλωσιν εἴληχεν», ἐν δὲ τῷ Τιμαίῳ σελ. 40, γ' «περὶ τὰς τῶν κύκλων πρὸς ἑαυτοὺς ἐπανακυκλήσεις». Παρὰ Φίλωνι τῷ Ἰουδαίῳ Τόμ. Γ', σελ. 170 ἀπαντᾷ «ἰσοταχέσι ταῖς ἀνακυκλήσεσι», ἀλλ' ἐν Τόμ. Ε', σελ. 25 ὑπάρχει καὶ πλημμελὴς ἀνάγνωσις «σελήνης αὐξομένης τε καὶ μειουμένης ἀνακυκλώσεις». Πρβ. καὶ Ὀριγέν. Τόμ. ΙΘ', σελ. 100 καὶ 102 καὶ 104. Ὡς δὲ παρὰ τῷ Πολυβίῳ μετέπεσε τὸ ἀνακύκλωσις εἰς τὸ ἀνακύκλωσις, οὕτω παρὰ τῷ Ἡρωδιανῷ τὸ ἀνακυκλώσεως εἰς τὸ ἀνακυκλώσεως Ἰστορ. Δ', 6', 9 «μετὰ τινος εὐταξίας καὶ ἀνακυκλώσεως πυρριχίῳ δρόμῳ καὶ ῥυθμῷ». Ἡμαρτημένον εἶνε καὶ τὸ ἀνακύκλωμα ἀντὶ τοῦ ἀνακύκλωμα. Διαφέρει δὲ τὸ περικύκλωσις, οἷον περικύκλωσις τοῦ χρόνου, τοῦ περικύκλωσις.

Παρατηρητέον ἐν τέλει ὅτι τὸ ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου στίχ. 997 «δίναις κυκλούμενον κέαρ», ἐὰν μὲν εἶνε ἐκ τοῦ κυκλοῦσθαι, ὡς κοινῶς νομίζεται, δὲν δύναται ἄλλο τι νὰ σημαίη ἢ τὸ περικυκλούμενον, ἐὰν δ' ἐκ τοῦ κυκλεῖσθαι, ὡς ἡμεῖς φροροῦμεν, ἔχει προφανῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ στρεφόμενον ἢ στροβουόμενον. Δὲν φαίνεται δ' ὅμως ἀπίθανον ὅτι ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου «δίναις κυκώμενον κέαρ». Πρβ. Ἀρχίλοχ. 66 «θυμέ, θύμ' ἀμηχάνοισι κήδεσιν κυκώμενε» ἔτι δὲ Ἐπίκτ. Διατρ. Δ', η', 27 «μὴ ἀγνοεῖτε, ὦ ἄνθρωποι, ὅτι ὑμῶν κυκωμένων καὶ θορυβουμένων περὶ τὰ μηδενὸς ἄξια, μόνος ἐγὼ ἀπήλλαγμαί πάσης ταραχῆς». Καὶ παρὰ τῷ Πολυβίῳ ΙΑ', κθ', 10 ἀντὶ τοῦ «καθάπερ γὰρ κάκεινης (τῆς θαλάττης) ἢ μὲν ἰδία φύσις ἐστὶν ἀβλαβὴς τοῖς χρωμένοις καὶ στάσιμος, ὅταν δ' εἰς αὐτὴν ἐμπέσῃ τὰ πνεύματα βία, τοιαύτη φαίνεται τοῖς χρωμένοις, οἳοί τινες ἂν ὤσιν

οἱ κυκλοῦντες αὐτὴν ἄνεμοι» εἶκασεν ὁ Ῥεῖσκιος κυκῶντες, ὅπερ, καίτοι ἀποδοκιμασθὲν ἔπειτα ὑπ' αὐτοῦ, σφόδρ' ἐνέκρινε καὶ ἀπεδέξατο ὁ Ναβῆρος (Μνημοσ. 1857, σελ. 244). Παρ' Ἰωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ Ὁμιλ. εἰς Ματθ. σελ. 811, α' ἀντὶ τοῦ «πάντα δὲ ἐκύκων καὶ ἔστρεφον» ἐν τῶν ἀντιγράφων ἔχει ἐκύκλων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1879.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ «ΟΥ ΜΙΝ ΑΛΛΑ» «ΟΥ ΜΕΝΤΟΙ ΑΛΛΑ»
«ΟΥ ΓΑΡ ΑΛΛΑ».

Τὰ παρὰ τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν γραμματικῶν περὶ τοῦ συστήματος τούτων τῶν μορίων λεγόμενα οὔτ' ὀρθῶς οὔτ' ἀκριβῶς ἔχειν ἔδοξέ μοι ὄρων δὲ καὶ πολλοὺς τῶν παρ' ἡμῖν λογίων φιλοτιμουμένους ἐλληνίζειν, οὐ πάνυ προσήκουσαν τὴν χρῆσιν αὐτῶν ποιουμένους, ἀμυδρᾷ τινι, ὡς ἔοικε, φαντασίᾳ ὑπαγομένους, ἐπεθέμην ἀκριβεῖ πραγματεία διεξελθεῖν, ὅπως τὸ σαφὲς αὐτῶν καὶ ἀκριβὲς ἐπὶ πλείστων σκοποῦντί μοι παραδειγμάτων ἔχειν φαίνεται. Οὐ λέληθε δέ με, ὅτι πολλοῖς ἀπλᾶ καὶ εὐτελεῖ τὰδ' εἶναι δόξει· ἀλλὰ γὰρ πολλὰ πρὸ τοῦ μὲν εὐρῆσθαι πράγματα παρῆχε καὶ χαλεπὰ ἦν διαγνῶναι, εὐρεθέντα δὲ καὶ σαφῆ κατὰ πάντα, οὕτως ἀπλᾶ καὶ εὐκολα ἐφάνη, ὥστε πᾶς ἂν τις, καὶ εἰ μηδέπω ταῦτα σκεψάμενος ἔτυχε, ἔδοξεν ἂν οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐτέρως γνῶναι περὶ τούτων. Τοὺς βουλομένους τοίνυν ἐπιεικῶς ταῦτα κρίνειν, ἐκεῖνο χρὴ σκοπεῖν καὶ εὐθυμεῖσθαι, ὅτι γραμματικῶν τε καὶ σχολιαστῶν οὐχ οἱ ἀδυνατώτατοι περὶ τὴν ἐρμηνείαν τὴν τούτων, ὥσπερ αὐτίκα δειχθήσεται, διημαρτηκότες φαίνονται.

Κρυγῆρος μὲν γὰρ (ἐν γραμ. 67, 14, 2) φησὶν, ὡς δεῖ ἀναπληροῦν εἰς τὸ πρῶτον τῆς συμπλοκῆς μέρος σπανίως μὲν τὸ ῥῆμα τὸ προηγούμενον, συνήθως δὲ φράσιν τινὰ τῶν καθόλου, οἷον· «οὐχ οὕτως, ἐστὶ, οὐ πρόπει»· ἐπὶ μέντοι τῶν παραδειγμάτων, ἅπερ ἐπάγεται, οὐδὲν φαίνονται αἱ φράσεις ἐκεῖναι οὔσαι προὔργου, ὥσπερ δὴ ἐπὶ τοῦδε τοῦ Δημοσθένους (4, 38)· «Τούτων ἀληθῆ μὲν

ἔστι τὰ πολλά, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα ἀκούειν»· τίς γὰρ φήσει καλῶς ἂν ἔχειν ἐνταῦθ' ἀναπληροῦν αὐτὸ μὴν ἔστι ταῦτα ἢ οὐ πρέπει ταῦτα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα ἀκούειν.» ; Καὶ μὴν καὶ Κυνῆρος (Διεξοδ. γραμ. σ. 826) οὐδέν τι μᾶλλον σαφέστερον εἰσηγεῖται, κελεύων ἐκπιμπλάναι ἦτοι τὸ πρότερον ῥῆμα, ἢ τῶν καθόλου, οἷον «τοῦτ' ἐγένετο, τοῦτ' ἐστί, τοῦτ' ἐγὼ ἡγοῦμαι, λέγω καὶ εἴ τι τοιοῦτον»· ἐπάγεται δὲ τὸ Ξεν. ἐν Κύρ. παιδ. 1, 4, 8 «ὁ ἵππος πίπτει εἰς γόνατα καὶ μικροῦ κάκεινον ἐξετραχίλισεν· οὐ μὴν (δηλονότι ἐξετραχίλισε, φησὶν ὁ γραμματικὸς), ἀλλ' ἐπέμεινεν ὁ Κῦρος μόλις πως καὶ ὁ ἵππος ἐξάνεσση»· μόλις ἂν πως νῆ Δί' ἐνταῦθά γε καὶ οὐ πάνυ αὖ, οἶμαι, εὐαρμόστως ἐχωροίη ἂν ἢ συμπλήρωσις ἐκείνη, ἐπὶ δὲ ἄλλων ἠκιστα· ὁ δὲ συνιδῶν Βαυμλεῖνος (*), ἀνὴρ πλείστη μελέτη καὶ σπουδῇ περὶ τὰ μόρια κεχηρημένος καὶ ἰδίαν περὶ τούτων βίβλον συντεταγμένος, τὰ μὲν ἄλλα οὐχ ἑτέρως οὐδ' αὐτὸς ἡγεῖται συμπληρωτέον εἶναι τὸ τῆς φράσεως ἑλλεῖπον, ἐπιφέρων δ' ἐν ἑκ τοῦ Ἰσοκράτους πανηγυρικοῦ (ἐν 85) παράδειγμα «Ἄει μὲν οὖν οἴθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον, οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐφιλονέκησαν» (γραπτέον ἐφιλονέκησαν διὰ τοῦ ι ἀεί, ὡς δὴ κάλλιστα ὁ Κόντος ἀπέδειξε), ἐπεσκοτῆσθαι ἀποφαίνεται τὴν τοῦ οὐ μὴν ἄρ-

(*) Μηδαίς μεμφοῦ μοι τὴν τοιάνδε τοῦ γερμανικοῦ ὀνόματος Baumleini μεταφορᾶν, ὡς μηδὲ τῶν ἑτέρων ὀνομάτων· οὐ γὰρ ἂν οὕτως μετήνεγκον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν· νῦν δὲ προσῆκέ μοι τῇ ἀρχαίᾳ χρωμένῳ φωνῇ μιμῆσθαι τὸν τρόπον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνας τοῖς ἑαυτῶν φθόγγοις τὰ τῶν Ῥωμαίων ὀνόματα μετέγραφον· ἑτέρας γὰρ οὔσης, ὡς οὐδεὶς ἂν ἔμφρων ἀμφισβητήσῃ, τῆς τῶν γραμμάτων ἐκφωνήσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὰ νῦν δοκοῦνθ' ἡμῖν ἄτοπα καὶ δύσφωνα, καλῶς ἂν πάνυ ἐκείνοις εἶχον. Ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς ἀρχαίας ἐκφωνήσεως ἐν ἑτέρῳ καιρῷ πραγματευσόμεθα· εἰ δ' οὖν τις δυσχεραίνει τὸ δύσφωνον τῆς αὐτοῦ διφθόγγου πρὸ τοῦ μλ, λαμβάνει τὴν ἑαυτοῦ ἐκφώνησιν εἰς τὴν τῶν παλαιῶν μεταφῆρων· δυσφωρότερον γὰρ δήπουθεν οὐκ ἔστι τὸ Βαυμλεῖνος τῶν Κλεῦμβροτος, Κλευκράτους, Θευγένους καὶ ἑτέρων τοιούτων ἐν ἐπιγραφαῖς εὐρισκομένων· ἐπηχεῖ δὲ ταῦτα κάλλιστα, εἰ τὴν εὐδίφθογγον καὶ τὴν αὐτοῦ ἐκφωνήσεως ὁμοίως ταῖς λατινικαῖς eu καὶ au-

νησιν τοῦ προηγουμένου, τῆς ὅλης φράσεως ἀποβάσης ἴσης τοῖς ἀλλ' ὅμως, ἀλλὰ μέντοι, ἀλλὰ μὴν (dennoch, demungeachtet, indessen)· παραπλήσιον δὲ φησὶν εἶναι καὶ ἐν § 172 καὶ παρὰ Δημ. Ὀλ. I, 4. II, 22.

Ἐμοὶ μὲν οὖν οὔθ' ἢ συμπλήρωσις ἐκείνη προσήκουσα φαίνεται, οὐδαμοῦ ἐμμελῶς ὡς εἰπεῖν ἀρμόττουσα, οὔτ' αὖ τὴν τοῦ οὐ μὴν ἐπισκότησιν προσίεμαι καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄλλα μόρια σύγχυσις καὶ ἐπαλλαγὴν· ἐπιστήμης γὰρ ἔστι τὸ ἕκαστον ἀκριβῶς διορίσαι καὶ διακρίναι, ἀλλὰ μὴ συγχεῖν καὶ συμφύρειν. Πῶς οὖν κάλλιστ' ἂν μοι δοκεῖ συμπληροῦσθαι καὶ ἐρμηνεύεσθαι; ἀπλοῦν δὴ καὶ σαφῆ ὑπογράψω τρόπον, ὥστ' ἐγώ γε καὶ μάλα θαυμάζω, πῶς οὐδενὶ τοῦτο ἐπῆλθεν οὕτως ἐπιφανῶν γραμματικῶν καὶ σχολιαστῶν· φημί τοίνυν χρῆναι τὸ μὲν ἐκ τοῦ προηγουμένου ἀναπληροῦν χαίρειν ἕαν, ἐκ δὲ δὴ τοῦ ἐπομένου τὸ ἀντίθετον παραλαμβάνειν τοῦ διὰ τοῦ ἀλλὰ σημαινομένου· αὐτίκα ἐπὶ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος τοῦ Δημοσθένους χωρίου· «Τούτων ἀληθῆ μὲν ἔστι τὰ πολλά, οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα ἀκούειν» συμπληρωτέον εἶναι φημί τὸ ἀντίθετον τοῦ οὐχ ἠδέα, ὅπερ ἐστὶ κεχαρισμένα (οὐ βούλομαι γὰρ λεγεῖν ἠδέα, ὅπως μὴ ἢ τῆς ιδέας ταύτης προσισταμένη τῇ ἀκοῇ λυπήσῃ τὸ διανόημα)· αὐτὸ μὴν κεχαρισμένα, ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα ἀκούειν» τὸ Ἰσοκράτους· «Ἄει μὲν οἴθ' ἡμέτεροι πρόγονοι καὶ Λακεδαιμόνιοι φιλοτίμως πρὸς ἀλλήλους εἶχον· οὐ μὴν ἀλλὰ περὶ καλλίστων ἐφιλονέκησαν» ἀρμόττει συμπληροῦσθαι οὕτως· «οὐ μὴν περὶ φαύλων, ἀλλὰ— Ὡσαύτως τὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν § 171 κέ· «νῦν δ' οἱ ἐν ταῖς μεγίσταις δόξαις ὄντες ἐπὶ μικροῖς σπουδάζουσιν, ἡμῖν δὲ τοῖς τῶν πολιτικῶν ἐξεστῶσι περὶ τηλικούτων πραγμάτων συμβουλεύειν παραλελοίπασιν. Οὐ μὴν ἀλλ' ὅσοι μικροψυχότεροι τυγχάνουσιν ὄντες οἱ προεστῶτες, τοσοῦτω τοὺς ἄλλους ἐρρωμενεστέρας δεῖ σκοπεῖν» κτέ· τὸ οὖν πλῆρες· οὐ μὴν ἀθυμητέον, ἀλλ'— ἐρρωμενεστέρας δεῖ σκοπεῖν. Ἐν Νικοκ. 27 «περὶ μὲν οὖν τῶν πολιτικῶν—ἅπαντα μὲν οὔθ' εὐρεῖν, οὔτ' εἰπεῖν δυνατόν ἐστιν· οὐ μὴν ἀλλὰ πρὸς γε τὸ παρὸν ἀποχρώντως καὶ νῦν εἴρηται» οὐ μὴν ἐνδεῶς δηλονότι, ἀλλ' ἀποχρώντως· αὐτ. 17 «διὰ πλειόνων

μὲν ἂν τις ἀποδείξειεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τούτων συνιδεῖν ῥαδίον ἐστίν»· τὸδὲ πλῆρες ταύτη· «οὐ μὴν οὐδὲ διὰ τούτων χαλεπὸν ἐστὶ καταμαθεῖν, ἀλλὰ κτέ.».

Μάλιστα δὲ Δημοσθένης τῷ σχήματι φιληδεῖ τούτῳ· καὶ γὰρ ῥητορικὸν τυγχάνει ὄν, ὡσπερ ἐξῆς ἐροῦμεν, καὶ εἰς δεινότητα ἐπιτήδειον· ἄξιον τοίνυν προενέγκασθαι τινὰ ἐκ τοῦ ῥήτορος παραδείγματα· 1, 3 κέ. αὖς ἐστὶ μάλιστα τοῦτο δέος μὴ—τρέψηται (Κόβητος δὲ διορθοῦται κλέψη τε) καὶ παρασπάσηται τι τῶν ὄλων πραγμάτων. Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπεικῶς—ὁ δυσμαχώτατόν ἐστι τῶν Φιλίππου πραγμάτων καὶ βέλτιστον ὑμῖν»· εἶχε δ' ἂν τὸ ἐντελές ἐκείνη· οὐ μὴν οὕτω δεινὸν καὶ φοβερόν ἐστι, ἀλλ'— 2, 22, εἰ δέ τις ὑμῶν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὸν Φίλιππον εὐτυχοῦνθ' ὄρων ταύτη φοβερόν προσπολεμῆσαι νομίζεις, σῶπρονος μὲν ἀνθρώπου λογισμῷ χρῆται—οὐ μὴν ἀλλ' ἔγωγε—τὴν τῆς ἡμετέρας πόλεως τύχην ἂν ἐλοίμην»· οὐ μὴν τὴν Φιλίππου τύχην, φησὶ, προτιμήσαιμι ἂν, ἀλλ'—8, 8: ὅτι μὲν δήπουθεν, οὔθ' ὅσια οὔτ' ἀνεκτὰ λέγουσιν, οὔθ' ὑμῖν ἀσφαλῆ, δῆλόν ἐστιν ἅπασιν, οὐ μὴν ἀλλ' ἐναντία συμβαίνει ταῖς κατηγορίαις, ἃς Διοπίθους κατηγοροῦσι καὶ αὐτὰ ταῦτα λέγειν αὐτούς»· ὁ. ἔ. καίπερ δὴ τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐ μὴν σύμφωνά γε καὶ ὁμολογούμενα ἑαυτοῖς λέγουσιν, ἀλλ'—· Ἐνταῦθα τὸ οὐ μὴν ἀλλὰ Οὐεστερμᾶννός τε (ἐν τοῖς σχολίοις) καὶ Φουγχαίνελος (ἐν Z. f. GW. 11. σ. 364) ἐξηγοῦνται ὡς ἐπιδοτικὸν καὶ δὴ ἴσον τῷ αὐτὸ μόνον ἀλλὰ καί»· οὐκ, ἔμοιγε δοκεῖν, εὐστόχως· ἐπεὶ τὸ οὐ μὴν οὐ δύναται δήπουθεν οὐ μόνον σημαίνειν· καίτοι πάρεστι καὶ αὐτὸ τὸ μόνον συμπληροῦντα προστιθέναί τῷ οὐ μὴν, ἠνίκ' ἂν ἢ ἐν τῷ τοῦ ἀλλὰ κώλῳ ἀντίθεσις ἀπαιτῆ τοῦτο, ὡσπερ ἐν τῷ 8, 38 «οἷς ἐγὼ μὲν τὸ δικαιοτάτον καὶ ἀληθέστατον τοῦτ' ἀποκρινοῦμαι, ταῦτα μὴ ποιεῖν, ἃ νυνὶ ποιεῖτε, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ἐρῶ»· ὁ. ἔ. οὐ μὴν τοῦτο γέ (μόνον) μοι τὸ καθόλου ἀπόχρη, ἀλλὰ—· ἐστὶ γὰρ τῷ ἐπιδοτικῷ καὶ ἐναντίον τὸ γέ συσταλικόν ὄν ἢ τὸ μόνον· παραπλήσιον δὲ καὶ τὸ Θουκυδίδειον ἐν 5, 43, 2: «ᾧ ἐδόκει μὲν καὶ ἄμεινον εἶναι πρὸς τοὺς Ἀργεῖους χωρεῖν, οὐ μὲντοι ἀλλὰ καὶ φρονήματι φιλονικῶν ἐναντιοῦτο»· τὸ

δ' ἐντελές· οὐ μὲντοι ταύτη γε μόνον τῇ δόξῃ ἐπήρετο ἢ προήγετο, ἀλλὰ κτέ. Ἀλλ' ἱκανά μοι ἐπεικῶς δοκεῖ ταῦτα εἶναι τὰ παραδείγματα· εἰ δέ τις βούλεται παραβαλλέτω χωρὶς τῶν εἰρημένων παρὰ Δημοσθένει μὲν τάδε, 5, 3. 8, 49. 15, 28 καὶ 32. 19, 135 καὶ 203. 57, 3 καὶ ἄλλα· παρ' Ἰσοκράτει δὲ 1, 9. 5, 101 καὶ 138. 6, 24 καὶ 33. 7, 6 καὶ 37. 8, 1. 10, 14 κτλ. Τὸ σύμπαν δὲ οὐδ' ἂν ἐν οὐδαμοῦ εὔροι τις παρὰ γε τοῖς δοκίμοις παράδειγμα, πρὸς δὲ μὴ ἢ τοιαύτη συμπλήρωσις ἐπιτηδεία εἴη, ὥστε τό τε πρῶτον κῶλον οὐ μὴν μὴ ἀργόν, ὡς ἐνομιζέτο, καθιστάναι, καὶ τὴν ὅλην διάνοιαν σύμμετρον καὶ ἐναργῆ ἐμφανίζειν.

Ἐτι δ' ἐκεῖθεν κατίδοι τις ἂν τὴν ἐρμηνείαν ἡμῶν ὀρθῶς ἔχουσαν, εἰ τοιαῦτα ἀντιπαραθεῖτο χωρία, ἐν οἷς ἐντελές τὸ οὐ μὴν ἐκφέρεται· οἷον Ἰσοκράτης ἐν τῷ πανηγυρικῷ ἐν ἀρχῇ μεμψάμενος ὡς τοὺς ἀθλητὰς μᾶλλον τιμῶεν τῶν τῇ φρονήσει τῇ σφετέρᾳ ὠφελεῖν δυναμένων, ἐπιλέγει αὐτὸ μὴν ἐπὶ τούτοις ἀθυμήσας, φησὶν, εἰλόμην ῥαθυμεῖν, ἀλλ'—ἦκω συμβουλεύσων κτέ.»· τὸ γοῦν «ἀθυμήσας» δῆλον ὡς ἐναντίον ἐστὶ τῇ προθυμίᾳ τοῦ ἦκειν συμβουλεύσοντα· ἔτι 69 «οὐ μὴν κατῶρθωσαν—ἀλλὰ διεφθάρησαν»· 5, 85 «οὐ μὴν ἀποστατέον ἐστὶν ἀλλὰ λεκτέον» ἀνθ' οὔ Δημοσθένης ἐν 57, 3· αὐτὸ μὴν, φησὶν, ἐλλείπων τὸ ἀποσήσομαι, ἀλλὰ καίπερ τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃ νομίζω . . . δίκαια, ἐρῶ».

Νῦν δὲ καλὸν ἀνασκοπεῖν τίς ποθ' ἢ ἰδέα καὶ ἢ ἔμφασις ταύτης οὔσα τυγχάνει τῆς συμπλοκῆς· φαίνεται μοι τοίνυν ἀναγομένη εἰς τὸ παρὰ τοῖς ῥήτορσι καὶ σοφισταῖς κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν καλούμενον σχῆμα, ὅπερ γίγνεται ἐξ ἀποφάσεως καὶ καταφάσεως τῶν ἐναντίων τὰς ἰδέας πεφυκόντων· συχνὰ δ' ἂν τις εὔροι τούτου ὑποδείγματα· οἷον Θουκ. 6, 87, 2 «οὐκ ἄκλητοι παρακληθέντες δέ». Ἰσ. 7, 58 «οὐκ ἀποκεκρυμμένης ἀλλὰ φανεράς» 7, 30 «οὐκ ἐμπλήκτως ἀλλ' εὐκαίρως» 4, 52 «οὐ γὰρ μικροὺς οὐδ' ὀλίγους οὐδ' ἀφανεῖς ἀγῶνας ὑπέμειναν ἀλλὰ πολλοὺς καὶ δεινοὺς καὶ μεγάλους» καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ δι' ὄλων δὴ κώλων ἐντέχνως καὶ χαριέντως ἀντιτιθεμένων· καὶ γάρτοι συμβάλλεται εἰς δεινότητα καὶ αὐξήσιν τὸ σχῆμα· ἐπιλαμπρυνομένη

γὰρ τῇ ἀντιθέσει ἡ ἔννοια μείζονα καὶ ἐναργεστέραν τὴν φαντασίαν παρέχεται. Καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ ἐχρῆν μὲν ἀκριβολογουμένους προσθεῖναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀλλὰ οὔσης δὲ τῆς τῶν ἀντιθέτων φύσεως τοιαύτης, ὥστε τοῦ ἐτέρου λεγομένου τὸ ἕτερον, εὐθύς ὑποσημαινόμενον προσπέτεσθαι καὶ ἐπιχειρῆν τῇ ψυχῇ, εἰκὸς ἦν τῆς βραχυλογίας στοχαζόμενοι παραλιπεῖν τὸ ἐν τῇ ἄρσει ἀντίθετον ῥᾶδιον ὃν ἀπεικάζει, ὑποσημαίνοντος αὐτὸ τὸ οὐ μὴν. Εἰ δὲ δεῖ ἐτέρῳ ὁμοίῳ παραδείγματι χρῆσθαι, τὸ «ἀλλὰ νῦν γε» ἔχει τις ἂν προχειρίσασθαι, ἐν ᾧ παραπλησίως ἢ τοῦ ἀντιθέτου ὑπόκειται ἔλλειψις. Δημ. Ὀλ. Γ'. 33 «ἐάν οὖν ἀλλὰ νῦν γ' ἔτ' ἀπαλλαγέντες τούτων τῶν ἐθνῶν ἐθελήσητε στρατεύεσθαι» κτέ' λείπει γὰρ δὴ τὸ «εἰ μὴ πρότερον». Κεφάλαιον δὲ τὴν τοῦ οὐ μὴν (οὐ μέντοι) ἀλλὰ δύναμιν τε καὶ χρῆσιν ὧδ' ἂν ἔχοιμι δηλώσαι· χρῶνται γὰρ τούτῳ, ὅποταν παρεπόμενόν τι μὲν τοῖς προηγουμένοις καὶ ἐπεικάζόμενον, οὐ μέντοι ἢ ἰδέα ἐκ τῆς ἐπιφερομένης σημαίνεται ἀντιθέσεως, ἀποτρέπεται, ἕτερον δὲ τούτῳ ἀντιφέρηται· τοιγάρ τοι ὡς τὰ πολλὰ προηγεῖται τὸ μὲν· λέγεται δ' αἰείποτε μετὰ πάθους τινὸς καὶ ἐμφάσεως.

Βουλοίμην δ' ἂν πρὶν τέλος ἐπιθεῖναι τῷ λόγῳ καὶ περὶ ἐτέρας ἐπιπολαζούσης δόξης ἐχομένης τῷ πεπραγματευμένῳ φράσαι ἃ ἐγὼ νομίζω. Κρυγῆρός τε γὰρ καὶ Κλασσῆνιος ἐν Θουκ. 1, 3, 3 «οὐ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» τὸ οὐμὴν οὐδὲ ὑπολαμβάνουσιν ὁμοίως ἔλλειπτικὸν εἶναι καὶ δὴ ἀποφατικὸν πρὸς τὸ καταφατικὸν οὐ μὴν ἀλλὰ· τοῦτο δ' οὐ σοφῶς εἰρησθαι δοκεῖ μοι τοῖς ἄλλως πάνυ σοφοῖς καὶ δοκίμοις ἐκείνοις φιλολόγοις· ἀποφατικὸν μὲν γὰρ τοῦ οὐ μὴν ἀλλὰ εἶη ἂν τὸ οὐμὴν ἀλλ' οὐ (οὐδέ), ὡσπερ τὸ Δημοσθένειον ἐκεῖνο «οὐ μὴν ἀλλ' ἴσως οὐχ ἠδέα»· τάχα δ' ἂν εἶπε καὶ «οὐδ' ἠδέα» εἰ οὕτως ἔτυχε· τὸ δ' αὖ οὐ μὴν οὐδὲ ἀπόφασις μὲν φαίνεται οὔσα τοῦ καὶ μὴν καὶ, δέον δὲ φάναι «καὶ μὴν οὐδὲ βαρβάρους εἶρηκε» ἢ «οὐ μὴν εἶρηκε καὶ βαρβάρους» κατ' ἀφομοίωσιν καὶ συμφωνίαν συνήθη καὶ ἡ ἐτέρα κατάφασις εἰς ἄρνησιν μεθέστηκε· ἔλλειψις μὲντοι ἐνταῦθ' οὐδέν τι ἂν μᾶλλον εἶη, ἢ εἰ πεφρακῶς ἐτύγχανεν «οὐ μὴν εἶρηκεν οὐδὲ βαρβάρους».

Σχεδὸν δ' εὐδῆλον ἐστὶν ἤδη καὶ τὸ οὐ γὰρ ἀλλὰ τίνα τρόπον ἀρμόττει συμπληρῶσαί τε καὶ διασαφῆσαι· Ἀριστ. Βατ. 58. «Μὴ σκῶπτε μ' ὠδελφ'· οὐ γὰρ ἀλλ' ἔχω κακῶς»· ὁ. ἔ. οὐ γὰρ καλῶς ἔχω, ἀλλὰ κακῶς. Πλάτ. ἐν Πολιτ. 49, 2· «οἶμαι μὲν οὐδένα (δηλ. κρατήσειν), ἢ δ' ὅς· οὐ γάρ, ἦν δ' ἐγώ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια»· τ. ἔ. οὐ μόνον τὸ ἐπιτελέσαι ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιχειρεῖν πολλὴ ἄνοια· ἀντίκεινται γὰρ τὸ ἐπιτελέσαι καὶ ἐπιχειρεῖν, ὡσπερ τέρμα καὶ ἀρχή.

Ταῦτα μὲν περὶ τούτων· ἡγοῦμαι δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων πάντων μορίων διηκριβῶσθαί πω τὴν φύσιν καὶ δύναμιν καὶ τὴν εὐλογον χρῆσιν· ἦν δὲ θεὸς ἐθέλη καὶ μοι ὕστερον σχολὴ ἐγγένηται, πειράσομαι καθ' ὅσον ἐστὶν ἐπ' ἐμοὶ συντελέσαι πρὸς τ' ἐναργεστέραν αἰσθησὶν καὶ ἀκριβεστέραν κατανόησιν κόσμου τῆς ἐλληνικῆς διαλέκτου ἐξαιρέτου καὶ ἀνυπερβλήτου· ὡσπερ γὰρ ἡ μουσικὴ διὰ τῶν φθόγγων ἀόριστους τινὰς καὶ μυστηριώδεις πέφυκεν ἐμβάλλειν τῇ ψυχῇ διαθέσεις καὶ πάθη καὶ ὁρμάς, οὕτως, οἶμαι, καὶ τὰ μόρια τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἀόριστόν τινα καὶ καθολικὴν τὴν φύσιν ἔχοντα, ὁμοίως τινὰς ἐνεργάζεται μυχίας ἐμφάσεις· οἷας δὴ πολλαί τε καὶ παντοδαπαὶ λέξεις οὐκ ἂν ἐξαρκείσαιεν. Χρὴ δὲ τοὺς περὶ τὴν ἀρχαίαν μοῦσαν διατρίβοντας καὶ σπουδάζοντας τῆς συμπάσης ἰδέας καὶ καλλονῆς τῶν ἐλληνικῶν λόγων γεύεσθαι, μηδὲ τὰ ἐλάχιστα ἀπαξιοῦν θεωρεῖν τε καὶ διασκοπεῖν· καί μοι δοκεῖ πάνυ ἐμμελῶς τοῦτο παραινεῖν ὁ περικλεέστατος τῶν Γερμανῶν ποιητῶν Γοίθιος, ὃς οὐκ ἀναξίως δόξαν ἔσχηκεν ἀρχαίας ἐλληνικῆς εἰληχέναι φύσεως καὶ μούσης· ἔχουσι δ' οἱ στίχοι ὧδε, εἰ καλῶς ἀπομνημονεύω τὰς λέξεις, ἐν τῇ γερμανικῇ διαλέκτῳ·

Wenn du willst dich des Ganzen erquicken,
so musst du auch das Kleinste erblicken.

εἶψαν δ' ἂν ταῦτα ἐλληνιστὶ τοιάδε·

Θέλεις λαβεῖν τοῦ παντός ἡδονὴν καλοῦ;
ἐπισκόπει καὶ τοῦλάχιστον εὐ μέρος.

ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΒΑΛΑΣΣΙΑΔΗΣ

ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

ΠΑΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΠΟΥΔΑΝ ΠΑΣΑΝ.

Τὸ νῦν κατὰ πρῶτον δημοσιευόμενον τοῦτο ἔγγραφον ἐδόθη μοι ἐν Πάρῳ ἐφέτος, ὅπου εἶχον μεταβῆ κατὰ τὰς παύσεις, παρὰ τοῦ κυρίου Ν. Δελαγραμμάτου· εἶναι δὲ ἄξιον δημοσιεύσεως διὰ τὸ ὕφος, εἰς ὃ εἶναι συντεταγμένον καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως εἰς ἣν εὕρισκοντο αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου καὶ ἐν τοῖς προθύροις αὐτοῖς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821· διότι εἶναι συντεταγμένον τῇ 15^ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1820.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

Ὑψηλότατε, ὑπέρτατε εὐεργετικώτατε καὶ θεοφρούρητε ἀπτου-
λάχ πασσᾶ βεζύρη καὶ καπουδὰν πασσᾶ ἐφένδη μας, τὴν
ὕψηλότητά της ὡς πιστοὶ ραγιαῖδες καὶ σκλάβοι προσκυνού-
τες, τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν της κατασπαζόμεθα :

καὶ ἀναφέρομεν γονυκλιτῶς εἰς τὸ θεοφρούρητον ὕψος της ἡμεῖς
οἱ σκλάβοι καὶ πιστοὶ ραγιαῖδές της, ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου
Πάρου, ὅτι ἐρχόμενος εἰς τὸ πτωχικὸν μας νησίον ὁ ἐνδοξότατος
καὶ φρονιμώτατος σερασκέρ πέις Ἐμὶν ἀγάς μᾶς ἐφανέρωσεν ὑψη-
λὸν προσκυνητὸν της πουγιουρουλδὶ, ἐν ᾧ μᾶς εἰδοποιεῖ τὸ θεο-
τίμητον ὕψος της, ὅτι ὁ κραταιότατος καὶ γαληνότατος ὕψιστος
βασιλεὺς σολτάν Μαχμουτ ἐφένδης μας (οὗ τὸ κράτος καὶ ἡ δόξα
νὰ ἦναι αἰώνια), ἐλεῶν βασιλικῶς καὶ εὐσπλαγχνισθεὶς θεοπνεύ-
στως τὴν ἀθλίαν κατάστασιν ἡμῶν τῶν νησιωτῶν, ἐλεεινῶν σκλάβ-
ων τοῦ κράτους του, θέλει νὰ διάγωμεν μὲ ἡσυχίαν καὶ χωρὶς
κἀρμίαν ἐνόχλησιν ὑπὸ τὸν μέγαν καὶ χαρμόσυνον ἴσκιον τῆς
κραταιᾶς καὶ ἀνικῆτου βασιλείας του, τὸ ὁποῖον ἀκούσαντες ὅλοι
μὲ χαρᾶς δάκρυα ὑψώσαμεν τὰς χεῖρας πρὸς κύριον τὸν θεὸν τοῦ
οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς καὶ ἐκάμαμεν μυρίους δοθαῖδες καὶ δεήσεις
διὰ τὴν πολυχρόνιον καὶ πανευφρόσυνον ζωὴν καὶ στερέωσιν τῆς

ὑπερτάτης του μεγαλειότητος ἐπὶ τὸν ἱερὸν καὶ ὑπέρλαμπρον
θρόνον της.

Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ βασιλικὴ θεόπνευστος νεῦ-
σις καὶ βουλή, καὶ ἐπειδὴ οὕτω μᾶς προστάζει σφοδρῶς τὸ ἡγε-
μονικὸν πουγιουρουλδὶ, ὅτι νὰ ὁμολογήσωμεν τὸ χάλι μας, ἀνα-
φέρομεν γοερῶς εἰς τὸν εὐσπλαγχνικώτατον βεζύρη ἐφένδην μας,
ὅτι μετὰ τὸ πασαλῆκι τοῦ αἰοιδίου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ ἐφέν-
δη μας, ἐξ αἰτίας τῶν νέων δόσεων καὶ ἀσυνθησίτων ἐπιφορτι-
σμῶν, ὅπου ἐπληρώναμεν καὶ πληρώνομεν, καὶ ἐξ αἰτίας τῶν
πουμπασίρηδων, οἱ ὅποιοι στελλόμενοι εἴτε διὰ κοινὰς, εἴτε διὰ
μερικὰς ὑποθέσεις, καὶ ὄντος ἀπροσδιορίστου τοῦ χισμετίου των,
μεταχειρίζονται κάθε βίαν καὶ δυναστείαν, καὶ πέρνουν ποσότη-
τας χρημάτων ὑπερόγκους, κατήντησε τὸ ἀθλιέστατον νησί μας
κοινῶς τε καὶ μερικῶς εἰς χρέη βαρύτατα καὶ εἰς μίαν ἐλεεινὴν
καὶ ἐσχάτην πτωχίαν, ὥστε ἀμηχανοῦμεν πλέον, ὑστερούμενοι
καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ὅθεν, ὑψηλότατε καὶ εὐσπλαγ-
χνικώτατε βεζύρη μας, προστρέχομεν μετὰ θερμῶν δακρύων εἰς
τὸ ἔλεός της, γονυκλιτῶς δεόμενοι νὰ εὐσπλαγχνισθῆ καὶ νὰ
ἐλεήσῃ ἡμᾶς τοὺς πτωχοὺς ραγιαῖδὰς της, καὶ νὰ συνεργήσῃ δι'
ὕψηλῆς προστασίας της ὅπου νὰ ἐκδοθῆ ὑψηλὸν προσκυνητὸν βα-
σιλικὸν χάτι, διὰ νὰ σηκωθοῦν εἰς τὸ ἐξῆς ἀπὸ ἡμᾶς ὅλαι αἱ ἀσυ-
νήθισται δόσεις καὶ ἐπιφορτισμοὶ, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι.
Πενδὲ προβάτων νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἐπειδὴ μήτε διὰ τὴν πτω-
χικὴν ζωοτροφίαν μας δὲν εὕρισκονται πρόβατα εἰς τὸ νησί μας,
καὶ ἐπειδὴ ἄλλοτε δὲν ὑποχρεώθημεν νὰ τὸ πληρώσωμεν, εἰμὴ
ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὑψηλοτάτου Σαῖδ Χασάν πασσᾶ· σουγεμ
παρομοίως νὰ μὴ πληρώνωμεν, ὡς νέον δόσιμον καὶ αὐτό· πεσι-
νάτι καὶ πακιγιε νὰ πληρώνωμεν μόνον τόσον, ὅσα ἐπληρώναμεν
καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ αἰοιδίου γαζῆ Χουσεῖν πασσᾶ. Προσφο-
ρὰν καὶ συνεισφορὰν νὰ γίνῃ ἴλεως εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μὴ πληρώνω-
μεν· βοήθειαν νέας δραγουμανίας νὰ μὴ πληρώνωμεν· ζαπίτης ἢ
ταχσηλδάρης νὰ μὴν ἔρχεται εἰς τὸ νησί μας, μήτε πιτερμὲ ζα-
πιτληκίου ἢ ταχσηλδαρληκίου νὰ μὴ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ ἔρ-
χεται καδῆς, κατὰ τὸ παλαιὸν, νὰ κρίνῃ τὰς μερικὰς ὑποθέσεις

μὲ τὸ μαραφέτι τῶν προεστῶτων καὶ κατὰ τὰς τοπικὰς μας συν-
νηθείας, ὁ ὁποῖος ἀπὸ μὲν τὰς ὑποθέσεις ὅπου κάμει ταχσῆλι νὰ
πέρνη ῥέσιμον ἀνὰ δέκα εἰς τὰ ἑκατὸ, ἀπὸ δὲ τοὺς σερέτ δαβᾶ-
δες νὰ μὴν ζητῆ οὔτε νὰ πέρνη λόγῳ ῥεσίματος οὔτε ὀβολόν.
Νὰ μὴν ἔρχωνται εἰς τὸ ἐξῆς βεκίληδες τῶν δραγουμανέων εἰς
τὰ νησιά μας, διὰ νὰ συνάζουν τοὺς πακιγιέδες, μήτε βηκιαλέτι
νὰ πληρώνωμεν, ἀλλὰ νὰ στέλνωμεν ἡμεῖς τοὺς πακιγιέδες μας
εἰς τὴν Πόλιν, ἣ ὅπου εὐρίσκεται ὁ δραγουμάνος. Ὅταν ἔρχων-
ται μαμούρηδες πουμπασίρηδες εἰς τὸ πτωχὸν νησίον μας διὰ
κοινὰς ὑποθέσεις, νὰ διορζιεται ἐγγράφως εἰς τὸ πουγιουρουλδὶ
τὸ χισμέτι των κατὰ τὸ χάλι μας, καὶ ὅταν δὲν ἦναι διωρισμέ-
νον τὸ χισμέτι των ἐγγράφως, οἱ πουμπασίρηδες νὰ μὴ ζητοῦν
ἐδῶ τίποτε. Ὅσοι πουμπασίρηδες σταλθοῦν διὰ ὑποθέσεις μερι-
κάς, νὰ μὴν ἠμποροῦν νὰ ζητοῦν οὔτε νὰ πέρνουν ἀπὸ τὴν κοι-
νότητα οὔτε χισμέτι οὔτε ταϊνάτι, ἀναθεωρουμένου τοῦ δαβᾶ
κατὰ τὴν τοπικὴν μας συνήθειαν, καὶ νὰ πληρώνη τὸ χισμέτι
ὁποῖος ἔχει τὸ ἄδικον.

Οὕτω δεόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν μετὰ θερμῶν δακρύων τὸ
ἔλεός της νὰ εὐσπλαγχνισθῆ καὶ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὰς πανεκλάμ-
πρους ἡμέρας της τοὺς πτωχοὺς ῥαγιᾶδες καὶ σκλάβους της, καὶ
νὰ συνεργήσῃ νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ νεωτερισμοὶ
δι' ὑψηλοῦ χατίου, ὄντες ὑπὲρ τὴν δύναμίν μας, ὅπου τακάτι
πλέον δὲν ἔχομεν οἱ πτωχοί, διὰ νὰ κάμνωμεν καὶ ἡμεῖς ἡμέραν
καὶ νύκτα θερμοὺς δαβᾶδες πρὸς κύριον τὸν θεὸν ὑπὲρ τῆς ἀκλο-
νήτου διαμονῆς καὶ στερεώσεως τοῦ θεοφρουρήτου ὕψους της.

Καὶ ταῦτα μὲν σκλαβικῶς, μένομεν δὲ

1820, Φεβρουαρίου 15, Πάρος

(Τ. Σ.)

δοῦλοι καὶ πιστοὶ ῥαγιᾶδες
οἱ κάτοικοι τῆς νήσου Πάρου.

ΑΤΤΙΚΗΣ ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΔΝΕΚΛΟΤΟΙ.

1.

⊙ ε) ο ρ
'Επ' Ἀντιπάτρου ἄρχοντος, Ἐκα(το)νβαιῶ-
νος ὀγδὸς μετ' εἰκάδας, ἀγορᾶ κυρ(ι)αι,
'Ἀριστόδημος Διονυσίου εἶπεν' ἐπειδὴ
5 οἱ προ(σ)αιρε(θ)έντες μετὰ τοῦ ἐπιμελη-
τοῦ ...ΙΞΙΟΞ; τῆς προσοικοδομίας (τοῦ
ἱεροῦ τοῦ) Ἀμμωνος τό τε ἔ(ρ)γον καλὸν καὶ
ἄξιον τοῦ δήμ(;)ου ἐποίησαν καὶ ἐπεστάτησα(ν
.....φ)ιλοτίμως καὶ λόγον ἀπέδω-
40 καν τοῦ ἀναλ(ώ)ματος, ἐπαινέσαι καὶ στερα-
νῶσαι ἕκαστον αὐτῶν θαλλοῦ στεφάνωι κ(α-
τὰ τὸν νόμον κα) ἀναγορεῦσαι τοῦ(ς σ)τεφά-
νους τῶι ἀγῶνι;) τοῦ Ἀμφιαροῦ μετὰ τας
..... ΛΠΙΟΝΤΟΝΕ...
45ΝΤΗΞΕΙ ΞΤΟΥΞΟ...
.....
.....Ο.
.....Ο..
.....

Ἐν Πειραιεῖ εὐρέθη τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα καὶ ἠγοράσθη τὸ
παρελθὸν θέρος ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἄγνωστον δὲ
τὸ ποῦ ἀνεσκάφη καὶ πότε, φαίνεται ὅμως, ὅτι πρὸ πολλοῦ και-
ροῦ, διότι εἶχεν ὁ λίθος, ὅτε ἤλθεν εἰς ὄψιν ἡμῶν, τὴν κακοδαί-
μονα ἐκείνην χορηγίαν, ἣν χορηγοῦσιν εἰς τὰ ἀρχαῖα μάρμαρα οἱ
ἀπειρόκαλοι ἐκ τῶν ἡμετέρων, οἱ ἐντοιχίζοντες αὐτὰ εἰς τὰ ὑπέρ-
θουρα τῶν οἰκιῶν των, μιμούμενοι, ὡς μὴ ὄφελε, κατὰ τοῦτο τοὺς
ἐν Εὐρώπῃ δῆθεν πολιτισμένους, εἶχε χορηγί καὶ κιτρινωπῆς ἀλοι-
φῆς λείψανα. Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ Βαρβακείῳ, ὡς καὶ οἱ ἐξῆς, οἱ
ἐξ ἀγορᾶς προσερχόμενοι.

Εἶναι δὲ στήλη λίθου Ὑμηττίου, πολὺ τετριμμένη τὰ μέσα
καὶ τὰ κάτω τῆς ἐπιφανείας της καὶ τὰ πρὸς ἀριστερὰ τῷ ὄρῳ-
τι, σώζουσα δὲ ἰκανῶς ἄνω τὸ ἀετωμάτιον. Ὑψος ἔχει 0,35,
πλάτος 0,39, πάχος 0,12. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ ἀκριβῶς στοι-

χρηδόν, καὶ ὅσον προβαίνουν οἱ στίχοι, καὶ περ ἰσομήκεις, περιλαμβάνουσι πλείωτερα γράμματα.

Ἄν ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ψηφίσματος ἄρχων Ἀντίπατρος εἶνα, ὃ ἐν τοῖς καταλόγοις τιθέμενος εἰς τὸ ἔτος 389 πρὸ Χριστοῦ, ἔχω ἀμφιβολίαν, διὰ λόγους τινάς, κλίνω δὲ νὰ ὑποθέσω ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ὁμώνυμός τις, ὅστις νὰ ἤρξε μετὰ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα, ἤτοι μετὰ τὸ 292 π. Χρ. ἔτος, ὅτε ἐκλείπει ἡ σειρά τῶν ἀρχόντων, ἐν νεωτέροις δὲ χρόνοις παρὰ τῶν φιλολόγων ἐτέθησαν τινὰ ἀρχόντων ὀνόματα ἐκεῖ μετὰ πλείονος ἢ ἐλάσσονος πιθανότητος. Πάντως ὅμως ἐντὸς τοῦ γ' αἰῶνος πρ. Χρ. ἤρξεν ὁ Ἀντίπατρος, ὡς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων φαίνεται ἀπαιτοῦν. Ταῦτα δὲ λέγω, ἵνα μὴ τις ὑποθέσῃ ἄλλον τινὰ Ἀντίπατρον πολὺ μεταγενέστερον, ὅστις εἰς τὸ 45 μετὰ Χριστὸν ἔτος ἐτέθη ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων εἰκαστικῶς. Εἰς τοῦτο ἀντίκειται μεγάλως τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων.

Περὶ τοῦ Λιβυκοῦ θεοῦ Ἀμμωνος ὅτι ἤδη πρῶτα ἐν Ἑλλάδι ἐλατρεύετο, ἰδίως ἐν Σπάρτῃ καὶ Θήβαις, εἶναι γνωστὸν ἐκ τῶν παλαιῶν συγγραφέων· ἂν δὲ εἶχε καὶ ἱερὸν ἴδιον ὁ θεὸς οὗτος ἐν Ἀθήναις, ὡς ὑποφαίνεται ἐκ τούτου τοῦ σημερινοῦ ψηφίσματος, δὲν ἤξεύρω ἐγὼ λεγόμενον ἀλλαχοῦ ἐν συγγράμμασιν ἢ ἄλλαις ἐπιγραφαῖς, θυσίαν ὅμως δημοσίαν τελεσθεῖσαν τῷ Ἀμμωνι ἐν Ἀθήναις παρὰ τῶν στρατηγῶν ἐν ἔτει 333 πρ. Χρ. ἀναφέρει ἡ ἐν τῷ C. I. Gr. ὑπ' ἀρ. 157 ἐπιγραφή. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ εἰς τινὰ σχέσιν μὲ τὸν Ἀμφιάραιον ἦτο ὁ Ἀμμων, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Ἀμφιαράου ν' ἀναγορευθῶσι κελεύει τὸ ψήφισμα οἱ στέφανοι τῶν τιμηθέντων ἀνδρῶν. Ταῦτα καὶ ἄλλα ἐλπίζομεν, ὅτι θέλουσιν ἐξετασθῆ καὶ διασαφηθῆ ὑπὸ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἐκδοτῶν τοῦ ἀξιοπεριέργου τούτου ἐγγράφου.

2.

.....
 ...ΟΑΙΕ...
 ...ΙΤΟΞΛΕΙ καὶ...
 ...τος δὲ ἐπηγγείλα(το...
 ...των εἰς ἅπαντα τὰ...

- 5 .οντα τῷ κοινῷ Με(σογείων; ἀπο-
 δεδώκασιν δὲ καὶ λόγον καὶ
 εὐθύνα(ς ἀπά)ντων τ(ῶν ὠικο-
 νομημένων αὐτοῖ(ς ἐν τῷ
 ἐν)ιαυτῷ· ἴν' οὖν καὶ (τὸ κοινόν
 40 τῶν θιασωτῶν φανε(ρόν ποιῆι
 πᾶσιν τοῖς βουλομέ(νοις φι-
 λοτιμείσθαι εἰς τε τ.....
 καὶ εἰς ἑαυτοὺς, ἀγαθ(ῆι τύχη,
 δεδῶχθαι τοῖς θιασωτ(αις
 45 ἐπ)αινέσαι ΤΙ....

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου, κολοβοῦ ἄνω, κάτω καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ τῶ ὀρῶντι, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὁ τόπος τῆς εὑρέσεώς του ἄγνωστος, ἀλλὰ πάντως ἐν Ἀττικῇ. Ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας τῆ 11 Ἰανουαρίου 1877. Εἶδος γραφῆς ὅχι τὸ στοιχηδόν. Γραμμάτων σχῆμα τὸ τῶν Μακεδονικῶν ἐν γένει χρόνων. Τοῦτο τὸ θιασιτικὸν ψήφισμα, ὡς καὶ τὸ ἐφεξῆς, ἀς παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐν τῷ C. I. A., καὶ ἰδίως τὰ ὑπ' ἀριθ. 602 καὶ 603, ὄντα τῶν Μεσογείων.

Μετὰ τὸν δέκατον στίχον τοῦ ψηφίσματος, θέλει πᾶς τις παρατηρήσει, ἡ ἔννοια τοῦ λόγου δὲν εἶναι ἀρτία, διότι λείπει τὸ ὅτι τὴν εὐχαριστίαν του ἠθέλε νὰ ποιῆ τὸ κοινὸν φανεράν εἰς τοὺς εὐεργετοῦντας αὐτό, καὶ λοιπὸν ῥητέον, ὅτι ἡ συντομίας χάριν παρέλειψε μίαν τῶν συνήθων φράσεων ὁ ψηφισματογράφος, ἡ δὲ χαρακτικῆς τῶν γραμμάτων τὴν παρέδραμε.

3.

-
 ...ειων ΛΙ...
 Λ α ἐν στ.....
 ... Ι ας ἐν τῷ ἱε(ρῶι...
 . ἀπ;ὸ τῆς Θ;υσ(ίας;...
 5 . το γραμματ(..... Μεσ-
 ο)γείων τὰ ἐψ(ηφισμένα τῷ κοινῷ τ-
 ῶι Μεσογεί(ων..... δο-
 ῦνα[ι] τὸν ταμ(λαν τῆς διοικήσεως; εἰκ-

1000 δραχμ(ας ἐκ τῶν εἰς τὰ ψηφίσμα-
τα ἀναλισκομένων τῶι δήμῳ;

Τεμάχιον στήλης λίθου Πεντελησίου πάντοθεν σχεδὸν κολο-
βὸν καὶ μόνον κάτω ἔχον μέρος τι ἀγραφον, ἔχει τὰ ἀνωτέρω
στοιχηδὸν γεγραμμένα. Ἐρρέθη ἡμῖν, ὅτι εὐρέθη ὀπίσω τοῦ χω-
ρίου Καματεροῦ, μεταξὺ Χασιάς καὶ Λιοσίων. Ἐγγραφή ὑπὸ
τῆς Ἑταιρίας τῆ 4 Ἀπριλίου 1877. Ὑψος αὐτοῦ 0,13, πλάτος
0,17, πάχος 0,07. Εἶχον πιθανῶς οἱ στίχοι ἀνὰ 28 γράμματα,
ὡς ἐκ τῶν οὐχὶ τόσον ἀβεβαίων συμπληρώσεων τῶν στίχων 5.
ή. καὶ θ'. ὑποδεικνύεται.

4.

Ἐδοξεν τοῖς δημόταις· Πυθό-
δωρος Φιλοκλέους Ἐπικηφι-
σιος εἶπεν· ἐπειδὴ οἱ αἰρεθ-
έντες ὑπὸ τῶν δημοτῶν κατή-

5 γοροι Νεοκλέους καλῶς καὶ
δικαίως ἐπεμελήθησαν τοῦ
ἀγῶνος καὶ εἶλον αὐτὸν ἐν τῶι
δικαστηρίῳ, δεδόχθαι τῶι
οἷς δημόταις, ἐπαινεῖσαι αὐ-

10 τοὺς ἀρετῆς) ἕνεκα καὶ δικα-
ιοσύνης).....

.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου τεμάχιον εὐρεθὲν ἐν ταῖς πρὸ τοῦ Δι-
πύλου ἀνασκαφαῖς τῆς Ἑταιρίας ἔχει τὰ ἀνωτέρω στοιχηδὸν
γεγραμμένα. Ὑψος τοῦ λίθου 0,25, πλάτος 0,28, πάχος 0,07.

Ἄλλο τοιαύτης ὑποθέσεως ψήφισμα εἴτε δήμου ἐνὸς τῶν
πολλῶν εἴτε τοῦ μεγάλου δήμου τῶν Ἀθηναίων δὲν γνωρίζω
να ἐφάνη ἕως τώρα, καὶ κρίμα ὅτι οὕτω ἄνευ ἄρχοντος καὶ
ἄλλως κολοβὸν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ περιεργότατον τοῦτο ἔγ-
γραφον, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς Μακεδονικοὺς χρόνους ἀνή-
κει. Οὐδὲν δὲ ἠδυνήθη να εὕρω ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ οὕτω γυμνῶς
ἀναφερομένου ὡς ἀλόγτος Νεοκλέους οὔτε περὶ τοῦ εἰπόντος τὸ
ψήφισμα Πυθοδώρου, εἰ καὶ ἐποίησά τινας ζητήσεις, μάλιστα ἐν

τῆ ἐκδόσει τῶν Ἀττικῶν ῥητόρων, τῆ ὑπὸ Sauppe καὶ Baiter,
ἐνθα πλουσιώτατοι πίνακες τῶν κυρίων ὀνομάτων τῶν ἀνθρώπων
ἐκείνων, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος ἐκρυσολο-
γοῦντο ἡμέραν καὶ νύκτα.

5.

.....?

· εν Ι ···

Δ)ωρίων

Ν)ουμήσιος

Φ)ειδίας

5 Κλ;)ειγένης

···ης

...?...

.....

Καλλ(ιστιο)ν

Δόρκιον

Κόμψη

Σιμάλη

Μηλίσ.

Ἄγαθῆς τύχης, ἐπὶ Διομέδοντος ἄρχοντος, Σ-
κιροφοριῶνος ἀγοραὶ κυραὶ, Διονύσιος Τ-
ενέδ;)ιος εἶπεν· δεδόχθαι τῶι κοινῶι τῶν θι-

40 ασωτῶ(ν)· ἐπεὶ τὰ τε ἄλλα πράττουσιν καλῶς
καὶ εὐσεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεοὺς, ἀναθεῖναι
αὐτοὺς καὶ στήλην ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Ἀρτέ-
μιδος) καὶ τὰ ὀνόματα ἀναγράψαι τῶν θιασωτῶ-

45 ν ἀπάντων, ἀναγράφειν δὲ καὶ τῶν ἱερειῶν τῶν
ἐπιγιγ)νομένων κατ' (ἐ)νιαυτὸν ἀπὸ Διομέδο-
ν)τος ἄρχοντος, ἐὰν δόξει τῶι κοινῶι ὀρθῶς ἐ-
πι)μεμελήσθαι τῶν κατὰ τὴν θεὸν ἀναγράψ-
ειν δὲ καὶ τῶν ἐπεισιόντων συνθιασωτῶν

20 τ)ὰ ὀνόματα, ἐπὰν καταβάλωσιν τὸ ἐπιβάλλο-
ν) αὐτοῖς τοῦ ὑπάρχοντος ἀργυρίου κατὰ τὸ-
ν)ό(μ)ον ἐν τῶι ἐράνῳ· ἐνγραφέτω δὲ ἕκαστ-
ος αὐτὸν τῶι αὐτοῦ ἀναλώματι μετὰ τοῦ ταμ-
ίου καὶ τοῦ γραμματέως.

τὸν ταμί-

τὸν γραμ-

αν

ματέα

25

Διονύσιον.

Θεόπροπον.

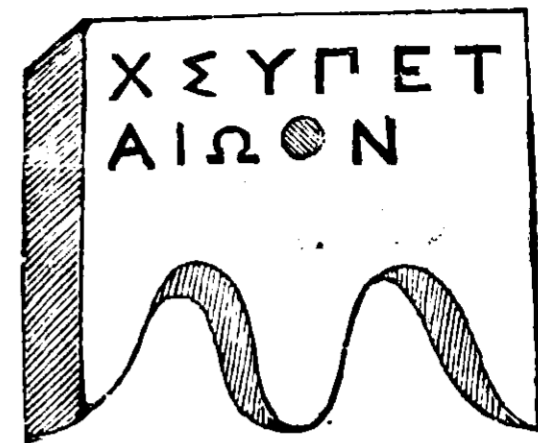
Στήλη λίθου Ὑμηττίου, ὅλως ἀκόσμητος, ὕψους 0,58, πλά-
τους 0,38, πάχους 0,07, εὐρεθεῖσα τῆ 18 Αὐγούστου 1879
ἐντετοιχισμένη ἐν τοίχῳ τινὶ κακοκτίστῳ μεταξὺ τῆς πρώτης
καὶ τῆς δευτέρας γραμμῆς τοῦ ἀρχαίου τῆς πόλεως περιβόλου,

τοῦ ἀρτίως φανέντος νοτίως τοῦ Διπύλου, ἔχει τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα θιασωτῶν, γεγραμμένον ὄχι ἀκριβῶς κατὰ τὸ σύστημα τῆς στοιχηδὸν γραφῆς, ἀλλὰ πλησιάζον εἰς αὐτό. Εἶναι δὲ ἄδηλον ὀπωσοῦν, ἂν δὲν ἐκολοβώθη ἄνω ἢ στήλη. Εἶναι μὲν ἡ τομὴ ἐκεῖ εὐθεῖα, ἀλλὰ φαίνεται ὡς ἐκ θραύσεως καὶ δὲν ἔχει οὐδὲν γεῖσον ἢ κανόνα, καὶ τὰ ὀνόματα τὰ κύρια ἄρχονται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χείλους τοῦ ἀνωτάτου· ὥστε ἐπιτρέπεται νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπεκόπη ἐκεῖ ποτε ὁ λίθος ὑπὸ τῶν αὐτὸν ἐντοιχισάντων, καὶ ἔλειψάν τινες ὄχι ἴσως ὀλίγοι στίχοι. Τοῦτο ἄγεται τις νὰ εἰκάσῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐν τῷ δ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος λείπει τὸ ὑποκείμενον τῆς τοῦ λόγου προτάσεως, καὶ οὕτω δὲν φαίνεται τίνες εἶναι οἱ πράττουσι καλῶς καὶ εὐσεβῶς τὰ κατὰ τοὺς θεούς. Ἀλλὰ πιθανῶς θὰ ἦσαν ἱερεῖς, ὧν δὴ βλέπομεν ἄνω τινὰ ὀνόματα, ἀντικρῦ των δὲ καὶ τὰ ἱερευιῶν, ὡς ὀρίζεται ἐν τῷ ιδ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος. Ἐχει δὲ τὸ θιασιτικὸν τοῦτο ψήφισμα καὶ ἄλλως ἀμέλειάν τινα περὶ τὴν σύνταξιν τῶν φράσεων καὶ δυσκολίας τινάς, εἰς ἃς δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ διατρίψωμεν.

Τὸ ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Διομέδοντος τίθεται εἰς τὸ 262 πρὸ Χρ. ἢ καὶ εἰς τὸ 265 ὑπὸ τοῦ Α. Dumont. Ἴδε τὰς δύο αὐτοῦ πραγματείας *Essai sur la chronologie des archontes Athéniens postérieurs à la cxx^e Olympiade. Paris, 1870,* καὶ *Fastes éponymiques d'Athènes, 1874,* ἐνθα συζητεῖ τὰς διαφόρους περὶ τούτου τῶν λογίων γνώμας.

Ἐν τῷ γ'. στίχῳ τοῦ ψηφίσματος συνεπληρώσαμεν τὸ ἐπὶ τοῦ λίθου κενὸν διὰ τῶν ἐνέδ μόνον χάριν παραδείγματος, ὄχι μετ' ἀξιώσεως ὅτι ἐτύχομεν τοῦ ἀληθοῦς. Ἄν ἐκεῖ δὲν ἦσαν γράμματα δηλοῦντα τὸν πατέρα τοῦ εἰπόντος τὸ ψήφισμα, ἀλλὰ τὴν πατρίδα ἢ τὸν δῆμον, τότε ἴσως ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ ἀληθές, διότι ξένον θιασώτην καὶ δὴ Τενέδιον ἠδυνάμεθα πολὺ καλὰ νὰ ἐμβάλωμεν, ὄχι δὲ καὶ δημότην Ἀττικόν, Τειθράσιόν τινα ἢ Τρικουρίσιον, ὡς μὴ χωροῦντος τοῦ τόπου πλείονα τῶν τεσσάρων γράμματα ἢ τὸ πολὺ πέντε.

6.

Σκευάριον αὐτοτελές ἐξ ὀπτῆς γῆς, ὁποῖον καὶ ὁπόσον τὸ δεξιὸν κνύει τὸ ξυλογράφημα, εὐρεθὲν ἐν ταῖς τοῦ Διπύλου ἀνασκαφαῖς, ἔχον οὐδὲν ἄλλο ἐπιγεγραμμένον εἰμὴ τὸ δημοτικὸν ὄνομα *Ξυπεταιῶν* καὶ μίαν τρύπαν διαμπερές, ὅπως ἀτριβῆ, ἔπρεπε νὰ φανῆ εἰς πάντας ὅσοι τὸ εἶδαν πρᾶγμα ἀκατάληπτον καὶ οἶον νὰ ἐνασκήσῃ τὴν ἀγχίνοιαν τῶν ἀρχαιολόγων πρὸς μάντευσιν τῆς ποτὲ χρήσεώς του. Ἡμεῖς οὐδὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐκφροντίσωμεν. Λέγομεν δὲ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ τὸ μελετήσωσιν, ὅτι τὰ ἐπ' αὐτοῦ γράμματα εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐγκεκαυμένα καθ' ὃν καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τῆς ἀρίστης ἐποχῆς, ἢ δὲ ἄλλη ἐπιφάνεια, λειοτάτη οὔσα, ἔχει ἐρυθρόξανθον χροιάν κεράμου· ἢ δὲ ὅλη ἀπεργασία λίαν ἐπιμελής. Μηδεὶς δὲ ὑποθέσῃ, ὅτι ἤτό ποτε καθηλωμένον πού τὸ σκευάριον τοῦτο διὰ τῆς τρύπας, διότι ἡ ὀπίσω ἐπιφάνεια ὁμοίως οὔσα λειοτάτη ἐναντιοῦται εἰς τοιαύτην ὑπόθεσιν.

7.

Νεοκλῆς Θερίκιος ἀνέθηκεν,
Δωρίδος ἱερωμένης.

Ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὸ νότιον τέρμα τῆς ὁδοῦ Ἰψηλάντου καὶ ἀνατολικῶς τῆς δημοτικῆς δεξαμενῆς ὑδάτων ἐκτίζετο πρὸ δύο περίπου μηνῶν οἰκία τοῦ Νικολάου Ἰωαννίδου. Ἐν τῇ σκαφῇ τῶν αὐτῆς θεμελίων εὐρέθησαν γραμμαῖ τινες πωρίνων λίθων, ὧν ἡ φορὰ καὶ τὸ σχῆμα δὲν ἐξητάσθησαν, κεῖνται δὲ τανῶν ἐν μέρει μὲν ἐπικεκαλυμμένοι ὑπὸ τῆς νεοκτίστου οἰκίας, ἐν μέρει δὲ

ὑπὸ τὴν ὁδὸν αὐτήν. Εὐρέθησαν δὲ αὐτοῦ ἀρχαῖά τινα ἃ ὑποδη-
λοῦσι τὴν ὑπαρξιν ναοῦ ἴσως, οἷον ἐν πώρινον γεισοειδὲς μέγα
τεμάχιον μὲ ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην
ἐπὶ ἱερέως Κίκωνος, ἧς ἐπιγραφῆς τὸ ὄλον κείμενον δὲν ἀντεγρά-
ψαμεν, δευτέρα δὲ ἐπιγραφὴ εἶναι ἢ ἀνωτέρω παρατεθειμένη, ἐπὶ
Ἰμμηττίου λίθου ἐπιστυλιοειδοῦς, γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρό-
νων, ἐνῶ ἢ τοῦ Κίκωνος πολὺ ἀρχαιοτέροις. Τρίτον εὐρέθη αὐτοῦ
ἀρχαῖον, τὸ ὀργεωνικὸν ψήφισμα, ὅπερ ἀντιγράψας ἐτύπωσεν ἐν
τῇ Παλιγγενεσίᾳ (φύλλῳ τῆς 18 Σεπτεμβρίου) ὁ ἐν Πειραιεῖ
τὰ ἀρχαῖα φιλῶν Ἀλέξανδρος Μελετόπουλος. Καλὸν εἶναι ἢ δη-
μαρχία τοῦ Πειραιῶς νὰ φροντίσῃ ὑπὲρ ἀποκτήσεως πάντων τού-
των τῶν εὐρημάτων, ἵνα τὰ ἀποθέσῃ εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ δήμου,
νὰ ἐξετάσῃ δὲ καὶ περαιτέρω δι' ἀνασκαφῆς τὸν τόπον ὅπου
εὐρέθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν μεταβεβλη-
μένος καὶ πολλαχοῦ διὰ σημειώσεων διευκρινημένος ὑπὸ Δη-
τρίου Γούναρη Τριπολίτου. Ἐκδοσις δευτέρα. Ἐν Πειραιεῖ, ἐκ
τοῦ τυπογραφείου Ποσειδῶνος, 1879, [8^ο, σελ. ε'. καὶ 38].

Τὸ ὅτι δευτέραν φοράν ἐκδίδεται τὸ μετάφρασμα τοῦτο δύ-
ναται νὰ σημαίνῃ ὅτι ἔτυχεν ἀποδοχῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ, καὶ
πιστεύομεν, ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Πιστεύομεν δὲ εὐκόλως
ὅτι ἐπιθυμοῦμεν καὶ εὐχόμεθα. Ἡ δὲ ἐπιθυμία ἡμῶν καὶ ἡ εὐχὴ
ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἦτο καὶ εἶναι, οἱ ἔφηβοι καὶ οἱ ἄνδρες, καὶ

αἱ γυναῖκες δὲ τοῦ ἡμετέρου γένους, ὅσοι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐγ-
κρατεῖς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, νὰ ἀναγινώσκωσιν ἀντὶ τῶν ξέ-
νων, πολλάκις ἀνωφελῶν ἢ καὶ ἐπιβλαβῶν βιβλίων, μεταφράσεις
τοῦλάχιστον τῶν ἐγκρίτων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος συγγραφέων
πρὸς μόρφωσιν τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας των. Πάντες οἱ λαοί,
μετὰ τοὺς εὐδαίμονας ἡμῶν προπάτορας, ἀπὸ μεταφράσεων ἤρ-
ξαντο ἐν τῇ τῆς φιλολογίας των ἀναπτύξει καὶ δὲν μετενόησαν
διὰ τοῦτο· οὕτω οἱ Ῥωμαῖοι, οὕτω σχεδὸν οἱ Σύριοι, Ἀρμένιοι καὶ
Ἀραβες, οὕτω καὶ οἱ νεώτεροι βορειοδυτικοὶ Εὐρωπαῖοι. Καὶ
ἡμεῖς καθόλου εἰπεῖν ἀνεγνωρίσαμεν τὸ ὠφέλιμον τῶν μεταφρά-
σεων ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ ἐπεδόθημεν ἱκανῶς εἰς αὐ-
τὰς μέχρι τοῦδε. Εἰς τοῦτο μάλιστα συνεφώνησαν καὶ οἱ ἄλλως
διαφωνήσαντες περὶ τοῦ ὁποῖαν ὁδὸν πρέπει νὰ λάβῃ ἢ νέα ἡμῶν
γλῶσσα εἰς τὴν μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξίν της. Ὅθεν καὶ οἱ ὑπέρ-
μαχοι τῆς κοινῆς ὁ Ἀθ. Χριστόπουλος καὶ ὁ Ἰω. Βηλαρᾶς καὶ
ἄλλοι ἐξέδωκαν δείγματα μεταφράσεων, ὅπως καὶ οἱ ἐν τοῖς καθ'
ἡμᾶς χρόνοις καθαρεύοντες οὐκ ὀλίγοι.

Ἀλλὰ τὸ δύσκολον εἶναι νὰ εὐχαριστήσωσιν οἱ μεταφρασταὶ
τὸ μέγα κοινόν· ἃς μὴ ἀπελπίζωνται ὅμως. Οὕτω καὶ ἐν τῇ βο-
ρειοδυτικῇ Εὐρώπῃ πολλαὶ ἐγένοντο δοκιμαί, πρὶν ἢ ἐπιφανῆ ἢ
ἐπιτυχία. Εὐκταῖον μόνον εἶναι οἱ προσερχόμενοι εἰς τὸ μετα-
φραστικὸν ἔργον, εἴτε τὴν κοινοτέραν ὑφὴν γλώσσης ἀσπάζονται,
εἴτε τὴν καθαρεύουσαν, νὰ εἶναι πρότερον καλῶς συγκεκροτημέ-
νοι εἰς τὴν μάθησιν ἐν γένει καὶ γνῶσται πρὸ πάντων τῆς πα-
λαιᾶς Ἑλληνικῆς ἀκριβεῖς.

Ὁ τὸν Κρίτωνα μεταφράσας φαίνεται ἡμῖν ὅτι εὐσυνειδήτως
ἐπεβάλετο εἰς τὸ ἔργον. Παρηκολούθησεν ὅσον ἠδύνατο πιστῶς
τὸ ἀρχαῖον κείμενον καὶ προσεπάθησε ν' ἀποδώσῃ οὐ μόνον τὰ
νοήματα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ τὸ ἦθος αὐτῶν καὶ τὴν μορφήν εἴτε
χροιάν. Ἀλλ' ἐδῶ δὲ εἶναι ἢ μεγίστη τῶν δυσκολιῶν, διότι ἢ
καθαρεύουσα ἡμῶν γλῶσσα ἢ διόλου ἢ σπανιώτατα μᾶς βοηθεῖ·
δὲν ἔχει ἢ εὐλογημένη ἀκόμη βραχυλογίαν καὶ εὐκαμφίαν, δὲν
ἔχει χάριν, δὲν ἔχει ἀφέλειαν καὶ πολλὰ ἄλλα δὲν ἔχει ἐκ τῶν
ἀναγκάσιων, τῶν ἀπαραιτήτων εἰς ἀπόδοσιν καλλιτεχνημάτων,

οἷα τὰ τοῦ δαιμονίου Πλάτωνος καὶ ἄλλων ὁμοταγῶν του συγγραφέων. Ἀλλὰ τί νὰ κάμωμεν; Αὕτη εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ αἰῶνός μας. Ἄς στέρξωμεν αὐτὴν καὶ ἄς κοπιᾶζωμεν ἐργαζόμενοι. Laboremus.

Ἡδυνάμεθα πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων νὰ φέρωμεν ἐκ τῆς προκειμένης μεταφράσεως μαρτύρια τινῶν φράσεων, δι' ὧν ἤθελε γίνεαι καταφανές, πόσον ἡ καθαρεύουσα ἐπιπροσθεῖ εἰς τὴν ζωντανὴν καὶ αἰσθηματικὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἀλλ' ἠθέλομεν κινήσει ἐσμὸν λόγων, ὅστις ἤθελε μᾶς φέρεαι ἀναγκαίως πολὺ μακράν· δι' ὃ καὶ ἐν μόνον ἀναφέρομεν μικρὸν λεξιεῖδιον, τὸ ταύτη τῆς ἀρχαίας, καὶ τὸ ἀντιτάσσομεν εἰς τὸ δωδεκάπηχου τοιουτοτρόπως τῆς καθαρευούσης, μὲ τὸ ὁποῖον, ὡς ἡμεῖς δὲν ἠθέλομεν, δις ἐπανειλημμένον, κλείει ἡ προκειμένη τοῦ διαλόγου μετάφρασις. Τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐκεῖνα· «Ἐατοίνυν, ὦ Κρίτων, καὶ πράττωμεν ταύτη, ἐπειδὴ ταύτη ὁ θεὸς ὑφηγεῖται.» ἀπεδόθησαν οὕτω· Ἄφες λοιπὸν, ὦ Κρίτων, καὶ ἄς πράττωμεν ταῦτα τοιουτοτρόπως, ἐπειδὴ τοιουτοτρόπως ὁ θεὸς προστάζει. Ὁ Βηλαράς, πρὸ ἐξηκονταετίας μεταφράσας καὶ αὐτὸς τὸν Κρίτωνα, ἀπέδωκε τὴν φράσιν διὰ τῶν ἐξῆς· Ἄφησε αἰδᾶ, Κρητονα, να καμομε ετζη, γιατι κιο θεος αφτον το δρομο μας δηχνη. (*)

Ἐγὼ δὲν τολμῶ ν' ἀποφανθῶ περὶ τοῦ τίς τῶν δύο μᾶλλον ἐπέτυχε. Τόσον μόνον ἠξέυρω, ὅτι τὸ τοιουτοτρόπως εἶναι ἄνοστον δι' ἐμέ, ἀλλ' εἰς ἄλλους ἴσως ὄχι. Καὶ ἂν ἄλλοι δὲν προσκρούωσιν εἰς τοῦτο καὶ εἰς ἄλλα τῆς καθαρευούσης, ὁ νῦν μεταφραστὴς τοῦ Κρίτωνος θὰ ἔχη λόγον νὰ μένη εὐχαριστημένος.

Ἐπὶ τέλους ἄς ῥηθῆ, ὅτι τὸ βιβλίον ἐξῆλθε τῶν πισστηρίων ἐλεύθερον τυπογραφικῶν ἀμαρτημάτων, ὅπερ δὲν εἶναι μικρὸν κατόρθωμα εἰς τοὺς καιροὺς μας.

Σ. Α. Κ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΗ.

Κλείς πατρολογίας καὶ βυζαντινῶν συγγραφέων, ἥτοι εὐρετήριον πάντων τῶν συγγραμμάτων τῶν θεῶν ἡμῶν πατέρων, διδασκάλων καὶ συγγραφέων, τῶν περιεχομένων ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἐκδοθείσῃ πατρολογία εἰς τόμους 169 (ἀπὸ 1857—1866) ὑπὸ Μιγνίου (Migne), ἐν ἣ προσετέθησαν καὶ τὰ συγγράμματα ἑπτὰ βυζαντινῶν συγγραφέων ἐκ τῆς ἐν Βόννῃ ἐκδόσεως, αὐτῶν μόνον μὴ συμπεριλαμβανομένων ἐν τῇ τοῦ Μιγνίου ἐκδόσει, ὑπὸ Δωροθέου τοῦ Σχολαρίου, πρώην Μητροπολίτου Λαρίσσης, τοῦ Θετταλοῦ. Ἦδη πρῶτον τύποις ἐκδοθεῖσα ἀξιώσει πολλῶν σοφῶν καὶ ἐλλογίμων ἀνδρῶν. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλῃ 1879 [4ον σελ. μζ' καὶ 611]. Τιμᾶται φράγκα 20.

Περὶ τῆς ἀξίας καὶ δυνάμεως τῆς κλασικῆς παιδείσεως, πραγματεία φιλολογικὴ καὶ κριτικὴ, μεθερμηνευθεῖσα ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἐν Ἀθήναις. Τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης. 1879. [8ον σελ. 31]. Τιμᾶται φράγκου.

Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων τῆς Μακεδονίας, συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ὁ Παλαμῆδης, 1879 [8ον σελ. γ' καὶ 43] τιμᾶται φράγκου.

Πολιτικὴ γεωγραφία, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐλλ. σχολείων καὶ παρθεναγωγείων συνταχθεῖσα ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμητσα. Μέρος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς ἐλληνικῆς Χερσονήσου. Ἀθήνησι 1878 [8ον σελ. ι' καὶ 235] Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρος β' τεῦχος α', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Εὐρώπης πλὴν τῆς ἐλλ. Χερσονήσου. Ἐν Ἀθήναις 1879 [8ον, σελ. ς' καὶ 276]. Τιμᾶται δραχ. 3. Μέρος γ', τεῦχος β', περιέχον τὴν γεωγραφίαν τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς, Ἀμερικῆς καὶ Ὠκεανίας. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμῆδης, 1879 [8ον, σελ. β' καὶ 277—306]. Τιμᾶται δραχ. 3.

Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολ. ἐταιρίας ἀπὸ Ἰανουαρίου 1878 μέχρις Ἰανουαρίου 1879. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Ἀγγελοπούλου 1879. [8ον, σελ. 48 μετὰ δύο πινάκων].

Κωνσταντινάδος βραψωδίαι δεκατέσσαρες μετὰ προλόγου καὶ σημειώσεων φιλοπονηθέντα ὑπὸ Μιχ. Γριμάνη, τεῦχος α', περιέχον τὴν α' βραψωδίαν καὶ ἐν ποιημάτιον. Ἐν Μιτυλήνῃ, τύποις Ἐμμ. Α. Βουλαδᾶ καὶ Σ. 1878. [8ον μικρὸν, σελ. ιγ' καὶ 36].

Τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασμιδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς γ' καὶ δ' τάξεως τοῦ γυμνασίου. Ἐν Ἀθή-

(*) Ὁρα Ἄπαντα Ἰω. Βηλαρά, ἐν Ζακύνθῳ, 1871, ἐν σελ. 49.

ναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασεμίδου, 1879. [8ον, σελ. η' καὶ 293]. Τιμᾶται δραχ. 6.

Τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης συντακτικὸν, συνταχθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητευομένων ἐν τοῖς ἑλλην. σχολείοις καὶ τοῖς γυμνασίοις, ἔκδοσις 6'. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Δ. Ἰασεμίδου, 1879 [8ον, σελ. η' καὶ 168]. Τιμᾶται δραχ. 2,50.

Βιβλιοθήκη τοῦ μαθητοῦ. Ὁ δεσμοφύλαξ τῆς Χαλκίδος, ἡ ἡ ἐβδόμη ἐντολή, μὴ κλέψης, διήγημα διὰ τοὺς νέους, μεταφρασθὲν ὑπὸ Π. Ἰασεμίδου. Ἐν Ἀθήναις τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων 1878 [12ον, σελ. 142]. Τιμᾶται δραχ. 2.

Ἀλκηστις, τραγωδία Εὐριπίδου εἰς πέντε σκηνάς, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν σημερινὴν ἑλλ. γλῶσσαν ὑπὸ Α. Οἰκονομίδου Θεσσαλομάγνητος. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ [8ον, σελ. ς' καὶ 74]. Τιμᾶται ν. δραχμῆς.

Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτέρας ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου. Ἐν Σμύρνῃ, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἀμαθίας, 1866. [8ον, σελ. 96].

Περὶ τοπικῆς διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ὑπὸ Γ. Ἰω. Ἀγγελοπούλου, διδάκτορος τὰ νομικὰ καὶ διπλωματούχου τῆς ἐν Παρισίοις Σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγησίᾳ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας 1879. [8ον, σελ. 77].

Συνέδριον τῶν ἑλληνικῶν συλλόγων. Πρακτικὰ τῆς πρώτης αὐτοῦ συνόδου, συγκροτηθείσης ἐν Ἀθήναις ἐν ἔτει 1879. Δαπάναις τοῦ φιλογενοῦς Χρηστάκη Ζωγράφου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Περρῆ, 1879. [8ον μέγα, σελ. κδ' καὶ 324]. Πωλεῖται φρ. 5.

Essai politique et morale sur Thucydide par M. N. J. Saripolos. Lu à l'Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, dans la séance de 4 Aout 1879. Bruxelles 1879. [8ον, p. 86].

Βιογραφία τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου ὑπὸ Ἰω. Ν. Σταματέλου, σχολάρχου. Ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφεῖον ὁ Παρνασσός 1879. [8ον, σελ. 19].

Ἰπουργεῖον τῶν ἐσωτερικῶν. Στατιστικὴ τῆς Ἑλλάδος. Κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1874—1877. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου 1879. [4ον, σελ. ιγ' καὶ 63+63+63+63=252].

Die Thorfrage in der Topographie Athens von Bernhard Schmidt, prorector der Universität. Freiburg. I. B. 1879. [4ον, σελ. 44].

* Π. Γ. Πολίτου ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς τελευταίας ἐν Θεσσαλίᾳ

ἐπαναστάσεως. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται ἀντὶ δραχμῆς νέας. [8ον, σελ.

* Ἡ σύγχρονος Ἑλλάς, ἦτοι ἀπάντησις τῷ Γάλλῳ Edmond About, μετὰ φρασὶς ἐκ τοῦ χειρογράφου τῆς Ἀγγλίδος F. E. M. ὑπὸ Ἑμμ. Σ. Σκούφου. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5. [16ον, σελ. η' καὶ 116].

* Ὁ Ἀπόστολος Μακράκης, ἡ ἀνατροπὴ τῶν κακοδοξιῶν αὐτοῦ, ὑπὸ Ἰωάννου Μαρτίνου πρεσβυτέρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Νικολάου Ρουσοπούλου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. 80].

* Ἐμπορικῆς βιβλιοθήκης τόμος δ' καὶ ε'.—Ἐμπορικὴ λογιστικὴ περιέχουσα στοιχειώδεις γνώσεις περὶ ἐμπορίου, ἐμπορικὴν ἀριθμητικὴν καὶ καταστιχογραφίαν, συνταχθεῖσα κατὰ πρωτότυπον μέθοδον εὐχερῆ πρὸς ἐφαρμογὴν καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐμπορίου, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων καὶ τῶν μαθητευομένων, ὑπὸ Ξενοφῶντος Ζύγουρα, εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται φράγκ. 6. [8ον, σελ. ἡ καὶ 88, καὶ 144 καὶ 16' καὶ 120].

* Περὶ τῆς παμπρώτης ἀρχῆς ἡ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, τῆς διαδόσεως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπολυτρώσεως ἡμῶν, πραγματεία θεολογικὴ ἐκ φιλοσοφικῶν καὶ θεολογικῶν συγγραφῶν ἐρανισθεῖσα ὑπὸ Παφνουτίου Βασιλειάδου, διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς [8ον, σελ. δ' καὶ 60].

* Ὁ κόμης Μανσφέλδος, ἱστορικὴ μυθιστορία τοῦ Γάλλου Ἀλεξάνδρου Δελαβέρνη, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Α. Ε. Σ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1,50. [16ον, σελ. 166].

* Μέλισσα, ἦτοι σύντομοι φράσεις καὶ διηγήματα μετὰ εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐκ τῆς γερμανικῆς, ὑπὸ Χάρση Πούλιου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Βαρβακίῳ Λυκείῳ. Τόμος πρῶτος. Δαπάνη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γ. Σεϊτανίδου, ἀδελφῆ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπουργείου τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκδοσις ἕκτη βελτιωμένη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου, 1878. Τιμᾶται δραχ. 1. [16ον, σελ. 124].

* Συντακτικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων κατ' ἔγκρισιν τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Λ. Χριστοδούλου, τελιοφοῦ τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θεβῶν. Ἐκδοσις τρίτη βεβελτιωμένη καὶ ἐπηξημένη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχμῶν 2,50. [8ον, σελ. ἡ καὶ 272].

* Συντακτικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχο-

- λείων ἐγκρίσει τοῦ ὑπουργείου τῆς ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Α. Χριστοδούλου, τελειοφοίτου τοῦ πανεπιστημίου καὶ νῦν σχολάρχου Θεσῶν. Ἐκδοσις δευτέρα βεβελτιωμένη. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. 1,50. [8ον, σελ. 144].
- * Τὰ ἀπόκρυφα τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ λύσις τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ ζητήματος ὑπὸ Ι. Δ. Παπαϊωάννου, δαπάνη Εὐθυμίου Πιλοπούλου. Ἀφιερῶνται εἰς τὸ πανελλήνιον καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ διέλθωσιν ἐν θριάμβῳ διὰ τῆς χρυσῆς πύλης ἐν Ἐπταλόφῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2. [8ον, σελ. 177].
- * Συκοφαντία πονηρὰ καὶ ἀπολογία ἄστοχος. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη. [8ον, σελ. 69].
- * Κανονισμὸς τοῦ ἡφμεριακοῦ ταμείου τῆς ἐπισκοπῆς Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 15].
- * Ἡ νῆσος Κάλυμνος, ὑπὸ Θέμελη Ι. Κινδύνη, φοιτητοῦ τῆς ἰατρικῆς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [16ον σελ. 32].
- * Ἐρμηνεία εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν—ἔκδοσις β'—ὑπὸ Ν. Ζαννουβίου, Κρητῶς. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [32ον, σελ. 96].
- * Ἀριθμητικὴ κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως πρὸς τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις διδασκαλίαν, συνταχθεῖσα ὑπὸ Β. Λάκωνος, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ. Ἐκδοσις ἕκτη, διεσκευασμένη. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουβέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. 5. [8ον, σελ. δ' καὶ 256].
- Γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις διδασκομένων παιδῶν ὑπὸ Α. Α. Σακελλαρίου, καθηγοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Βαρβακείου Λυκείου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχμῆς. [8ον, σ. δ' καὶ 106.]
- * Ἑλληνικὴ γραμματικὴ εἰς χρῆσιν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ὑπὸ Ἀθ. Α. Σακελλαρίου, κατ' ἐγκρίσιν τῆς Κυβερνήσεως, ἔκδοσις β' μετὰ πολλῶν βελτιώσεων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Α. Σακελλαρίου, 1879. Τιμᾶται δραχ. 2 νέων. [8ον, σελ. ς' καὶ 208].
- * Ἀντωνίου Ἰω. Ἀντωνιάδου συντακτικὸν τῆς ἑλλ. γλώσσης μετὰ πρακτικῶν γυμνασμάτων καὶ ἐπιμέτρου περὶ τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου. Ἐν Ἀθήναις, 1879.
- * Μεγάλῃ γραμματικὴ τῆς ἑλλ. γλώσσης ὑπὸ Ῥαφαὴλ Κυνέρου, ἔκδ. β', ἐντελῶς διασκευασθεῖσα ὑπὸ Εὐστ. Γ. Σταθάκη καθηγητοῦ τοῦ β' γυμνασίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου,

1879. α' τεύχος. Τιμᾶται δρ. 3 [τὸ ὅλον θὰ ἀπαρτισθῆ ἐξ 11 τευχῶν].
- * Ἑλληνικῆς γραμματικῆς τὸ β' μέρος, ἤτοι τὸ συντακτικὸν κατὰ Κύνερον ὑπὸ Ἀ. Ἰ. Ἀντωνιάδου, 1879. [8ον].
- Κρίσις ἐπὶ τοῦ Οἰκονομείου διαγωνίσματος τοῦ κατὰ τὸ 1879, ὑπὸ τοῦ εἰσηγητοῦ Θ. Ἀφεντούλη. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 72].
- Ἐπετηρὶς τῶν ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ἔτος 1879, ἐκδοθεῖσα παρὰ τῆς γεν. διευθύνσεως τῶν ταχυδρομείων κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1879. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἑθνικοῦ τυπογραφείου. [8ον, σ. 108].
- * Ἑλληνικὴ μυθολογία μετὰ συνόψεως ῥωμαϊκῆς μυθολογίας καὶ εἰκογραφῶν ὑπὸ Δ. Πανταζῆ. Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ ἐκδότῃ Σ. Κ. Βλαστῶ, 1879. Τιμᾶται 4 δραχ. [8ον, σ. ις' καὶ 359].
- Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ἐν Φλωρεντίᾳ, Ὁξωνίῳ, Παρισίοις καὶ Βιέννῃ κώδικας δαπάνη τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου Δ. Φ. καὶ ὑφηγητοῦ τῆς ἑλλ. ἱστορίας καὶ γραφογνωσίας ἐν τῷ ἔθν. Πανεπιστημίῳ, τόμος α', περιέχων τὰς ὁμιλίας, τοὺς λόγους καὶ τὰ προσφωνήματα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσῶ, 1879. Τιμᾶται ὁ παρῶν τόμος δρ. ν. 12. [8ον, σ. ἡ καὶ 368].
- Ἰπουργεῖον Ἐσωτερικῶν. Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ ἔτος 1879. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου 1879 [4ον, σ. 16].
- Ἡ κόμισσα Ποτόσκη, ἱστορικὸν διήγημα ὑπὸ Κ. Ῥάμφου, ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ν. Κ. Ῥάμφου. Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογραφ. Δ. Παπαλεξανδρῆ 1879. [8ον σελ. 94].
- Ὁ Παιώνιος καὶ τὰ ἐν ταῖς ὀλυμπιακαῖς ἀνασκαφαῖς ἀνακαλυφθέντα ἔργα αὐτοῦ, ὑπὸ Π. Καββαδία, Δ. Φ. Διατριβὴ ἐπὶ ὑψηλοῖα. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [8ον, σελ. 52].
- De diebus contionum ordinariorum apud Athenienses. Scripsit Adam Reusch. Argentorati, 1879. (8ον, σελ. 42.).

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

1879 Αὐγούστος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 750,37, χμ.
Μεγίστη » 754,84 (τὴν 29^{ην})
Ἐλαχίστη » 745,81 (τὴν 11^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία 28,38
Μεγίστη » 37, 4 (τὴν 9^{ην})
Ἐλαχίστη » 20, 8 (τὴν 25^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 0. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 12 ἡμέρας ΝΔ,
19 ΒΑ.

Σεπτέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις 752,28 χμ.
Μεγίστη » 756,92 (τὴν 28^{ην})
Ἐλαχίστη » 747,06 (τὴν 23^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία 25,33
Μεγίστη » 34, 2 (τὴν 2^{ην})
Ἐλαχίστη » 14, 9 (τὴν 27^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 5 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 15,68
χμ.), ἀστραπῶν 14, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 14 ἡμέ-
ρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 12 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐκ τῶν παρεισφρησάντων ἐν τῷ προηγουμένῳ α' καὶ β' τεύ-
χει ἀμαρτημάτων διόρθου.

Ἐν σελ. 75, στίχ. 2 δασειῶν—Αὐτόθ. στίχ. 24—25 ἐξήρον—Σελ.
81, στίχ. 30 δόγη—Σελ. 84, στίχ. 19 ἐναντιουμένου,—Αὐτόθ. στίχ.
22 ἀνοσιούργησαν—Σελ. 89, στίχ. 5 στέρνον—Σελ. 89—90, στίχ.
34 καὶ 1 περιελισσομένου

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ.

Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη ἢ συλλογὴ ἀνεκδότων μνημείων
τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας, ἐπιστάσις Κ. Ν. Σάθα, τόμ. Δ',

καὶ ὑπὸ τὴν εἰδικωτέραν ἐπιγραφὴν

Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἑκατονταετηρῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας (976
—1077), ἐν Παρισίοις 1874, σελ. CXXIX καὶ 299. Ἐν τέλει:
τοῦ αὐτοῦ Λόγοι ἐπιτάφιοι εἰς τοὺς πατριάρχας Μιχαὴλ Κη-
ρουλάριον, Κωνσταντῖνον Λειχοῦδην καὶ Ἰωάννην Ξιφιλῖνον
(1043—1076) σελ. 303—462.*

Β'.

Σελ. 156, σ. 21.

τοὺς ἵππους παραγαγόντες ἐπὶ τὸν χάρακα ἤεσαν, μηχανά-
νάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες
καὶ τὴν πόλιν πάλιν πολιορκήσαντες ἀντικρυς.

Οὕτως, ἀηδῶς πάνυ, ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ κ. Σάθας ἀντὶ τῆς πο-
λὺ ἀηδεστέρας τοῦ χειρογράφου ἀναγνώσεως: μηχανάς τε παρα-
σκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πό-
λιν πολιορκήσαντες. Ἄλλ' ὅπως διωρθώθη τὸ χωρίον παρέχει πάν-
τη ἄτοπον ἔννοϊαν, ὅτι δηλ. οἱ ἀποστάται προσελθόντες εἰς τὰ
τείχη τῆς Πόλεως, καὶ τὸ μὲν θωπεύσαντες τοὺς πολίτας, τὸ δὲ
ὑβρίσαντες καὶ τοξεύσαντες τὸν αὐτοκράτορα, ἀπῆλθον εἰς τὸ
κεχαρακωμένον αὐτῶν στρατόπεδον (ἐπὶ τὸν χάρακα ἤεσαν),
ἀφ' οὗ παρεσκευάσαν μηχανάς, καὶ τὴν πόλιν παρεσκευάσαν
καὶ τὴν πόλιν πάλιν ἐπολιορκήσαν ἀντικρυς, ὅπερ ἀνοητότα-
τον. Ἐὰν ἀφαιρέσωμεν τὴν διττογραφίαν, εἰς ἣν νυστάζων περιέ-
πεσεν ὁ βιβλιογράφος, δις γράψας τὸ παρασκευάσαντες καὶ τὸ
τὴν πόλιν, μετατρέψωμεν δὲ καὶ τὸν ἀόριστον τῆς μετοχῆς εἰς
μέλλοντα (διότι μυριάκις εὐρίσκονται συγκεχυμένοι παρά τε τῷ
βιβλιογράφῳ καὶ παρά τῷ ἐκδότῃ οἱ χρόνοι οὗτοι ἐν τῇ μετοχῇ),
ἀποδίδομεν εἰς τὸ χωρίον τὴν γνησίαν ἔννοϊαν καὶ χάριν γρά-
φοντες: μηχανάς τε παρασκευάσαντες καὶ τὴν πόλιν πολιορ-

(*) Ἴδὲ Ἀθηναίου τόμ. ζ', σελ. 322.

κήσοντες ἄντικρυς. Ἀφαιροῦμεν δὲ οὐ μόνον τὸ παρασκευάσαντες καὶ τὴν πάλιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο πάλιν θεωροῦντες ὡς ἀτυχῆ καὶ τοῦτο διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ πόλις, ὅπερ προῆλθεν ὡσαύτως ἐκ νέας διττογραφίας· διότι ἡ ἤδη γενομένη προσέλασις τῶν ἀποστατῶν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Πόλεως δὲν ἦτο κυρίως πολιορκία, ἀλλ' ἀπλῆ ἀπόπειρα ἀλώσεως. Ταύτης δὲ ἀποτυχούσης, ἀπέρχονται ἐπὶ τὸν χάρακα, ἵνα παρασκευασθῶσιν εἰς ἄντικρυς πολιορκίαν· αὕτη λοιπὸν ἡ παρασκευαζομένη δὲν ἦτο νέα τις καὶ δευτέρα, ἀλλ' ἡ μόνη καὶ κυρία πολιορκία.

Σελ. 157, 8.

καὶ διὰ πάσης τῆς νυκτὸς περὶ τῆς πόλεως τόπον περιταφρεύσας, χάρακα ἐκεῖσε ἰδρύεται.

Ὅπως ἐξεδόθη τὸ χωρίον εἶνε ἀκατάληπτον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ τί σημαίνει τὸ ἀπερὶ τῆς πόλεως τόπον περιταφρεύσας». Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σημαίνῃ τὸ περίξ τῆς πόλεως· διότι πῶς εἶνε δυνατόν νὰ περιταφρευθῆ εἰς τόπος περίξ τῆς πόλεως; Προφανῶς ἐξ ἀβλεψίας προῆλθεν ἡ περὶ ἀντὶ τῆς πρό, ἣν βεβαίως ἔγραψεν ὁ Ψελλός.

Σελ. 158, 26.

Ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Θ' κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τορνικίου μόνος καταλειφθεὶς «ὡς αὐτίκα τεθνηζόμενος» καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὰς φωνὰς τῆς ἀποδυρομένης αὐτοῦ ἀδελφῆς

ταυρηδὸν πρὸς αὐτὴν ἀποβλέψας «ἀπαγέτω τις αὐτήν, ἔφησεν, ἥτις ἡμῖν καταλέλειπται, ἵνα καθ' ἑαυτὴν τὸν θρῆνον ποιοῖτο.

Οὕτως διώρθωσε δὴθεν ὁ κ. Σάθας τὸ χωρίον, γράψας ἥτις ἀντὶ τοῦ ὀρθότατα ἐν τῷ ἀντιγράφῳ φερομένου εἶ τις. Ἀλλ' εἶνε φανερόν ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης παραδιορθώσεως ἀτόπως ἀλλοιοῦται τῶν αὐτοκρατορικῶν λόγων ἡ ἐννοια. Ὁ αὐτοκράτωρ προσέταξεν «ἀπαγέτω τις αὐτήν» ἀναλογισθεὶς δὲ ὅτι ὁ τις οὗτος δὲν ὑπῆρχε, διότι «μόνος καταλέλειπτο» προσέθηκεν, οἷον ἐπανορθῶν ἑαυτόν, τὸ πικρὸν ἐκεῖνο «εἶ τις ἡμῖν καταλέλειπται» (λέγω «ἀπαγέτω τις» ἐὰν ὑπάρχῃ τις ἔτι μεθ' ἡμῶν). Τοῦ δὲ κ. Σάθα

ἡ ἀνάγνωσις ἥτις ἀναφερομένη εἰς τὸ προηγούμενον αὐτὴν (τὴν ἀδελφὴν), προὑποθέτει τὸν αὐτοκράτορα ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀπαγάγῃ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ ὡς αὐτῷ καταλειφθεῖσαν, καὶ ἀγανακτοῦντα διότι κατελείφθη, ἐν ᾧ ὁ μόνος λόγος, δι' ὃν προστάσσεται ἡ ἀπαγωγή αὐτῆς, εἶνε ὁ θρῆνος καὶ ὄδυρμός.

Σελ. 159, 24.

πρὸς τούτοις καὶ τὰ περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν βασιλέως ἐπετραγώδου δεινὰ, καὶ ὡς κατ' ἀρχὰς ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως ἐπάρας, εἰς τοῦσχατον ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν. Οὕτως γραφόμενον καὶ στιζόμενον τὸ χωρίον, ὅπως ὑπὸ τοῦ κ. Σάθα ἐξεδόθη, οὐδεμίαν σαφῆ οὐδ' ὑγιᾶ παρέχει ἐννοίαν· διότι ἄπορον εἶνε, τίνα ἐπῆρε ταῖς ἐλπίσι τῆς πόλεως, τίνες δὲ αὗται τῆς πόλεως αἱ ἐλπίδες, τί δὲ σημαίνει τὸ ἀφῆκεν ἐκ τῶν νεφῶν εἰς τοῦσχατον ἐπὶ κρημνόν; Καὶ ἐνταῦθα, καθ' ἃ πολλάκις παρετηρήσαμεν, εἰς εὐρεσίαν τοῦ ἀληθοῦς μικρὸν τι ὑποβοηθεῖ τὸ ἀντίγραφον, ἐν ᾧ φέρεται τὰς ἐλπίσι. Τὸ ὅλον δηλ. νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῆ καὶ στιχθῆ ὡς ἐξῆς: κατ' ἀρχὰς τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως ἐπάρας εἰς τοῦσχατον, ἐκ τῶν νεφῶν ἀφῆκεν ἐπὶ κρημνόν, ὃ. ἔ. κατ' ἀρχὰς ἀνυψώσας τὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως εἰς τὸ ἔσχατον (οἶονεὶ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ), ἔπειτα ἀφῆκεν αὐτὰς ἐκ τῶν νεφῶν ἐπὶ κρημνόν καταπεσεῖν.

Σελ. 163, 11.

Περιγράφων ὁ Ψελλός τὴν σωματικὴν καλλονὴν τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, πλὴν τῶν ἄλλων λέγει ὅτι ἡ φύσις ἔδωκεν αὐτῷ καὶ ἰσχύν. Ταύτην δὲ «οὐκ ἐν μήκεσι χειρῶν οὐδ' ἐν μεγέθεσι τῶν ἄλλων μερῶν φέρουσα ἐκλείσεν, ἀλλ' ἐν καρδίας βάθει κρύψασα»,

ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέπουσα, ἢ ἀλλοκότοις μεγέθεσι.

Ἐκ τοιαύτης γραφῆς καὶ στίξεως τοῦ χωρίου τούτου οὐδὲν ὑγιὲς προκύπτει νόημα· διότι πρῶτον μὲν δὲν λέγεται ὅποιά τινα ἡ φύσις ἀφῆκε τοῦ σώματος τὰ φαινόμενα, ἀφ' οὗ τὴν ἰσχύν ἔκρυψεν ἐν τοῖς βάθει τῆς καρδίας· ἔπειτα τὸ διαπρέπω οὐδέποτε λαμβάνεται ὡς ἐνεργητικὸν μεταβατικὸν (ἡ φύσις διαπρέπει τὰ

φαινόμενα τοῦ σώματος), ἀλλὰ πάντοτε τίθεται ὡς οὐδέτερον ἐν τῷ λόγῳ. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ ἄτοπα ἐκλείπουσιν, ἐὰν διορθωθῇ τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς ἀφῆκε τὰ τοῦ σώματος φαινόμενα κάλλεσι μᾶλλον καὶ ῥυθμοῖς διαπρέποντα ἢ ἀλλοκότοις μεγέθεσι».

Σελ. 164, 17.

Διηγούμενος ὁ Ψελλὸς τὰ κατὰ τὴν ἀρρώστιαν τοῦ Κωνσταντίνου λέγει ὅτι αἱ φύσις πρὸς τοσοῦτον θαῦμα καὶ ἡδονὴν (τὰ κάλλη καὶ τὴν εὐρωστίαν τοῦ βασιλέως) οἶον μὴ ἐξαρκέσασα, ἀλλ' ἐνδοῦσα καὶ ἀτονήσασα»,

τὴν τε ἰσχὺν ἐκείνῳ καθεῖλε καὶ τὴν ὥραν διεσώσατο.

Ἀτοπώτατον εἶνε τὸ τελευταῖον ῥῆμα. Διότι ἂν ἡ φύσις ἐνέδωκε καὶ ἠτόνησε καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἰσχὺν τοῦ βασιλέως καθεῖλε, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ διασώσῃ τὴν ὥραν τοῦ σώματος; Πῶς δὲ δύναται τοῦτο νὰ συμβιβασθῇ πρὸς τὰ ἐξῆς λεγόμενα περὶ δυσμορφίας τῶν μελῶν τοῦ σώματος, οἶον σελ. 165, 8 «τὰ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμίαι καὶ ἀτονίαι συνέϊποντο κτέξ.»; Ἡμεῖς μὲν διὰ ταῦτα οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὸ διεσώσατο εἶνε ἡμαρτημένον, ἀλλὰ διόρθωσιν ἀναμφισβήτητον δὲν ἔχομεν πρόχειρον· ἡ ἔννοια ἀπαιτεῖ τὸ διέφθειρεν ἢ διελυμήνατο, ἢ δ' εὐχερεστάτη τῶν διορθώσεων διεσεῖσατο ἐπῆλθεν εἰς ἡμᾶς· ἀλλ' ἐπέχομεν.

Σελ. 165, 3.

Προβαίνων ὁ Ψελλὸς εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ νοσήματος τῶν ρευματισμῶν ἢ τῆς ἀρθρίτιδος τοῦ βασιλέως, λέγει ὅτι «ἤρξατο τὸ κακὸν οὐκ ἀθρόον εὐθύς, ἀλλ' οἱ πόδες πρότερον τὴν τῶν ρευμάτων ῥώμην ὑπήνεγκαν»· ἔπειτα ὅτι ἐπῆρχετο ἡ νόσος κατὰ περιόδους, αἵτινες προϊόντος τοῦ χρόνου ἐγίνοντο βραχύτεραι. Μετὰ δὲ ταῦτα ἔπονται τὰ ἐξῆς·

καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεῦμα ἠλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους ὡσπερ ἀνάρρουν ποιοῦμενον.

Γελοία εἶνε ἡ ἀνάγνωσις ἐκ τοῦ σχεδὸν καὶ ἔτι γελοιοτέρα ἡ ἔννοια ὅτι ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεῦμα ἠλαύνετο. Ἐκ τῶν εἰρημένων εἶνε πρόδηλον ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἐκ τῶν

ποδῶν, τὸ ὅλον δὲ στικτέον ὡς ἐξῆς: καὶ τούτων οὕτω γιγνομένων, ἐκ τῶν ποδῶν ἐπὶ τὰς χεῖρας τὸ ρεῦμα ἠλαύνετο, καὶ αὐθις ἐπ' ὤμους, ὡσπερ ἀνάρρουν ποιοῦμενον.

Αὐτόθι, σ. 7.

ἔνθεν τοι ἅπαν αὐτῷ μέλος τῷ δεινῷ ἐκείνῳ κατακλυζόμενον ρεύματι ἀφήρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τεινῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, τὰ μέλη τῆς ἀρμονίας μετέστησαν, οἷς ἀρρυθμίαι καὶ ἀτονίαι συνέϊποντο.

Οὕτω μὲν ἐξέδωκε τὸ χωρίον ὁ κ. Σάθας, ἀλλ' ἐννοήσας τὸ τετρατῶδες τῆς γραφῆς τῶν τεινῶν, προτείνει τὴν διόρθωσιν τῶν τεινόντων, ἐπειδὴ ὀλίγον ἀνωτέρω (σ. 164, 20) μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς νόσου προσβεβλημένων μερῶν τοῦ σώματος συγκατέλεξεν ὁ συγγραφεὺς καὶ τοὺς τένοντας. Νομίζομεν ὅμως ὅτι ἡ διόρθωσις δὲν εἶνε εὐστοχος· διότι ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν εὐοδούμενον τὸ οὕτω διορθωθὲν χωρίον—πλὴν ἴσως ὅτι τένοντες καὶ σύνδεσμοι δὲν διαφέρουσι πολὺ ἀλλήλων—ἡ γραφὴ τῶν τεινόντων ἄνευ ἀνάγκης πολὺ ἀπομακρύνεται τῆς τοῦ ἀντιγράφου ἀναγνώσεως· τὸ δὲ κυριώτερον, παραμένει ἐν τῇ περιόδῳ ἀηδές τι καὶ συγχυτικὸν τῆς ἐννοίας ἀσύνδετον. Ἡμεῖς βλέπομεν πολὺ ἀπλουστέραν τὴν διόρθωσιν, καὶ πιστεύομεν ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψε τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς: ἀένθεν τοι — — — ἀφήρητο τὴν ἐνέργειαν, τῶν τε ἰνῶν αὐτῷ καὶ τῶν συνδέσμων διασπασθέντων, κτλ.» Διὰ ταύτης τῆς ὀρθοτέρας ἀναγνώσεως καὶ στίξεως τῆς ἐν τῷ κώδικι γραφῆς τὰ πάντα θεραπεύονται· διότι αἱ μὲν ἴνες αἱ τοὺς μῦς ἀποτελοῦσαι εἶνε διάφοροι τῶν συνδέσμων· ὁ δὲ σύνδεσμος τε συνδέει οὐχὶ τὰς ἴνας καὶ τοὺς συνδέσμους, ἀλλὰ τὸ δεύτερον κῶλον πρὸς τὸ πρῶτον, καὶ οὕτως ἀφαιρεῖ τὸ ἄτοπον ἀσύνδετον.

Σελ. 166, 26.

Οὕτως ἐκεῖνος ἐφιλοσόφει περὶ τὸ πάθος· καὶ εἴ τις ἐκείνων τῶν ἄλλων ἀφείξῃ ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει τοῦ μέρους, θεῖον ὡς ἀληθῶς ἄνδρα κατανομάσειε.

Ταῦτα λέγονται περὶ τοῦ σωματικῶς κακοπαθοῦντος αὐτοκράτορος, ὅστις «ἀπεφαίνετο καταδίκην ἑαυτῷ ἐπιβεβλησθαι τὴν

συμφοράν, μάλλον δὲ χαλινὸν ταύτην τῆς ἰδίας κατωνόμαζε φύσεως», καὶ διὰ ταῦτα οὐ μόνον ἐπαινεῖται, ἀλλὰ καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ.

Ἄλλὰ πῶς ἐρμηνεύεται τὸ προκείμενον χωρίον; καὶ πόθεν ἐξαρτᾶται ἡ γενικὴ ἐκείνων τῶν ἄλλων; Οὐδεμία σύνταξις εὐοδοῦται οὐδὲ νοῦς ὑγιῆς οὐδεὶς προκύπτει ἐκ τῆς τοιαύτης γραφῆς. Τὸ ἀφεις, ὅπερ πολλάκις ὁ Ψελλὸς μεταχειρίζεται ἀντὶ τοῦ παραλιπῶν καὶ τοῦ παρ' ἡμῖν ἀφήσας, βεβαίως συντάσσεται οὐχὶ ἄλλως ἢ μετ' αἰτιατικῆς τὸ δὲ καταθεωρῶ ἐπίσης ἀπαιτεῖ κατ' αἰτιατικὴν τὸ ἀντικείμενον, ὅπερ οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ εἶνε ἢ αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, ἀδιστακτικῶς διορθωτέον ὡς ἐξῆς τὸ χωρίον: καὶ εἴ τις ἐκεῖνον (τὸν αὐτοκράτορα δηλ.), τὰ ἄλλα ἀφεις (ἀφήσας τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἐλαττώματα), ἐπὶ τούτου καταθεωρήσει τοῦ μέρους (τὸν θεωρήσει ὑπὸ ταύτην μόνον τὴν ἔποψιν, τὴν τῆς εὐσεβοῦς καρτερίας), κλ.

Σελ. 172, 3.

Διηγεῖται ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ὁ Ψελλὸς πῶς ὁ βασιλεὺς, ἔχων ἀδυναμίαν πρὸς τοὺς τραυλίζοντας καὶ τερπόμενος εἰς τοὺς ὀπωσδήποτε σφαλλομένους κατὰ τὴν λαλιάν, περιέπεσεν εἰς ἀγύρτην τινὰ «ἡμίφωνόν τι κάθαρμα», ὑφ' οὗ τοσοῦτον ἐκυριεύθη, ὥστε οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς «οὐδὲ τὸ ἀκαριαῖον τῆς ἐκείνου συνουσίας ἀπολελεῖσθαι ἐβούλετο». Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος ἤρχισε, φαίνεται, νὰ δυσχεραίνῃ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀχώριστον τοῦτον βίον, «ἀγαπῶν τὰς ἐλευθέρους διατριβάς». Ἴνα τύχῃ λοιπὸν τῆς ἐλευθερίας, ἐπινοεῖ τοιοῦτόν τι. Ἴππον τινὰ τῶν πρὸς τὴν σφαῖραν ἐπιτηδείων ἀπολέσας, ὑποκρίνεται ὅτι κατ' ὄναρ εὔρεν αὐτόν, καὶ ἀνασκιρτήσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς ἐγείρει τὸν αὐτοκράτορα, πλησίον τοῦ ὁποίου συνεκάθευδε, καὶ πολλὰ καταφιλήσας τὸ πρόσωπον

«εὐρηταί μοι, φησὶν, ὦ βασιλεῦ, ὁ ἀπολωλὼς ἵππος, ἐκτομίας δὲ τις αὐτόν ἐποχεῖται, ἔξωρος ἤδη καὶ ρυτίδων ἀνάπλευς, καὶ εἴ γε βούλει, νῦν ἐντεῦθεν ἀφιππευσάμενος αὐτόν σοι μετὰ τοῦ σχήματος κομιοῦμαι.»

Τί εἶνε τοῦτο τὸ σχῆμα, μεθ' οὗ ὁ ἄνθρωπος θέλει κομίση εἰς τὸν βασιλέα τὸν ἵππον, οὐδαμῶθεν δῆλον· διότι οὐδὲ ἔχει σχῆμα τι ὁ ἵππος. Ἐὰν δὲ ἀναφέρῃ τις τὸ αὐτὸν εἰς τὸν ἐκτομίαν, οὐδὲν ἤττον ἀνεξήγητον εἶνε τὸ σχῆμα· διότι οὐδὲν προεῖπε περὶ σχήματός τινος τοῦ ἐκτομίου, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ρυτίδων αὐτοῦ. Εἶνε λοιπὸν πρόδηλον ὅτι ἡ λέξις εἶνε ἡμαρτημένη· ἡ δὲ διόρθωσις αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ μεταγραφῆς ἐνὸς μόνου γράμματος. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψε συμφώνως πρὸς τὸν ἀστεῖον χαρακτῆρα τοῦ γελωτοποιοῦ ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, «αὐτόν σοι μετὰ τοῦ ὀχήματος κομιοῦμαι»· ὄχημα δὲ ὠνόμασεν οὐχὶ ὅ,τι συνήθως οὕτω λέγομεν, τὴν ἄμαξαν, ἀλλὰ τὸ ἐπίτινος ὀχούμενον, ἐνταῦθα τὸν ἐκτομίαν, περὶ οὗ εἶπεν ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἐποχεῖται αὐτόν. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ ἔννοια εἶνε: θέλω σοὶ κομίση τὸν ἵππον μετὰ τοῦ ἱππέως.

Ἐν παρόδῳ σημειοῦμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὁ τοσαύτην δύναμιν ἀποκτήσας παρὰ τῷ βασιλεῖ ὠνομάζετο Ῥωμανὸς Βοτλας κατὰ τὸν Κεδρηνὸν (τόμ. II, σελ. 605, ἐκδ. Βόνν.), ὅστις καὶ τάδε διηγεῖται περὶ αὐτοῦ «τὴν γλῶτταν ὑγρὸς ὦν καὶ δοκῶν κατὰ τοῦτο ἀστεῖος καὶ εὐτράπελος, ἐπεὶ ποτε εἰς ὄψιν ἦλθε τῷ βασιλεῖ καὶ ὁμιλήσας χαριέστατος ἔδοξε, τὸ ἀπὸ τοῦδε ἀχώριστος ἦν αὐτοῦ διὰ παντός καὶ τούτῳ ἐχρήτο καὶ συμβούλῳ καὶ διακόνῳ καὶ ὑπουργῷ πρὸς πᾶσαν ὑπηρεσίαν, ὃν κατὰ μικρὸν ταῖς τιμαῖς προβιβάζων ἐς μέγα ἐξῆρε καὶ ὑψωσεν ὡς τὰ πρῶτα φέρειν ἐν βασιλείοις» κτλ.

Εὐθύς δὲ μετὰ τὰ ἀνωτέρω τοῦ Ψελλοῦ ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ ὡσαύτως ἔχει χρεῖαν διορθώσεως,

α' Ἐπὶ τούτοις ἠδέως πάνυ γελάσας ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἀφίημί σε, φησί, σὺ δὲ ὡς τάχιστα μοι ἐπάνελθε ἐπαγγελόμενος τῷ εὐρήματι.»

Οὐδὲν σημαίνει τὸ ἐπαγγελόμενος τῷ εὐρήματι. Ὁ συγγραφεὺς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπαγαλλόμενος.

Αὐτόθι ὀλίγον κατωτέρω

α' Ἦκεν ἐσπέρας ἀσθμαίνων καὶ πνευστιῶν, καὶ τινὰ ἐκτομίαν ἐπισυρόμενος. Οὗτος γοῦν, ἔφησεν, ὦ βασιλεῦ, ὁ τὸν ἐμὸν

ἐπελαύνων ἵππον· ὁ δὲ ἔχων οὐ δίδωσιν, ἀλλὰ μηδὲν τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι ἐπόμνυται.»

Ὁ ἐκτομίας δι' ὄρκων ἠρνεῖτο μὴ μόνον μὴ ἔχειν τὸν ἵππον, ἀλλὰ μηδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν κεκλοφέναι. Οὕτως λοιπὸν γραπτέον τὸ πλημμελὲς μηδέν.

Αὐτόθι στίχ. 20.

Τὸ δὲ γε δεινότερον, ὅτι πάντες μὲν ἤδειμεν τὴν ὑπόκρισιν, ἐλέγχειν δὲ τὴν ὑπόκρισιν πολλοῦ δὲ καὶ δεῖ.

Τὰ τελευταῖα τῆς περιόδου ταύτης φαίνονται μοι σαφῶς ἡμαρτημένα· διότι πρῶτον μὲν οὐδεὶς συγγραφεὺς, καὶ παιδαριωδέστατα γράφων, ἤθελεν ὑπομείνῃ νὰ ἐπαναλάβῃ ἐν οὕτω βραχεῖ διαστήματι τὸ αὐτὸ οὐσιαστικὸν ἀντὶ τῆς συνηθεστάτης ἐν τοιαύταις πλοκαῖς ἀντωνυμίας. Ἐπειτα ἡ χρῆσις τοῦ ἐνεστῶτος δεῖ ἐπὶ χρόνου παρωχημένου καὶ ἡ παραμόρφωσις σταθερᾶς φράσεως εἶνε ὡσαύτως ἀτοπος. Νομίζω ὅτι ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν «ἐλέγχειν δὲ τὸν ὑποκριτὴν πολλοῦ γε καὶ ἔδει».

Σελ. 174, 6.

Ὁ δεινὸς ἐκεῖνος ὑποκριτὴς Ῥωμανός, περὶ οὗ τοσοῦτον λόγον κατέτεινεν ὁ Ψελλός, ὑπὸ ἔρωτος ἀκαταμαχήτου ἐλαυνόμενος, ἐβουλεύθη νὰ φονεύσῃ τὸν αὐτοκράτορα, ἄλλως τε καὶ φανταζόμενος ὅτι «πολλοὶς τοῦτο βουλομένοις ἐστί»·

κολάκων γὰρ οὐκ ὀλίγη μερὶς αὐτῷ παρετρέφετο καὶ τις τῶν παρ' αὐτῷ κορυφαίων (κατὰ τὴν ἀνεπίληπτον διόρθωσιν τοῦ κ. Σάθα) ὄλον ἐκεῖνον εἰσοικισάμενος, τὰ πρῶτα τῶν μισθοφόρων ἐτύγγανεν ὢν.

Τί σημαίνει ἐν τούτοις τὸ εἰσοικισάμενος εἶνε λίαν ἄπορον· εἰσοικίζω σημαίνει τὸ εἰσάγω εἰς τινὰ χώραν ἢ πόλιν καὶ οἰκίζω τινά· καθιστῶ τινὰ κάτοικον χώρας ἢ πόλεως· τὸ δὲ μέσον εἶνε φανερόν τί δύναται νὰ σημαίνῃ· ἀλλὰ πῶς ἐνταῦθα ὁ εἰς ἐκεῖνος τῶν παρ' αὐτῷ κορυφαίων εἰσοικίζεται ὄλον ἐκεῖνον τὸν ὑποκριτὴν καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν; Τοῦτο φαίνεται μοι ἀκατανόητον, καὶ νομίζω ὅτι ἡ λέξις εἶνε παρεφθαρμένη ἀπὸ τῆς γνησίας εἰσποιησάμενος. Τὸ ῥῆμα εἰσποιοῦμαι ἀπὸ τῆς συνηθεστέρας αὐτοῦ σημασίας τοῦ νιοθετῶ, μετέπεσεν εὐκόλως εἰς τὴν τοῦ ρι-

κειοῦμαι, καθιστῶ τινὰ οἰκεῖον, ἴδιον ἐμαυτῷ, καθ' ἃ πρὸ μικροῦ (σελ. 143, 25) ὁ Ψελλὸς εἶπε «ὅπως ἂν ἐγκρατὴς τοῦ ἔρωτος γένοιτο καὶ ὄλην τὴν ἐρωμένην εἰσποιήσαιο». Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐνταῦθα «ὄλον ἐκεῖνον εἰσποιησάμενος».

Εὐθὺς μετὰ τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν ἔπεται τὸ ἐξῆς χωρίον, ὅπερ εἶνε πολλαχῶς ἡμαρτημένον·

Τοῦτο τοιγαροῦν τὸ βούλευμα πρῶτον μὲν ἀπορρήτως εἶχε καὶ οὐδενὶ τῶν πάντων καταφανῆς ἦν περὶ τοῦ τοιούτου σκεπτόμενος· ἐπεὶ δὲ ὁ ἔρως αὐτὸν ἐξεκύμαινε καὶ ὑπέραντα ἐγεγόνει, τολμᾷ δὴ τὸ πρᾶγμα καὶ ἀνακαλύπτει πολλοῖς τὴν γνώμην, ὅφ' οὗ δὴ καὶ τάχος ἀλίσκεται.

Καὶ πρῶτον μὲν τὸ ἀπορρήτως εἶχε, ὅπερ προῆλθεν ἐκ διορθώσεως τοῦ κ. Σάθα ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ πολὺ πλημμελεστέρου ἀπορρήτων εἶχε, ἀδύνατον νὰ εἶνε ὀρθόν· διότι θὰ ἐδεχόμεθα ὡς ὑποκείμενον αὐτοῦ τὸ βούλευμα (ἀπορρήτως εἶχε=ἦν ἀπόρρητον), ἐν ᾧ ἐκ τοῦ εὐθὺς ἐπομένου αὐδενὶ τῶν πάντων καταφανῆς ἦν· γίνεται πρόδηλον ὅτι ὑποκείμενον τοῦ ὄλου λόγου εἶνε ὁ ὑποκριτὴς ἐκεῖνος Ῥωμανός. Ἴνα λοιπὸν ἐπέλθῃ ἡ ἀναγκαία ἐν τῷ λόγῳ ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου, ὀφείλομεν νὰ μεταγράψωμεν τὸ τοῦ ἀντιγράφου ἀπορρήτων εἰς αἰτιατικὴν ἀπόρρητον. Τὸ δὲ κατωτέρω ὑπέραντα κατενόησε μὲν καὶ ὁ κ. Σάθας ὅτι εἶνε τερατῶδες, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως πάνυ εὐστοχος ἐν τῇ προτεινομένῃ διορθώσει ὑπὲρ ἀνδρα· διότι τί σημαίνει ὅτι «ὁ ἔρως ἐγεγόνει ὑπὲρ ἀνδρα»; νομίζω μὲν ὅτι ἐν γένει ἡ τοιαύτη ἔννοια δὲν εἶνε ὑγιής· διότι ὁ ἔρως πάθος ὦν καὶ οὐχὶ κατόρθωμα δὲν δύναται ὀρθῶς νὰ παραβάλληται πρὸς τὰς ἀνθρωπίνας δυνάμεις· ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ λέγηται, καθ' ὑπερβολὴν ἐνίοτε, ὅτι πράττει ὑπὲρ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λέγηται ὅτι πᾶσχει ὑπὲρ δυνάμιν, ἐν ᾧ ἄλλως τολμᾷ πράγματα πολλὴν δυνάμιν ἀπαιτοῦντα καὶ δραστηριότητα. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὄφειλεν ὁ συγγραφεὺς τοῦλάχιστον ὑπὲρ ἀνθρώπου καὶ οὐχὶ ὑπὲρ ἀνδρα νὰ εἴπῃ. Ἀλλὰ τοιοῦτον μὲν οὐδέν, νομίζω, ἐφαντάσθη ὁ Ψελλός· πρὸς δὲ τὴν ὄλην ἔννοιαν συμφωνότατα ἔγραψεν ὑπὲρ πάντα, τουτέστιν ὁ ἔρως, ὅστις αὐτὸν ἐξεκύμαι-

νεν, εἶχε καταλάβῃ αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ ἐνέργειαν ὑπὲρ πάντων ἄλλο. Τὸ δὲ ὑφ' οὗ, ὅπερ ὀρθότατα ἔχει ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὴν ὅλην προηγουμένην πρότασιν (τὸ ἀνακαλύψαι πολλοῖς τὴν γνώμην), ἀτόπως θέλει νὰ διορθώσῃ ὁ κ. Σάθας εἰς τὸ ὑφ' ὧν, νομίζων ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸ πολλοῖς· διότι ὁ ἄνθρωπος ἐνταῦθα ἀλίσκεται οὐχὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς εἰς τοὺς πολλοὺς ἀνακοινώσεως τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Τέλος τὸ καὶ τάχος εἶνε προδήλως ἡμαρτημένη ἀνάγνωσις τοῦ μόνου ὀρθοῦ κατὰ τάχος.

Σελ. 173, 1.

Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Θ' τοσοῦτον ἀνόητον ἀδυναμίαν εἶχε πρὸς τὸν Ῥωμανόν, ὥστε καὶ ἀνακαλυφθείσης τῆς ἐπιβουλῆς, δὲν εὐχαρίστει τὸν Θεόν διότι ἐσώθη, ἀλλ' ὅτι ἐαλώκει ὁ φίλτατος ἐβαρυμηνία τῷ προσαγγείλαντι καὶ προὔλαμβανε τῆ ἀπολογία τὴν κατηγορίαν.

Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν κρύψαι τὴν ἐπιβουλήν εἰς τοῦμφανές ἀναρρυγεῖσαν,

Ἄντὶ τοῦ ἀνυπάρκτου ἀναρρυγεῖσαν, ὅπερ φέρεται ἐν τῷ ἀντιγράφῳ, ὁ κ. Σάθας προτείνει τὴν διόρθωσιν ἀναρρυεῖσαν, ὡς ἐκ τοῦ ἀναρρέω. Ἄλλ' ἄρα γε ἀρμόζει εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν τὸ ἀναρρέω; Τὸ ἀναρρέω σημαίνει, ὅπου εὐρίσκεται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, τὸ ὀπίσω ρέω, παλιδρομῶ, οἷον ἐν ταῖς παλιρροίαις· μόνον δὲ ἅπαξ παρὰ Λουκιανῷ Ἀληθοῦς Ἱστορίας Α', 7 ἐγράφετο ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἀναβλύζω ἀπαρὰ δὲ τὴν ῥίζαν ἐκάστης (ἀμπέλου) ἀνέρρει σταγῶν οἴνου διαυγοῦς· ἀλλ' ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι διωρθώθη ἀπερρεί· ὡς ἐμὴ μὴ ἡ μόνη ὑπολείπεται ἀληθῆς σημασία τοῦ ἀναρρέω, ἡ πρώτη, ἣτις ἐνταῦθα οὐδαμῶς ἀρμόζει. Τί λοιπὸν ποιητέον; Νομίζω ὅτι ἀληθέστερον καὶ πρὸς τὴν γραφὴν τοῦ ἀντιγράφου ἐγγύτερον διορθοῦμεν τὸ χωρίον μεταγράφοντες τὸ ἀναρρυγεῖσαν εἰς τὸ ἀναρρυγεῖσαν. Ἡ ἐπιβουλή τῷ ὄντι, ὅπως ἀνεκαλύφθη, ἀνερράγη εἰς τοῦμφανές, ὃ ἐ. αἴφνης ἐξεδηλώθη, »ἐξέσπασε καὶ ἐβγήκεν εἰς τὸ φανερόν«. Ὅτι δὲ τὸ ῥῆμα ἀναρρήγνυμαι ἔχει ταύτην τὴν σημασίαν παρὰ τῷ Ψελλῷ, ἀρκοῦσι δύο χωρία πρὸς ἀπόδειξιν

ἐν τούτου, σελ. 84, 17 ἀδ δὲ τῆ βασιλικῆ ἀποχρώμενος ἐξουσία, καθαρῶς ἤδη πρὸς ἀπέχθειαν ἀναρρήγνυται» καὶ σελ. 177, 13 ἀλλ' εἰ (γρ. ἕως) μὲν ἡ βασιλὶς βιώσιμος ἦν, οὐ πάνυ τι ἀνερρήγνυτο, ἀλλ' ἠγάπα λαθάνειν καὶ συγκαλύπτεσθαι».

Σελ. 176, 13.

Ἄφ' οὗ ἀπέβη γελοῖος ὁ αὐτοκράτωρ, ἀγωνισθεὶς ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ δικαστηρίου, οὗ τινος προήδρευεν, ὡς ὁ θερμότατος αὐτοῦ συνήγορος, νὰ κηρυχθῆ ἀθῶος ὁ ἀγαπητὸς αὐτῷ Ῥωμανός,

ἡ βασιλὶς Θεοδώρα καὶ ἡ ἀδελφὴ Εὐπρεπία κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς δεινῶς ἐπεμίσαντο, οὐδὲν ἐπιδεικνύμεναι χάριεν, ἀλλὰ μεμφόμεναι τὰ πλείονα τὴν τοῦ βασιλέως ἀπλότητα.

Τὴν ἐνόησεν ὁ κ. Σάθας ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, ἀδιόρθωτον ἐκδοῦς ἐκεῖνο τὸ ἐπεμίσαντο, εἶνε τῆ ἀληθείᾳ θαυμασμοῦ ἄξιον, καὶ εὐχαρίστως ἠθέλομεν ὑπολάβῃ αὐτὸ ὡς τυπογραφικὸν ἀμάρτημα, ἂν δὲν εἴχομεν καὶ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα πλημμελείας ἐν τῆ ἐκδόσει ταύτῃ τοῦ Ψελλοῦ. Τὸ ἐπεμίσαντο εἶνε πρῶτον μὲν κατὰ τύπον βάρβαρον· διότι τὸ μίγνυμαι, ἔχει μὲν τὸν μέλλοντα μίξομαι, ἀλλὰ τὸν ἀόρ. οὐδέποτε ἐμιξάμην, ἀλλ' ἐμίχθην ἢ ἐμίγην· κατὰ δὲ τὴν σημασίαν ἐξεταζόμενον εἶνε παντελῶς ἀκατανόητον· διότι οὐδεὶς ἐννοεῖ τί σημαίνει τὸ ὅτι αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεμίσαντο ἢ μᾶλλον ἐπεμίγησαν τοῖς τελουμένοις, καὶ τοῦτο μάλιστα κατὰ τὰς ποιητικὰς θεὰς. Ταῦτα εἶνε ἀντικρυσ ἀνοησία. Ὁ Ψελλὸς ἔγραψεν ἀναντιρρήτως ἐπεμύσαντο διὰ τοῦ υ, μετεχειρίσθη δηλ. τὸν μέσον ἀόρ. τοῦ ὀμηρικοῦ ῥήματος ἐπιμύζω, ὅπερ παρὰ τῷ ποιητῇ κεῖται περὶ τῶν δύο χαλεπαινοῦσῶν θεῶν, τῆς Ἀθηνᾶς καὶ Ἡρας, ὑσάκις ὁ Ζεὺς λέγει τι ἀπαρέσκον αὐταῖς, οἷον Ἰλ. Δ. 20 ἐρεθίσαντος τοῦ Διὸς ἀκερτομίους ἐπέεσσι» τὴν Ἡραν καὶ Ἀθηνᾶν, λέγει ὁ Ὀμηρος «αἰ δ' ἐπέμυξαν Ἀθηναίη τε καὶ Ἡρη» ὡσαύτως καὶ Θ 457, μετὰ δεινὴν ἀπειλήν τοῦ Διὸς. Ἡ δὲ ἐννοια τοῦ ἡμετέρου χωρίου εἶνε πλέον φανερά. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος δυσηρεστήθησαν, ἐγόγγυσαν ἐπὶ τοῖς τελουμένοις, ὅπως αἱ παρὰ τῷ ποιητῇ θεαί.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΤΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΘΕΡΜΗΣ.

Ἐπειδὴ πάντες σχεδὸν οἱ γεωγράφοι καὶ πινακογράφοι, γεωγραφοῦντές τε καὶ πινακογραφοῦντες ἐν ἀρχαίαις καὶ νέαις γεωγραφίαις, τῇ Θέρμῃ ταυτίζουσι τὴν Θεσσαλονίκην, ἢ ἄμεινον εἰπεῖν ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἡ δευτέρα ἰδρῦθη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς πρώτης, σκόπιμον θεωρῶ καὶ χρήσιμον ἐνταύτῳ τῇ τε γεωγραφικῇ καὶ ἱστορικῇ ἐπιστήμῃ, διατυπώσας τὴν περὶ τῆς διαφορᾶς αὐτῶν γνώμην μου ἐν τοῖς Μακεδονικοῖς, ἐν τοῖς ἐπομένοις διὰ βραχέων νὰ ἀναπτύξω, διασαφηνίσω καὶ τόγ' ἐπ' ἐμοὶ ὀριστικῶς λύσω τὸ ζήτημα τῶν δύο πόλεων, ὧν ἡ μὲν Θέρμη ἐξηφανίσθη ἐν τῇ πολυχρονιότητι τοῦ παρελθόντος, ἡ δὲ Θεσσαλονίκη εὐτυχῶς ὑφίσταται ζῶσα καὶ ἀκμαία τῆς Μακεδονίας πρωτεύουσα καὶ δευτέρα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας πόλις κατὰ τὴν ἐμπορίαν καὶ τὴν γεωγραφικὴν θέσιν, εὐχαρίστως ἀποδεχόμενος πᾶσαν περὶ τοῦ ἐναντίου κρίσιν ἵνα πεισθῶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἐγὼ μὲν ἐν ἀμαρτία καὶ πλάνῃ διατελῶ, οἱ δὲ ἀντιφρονοῦντές μοι ὀρθοδοξοῦσι καὶ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθοτονοῦσι.

Ἐπειδὴ ὁμως οἱ νεώτεροι ἐρεῖδονται ἐπὶ τῆς διαβεβαιώσεως τῶν ἀρχαίων, ἀνάγκη τὰς περισωθείσας μαρτυρίας τούτων νὰ υποβάλω εἰς τὴν βᾶσαν ἵνα καταφανῆ κατὰ πόσον ἔχουσι δίκαιον ἀβασανίστως καὶ ἀνεκδοκίμως ἀποδεχόμενοι τὴν ταυτότητα τῶν δύο πόλεων.

Τῆς Θέρμης πρῶτος τῶν ἀρχαίων μνημῶν ποιούμενός ἐστιν Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος λογογράφος, ὀνομάζων αὐτὴν πόλιν Ἑλλήνων Θρακῶν (1) καὶ δεύτερος Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς λογογράφος, ἀκμάσας ἐν ἀρχῇ τοῦ 5' αἰῶνος, μνημονεύει τῆς Θέρμης ὡς πόλεως παραλίας καὶ οὐδὲν πλέον (2), ἐξ ὧν ἐξάγεται ὅτι ἡ Θέρμη

(1) Ἐκατ. ἀποσπ. 116. παρὰ Στεφαν. Β. ἐν λ. Χαλάστρα, πόλις Θράκης περὶ τὸν Θερμαῖον κόλπον. Ἐκαταῖος Εὐρώπη. «Ἐν δ' αὐτῇ Θέρμῃ πόλις Ἑλλήνων (Θρηίκων), ἐν δὲ Χαλάστρῃ πόλις Θρηίκων».

(2) Σκυλακ. Περ. «Ἀξιὸς ποταμὸς, Ἐχέδωρος ποταμὸς, Θέρμη πόλις, Δίνεια Ἑλληνίς».

ἔστι προγενεστέρα τοῦ 5' αἰῶνος π. Χ., ἐντελῶς ὁμως ἀγνοεῖται πότε καὶ ὑπὸ τίνος ἐκτίσθη. Μετὰ δὲ τούτους πολλάκις ἀναφέρει αὐτὴν ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ἱστορῶν ὅτι ἡ Θέρμη ἦν ἐπισημοτέρα τῶν ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ κειμένων πόλεων, ἐξ ἧς καὶ ὁ κόλπος αὐτὸς ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν (1) καὶ ὅτι ὁ Ξέρξης ἐξ Ἀκάνθου διέταξε τοὺς στρατηγούς μετὰ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ νὰ περιμένωσιν αὐτὸν ἐν Θέρμῃ, εἰς τὴν ὁποίαν, περιπλέων τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἐκ τῶν πόλεων ναῦς καὶ στρατὸν συναθροίζων, ἀφίκετο ὁ Περσικὸς στόλος καὶ ἐστρατοπέδευσε μέχρι τοῦ Ἀξιοῦ (2). Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας καὶ ὁ Ξέρξης αὐτὸς μετὰ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ, ἀναχωρήσας ἐξ Ἀκάνθου καὶ διὰ τῆς Παιονίας καὶ Κρηστωνίας πορευόμενος κατὰ ξηρὰν, ἔφθασεν εἰς τὴν Θέρμη καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐν αὐτῇ, ἐξετάθη δὲ ὁ στρατὸς μέχρι τοῦ Λουδίου καὶ Ἀλιάκμονος ποταμοῦ, ὅτε λέγεται ὅτι ὁ Ἐχέδωρος ποταμὸς δὲν ἐξήρκεσεν εἰς πόσιν τοῦ στρατοῦ (3). Ὁ δὲ Ξέρξης ἐδρεύων ἐν Θέρμῃ ἐθεᾶτο τὰ οὐρανομήκη ὄρη τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας αὐτὸς μὲν ἀπῆλθε κατευθυνόμενος διὰ τῆς Θεσσα-

(1) Ἡροδοτ. 7, 121. «Ξέρξης δὲ ἐκ τῆς Ἀκάνθου ἐντειλάμενος τοῖσι στρατηγοῖσι τὸν ναυτικὸν στρατὸν ὑπομένειν ἐν Θέρμῃ, ἀπῆκε ἀπ' ἐωυτοῦ τὰς νέας πορεύεσθαι, Θέρμη δὲ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ οἰκημένη, ἀπ' ἧς καὶ ὁ κόλπος οὗτος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει.»

(2) Ὁ αὐτὸς 123. «Ὁ δὲ ναυτικὸς στρατὸς... ἐπλυνε ἐς τὸ προειρημένον, παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχέων πολλῶν τῇ Παλλήνῃ, ὀμουρεουσέων δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ... πλώων δὲ ἀπίκετο ἐς τὴν προειρημένην Θέρμη». 124. «Ὁ μὲν δὲ ναυτικὸς στρατὸς αὐτοῦ περὶ Ἀξιὸν ποταμὸν καὶ πόλιν Θέρμη... περιμένων βασιλέα ἐστρατοπεδεύετο».

(3) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι. «Ξέρξης δὲ καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐπορεύετο βουλόμενος ἐς τὴν Θέρμη ἀπικέσθαι. Ἐπορεύετο δὲ διὰ τῆς Παιονικῆς καὶ Κρηστωνικῆς ἐπὶ ποταμὸν Ἐχέδωρον». 127. «Ὡς δὲ ἐς τὴν Θέρμη ἀπίκετο ὁ Ξέρξης ἴδρυσεν αὐτοῦ τὴν στρατιήν. Ἐπέσχε δὲ ὁ στρατὸς αὐτοῦ στρατοπεδεύμενος τὴν παρὰ θάλασσαν χώραν τοσὴνδε, ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος... τῶν δὲ... ποταμῶν ἐκ Κρηστωνίης ῥέων Ἐχέδωρος μῦνος οὐκ ἀντέγρησε τῇ στρατιῇ πινόμενος, ἀλλ' ἀπέλιπε».

λίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὃ δὲ Περσικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ τῆς Θέρμης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν (1).

Τοσοῦτον δὲ σπουδαίαν παριστῶντος τοῦ Ἡροδότου τὴν Θέρμην, ἣτις κατὰ προτίμησιν τῶν λοιπῶν ἐξελέχθη ὡς κέντρον καὶ δομητήριον τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὃ Θουκυδίδης δις μόνον λαμβάνει ἀφορμὴν νὰ μνημονεύσῃ αὐτῆς, ἱστορῶν πρῶτον μὲν ὅτι ἡ Θέρμη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Περσῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος Μακεδονικὴ γενομένη ἀπὸ τοῦ 453 π. Χ., κατελήφθη τῷ 431 π. Χ. ὑπὸ χιλίων Ἀθηναίων ὀπλιτῶν (2), δεύτερον δὲ ὅτι ἀκολούθως διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἀβδηρίτου Νυμφοδώρου ἀπεδόθη ἡ Θέρμη τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας Περδίκκᾳ τῷ 429 π. Χ. διὰ τὴν μετ' αὐτῶν συμμαχίαν (3). Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 360 οὐδεμία γίνεται μνεία αὐτῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὅτε ἐν ἔτος πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἀναβάσεως τοῦ Φιλίππου ἐν ταῖς τότε ταραχαῖς τοῦ κράτους κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Πausanίας κατὰ τὴν μεμονωμένην μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δίσχινου (4). Διὰ δ' ἀπορον φαίνεται μοι ὅτι ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς Θεσσαλονίκης (360—315 π. Χ.) οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῆς Θέρμης, καὶ ἐκ τῆς παντελοῦς ταύτης σιωπῆς τῶν ἀρχαίων ἐπὶ 45 ἔτη εὐλόγως δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ δυοῖν θάτερον ἢ ὅτι κατεστράφη ἐντελῶς, ἢ ὅτι ἐκπεσοῦσα τῆς προτέρας ἀκμῆς, ἀση-

(1) Ὁ αὐτὸς 128. «Ξέρξης δὲ ὄρεων ἐκ τῆς Θέρμης οὔρεα τὰ Θεσσαλικά τὸν τε Οὐλυμπον καὶ τὴν Ὀσσαν. ὃ δὲ ναυτικὸς Ξέρξῃ στρατὸς ὀρμεθόμενος ἐκ Θέρμης πόλιος παρέβαλε. . . 183. «Ἐνταῦθα οἱ βάρβαροι. ὀρμηθέντες αὐτοὶ ἐκ Θέρμης ἐπέπλων πάσῃσι τῆσι νηυσὶ ἑνδεκα ἡμέρας μετὰ τὴν βασιλέως ἐξέλασιν ἐκ Θέρμης».

(2) Θουκυδ. 1, 61 «Οἱ ἀφικόμενοι ἐς Μακεδονίαν πρῶτον καταλαμβάνουσι τοὺς προτέρους χιλίους Θέρμην ἄρτι ἡρηκότας καὶ Πύδναν πολιορκούντας».

(3) Ὁ αὐτὸς 2, 29. «ξυνεβίβασε δὲ καὶ τὸν Περδίκκᾳ τοῖς Ἀθηναίοις καὶ Θέρμην αὐτῷ ἔπεισεν ἀποδοῦναι».

(4) Δίσχιν. περὶ Παραπρ. 34, 36. «Εἰληφότος δὲ Ἀνθεμοῦντα καὶ Θέρμαν καὶ Στρέφαν καὶ ἄλλ' ἄττα χωρία».

μος ἐγένετο καὶ ἐπομένως ἀκατανόμαστος. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συντόμῳ περὶ τῆς Θέρμης μέχρι τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἐμφανίσεως τῆς Θεσσαλονίκης.

Νῦν δὲ ἰδρυθείσης ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου τῆς νέας πόλεως, πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ τῶν δύο πόλεων ἡ σχέσις, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὁποίας δύο μόνον ἀρχαίων συγγραφέων αἱ μαρτυρίαι δύνανται νὰ ἔχωσι βαρύτητα καὶ ἰσχὺν ἐπὶ τοῦ τεθέντος ζητήματος, ὡς πλησιεστέρων εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχὴν καὶ ὡς ἀξιοπιστοτέρων. Συγχρόνων δὲ μαρτυρίαν οὐδεμίαν ἔχομεν. Οἱ δὲ προμνημονευθέντες εἰσὶν Στράβων ὁ τῆς γεωγραφίας πατὴρ (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος (23—79 μ. Χ.).

Ἀλλὰ τοῦ μὲν πρώτου, ἐπειδὴ μέγα μέρος τοῦ ἐβδόμου βιβλίου, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ Μακεδονία καὶ Θράκη, δυστυχῶς ἀπωλέσθη, καὶ μόνον ἀποσπάσματα τοῦ κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα μ. Χ. ἀκμάσαντος ἐπιτομέως αὐτοῦ περιεσώθησαν ἡμῖν, ἡ ἔμμεσος μαρτυρία αὐτοῦ μικρὰν παρέχει ἀσφάλειαν εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῦ. Οὐχ ἦττον ὅμως δέον νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν βάσανον 4 μόνον ἀποσπάσματα (20. 21. 23. 24.), ἐν οἷς καὶ μόνον γίνεται λόγος περὶ Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης. Τούτων δὲ τὰ μὲν δύο (20. 23.) σχεδὸν ταυτίζονται (1), ἱστοροῦντα ὅτι ὁ Ἀξιὸς ἐκβάλλει μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης καὶ ὡς τοιαῦτα μηδεμίαν σημασίαν ἔχουσιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι.

Τῶν δὲ λοιπῶν δύο τὸ μὲν 24 διαρρήδην λέγει ὅτι ἡ Θεσσαλονίκη πρότερον ἐκαλεῖτο Θέρμη (2) καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μόνη ἀρχαία μαρτυρία τοῦ ἐπιτομέως περὶ τῆς ταυτότητος τῶν δύο πόλεων, ἐφ' ἧς στηρίζονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ ἐπιτομέως Βυζαντινῶν καὶ οἱ νεώτεροι γεωγράφοι, πινακογράφοι καὶ ἱστορικοί. Ὅτι μὲν ἐν γένει τὰ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι

(1) Στραβ. 330. ἀποσπ. 20. «Ὁ Ἀξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης». 23. «Ὁ Ἀξιὸς. . . ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης».

(2) Ὁ αὐτὸς ἀποσπ. 24. «Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἣ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δὲ Κασσάνδρου. . . μετόπισε δὲ τὰ περίεξ πολίχνια εἰς αὐτήν, οἷον Χαλάστραν, Αἰνεαν, Κισσὸν καὶ τια ἄλλα».

λεγόμενα νοσοῦσι καὶ θεραπείας χρῆζουσιν, εὐκόλως δύναται τις νὰ διίδη πρῶτον μὲν ἐκ τῆς ἀφορήτου ταυτολογίας καὶ παλιλογίας τῶν δύο προηγουμένων ἀποσπασμάτων ἤτοι τοῦ 20 καὶ τοῦ 23, ὧν τὸ μὲν λέγει «Ὁ Ἀξιὸς ἐκδίδωσι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης»· τὸ δὲ 24 αὖ Ὁ Ἀξιὸς . . . ἐξίησι μεταξὺ Χαλάστρας καὶ Θέρμης», ἣν ἐὰν θελήσῃ τις νὰ ἀποδώσῃ τῷ πατρὶ τῆς γεωγραφίας, ἀδικεῖ τὰ μέγιστα αὐτόν. Δεύτερον δὲ ἐκ τῆς μεγάλης συγχύσεως καὶ διαφωνίας περὶ τῶν αὐτῶν πραγμάτων, ἣτις ἐμφαίνεται ἐν τοῖς λοιποῖς τρισὶν ἀποσπάσμασιν οἷον ἐν τῷ 23· «Ὁ Ἀξιὸς διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν ἐξίησι», ὅπερ φύσει ἀδύνατόν ἐστι γενέσθαι καὶ ἐπομένως διορθωτέον εἰς τὸ «Ὁ Ἀξιὸς παραλαβὼν τὸν Ἐριγῶνα ποταμὸν καὶ διαιρῶν τὴν τε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξίτιδα γῆν ἐξίησι». Διότι ὁ Ἀξιὸς πρὸς βορρᾶν τῶν δύο ἐπαρχιῶν Βοττιαίας καὶ Ἀμφαξίτιδος παραλαμβάνει τὸν Ἐριγῶνα, καὶ οὕτω συνηνωμένος ῥέων πρὸς νότον, διαιρεῖ αὐτὰς καὶ οὐχὶ τανάπαλιν, ὡς ἱστορεῖ ὁ ἀδέξιός ἐπιτομεὺς, ἀντιστρέφων καὶ ἀνατρέπων τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Ἡ δὲ διαφωνία συνοδευομένη καὶ αὐθις μετὰ τῆς ταυτολογίας καὶ παλιλογίας παρατηρεῖται ἐν τοῖς ὑπολοίποις ἀποσπάσμασιν ἤτοι ἐν τῷ 21· «Εἶτα Θεσσαλονίκηια Κασσάνδρου κτίσμα . . . Ἐπωνόμασε δὲ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς Θεσσαλονίκης Φιλίππου δὲ τοῦ Ἀμύντου θυγατρὸς καθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἐξ καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς ἓν. Ἡ δὲ μητρόπολις τῆς νῦν Μακεδονίας ἐστὶ. Τῶν δὲ συνοικισθειῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός». Καὶ ἐν τῷ μεθεπομένῳ 24· «Ὅτι μετὰ τὸν Ἀξιὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐστὶ πόλις, ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο. Κτίσμα δ' ἐστὶ Κασσάνδρου, ὃς ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, παιδὸς δὲ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου ὠνόμασε· μετώκισε δὲ τὰ περίξ πολίχνια εἰς αὐτήν, οἷον Χαλάστραν, Αἴνειαν, Κισσὸν καὶ τινὰ ἄλλα».

Ὅτι δὲ ταῦτα, οὕτως ἔχοντα, ἀδύνατον νὰ ἀποδοθῶσι τῷ Στράβωνι καὶ ὅτι εἰσὶν ἄστοχα κατασκευάσματα τοῦ ἐπιτομέως,

ἀρυσθέντα ἐκ τῶν Στράβωνείων χειρογράφων, ἀπλῆ ἔρευνα καὶ παράθεσις τοῦ περιεχομένου αὐτῶν δύναται νὰ πείσῃ τὸν προσεκτικὸν ἀναγνώστην περὶ τούτου, εὐκόλως παρατηροῦντα ὅτι τὸ μὲν 24 ἀπόσπασμα πλεονεκτεῖ τοῦ 21 μόνον κατὰ τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν «ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο», τὸ δὲ 21 ὑπερέχει τοῦ 24 1) κατὰ τὸ «καθελὼν τὰ ἐν Κρουσίδι πολίσματα καὶ τὰ ἐν τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ περὶ ἐξ καὶ κ' καὶ συνοικίσας εἰς ἓν» ἔνθα καλῶς ὀρίζεται καὶ ἡ θέσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτισμάτων καὶ ὁ συνοικισμὸς αὐτῶν, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 ἀορίστως ἀναφέρεται ὅτι μετώκισε τὰ περίξ πολίχνια εἰς αὐτήν καὶ οὐδὲν πλέον· 2) κατὰ τὸ «Τῶν δὲ συνοικισθειῶν ἦν Ἀπολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκὸς καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός», ἐν ᾧ ὀνομαστὶ μνημονεύονται ἐξ τὰ κυριώτερα πολίσματα, καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ἐστὶν ὅτι καὶ ἡ Θέρμη ἀναφέρεται ὡς μία τῶν συνοικισθειῶν ἐν τῇ νεοκτίστῳ πόλει, ἐν ᾧ ἐν τῷ 24 τρία μόνον πολίσματα μνημονεύονται ἢ Χαλάστρα, ἢ Αἴνεια καὶ ἢ Κισσός καὶ τὰ λοιπὰ ἐντελῶς ἀγνοοῦνται. Τῶν δὲ ἀποσπασμάτων τούτων τὸ μὲν 21 περιέχεται ἐν τῷ Βατικανῷ χειρογράφῳ, ὅπερ πληρέστερον, ἀκριβέστερον καὶ περιεκτικώτερόν ἐστιν (1), τὸ δὲ 24 ἐν τῷ Παλατίνῳ χειρογράφῳ, ὅπερ ἀπεδείχθη ἤδη ἐλλιπέστατον.

Ταύτην τοίνυν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ 21 ἀποσπάσματος πρὸ ὀφθαλμῶν τιθεμένῳ, φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἀναφορικὴ πρότασις «ἢ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος καὶ παρεμβεβλημένη ἐστὶ, πρῶτον μὲν ὡς μὴ περιεχομένη ἐν τῷ περιεκτικωτέρῳ καὶ ἀκριβεστέρω ἀποσπάσματι, δεύτερον δὲ ὅτι ἐν τούτῳ ἡ Θέρμη ῥητῶς ἀναφέρεται ὡς μία τῶν πόλεων, ὡς καθελὼν ὁ Κασσάνδρος καὶ τοὺς

• (1) Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ Ταφέλιος ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Στράβωνος σελ. 17. σημ. 41. «In enumerandis urbibus, quarum incolae in urbem s. novam s. instauratam transpositi sunt, Vaticanus uberius Palatino est tum quoad summam oppidorum, tum quoad eorum nomina. Sunt urbes XXVI, quarum potiores significantur, et quidem praeter eas, quas Palat. habet: Apollonia, Therma, Garescus».

κατοίκους αὐτῶν μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν Θεσσαλονίκην συνώκισε, καὶ οὐχὶ τὴν Θέρμην μετοικίσας εἰς τὴν Θέρμην συνώκισεν, ὅπερ ἀτοπώτατον καὶ φύσει ἀδύνατόν ἐστιν. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ οὐχὶ ἄλλως, μαρτυρεῖ ἕτερον παράδειγμα, ἀναφερόμενον εἰς τὸν αὐτὸν Κάσσανδρον, ὅστις αὐτὸ τοῦτο ἔπραξε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος 316 π. Χ. καὶ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ὅπου ὡσαύτως νέαν ἵδρυσε πόλιν καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσεν αὐτὴν Κασσάνδρειαν, καίπερ τῆς παρακειμένης Ποτιδαίας ἐξανδραποδισθείσης μὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ 357, ὑφισταμένης ὅμως καὶ οἰκουμένης ἔτι ὑπ' Ὀλυνθίων κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Διοδώρου «Κάσσανδρος δὲ ἔκτισε πόλιν ἐπὶ τῆς Παλλήνης ὀμώνυμον αὐτοῦ Κασσάνδρειαν, εἰς ἣν τὰς τε ἐκ τῆς χερσονήσου πόλεις συνώκισε καὶ τὴν Ποτίδαιαν, ἔτι δὲ τῶν σύνεγγυς χωρία οὐκ ὀλίγα κατώκισε δὲ εἰς αὐτὴν καὶ τῶν Ὀλυνθίων τοὺς διασωζομένους, ὄντας οὐκ ὀλίγους» (1). Ἐνταῦθα προφανέστατα βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ὁ Κάσσανδρος ἔκτισε νέαν πόλιν, ὅτι εἰς αὐτὴν μετοικίσας τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων τῆς Παλλήνης, τῆς Ποτιδαίας αὐτῆς, τῶν παρακειμένων χωρίων καὶ πολλοὺς Ὀλυνθίους, συνώκισεν εἰς τὴν Κασσάνδρειαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ποτίδαιαν, ἣν ἐσφαλμένως πάντες οἱ νεώτεροι ταυτίζουσι τῇ Κασσάνδρειᾳ.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἂν μὴ νόθον θελήσῃ τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν περὶ τῆς ταυτότητος τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης μαρτυρίαν τοῦ ἐπιτομέως, ἐξ ἅπαντος ὅμως ὑποπτον πρέπει νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν, καὶ ὡς τοιαύτη ἀδύνατός ἐστι νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις καὶ θεμέλιον ἱστορικῆς ἀληθείας. Καὶ εἰ μὲν οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν εἶχομεν περὶ τοῦ ἐναντίου, οὐδόλως ἐδικαιούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν ταύτην ὡς ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ μόνον ὡς εἰκασίαν ὠφείλομεν νὰ προβάλωμεν. Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχει εὐτυχῶς πολλῶ σπουδαιότερα καὶ βαρυτέρα τῆς τοῦ

(1) Διοδωρ. 19, 52, ὅρα καὶ 16, 8. «Οὐ μὴν, ἀλλ' ὁ Φίλιππος Ποτίδαιαν ἐκπολιορκήσας. . . Τὴν δὲ πόλιν ἐξανδραποδισάμενος παρέδωκε τοῖς Ὀλυνθίοις δωρησάμενος ἅμα καὶ τὰς κατὰ τὴν χώραν κτήσεις».

κατὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἀκμάσαντος ἐπιτομέως περὶ τῆς ἐμφατικῆς διακρίσεως τῆς Θέρμης καὶ Θεσσαλονίκης ὡς δύο διαφόρων πόλεων, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εὐλόγως καὶ δικαίως δυνάμεθα νὰ ἀποκηρύξωμεν τὴν τοῦ ἐπιτομέως ὡς νόθον καὶ παρεμβεβλημένην καὶ ἀνενδοιάστως νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῆς ἰσχυροτέρας καὶ βεβαιότερας. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου, συγγραφῆς, ὡς γνωστὸν, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν α' μ. Χ. αἰῶνα (23—79) ἢ γεννηθέντος τὸ ἐπόμενον ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Στράβωνος (66 π. Χ.—24 μ. Χ.) καὶ ἐπομένως κατὰ 9 αἰῶνας ἀρχαιότερου τοῦ ἐπιτομέως καὶ πλησιεστάτου εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἡμῶν γεγονότος, ὃς διαρρήδην διαστέλλει τὴν Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης: «In ora sinus Macedonici Chalastra, et intus Phileros, Lete, medioque flexu litoris Thessalonica liberae conditionis. Ad hanc a Dyrrhachio CXIV millia passuum. Therme» (1).

Ὁ Πλίνιος συγγραφεὺς σπουδαιότατος (scriptor gravissimus κατὰ Ταφέλιον) ἀναντιρρήτως ἐγίνωσκε κρεῖττον παντὸς ἄλλου τὰ περὶ Θεσσαλονίκης καὶ Θέρμης καθ' ὅσον ἡ Μακεδονία ἦν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ ἡ Θεσσαλονίκη διετέλει πρωτεύουσα αὐτῆς καὶ ἔδρα τῶν Ῥωμαίων ἀνθυπάτων καὶ ἀρχόντων, ἐν ἣ ὁ περιώνυμος ῥήτωρ Κικέρων ἐξορισθεὶς τῷ 58 π. Χ. εὔρεν ἄσυλον καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον διέτριψεν ἐν αὐτῇ. Ἐνεκα δὲ τῶν περιστατικῶν τούτων φαίνεται μοι ἡ τοῦ Πλινίου μαρτυρία ἀξιοπιστοτέρα οὐ μόνον τῆς τοῦ ἐπιτομέως, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Στράβωνος αὐτοῦ, εἰ περιεσώζετο ἡμῖν τοιαύτη, ἄτε μηδόλως ἐπισκεφθέντος τὰ μέρη ταῦτα.

Τῷ δ' ἐπιτομῆ τοῦ Στράβωνος φαίνονται μοι ἐπόμενοι καὶ ὅσοι τῶν Βυζαντινῶν μνεῖαν ποιοῦνται αὐτῆς, οἵτινες ἀρχαίζουσιν σπουδάζοντες καὶ ἐλάχιστα περὶ τῆς ἀληθείας καὶ ἀκριβείας φροντίζοντες, οὐ μόνον Θέρμην καλοῦσι τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἐπινοοῦσιν ὀνόματα ἵνα φαίνωνται μάλα ἀρχαίζοντες καὶ κλασικίζοντες, οὕτω π. χ. ὁ μὲν Ζωναρᾶς καὶ Τσέτσης

(1) Plin. II. N. 4, 40, (17).

(1) ὀνομάζουσιν αὐτὴν Ἡμαθίαν, ὃ δὲ Στέφανος Βυζάντιος καὶ ὁ Μ. Ἐτυμολόγος (2) Ἀλίαν, καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης, καίπερ γράφων ἱστορίαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλειστάκις ὅμως καὶ σχεδὸν πανταχοῦ τὴν Θεσσαλονίκην καλεῖ Θέρμην καὶ οὐχὶ τῶ ἐν κοινῇ χρήσει ὀνόματι (3), καὶ ὁ Μαλαλᾶς πληθυντικῶς Θέρμας (4). Μόνος δὲ ὁ Προκόπιος διακρίνει τὴν Θέρμην ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, ἴσως κατὰ τύχην συμφωνῶν τῶ Πλινίῳ (5).

Οὕτω δὲ συγχέοντες τὰ πράγματα, πρὸς ἀλλήλους διαφωνοῦντες καὶ ἀντὶ ἐνὸς ἢ δύο τὸ πολὺ τέσσαρα ἀπονέμοντες ὀνόματα τῇ νεοδημῶν πόλει τοῦ Κασσάνδρου, ἀπαλλάττουσιν ἡμᾶς πάσης περαιτέρω συζητήσεως περὶ τῆς ἀξιοπιστίας αὐτῶν ἐν τῷ ἡμετέρῳ ζητήματι, ὅπερ ἐλύθη ἤδη ὀριστικῶς διὰ τῆς μόνης ἡμῖν περιωθείσης ἀρχαίας μαρτυρίας τοῦ Πλινίου, ἧς ἡ δύναμις μένει ἐδραία καὶ ἀκλόνητος, ἕως ἂν ποτε εὕρεθῇ ἄλλη τις μαρτυρία σπουδαιότερα καὶ πολυτιμότερα ταύτης.

Ἄλλ' οὕτω τεθέντος ὡς ἀληθοῦς καὶ ἀναμφισβητήτου ἤδη ὅτι ἡ Θέρμη διάφορός ἐστι τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὅτι αὕτη ἰδρύθη οὐχὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Θέρμης, ἀλλ' ἐπ' ἄλλης κατὰ τὸ μᾶλ-

(1) Τσέτσ. ἱστορ. 12, 26. «Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκουν, ἢ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Ἐν δὲ ταῖς Χιλ. 13, 306, ἀντιφάσκων ἑαυτῷ καλεῖ Θέρμην. Ζωναρ. ἱστορ. 12, 26. «Θεσσαλονίκην... ἢ πάλαι μὲν Ἡμαθία καλεῖσθαι λέγεται». Tafel Thessal. p. iv. «Idem repetitur in Schedis mis. Angeli Aprotii apud Wassium ad Thucyd. 1, 61. «Θέρμη ἢ Θεσσαλονίκη καὶ Ἡμαθία. Quod ultimum quis sibi persuadebit».

(2) Στεφαν. Β. ἐν λ. Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ἧτις ἄρα ἐκαλεῖτο Ἀλία Κασσάνδρου κτίσμα». Μ. Ἐτυμολ. σ. 447, 33.

(3) Λ. Χαλκοκονδ. ἱστορ. 23, 24 καὶ ἄλλαχοῦ, περὶ οὗ Tafel Thessal. p. xi. «Idem Laonicus Epidamni, Byzantii, Hellenum nomine utitur, numquam Dyrrachii, Constantinopoleos, Romanorum (i. e. Graecorum). Sunt archaismi hominis docti capta perditaque patria ad nominum incunabula recutrentis, antiquiorem regni Byzantini scriptorem aliquem ita locutum nondum ego inveni praeter epitomatores Strabonis lib. vii».

λον καὶ ἦττον ἀπεχούσης, ἀναφύεται τὸ ζήτημα πρὸς ποῖον μέρος τῆς Θεσσαλονίκης ἔκειτο ἡ Θέρμη καὶ πόθεν ἔσχε τὸ ὄνομα τοῦτο. Τὸ μὲν πρῶτον τῶν ζητημάτων τούτων λύεται ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου, ὃς ὁ Περσικὸς στόλος ἐξ Ἀκάνθου ὀρμώμενος περιέπλεε καὶ ἐξ αὐτῶν παρελάμβανε ναῦς καὶ στρατὸν, ὧν τελευταία ἐστὶν ἡ Αἴνεια (1) καὶ μετ' αὐτὴν ἡ Θέρμη, πρώτη πόλις τῆς Μυγδονίας πρὸς τὴν Παλλήνην. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἔκειτο πλησίον τοῦ ὀρμῶντος Αἰναίου ἀκρωτηρίου, ἡ δὲ Θέρμη πρὸς βορρᾶν ταύτης παρὰ τῷ λιμένι τῷ σχηματιζομένῳ ἐκ τοῦ ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς ἐκτεινομένου εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον Αἰναίου ἀκρωτηρίου (2). Τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆς ἐλήφθη ἐκ τοῦ πράγματος ἦτοι ἐκ τῶν θερμῶν ἀλατούχων καὶ θειούχων ὑδάτων, ἅπερ καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ (3) παρὰ τὸ χωρίον Σέδες, ἔνθα προσέτι παρατηροῦνται καὶ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, καὶ ταῦτα οὐδεμίᾳ ἄλλῃ πόλει ἀνήκουσιν ἢ τῇ Θέρμῃ. Διότι μεταξὺ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Αἰνείας οὐδεμίᾳ ἄλλῃ ἀναφέρεται ὑπάρξασά ποτε ἔτι δὲ πρὸς νότον τῆς Θεσσαλονίκης καταλέγει αὐτὴν καὶ Πλίνιος. Κατὰ ταῦτα δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ Βατικανοῦ ἀποσπάσματος, καθ' ἣν μία τῶν 26 πόλεων, ὧν τοὺς κατοίκους ὁ Κασσάνδρος μετοικίσας εἰς τὴν νεόκτιστον πόλιν, συνώκισεν, ἦν καὶ

(1) Ἡροδότης. 7, 123. «Παραλαμβάνων στρατιὴν καὶ ἐκ τῶν προσεχέων τῇ Παλλήνῃ πόλιων, ὀρμῶντος δὲ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ. Τῆσι οὐνόματα ἔστι τάδε, Λίπαξος, Κώμβρεια, Λίσαι, Γίγωνος, Κάμψα, Σμίλα, Αἴνεια... Ἀπὸ δὲ Αἰνείης... εἰς αὐτὸν τε τὸν Θερμαῖον κόλπον ἐγένετο τῷ ναυτικῷ στρατῷ ὁ πλόος καὶ γῆν τὴν Μυγδονίην, πλώων δὲ ἀπίκετο ἕς τε τὴν προειρημένην Θέρμην καὶ Σίνδον τε πόλιν καὶ Χαλάστρην ἐπὶ τὸν Ἀξιὸν ποταμόν».

(2) Felix Beaujour Tabl. de Commerce de la Grèce vol. 1, p. 20. «Le grand Bournou est à trois lieues du port et fait en mer une Saillie de plus d'une lieue». Tafel Thessal. p. 248. «Horum majus horarum trium vel amplius spatio a Thessalonica disunctum est, atque in mare procurrit per unam horam».

(3) Pocock Beschr. des Morgenlands vol. 3, p. 243. «Vier Meilen von Salonica giebt es auf eben der Strasse Bäder, deren».

ἡ Θέρμη ατῶν δὲ συνοικισθειςῶν ἦν ᾿Απολλωνία καὶ Χαλάστρα καὶ Θέρμα καὶ Γαρησκός καὶ Αἴνεια καὶ Κισσός».

᾿Εκ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων ἐξάγεται

1) Ὅτι ἡ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Παλατίνου χειρογράφου ἀναφορική πρότασις «ἡ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο» νόθος ἐστὶ καὶ οὐ τοῦ Στράβωνος, ὡς οὕτω μεμονωμένη καὶ μὴ περιεχομένη ἐν τῷ πληρεστέρω καὶ ἀκριβεστέρω ἀποσπάσματι τοῦ Βατικανοῦ χειρογράφου.

2) Ὅτι τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο διαρρήδην ἀναφέρει τὴν Θέρμην ὡς μίαν τῶν 26 συνοικισθειςῶν πόλεων, οὐχὶ εἰς τὴν Θέρμην πάλιν, ἀλλ' εἰς τὴν νεόδμητον πόλιν τοῦ Κασσάνδρου.

3) Ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Πλινίου, ἐγκρίτου συγγραφέως, ἀνήκοντος εἰς τὸν 1 αἰῶνα μ. Χ., προγενεστέρου τοῦ ἐπιτομέως κατὰ 9 αἰῶνας καὶ διαρρήδην διακρίνοντος τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τῆς Θέρμης, ἀξιοπιστοτάτη ἐστὶ μὴ δυναμένη νὰ προσβληθῇ ὑπ' ἄλλης τινός.

4) Ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν, καλούντων τὴν Θεσσαλονίκην Ἡμαθίαν, Ἀλίαν καὶ Θέρμην οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν.

5) Ὅτι οἱ ἀρχαῖοι λίαν ἔμπειροι ὄντες εἰς τὴν ἐκλογὴν θέσεων καταλλήλων πρὸς ἴδρυσιν πόλεων, κάλλιστα ἐξελέξαντο τὴν θέσιν τῆς Θέρμης, ἐξησφαλισμένην ὑπὸ τοῦ Αἰναίου ἀκρωτηρίου κατὰ τῆς προσβολῆς τῶν νοτίων ἀνέμων, ἐν ᾧ ὁ τῆς Θεσσαλονίκης λιμὴν μένει ἀνοιχτός αὐτοῖς ἐκ τοῦ ΝΔ μέρους.

6) Ὅτι ἐν τῇ ὑποδειχθείσῃ θέσει τῆς Θέρμης ὑπάρχουσι καὶ νῦν ἔτι θερμὰ ὕδατα, ἐξ ὧν ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ φαίνονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἐν ᾧ ἐν τοῖς καλλιτεχνικοῖς καὶ γραπτοῖς μνημείοις τῆς Θεσσαλονίκης οὐδὲν μέχρι τοῦδε εὐρέθη ἀνήκον εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν αὐτῆς, ἀλλὰ πάντα σχεδὸν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ,

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ.

1. Ἡ θέσις τοῦ ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος, πολιοῦχου Μαντινείας, δὲν εἶναι ὠρισμένη μέχρι τοῦδε ἀκριβῶς διὰ τὴν διαφωνίαν χωρίου τινός τοῦ νῦν κειμένου τοῦ Πausανίου (8, 10, 2), καθ' ὃ ἀπεῖχεν αὐὸ πρόσω σταδίου Μαντινείας», πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου (9, 8, 11, 11 καὶ 14), καθ' ἣν ἀπεῖχεν αὐτῆς «ἑπτὰ σταδίους».

Καὶ ὁ μὲν Λήκιος (Μωρ. 1, 111. 3, 49 καὶ 85), ἀκολουθῶν τῷ Πολυβίῳ, ἀποφαίνεται ὅτι τὸ διάστημα μεταξὺ Μαντινείας καὶ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἦν ἑπτὰ στάδια, ὁ δ' Ε. Κούρτιος (Πελ. 1, 240 καὶ 268, 9) ἀποδέχεται τὴν ὑπὸ Σχαιφέρου διόρθωσιν τοῦ παρὰ Pausaniam χωρίου «οὐ πρόσω σταδίου Μαντινείας» εἰς αὐὸ πρόσω 5' σταδίων Μαντινείας», καθάπερ καὶ ὁ Βουρσιανός (Γεωγρ. 2, 215, 4), ἀποδεχόμενος ὡς δυνατὴν καὶ τὴν διόρθωσιν τοῦ αὐτοῦ χωρίου εἰς «οὐ πρόσω ἑπτασταδίου».

Ἐξερευνήσας τὴν θέσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου, εὔρον ὅτι ἀληθεύει μὲν ἡ μαρτυρία τοῦ Πολυβίου, διεφθάρη δὲ τὸ προκείμενον χωρίον τοῦ Pausaniam ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἱεροῦ ἀπὸ Μαντινείας, ἐπειδὴ α') τὰ ἔσχατα τοῦ ὄρους Ἄλησιου, παρ' ἃ κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Pausaniam ἔκειτο τὸ Ποσειδῶν, ἀπέχουσι τῆς Μαντινείας ὑπὲρ τὰ ἑπτὰ στάδια· β') πεντεκαίδεκα σχεδὸν λεπτὰ ἐκ Μαντινείας, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς ἡμισυ σχεδὸν Ἀγγλικὸν μίλιον ἢ ἑπτὰ στάδια, κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ μεσημβρινοῦ πέρατος ἢ κατὰ Pausaniam ἐσχάτων τοῦ Ἄλησιου, ἀνεσκάφη μετ' ἄλλων ἀρχαίων ἐπιγραφῆ, μνημονεύουσα ὡς ἐπωνύμου «ἱερέως τοῦ Ποσειδῶνος Κορνηλίου Ἐπιτυχανίωνος» (α)· γ') ἡ θέσις, ἐν ἣ ἡ ἐπιγραφὴ ἀνεσκάφη, ἀπέ-

(α) Ἡ ὅλη ἐπιγραφὴ ἐστὶν ἡ ἐφεξῆς·

α' Ἐπὶ ἱερέως τοῦ Ποσειδῶνος
Κορνηλίου Ἐπιτυχανί-
ωνος Εὐσθία Συμμάχου
Μαντινικῆ Ἐλπίδριν

χει οὐ μόνον περὶ τὰ ἑπτὰ στάδια ἐκ Μαντινείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ πέντε ἀπὸ τοῦ τάφου τῶν Πελιάδων, ὅσα καὶ διεῖχον ἀπ' ἀλλήλων τὰ σημεῖα ταῦτα κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Πausανίου (8, 11, 1)· ἐν δὲ τῇ θέσει τῶν τάφων τῶν θυγατέρων τοῦ Πελίου ἔτι καὶ νῦν διακρίνεται τύμβος, ἥτοι σωρὸς γῆς κολωνοῦ δίκην, ἐπὶ τῷ ἐρημοκλησίῳ τῆς Παναγίας Φανερωμένης.

2. Ὁ Πausανίας (8, 10, 4) ἀναφέρει ὅτι ἀναφαίνεται ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος «θαλάσσης κῦμα», τὰ δ' αἷτια τῆς πλάσεως τοῦ μύθου τούτου δὲν ἐξητάσθησαν εἰσέτι (Alden. itin. σ. 280. Ross reis. im Pel. σ. 122).

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ποσειδίου, ἐπίπεδος καὶ εὐφυῆς πρὸς ἰππικὴν χρείαν (Πολύβ. 11, 12), ἐστὶ τὸ πεδῖον τῶν τριῶν τῶν πέντε ἐν Μαντινείᾳ μαχῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Θουκυδίδου, περιγράφοντος τὴν πρώτην (5, 64—74), γενομένην τῷ 418 π. Χ., Πausανίου, περιγράφοντος τὴν τετάρτην (8, 20, 5—8), γενομένην τῷ 243 π. Χ., καὶ Πολυβίου, περιγράφοντος τὴν πέμπτην (11, 11—18), γενομένην τῷ 206 π. Χ. καθ' ὃν (9, 8) καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας μάχης ἡ πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἐπαμι-

5 ἰδίαν θυγατέρα καὶ δού-
λην ἠλευθέρωσεν. ἐλευθέ-
ραν τε εἶναι καὶ αὐτεξούσι-
ον ἐπέτρεψεν, μηδενὶ μηδὲν
προσήκουσαν κατὰ μηδέ-
να τρόπον».

Ἐν στήλῃ μαρμάρου λευκοῦ ὕψους 0,65, πλάτους 0,33 καὶ πάχους 0,25, ὠκοδομημένη νῦν ἐν τῇ θύρᾳ τῆς οἰκίας Π. Κουρέτου ἐν χωρίῳ Χατζαλῆ.

Τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ τετάρτου μετ. Χ. αἰῶνος. Καὶ ἐν ἄλλῃ ἐπιγραφῇ Μαντινείας μνημονεύεται ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἰππίου Ποσειδῶνος ὡς ἐπώνυμος (Ross reis. im Pelop. σ. 122). Ἦσαν δ' ἐπώνυμοι καὶ ἄλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος οἱ ἱερεῖς (Δαμ. Πιετιφ. §§ 90, 153, 154 καὶ Dissen αὐτόθ. Ἐπιγρ. Φραντ. σ. 323—4). Ἀγνοῶ ἂν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἢ προεκδομένη ὑπ' ἄλλου· ἀλλ' ὅπωςδήποτε ἐστὶν ἀξία μνείας ἐπὶ τῷ προσδιορισμῷ τῆς τοποθεσίας ἐπισημοτάτου ἱεροῦ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος.

νῶνδου προέβη μέχρι Ποσειδίου (Λήκ. Μωρ. 3, 77 καὶ 84)· ἡ δὲ τρίτη ἐν Μαντινείᾳ μάχη βραχέως μνημονεύεται ὑπὸ Πλουτάρχου (Δημήτρ. 35), γενομένη τῷ 296 π. Χ. (Λήκ. Μωρ. 3, 86).

Ἔστι δ' ἡ περιοχὴ τοῦ Ποσειδίου μέχρι Μαντινείας καὶ ἡ ταπεινότερα τοῦ ὄροπέδιου Μαντινείας, κατακλυζομένη ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ὀφειως, διόπερ ἡ μὲν φύσις ἐπεδαφιλεύσατο αὐτῇ τρία βάραθρα κατὰ τὸ προκείμενον μέρος τοῦ Ἀλησίου, τυφλά νῦν, ἡ δὲ τέχνη τῶν παλαιῶν, ἐπίκουρος τῆς φύσεως, κατεσκεύασε τὴν τάφρον, ἐφ' ἧς ὁ Φιλοποίμην ἐφόνευσε τὸν Μαχανίδα (Πολύβ. 11, 18), πρὸς διοχέτους τῶν ἐπιπολαζόντων ὑδάτων οὐ μόνον εἰς τὰ παρακείμενα βάραθρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀντικειμένων προπόδων τοῦ ὄρους Μαινάλου.

Καὶ νῦν μὲν τὰ ὕδατα τῶν καλουμένων Συμβόλων (Πaus. 8, 54, 1—2), ἥτοι τοῦ νῦν Σαρανταποτάμου, μετοχετευθέντα κατὰ τὴν θέσιν Περπόρι, πέρασ οὔσαν τοῦ ὄρους Κρησίου καὶ τῆς βαθείας αὐτοῦ χαράδρας, δι' ἧς φέρονται, πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας σχεδὸν ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τινος Ὀθωμανοῦ Περιαλῆ, ἐπωνύμου τοῦ παρακειμένου χωρίου Πιαλίου, κατέχοντος τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς (Λήκ. Μωρ. 1, 90 καὶ 97. Ross reis. im Pelop. 67), διατελοῦσι ῥέοντα εἰς τὸν Ὀφιν καὶ Γαράτην ἢ Γαρεάτην (E. Κούρτ. Πελ. 1, σ. 249. Ross reis. im Pelop., σ. 71. Puill. Bobl. σ. 65), ἐνῶ πάλαι εἰργάζοντο πρῶτα τὸν ἄνω ῥοῦν τοῦ Ἀλφειοῦ κατὰ Πausανίαν (8, 54, 2), φερόμενα κατὰ παράδοσιν διὰ τῶν χωρίων Πιαλίου, σώζοντος μέχρι νῦν ἵχνη τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ τοῦ Ἀλφειοῦ, Κερασίτσης, Δεμοιρίου καὶ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν χωρίων Ἀγίου Σώστου καὶ Τσίβα παρὰ τὸ χωρίον Θάνα (ὑδωρ Πελασγ. = Ἀθάνα. Ἡ Θάνα δ' ἔτι καὶ νῦν πηγὴ ἐν Καφυάτιδι), εἰς τὰ βάραθρα τοῦ ὄρους Βορείου, ἔχοντα ἔκρυσιν εἰς Ἀσέαν (Πaus. αὐτ.).

Τὰ ὕδατα τοῦ Σαρανταποτάμου καὶ τὸ πάλαι ἠδύναντο ἐκ τέχνης νὰ λάβωσι τὸν νῦν ῥοῦν ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν μερῶν τῆς Τεγεάτιδος εἰς τὰ ἀνατολικά αὐτῆς ἢ εἰς Μαντινικὴν κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Ποσειδίου καὶ οὐχὶ βέβαια καὶ ἀνάπαλιν κατὰ τινὰ σημεῖωσιν παρὰ Πόππῳ ἐν Θουκυδίδῃ (5, 65, 4), λέγοντι περὶ

τῆς ὑπ' Ἁγίδος ἐκτροπῆς τοῦ ὕδατος τῆς Τεγεάτιδος ἀδοτέ-
ρωσε ἂν ἐσπίπτῃ καὶ ἐννοοῦντι τὴν ἔκτακτον μὲν τότε, τεχνι-
κὴν καὶ ἐχθρικὴν, διαρκῆ δὲ νῦν φορὰν αὐτοῦ κατὰ τὰ βάραθρα
τοῦ ὄρους Παρθενίου ἢ Μαντινικῆς, ὁπόθεν ἐστὶν ἀδύνατος ὕδα-
τος ἀναδρομῆ, διότι τὸ ἔδαφος ἀνέχει ἡρέμα πρὸς Τεγεάτιδα.

Ὁ Λήκιος (Μωρ. σ. 62—63) φρονεῖ ὅτι ὁ Ἁγίς ἐξέτρεψε τὰ
ὑδάτα τῆς Τεγεάτιδος εἰς Ἀργὸν πεδῖον, ἐνῶ ἐξέτρεψεν αὐτὰ
πρὸς τὴν περιοχὴν Ποσειδίου καὶ Μαντινείας, μεταξὺ δὲ ταύτης
καὶ Ἀργοῦ πεδίου ἐπιπροσθεῖ χῶρος ὑπέρτερος, ὃ τὸ πάλαι κα-
λούμενος Χορὸς Μαιρᾶς, δι' οὗ ὑπέλαβεν ὁ Λήκιος ὅτι ἔρρει καὶ
ὁ Ὀφίς εἰς Ἀργὸν πεδῖον, ὃν συνεργάζονται τὰ ὑδάτα Τεγεάτι-
δος καὶ τῆς ἄλλης Μαντινικῆς καὶ οὗ τὰ ὑδάτα οὐδεμίαν κοινω-
νίαν ἔχουσι πρὸς τὰ τοῦ Ἀργοῦ πεδίου, ἀλλὰ βάραθρα ἴδια πρὸς
ἔκρυσιν αὐτῶν εἰς Δίνην Ἀργολίδος κατὰ τὴν δόξαν τῶν πα-
λαιῶν (Παυσ. 8, 7, 2). Καὶ ὁ Ἀγησίπολις κατέφυγεν εἰς τὸ
στρατήγημα τοῦ Ἁγίδος τῷ 385 π. Χ. ἐκτρέψας τὰ ὑδάτα,
ῶν νῦν μέρος λιμνάζει ἐξ ἀβελτηρίας περὶ τὰς καταβόθρας τῶν
χωρίων Σιμιάδων καὶ Κάψα ἐν τοῖς πρόποσι τοῦ Μαινάλου, ἐπὶ
τὰ πλίνθινα τῆς Μαντινείας τείχη, διαρραγέντα καὶ διαλυθέντα
(Ξενοφ. Ἑλλ. 5, 2, 1—7. Παυσ. 8, 8, 6—9. Λήκ. Μωρ. σ.
68—77). Ὡστε ἢ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ποσειδίου συνάθροισις καὶ
ἐπιπόλασις τῶν ὑδάτων τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ὀφείως, τὰ ὑψάλ-
μυρα φρεατιαῖα ὑδάτα τῆς τοποθεσίας ταύτης, καὶ τὰ τυφλὰ
νῦν χάσματα αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ περὶ τὸ ἱερὸν στροφή καὶ δινώδης
καταφορὰ τῶν ὑετίων ὑδάτων ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἔδαφους
Τεγεάτιδος τε καὶ Μαντινικῆς, ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῦτο μὲν εἰς
τὴν ἀνέκαθεν (Παυσ. 8, 10, 2) ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως ταύτης τῷ
Ποσειδῶνι, δοτῆρι τῶν ὑδάτων, τοῦτο δ' εἰς τε τὴν ὀνομασίαν
τοῦ Ὀφείως καὶ τοῦ παρακειμένου τῷ Ποσειδίῳ Χοροῦ Μαιρᾶς,
καθ' ὃν καὶ ὑπάρχει ἡ γραμμὴ τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων
(Μαιρᾶς, maris λατ. μερῖά ἐβρ. Μερόη καὶ Μάρεια αἰγ.) εἰς Ἀρ-
γὸν πεδῖον καὶ περιοχὴν Ποσειδίου, καὶ εἰς τὴν πλάσιν τοῦ μύθου
περὶ ἀναφαινομένου θαλασσίου κύματος, καθὼς ὁπαί τινες φυσικαὶ
ἐπὶ βράχου καὶ φρέαρ ἀλμυροῦ ὕδατος εἰς τὴν ὑπαρξίν δῆθεν τῆς

Ἐρεχθίδος καλουμένης θαλάσσης ἐν Ἐρεχθείῳ, ἐνθα συνελα-
τρεύετο καὶ ὁ Ποσειδῶν Ἐρεχθεὺς ἐπονομαζόμενος (Παυσ. 1,
26, 5. 8, 10, 4. Ἡρόδ. 8, 55 ἐκδ. Stein. Ῥαγκ. Ἀρχ. 1, σ.
257. Πανταζῆ περιήγ. Ἀθηνῶν σ. 100—1).

Καὶ ἐν αἰγιαλῷ Αἰγίου, εἰς ὃ συναπώκησαν ἐξ Ἀθηνῶν Ἰω-
νες, τὸ ἱερὸν Ποσειδῶνος (Παυσ. 7, 24, 2) ἔκειτο παρ' ὑψαλμύ-
ρους πηγὰς καὶ ἀπὸ σεισμῶν σχηματισθέντας ὄχθους μεταξὺ
ἄνω καὶ κάτω πόλεως.

Ἐν Αἰγίῳ, τῇ 22 Αὐγούστου 1879.

Π. Α. ΚΟΜΝΗΝΟΣ,
γυμνασιάρχης αὐτόθι.

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ (*).

Ἄνεμόχολον οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν φαι-
νόμενον τι φυσικὸν εἰς μῆκος ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα ἐπιφαινόμενον.
Ἐχει δὲ ὄψιν πρασινοειδῆ λαμπράν. ὅταν οἱ ναυτικοὶ ἴδωσι τὸ
φαινόμενον τοῦτο, προλέγουσιν ὅτι μετ' ὀλίγας ὥρας ἢ τὸ πολὺ
μετὰ εἴκοσι καὶ τέσσαρας θὰ πνεύσῃ σφοδρὸς ἄνεμος ἢ ἀπ' αὐ-
τοῦ τούτου τοῦ μέρους τοῦ ὀρίζοντος, ὅθεν τὸ φαινόμενον φανε-
ροῦται ἢ ἀπὸ τοῦ ἀντιθέτου. Τὸ ἀνεμόχολον εἶναι σύνθετον ἐκ
τοῦ ἄνεμος καὶ χολή· τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος ὑποσημαίνει
προφανῶς τὸ χρῶμα τοῦ φαινομένου. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἤκουσα
καὶ παρὰ ναυτικῶν Σιφνίων ὥστε ἡ λέξις θὰ ἦναι ἴσως κοινὴ πᾶσι
τοῖς ναυτικοῖς τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Ἄντικρούστης οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ ἄνεμος, ὅστις πνέει
εὐθὺς ὡς παύσῃ τοῦ νὰ πνέῃ ὁ ἀντίθετος αὐτοῦ· οἷον ἐὰν πνεύσῃ

(*) Ἐκ τῆς ἀνεκδότου συλλογῆς τοῦ καθηγητοῦ Ἰωάννου Πρωτοδίκου.

νότος εὐθύς ὡς ὁ βορρᾶς παύση, ὁ νότος καλεῖται ἀντικρούστης, καθὼς καὶ ὁ βορρᾶς μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ νότου. Τὸ ὄνομα ἀντικρούστης παραγόμενον ἐκ τοῦ ἀντικρούω ἂν καὶ ἐκ τῶν ἀκραιφνεστάτων Ἑλληνικῶν λέξεων κατὰ τε τύπον καὶ σημασίαν, ὅμως δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης.

Ἄστοιβή· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ φυτὸν τι ἀκανθῶδες, φρύγανον, ὅπερ φυόμενον πλησίον τῶν τοίχων τῶν χωραφίων, ὧν οἱ γῦροι συνήθως μέουνσιν ἀκαλλιέργητοι, ἐνίοτε μὲν ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄλλοτε δὲ ἐφέρπει ἐπὶ τῶν τοίχων. ἐντεῦθεν ἐγένετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ, διότι προφανῶς παράγεται ἐκ τοῦ στείβω (στοιβή, ἀ-στοιβή). τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι μικρὰ καὶ σαρκώδη καὶ φύονται ἀκτινοειδῶς εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἀκάνθης, ἥτις εἶναι μακρὰ καὶ λεπτὴ ὡς βελόνη. ἐκ τῆς ἀκαρπίας τῆς ἀστοιβῆς λέγεται παροιμιακῶς τὸ ἐξῆς δίστιχον

σὰν κάμη ἢ ἀστοιβή καρπὸν καὶ ἀντίδωρον ἢ γῆρα
τότε θὰ πανδρευθῆς καὶ σὺ νὰ τὴν ἰδῆς τὴν μοῖρα.

Ὁ μὲν Βυζάντιος δὲν σημειώνει τὴν λέξιν ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης, ὁ δὲ Κοραῆς ἀναγράφει μὲν αὐτὴν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 4, σελ. 711, ἀλλὰ μὲ διάφορον τονισμόν ἀστοιβή καὶ συσχετίζει μὲ τὸ ἐν σελ. 545 τοῦ αὐτοῦ τόμου *στεβίδα* ἢ *στοιβίδα* λέγων ἀστοιβή ἑλλην. κατὰ τινὰς τὸ *poterium spinosum* τῶν σημερινῶν φυτολόγων, ἄλλοι ὅμως διστάζουσι. τὰ δύο τελευταῖα ὀνόματα ἐγὼ παντάπασιν ἀγνοῶ. Ἡ ἀστοιβή εἶναι ἄνευ ἀμφιβολίας ἡ τοῦ Θεοφράστου στοιβή, ἥτις καὶ φέως ἐκαλεῖτο, Φυτ. ἱστορ. 6, 1, 3 κατὰ δὲ καὶ παρὰ τὴν ἀκανθάν ἕτερον ἔχει φύλλον ὡς περ ἡ ὄνωνις καὶ ὁ τρίβολος καὶ ὁ φέως, ὃν δὴ τινες καλοῦσι στοιβήν· πρβλ. 1, 10, 4 καὶ 6, 4, 1. Καὶ ὁ παλαιὸς τοῦ Θεοφράστου ἐκδότης Schneider καὶ ὁ νεώτερος τῆς στερεοτύπου ἐκδόσεως Wimmer γράφουσιν ἐν τῷ πίνακι τῆς ἐκδόσεως αὐτῶν ποτὲ μὲν στοιβή ἄλλοτε δὲ στοιβή· καὶ τοῦτο ποιοῦσι συχνάκις. νομίζω ὅτι ὁ τονισμὸς τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἥτις σχεδὸν πανταχοῦ ὀρθοῦς διετήρησε τοὺς τόνους, δύναται καὶ ἐνταῦθα νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὴν τοῦ τόνου ἀσφάλειαν (ἀ-στοιβή, στοιβή).
· *Αὐλή*· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ὁ ἀγωγὸς, δι' οὗ εἰσάγεται

τὸ θαλάσσιον ὕδωρ εἰς τὰ διάφορα τῆς ἀλικῆς χωρίσματα, ἅτινα καλοῦνται πρασαί, πρασιαί, ἵνα πηχθῆ ἐν αὐταῖς εἰς ἄλας· εἶναι λοιπὸν ἐν τῇ ἀλικῇ ἡ αὐλή ὅ,τι ἐν τοῖς κήποις ὁ καλούμενος ναός (πρβ. Ἰδιωτικῶν σελ. 49). Ἀλλὰ πόθεν τὸ ὄνομα αὐλή ἐκ τῆς κοινῆς καὶ γνωστῆς αὐτοῦ σημασίας ἐν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ νεωτέρᾳ γλώσσῃ μετέπεσεν εἰς τοιαύτην τὴν τοῦ ἀγωγοῦ σημασίαν; τὸ ὄνομα αὐλή εἶναι θηλυκὸς τύπος τοῦ αὐλός· αὐλός δὲ ἐκτὸς τοῦ ὄργάνου δι' οὗ αὐλοῦσι, σημαίνει προσέτι καὶ πᾶν ἄλλο πρᾶγμα ἔχον σχῆμα αὐλοειδές· ἔπειτα πᾶν στενόν, βαθύ καὶ ἐπίμηκες, ἐφ' οὗ μάλιστα τάσσεται πλέον ὁ ἕτερος τύπος αὐλών. ἀλλὰ μήπως καὶ τὸ ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης παραγόμενον ὄνομα αὐλαξ δὲν σημαίνει παρόμοιον πρᾶγμα, δηλαδὴ τὸ σχῆμα τοῦ ἀρότρου;

Γαγγάβα· θηλυκῶς, ἡ γαγγάβα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ ἐν ἄλλαις τοῦ Αἰγαίου νήσοις εἰδὸς τι δικτύου χρησίμου πρὸς ἄγραν σφόγγων, ὀστρέων, ἐχίνων καὶ τῶν τοιοῦτων, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης. ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς· περὶ τόξον σιδηρᾶς στεφάνης προσράπτουσι δίκτυον ἔχον σχῆμα κώνου· ἡ τοῦ τόξου χορδὴ εἶναι ἐπίσης σιδηρᾶ καὶ πλατεῖα· ἐκ δὲ τοῦ τόξου καὶ τῆς χορδῆς ἐξάπτουσι σχοινία ἀκτινοειδῶς ἐπὶ ἐν σημείον συνενούμενα· ἐκ τούτου τοῦ σημείου ἐξάπτουσιν ἄλλο μέγα καὶ χονδρὸν σχοινίον ἐξ οὗ σύρεται ἡ γαγγάβα, ὅταν ῥιφθῆ εἰς τὴν θάλασσαν. τὸ ἄκρον τοῦ μεγάλου σχοινίου προσδένεται εἰς τὴν πρύμναν πλοιαρίου κινουμένου διὰ κωπηλασίας. ἡ γαγγάβα συρομένη ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης εἰσδέχεται πᾶν ὅ,τι πρὸ αὐτῆς εὐρίσκει. ἡ γαγγάβα εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸν γρίπον ἢ γρίφον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δίκτυον αὐτῆς εἶναι πεπλεγμένον μὲ ἀπαιτονιάν, ἐν ᾧ τοῦ γρίπου εἶναι μὲ λεπτότερον λίνον. Τὸ ὄνομα γαγγάβα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον γαγγάμη μικρὸν μόνον παραλλαχθέν. Ἴσως δὲ καὶ ἡ τοῦ μ προφορὰ ὡς β εἶναι ἀρχαία διαλεκτικὴ μέχρι σήμερον περιωθεῖσα. ἡ γαγγάμη ἔχει καὶ ἄλλον τύπον γάγγαμον, ὃν ἔχει ὁ ποιητὴς Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμν. 361, ὅστις πρῶτος ἀναφέρει τὸ τοιοῦτον δίκτυον. «γαγγάμη σαγήνη ἢ δίκτυον ἀλιευ-

τικόν» καὶ «γάγγαμον, δίκτυον», Ἡσύχιος. Ἐν δὲ ταῖς παραλίαις πόλεσι τοῦ Πόντου Κερασοῦρτικαὶ Οἰνὸν λέγεται γαγγάμιον.

Δαυλός. Ἐκτὸς τῆς σημασίας, καθ' ἣν λέγεται ἐπὶ τέμαχίου ξύλου καίοντος ἢ ἡμιφλέκτου σημαίνει καὶ εἶδος τι ζιζανίου, ὅπερ φύεται ἐντὸς τοῦ σίτου. ὁ κόκκος αὐτοῦ ὁμοιάζει μὲν πρὸς τὸν τοῦ σίτου, ὅμως εἶναι λεπτότερος, ἐπιμηκέστερος καὶ μέλας, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ὁ δαυλός δὲν εἶναι βλαπτικὸς ὡς ἡ αἶρα. ἂν δὲν ἀποβληθῇ εἰς τὸ κοσκίνισμα, κάμνει τὸν ἄρτον μέλανα, εὐκόλως δὲ καταπίπτει ἐκ τῶν ὀπῶν τοῦ κοσκίνου. ὁ δαυλός γεννᾶται ἐν τῷ σίτῳ ὅταν τὸ ἔτος ᾖ πολυὸμβρον, ἐν ᾧ ἡ αἶρα ὅταν ᾖ ἄνομβρον. ὑπὸ Θεοφρ. ἐν Φυτ. Ἰστ. 8, 4, 6 καλεῖται μελάμπυρον: «καθαρός δὲ ἐπιεικῶς καὶ ὁ σικελός (σίτος) καὶ μάλιστα ὁ ἀκραγαντῖνος οὐκ αἰρώδης· ὁ δὲ σικελός ἴδιον ἔχει τὸ μελάμπυρον [καλούμενον, ὃ ἐστὶν ἀβλαβές καὶ οὐχ ὡς περ ἡ αἶρα βαρὺ καὶ κεφαλαλγές.]»

Διαπόρι. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ διάπορος, διαπόριον, σημαῖνον στενὸν μέρος θαλάσσης, πόρον· λέγεται δὲ οὕτω τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Πάρου καὶ Ὠλιάρου κείμενον. Καὶ ὁ Ross ἐν τῷ *Reisen auf den Griechischen Inseln* τόμ. 2, σελ. 116 λέγει ὅτι τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ Καλύμνου καὶ Λέρου καλεῖται ἐπίσης σήμερον διαπόρι. τὸ ὄνομα διάπορος ἐξ οὗ τὸ διαπόριον, δὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς λεξικοῖς τῆς ἀρχαίας γλώσσης· ὅμως ἔχομεν ἄλλα ἀνάλογα σύνθετα ὀνόματα οἷον τὰ διάπλους, δίοδος ἐπὶ τόπου καὶ αὐτὰ ἐνίοτε τιθέμενα.

Δράκαινα· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ νόσος τις τῶν βρεφῶν. ἐπὶ τοῦ στομίου δῆλον ὅτι τοῦ φάρυγγος φύεται μικρὰ φλύκταινα ἢ οἰδημάτιον, ὅπερ ἐμποδίζει τὸν θηλασμόν. ἐντεῦθεν δὲ ἀρρωστοῦσι τὰ βρέφη καὶ πάσχουσι· θεραπεύουσι δὲ τοῦτο αἰ γραῖαι καὶ ἔμπειροι γυναῖκες ὡς ἐξῆς· λαβοῦσαι κάρφος ἐλαίας, τοῦ ὁποίου τὸ ἕτερον ἄκρον ἐμβάπτουσιν ἐντὸς ἐλαίου, ἔπειτα θερμαίνουσιν εἰς τὴν φλόγα τοῦ λύχνου καὶ ἐπιθέτουσιν εἰς τὸ πάσχον μέρος καίουσαι· κάμνουσι δὲ τοῦτο πολλάκις κατὰ διαλείμματα, ἕως οὗ ἰαθῇ ἐντελῶς τὸ παιδίον. Δράκαινα λέγεται

προσέτι ἐν Πάρῳ μικρὸς τις ἰχθύς, ὅστις φέρει ἀκάνθας ὀξείας εἰς τὴν ράχιν καὶ εἰς τὰ δύο ὑπὸ τὴν κοιλίαν πτερούγια. τὸ χρῶμα τῶν λεπίων εἶναι πρασινωπὸν· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὰ λεγόμενα πετρόψαρα, εἶναι δὲ αἱ ἀκάνθαι αὐτοῦ φαρμακεραὶ καὶ ὁ πληγεὶς ὑποφέρει πόνους δριμυτάτους. ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ λεξικῷ σημειώνει τὴν λέξιν *δρακόνι*, ἣν ἐρμηνεύει διὰ τοῦ ἀρχαίου *τρογών*· ἀλλ' ἡ τρογῶν εἶναι σελαχοειδὲς (ἴδε τὴν λέξιν *τρογόννα*), ὥστε τὸ *δρακόνι* τοῦτο καὶ ἡ τῆς Πάρου δράκαινα, ἂν δὲν ἀποδίδονται σφαλερῶς, ὡς ἐγὼ νομίζω, εἶναι ὅλως δι' ὅλου δύο διαφορα πράγματα.

Θρηνοβολῶ· τὸ ὠραῖον τοῦτο ῥῆμα ἤκουσά ποτε ἐν Σμύρνῃ παρά τινος Κυπρίου ἐπαίτου, Χατζῆ Νικολάου Παύλου καλουμένου, ὅστις κατὰ τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἔψαλλε συνεχεῖς δεκαπεντασυλλάβους στίχους ἐν εἴδει ὑποθηκῶν περὶ τῆς ματαιότητος τοῦ παρόντος βίου. μίαν τοιαύτην ὀλόκληρον ὑποθήκην συνισταμένην ἐκ στίχων 44 ἔχω ἀντιγεγραμμένην καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ αὐτοῦ ἐπαίτου· ὅμως ἀγνοῶ ἂν ἴσως καὶ ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἀντεγράφη καὶ ἐδημοσιεύθη. ἡ ἀρχὴ αὐτῆς εἶναι ἡ ἐξῆς·

Ἄρχοντες καὶ μεγιστᾶνοι καὶ λοιπὴ φτωχολογία
θάνατος μᾶς παντυχαίνει, γέρους, νέους καὶ παιδιά·
βλέπετε μὴν πλανηθῆτε εἰς τὴν πρόσκαιρον ζωὴν
ἵστον καλλωπισμὸν τοῦ κόσμου καὶ ματαίαν ἡδονήν.

οἱ δὲ στίχοι, ἐν οἷς ὑπάρχει τὸ *θρηνοβολῶ*, εἶναι οἱ ἐξῆς 15-16

θανατώνεται τὸ σῶμα, μένει ἡ ψυχὴ γυμνή,
κλαίει, χύνει μαῦρα δάκρυα καὶ πικρὰ θρηνοβολεῖ.

Τὸ *θρηνοβολεῖ* εἶναι περαιτέρω περιγραφὴ καὶ αὐξήσις τοῦ *κλαίει, χύνει δάκρυα*· ἡ φράσις *χύνει δάκρυ* εἶναι ἀρχαία, πολὺ συνήθης παρ' Ὀμήρῳ *δάκρυ χέειν*· λέγεται ὅμως καὶ *δάκρυ βάλλειν* (Ὀδ. Δ. 114, 198, 223 κτλ.). κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς δευτέρας ταύτης φράσεως (*δάκρυ βάλλειν, θρήνον βάλλειν*) προῆλθεν ἡ ἐκ παραθέσεως σύνθεσις τοῦ νεωτερικοῦ ῥήματος. πολλὰς τοιαύτας συνθέσεις ὀνομάτων καὶ ῥημάτων εὕρισκει τις ἐν τῇ μεθ' Ὀμηρον γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ. τὸ *θρηνοβολῶ* λέγεται συνηθέστερον θρηνολογῶ. ἄλλα ἐκ τοῦ βάλλω σύνθετα τῆς νεω-

τέρας γλώσσης γινώσκω τὰ ἐξῆς, *δροσοβολῶ*, *φεγγοβολῶ*, *ἀχτινοβολῶ*, *πετροβολῶ* καὶ τὸ νεωστὶ ὁμοίως σχηματισθὲν *πυροβολῶ*.

Κάπαλον. Τὸ κάπαλον οὕτω λέγεται ἐν Σμύρνῃ ἢ γινομένη σκληρὰ ἐσχάρα ἐπὶ τοῦ ἔλκουσ τῆς εὐλογίας. φράσις συνήθης εἶναι ὅταν πίπτωσιν αἱ τοιαῦται ἐσχάραι ἢ ἐξῆς, « ἄρχισαν νὰ τοῦ πέφτουν τὰ κάπαλα ». Τὸ ὄνομα κάπαλον δὲν εἶναι ὀθνεῖον ἢ ῥίζα αὐτοῦ εἶναι κάπ-αλο-ν, ἥτις εἶναι ἢ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ ὀνόματος κεφ-αλή· ἢ δὲ ῥίζα κεφ προήλθεν ἐκ τῆς καπ, cap, ὅθεν τὸ ἀρχαῖον ἰνδικὸν ὄνομα Kap-ala-s κεφαλή καὶ τὸ λατινικὸν cap-ut· ὠνομάσθη δὲ ἢ ἐσχάρα κεφαλή ἐκ τινος ὁμοιότητος, καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς σκληρότητος.

Κέραμος· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἀκεραία ἐν τῇ συνηθείᾳ ἢ λέξις κέραμος, ἐν ᾧ κοινῶς λέγεται κεραμίδι:

ὁ πηλὸς ἂν δὲν δαρθῇ κέραμος δὲν γίνεται.

καὶ τὸν πηλὸν ἀντικατέστησεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ ἢ λάσπη. ὄχι μόνον τὸ πρωτότυπον ἀλλὰ καὶ παράγωγον ἐπίθετον καὶ σύνθετον ἐκ τοῦ πηλὸς περιεσώθησαν, οἷον τὸ *πηλένιος* κατὰ τὰ νεωτερικὰ *καλαμένιος*, *ξυλένιος*, *ἀσημένιος*· « δὲν θέλω μήτε καλὴν (ν) μήτε κακὴν (ν) μήτε πηλένια (ν) πενθερά (ν) »· παροιμιωδῶς λέγεται τοῦτο περὶ τῆς νύμφης, ἥτις συνήθως δὲν ἀνέχεται τὴν πενθεράν της. σύνθετον δὲ ἐκ τοῦ πηλὸς ἐπίθετον εἶναι τὸ *πηλόχτιστος*, δηλ. τοῖχος κατ' ἀντίθεσιν λεγόμενον πρὸς τὸ *ξεροτρόχαλος* ἢ *ξερολίθι*. ἐν ταῖς παροιμίαις περιεσώθησαν πολλὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἀκεραία μὴ ἀπαντῶντα ἄλλως ἐν τῇ κοινῇ καὶ καθημερινῇ ὁμιλίᾳ· ἐν τῇ ἐπομένῃ παροιμίᾳ ἐσώθη ἢ λέξις *νομῆ*

οὐ παλὸν κάστρο καινούργια νομῆ μὴ κάμης·

εἶναι δὲ τὸ νομῆ θυληκὸς τύπος τοῦ νόμος. καὶ τοιαῦτα διγενῆ οὐσιαστικὰ ἔχει ἱκανὰ καὶ ἢ ἀρχαῖα καὶ ἢ νεωτέρα γλῶσσα, ἐνίοτε μὲ διαφορὰν σημασίας· καὶ ἢ μὲν ἀρχαῖα ἔχει τὰ φθόγγος καὶ φθογγή, ἦχος καὶ ἦχῆ, πόθος καὶ ποθῆ κλ. ἢ δὲ νεωτέρα τὰ λόγος καὶ λογῆ, βόλος καὶ βολῆ, βρόχος καὶ βροχῆ, βρόντος καὶ βροντῆ κλ. ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ὀπλή,

τὸν λύκον βλέπομεν καὶ τὴν ὀπλὴν γυρεύομεν.

ὀπλὴ εἶναι ὁ ἄσχιτος ὄνουξ τῶν ζώων· ἐνταῦθα εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς γῆς ἶχνος τῆς ὀπλῆς. ἐν δὲ τῇ ἐξῆς τὸ μέσον *διανεύομαι* διὰ νεύματος ἀνταποκρίνομαι· ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἶναι εὐχρηστον τὸ ἐνεργητικὸν *διανεύω*

ἄλλα λέγω τοῦ καλοῦ μου καὶ ἄλλα μοῦ διανεύεται.

ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ ἐσώθη τὸ ἐπίθετον ἀκαιρος, ὅπερ οὔτε ὑπὸ Βυζαντίου ἐν τῷ λεξικῷ οὔτε ὑπὸ Κοραῆ ἐν Ἀτάκτοις σημειοῦται

κοῦκκος ἀκαιρος ποτές του μὴ λαλήση.

ἢ συνήθεια ἔχει καὶ τὸ παράκαιρος. ἀκαιρος μὲν εἶναι ὁ μὴ ἐν καιρῷ γινόμενος, παράκαιρος δὲ ὁ παρὰ τὸν καιρὸν. Ὡστε ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων παροιμιῶν κερδαίνομεν τὰ ἐξῆς ὀνόματα, κέραμος, πηλὸς, νομῆ, ὀπλή, ἀκαιρος, καὶ τὸ ῥῆμα *διανεύομαι*. πόσα δὲ ἄλλα ἔτι εἶναι ἐλπίς νὰ κερδίσωμεν, ἂν συναχθῶσιν εἰς ἓν καὶ ἐκδοθῶσιν ὅλαι αἱ παροιμίαι καὶ αἱ ἐκδεδομένα καὶ αἱ ἀνέκδοτοι ἔτι;

Μαυραγαλίτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ εἶδος τι σίτου, τοῦ ὁποίου ὁ στάχυς ἔχει μέλαν ἄγανον, ἀθήρα. ἢ μελανία τῶν ἀγάνων τοῦ σίτου τούτου δὲν προέρχεται ἐκ τινος ἀσθενείας, ἀλλ' εἶναι τοιοῦτος τὴν φύσιν. εἶναι δὲ σφόδρα καρποφόρος, διότι σχηματίζει μέγαν καὶ ἀδρὸν στάχυν. ἢ δὲ καλάμη αὐτοῦ διαφέρει κατὰ τὴν στερεότητα καὶ παχύτητα τῆς καλάμης ἄλλου εἶδους σίτου. ἄλλο εἶδος σίτου καλεῖται ἐν Εὐβοίᾳ *ἀλευρίτης*· εἶναι μαλακὸς καὶ παρέχει ὀλίγον πίτυρον, πολὺ δὲ ἄλευρον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα ἀλευρίτης εἶναι ἀρχαῖον, ἀλλὰ λέγεται ἐπὶ εἶδος τι ἄρτου, ὡς λέγει Δίφιλος ὁ Σίφνιος παρ' Ἀθηναίῳ 3, σελ. 115. 6: « Δίφιλος μὲν ὁ Σίφνιος ἐν τῷ περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγιαίνουσιν ἀἴρτοι, φησὶν, οἱ ἐκ πυρῶν κριθίνων εἰσὶ πολυτροφώτεροι καὶ εὐοικονομητότεροι καὶ τὸ ὅλον κρείττονες· εἴθ' οἱ σεμιδαλίται, μεθ' οὓς οἱ ἀλευρίται· εἴθ' οἱ συγκομιστοὶ ἐξ ἀσήστων ἀλεύρων γινόμενοι ». τοιοῦτου σχηματισμοῦ εἰς -ιτης ὀνόματα παράγωγα κατέχει καὶ ἢ νεωτέρα

γλῶσσα μέγα πλήθος· ἐκ τούτων καταλέγω ἐνταῦθα ὅσα προ-
χειρώς ἐνθυμοῦμαι

Ἀφρίτης (εἶδος λεπτοῦ ἄλατος).

Βοσκήτης (βόσκω· εἶδος λαύρακος, βόσκοντος κατὰ τὴν πα-
ραλίαν).

Δροσίτης (εἶδος σκυλλοψάρου).

Θαλασσίτης (ἅγιος, οὗ ὁ ναὸς πρὸς τῇ θαλάσῃ).

Κοπρίτης (εἶδος κυνός).

Κριθαρίτης (εἶδος πέπνος ἔχοντος ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ σημεῖα
ὡς εἶναι ἡ κριθή).

Μαγγαρίτης (εἶδος οἴνου, ὁ τῶν ἀρχαίων τρυγηφάνιος).

Κλαδίτης (κλαδευτής).

Νωμίτης (ῶμος, νῶμος, νωμίτης· τεμάχιον ὑφάσματος, ὅπερ
ράπτεται κατὰ τοὺς ῶμους τῶν φορεμάτων).

Πετρίτης (πτηνόν).

Ῥοδίτης (Ῥόδος, Ῥοδίτης· ἡ γνωστὴ σταφυλή).

Σιδερίτης (εἶδος σταφυλῆς).

Σιταρίτης (εἶδος μικροῦ πτηνοῦ, ὅπερ καὶ σιταρήθρα λέγεται).

Σπορίτης (σίκυος φυλασσόμενος διὰ τὰ σπέρματα αὐτοῦ).

Σταφυλίτης (ἡ ἐπιγλωττίς).

Τριμηνίτης (εἶδος σίτου) ἑφταμηνίτης (παῖς).

Τραπεζίτης (ὀδούς).

Τυφλίτης (ὄφης).

Σουραυλίτης (πτηνόν).

Φίτης (ὄφης, ὀφίτης, φίτης· νόσος τοῦ δέρματος τῶν παιδῶν·
εἶδος ἔρπητος).

Φωλίτης (ὠόν).

Φρονιμίτης (ὀδούς).

Φουσκίτης (εἶδος κοχλίου).

Ψωρίτης (ψωραλέος).

Μύκητες

Ἀμανίτης (μύκης, τὸ γένος· οἱ ἐξῆς εἶναι εἶδη.)

Ἀγκαθίτης

Ἀρακίτης.

Γλιστρίτης.

Πευκίτης.

Φαρμακίτης.

Χωστίτης.

Παραστάτης. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι εὐχρηστον ἐν Πάρῳ καὶ
λέγεται ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ «παραστάται-ς». σημαίνει
δὲ τὰ δύο ὀρθία ξύλα καὶ παραλλήλως ἰστάμενα, ἐν τῷ μέσῳ
τῶν ὑποίων στηριζόμενος ὁ τροχὸς τῆς σβίγας ἢ ῥοδανιοῦ, κλω-
στικοῦ τῶν γυναικῶν ἐργαλείου, περιστρέφεται. ἡ σημασία αὕτη
τοῦ ὀνόματος εἶναι ἀρχαϊκὴ καὶ κυριολεκτικὴ.

Πάσπαρος. Ἀρσενικῶς, ὁ πάσπαρος· οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ
εἶδος τι λίθου λευκοῦ καὶ σκληροῦ ἔχοντος σύστασιν μανοτέραν
μὲν τοῦ μαρμάρου, πυκνότεραν δὲ τοῦ πάρου· ὁμοιάζει πολὺ πρὸς
τὸν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καλούμενον Sandstein. ὁ Κοραῆς λαβὼν
τὴν λέξιν ἐκ τοῦ Σομαυέρα ἀναγράφει αὐτὴν ἐν Ἀτάκτ. τόμ. 4,
σελ. 396· ἀνέγραψα δὲ καὶ ἐγὼ αὐτὴν ἐνταῦθα τὸ μὲν διὰ τὴν
δηλώσω δύο τοῦλάχιστον ἐκ τῶν τόπων, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦτο
μέχρι σήμερον σώζεται, τὸ δὲ καὶ διὰ τὴν στηρίξω τὴν ἑτέραν
τῶν ἐτυμολογιῶν ὡς ὀρθότεραν, ἃς ἀμφοτέρας ἔχει μὲν ὁ Κοραῆς,
ὅμως οὐδεμίαν αὐτῶν κάμνει διάκρισιν λέγων ἀπὸ πάσπαρος
(ὡς γράφεται μὲ διπλοῦν α) ἢ ἐσυντέθη ἀπὸ τὸ πᾶς πόρος, δη-
λαδὴ ὀλόπορος, πέτρα (roche) ὀλότελα γυμνὴ ἀπὸ χῶμα ἢ εἶναι
συλλαβικὴ ἐπαναδίπλωσις κατὰ τὸ πάσπαλη». Ἡ δευτέρα ἐτυ-
μολογία εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, διότι ῥίζα εἶναι ἡ συλλαβὴ παρ, ἣτις
δι' ἀναδιπλώσεως γίνεται πάρ-παρ-ος, ἐπανελθόντος τοῦ πρώτου
ρ εἰς τὸν ἀρχικὸν φθόγγον σ (πάσ-παρ-ος) ὡς ἐγένετο καὶ εἰς τὸ
ἀνάλογον πάσ-παλ-η, οὗ ῥίζα εἶναι ἡ πάλ (πάλ-παλ-η, πά-
σπαλ-η· ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ ὀνόματι παι-πάλ-η ἐκπεσοῦντος τοῦ
λ τῆς ῥίζης ἐγένετο ἐπέκτασις). Τὸ ὄνομα πάσπαρος ἐτυμολο-
γικῶς εἶνε συγγενὲς μὲ τὸ πόρος ἢ πῶρος (παρ, περ, πορ, πῶρ-
ος). Ἐκ τοῦ ὀνόματος πάσπαρος, μόνον τὸ παράγωγον ἐπίθετον
πασπάριος εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ· «πασπάριος ὁ
Ἀπόλλων παρὰ Παρίοις καὶ Περγαμηνοῖς» λέγει ὁ Ἡσύχιος.
φαίνεται ὅτι ὁ Ἀπόλλων ἐκλήθη οὕτω ὑπὸ Παρίων καὶ Περγα-

μηνῶν, διότι ἐκ πασπάρου κατασκευάζεται. ἐντεῦθεν μαρτυρεῖται ὁ πάσπαρος, ὅτι εἶναι ἀρχαῖον ὄνομα μέχρι σήμερον περιωθὲν ἐν Πάρῳ καὶ Νάξῳ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι οὐδένα λόγον ἔχει ἡ ἀπορία τοῦ Κοραῆ λέγοντος ἐν Ἀτάκτοις τόμ. 4, σελ. 397 « ἄρα ὠνόμασαν οἱ Πάριοι τὸν ἴδιον Ἀπόλλωνα πασπάριον ὡς ὄλον Πάριον, γλυμμένον δηλαδὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πάρον καὶ ἀπὸ λίθον Πάριον; ἂν οἱ Περγαμηνοὶ ἐφύλαξαν τὸ αὐτὸ ἐπώνυμον, τοῦτο ἐσυνέβη καταχρηστικῶς ἢ καὶ διότι τῆς Περγάμου ὁ Ἀπόλλων ἦτον ὄχι μόνον ἀπὸ λίθον Πάριον, ἀλλὰ καὶ γλυμμένος κατὰ μίμησιν τοῦ Παρίου Ἀπόλλωνος. »

Πικραγγουριά. Πάντες γινώσκουσι τὸ φαρμακερὸν τοῦτο φυτὸν, ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ὁποίου πολλάκις μικροὶ παῖδες ἐξ ἀγνοίας φαγόντες ἐκινδύνευσαν νὰ δηλητηριασθῶσι, διότι φύεται καὶ εἰς τὰ πέριξ τῶν πόλεων καὶ χωρίων, ὅπου οἱ παῖδες καθ' ἐκάστην περιφέρονται παίζοντες. ἀναγράφω δὲ ἐνταῦθα τὴν λέξιν ἂν καὶ συνηθεστάτην, ἵνα δηλώσω τὸ ἀντίστοιχον αὐτῇ ἀρχαῖον ὄνομα καὶ σαφηνίσω, τὸ ἐξ αὐτῆς τὸ πάλαι κατασκευαζόμενον φάρμακον, τὸ καλούμενον ἐλατήριον, διότι ἐν τοῖς ἐν χρήσει παρ' ἡμῖν λεξικοῖς ἐπικρατεῖ πολλὴ ἀμάθεια. ὁ Βυζάντιος ἐν ᾧ ἐν τῷ λεξικῷ τῆς ἀρχαίας σελ. 402, λέγει, « ἐλατήριον, καθαρτικὸν κατασκευαζόμενον ἀπὸ πικράγγουρον », ὅμως ἐν τῷ λεξικῷ τῆς νεωτέρας γλώσσης ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα τοῦ φυτοῦ πάλιν διὰ τοῦ ἐλατηρίου σελ. 289 « πικραγγουριά, ἐλατήριον ». ὁ δὲ Σακελλάριος ἐν τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι λεξικῷ τόμ. α' (α-κ) σελ. 950 « τὸ, ἐλατήριον=μέσον ἀπομακρύνσεως, Θεοφρ. Ἱατρ. ». Ἰδοὺ δὲ ἐγὼ τί σαφῶς περὶ τούτου ἔμαθον ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ Θεοφράστου· τὸ μὲν φυτὸν ἢ πικραγγουριά καλεῖται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ *σίκυος ἄγριος* (κατὰ λέξιν ἀγριαγγουριά), τὸ δὲ καθαρτικόν, ὅπερ τὸ πάλαι κατασκευάζετο ἐκ τῶν σπερμάτων τῶν ἀγγουρίων τῆς πικραγγουριάς λέγεται ἐλατήριον, Φυτ. Ἱστορ. 9, 15, 6 « φύεται δὲ καὶ ὁ *σίκυος ὁ ἄγριος*, ἐξ οὗ τὸ ἐλατήριον συντίθεται » ἐν δὲ 9, 9, 4 λέγει τάδε « καὶ τοῦ σικύου δὲ τοῦ ἀγρίου τὴν μὲν ρίζαν πρὸς ἀλφούς καὶ ψώρας βοσκημάτων· τὸ δὲ σπέρμα χυλισθὲν ποιεῖ τὸ ἐλατήριον· συλλέγεται δὲ τοῦ φθινοπώρου· τότε

γὰρ βέλτιστον ». περὶ δὲ τῆς ιδιότητος τοῦ ἐλατηρίου λέγει ἐν ἐκτάσει ἐν 9, 14, 1.

Ῥιγῶ. Τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο ῥῆμα σώζεται μέχρι σήμερον ἐν Τσεσμὲ ἀντὶ τοῦ πανταχοῦ κοινοτάτου κρουῶνω λεγόμενον. Κατὰ πρῶτον τὸ ἤκουσα παρὰ Τούρκου τινὸς ἐν τῇ φράσει « κλείσει τὸ παράθυρο καὶ Ῥιγῶ »· ἔπειτα ἐρωτήσας ἔμαθον ὅτι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις περὶ τὸν Τσεσμὲν χωρίοις εἶναι εὐχρηστον ἐν τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ. Μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος παρετήρησα ὅτι πάντες οἱ Τούρκοι, οἵτινες εἶναι διεσπαρμένοι εἰς τὰ ἑλληνικώτατα χωρία τῆς μικρᾶς χερσονήσου τοῦ Τσεσμὲ ὁμιλοῦσι καθάρωτατα τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. οἱ πλεῖστοι αὐτῶν κατάγονται ἐκ Καρύστου τῆς Εὐβοίας.

Σαρδούνια. οὕτω κατὰ πληθυντικὸν ἀριθμὸν λέγεται ἐν Πάρῳ ὑπὸ τῶν ἀλιέων εἶδος τι δικτύου πεπλεγμένου ἐκ τριχίνου λεπτοῦ σχοινίου. τὸ δίκτυον δὲ τοῦτο, τὰ σαρδούνια, προσράπτεται ὡςπερ ᾧ εἰς τὰ δίκτυα τῆς τράτας ἐκατέρωθεν κατὰ τὰ πλάγια· ὥστε κατὰ μὲν τὸ ἄνω μέρος ἔρχεται πρῶτον τὸ σχοινίον, ὅπερ ἔχει τοὺς φελλούς, τὸ φελλόσχοινον, ἔπειτα εἶναι τὰ σαρδούνια, μετὰ ταῦτα τὸ καθ' αὐτὸ δίκτυον, τὸ ἐκ λίνου ἢ μετάξης. κατὰ δὲ τὸ ἀντίθετον μέρος, τὸ κάτω ὑπάρχει πάλιν σχοινίον ἄλλο, ὅπερ ἔχει κρίκους ἐκ σιδήρου ἢ μολύβδου, τὸ μολυβδόσχοινον. Ἡ λέξις σαρδούνια εἶναι ἀρχαία καὶ ἀπαντᾷ εἰς διπλοῦν τύπον, σαρδῶν, γεν. σαρδόνας καὶ σαρδόνιον γεν. σαρδονίου. ἀμφότεροι δὲ οἱ τύποι εἶναι εὐχρηστοὶ μόνον ἐν τῷ πληθυντικῷ ἀριθμῷ, σαρδόνες, σαρδόνια καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς χρήσεως, μετὰ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ λέγονται διὰ τὰ δίκτυα τοῦ κυνηγεσίου καὶ οὐχὶ τῆς ἀλιείας. Ἡσύχιος « σαρδόνες ἐν κυνηγετικῷ μέρη τινὰ δικτύων καλοῦνται ». Πολυδεύκης ὄνομ. 5, 31 ατούτοις δὲ (τοῖς δικτύοις) καὶ σαρδόνες προσπλέκονται, ὅπερ ἐστὶν ᾧ τοῦ δικτύου, μετὰ τὸν τελευταῖον βρόχον ἀνέχουσα τὸ δίκτυον, ὑπὲρ ἣν ὁ περιδρομος ἢ ἐπίδρομος ταῖς σχαλίσι κατὰ τὸ δίκτυον ἔπεστιν ». Ξενοφῶν ἐν κυνηγετικῷ 6, 9 « τὰ δὲ δίκτυα τεινέτω ἐν ἀπέδοις, ἐμβαλλέτω δὲ τὰ ἐνόδια εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐκ τῶν τριμμῶν εἰς τὰ συμφέροντα, καθάπτων τοὺς περι-

δρόμους ἐπὶ τὴν γῆν, τὰ ἀκρωλένια συνάγων, πηγνύων τὰς σχαλίδας μεταξὺ τῶν *σαρδονίων*, ἐπὶ ἄκρας ἐπιβάλλων τοὺς ἐπιδρόμους καὶ παράδρομα συμφράττων.

Σουραυλήτης. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ πτηνόν τι νυκτόβιον. κατὰ μὲν τὸ μέγεθος εἶναι ἴσον μὲ ἀλεκτορίδα, τὸ δὲ πτέρωμα αὐτοῦ εἶναι στικτὸν καὶ τὸ χρῶμα τεφροειδὲς ἀνοικτόν· τὸ ῥάμφος αὐτοῦ εἶναι χονδρὸν καὶ ἴσον τὸ μῆκος μὲ ἓνα δάκτυλον· οἱ πόδες εἶναι πρασινοκίτρινοι· τὸ κρέας αὐτοῦ εἶναι νόστιμον ὡς τὸ τοῦ σκολόπακος. καλεῖται δὲ τὸ πτηνὸν τοῦτο σουραυλίτης διότι ἡ φωνὴ αὐτοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ αὐλοῦ, ὅστις κοινῶς λέγεται σουραύλιον. συνήθως ἐνδιατρίβει τὸ πτηνὸν τοῦτο εἰς μέρη πεδινὰ καὶ παράλια.

Σχοινόποδος. οὕτω λέγεται ἐν τινι χωρίῳ τῆς Πάρου, ὅπερ καλεῖται Λεῦκαι, τὸ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις ἰδίᾳ καλούμενον *φρύγαρον*, φυτὸν ἀκανθῶδες. τὸ σχοινόποδον εἶναι βραχυστέλεχος καὶ πολύκλαδον καὶ σκολιόν· εἶναι ῥηξίφλοιον ὡςπερ ἡ ἄμπελος· ἀπὸ τῶν κλάδων αὐτοῦ φύονται πυκναί, βραχεῖαι καὶ λεπταὶ ἀκανθαί, ὁμοιάζουσαι κατὰ τε τὸ χρῶμα, τὸ σχῆμα καὶ τὸ πάχος ταῖς ἀκάνθαις τοῦ σχοίνου, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγένετο. αἱ περόναι ἢ ἀκανθαί φύονται ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀκτινοειδῶς· τὸ δὲ ἄνθος αὐτοῦ εἶναι κίτρινον φυόμενον εἰς τὰ πλάγια τῶν ἀκανθῶν. εἶναι φαρμακερὸν καὶ διὰ τοῦτο αἱ μέλισσαι λαμβάνουσαι ἀπ' αὐτοῦ ποιοῦσι τὸ μέλι πικρὸν. φύεται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων. τὸ σχοινόποδον καιόμενον ἀναδίδει πυκνὴν καὶ παχεῖαν φλόγα καὶ διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται αὐτὸ ἰδίᾳ εἰς πύρωσιν τῶν κλιβάνων. ἐντεῦθεν προσέλαβε καὶ τὸ γενικὸν ὄνομα *φρύγαρον*. ὁ ἀναφερόμενος ἐξ αὐτοῦ καπνὸς εἶναι δυσώδης καὶ πνιγώδης ὁμοιάζων κατὰ τὴν ὁσμὴν μὲ τὸν τοῦ σβεννυμένου μύκητος τοῦ λύχνου. τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ σχοῖνος καὶ πούς· καὶ ὁ μὲν πούς σημαίνει ἐνταῦθα στέλεχος, τὸ δὲ πρῶτον συνθετικὸν ὄνομα σχοῖνος μόνον ἐν τῇ συνθέσει ταύτῃ ἐσώθη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ, καθόσον ἐγὼ τοῦλάχιστον γινώσκω· διότι ἡ λέξις βροῦλον πανταχοῦ εἶναι εὐχρηστος ἀντὶ τοῦ σχοίνου.

Τρόχαλος. οὕτω λέγεται ἐν Πάρῳ ὁ λίθος, ὅστις καταφερρό-

μενος καὶ κατακυλιόμενος ὑπὸ τῶν ποταμίων ὑδάτων τρίβεται καὶ ἀποστρογγυλοῦται. ὁ ἐκ τοιούτων λίθων κτισθεὶς ἄνευ πηλοῦ τοῖχος καλεῖται ξεροτρόχαλος, ὅστις ἀλλαχοῦ καλεῖται ξερολίθι. ὁ τρόχαλος εἶναι τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τρόχμαλος κατ' ἀποβουλὴν τοῦ μ γενόμενος· Θεοφρ. περὶ Φυτ. αἰτίων 3, 6, 4 αὐτῶς δὲ ἐν ὁποιαοῦν ἐὰν ὀρύττων τις λίθους εὖρη ἢ τρόχμαλον ἢ ἄμμον ἢ γῆν μοχθηράν, οὐκ ἄκος τὸ μὴ συμμιγνύναι μηδὲ σκεδαννύναι ταύτην, ἀλλὰ τοσοῦτω βαθύτερον τὸν γῦρον ἢ τὴν τάφρον ὀρύξαντα τὸν τε τρόχμαλον ὑποστρωννύναι καὶ τὴν ἄμμον.»

Τρυγὸνα. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ καὶ Σμύρῃ εἶδος τι σελαχίου. ἡ τρυγὸνα ὁμοιάζει πολὺ κατὰ τὸ σχῆμα μὲ βιολίον, ὃ ἐστὶ κατὰ μὲν τὸ ἐμπρόσθιον μέρος εἶναι τοξοειδές, κατὰ δὲ τὸ μέσον στενοῦται καὶ πάλιν κατ' ὀλίγον πλατυνομένη ἀποστενοῦται καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν οὐρὰν ἢ τὴν κέρκον. οἱ ἀλιεῖς λέγουσιν ὅτι γίνεται ἴση τὸ βάρος μὲ μίαν ὀκάν. ἡ τρυγὸνα λέγεται ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ τρυγών· ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων ἰχθυολόγων trygon pastinaca, γαλλ. pastenaque. ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα ἱστορίᾳ 1, 27 λέγει περὶ αὐτῆς τάδε· « τῶν δὲ σελαχῶν, ἓνια μὲν οὐκ ἔχει πτερύγια οἷον τὰ πλατέα καὶ κερκοφόρα ὡςπερ βάτος καὶ τρυγών, ἀλλ' αὐτοῖς νεῖ τοῖς πλάτεσιν » πρβ. 8, 87 καὶ 9 134. ὁ δὲ Ἡσύχιος λέγων « τρυγών, ἰχθύς θαλάσσιος, ἧς τὸ κέντρον δηλητήριον » συγχέει προφανῶς τὴν τρυγὸνα μὲ τὴν νάρκην (γαλλ. torpille, γερμ. Krampf-fisch), ἧτις ναρκᾶ τοὺς ἀπτομένους αὐτῆς.

Φλογοκοπῶ. Καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο ὑπάρχει ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευομένῃ ὑποθήκῃ (ἴδε θρηνοβολῶ) τοῦ Κυπρίου Νικολάου Παύλου στιχ. 19—20 εἰς παθητικὸν σχηματισμὸν καὶ σημασίαν. φλογοκοποῦμαι=ὑπὸ τῶν φλογῶν κόπτομαι, ἢ ὡς ἀπλούστερον ἀλλ' ἐκφραστικώτερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν εἰς κοινὴν φράσιν, μὲ δέρνουν αἱ φλόγες

κάλλια διορθώσου τώρα ποῦχεις λίγον τὸν καιρὸν
παρὰ νὰ φλογοκοπᾶσαι εἰς καμίνιν φλοερὸν.

φλοερὸν=φλογερὸν). Ἡ κοινὴ συνήθεια ἔχει καὶ ἄλλα τοιαύτης συνθέσεως ῥήματος, οἷον τὸ οὐδετ. μεθοκοπῶ, τὰ ἐνεργ. ποδο-

κοπῶ (ἐξ οὗ καὶ τὸ ποδοκόπι) ξυλοκοπῶ (ξυλοκόπος) βωλοκοπῶ (βωλοκόπι), καὶ τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι. Ἡ δὲ ἀρχαία πλὴν τὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐν Αἴαντ. 236 πλευροκοπῶ καὶ τὰ ἐξῆς Ἀριστοφάνεια θυροκοπῶ σφ. 1254· μετεωροκοπῶ Εἰρ. 92· θαλαττοκοπῶ Ἴππ. 830· κυνοκοπῶ Εἰρ. 290. ἀνάλογον τοῦ μεθοκοπῶ εἶναι τὸ τῆς Π. Διαθήκης συμβολοκοπῶ, περὶ οὗ ἴδε Κοραῆν ἐν Ἀτακτ. τόμ. 1, σελ. 96—7. Ὁμοιάζει πρὸς τὸ μέσον σταυροκοποῦμαι τὸ παλαιὸν μὲν, ἀλλὰ μὴ δόκιμον στερνοκοποῦμαι Σχολ. Ἀρατ. 195. Ἐκ τῆς ἀρχαίας συνηθείας ἐλήφθη καὶ τὸ τοῦ Θεοφράστου Ἱστορ. Φυτ. 4, 14, 1, χαλαζοκοποῦμαι.

Φόνος. οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ εἶδος τι φρυγάνου ὁμοίου πρὸς τὴν ἀστοιβήν, πλὴν ὅτι δὲν ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ ριζούμενος ἰσχυρῶς ἀνυψοῦται καὶ λαμβάνει σχῆμα σφαιρικόν· ἐντεῦθεν ὅταν ξηρανθῆ ὁμοιάζει πρὸς ἐχίνον προβάλλοντα τὰς ἀκάνθας πανταχόθεν καὶ διὰ τοῦτο εἶναι δύσκολον νὰ ἐκριζώσῃ τις διὰ τῆς χειρὸς φόνον, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀξίνης. αἱ μὲν ἄκανθαι αὐτοῦ εἶναι ἰσχυρότεραι τῶν τῆς ἀστοιβῆς καὶ βραχύτεραι, τὰ δὲ φύλλα φύονται ὁμοίως. φύεται εἰς τὰ πλάγια τῶν ὄρέων, ὅπου ὑπάρχει χῶμα καὶ εἰς χωρία ἀκαλλιέργητα. τὸ φρύγανον τοῦτο ὑπάρχει ἄφθονον ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου, ὥστε ἐξ αὐτοῦ καίουσιν τὰς καμίνους τῆς ἀσβέστου. Τὸ ὄνομα φόνος ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Θεοφράστῳ ἐν Φυτ. Ἱστορ. 6, 4, 6, ὅστις καὶ ἀτρακτυλὶς ὑπ' αὐτοῦ λέγεται. Ὁ τοῦ Θεοφράστου ὅμως φόνος εἶναι ἄκανθα καὶ οὐχὶ φρύγανον. φαίνεται δὲ ἐκ τῆς περιγραφῆς ὅτι ἡ ἀτρακτυλὶς ἢ ὁ φόνος εἶναι τὸ σήμερον ἐν Πάρῳ καλούμενον Χριστάγκαθον, διότι πιστεύουσιν ὅτι ἐξ αὐτοῦ ἐπλέχθη ποτὲ ὁ τεθεὶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ ἀκάνθινος στέφανος. συμπεραίνουσι δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ἔχει αἱματώδη χυλὸν καὶ ὀσμὴν· Ἰδοὺ ἡ τοῦ Θεοφράστου περιγραφή: ἀτρακτυλὶς δὲ τις καλεῖται καὶ λευκότερα τούτων. Ἴδιον δ' ἔχει τὸ περὶ τὸ φύλλον ὅτι ἀφαιρούμενον καὶ τῆ σαρκὶ προσφερόμενον αἱματώδη ποιεῖ τὸν χυλόν, δι' ὃ καὶ φόνον ἔνιοι καλοῦσι τὴν ἀκάνθην ταύτην. ἔχει δὲ καὶ τὴν ὀσμὴν δεινὴν καὶ φονώδη. ὄψε δὲ καὶ τελειοῖ τὸν καρπὸν πρὸς τὸ μετώπορον».

Φυρρός. οὕτω προφέρεται ἐν Πάρῳ τὸ ἀρχαῖον ἐπίθετον πυρρός λεγόμενον ἐπὶ τῶν ἀγρῶν τῶν ἐχόντων πυρρὰν γῆν, οἷον πυρρὸν (ν χωράφιον). Ἡ τροπὴ αὕτη τοῦ ψιλοῦ π εἰς τὸ δασύ φ εἶναι συχνοτάτη ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ. πρὸ τινων μάλιστα συμφώνων εἶναι σχεδὸν κανονικὴ οἷον πρὸ τοῦ τ π. χ. πταίω, φταίω, πτύον, φτυάριον, πτύω, φτύνω· κλ. Ἔτι σπόγγος, σφογγάριον, σπόνδυλος, σφονδύλιον· πνεύμων, φλεμόνιον· κόλπος, κόρφος, πλόμος, πλομίζω (παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ περὶ τὰ ζῶα Ἱστορία, 8, 132). φλόμος, φλομίζω. Ἡ τοιαύτη τροπὴ ἀπαντᾷ καὶ εἰς τινὰ τῆς ἀρχαίας ὀνόματα, οἷον, πατνώματα, φατνώματα, Ἑουσχ.—πάτνη (ἐκ τῆς ῥίζης πατ ὅθεν τὸ λατ. pasci καὶ τὸ τῆς συνηθείας παχνίον) φάτνη, πιστάκια, φιττάκια (ὅθεν τὸ ἡμέτερον φιστίκια). Πιττακός, Φίττακος, ἐν νομίσματι Μιτυλήνης· Περσεφόνη, Περσέφαττα, Φερσεφόνη, Φερσέφαττα.

Χοιροσφάγια. οὐδετέρως καὶ πληθυντικῶς τὰ χοιροσφάγια· οὕτω καλεῖται ἐν Πάρῳ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν σφάζουσι τοὺς χοίρους. ἐκάστη οἰκογένεια τρέφει ἐν χοιρίδιον, ὅπερ συνήθως σφάζεται πρὸς χρῆσιν αὐτῆς μετὰ τὰ Χριστούγεννα. τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῶν χοιροσφαγίων ἅπαντα ἡ οἰκογένεια ἀσχολεῖται περὶ τὴν σφαγὴν, τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἄλλην οἰκονομίαν τοῦ σφακτοῦ. μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς τοιαύτης πραγματείας παρατίθεται τράπεζα καθ' ἣν ἐσθίουσι τὰ τοῦ χοίρου ἐντόσθια ὡς τὰ προχειρότερα τῶν ὄψων εἰς παρασκευὴν. μετὰ τοῦτο τρέπονται εἰς εὐθυμίαν καὶ ἄγουσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶδος τι ἐορτῆς. Καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα φέρουσι τύπον ἀρχαῖον λαβόντα ἴσως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων θυσιῶν καὶ μέχρι σήμερον διατηρηθέντα. Ὁ Ἠσύχιος ἔχει μόνον τὸ ὄνομα χοιροσφάγος, ὅπερ ἔρμηνεύει διὰ τοῦ θύτης. Καὶ παρὰ τοῖς σημερινοῖς Γερμανοῖς ὑπάρχει τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, ὅπερ καλεῖται Schlachtfest.

Ἰω. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ.

Ἐν Ἀθήναις ἐν τῇ πρὸς βορρᾶν κατακλίσει τοῦ λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐφ' οὗ τὸ ἀστεροσκοπεῖον, ἐκτίσθη πρὸ δύο περίπου ἑτῶν σειρὰ ἀγροτικῶν οἰκιῶν, διεύθυνσιν ἔχουσα ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς. Κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν θεμελίων μιᾶς τῶν οἰκιῶν τούτων πρὸς τῷ δυτικῷ τέρματι τῆς σειρᾶς εὐρέθησαν τρεῖς ἐνεπίγραφοι λίθοι, οὓς κατ' αὐτὰς ἠγόρασεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν Ἑταιρία. Τούτων ὁ πρῶτος ὢν κυλινδρικοῦ σχήματος ὀπωσοῦν ἀνωμάλου καὶ χονδρικῶς ἐξεργασμένος ἔχει ἀνωθεν ἐπὶ τῆς ὀριζοντείου ἐπιφανείας κοίλωμα πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήματος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνωτάτου ἄκρου τῆς καθέτου κυκλικῆς περιφερείας τὰ ἐξῆς γράμματα, σχήματος τῶν μέσων Μακεδονικῶν χρόνων·

Δι̅ μ̅ει̅λι̅χι̅ωι
Ζω̅ πυ̅ρί̅ων.

Ὑψος τοῦ λίθου 0,53, περιφέρεια 1,50.

Ὁ δεύτερος λίθος εἶναι τετραγωνικὸς περίπου καὶ κολοβὸς πολ-
λαχῶς. Ἴσως, ὅτε ἦτο ἀκέραιος, εἶχε σχῆμα ὁποῖον ὁ ἐν CIA,
III, 132 a (p. 485) ἐκδοθεῖς. Σώζει δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀνω
ὀριζοντείου ἐπιφανείας του κοιλώματα πρὸς ὑποδοχὴν ἀναθήμα-
τος, γράμματα δ' ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου ἄκρου τῆς καθέτου ἐπιφα-
νείας ἔχει τάδε, ὄντα καὶ αὐτὰ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων·

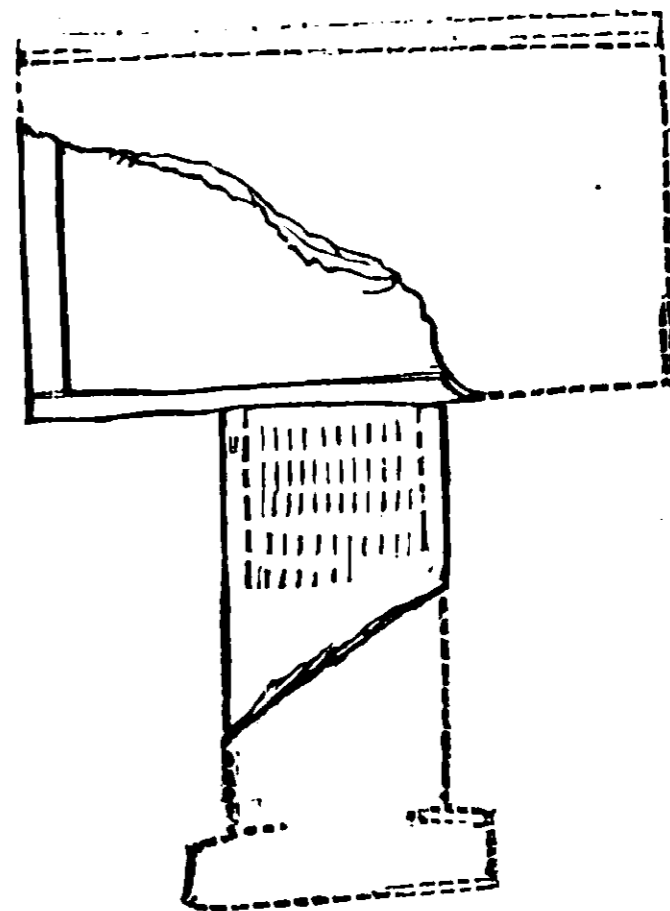
Ἡ̅λι̅ωι̅ καὶ̅ Δι̅ μ̅ει̅λι̅χι̅ωι̅
Μα̅ μ̅ί̅α.

Ὑψος τοῦ λίθου 0,58, πλάτος 0,44, πάχ. 0,37.

Ὁ τρίτος λίθος ὢν Πεντελήσιος ἔχει σχῆμα ἱκανῶς περιέργον.
Εἰ καὶ κολοβὸς τὰ νῦν ἀνω τε καὶ κάτω καὶ πρὸς δεξιὰ τῷ ὄρῳντι,
φαίνεται ὅμως ὅτι, ὅτε ἦτο ἀκέραιος, ἀνω μὲν ἐπλατύνετο τε-
τραγωνικῶς καὶ εἰς μῆκος, ἔνθα εἶχε τὴν νῦν κολοβὴν ἀνάγλυφον
παράστασιν, ἴσως καὶ μὲ ὀρθοκεράμια ὢν κεκοσμημένος ἐπὶ τοῦ
γείσου, ἐπὶ τῆς κατωτέρω δὲ στηλοειδοῦς βάσεως τῆς νῦν ἠκρω-
τηριασμένης εἶχε τὴν ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν, ἣτις περισωθεῖσα
ἀνελλιπῆς λέγει τάδε·

Ἐραν[ε]σταὶ Δι̅
φι̅λι̅ωι̅ ἀνέ-
θεσαν̅ ἐφ' Ἡ-
γη̅σι̅ου̅ ἄρ(χον-
τος.

Τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ λίθου ἦτο πιθανῶς τοιοῦτο :

Ἄνω πλάτος τὸ νῦν σωζόμενον 0,25, κάτω πλάτος τὸ ἐπι-
γεγραμμένον 0,16, ὕψος 0,32, πάχος 0,06.

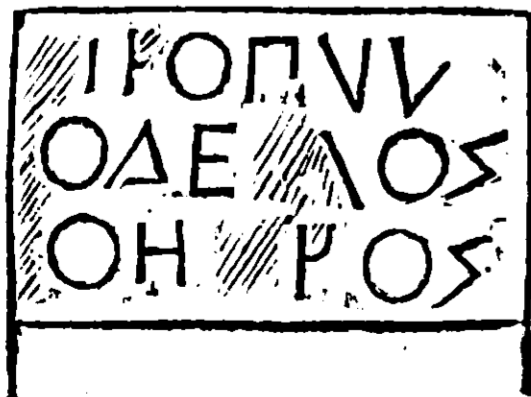
Ἡ παράστασις εἶναι· Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ἀκέφαλος τὰ
νῦν καὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα τὴν ὀριζοντεῖως τεταμένην ἠκρωτηρια-
σμένος (ἢ δ' ἀριστερὰ ὅλως λείπει), ἐστραμμένος πρὸς δεξιὰ τῷ
ὄρῳντι, ὀπόθεν προσάγεται αὐτῷ χοῖρος εἰς θυσίαν παρὰ τῶν λα-
τρευτῶν του, ἐνὸς ἢ δύο ἴσως, οἵτινες τῶρα ὅλως ἐξέλιπον, τοῦ
δὲ βωμοῦ μέρος σώζεται. Οἱ πόδες τοῦ θεοῦ μετ' εὐμαρείας βαί-
νουσιν ἐπὶ θρήνου, ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον ὄραται τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ὄρ-
νεον ὁ ἀετός. Ἡ ἐξεργασία τῆς ἐπιφανείας εἶναι μὲν ἀμελεστέρα,
ἀλλ' αἱ γραμμαὶ αἱ γενικαὶ τῆς γλυφῆς ὄχι κακαὶ οὔτε ἀνάξια
τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, οὓς καὶ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων
καὶ ἔτι μᾶλλον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος φανερώνει, διότι
ὁ Ἡγησίας κατὰ τοὺς περισωθέντας καταλόγους ἦρχε τῷ 324
πρὸ Χριστοῦ.

Τοῦ *μειλιχίου* Διὸς μνείαν ποιῆται ὁ Πausανίας ἐν τοῖς Ἀττικοῖς (κεφ. 4) οὕτω· Διαβάσει δὲ τὸν Κηφισὸν [ἐν τῇ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα ὁδῷ] βωμός ἐστιν ἀρχαῖος μειλιχίου Διός. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ τῆς Ἑλλάδος ἀναφέρει ὁ περιηγητὴς λατρευόμενον τὸν θεὸν τῷ ὀνόματι τούτῳ. *Φίλιον* δὲ Δία ἐν τοῖς Ἀττικοῖς δὲν ἀναφέρει, ἀλλ' ἐν τοῖς Ἀρκαδικοῖς, ἔνθα (κεφ. 31) γράφει, ὅτι ἐν Μεγαλοπόλει ἦτο φιλίου Διὸς ναός, καὶ τὸ ἄγαλμα ἔργον Πολυκλείτου τοῦ Ἀργεῖου, κατὰ ἰδιάζοντά τινα τύπον κατεσκευασμένον προσεμφερὲς τῷ Διονύσῳ. Ἄν τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον ἐσώζετο πλῆρες, θὰ ἐβλέπομεν ἂν εἶχέ τινα ὁμοιότητα πρὸς τὸ Πολυκλείτειον, ὅπερ ὁ περιηγητὴς ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ διὰ πλειόνων περιγράφει, προστιθεὶς καὶ τινα ἰδίαν παρατήρησιν. Ὅπως δὲ ποτε τὸ ἡμέτερον ἀνάγλυφον εἶναι, καὶ περ κολοβόν, πολὺ ἀξιολογώτερον τοῦ παρὰ τῷ R. Schöne ἐν Griech. Reliefs ὑπ' ἀριθ. 105 ἀπεικονισμένου, τοῦ μετ' ἐπιγραφῆς Μύνοιον Διὸς φιλίῳ ἀνέθηκ(εν). Ἐκεῖνο καὶ μικρότερον πολὺ καὶ ἀπλούστερον καὶ χυδαιότερον τὴν τέχνην· ἐν τούτοις ἦτο μέχρι τοῦ 1871 τὸ πρῶτον γνωστὸν τοῦ φιλίου Διός.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω. Διὰ τί δὲ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν νῦν ἐκδομένων λίθων τὸ ὄνομα τοῦ μικροτέρου θεοῦ Ἡλίου προτάσσεται τοῦ μεγάλου Διός, καὶ ἂν ὅμοια ἄλλα παραδείγματα ἐπὶ συμβῶμων ἢ συννάων θεῶν εὐρίσκονται ἐν ἐπιγραφαῖς, δὲν ἠυκαίρησα ἱκανῶς ἵνα ἐρευνήσω. Εὐρέθη δὲ ποτε βωμός μικρὸς ἐν Ἀθήναις μ' ἐπιγραφὴν Ἡλίῳ (ἴδε C. I. Gr. ἀρ. 494) εἰ καὶ ὁ Pausanias οὐδὲν τοῦ θεοῦ τούτου μνημεῖον ἀναφέρει ἐν τοῖς Ἀττικοῖς.

Ἐν Πειραιεῖ δὲ, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν πρὸς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Τζάννε ἄγουσαν, σκαφῆς τινος γενομένης οὐ πρὸ πολλοῦ εὐρέθησαν οἱ ἐξῆς δύο ἀξιόλογοι ὄροι καὶ ἠγοράσθησαν παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

1.

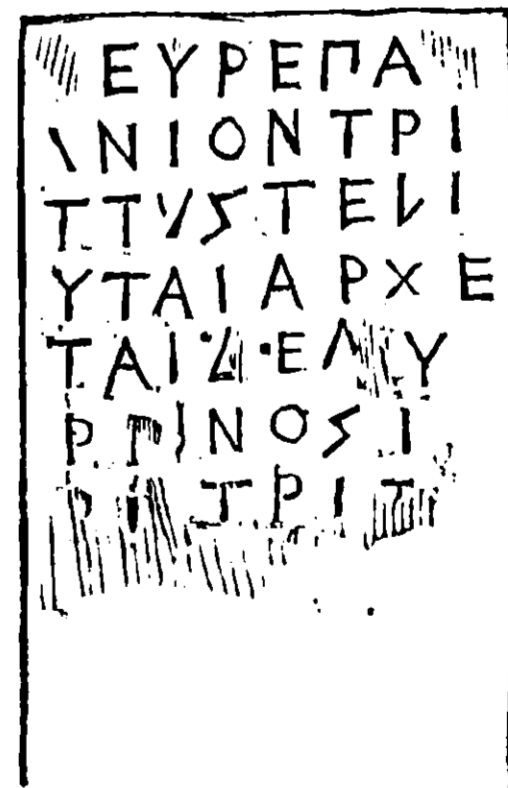

Ἡ ἔχουσα τὰ γράμματα στήλη εἶναι σχήματος τετραγωνικοῦ, λίθου πωρίνου, ὡς συνήθως οἱ ἐν Πειραιεῖ κατὰ καιροὺς εὐρεθέντες ὅμοιοι. Ὑψους 1,74, πλάτους 0,38, πάχους 0,22. Ἀναγινώσκω τοὺς τρεῖς στίχους οὕτω·

Προπύ-
λο δεμοσ-
ι(ο) Η(ό)ρος.

ἦτοι· προπύλου δημοσίου ὄρος· πρόπυλον δὲ οὐδετέρως ἐννοῶ τὸν πρὸ πύλης τινὸς ἢ ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῶν τειχῶν τοῦ Πειραιῶς τόπον δημόσιον, ὅστις ἔδει νὰ μὲνη κενὸς ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν. Λυπηρόν, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μανθάνωσιν οἱ ἀρχαιολογοῦντες ἀκριβῶς τὸν τόπον τῆς εὐρέσεως τῶν τόσον σπουδαίων τούτων μνημείων καὶ πῶς εὐρίσκονται, ἂν ὀρθὰ ἰδρυμένα, ἢ κείμενα, ἵνα οὕτω προβιβάζεται ἡ γνῶσις τῆς τοπογραφίας. Ἰδιῶται ἀνθρώποι σκάπτοντες διὰ θεμελίωσιν οἰκιῶν καὶ εὐρίσκοντες αὐτὰ οὐδόλως προσέχουσιν εἰς τοῦτο, καὶ πολὺ τῇ ἀληθείᾳ, ὅτι καὶ δὲν τὰ φθείρουσιν ἐκ καταφρονήσεως πρὸς τὸ ὄχι λαμπρὸν αὐτῶν ἐξωτερικόν, καθ' ὅσον μάλιστα καὶ διαβεβρωμένην βλέπουσι τὴν ἐπιφάνειάν των.

2.

Τῆς δευτέρας ταύτης στήλης (ἐπίσης πωρίνης, καὶ ὕψους 0,92, πλάτους 0,38, πάχους 0,23) τὰ γράμματα εἶναι ὡς ὀρῶν·

ται ἀνωτέρω κατὰ τι μικρότερα τῶν τῆς πρώτης καὶ πολὺ κομψότερα κατὰ πάντα, μόνον δὲ τὸ σίγμα ἔτι ἀκαλλῆς μένει, ἔχον δηλ. ὄχι παραλλήλους τὰς δύο του ἄκρας κεραίας. Ἐναγινώσκω δέ·

(Δ)ευρὲ Πα(ι-
ανιῶν τρι-
ττύς τελε-
υτᾶι, ἄρχε-
5 ται δὲ Μυ-
ρρίνοσί-
ον τρι-
τύς).

ἦτοι· (Δ)ευρεὶ Πα(ι)ανιῶν τριττύς τελευτᾶ, ἄρχεται δὲ Μυρρίνουσίων τρι(τύς). Μόνον ἀμφιβάλλω, ἂν ὀρθῶς τὸ πρωτοφανές δευρε μετέγραψα δευρεὶ (=δευρι) ἢ μήπως ἔπρεπε νὰ τὸ μεταγράψω δεῦρε, κατὰ τὸ γνωστὸν δεῦτε. Ἐπροτίμησα τὸ δευρεὶ, ἐπειδὴ καὶ τόκοινόν ἦτοι Ἀττικὸν δευρι ἔχει μακρὰν τὴν λήγουσαν, οἷον ἐν Ἀριστοφάνους Ἐκκλησιαζούσαις στίχ. 1074:

Μὴ σκῶπτε μ', ἀλλὰ δεῦρ' ἔπου.—Δευρι μὲν οὔν.

Ἄλλὰ περὶ τούτου οἱ γραμματικώτεροι ἐμοῦ ἄς ἀποφανθῶσι. Ἐγὼ δὲ ὑπομιμνήσκων ὅτι ὅροι ἄλλοι, ὡς ὁ παρών, δηλοῦντες τὸ ποῦ τριττύς τις τελευτᾶ καὶ ἄλλη ἄρχεται, εὐρέθησαν ἕως τῶρα δύο, εἷς μὲν ἐν Πειραιεὶ λέγων· (δευρὲ; Ἐλε)υσινίων (τρ)ιττύς τελ(ε)υτᾶ, Πειραιῶν δὲ τριττύς ἄρχεται, ἕτερος δὲ (κολοβὸς ἐκεῖνος) λίαν παραδόξως λέγεται εὐρεθεῖς ἐν Ἀθήναις ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, οὗς ὄρα ἐν CIA, I, 517-8. πρβλ. Supplem. σελ. 52. Εἶπα δὲ λίαν παραδόξως, διότι οἱ ὅροι οὔτοι, καθὼς ὁ ἐκδότης τοῦ CIA Kirchhoff παρετήρησε, φαίνεται ὅτι ἦσαν ἰδρυμένοι παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς, ὀρίζοντες τοὺς τόπους τῶν τριήρων, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐξῆς χωρίου τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους περὶ συμμοριῶν, § 13, ὅπερ ἄξιον κρίνω ὀλόκληρον νὰ παθέσω.

Ἄφημι τοὺς στρατηγούς δεῖν διανεῖμαι τόπους δέκα τῶν νεωρίων, σκεψαμένου ὅπως ἐγγύτατ' ἀλλήλων κατὰ τριάκοντ' ὧσι νεώσοικοι, ἐπειδὴν δὲ τοῦτο ποιήσωσι, δύο συμμορίαὶ καὶ τριά-

κοντα τριήρεις τούτων ἐκάστῳ προσνεῖμαι τῶν τόπων, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς φυλάς, τὸν δὲ ταξίαρχον ἕκαστον ὃν ἂν ἡ φυλὴ τόπον λάχῃ διελεῖν τρίχα καὶ τὰς ναῦς ὡσαύτως, εἴτ' ἐπικληρῶσαι τὰς τριττύς, ὅπως ἂν τῶν μὲν ὄλων νεωρίων ἐν ἐκάστη μέρους ἢ τῶν φυλῶν, τοῦ δὲ μέρους ἐκάστου τὸ τρίτον μέρος ἢ τριττύς ἔχῃ, εἰδῆτε δ', ἂν τι δέη, πρῶτον μὲν τὴν φυλὴν, ὅπου τέτακται, μετὰ ταῦτα δὲ τὴν τριττύν, εἶτα τριήραρχοι τίνες καὶ τριήρεις πόσαι, καὶ τριάκοντα μὲν ἡ φυλὴ, δέκα δὲ τριττύς ἐκάστη τριήρεις ἔχῃ.»

Εἰ καὶ οἱ λόγοι οὔτοι τοῦ Δημοσθένους εἶναι κατὰ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα νεώτεροι τῶν νῦν ἐμφανιζομένων ὄρων, ἀνάλογά τινα ὅμως καὶ ὅμοια τοῖς παλαιοῖς πράγματα δηλοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο συντείνουσιν εἰς κατάληψιν τοῦ περιεχομένου τῶν ὄρων. Ῥητέον δὲ περὶ τοῦ ἐνός τῶν παρὰ τῷ Kirchhoff ὄρων, τοῦ κολοβοῦ, ὅτι θὰ μετεκομίσθη ποτὲ ἐκ Πειραιῶς εἰς Ἀθήνας καὶ εἰσῆχθη εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καθὼς νῦν οἱ σήμερον ἐκδιδόμενοι ἐκομίσθησαν αὐτόθεν καὶ ἀπετέθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων.

3.

Τ) ἀ δ' ἐπράθη ἐδ(ἀφη...)

ἀ τίμητα ὄντα...)

Ἐνοκλέους Ἀντι(γ)ένους Σημ(αχίδου
Πολυκλέους Τσισίππου Εὐων(υμέως

5 Λυσιστράτου Ἀλαιῶς

Θεοδώρου Λυσανίου Λουσι(ῶς

Κλεοχάρους Κλεοστράτου /

Ἡροστράτου Ξανθιπί(δου) . . .

Τι;μαρχίδου Φ /

10 Ὀ;φέλου

Κλε;....

....

Στήλη ἀπλῆ λίθου Πεντελησίου, κολοβὴ τὰ πρὸς δεξιὰν τῶ ὄρωντι καὶ τὰ κάτω, εἰς τὸ αὐτὸ μέρος εὐρεθεῖσα ἐν Πειραιεὶ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω. Ὑψος 0,19, πλάτος 0,16, πάχος 0,07. Εἶναι καὶ τὸ ἐπάνω ποτὲ γεῖσόν της ἀποκεκρουσμένον ὄλως καὶ

νῦν ἐκεῖ ὁ τόπος ὑπόκοιλος, ἐνῶ πάλαι ποτὲ θὰ ἐξεῖχε. Τῶν πρώτων δύο στίχων τὰ γράμματα εἶναι κατὰ τὸ διπλοῦν μείζονα τῶν κατωτέρω. Σχῆμα γραφῆς τὸ τῶν πρώτων Μακεδονικῶν χρόνων. Τὴν τελευταίαν τοῦ α' στίχου λέξιν συνεπλήρωσα ὁδηγηθεὶς ἔκ τινος μετὰ τὸ Δ ὀρωμένου ὑπολοίπου κεραίας κεκλιμένης ἐπὶ δεξιᾶ, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπεμφαίνη ἄλλο γράμμα εἰμὴ τὸ Λ, ἀφοῦ Λ μετὰ Δ δὲν ἐγχωρεῖ εἰς Ἑλληνικὰς λέξεις.

Οὐδὲν περὶ τῶν πραθέντων τούτων ἐδαφῶν καὶ τοῦ ἀτιμήτου αὐτῶν ἔχω νὰ εἶπω ἐξηγητικόν.

4.

Ἦσαύτως δ' ἐν Πειραιεῖ, ἀλλ' ἐν ἀγνώστῳ θέσει, εὐρέθη πλίνθος λίθου Πεντελησίου τετραγωνική, μήκους πλευρ. 0,65 X 0,73, ὕψους 0,15 μὲ κοιλότητα ἄνω ἐλλειψοειδῆ καὶ ἐπιγραφὴν τὴν δε'

Διονύσιος καὶ Βαβυλία τῷ Μηνί τὸ ἱερόν ἀνέθεσαν.

Σχῆμα ἔχουσι τὰ γράμματα τὸ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Ὁ θεὸς Μῆν (Lunus) δὲν εἶναι ἴσως ἄλλος παρὰ τὸν ἐκ τριῶν τοῦ Λαυρίου ἐπιγραφῶν γνωσθέντα Μῆνα τύραννον.

*Ἐκρίνα δὲ εὐλογον νὰ ἀνατυπώσω ὧδε καὶ τὸ κείμενον δύο λίθων ἄλλων ἐν Πειραιεῖ εὐρεθέντων, ὅπερ ὁ φιλάρχαιος Ἀλέξανδρος Μελεστόπουλος ἐξέδωκε πρό τινος χρόνου ἐν δυσὶ πολιτικαῖς ἡμερίσιν, ἵνα καὶ οἱ ἀναγνώσται τοῦ Ἀθηναίου ἔχωσιν αὐτό.

Ἐκ τῆς Παλιγγενεσίας Ἀθηνῶν, φύλλου τῆς

18 Σεπτεμβρίου 1879.

α Ἐπὶ στήλης μαρμάρου εὐρεθείσης ἐν Πειραιεῖ ἐν ἀγνώστῳ μέχρι τοῦδε θέσει, ὕψους 0,83, πλάτους 0,39, πάχους 0,08, καὶ εὐρισκομένης νῦν παρὰ τῷ ἐμπόρῳ κ. Νικολάῳ Χατζημητρίου, ἀναγινώσκονται τάδε

Ἀγαθεὶ τύχει, ἐπὶ Σωνίου ἄρχοντος, Μου-
χιῶνος ἀγορᾶ κυρία, Ὀνησίκριτος Διοκλέ-
ους Πειραιεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ Χαιρέας εὐνοῦς ὢν

διατελεῖ ἐν παντὶ καιρῷ τοῖς ὀργεῶσιν, κατα-

β σταθεὶς δὲ καὶ γραμματεὺς ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ
Θεοξένου ἄρχοντος οὐδὲν ἐλλέλοιπεν φιλο-

τιμίας, συναύξων τε διατετέλεκεν τοῖς ὀργεῶσιν τὴν σύνοδον πεφρόντικεν δὲ καὶ θερα-
πήσας τοῦ ἱεροῦ πλεονάκεις, οὐκ ἀπολέλιπται δὲ

10 οὐδ' ἐν ἐπιδόσει οὐδεμιᾶ, εἰσῆνεγκεν δὲ καὶ
ψηφίσματα ἐπὶ τῷ συμφέροντι, ἵνα σινσταλῶ-
σιν αἱ λίαν ἄκαιροι δαπάναι, ἐφρόντισεν δὲ τοῦ καὶ
τοὺς δημοτικούς μετέχειν τῶν δεδομένων ὑπὸ
τῶν ὀργεῶνων φιλανθρώπων, διατετέλεκεν δὲ καὶ
15 συνλειτουργῶν ἐν τοῖς ἀγερμοῖς καὶ ταῖς στρώσε-
σιν ταῖς ἱερῆαις, προσευχρήστηκεν δὲ καὶ διάφορον
πλεονάκεις ἄτοκον, ἀποδημοῦντος τοῦ ταμίου, ἐπαγ-
γέλλεται δὲ καὶ τὸν λοιπὸν χρόνον συμφροντι-
εῖν εἰς ὃ ἂν αὐτὸν παρακαλῶσιν οἱ ὀργεῶνες· ἵνα ο(ῦν
20 ἐφάμιλλον ἢ τοῖς ἀεὶ φιλοτιμουμένοις, εἰδότες,
ὅτι χάριτας ἀξίας κομιοῦνται ὧν ἂν εὐεργετήσω-
σιν, ἀγαθεὶ τύχει, δεδόχθαι τοῖς ὀργεῶσιν, ἐπαινε-
σαι Χαιρέαν Διονυσίου Ἀθμονέα καὶ στεφανῶ-
σαι αὐτὸν θαλλοῦ στεφάνῳ ἀρετῆς ἕνεκεν καὶ
25 εὐσεβείας εἰς τε τὰς θεὰς καὶ τοὺς ὀργεῶνας, καὶ
ἀναγορεύειν τὸν στέφανον τῆ (θ)υσίᾳ τοῦ Μουχι-
ῶνος, ὅταν καὶ τὰς ἱερείας, δοῦναι δὲ αὐτῷ καὶ ἰκό-
νος ἀνάθεσιν ἐν τῷ ναῷ, ἀναγράψαι δὲ τότε τὸ ψήφι-
σμα εἰς στήλην λιθίνην καὶ στήσαι ἐν τεῖ αὐλεῖ
τοῦ ἱεροῦ.

30

Οἱ ὀργεῶνες

Χαιρέαν

Διονυσίου

Ἀθμονέα.»

Ἐγὼ σημειῶ τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ Σώνικος ἄρχων τίθεται εἰκα-
στικῶς περὶ τὴν ρκβ' Ὀλυμπιάδα (292 ἢ 291 πρὸ Χρ.) ἐν τῷ
βιβλίῳ τοῦ Hermann griech. Antiquitäten, ἀλλὰ δὲν εἶναι
τοῦτο πιθανόν, ἀφοῦ ἐν τῷ ψηφίσματι ἐδῶ Θεόξενος ἄρχων μνη-
μονεύεται πρὸ αὐτοῦ, ὁ δὲ κατάλογος ἀρχόντων ἐν τῷ ῥηθέντι
ἐγχειριδίῳ δὲν ἔχει κενὸν ἄρχοντος ἔτος πρὸ τῆς ρκβ'. Ὀλυμ-
πιάδος. Θὰ εἶναι ἴσως ὁ Σώνικος ἄρχων νεώτερος τοῖς χρόνοις,
ἤδη δὲ αὐτὸς ἀνεγνώσθη καὶ ἐν ἄλλοις ψηφίσμασι, ὅχι δὲ καὶ ὁ
πρὸ αὐτοῦ Θεόξενος, ὅσον ἠξέυρω.

2.

Ἐκ τῆς ἐν Πειραιεῖ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Κόσμου»
φύλλου τῆς 10 Νοεμβρίου 1879.

α' Ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς οἰκίας τοῦ κ. Σταματίου Κωστούλια,
κειμένης ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ παρὰ τὰ εἰρήπια τοῦ
ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, εὑρέθη στήλη μαρμάρου ὕψους 1,25, πλά-
τους 0,33, πάχους 0,24, ἐφ' ἧς τὰ ἐξῆς:

Ἐπὶ Νικοκλέους ἄρχοντος,

ἔδοξεν τοῖς θιασώταις· ἐπει(δὴ

Στέφανος ὁ θωρακοποιὸς ἐπι(με-
λητῆς γενόμενος τῶν κοινῶ(ν εἰσοφ;

5 ρ;)ῶν ἐπιμεμέληται τὴν ἐπι(μέλ-
ειαν ἣν ἔδει αὐτὸν ἐπιμεληθ(ῆν-
αι καὶ τᾶλλα φιλοτιμούμενο(ς δ-
ιετέλεσεν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κ(αὶ

10 τ)ὴν πομπὴν τῶν Ἀδωνίων ἐπεμ(ψε
κ)ατὰ τὰ πάτρια—τύχει ἀγαθῆ(δ-
εδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπαι(ν-
έ)σαι Στέφανον τὸν ἐπιμελητῆ(ν
φ)ιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
α)θίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-

15 σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στ-
εφάνῳ, δοῦναι δ' αὐτῷ Δ(Δ) δραχ(·)

Στεφανῶ
οὔ κοιν

θεὶς ὑπὸ τ-

ηκε τὴν

Δήμητρ(α

20 ὁμόνοι

αν τοῦ

κοινο(ῦ).

Ἀφροδίτης

οἱ θιασῶται Στέ-

φανον Μυλώθρου.

25 Ἐπὶ Κλεάρχου ἄρχοντος—ἔδοξε-
ν) τοῖς θιασώταις, ἐπειδὴ Στέ(φα-
νος πρότερόν τε ἐπιμελητῆς (γε-
νόμενος καὶ νῦν ἱεροποιὸς α(ὐτ-
ῶν μετὰ τῶν ἄλλων συνιεροποι(ῶ-

30 ν ἀνὴρ ἀγαθὸς γέγονεν καὶ τὰς (θ-
υσίας ἔθουσε τοῖς θεοῖς, ἄς πάτρ-

ιον ἦν αὐτοῖς καὶ τᾶλλα ἐπιμε(μ-
έληται, ὅσα προσῆκεν αὐτῷ πε(ρ-
ὶ τὴν ἐπιμέλειαν, τύχει ἀγαθῆ

35 δεδόχθαι τοῖς θιασώταις, ἐπαι(ι-
νέσαι Στέφανον τὸν ἱεροποιὸν
φιλοτιμίας ἔνεκεν καὶ ἀνδρα(γ-
αθίας τῆς εἰς τὸ κοινὸν τῶν θια-
σωτῶν καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ σ-

40 τεφάνῳ [δοῦναι δ' αὐτῷ.. δραχ.

.....

.....

.....

.....

45

.....

.....

..... Μυλώθρου.

Ἐφ' Ἡγεμάχου ἄρχοντος, ἀγαθῆ τύχει,
50 Σωκλῆς εἶπεν· ἐπειδὴ Στέφανος ἱερο-
ποιὸς γενόμενος εὔ ἐπιμελήθη τῆς θου-
σίας τῆς Ἀφροδίτης, δεδόχθαι τοῖς θια-

σωτάις, ἐπαινέσαι Στέφανον Μυλώθρου
καὶ στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνῳ καὶ

55 δοῦναι αὐτῷ ἀπὸ τοῦ (κ)οινοῦ ΔΔ: δραχ: (τὸν
δὲ λαβόντα ἀναθεῖναι ἀνάθημα ἐν τῷ

ἱερῷ ἐπιγράψαντα τὸδε τὸ ψήφισμα

κ)α(ι) ὅπως ἂν ὡς πολλοὶ οἱ φιλοτιμούμε-
νοι, εἰδότες, ὅτι ἐπίστανται χάριτας ἀ-

60 ποδιδόναι οἱ θιασῶται..»

Σημειῶ ἐγὼ μόνον, ὅτι ὁ ἐν στίχῳ κέ. ἄρχων Κλέαρχος, ὦν
τοῦ ἔτους 301 πρὸ Χρ. (ἦτοι τοῦ γ'. ἔτους τῆς ρηθ'. Ὀλυμπιά-
δος), κακῶς φέρεται γεγραμμένος ἐν τῷ ἐγχειριδίῳ τοῦ Her-
mann Καλλίαρχος, ἐνῶ καὶ ἐξ ἄλλων λιθίνων μνημείων ἐγνώσθη
τὸ ἀληθὲς ὄνομα Κλέαρχος· ὁ δὲ ἐν στίχῳ μθ'. Ἡγέμαχος εἶναι
ἄρχων τοῦ 300 πρὸ Χριστοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 23 Δεκεμβρίου 1879.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΕΠΙΘΕΤΑ ΚΙΝΗΣΕΩΣ ΠΑΡ' ΟΜΗΡΩ (*)

Πρό τινος (1) ἐπειράθην ἵνα δείξω, διὰ πλείστων ὄσων περιχρωμάτων φράσεων τοῦ Ὀμήρου, ὅτι ἡ διάκρισις τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ ἀναλελυμένου φωτός ἦν ἐν αὐτῷ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένη, ἐνῶ αἱ ἐντυπώσεις αὐτοῦ, ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρώματος, ἦσαν ἐξόχως ζωηραὶ καὶ ἐνεργεῖς. Διαφέρει δὲ νὰ ἐξετάσῃ τις ὡς συγγενῆ θέματα, τὸν τρόπον καθ' ὃν οὗτος ἔκρινεν ἄλλα ὄρατὰ φαινόμενα, οἷα τὰ τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως. Ἐγὼ προτίθεμαι νῦν νὰ ἐξετάσω τὴν παρ' αὐτῷ χρῆσιν τῶν ἐπιθέτων ὡς πρὸς τὴν κίνησιν. Τὰ ἐπίθετα ταῦτά εἰσιν οὐ μόνον ἀφθονα καὶ ποικίλα, ἀλλὰ κατὰ τινὰς σπουδαίας ἐπόψεις δύνανται νὰ κληθῶσι καὶ ἐπιστημονικὰ, τουτέστιν ὅπου ἀναφέρονται εἰς ταχυτῆτα, κατὰ τοὺς διαφόρους αὐτῆς βαθμοὺς καὶ καθ' ὃν τρόπον αὕτη παράγεται.

Ἡ σωματικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῆ πρῶτον πάντων ὡς βραδεῖα ἢ ταχεῖα. Οἱ ὅροι οὗτοί εἰσιν ἀπλῶς σχετικοὶ καὶ δὲν διακρίνονται ἀλλήλων ὡς ἔκ τινος ὀριστῆς οὐσίας. Ἀλλὰ καθὼς τὸ σκότος προσφέρει μικρὰν ὕλην καὶ μικρὰν ἔλξιν τῷ ποιητῇ, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ φῶς, οὕτως ἡ βραδυτῆς ἐστὶν ἀνάξιον ὡς πρὸς αὐτὸν καὶ ἄγονον ἀντικείμενον, παραβαλλομένη τῇ ταχυτῆτι. Ὅθεν ἀμέσως ἐν τῷ οὐδῶ βλέπομεν τὸ γεγονός τοῦτο, ὅτι βραδεῖα κίνησις ὀλίγον περιγράφεται παρ' Ὀμήρῳ. Ἐγὼ δὲν ἐνθυμοῦμαι παρ' αὐτῷ διάκρισιν σεμνῆς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἀπὸ βραδεῖας μόνον κινήσεως. Φαίνεται ὡσεὶ ὁ νοῦς του ἤδη ἐδείκνυεν ἐν σπέρματι ἀντίδρασιν τινὰ κατὰ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης, καὶ τῆς κυρίας αὐτῆς ἀρχῆς, τῆς ἀκίνησιος, ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῆς κινήσεως, ἣτις μᾶλλον ἐχαρακτήριζε τὴν τῶν Ἀσσυρίων σχολήν. Βεβαιότατα δὲ ἡ διάκρισις δὲν ὑπῆρχεν ὅπου ἠδύνατό τις θετι-

κῶς νὰ τὴν περιμένῃ, ὡς ὅτε ὁ Ζεὺς συνεντευχθεὶς τῇ Θέτιδι, κινεῖται πρὸς τὸν ὄμιλον τῶν θεῶν. Καὶ ὀπωσδήποτε, ἀνεξαρτήτως πάσης αἰτίας, ἡ λέξις βραδύς, ἣτις δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ κυρία φράσις τῆς βραδυτῆτος, τίθεται μόνον ἐξάκις ἐν τοῖς ποιήμασι. Τὸ οὐσιαστικὸν αὐτῆς βραδυτῆς ἀπαντᾷ ὡσαύτως, ἀλλ' ἀπλῶς ἅπαξ. Ἐκ τῶν ἐπτὰ χωρίων, τὰ τέσσαρα ἀναφέρονται τῷ βήματι τῶν ἵππων. Ὁ Ὀμηρὸς δὲν χρῆται ἄλλῃ λέξει πρὸς περιγραφὴν τοῦ βραδέος βήματος τοῦ ζώου τούτου. Περὶ τοῦ ταχέος αὐτοῦ βήματος ἔχει, μεταξὺ ἐπιθέτων καὶ φράσεων, ὀκτὼ ἢ ἐννέα.

Ἡ ρίζα τοῦ βραδύς ἐστὶ βραδ, βαρδ, καὶ ἡ ἐννοια τῆς ρίζης ταύτης träg, stumpfsinnig, καὶ τὰ τοιαῦτα. (Benfey, I. 509). Σημαίνουσα ἠωθρός καὶ ἠωχελῆς, οὐκ ἔστι συγγενῆς τῇ ρίζῃ τοῦ ὄβριμος, βρι, καὶ περ οὔσης μεταξὺ αὐτῶν ὄρου μέσου τῆς ιδέας τοῦ βάρους, καθότι τὸ βάρος δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐξ ἑνὸς μὲν ὡς ἐνσωματοῦν δύναμιν, ἐξ ἄλλου δὲ ὡς ἀνθιστάμενον διὰ τῆς ἀδρανείας τῇ κινήσει.

Παρ' Ὀμήρῳ βραδύς ἐφαρμόζεται τῷ νῶ, ἀλλὰ μόνον συγκριτικῶς (Ἰλ. κ, 226, βράσσων τε ῥόος), καὶ μεταφορικῶς. Ὡς ἐπίθετον κινήσεως, ἀποτελεῖ τὸν πυθμένα τῆς ποσοτικῆς κλίμακος, καθὼς ὡκὺς τὴν κορυφὴν αὐτῆς. Ἐν ἐκείνῳ μὲν ὁ ὄγκος ἐστὶ μέγιστος, τὸ δὲ στοιχεῖον τῆς ταχυτῆτος ἐξίτηλον, ἐν τούτῳ δὲ ἡ ταχυτῆς ἐστὶν ὑπερτάτη, ὁ δὲ ὄγκος σχεδὸν μηδέν.

Ἐνταῦθα δύναται τις καταλλήλως νὰ σημειώσῃ δύο τινὰ, πρὶν τοῦ γενικοῦ περὶ τοῦ πράγματος λόγου.

Πρῶτον. Πᾶσα χρῆσις ἐπιθέτων περὶ τοῦ νοῦ ἐστὶν, ἐξ ἀνάγκης, μεταφορικὴ καὶ δευτερεύουσα. Ἐν τινὶ λίαν περιέργῳ χωρίῳ, (Ἰλιάδ. ο, 80) ἡ τροπικὴ αὕτη κίνησις γίνεται πράγματι ἢ βάσις παραβολῆς τινος, πρὸς ἐξεικόνισιν τῆς πτώσεως τῆς Ἥρας ἐξ Ἰδῆς εἰς Ὀλυμπον. Τοῦτο θέλει σημειωθῆ ὑπὸ τὸν ὄρον κραιπρός· ἀλλ' ἡ γενικὴ ἔρευνα θὰ στραφῆ κυρίως περὶ τὴν ὕλικὴν κίνησιν.

Δεύτερον. Ἡ ὕλικὴ κίνησις δύναται νὰ θεωρηθῆ κατὰ τὸ ποσὸν αὐτῆς ἢ τὸ ποιόν. Ποιὸν κινήσεως ἐγνοῶ μόνον τὸ ἀναφερό-

(*) Ἄρθρον τῆς 49 th Century, N° 25 March, 1879, μεταφρασθὲν ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς.

(1) 49. th Century, October 1877, καὶ Studies on Homer (1858) Vol. III.

μενον τῷ βαθμῷ ἢ τῇ ταχυτῆτι· ποσὸν δὲ τὸ περιλαμβάνον ἄλλας ιδέας, οἷον διευθύνσεως ἢ διαλείμματος, ἢ ιδιότητος τοῦ νοῦ, δεικνυμένας ἐν τῇ κινήσει, ἢ παρ' αὐτῆς ὑπαγορευόμενας.

Νῦν δὲ προχωρῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἀντικειμένου.

Ἡ ἀπλή αὐτὴ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν κινήσεις τῶν ὑλικῶν ἀντικειμένων ἐκφράζεται διὰ τοῦ μαθηματικοῦ τύπου $M=QV$, σημαίνοντος ὅτι ἡ ὄρμη (Momentum) τρέπεται κατὰ τὸ ποσὸν (Quantity), ἢ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ ποσὸν, τῆς ὕλης, ἢ τοῦ ὄγκου, πολλαπλασιαζομένου ἐπὶ τὴν ταχυτῆτα (Velocity), ἢ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ δοθέν τι διάστημα διανύεται. Ἡ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν αὐτὴ κινήσις ἐστὶ γινόμενον τῶν δύο τούτων παραγόντων, ἡ δὲ ὄρμη ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ἐν κινήσει ὕλης, ἀναλισκόμενη εἴτε κατὰ τὴν ὑπέρθασιν τῆς πιέσεως, ἢ τὴν διάνυσιν ἀερίου διαστήματος. Ἐπειδὴ δὲ δοθεῖσά τις ὄρμη ἐστὶν οὕτω τὸ ἐξαγόμενον δύο παραγόντων, αὕτη ἐνδέχεται ν' ἀποτελεῖται, ἀμεταβλήτου μένοντος τοῦ M , ἐκ διαφόρων τῶν αὐτῶν παραγόντων συνδυασμῶν, ἐκάστου τῶν συνδυασμῶν τούτων ἔχοντος μείζονα τὸν ἓνα τῶν παραγόντων ὅσον τὸν ἄλλον ἐλάσσονα. Βραδὺς καὶ ὠκύς δεικνύουσι τὰ ἄκρα τοῦ συνδυασμοῦ. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσιν ἄλλαι λέξεις, οἷον *θοός*, *θοῦρος* καὶ *ὄβριμος*· τὰ δὲ πέντε ἐπιθέτα ταῦτα δύνανται νὰ καταταχθῶσιν ὡς ἔπεται ἐν τινι ποσοτικῇ κλίμακι.

1. Ὄκύς. Ἐνταῦθα τὸ Q ἐστὶν ἐλάχιστον, μόλις ὑπὸ τοῦ νοῦ συλλαμβανόμενον, δυνάμενον δὲ νὰ μὴ ληφθῇ πράγματι ὑπ' ὄψιν, μέγιστον δὲ ἐστὶ τὸ V .

2. Θοός. Ἐνταῦθα τὸ τε Q καὶ τὸ V παρίστανται ἀμφότερα προδήλως ὡς οἱ παράγοντες ἀφ' ὧν ἡ ὄρμη, ἢ ἡ ὠστική δύναμις, ἀποβαίνει. Ἀλλ' ἡ ταχυτῆς βεβαίως ὑπερισχύει τοῦ ὄγκου, ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ.

3. Θοῦρός ἐστὶν ὁ μέσος τῆς σειρᾶς ὅρος. Ἐνταῦθα πάλιν ἀμφότεροι οἱ παράγοντες Q καὶ V παρίστανται διακεκριμένοι· ἐκάτερος δ' αὐτῶν ὑψοῦται πληρούντως, ἐκάτερος ἀναλόγως ἀντισταθμίζεται τῷ ἑτέρῳ. Παραβαλλομένων τῶν ὄρων *θοῦρος* καὶ *θοός*, δὲν ὑπάρχει ἐλάττωσις ταχυτῆτος ἐν τῷ *θοῦρος*. Ἐξ ἄλ-

λου δὲ ὑπάρχει προφανῶς μείζων τις ὄρμη, ἢ ὠστικὴ δύναμις. Αὕτη παρέχεται, μὴ μεταβαλλομένου τοῦ V , διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ Q . Ἡ θέσις τοῦ *θοῦρος* ἐτι μᾶλλον διαφωτίζεται παραβαλλομένη πρὸς τὸ ἐξῆς μέλος τῆς κλίμακος.

4. Ὄβριμος. Θέλει δειχθῆ ὅτι τὸ ἐπιθέτον τοῦτο ἐνσημαίνει πάντοτε κινήσιν, παροῦσαν ἢ ἐγγυτάτην, καὶ δύναται νὰ θεωρηθῆται ὡς τὸ ἀκριβὲς ἀντίθετον τοῦ *θοός*. Καθότι, συνδυαζομένων τῶν δύο στοιχείων τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτῆτος, ἐκατέρου δὲ τούτων ἔχοντος οὐσιώδη τινα, καὶ οὐχὶ ἐξίτηλον δύναμιν, ἐν ἐκατέρῳ τῶν δύο λέξεων ἰδίως, ὁ ὄγκος ὑπερισχύει προφανῶς ἐν τῷ *ὄβριμος* ὅσον ἡ ταχυτῆς ἐν τῷ *θοός*.

5. Βραδύς ἐστὶ τὸ ἀντίθετον τοῦ ὠκύς. Ἡ ταχυτῆς καταντᾷ ἐξίτηλος· ἡ μένουσα κινήσις φαίνεται μόλις παράγουσα ὠστικὴν δύναμιν, ἣν πρὶν τῆς ἀτμομηχανῆς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶχε μάθει νὰ συνενοῖ πάντοτε μετὰ μείζονός τινος ἢ ἐλάσσονος ὄρμης ἢ βολῆς. Ἡ βραδυτῆς τῆς κινήσεως συλλαμβάνεται σχεδὸν ὡς ἔλλειψις κινήσεως, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἀδρανείας ἐστὶ τὸ ὑπόλοιπον, ἡ δύναμις τῆς ὄρμης μὴ αἰσθητῶς συνεισφέρουσα τῇ ιδέᾳ, καθότι, καίπερ ὑπάρχουσα, δὲν δεικνύεται τῷ νῷ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ.

Ἐπανέλθωμεν νῦν εἰς τὸν τύπον $M=QV$. Ἐστω δὲ M , ποσὸν τι κινήσεως δυνάμεως 12. Ζητεῖται νὰ παραχθῆ, διὰ τῶν διαφορῶν συνδυασμῶν τοῦ Q καὶ τοῦ V , τὸ αὐτὸ ποσὸν τῆς δυνάμεως 12, καθ' οὓς τρόπους δεικνύονται ὑπὸ τῶν πέντε ἄνωθεν ἐπιθέτων.

Ὡς πρὸς τὰ ὠκύς καὶ βραδύς, ὁ παρ' ἐμοῦ κληθεὶς ἐξίτηλος παράγων δεικνύεται ἀρμοδίως διὰ τῆς μονάδος.

$$M=12=QV=1 \times 12=12.$$

Ἐν τῷ βραδύς τὸ Q ἀναβαίνει ἀπὸ τῆς μονάδος εἰς 12, τὸ δὲ V καταβαίνει ἀπὸ τοῦ 12 εἰς τὴν μονάδα.

$$M=12=QV=12 \times 1=12.$$

Ἐν τῷ *θοῦρος*, ὄρω μέσῳ τῆς σειρᾶς, τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτῆτος ἰσορροποῦσι πρὸς παραγωγήν τοῦ ποιοῦ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς ὄρμης, ἅπερ ἀπαιτοῦνται πρὸς ὑπαρξιν τοῦ τοιοῦτου ὄρου· ὅθεν

$$Q = \sqrt{12} = V = \sqrt{12}.$$

καὶ ἔχομεν

$$M = 12 = QV = \sqrt{12} \times \sqrt{12} = 12.$$

Ἄλλ' ἐν τῷ *θοός* καὶ ἐν τῷ *ὄβριμος*, ἐνῶν ἑκάτερον τῶν στοιχείων ἐστὶν οὐσιώδης καὶ μετρητὸν, ἐν τούτων ὑπερισχύει κατὰ τινα τάξιν βαθμοῦ. Ἐὰν ὑπερισχύῃ λίαν, δυνάμεθα εἰπεῖν περὶ τοῦ *θοός*

$$Q = 2 \text{ καὶ } V = 6.$$

Οὕτως ἔχομεν

$$M = 12 = QV = 2 \times 6 = 12.$$

Ἐὰν ἦττον, οἶον, φερειπεῖν, περὶ πλοίου, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q = 3 \text{ καὶ } V = 4,$$

καὶ

$$M = 12 = QV = 3 \times 4 = 12.$$

Περὶ δὲ τοῦ *ὄβριμος*, οἱ συνδυασμοὶ οὗτοι ἀπλῶς ἀνατρέπονται.

Ἐὰν τὸ ἀντικείμενον ἦ ὡς ἡ θύρα τοῦ σπηλαίου ἐν Ὀδυσ. ι, 241, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q = 6 \text{ καὶ } V = 2.$$

Ἐὰν δ' ἦ τὸ ἔγχος ριπτόμενον κατὰ τὴν μάχην, δυνάμεθα λαβεῖν

$$Q = 4 \text{ καὶ } V = 3,$$

τοῦ γινομένου κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν ὄντος 12.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δὲν περιγράφουσι βεβαίως μετ' ἀκριβείας τὰ ποσὰ τῆς ὀρμῆς, τοῦ ὄγκου καὶ τῆς ταχυτήτος, ἀλλὰ δεικνύουσιν ὡς ἔγγιστα καὶ ἀναφορικῶς τὴν ἀξίαν ἑκάστου ἐπιθέτου τοιούτου τρόπου, ὥστε νὰ μαρτυρῶσιν ἡμῖν λέγουσιν ὅτι ὁ Ὀμηρος συνέλαβε καὶ ἐφῆρμωσε τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐν τινι ποσοτικῇ κλίμακι, καὶ κατὰ τρόπον τοῦλάχιστον παρεμφερῆ ἐπιστημονικῆ τινι κατατάξει.

Ὅπωςδήποτε αἱ λέξεις αὗται ἀναφέρονται πᾶσαι (α') εἰς κίνησιν ἤδη γεγεννημένην (β') εἰς κίνησιν, οὕτως εἰπεῖν, ὁμοειδῆ καὶ κατ' εὐθείαν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν (γ') εἰς κίνησιν αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν, ὡς φυσικὸν φαινόμενον, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς ἣν δύναται νὰ δεικνύῃ, ἢ ἥτις ἐνδέχεται νὰ παρήγαγεν

αὐτὴν ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὡς πρὸς τὴν λέξιν *θοός*, ἐν χρήσει μόνον περὶ τοῦ Ἄρεως, ἠδύνατό τις νὰ εἰκάσῃ, καὶ τοὶ ἀμφιβόλως, ὅτι ἐνσημαίνεται δι' αὐτῆς ψυχικὸν τι ποιὸν ὀρμῆς· ἀλλ' ὁ Ὀμηρος ἔχει ἄλλας λέξεις δυνάμενας νὰ ἐπαρκέσωσι πρὸς τὴν σήμανσιν τῶν διαφόρων ἰδεῶν τούτων. Ἐκ τῶν τριῶν κεφαλαίων τὸ πρῶτον, ὃ ἐστὶν ἡ κίνησις ἢ ἡδη γεγεννημένη ἀπαιτεῖ ἰδιαίτεραν τινὰ προσοχὴν.

Ἐκτὸς τῆς ἡδη γεγεννημένης κινήσεως, ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὸν τρόπον καὶ τοὺς ὄρους τῆς γεννήσεως αὐτῆς. Ἐκ τῶν δύο τῆς ὀρμῆς παραγόντων, ὁ Q, εἴτε ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, λίαν ἀπέχει τοῦ συνεισφέρειν, οὕτως εἰπεῖν, ἀρχικῶς τῇ κινήσει, καθὸ ἀντέχων διὰ τῆς ἀδρανείας πάσῃ ἀποπειρᾷ πρὸς ἔγερσιν αὐτοῦ, μόνον δὲ λαμβάνων κίνησιν ἐξωθεν συνεργανίζει καὶ αὐτὸς τῇ ὀρμῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη, τοῦ κινεῖν τὸν ὄγκον νικωμένης τῆς ἀντιστάσεως αὐτοῦ, τελεῖται διὰ τινος πρὸς τοῦτο καταναλώσεως τοῦ χρόνου· κατὰ τὸ μείζον δὲ ἢ ἔλασσον τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς τὴν πρώτην γέννησιν τῆς κινήσεως, τὰ κινητὰ δεικνύονται καὶ ἔτοιμα πρὸς ταύτην ἢ μὴ. Τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ἡ κίνησις γεννᾶται εὐκόλως καὶ ταχέως, καλεῖται ζωηρὸν, ἐλαφρὸν ἢ εὐκίνητον. Τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως, εἴτε εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἐνεργείας δι' ὧν ἡ συνεχῆς αὐτῆς γέννησις ὀρατῶς τελεῖται, πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς κινήσεως, οἶον ὅταν τρέχῃ τις. Ἄλλ' ἡ οὐσιώδης διάκρισις ἐστὶν ὅτι ἡ ἀναφορά ἐστὶ πάντοτε ὡς πρὸς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, οὐχὶ τὴν κίνησιν αὐτὴν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὴν αὐτὴν δὲ θέσιν, ἣν τὸ ἐπίθετον ὡκὺς ἔχει ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τὴν τέλεον γεγεννημένην, ἔχει τὸ ταχὺς ὡς πρὸς τὴν γέννησιν ταύτης. Τὸ ὡκὺς οὐδόλως ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ἢ εἰς τὴν μᾶλλον ἢ ἦττον ἔτοιμον εἰς ταύτην μετὰ βασιν, ἢ τὸ ζωηρὸν τῶν διατηρουσῶν ταύτην ἀποπειρῶν, ἀλλ' ἀπλῶς εἰς παρατεταμένην ταχυτῆτα ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. Τὸ ταχὺς, ἐξ ἄλλου, ἐστὶ τὸ ὀρμώμενον εὐκόλως εἰς κίνησιν, ἢ ἐκτελοῦν ζωηρῶς καὶ τελεσφόρως, ἄνευ κοπιώδους καὶ ἐπισχεπικῆς ἀποπειρας, τὴν ἀναγκαίαν πρὸς διατήρησιν ταύτης ἐνέρ-

γυιαν. Οὕτως ὁ σκολόπαξ ἐστὶ ταχὺς ἕνεκα τῆς ἀμέσου ταχυτάτης αὐτοῦ κινήσεως. Ὡσαύτως ὁ κύνικλος· ἀλλ' ὁ κύνικλος οὐκ ἔστιν ὠκὺς ἕνεκα τοῦ βραχέος αὐτοῦ δρόμου, ἐνῶ ὁ λαγὺς ἔστιν ὠκὺς, καὶ ὁ φασιανὸς κατὰ τὴν πλήρη αὐτοῦ πτησιν· ἀλλ' ὁ φασιανὸς οὐκ ἔστι ταχὺς ἕνεκα τοῦ συγκριτικῶς ἐμπεποδισμένου τρόπου καθ' ὃν ἐγείρεται.

Ἄχρι τοῦδε ἡσχολήθη ἀπλῶς εἰς περιγραφὰς καὶ ἀποφάνσεις, μὴ ἀποτελούσας ἀπόδειξιν· ἤδη δὲ ὀφείλω νὰ στραφῶ εἰς τὰ Ποιήματα, καὶ νὰ δείξω εἰ καὶ πῶς, κατὰ πάντα, αἱ δοθεῖσαι περιγραφαὶ δύνανται νὰ ἐπικυρωθῶσι διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν πολλῶν χωρίων τῶν περιεχόντων τὰς λέξεις.

Ὁ ἀρμοδιώτερος τρόπος ν' ἀνακαθάρωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς φαινομένης ἐν αὐτῷ συγχύσεως, ἔσται νὰ λάβωμεν κατὰ πρῶτον τὰς ἐξοχωτάτας δύο μεταξὺ τῶν μνημονευθεισῶν λέξεων. Αἱ λέξεις αὗται, ὠκὺς καὶ ταχὺς, κοινῶς ἐθεωρήθησαν ὡς συνώνυμοι. Ἐν τῷ θησαυρῷ τοῦ *Maltby* αὗται θεωροῦνται ὡς τοιαῦται. Τὰ κοινὰ λεξικά δύνανται νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς περιέχοντα πᾶν τὸ ἄχρι τοῦδε βεβαιωθὲν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων. Τὸ δὲ ταχὺς ἐξηγεῖται ὡς ἔπεται· «celer», καὶ τάχος «celeritas», ἐν *Ebeling*, τῷ νεωτάτῳ, ἔτι δὲ ἀτελειώτῳ, ὁμηρικῷ λεξικῷ. «Quick, (=ταχὺς), swift (=ὠκὺς), fleet (=ἐλαφρὸς καὶ ὠκὺς)», *Autenrieth, Eng. Tr.*—«Schnell», *Lünemann*. «Like (=ὡς) ὠκὺς, opp. to (=ἀντίθετον τῷ) βραδὺς», *Liddell καὶ Scott*. «Idem quod ὠκὺς fere», *Damm*. Ἡ ὁμοιότης τῶν δύο λέξεων ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οὐδεμία τούτων αἰσθάνεται βάρους ὕλης, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς. Ἡ διαφορὰ τούτων ἔστιν ὅτι ταχὺς ἀναφέρεται εἰς τὴν γέννησιν τῆς κινήσεως, ὠκὺς εἰς τὴν κίνησιν ἤδη γεγεννημένην καὶ ἐν πλήρει προόδῳ.

Χωρίον τι ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀρματοδρομίας (ἐν Ἰλιάδ. ψ, 364—5) βοηθεῖ ἀμέσως πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου·

οἱ δ' ὦκα διέπρησσον πεδίοιο

νόσφι νεῶν ταχέως.

Αἱ δύο λέξεις ὦκα καὶ ταχέως, τιθέμεναι ἐπιρρηματικῶς ὁμοῦ, παρέχουσιν, ἰσοδυναμοῦσαι, παράδειγμά τι ἀνυποπόρου

ταυτότητος. Ἐγὼ πέποιθα ὅτι τοιαύτη τις ταυτολογία οὐδαμοῦ παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντᾷ. Ὅπωςδὴποτε πιθανολογεῖ καθαρὰν τινὰ διάκρισιν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῶν λέξεων· ὁ δὲ σκοπὸς ἐν γένει τοῦ χωρίου δέχεται ἀμέσως τὴν τοιαύτην διάκρισιν. Ἡ γενομένη πρόοδος ἐπὶ τοῦ πεδίου, τὸ πράγματι διανυθὲν διάστημα, ὧπερ τὸ ὦκα ἀμέσως ἐφαρμόζεται, ἔστιν ἐν, ἡ δὲ ἐλαφρὰ κίνησις τῶν μελῶν τῶν ἵππων κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν ἔστιν ἕτερον.

Ἐνδέχεται δὲ ἵνα σκοπῇ ὁ Ποιητὴς τὴν σύναψιν τοῦ ταχέως πρὸς τὸ νόσφι νεῶν, καθὼς συνάπτει τὸ ὦκα πρὸς τὸ διέπρησσον πεδίοιο. Οὕτως ὁ Voss φαίνεται ἐκλαμβάνων τὴν ἔννοιαν, *Schnell von den Schiffen hinweg*, ἣτις ἤθελεν εἶναι τότε αὐτοὶ διέβαινον ταχέως, ἢ ἐξέλιπον ὀπισθεν αὐτῶν, τὸ πεδίον, (ὀρμήσαντες) ἐλαφρῶς (νόσφι) ἐκ τῶν πλοίων», συναπτομένου τοῦ ταχὺς πρὸς τὴν ἐξόρμησιν, τοῦ ὠκὺς πρὸς τὴν ἄκραν ὠκύτητα.

Ἐτερον προσφυές παράδειγμα ὑπάρχει ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἑκατέρου τῶν ἐπιθέτων τῇ θεᾷ Ἰριδι. Ὅτε αὕτη διαλέγεται τῷ Ποσειδῶνι, προσαγορεύεται διὰ τῆς κλητικῆς, οὐδὲν δὲ τίθεται ἐπίθετον ταχυτήτος, ἀκίνητουσῆς αὐτῆς· ἡ φράσις ἔστιν ἀπλῶς Ἰρι θεὰ (ἐν Ἰλιάδ. ο, 206). Τῆς αὐτῆς φράσεως γίνεται χρῆσις ὅτε αὕτη ἔστιν ἐν τῷ σταθμῷ τοῦ Ἀχιλλέως (ἐν Ἰλ. σ, 182). Τετράκις ὅμως τὸ ἐπίθετον ταχὺς ἐφαρμόζεται αὐτῇ (ἐν Ἰλιάδ. θ, 399· λ, 186· ο, 188· ω, 144). Ἐν ἐκάστη δὲ τούτων ὅτε ὁ Ζεὺς ἐντέλλεται αὐτῇ ν' ἀπέλθῃ ὡς ἀγγελιαφόρος αὐτοῦ· βάσκ' ἴθι, Ἰρι ταχεῖα. Ἡ εὐκίνησις αὐτῆς, ἡ ἄμεσος εὐκολία μεθ' ἧς τὸ ἐναέριον ὃν ἐξορμᾷ, ἔστιν ἰδέα καταλληλοτάτη οὐ μόνον τῷ ἀτόμῳ, ἀλλὰ τῇ θέσει. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ τοιαύτη ἰδέα οὐδόλως ἐφαρμόζεται αὐτῇ εἰ μὴ ὡς πρὸς τὸ ἀπέρχεσθαι, αὕτη οὐδέποτε ὑπ' ἄλλην ἔποψιν καλεῖται ταχεῖα, καθότι πράγματι κινουμένη, ἢ διὰ κυρίου τινὸς χαρακτηριστικοῦ περιγραφομένη, αὕτη πάντοτε ἔστιν ὠκέα, ἢ πόδας ὠκέα, ἢ ποδήγεμος ὠκέα. Τὸ ἐπίθετον ὠκὺς ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις διαφόροις τύποις, τίθεται περὶ τῆς Ἰριδος κατὰ πᾶσαν, πλὴν μιᾶς, θέσιν· ὅ ἐστι ταύτης διῦπταμένης (ἐν Ἰλ. ο, 172), διαλεγομένης (ἐν Ἰλ. β, 790· σ,

186, 193), ἀφικνουμένης (β, 786, ψ, 198), ἀπερχομένης μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀγγελίας αὐτῆς· τετράκις (θ, 425· λ, 210· σ, 202· ω, 188) ἐπαναλαμβάνεται ὁ στίχος

ἡ μὲν ἄρ' ὡς εἰποῦσ' ἀπέβη πόδας ὠκέα Ἴρις.

Οὕτως ὠκὺς τίθεται ἐν τῇ γενικῇ αὐτῆς περιγραφῇ, πληρωθείσης ἐκάστοτε τῆς ἑαυτῆς ἐντολῆς, καὶ ἐν ἐκάστη εἰδικῇ θέσει, ὡς εἴρηται, πλὴν μιᾶς. Οὐδέποτε ἐφαρμόζεται αὐτῇ πράγματι ὀρμώση. Ἐτι δὲ μᾶλλον παρατηρητέον τοῦτο, καθότι δις δίδεται αὐτῇ πρὶν ἢ λάβῃ τὴν διαταγὴν ν' ἀποβῇ λ, 195· ο, 168),

ὡς ἔφατ' οὐδ' ἀπίθησε ποδὴνεμος ὠκέα Ἴρις·

ἀλλ' ἡ πράξις τοῦ ὀρμᾶν κεχώριστα πάντοτε ἀπὸ τοῦ ὠκὺς, ἀμέσως ἐκφραζομένη ἐν τῷ ἐξῆς στίχῳ

βῆ δὲ κατ' Ἰδαίων ὀρέων εἰς Ἴλιον ἱρήν.

Δυσκόλως ἠδύνατο ὁ Ποιητὴς νὰ διακρίνῃ σαφέστερον τὰς δύο λέξεις, ταχὺς διὰ τὴν ἀρχικὴν, καὶ ὠκὺς διὰ τὴν συνεχῆ ἢ τὴν πορευτικὴν κίνησιν. Ἡ δὲ ῥίζα τῆς διακρίσεως ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ περαιτέρω διακρίσει, ὅτι ἡ ἀρχικὴ ταχυτῆς σημαίνει παραγωγὴν ταχυτῆτος, τὸ δὲ ἐπίθετον ταχὺς ἐστίν, ὡς ὁ *Döderlein* (Lat. Synonym. I, 168) παρατηρεῖ, ὑποκειμενικὸν ἐπίθετον περιγράφει δηλαδὴ τὸ ποιὸν τοῦ σώματος τὸ παράγον τὴν ταχυτῆτα, τὴν εὐκίνησιαν ἢ τὴν ζωηρότητα.

Ἡ δόξα ὅτι ταχὺς ἐκφράζει ὑποκειμενικόν τι ποιὸν, ἐνισχύεται δι' οὗ τρόπου ὁ Ὅμηρος τὸ ἐφαρμόζει εἰς κύνες καὶ εἰς ἵππους. Ἐφαρμόζεται ἐπτάκις εἰς κύνες. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐρωτᾷ περὶ τοῦ ἀπογυιωθέντος κυνὸς Ἄργου ἐὰν εἶχε δειχθῆ ταχὺς ἀναλόγως τοῦ σχήματός του, ὁ δὲ Εὐμαιοὺς ἀποκρινόμενος ἐπαινεῖ τὴν προτέραν αὐτοῦ ταχυτῆτα, ἢ τὸ ἐνεργητικόν. Ἐν Ὀδυσ. φ, 363 (ταχέες κύνες) ἐστὶν ἀσύνδετόν τι ἐπίθετον γενικῆς περιγραφῆς. Ἐν Ἰλιάδι τὰ χωρία εἰσὶ πέντε. Ἐν δυοῖς τούτων οἱ κύνες ὑποτίθενται καταβιβρώσκοντες (ρ, 558) τὸ σῶμα τοῦ Πατρόκλου, καὶ (φ, 89) τὸ τοῦ Ἑκτορος. Ἐν γ, 26 προσ-

βάλλουσι λέοντα καταβιβρώσκοντα κρέας. Ἐν λ, 817 βόσκονται ἀνθρώπινον πτῶμα. Ἐν σ, 584 βοσκοί, μάτην πειρώμενοι νὰ ἐκδιώξωσι δύο λέοντας ἐκ τοῦ σώματος ταύρου τινὸς, ἐξεγείρουσι τοὺς ταχέας κύνες, ἵνα προσβάλωσιν αὐτούς. Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς περιπτώσεσι πρόκειται περὶ τοῦ ποιοῦ τῆς εὐκίνησιος, οὐδόλως δὲ ἀπλῆς ὠκύτητος. Ὅθεν ἔχομεν ταχὺς οὐχὶ ὠκὺς. Πράγματι δὲ ὠκὺς οὐδέποτε παρ' Ὀμήρῳ ἐφαρμόζεται τῷ κυνί.

Ὡς πρὸς τὸν ἵππον, ὠκὺς μετὰ τῶν συγγενῶν ἐπιθέτων ποδώκης, ὠκύπους καὶ ὠκυπέτης τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Προφανῶς ὁ ἵππος ἐστὶ ζῶον ὠκὺ μᾶλλον ἢ ἐλαφρὸν, ἐνῶ ὁ κύων πολλῶν εἰδῶν ἐστὶν ἐλαφρὸν μᾶλλον ἢ ὠκὺ. Ἐν τοῖς τριάκοντα τῆς Ἰλιάδος χωρίοις, ἐκτός τινων τῆς Ὀδυσσεΐας, ὅπου ὠκὺς ἐφαρμόζεται τοιοῦτοτρόπως, ἐστὶ πάντοτε περὶ ἵππου τρέχοντος, ἢ τοῦλάχιστον ὠπλισμένου καὶ ἐν τῷ ἄρματι. Ἀλλὰ ταχὺς ἐφαρμόζεται ἀπλῶς τετράκις· ἅπαξ μὲν τοῖς ἵπποις τοῦ Ἄρεως ἀκίνητοῦσιν (Ἰλιάδ. ε, 356)· τοῖς τοῦ Εὐμήλου, ὡσαύτως ἀκίνητοῦσιν (ψ, 545)· τῷ ἵππῳ Ἀρείονι ἐν ἀφηρημένῃ τινὶ περιγραφῇ (ψ, 347)· ἅπαξ ἀπλῶς τοῖς ἵπποις κινουμένοις, δηλαδὴ τοῖς τοῦ Ἀχιλλέως σύρουσι τὸ πτῶμα τοῦ Ἑκτορος τῷ ἄρματι δεδεμένον· ἴσως δ' ἐνταῦθα γίνεται τοιαύτη τις αὐτοῦ χρῆσις, καθότι ἡ λέξις ὠκὺς ἤθελεν ἦττον ἀρμόζει εἰς ἵππους οὕτως ἐμποδιζομένους ὑπὸ τοῦ βάρους, ὅπερ ὠφείλον νὰ σύρωσι δυσχερῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ μέτρον ἐλευθέρως ἐδέχετο τὴν ἐτέραν χρῆσιν, τοῦ ταχέες δὲ μιν ἵπποι δυναμένου νὰ ἦ τὸνδ' ὠκέες ἵπποι.

Ἐπάρχουσιν ἔτι χρήσεις τινὲς τοῦ ταχὺς ὡς πρὸς ζῶντα πλάσματα, αἵτινές εἰσιν ἄξια σημειώσεως, ἐπικυροῦσι δὲ τὰ ἤδη ῥηθέντα περὶ αὐτοῦ. Ἐν Ἰλιάδ. θ, 248 καὶ λ, 113 ἐφαρμόζεται τῇ ἐλάφῳ, ἔλαφος ταχεῖα, ἀπλῶς ἀναφερομένη ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ὡς μητρὶ τοῦ ἐλαφίνου, δι' ἧς εἰκόνας ὑπαγορεύεται βίος ἡσυχος. Ἀλλ' ὅτε πρόκειται περὶ ἐλάφου ἐν κινήσει, οἷα ἠδύνει τὴν Ἄρτεμιν, τότε ὁ Ποιητὴς τρέπεται πρὸς τὸ ὠκὺς (Ὀδ. ζ, 104).

τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείης ἐλάφοισιν.

Ταχέες ἐφαρμόζεται ἐν Ὀδυσ. ξ, 133 εἰς οἰωνούς· ἀλλ' οἰωνούς ἐκδύοντας ὄστᾶ καὶ ἐπομένως στασίμους. Δίς, ἐν Ἰλ. ω, 292, 310, ἰδίως τις ἀετός ἐστίν ὁ ταχύς ἄγγελος τοῦ Διός. Τοῦτο δὲ ἀνακαλεῖ πως τὸ περὶ Ἰριδος. Ὑπάρχει πράγματι ἐν γενικῇ τινι περιγραφῇ τῆς κινητικῆς τοῦ ἀετοῦ δυνάμεως· ἀλλ' ὅπου ἔχομεν, ἐν Ὀδ. π, 468, ἄγγελος ὠκὺς, ἀναφέρεται πρὸς ἀγγελίαν μόλις ἐνηνεγμένην, οὕτω δὲ παρέχουσαν συγκεκριμένην τινὰ ἀντὶ ἀφηρημένης εἰκόνα. Ὡκὺς ἐφαρμόζεται τοῖς οἰωνοῖς ἐν Ἰλιάδ. ο, 238· π, 583· φ, 253· ἀλλ' ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων ὡς πρὸς κίνησιν πράγματι τελουμένην.

Μεταξὺ ἀψύχων ἀντικειμένων ἡ σημαντικώτερα χρῆσις τῶν λέξεων τούτων ἐστὶ περὶ οἴστοῦ. Ἐν Ἰλ. λ, 478 λέγεται περὶ τούτου ὅτι ὑποτάσσει ἢ κυλλοῖ τὸν ἄνθρωπον. Ἐν Ἰλ. ε, 395 ἐκτίθεται τί ὁ Ἄρης ἔπαθεν ἐξ αὐτοῦ. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ἐπίθετον ἐστὶν ὠκὺς. Ἐν Ὀδυσ. φ, 416 τίθεται πάλιν, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς, λαμβάνων τὸν παρ' αὐτῷ ἔτοιμον οἴστον διὰ τὴν μεγάλην βολήν, βάλλει αὐτόν. Οἱ λοιποὶ τῶν οἴστων αὐτοῦ, λέγει ὁ Ποιητής, ἦσαν ἐντὸς τῆς φαρέτρας· ἡ δὲ διὰ τῆς χειρὸς ὕψωσις παρέχεται ἐνταῦθα ὡς μέρος τῆς συγκεκριμένης πράξεως. Τὸ δὲ ἐπίθετον ταχύς ἰδίως ἀρμόζει τῷ οἴστῳ αὐτῷ, καθὼ εὐκόλως φεύγουντι, ὀρμῶντι δὲ, κατὰ τὸ φαινόμενον, ὅσον τάχιστα· ἐφαρμόζεται δὲ πληθυντικῶς πλέον ἢ ἅπαξ τοῖς οἴστοις. Ἰλιάδ. φ, 492· Ὀδυσ. χ, 3· ω, 178. Ἀλλ' ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων τίθεται περὶ πτήσεως οἴστων· πάντοτε δὲ περὶ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς φαρέτρας πρὸς παρασκευὴν τῆς τοιαύτης πτήσεως. Τοῦτο δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ μέρος τῆς πράγματι βολῆς· ὥστε περιγράφεται μόνον τὸ ὑποκειμενικὸν ποῖον τοῦ οἴστοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ Ἀθηναῖα προτείνει ἵνα πέμψῃ ὁ Πάνδαρος οἴστον τινα. Ἡ πρότασις αὕτη κεχώρισταί τελεον τῆς πράξεως· καὶ ἐπομένως ἡ φράσις ἐστὶ ταχὺν ἰόν (Ἰλ. δ, 94).

Συμφωνότατα τῇ ἐπόψει ταύτῃ τοῦ πράγματος, ὁ Ὀμηρος ἐνίοτε ἐφαρμόζει τὸ ὠκὺς τῷ πλοίῳ, ἀλλ' οὐδέποτε τὸ ταχύς·

καθότι τὸ πλοῖον δύναται μὲν νὰ ᾗ ὠκὺ, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ᾗ εὐκίνητον ἢ ζωηρόν.

Περὶ ἀνθρώπων παρατηρητέον ὅτι ὁ Ὀμηρος τίθησι ταχυτῆς ὡς πρὸς τὴν ἄρματοδρομίαν ἐν τῇ ψ βραψωδίᾳ τῆς Ἰλιάδος (ταχυτῆτος ἄεθλα, στ. 740). Δὲν θὰ δοκιμασθῇ δὲ διὰ τοῦ βραβείου ἢ ὠκύτης, ἀλλ' ἡ δύναμις ἢ ἡ ἰκανότης τῆς ὠκύτητος, δηλαδὴ ἡ ταχυτῆς. Ὁμοίως λέγει ἐν τῇ ἄρματοδρομίᾳ, ὅτι ὁ Ἀντίλοχος προέβη τοῦ Μενελάου κέρδεσιν, οὔτι τάχει γε (ε, 515). Ἐνταῦθα, καθὼς τὸ κέρδος δὲν σημαίνει πράξιν, ἀλλὰ ποῖον ἢ ἰκανότητα, ὁμοίως καὶ τὸ τάχος. Ὁ δὲ Ἀντίλοχος ἐνίκησε διὰ τῆς τέχνης, οὐχὶ δι' ἀνωτέρας κινητικῆς τοῦ ἰδίου ζεύγους δυνάμεως. Ὁμοίως δὲ (στ. 406) ἡ Ἀθηναῖα ἔδωκε τάχος τοῖς ἵπποις τοῦ Διομήδους· οὐχὶ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ τὴν ἰκανότητα τῆς ὠκύτητος ἢ τὸ εὐκίνητον.

Ὁ Ὀμηρος συνήθως δὲν συνάπτει τὴν ιδέαν τῆς ὠκύτητος πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ζῶον, μὴ καλῶς πρὸς ταύτην μεμερφωμένον, λίαν δὲ κατώτερον ὂν ὡς πρὸς ταύτην ὑποδεεστέρων αὐτοῦ πλασμάτων. Παρατηρητέον ὅμως ὅτι ὠκὺς, ποδώκης καὶ πόδας ὠκὺς, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ποδάρχης, δίδονται ὡς ἐπίθετα μόνον τῷ Ἀχιλλεῖ (καὶ τοι Ποδάρχης ἐστὶ τὸ ὄνομα πολεμιστοῦ τινος· ὁ Ὀρσίλοχος ἐν Ὀδυσ. ν, 260, ἐστὶ πόδας ὠκὺς καὶ ποδώκης, τίθεται πρὸς περιγραφὴν τοῦ Δόλωνος ἐν Ἰλ. κ, 316). Ὡς πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα ταῦτά εἰσι βέβαια λίαν προσφιλῆ ἐπίθετα. Τίθενται συνεχῶς, καὶ ἐν πάσαις ταῖς θέσεσιν· οἶον, φερειπεῖν, ὅτε οὗτος προσαγορεύει τὸν Ὀδυσσεῖα ἐν τῷ σκηνώματι αὐτοῦ, κατὰ τὴν περίστασιν τῆς πρεσβείας τοῦ ἐνάτου βιβλίου (ι, 307). Ὁ λόγος φαίνεται ὅτι ὁ Ὀμηρος προτίθεται, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἵνα στολίσῃ τὸν Ἀχιλλεῖα διὰ πάσης σπανίας ιδιότητος, οἶον, φερειπεῖν, τὸ φέρειν χρυσᾶ κοσμήματα (β, 875) καὶ τὸ παίζειν τὴν λύραν (ι, 186), οὐχὶ δ' ἀπλῶς δι' ὑπερβαλλούσης ἐξοχότητος ὡς πρὸς τὰς κοινοτέρας ιδιότητας τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἰσχύος. Ὁ Ἄρης ἦν ὁ ὠκύτατος τῶν θεῶν (Ὀδυσ. θ, 331), ὠκὺς δὲ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν βραδὺν καὶ χωλαίνοντα Ἡφαίστονον (Ὀδ. θ, 329).

Ἄλλ' ὁ Ἀχιλλεύς ἔχει πάντοτε τὸ ἄριστον παντὸς εἶδους πράγματος. Ὅθεν, ἐνῶ τὰ ἐπίθετα τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος, ἧτις ἐστὶν ἡ ὑψίστη ἰδέα περὶ κινήσεως, ἀφθόνως δίδονται αὐτῷ, τὰ τῆς ἐλαφρότητος σπανίως μὲν φαίνονται, συνήθως δὲ μόνον περὶ ἐλαφρότητος τῶν ποδῶν, οὐχὶ τοῦ ἀνθρώπου (ἐν Ἰλιάδ. θ, 13, 249, 348· ρ, 709· σ, 2, 354, 358· φ, 564· υ, 189, ἐν Ὀδυσ. ν, 261). Μόνον ἄπαξ καλεῖται ταχύς, καὶ τότε δὲ προφανῶς ὡς πρὸς τὸ ὑποκειμενικὸν ποιὸν τῆς εὐκίνησιος, καθότι τότε ἀκίνητεῖ καὶ πενθεῖ, ἔχων τοὺς Μυρμιδόνας περὶ αὐτὸν (ἐν Ἰλιάδ. σ, 69). Ἐξ ἄλλου δὲ ἐστὶ τὸ λίαν προσφιλὲς ἐπίθετον περὶ Αἴαντος τοῦ ἐλάσσονος. Ἐκ μικροῦ τινος συνόλου ἀναφορῶν, ἡ φράσις Ὀϊλῆος ταχύς Αἴας ἀπαντᾷ ἐν νεάκις ἐν Ἰλιάδι, δις δὲ (κ, 110, 175) καλεῖται ἀπλῶς ταχύς, τῆς ἐλαφρότητος, οὐχὶ τῆς ὠκύτητος, οὔσης τῆς κυρίας ποιότητος μαχητοῦ τινος τοῦ εἶδους αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ ταχύς ἀνήκει τοιοῦτοτρόπως τῷ σωματικῷ ὀργανισμῷ, οὐδόλως ὁ Ὅμηρος ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ ὡς πρὸς τὸν αἰὸν κόσμον, ἀλλὰ τοῦ ὠκὺς ἀντ' αὐτοῦ ψυχῆς ὠκιστος ὄλεθρος (Ἰλ. χ, 325), καὶ πάλιν περὶ τοῦ ἀπερχομένου πνεύματος, ὠκὺς δ' ἐκ μελέων θυμὸς πτάτο (ψ, 880).

Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάζωμεν βλέποντες τὰ δύο ταῦτα ἐπίθετα ἐφαρμοζόμενα τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ, καθότι ἐνδέχεται νὰ ᾖ ἀμφοτέρω, καὶ ὠκὺ καὶ ἐλαφρόν. Ἄλλ' ὡς εἶδομεν, ἐκάτερον τούτων ἐφαρμόζεται ἐνίοτε ἀποκλειστικῶς, οὐδέποτε δὲ τῷ αὐτῷ ὑποκειμένῳ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ δεικνύωσι τὸ κύριον ποιὸν, οἷον περὶ Ἀχιλλέως καὶ Ὀϊλῆος Αἴαντος, ἢ στενωῶς ἀναφερόμενα τῇ τῆς στιγμῆς θέσει, εἴτε ἐκτιθεμένης τῆς ἐνεργείας εἴτε μὴ, οἷον περὶ ἐλάφου καὶ οἴστοῦ.

Χωρίσας οὕτω, ἐλπίζω δὲ πράγματι, τὰ δύο ἐπίθετα ταῦτα, ὡς πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ ποιοῦ αὐτῶν, προβαίνω νῦν ὡς πρὸς τὴν ποσοτικὴν κλίμακα, ἀπὸ τοῦ ὠκὺς μέχρι τοῦ ἀντιθέτου βραδὺς εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον.

Τό τε ὠκὺς τό τε ταχύς εἰσὶν ἀπηλλαγμένα πάσης ἐννοίας βάρους ὡς πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ ὑλικοῦ ἀντικειμένου. Ἄλλ' ὅταν

ἔλθωμεν εἰς τὴν λέξιν *θοός*, ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἀμέσως προστίθεται. Διαφέρει δὲ ἡ λέξις αὕτη καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δευτερευουσῶν ἢ παραγῶγων σημασιῶν.

Παρατηρητέον ὅτι ἐνταῦθα, ὡς καὶ πρότερον, τὰ Λεξικά μόλις φαίνονται ἄχρι νῦν καταγράψαντα τὰς ἀληθεῖς διακρίσεις, οὔτε, νομίζω, δεικνύουσι καθαρῶς τὴν εἰδικὴν τῆς λέξεως ἰδέαν ὡς πρὸς τὴν ὁμηρικὴν αὐτῆς χρῆσιν (*). *Alacer, velox, strenuus, celer* κατὰ τὸν *Ebeling*—Τρεῖς ἔννοιαι τοῦλάχιστον περιέχονται ἐν ταῖς τέτταρσι ταύταις λέξεσι, καὶ οὐδεμία κλείς πρὸς ῥιζικὴν τινα ἔννοιαν ἢ πρὸς τὴν σχέσιν τὴν συνάπτουσαν τὰς τρεῖς ταύτας. *Quick* (=ταχύς)—*nimble* (=ζωηρός)—*active* (=ἐνεργῆς)—*Liddell* καὶ *Scott*. Ὁ *Buttmann*, ἱκανοποιητικὸς μᾶλλον, κατὰ τὸ σύνθηες, ἐξηγεῖ διὰ μακρῶν τὰς παρ' Ὀμήρῳ χρήσεις τῆς λέξεως, ἀλλὰ δὲν δύναμαι ν' ἀρκεσθῶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον καθ' ὃν αὗται κατατάσσονται παρ' αὐτοῦ καὶ συνάπτονται πρὸς ἀλλήλας.

Θέλω δὲ ἐκθέσει πρῶτον τὰ ἰδιά μου συμπεράσματα περὶ τούτων, καὶ ἔπειτα τοὺς λόγους αὐτῶν.

Πρῶτον μὲν οὖν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ στοιχεῖον ἢ τὸν παράγοντα τοῦ βάρους, προστεθειμένον τῇ ἀπλῇ ὠκύτητι· σύνθετός τις ἰδέα ἀντικαθίσταται ἀπλῇ τινι. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ ἐκπληττώμεθα ὅτι ἡ σύνθετος, καὶ οὐκέτι ἑτερομερῆς, αὕτη ἰδέα ἄγει ἡμᾶς εἰς μεῖζονα σημασιῶν ποικιλίαν, ὥστε τὸ *θοός* ποικίλλεται, ἐνῶ τὸ ὠκὺς μένει ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ θέσει, ὡς ἀπλῇ περιγραφῇ ὠκύτητος.

Ἐξεταστέον ἔπειτα τὴν παραδεδεγμένην παραγωγὴν, ἧτις

(*) Ἐλπίζω ὅτι αἱ λέξεις αὗται δὲν θέλουσιν ἐκληφθῆ ὡς ἐνημαίνουσαι ψόγον ἢ ὑποτίμησιν. Πᾶν ὅ,τι δύναται τις νὰ περιμένη παρὰ τῶν Λεξικῶν ἐστὶ νὰ δεικνύωσι, κατὰ τὸ δυνατόν, ἐντὸς τῶν στενωῶν ὀρίων των, πᾶν ἐξαγόμενον τῆς σταθερᾶς χρήσεως ἢ τῆς ἀκριβοῦς καὶ εἰδικῆς ἐρεῦνης τοῦ πράγματος. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τελεῖται ὑπ' αὐτῶν χάριν ἡμῶν. Ἀδύνατον, φερειπείν, νὰ ὑπέρξῃ ἐν Ἀγγλίᾳ μαθητῆς τῆς Ἑλληνικῆς, μὴ αἰσθανόμενος τί ὀφείλει τοῖς *Deans Liddell* καὶ *Scott* διὰ τὸ ἀνεκτίμητον αὐτῶν ἔργον.

ἐστὶν ἐκ τοῦ θέω (ὄρα *Buttmann, Ebeling* καὶ ἄλλους). Ὁ *Buttmann* ἀληθῶς ἀμφιβάλλει μὴ ὑπάρχει χρεία ἄλλης τινὸς ρίζης πρὸς ἐξήγησιν τινῶν τῶν σημασιῶν, ἀλλ' ἰδῶμεν. Ἡ λέξις θέω (ἐν χρήσει ὡσαύτως ὡς πρὸς τὴν κίνησιν θείων ὄντων,) φαίνεται ἰδίως σημαίνουσα τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου. *Curro vehementer* ἐστὶν ἡ διδομένη ὑπὸ τοῦ *Damini* σημασία.

Τούτου τεθέντος, τὸ βιαίως τρέχειν τοῦ ἀνθρώπου παρίστανται βάρος μετὰ κινήσεως, ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα, τὸ βάρος δὲ τὸ δευτερεύον στοιχεῖον. Τὸ χαρακτηριστικὸν τούτου, πρὸς διάκρισιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἐκφραζομένης διὰ τοῦ ὠκός, ἔστιν ὅτι προχωρεῖ καλῶς, ὡς λέγεται περὶ πλοίου ἢ περὶ λέμβου. Οὕτως ἡ ἀτμάμαξα δύναται νὰ κληθῆθῆ ἠοῆ, καθὸ ἐν βραχεῖ χρόνῳ διανύουσα μακρὸν διάστημα· ἀλλ' ἡ ὠκύτης ἐστὶν ἡ κυρία ἰδέα ἣν αὕτη παρέχει τῷ νῶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἡ κατ' ἐμὲ ἀρίστη ἀγγλικὴ λέξις πρὸς περιγραφὴν τῆς εἰδικῆς ταύτης κινήσεως ἐστὶν *a vehement or rushing movement* (=σφοδρά τις ἢ εἰσπίπτουσα κίνησις). Αὕτη δὲ, νομίζω, ἐστὶν ἡ ριζικὴ τοῦ *θοός* ἰδέα—ὠκύτης μετὰ σφοδρότητος.

Νῦν δὲ πρῶτον (1), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ θραύη τὰ ἀντικείμενα ἐφ' ὧν προσκρούει, καὶ νὰ χωρίζῃ τὰ μέρη των. Ἐνεργεῖ ὡς ὄξύ τι ἐργαλεῖον, λαμβάνον οὕτω τὴν συγγενῆ τοῦ ὄξεος ἔννοιαν, καὶ δυνάμενον νὰ περιγράφη τὸ ὄξύ κατ' ὄξεως γωνιώδη ὑλικὸν τύπον.

Δεύτερον (2), τὸ εἰσπίπτον δύναται νὰ παρῆλθε πέραν τῆς μεμετρημένης κινήσεως εἰς τινὰ μὴ τοιαύτην. ἔχει δὲ τότε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς σπουδῆς ὡς ἀντικειμένης τῇ τάξει, τὸ δὲ *θοός* οὕτω τυγχάνει τῆς συγγενοῦς ἰδέας τοῦ σπυροῦ.

Τρίτον (3), τὸ εἰσπίπτειν κατὰ τὴν μάχην ἐστὶν ἴδιον τοῦ ἀνδρείου μαχητοῦ, καὶ ἐφαρμόζεται αὐτῷ στενῶς, οἷον ἐν τῇ σταθερᾷ ὁμηρικῇ φράσει ἐπόρουσε. Ὁ ὁμηρικὸς μαχητὴς πηδᾶ, εἰσθρῶσκει ἢ σκιρτᾶ. Οὕτω δὲ *θοός* λαμβάνει τὴν συγγενῆ ἔννοιαν τοῦ *τολμηροῦ* ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τέταρτον (4), τὸ εἰσπίπτον καὶ θραῦον ἐμπνέει φόβον· οὕτω δὲ *θοός* λαμβάνει τὴν συγγενῆ ἔννοιαν τοῦ *δεινοῦ* ἢ *φοβεροῦ*.

Αἱ πέντε αὗται ἔννοιαι, ἡ ἀρχικὴ καὶ αἱ τέσσαρες παράγωγοι, περιλαμβάνουσι, νομίζω, ἅπαντα τὰ χωρία ἐν οἷς ὁ Ὅμηρος χρῆται τῇ λέξει ταύτῃ.

Ἡ χρῆσις ἦν ἐγὼ ἀπεκάλεσα πρωτεύουσαν τοῦ *θοός*, τὸ εἰσπίπτειν, ἢ τὸ προβαίνειν μετὰ τε βάρους καὶ μετ' ὠκύτητος, εὐκόλως δείκνυται διὰ παραδειγμάτων. Ὁ ὄρος οὗτος, φερρεῖται, ἐστὶ κυρίως τὸ ἐπίθετον τοῦ Ἄρεως, ἐφαρμοζόμενον αὐτῷ ὀκτάκις (Ἰλ. ε, 430 καὶ ἀλλαχοῦ). Ἐν τῷ ἀναφερομένῳ χωρίῳ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι σωματικόν τι, καὶ οὐχὶ ψυχικόν, ποιὸν κυρίως σημαίνεται· καθότι ὁ Ἄρης τοῦ Ὁμήρου οὐδέποτε περιγράφεται δι' ἄλλων ψυχικῶν ποιῶν ἢ κακῶν—τὸ δὲ *θοός* οὐκ ἐστὶ τοιοῦτον· καθότι ἐνδέχεται μὲν νὰ τείνη πρὸς ὑπερβολὴν, ἀλλὰ δὲν τὴν περιλαμβάνει. Ὁ *Buttmann* ἐκφράζει ἄλλην τινὰ γνώμην περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ἀλλὰ δὲν φαίνεται ἐννοήσας τὴν λίαν ὠρισμένην ὁμηρικὴν ἔποψιν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἄρεως.

Μεταξὺ ὅμως ἐβδομήκοντα περίπου χωρίων, ὅπου ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν Ἰλιάδι, πεντήκοντα ἔχουσιν αὐτὴν ὡς ἐπίθετον πλοίων. Ἐν Ὀδυσσεΐα ἀναφαίνεται ἔτι μᾶλλον ὠρισμένως ὡς κύριον ἐπίθετον· μεταξὺ δὲ τριῶν καὶ πεντήκοντα χωρίων, οὐχ ἧττον ἢ ἐν ἐνὶ καὶ πεντήκοντα τίθεται ἐπὶ πλοίων. Ὅθεν τὸ πλοῖον πιθανῶς παρέχει τὴν κυρίαν ἰδέαν. Ὁ *Buttmann* παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἔννοια ἐνταῦθα ἐνδέχεται νὰ ᾖ «ὄξύ τὸ σχῆμα» ἕνεκα τῆς μορφῆς τοῦ ῥάμφους (in voc. § 2). Ἀλλ' ἂν ἡ παλαιὰ κατασκευὴ τοῦ σκάφους ἦν ἄγροικος, φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ ῥάμφους, ὃ ἐστὶν ἀπλοῦν τι ἐφόλκιον, ἤθελεν ὑπαγορεύσει ἐπίθετον τοσοῦτον ἐξέχον, ὥστε βεβαίως νὰ σημαίνῃ κυρίαν τινὰ ιδιότητα. Αὕτη ἐπομένως πρέπει νὰ εὑρεθῆ ἐν τῇ κινήσει τοῦ πλοίου· τοιαύτη δὲ κίνησις συνενοῖ τὰς τρεῖς ιδιότητας τοῦ εἶναι λεία, βαρεῖα ἢ βιαία, καὶ ὠκεία. Τοῦτο πληρέστατα συμφωνεῖ τῇ ἐφαρμογῇ τῆς λέξεως τῷ Ἄρει, καθ' ἣν μόνην ἄλλην περίπτωσιν αὕτη τίθεται ὡς κύριον ἐπίθετον. Ὅθεν νομίζω ὅτι αὕτη καθίσταται ἡ ἀρχικὴ καθ' Ὅμηρον ἰδέα τῆς λέξεως, αἱ δὲ λοιπαὶ σημασίαι εἰσὶ παράγωγοι καὶ τυχαῖαι. Αἱ δύο κινήσεις παρέχουσι τῷ *θοός* τὴν θέσιν ἣν ἐγὼ ἀπέδωκα αὐτῷ ἐν τῇ πο-

σοτικῆ κλίμακι. Δυνατὸν δὲ νὰ ὑποτεθῆ ὅτι σημαίνει ὡς πρὸς τὸ πλοῖον, προχωροῦν καλῶς· ὡς πρὸς τὸν Ἄρην, μετὰ τινος ἀπλῆς ἀποχρώσεως διαφορᾶς, εἰσπίπτων ἢ σφοδρὸς, βίαιος.

Τοῦτο ἰσχυρῶς ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ παραγώγου *θοῶς*. Τὸ ἐπίρρημα τοῦτο ἀπαντᾷ ὀκτάκις ἐν Ἰλιάδι· πάντοτε φαινόμενον ὡς σημαῖνον «ζωηρῶς» ἢ «προθύμως»· οὕτω δὲ ἐπικυροῦν τὸ κατ' αὐτὸ τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν τῆς ζωηρᾶς ἢ ταχείας κινήσεως. Ἐν Ὀδυσσεΐα τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ ἐκκαίδεκάκις· ἐν δυοῖ δὲ τῶν χωρίων, ἀναφερομένοις πράξεσι φόβου (χ, 19, 364), ὅπερ ὁ *Buttmann* δὲν παρετήρησεν (in voc. § 1), δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν τὴν ἰδέαν τῆς σπουδῆς. Ἐν ἄπασι τοῖς λοιποῖς ἡ λέξις ἔχει ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν, ἣτις φαίνεται ἐν Ἰλιάδι. Ἐν Ἰλιάδ. σ, 40, Νηρηΐς τίς ἐστὶ *βοή*· ἐν β, 758, ὁ μαχητὴς Πρόθοός ἐστι *θοός*· καὶ ἐν Ὀδ. α, 71, ἡ μήτηρ τοῦ Πολυφύμου ἐστὶ *Θόωσα*. Ἐν τῷ πρώτῳ τῶν χωρίων τούτων μόλις δύναται νὰ ὑποτεθῆ σταιχεῖον τι βίας ἐν τῇ δι' αὐτοῦ παρεχομένη ἰδέᾳ. Ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ δύναται.

Αἱ ἕτεραι ἐφαρμογαὶ τοῦ *θοός* εἰσιν ὡς ἐξῆς. Δίδοται τῷ Ἀντιλόχῳ, τῷ Αἰνείᾳ, τῷ Γλαύκῳ, τῷ Ἀκάμαντι, καὶ ἄλλοις τισὶ μαχηταῖς, ἔτι δὲ τοῖς Ἀβασὶ τῆς Εὐβοίας, ἀναφερομένοις λίαν εὐνοϊκῶς ὑπὸ τοῦ Ποιητοῦ. Ἐνταῦθα ἔχομεν τὴν ὁρμὴν τῆς μάχης ὡς βάσιν τῆς ἰδέας, ἀκριβῶς ὡς ἔχομεν ἐν τῇ φράσει *βοὴν ἀγαθὸς* τὴν βοὴν τῆς μάχης. Ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ Αἰνείου (ν, 477), αἱ δύο ἰδέαι συνεννοῦνται. Οὗτός ἐστιν ἐκεῖ *βοὴ βοός*. Ἀμφοτέραις ταῖς ἰδέαις ταύταις ἡ τοῦ στιβαροῦ ἢ ἀλκίμου πλησιάζει· αὕτη δὲ φαίνεται ἡ ἔννοια ὅπου ἡ λέξις δίδοται μαχηταῖς. Ἐχομεν δὲ αὐτὴν ἐν τῇ συναθροιστικῇ ὑπὸ τοῦ Σαρπηδόνοιο κλήσει τῶν Λυκίων (Ἰλ. π, 422), ἀναχωρούντων ἀπὸ τοῦ Πατρόκλου,

αἰδῶς, ὦ Λύκιοι, πόσε φεύγετε; νῦν θοοί ἐστε.

Ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐνταῦθα ἐννοεῖται ἄλλο τι τῆς εὐθείας σημασίας (ὡς ἐν τῇ λεπτῇ εἰρωνείᾳ *νῦν θοοί ἐστε*, τουτέστι πρὸς τὸ φεύγειν), οὐδόλως συνάδει τῇ ὑψηλῇ ὁμηρικῇ ὑπολήψει περὶ τοῦ

στρατοῦ τῶν Λυκίων καὶ τῇ χρήσει τῆς ὑψηλῆς λέξεως *αἰδῶς*. Δυνάμεθα βέβαια νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν φράσιν «τολμήσατε· πράξατε ὡς ἄνδρες».

Εἶτα, ἐπειδὴ τὸ ὠκέως κινούμενον, ἐνῶ φέρει βᾶρος, πρέπει πάντοτε νὰ πλησιάζῃ εἰς ὑπερβολὴν τινὰ ὠκύτητος, ἡ ἰδέα τῆς σπουδῆς ἐστὶ συγγενῆς καὶ πλησίον τῇ ἀρχικῇ ἔννοιά· οὕτω δὲ φαίνεται ἐν Ὀδ. θ, 38, *βοὴν ἀλεγγύετε δαῖτα*.

Αἱ ἕτεραι τῆς λέξεως ἐφαρμογαὶ εἰσιν ὡς ἐξῆς·

Τῇ νυκτὶ, ἐν Ἰλ. κ, 394, 468· μ, 463· ξ, 261· ω, 366, 653.
Ὀδ. μ, 284.

Τῷ ἄρματι, λ, 533· ρ, 458.

Τῇ μάστιγι, ρ, 430.

Τῇ (τοῦ μαχητοῦ) χειρὶ, μ, 306, καὶ ἐν Ὀδ.

Νήσοις, ο, 298.

Ὀϊστῶ τινι, χ, 83.

Ἐν τῇ πρώτῃ μόνον τούτων τῶν περιπτώσεων τὸ *θοός* μετέχει πως τοῦ χαρακτῆρος κυρίου τινὸς ἐπιθέτου. Ἀναμφιβόλως ἡ ταχεῖα κατάβασις τῆς νυκτὸς δίδωσιν αὐτῇ τὸν τίτλον τοῦ ἐπιθέτου. *Et jam nox humida coelo Praecipitat* (Aen. II,) 8. Ἄλλ' ἡ ἀπλῆ ἔννοια τῆς ταχείας ἢ εἰσπιπτούσης νυκτὸς ἤθελεν εἶναι μᾶλλον ἡμερος καὶ ἰσχνὴ ὡς πρὸς τι χωρίον, οἷον τὸ τῆς Ἰλιάδ. ξ, 261, ἐνθα ὁ προσωποποιούμενος Ὀϊπνος περιέγραφε πῶς ἡ Νύξ ἴσχυσε νὰ τὸν σώσῃ ἐκ τῆς ὀργῆς τοῦ Διὸς,

ἄξετο γὰρ, μὴ Νυκτὶ θοῆ ἀποθύμια ἔρδοι.

Τὸ πνεῦμα τοῦ χωρίου ἀπαιτεῖ, ἵνα τείνῃ τὸ ἐπίθετον πρὸς παράστασιν τῆς Νυκτὸς, ὡς προσώπου πρὸς ὃ καὶ ὁ Ζεὺς αὐτὸς ἤθελε δυσωπεῖσθαι ἵνα ποιήσῃ προσβολὴν, οἷον τῆς δεινῆς ἢ φοβερᾶς Νυκτὸς. Τοῦτο συμφωνεῖ πᾶσι τοῖς ἐπιθέτοις τῆς Νυκτὸς παρ' Ὀμήρῳ, παρ' ὧ, μνημονευτέον, ἄλλο Νύξ, καὶ ἄλλο σεληνναία Νύξ. Ἐξαιρουμένου μόνον τοῦ ἀμβροσίη, ἐπιθέτου πάντοτε τιθεμένου περὶ Νυκτὸς ὡς ὑπερφυοῦς τινος ὄντος, πάντα τὰ ἐπιθέτα αὐτῆς εἰσι φρικώδους καὶ ἀπωστικοῦ χαρακτῆρος. Αὕτη ἐστὶν οὐ μόνον *δροφερῆ*, *ὄρφρατη* καὶ *μέλαινα*, ἀλλ' *ἐρεμνη*, *ἐρεβεργη*, καὶ *κακῆ*. Ἐν Ἰλιάδ. ξ, 260, ἐστὶ *θεῶν δμητέρα*

καὶ ἀνδρῶν. Οὕτως ἡ ταχεῖα εἰσβολὴ τῆς Νυκτός, καθ' ἑαυτὴν ἴσως ἀπωστικῆς ὡς τῆς ἐχθρᾶς τοῦ Φωτός, ἀποτελεῖ αὐτὴν φρικώδη ἢ φοβεράν, καὶ μεταδίδωσι τὴν ἔννοιαν ταύτην τῷ θοός, ὡς μίαν τῶν παραγῶγων αὐτῆς σημασιῶν. Τοιαύτη τις διάνοια ἀρμόζει ἐν γένει τοῖς χωρίοις ὅπου τὸ ἐπίθετον δίδεται τῇ Νυκτί, ὑπὸ τινων δὲ τούτων φαίνεται πράγματι ἀπαιτούμενη. Σημειωτέον δὲ ἰδίως τὴν ἐξῆς περίπτωσιν. Ἐν Ὀδυσ. μ, 279, ὁ Εὐρύλοχος οἰκτιρίζεται ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπαιτεῖ νὰ μείνῃ τὸ πλῆρωμα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου *διὰ νύκτα θοήν*. Ἐνταῦθα ἡ ἔννοια δὲν δύναται νὰ ᾖ *ταχεῖαν*, καθότι ἡ ταχυτῆς ἤθελεν ἐλαττώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ οἰκτισμοῦ. Ἡ ἔννοιά ἐστὶ *δεινὴν*, ὁ δὲ λόγος ἔπεται ἀμέσως ἐν στ. 285, τουτέστιν ὅτι ἡ Νύξ ἐστὶν ἡ μήτηρ τῶν θυελλῶν, τῶν ὀλεσειῶν τῶν πλοίων.

Ὁ δρόμος τοῦ ἄρματος προφανῶς ἀνήκει τῇ ἀρχικῇ σημασίᾳ· Ὅμοίως ἡ κίνησις τοῦ βραχίονος καὶ τῆς χειρὸς τοῦ μαχητοῦ, βάλλοντος τὸ ἀκόντιον (Ἰλιάδ. μ, 306). Ὅμοίως ἡ ἐφαρμογὴ τῷ βέλει τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐν Ὀδυσ. χ, 83. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἐπίθετον τῆς κινήσεως, τὸ συνήθως ἐφαρμοζόμενον παρ' Ὀμήρῳ τῷ βέλει, οὐκ ἔστι *θοόν*, ἀλλ' ὠκὺ, ὃ οὐδεμίαν ἔχει βάρους ἰδέαν. Φαίνεται δὲ ἡ διαφορὰ, κατὰ τὸ σύνθηες, ἔχουσα λόγον τινὰ ἐν οἷς ὑπάρχει χωρίοις. Ἐνταῦθα ὁ στίχος ἐστὶ

ἐν δέ οἱ ἦ πατι πῆξε θοὸν βέλος.

Ὁ Ποιητὴς περιγράφει τὴν πράγματι πληγὴν ὅθεν λαμβάνει ἐπίθετον προστιθὲν δύναμιν τῇ ἰδέᾳ τῆς κινήσεως· τὸ δὲ ὠκὺ δὲν ἤρκει πρὸς τοῦτο· βλέπομεν δὲ τὴν ἀξίαν τῆς διακρίσεως ἐν τινι χωρίῳ, οἷον Ἰλ. ε, 106,

ὡς ἔφατ' εὐχόμενος· τὸν δ' οὐ βέλος ὠκὺ δάμασσαν.

Ὁ Πάνδαρος, καυχώμενος περὶ τῆς βολῆς του, εἶχε πρὸ μικροῦ (ε, 104) καλέσῃ τὸ ἀκόντιον *κρατερόν βέλος*· ἀλλ' ὅτε τὸ ὄπλον εἶχε φθάσῃ, πρόκειται δὲ περὶ τῆς μόνης ἀποτυχίας του· τὸ ἐπίθετον τῆς δυνάμεως ἤθελεν εἶναι ἄτοπον διὰ τὸν Ὀμηρον. Οὕτω πάλιν ἐν ε, 112, ὅπου τὸ βέλος ἐξάγεται ἐστὶν ὠκὺ· ἀλλὰ τὸ βέλος τὸ ἐνεργοῦν, φονεῦον δὲ τὸν καθ' οὗ ἐβλήθη ἐστὶ *θοόν*.

Θεωρητέον δ' ἔτι ἄλλην τινὰ ἔννοιαν. Τὸ εἰσπίπτον μετὰ δυνάμεως θραύει καὶ διαιρεῖ, διαιροῦν δὲ ἐνεργεῖ ὀξέως· διὸ θοός κατανατᾷ νὰ σημαίνῃ ἀντικείμενον ὀξέος καὶ κοπτεροῦ σχήματος. Κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ὀξύτητος τοῦ σχήματος, ἡ λέξις ἐφαρμόζεται (Ὀδυσ. ο, 248) ταῖς νήσοις Ἐχινάσιν, ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἀχελῷου. Οὕτως ὁ *Buttmann* νομίζω δὲ ὀρθῶς. Ἡ ἔννοια τοῦ *ταχεῖαι*, ὃ ἐστὶν ἀμέσως ἀφανιζόμενα ὡς πρὸς τὰ παρερχόμενα πλοῖα, ἐστὶ λίαν βεβιασμένη. Τὸ μεταγενέστερον ὄνομα τῶν νήσων τούτων, ὡς Ἐχινάδων, φαίνεται δεικνύον ὅτι ἡ ὀξύτης αὐτῶν ἦν κάθετος, ἴσως δ' οἷα ἡ ὑπαγορεύσασα, ἐν τῇ ἰδίᾳ ἡμῶν ἀκτῇ, τὸ ὄνομα τῶν *Needles* (=Βελονῶν).

Μένει μόνον ἡ *μάστιξ θοή*. Ἡ ῥῆσις αὕτη ἀπαντᾷ ἐν εἰδικῇ τινι περιπτώσει, ὅπου ἐγένετο τοῦ ἱμάντος ἔντονος χρήσις· προκείτο δὲ, ἢ διὰ θωπείας, ἢ διὰ κολάσεως, νὰ ἐπαχθῶσιν οἱ ἵπποι τοῦ Ἀχιλλέως, ἵνα κινήθωσι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου· ἀλλ' οὗτοι ἔμενον ἀνευδρότως ἀκίνητοι (ρ, 430).

πολλὰ μὲν ἄρ μάστιγι θοῇ ἐπεμαίετο θείνων,
πολλὰ δὲ μειλιχλοῖσι προσηύδα, πολλὰ δ' ἄρειῃ.

Ὅ,τι προφανῶς καὶ ἀμέσως βλέπομεν ἐστὶν ἡ ἔντονος τοῦ ἱμάντος χρήσις ὡς πρὸς τὴν τῶν ἵππων μαστίγωσιν. Αὕτη ἐστὶν ἡ ταχεῖα μάστιξ, ταχεῖα δ' ὡς ἐκ τῆς ἐντόνου καὶ δριμείας χρήσεως αὐτῆς. Ἀλλ' ἂν ἐνταῦθα προτιμηθῇ ἡ ἐξήγησις τοῦ ἐπιθέτου διὰ τῆς λέξεως ἔντονος, ἡ ἐξήγησις αὕτη ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποστηρικθῇ ὑπὸ τοῦ τύπου, ὅστις τίθεται ὅπου ἡ Ἡρα ἐντόνως μαστίζει τοὺς ἑαυτῆς ἵππους (Ἰλ. ε, 748, θ, 392),

Ἡρη δὲ μάστιγι θοῶς ἐπεμαίετ' ἄρ ἵππους.

Ἡ ἔννοια ἐν ἅπασιν τοῖς χωρίοις φαίνεται αἰωρουμένη μεταξὺ ἐντόνου καὶ ταχείας· ταχείας μετὰ δυνάμεως, καὶ οὐχὶ ἀπλῶς ὠκύτητος. Συνήθως ὁ Ὀμηρος οὐδὲν ἔχει ἐπίθετον περὶ μάστιγος, ποιούμενος δὲ χρῆσιν τινός, ποιεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοῦ φαινή. Ἐν λ, 532 ἔχει *μάστιγι λιγυρῇ*, the shrill (=ὀξεία), cracking (=ψοφούση) μάστιγι. Ὁ τρόπος τῆς χρήσεως σημαίνεται διὰ τοῦ θοός.

Ἐν τῷ *θοός* οὖν εἶδομεν κινήσιν τινα ἰσχυράν, ταχεῖαν, βαρεῖαν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *τακτικήν*. Ἐν τῷ *θοῦρος* δὲ ὑπάρχει διαφορά τις· τὸ στοιχεῖον τοῦ βάρους ἐστὶν αἰσθητότερον· μετὰ δὲ καὶ ἔνεκα τοῦ τοιοῦτου βάρους, οὐχὶ δ' ἔνεκα αὐξήσεως τάχους, ὑπάρχει μείζων τις βία.

Ἡ χρῆσις τοῦ *θοῦρος* ἐστὶ λίαν περιορισμένη, καθότι ἐφαρμόζεται μόνον τῷ Ἄρει, τοῦτο δὲ ἐν ἔνδεκα χωρίοις, οἷον κύριον ἐπίθετον. Τὸ συγγενές αὐτοῦ *θοῦρις* ἐστὶν ὁμοίως κύριον ἐπίθετον τοῦ Ἀλκῆ. Ἀμφότεραι αἱ λέξεις αὗται φαίνονται σημαίνουσαι φυσικὴν, σωματικὴν ὄρμην. Ἀλλὰ τὸ *θοῦρος* τίθεται καὶ περὶ ἀσπίδος τινός (Ἰλιάδ. λ, 32 καὶ υ, 162), καὶ τῆς δεινῆς Διγίδος ἐν ο, 308. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἤθελε δύνασθαι νὰ συνδέσῃ τὸ *θοός* ταῖς λέξεσι ταύταις, τούτου ὄντος ἐπιθέτου λίαν ὡς πρὸς ταύτας ταχέος. Τὸ δὲ ἀπλοῦν γεγονός ὅτι αὐταὶ εἰσι δεκτικαὶ τοῦ *θοῦρος* δείκνυσι προσθήκην τινὰ τοῦ στοιχείου τοῦ ὄγκου, τροποποιούντος τὸ σύνθετον, τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦτο ὡς βαθμὸν τινα τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς καθαρᾶς ὠκύτητος μέχρι τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἀδρανείας.

Ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι, ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς βίας, τὸ *θοῦρος* μετὰ τῆς συγγενοῦς λέξεώς ἐστὶ βῆμά τι πρόσθεν τοῦ *θοός*, ἤθελον δὲ προτείνει νὰ μεταφράζηται *impetuous* (=ὄρμητικὸς), ἢ ἴσως *overwhelming* (=κατακλύζων). Ἐξ ἑνὸς μὲν διαφέρει τοῦ *θοός*, καθ' ὅσον ἡ δι' αὐτοῦ περιγραφομένη κίνησις οὐκ ἐστὶν ἔτι, ἐν γένει, *τακτικὴ κίνησις*· ἐξ ἄλλου δὲ διαφέρει τοῦ *ὄβριμος*, οὐχὶ κατὰ τὴν κατακλύζουσαν ἢ θραύουσαν δύναμιν, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἡ ἰδέα τῆς ὠκύτητος μένει πάντοτε ἐξέχουσα, καίπερ συνεζευγμένη μετὰ τῆς ἄλλης, νῦν ὁμοίως ἐξεχούσης, τοῦ ὄγκου ἢ τοῦ τῆς ὕλης ποσοῦ. Τὸ ἡμέτερον ἐπίθετον *impetuous* (=ὄρμητικὸς), ὃ ἐνσημαίνει βίαν κατὰ τι ὑπερβάλλουσαν καὶ ἀπηλλαγμένην τοῦ δέοντος περιορισμοῦ, φαίνεται προσῆκον τῷ *θοῦρος*. Ὡς πρὸς τὸ *θοός*, κατὰ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, δὲν εὐρίσκω λέξιν πλησιέστεραν τοῦ *vehement* (=βίαιος, σφοδρὸς), καίπερ τοῦ ἐπιθέτου τούτου μὴ φαινομένου ἐν χρήσει παρὰ τῷ Shakespeare ἢ τῷ Milton ὡς πρὸς ὕλικα πράγματα. Ἀλλ' ἡ

λέξις *vehemence* (=βία, σφοδρότης) ἐφαρμόζεται τῷ ἦχῳ ἐν Par. Lost, II, 954. Ἡ λέξις ὁμως *sweeping* (=σαίρων), εἰ καὶ μὴ πλήρης καθ' ἅπαντα, ἐκφράζει πλησιέστερον τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τὸ σημαίνομενον ὑπὸ τοῦ *θοός*.

Ἡ λέξις *ὄβριμος*, ἡ τετάρτη τῆς ποσοτικῆς ἡμῶν κλίμακος, δέον νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Προηγουμένως, μόλις ἐγνωρίζετο ὡς ἐπίθετον κινήσεως. Ἀλλ' ὁ K. Weymouth (*) ὥρισε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς δύναμιν τοσοῦτον λογικῶς καὶ σαφῶς, ὥστε δὲν μένει ἢ νὰ κτίσωμεν ἐπὶ τῶν θεμελίων αὐτοῦ.

Αἱ κοινῶς διδόμεναι σημασίαι εἰσὶν αἱ ἐξῆς· *strong* (=ἀλκιμος), *mighty* (=κρατερός), *Liddell* καὶ *Scott*. *Gravis*, *wichtig*, *de personis*, *vehemens*, *impetuosus*. *Ebeling*. *Stärke mit sich habend*, *gewaltig*. *Benfey*. *Schwer*, *gewichtig*, *stark*, *gewaltig*, *Lünemann*. Περὶ ἡρώων, *mighty* (=κρατερός), περὶ πραγμάτων, *ponderous* (=ἐπαχθής), *heavy* (=βαρὺς), *Autenrieth Transl.* *Fortis*, *gravis*, *vehemens*, *stark von Kräften*, *stark von Anfall*, *schwer*, *Damm*.

Ὁμολογεῖται ὅτι ἡ λέξις σύγκειται ἐκ τοῦ προθετικοῦ ο καὶ τῆς ρίζης *βρι*, προστιθεμένης τῆς καταλήξεως. Ἔστι δὲ συγγενῆς τῷ *βαρὺς*, *βρίθω*, *βριαρός*, καὶ πρὸς τούτοις τῷ *βρίθος*. Ἡ παραγωγή καὶ ἡ φύσις τῶν συγγενῶν λέξεων δεικνύουσιν ὅτι τὸ βάρος, ἢ ὁ ὄγκος τῆς ὕλης, ἐστὶ τὸ κεντρικὸν τῆς λέξεως στοιχεῖον, καθὼς ἡ ὠκύτης τοῦ ἀντιθέτου *θοός*. Κατὰ τὸν πρῶτον αὐτῆς σκοπὸν, ἡ λέξις ἐστὶν ὅλως ὕλική· ἀλλ' ἐφαρμόζεται, κατὰ δεύτερον σκοπὸν ἢ τρόπον, εἰς αἰσθητικὰ ὄντα, προσκολλημένη τῇ αὐτῇ ἰδέᾳ τοῦ μὴ εὐκόλως κινήτου, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους, τῶν ἀποτελούντων τοσοῦτον φοβερὸν τὸ ἀντικείμενον, ὅταν τεθῇ εἰς κίνησιν. Ὅθεν ἡ ὠκύτης ἐστὶ δευτερεῦον στοιχεῖον ἐν τῇ λέξει *ὄβριμος*, ὁ ὄγκος δὲ τὸ πρωτεῦον.

Τὸ κύριον χαρακτηριστὸν τοῦ εἶδους τούτου τῆς κινήσεώς ἐστὶ τὸ δραστικὸν τῆς προσβολῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου της. Ἀνακατ

(*) Trans. Philos. Soc., 1861, pp. 250 seqq.

λει τὸν ὠραῖον στίχον τοῦ Coleridge ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσει τοῦ Wallerstein τοῦ Schiller,

Shattering that it may reach, and shattering what it reaches.
(=συντριβόμενον ἵνα φθάσῃ καὶ συντριβὸν πᾶν ὅ,τι φθάσῃ).

Ἐκ πάντων τῶν ἀγγλικῶν ἐπιθέτων τῶν πληρούντων τὸν κύριον ὄρον, τοῦ ἐκφράζειν κίνησιν, ἐν ἣ τὸ βᾶρος καὶ ἡ δύναμις εἰσι βεβαίως ὑπέρτερα τῆς ὠκύτητος χωρὶς νὰ φθείρωσιν αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης, ἴσως (1) violent (=βίαιος), οἷον ἡ violent sea (=βιαία θάλασσα) τοῦ Shakespeare (Macbeth, Πρ. IV, Σκ. 2) ἐστὶν ἡ ἀρίστη. Ἄλλ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ἄλλαι, οἷον (2) overpowering (κατισχύων). (3) overwhelming (=κατακλύζων). (4) shattering (=συντριβὼν). (5) charging (=ἐλαύνων). (6) plunging (=καταποντίζων). (7) crushing (=ἀποθρύπτων). (8) crashing (καταθρύπτων). (9) smashing (=συναράσσων). (10) driving (κλονῶν). (11) forceful (=βιατάς). ὅπερ ἔσχατον ἀρκούντως ἀρμόζει ἀπάσαις, ἢ σχεδὸν ἀπάσαις, ταῖς τοῦ ὄβριμος χρήσεσιν ὡς πρὸς ὑλικά ἀντικείμενα.

Ἄβριμος παρ' Ὀμήρῳ ἐκφράζει τι οὐδέποτε ἀποτυγχάνον. Δέον ἵνα ἡ κίνησις ὑπερισχύουσα, τελοῦσα τὸ ἑαυτῆς ἔργον, οὐχὶ καθὼς τὸ βέλος ὠκὺ, ὅπερ ἐτώσιον ἐκφυγε χειρὸς (Ἰλιάδ. χ, 292). Κατὰ δὲ τὴν ἠθικὴν ἢ αἰθρὴν ἔννοιαν, ὥφειλε νὰ ἐξηγηθῇ κατ' ἐμὲ 1. masterful (=δεσποτικὸς). 2. overbearing (=ὑπέρβιος). 3. obstinate (=ἰσχυρογνώμων). 4. violent (=βίαιος). Ἡ ἐνσημαινομένη κίνησις πρέπει νὰ ἦ 1. βαρεῖα, 2. διηνεκῆς, 3. δραστικὴ ἀλλ' ἐνδέχεται νὰ ἦ ἢ πρᾶγματι, ἢ πλησίον καὶ δυνάμει, ὡς εἶδομεν ἄλλοτε περὶ βέλους ἐν Ὀδ. χ, 839, ὅπερ ἦν ἤδη καὶ πρᾶγματι πεπηγμένον. Μόνος ὁ *Dammi* συμπεριλαμβάνει ἐν τῷ ὄρισμῳ αὐτοῦ τὴν ιδέαν τῆς κινήσεως, τῆς δυνάμεως ἐν συναφῇ πρὸς τὴν προσβολὴν (Anfall). Ἐνταῦθα δὲ ἀρμόζει ἐξόχως ἡ λέξις forceful (=βιατάς.)

Forceful τίθεται παρὰ Shakespeare μόνον περὶ νοητικῆς ἐργασίας follow our forceful instigation (*) (=ἀκολουθεῖν

(*) Winter's tale, II, 1.

τῷ ἡμετέρῳ βιαστικῷ παρακελευσμῷ), ἀλλ' ὑπάρχει ἐν Dryden,

Against the steed he threw
His forceful spear, which, hissing as it flew,
Pierced through the yielding planks (*).

(κατὰ τοῦ ἵππου ἔρριψε τὸ βιαστικὸν δόρυ του, ὅπερ, συρίζον κατὰ τὴν πτῆσιν, διεπέρα σε τοὺς ὑπέικοντας πίνακας).

Τέλος παρατηρῶ ὅτι ἡ λέξις ὄβριμος οὐδέποτε τίθεται κατὰ καλὴν σημασίαν.

Θέλω νῦν ἀναλύσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς λέξεως αὐτῆς, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν συνθέτων αὐτῆς.

Ἄπαντ' ἐν 26 χωρίοις τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἐν 3 τῆς Ὀδυσσεΐας, ἐν συνόλῳ 29 χωρίοις.

Ἐφαρμόζεται εἰς 21 ὑλικά ἀντικείμενα, εἰς 8 δὲ πρόσωπα, ἐν σχέσει πάντοτε πρὸς τέλη πολέμου.

Ἐκ τῶν προσωπικῶν χρήσεων, τρεῖς εἰσι περὶ τοῦ Ἄρεως (Ἰλ. ε, 845· ν, 521· ο, 112). Ἐνταῦθα ἡ λέξις οὐδόλως ἀναφέρεται τῇ θέσει αὐτοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν, ἀλλ' ἀπλῶς τῷ γενικῷ αὐτοῦ χαρακτῆρι, καὶ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ δεσποτικὸς ἢ βίαιος, ἀνεξαρτήτως τοῦ τυχεῖν τοῦ σκοποῦ τῆς βίας.

Ἐφαρμόζεται ἅπαξ τῷ Ἀχιλλεῖ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ ἵππου Ξάνθου (Ἰλ. τ, 408). Τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπιπλήξαντος τοὺς ἵππους αὐτοῦ, ὡς καταλιπόντας νεκρὸν τὸν Πάτροκλον ὀπισθεν αὐτῶν, ὁ Ξάνθος ἀποκρίνεται, εὐλόγως αἰσθανόμενος τὸ ἄδικον,

καὶ λίαν σ' ἔτι νῦν γε σώσσομεν, ὄβριμ' Ἀχιλλεῦ,

ὅ, ἵνα πληρούντως ἐξηγηθῇ, ἀπαιτεῖ εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν. Αἱ δύο πρῶται λέξεις σημαίνουσι πως τὸ παρὰ Shakespeare ἐκφραζόμενον διὰ τῆς λέξεως marry.

You bid me make it orderly and well.

Marry and did, Sir (**).

(*) Aen. II, 64 (Aen. II, 50).

(**) Taming of the Shrew IV, 3.

«Ὁὐκ πράξωμεν τὸ καθήκον, καί τι πλεόν τοῦ καθήκοντος.»
 Εἶτα τὸ ἐπι ἀναφέρεται τῇ ἐπικρεμαμένη τῷ βραχυβίῳ (ὠκυμύ-
 ρῳ) Ἀχιλλεῖ μοῖρα. Τὸ δὲ νῦν γε φαίνεται σημαῖνον «ὀπωσδή-
 ποτε κατὰ τὸ παρὸν», ἢ «αὐτὸλάχιστον ἀν δυνηθῶμεν νὰ τὸ πρά-
 ξωμεν νῦν, πρὶν ἢ μοῖρά σε φθάσῃ πράγματι». Ἀπωθῶν οὕτω τὴν
 ἐπίπληξιν, ὁ ἵππος ἀποδίδωσι τῷ Ἀχιλλεῖ δειχθέν τι ἀλόγῳ πρὸς
 τοῦτον, ὑπαγορευομένην τινὰ ἐπίπληξιν, ὡς πράττοντι παραλό-
 γως, ὡς δεσποτικῶ, δυναστικῶ, ἢ ἀλόγῳ, δυστρόπῳ, ἰσχυρογνώ-
 μονι. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἐπίθετον ἀνήκει στενῶς τῇ τῆς
 στιγμῆς θέσει. Ἀλλοθι δὲ οὐδαμοῦ ἐφαρμόζεται τῷ Ἀχιλλεῖ.

Ἐν ταῖς ὑπολειπομέναις τέτταρσι περιπτώσεσι δίδοται τῷ
 Ἑκτορι, οὐτινος τὸ νοητικὸν σημεῖον δὲν ὑψοῦται ὅσον τὸ τοῦ
 μεγάλου Πρωταγωνιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δίδοται αὐτῷ, οὐχὶ
 καθὼς τῷ Ἄρει, ὅστις ἐστὶν ἀπλήθῃ δυνάμει ἐνσωμάτωσις,
 ἀλλ' ἀναφορικῶς εἰς τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν, ὡς πρὸς τὴν κίνη-
 σιν αὐτοῦ προβαίνοντος καὶ νικῶντος (α'), ἐν τῇ μάχῃ πρὶν τῆς
 μακρᾶς ἡμέρας, κ, 200· (β') κατὰ τὴν μακρὰν ἡμέραν ἐν τῷ
 πεδίῳ, λ, 347, καὶ παρὰ ταῖς ναυσί, θ, 473, ξ, 44. Ἔστιν
 ἐντελῶς ἡ αὐτὴ ἰδέα ἣτις δίδοται ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἀχιλλέως,
 π, 74, 78, περὶ Ἑκτορος, ὡς τότε ἄγοντος καὶ φέροντος τὰ
 πάντα πρόσθεν αὐτοῦ. Ὅθεν δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν
 the overpowering (= ὁ καταδαμάζων), ἢ all shattering
 (= τὰ πάντα συντρίβων) Ἑκτωρ, ἢ, ἀν ἐν τῷ στόματι Ἀχαιοῦ
 τινος, (λ, 347· ξ, 44), ὥφειλε νὰ χρωματισθῇ διὰ μομφῆς τινος,
 δυνάμεθα νὰ τὸ μεταφράσωμεν the violent (=βίαιος, ἄκρατος,) ἢ
 overbearing (=ὑπέρβιος).

Λαμβάνω νῦν τὴν ὑλικὴν προσβολὴν τῆς λέξεως, ἣτις ἐστὶν ἡ
 πρωτεύουσα. Ἡ κρατοῦσα χρῆσις αὐτῆς ἐστὶ περὶ δόρατος. Ἐκ
 τῶν ἤδη ρηθέντων 21 χωρίων, τὸ ἐπίθετον ἐνοῦται μετὰ τοῦ
 ἔγχος, οὐχ ἦττον ἢ ἐν 17. Ἐν τρισὶ τούτων ὁ ὅλος στίχος ἐστὶν
 ὁ αὐτὸς (γ, 357· η, 251· λ, 435)

διὰ μὲν ἀσπίδος ἦλθε φαεινῆς ὄβριμον ἔγχος.
 περιγράφει δὲ θαυμασίως τὴν ἀφίξιν τοῦ δόρατος, ριπτομένου
 μεθ' ἀπάσης τῆς ὠστικῆς, ὄξυτόρου, συνθλώσης αὐτοῦ δυνάμει.

Ἐν τρισὶν ἄλλοις τὸ οὐσιαστικὸν ἐστὶν Ἄρης, μεταφορικῶς ἀντὶ
 τοῦ ὄπλου, ἤδη κληθέντος ἔγχος ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ (ν, 444·
 π, 613· ρ, 529).

οὐρίαχον πελέμιζεν
 ἔγχος· ἐνθα δ' ἔπειτ' ἀφίει μένος ὄβριμος Ἄρης.
 Ἐν τοῖς τρισὶ τούτοις χωρίοις τὸ ὄπλον ἐκπνέει, οὕτως εἰπεῖν, ἢ
 ἐκπέμπει τὸ μὴ δαπανηθὲν περίλειμμα τῆς δυνάμει, δι' ἧς εἶχε
 τελέσει τὸ θανάσιμον ἔργον του. Ἐν ταῖς ἑξ ταύταις περιπτώσεσι
 περιγράφεται ἡ πράγματι τοῦ δόρατος κίνησις. Ὁμοίως δὲ ὡς
 πρὸς τὸ δόρυ τοῦ Αἰνείου υ, 259, 267· τοῦ Ἰδομενέως, ν,
 519· τοῦ Πολυδάμαντος, π, 451· ἐν συνόλῳ δέκα.

Ἀλλὰ τῆς πράγματι κινήσεως οὐκ ἔστι χρεία. Ἔστιν ὅτε αὐ-
 τη συνέβη πρότερον, οἷον περὶ τοῦ δόρατος τοῦ Θόαντος, ζ, 529·
 τοῦ Ὀδυσσέως, λ, 456· τοῦ Μηριόνου, ν, 532· τοῦ Πηνέ-
 λεω, ξ, 498. Ἀλλὰ τότε πρόκειται πάντοτε περὶ κινήσεως
 μόλις συμβάσης· οἷον ὅταν τὸ δόρυ ἐξάγεται ἀπὸ πληγῆς πα-
 ραυτικά ἐμβληθείσης. Ἐν ἐνὶ μόνῳ χωρίῳ μετὰ 17 (Ἰλ. ε,
 729), τὸ δόρυ, τὸ πάντοτε ὑπερισχύον, τοῦ Ἀχιλλέως περιγρά-
 φεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου τούτου, ἀνεξαρτήτως πάσης κινήσεως.
 Οὕτως ἐξ ἄλλου ἢ κίνησις δύναται μὲν ἤδη νὰ ἔπηται ἀμέσως,
 οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἤγγισεν ἔτι. Ὁ Ἰδομενεὺς παρακαλεῖ τὸν Μη-
 ριόνην νὰ φέρῃ πρὸς ἄμεσον χρῆσιν τὸ δόρυ (ὄβριμον ἔγχος, ν,
 294), δι' οὗ ἀμέσως (532) πλήσσει τὸν Διίφοβον.

Ὅτι ὁ μᾶλλον ἐξέχων τύπος τῆς κινήσεως τῆς σημαινομένης
 ὑπὸ τοῦ ὄβριμος, ἐστὶ τὸ δραστικὸν αὐτῆς, δείκνυται ἐκ τοῦ
 ὅτι, ἐν ἐκάστη τῶν περιπτώσεων τούτων, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος
 δόρυ τελεῖ τὸ ἔργον του· καθότι, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ περιπτώσει
 τοῦ Αἰνείου, διαπερᾶ τὰ ἐξωθεν περικαλύμματα τῆς ἀσπίδος
 τοῦ Ἀχιλλέως, ἴσχεται δὲ ὑπὸ μόνῃς τῆς ὑποκειμένης χρυσῆς
 πτυχῆς.

Ἐν οὐδεμιᾷ τῶν περιπτώσεων τούτων δίδοται τῇ πτήσει τοῦ
 δόρατος ἐπίθετον περιγράφον τάχος. Ἐν δυσὶ παραδείγμασι, τοῦ
 Ἑκτορος μετὰ τοῦ Αἰάντος, καὶ ὁμοίως τοῦ Ἀχιλλέως, ἀποκα-
 λεῖται τὸ ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος ριφθὲν δόρυ βέλος ὠκύ. Ἐν ἀμφο-

τέραις ταῖς περιπτώσεσι τὸ ὄπλον ἀπέτυχεν· ἔτι δὲ οὐκ ἦν ἀπολήψιμον. Ἦθελε δὲ ἀντιβαίνει τῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου τὸ ἀποκαλέσαι τοῦτο ὄβριμον· ἀποκαλῶν τὸ ἐπαχθὲς ὄπλον βέλος ὡς φαίνεται σκοπῶν, καὶ ἐκφέρων, λεπτήν τινα μικρολογίαν. Εἶχε τύχει *tellum imbellē, sine ictu*.

Ἡ δύναμις τοῦ ὄβριμος ἐφαρμοζομένου τῇ λόγχῃ ἢ τῷ δόρατι, θέλει ἔτι μᾶλλον νοηθῆ, προσεπιθεωρουμένου ὅτι, ἀνεξαρτήτως πάσης σχέσεως πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ὁ Ὀμηρος ἀπαιτεῖ ἄλλο ἐπίθετον· ἄλκιμος ἀντὶ τοῦ ὄβριμος. Τοιαῦταί εἰσιν αἱ περιπτώσεις ἀρχηγῶν ὀπλιζομένων, ἐν κ, 135· ξ, 12· ο, 482, ὅπου, πρὶν τῆς πράγματι μάχης, ἕτερόν τι θὰ παρεμπέσῃ. Ἀληθὲς μὲν ὅτι ὁ Πάρις λαμβάνει τὸ ἑαυτοῦ ἄλκιμον ἔγχος (γ, 338), διὰ τὴν μάχην πρὸς τὸν Μενέλαον, ἅμα δὲ λαμβάνων αὐτὸ τὸ ρίπτει· ἀλλ' ἡ βολὴ ἐστὶν ἀδύνατος καὶ πλήρης ἀποτυχία (347). Τοιοῦτω τινὶ δόρατι, τοιουτοτρόπως ριφθέντι, οὐδέποτε ὁ Ὀμηρος ἤθελε δώσει τὸ ἐπίθετον ὄβριμον, ἐνσημαίνον πράγματι ἥρωϊκὴν δύναμιν ἐν τῷ βραχίονι τοῦ αἰχμητοῦ. Οὐδέποτε δὲ δίδωσιν οὗτος τῷ Πάριδι τὴν ιδιότητα τοῦ ἀληθοῦς ἥρωος, ἢ τοῦ ἀνδρείου.

Τὰ τέσσαρα ἄλλα χωρία ἀναφέρονται εἰς ἀντικείμενα διαφόρου τάξεως. Ἐν Ἰλ. δ, 453, χεῖμαρροι ποταμοὶ μίγνυνται πίπτοντες ἐντὸς κοίλης χαράδρας. Τὸ ὕδωρ αὐτῶν πίπτόν ἐστὶν ὄβριμον·

ἐς μισγάγκειαν συμβάλλετον ὄβριμον ὕδωρ.

Ἐν Ὀδ. ι, 233, ὁ Πολύφημος φέρει οἴκαδε φορτίον (ὄβριμον ἄχθος) ἀζαλέης ὕλης, ρίπτων αὐτὸ πάραυτα κατὰ γῆς·

ἔκτοσθεν δ' ἀντροιο βαλὼν ὄρυμα γδὸν ἔθηκεν.

Εἶτα ἐπιτίθησι τῇ εἰσόδῳ τοῦ σπηλαίου αὐτοῦ τὸν πελώριον θυρεὸν, ὅστις ἀπετέλει τὴν θύραν (240),

αὐτίκ' ἔπειτ' ἐπέθηκε θυρεὸν μέγαν ὑψὸς ἀείρας, ὄβριμον.

ρίψας καὶ τοῦτον ὁμοίως μετὰ δυνάμεως, ὑψὸς ἀείρας, ὃ ἐστὶν εἰκὼν ἐντελῶς σύμφωνος πρὸς τὸ ἐπίθετον.

Ἐν πάσαις ταύταις ταῖς τρισὶ περιπτώσεσιν ἡ κίνησις ἐστὶ πραγματικὴ, ὀρμητικὴ ἢ βιαία· ἐνταῦτῳ δὲ ἔμπεδος ἢ ἐνδελεχῆς. Ἐν τῇ ὑπολειπομένῃ ἐστὶ μᾶλλον δυνάμει. Ὁ λίθος ἐστὶ (305), *λίθος ὄβριμος, ὃν προσέθηκεν*· τοῦτον δὲ οἱ δεσμῶται δὲν ἦσαν ἱκανοὶ ν' ἀπωθήσωσιν· ἀλλ' ἡ περιγραφή τῆς πράγματι κινήσεως εἰσάγεται καὶ ἐνταῦθα ἐν ταῖς δυσὶ τελευταίαις λέξεσιν *ὃν προσέθηκεν*, οὐχὶ πρὸς ἄλλην φαινομένην χρῆσιν ἢ τὴν ὑποστήριξιν τῆς ἰδέας τῆς κινήσεως, ὡς ἐκφέρεται διὰ τοῦ ὄβριμος, ἣν ἰδέαν ἡ λέξις αὕτη διατηρεῖ ζῶσαν, οὕτως εἰπεῖν, διὰ τρόπου τινὸς ἰδίου καὶ καταλλήλου.

Οὕτω τὸ σύνολον τῶν 29 χωρίων, ἐν οἷς ἀπαντᾷ ἡ λέξις, συμφωνεῖ ὡς πρὸς τὸν ὀρισμὸν αὐτῆς ἐκφράζοντα

1. βάρος ἢ ὄγκον, κατὰ τὴν ρίζαν *βρι*·

2. τὸ βάρος τοῦτο ἢ τὸν ὄγκον μετὰ κινήσεως μὲν, ἀλλ' ὑπερτεροῦντα, ὥστε οὐδέποτε τὸ τάχος νὰ ἦ ἡ κυρία ἰδέα·

3. τὴν κίνησιν ἐνδελεχῆ, οὐδέποτε διακοπτομένην καὶ ἐπαναλαμβανομένην ἐκ νέου·

4. κίνησιν μὴ ἀποτυγχάνουσαν, ἀλλ' ὑπερισχύουσαν·

5. κίνησιν εἴτε πράγματι, εἴτε δυνάμει· ἀλλ' εἰ δυνάμει·

6. τότε πλησίον ἐντελῶς ἢ τοῦ τέλους ἢ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς.

Ὁ K. Weymouth πρὸς τούτοις δείκνυσι τὴν χρῆσιν τοῦ ὄβριμος παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις τῶν συγγραφέων, οἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξέπεσον τοσοῦτον ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ Ὀμήρου, ἐξαιρουμένου τοῦ Δισχύλου, ὥστε φαίνεται ὅτι ἀπώλεσαν τὸ ἀληθὲς σθένος τῆς λέξεως.

Τὰ σύνθετα τοῦ ὄβριμος εἰσιν ἐπίσης ἐξεταστέα.

Ὀβριμοεργός. Ποιῶν ἔργα δυνάμει, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ κακὴν σημασίαν· ποιῶν ἔργα βίαια ἢ ἄδικα (*Liddell* καὶ *Scott*). Ὁ ὀρισμὸς οὗτος συμφωνεῖ πρὸς τὰ ρηθέντα περὶ τοῦ ὄβριμος. Τὸ ἐπίθετον ἀνήκει ὅλως τῇ σφαίρᾳ τοῦ νοῦ, ἢ τοῦ χαρακτῆρος· ἐπειδὴ δὲ σημαίνει τὸ ποιὸν τῆς βίας κατὰ τὴν ἐνέργειαν, ἔχομεν ἐνταῦθα τὸ ἀνάλογον πρὸς τὴν φυσικὴν κίνησιν. Ἡ πλησιεστέρη κατ' ἐμὲ λέξις πρὸς ἔκφρασιν τοῦ πράγματός ἐστὶν ἡ ἰταλικὴ *prepotente*, ἣτις σημαίνει σταθεράν τινα διάθεσιν πρὸς τὴν ἀ-

δικον, ἄλογον χρῆσιν ἀνωτέρας δυνάμεως — καταπατητὴν τινὰ τῶν δικαίων. Ἡ ἀρίστη ἀγγλική ἐστι πιθανῶς masterful (=δεσποτικὸς ἢ oppressive (=τυραννικὸς ἢ ἐπαχθής).

Τὸ σύνθετον τοῦτο ἐπίθετον ἀπαντᾷ δις παρ' Ὀμήρῳ ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσι μετ' ἄλλων ἐπιθέτων χρησίμων πρὸς ὀδηγίαν.

Ἐν Ἰλιάδ. χ, 418, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑκτορος, ὁ Πρίαμος κράζει ὅτι θὰ πορευθῆ ὡς ἰκέτης πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, τὸν ἀλείτην (ἀτάσθαλον), καὶ τὸν ὄβριμοεργόν (τὸν βίαιον)· τίμημα τοῦ χαρακτῆρος γενόμενον, ἐν ὥρᾳ φρίκης καὶ παροξυσμοῦ, παρ' αὐτοῦ.

Ἐν Ἰλ. ε, 403, ἡ Διώνη περιγράφει τὸν Ἡρακλέα ὡς

1. *σχέτλιον* = ἀπαραίτητον, παρὰ φύσιν σκληρόν καὶ δύστροπον·

2. *ὄβριμοεργόν* = δεσποτικόν, ἐπιθετικόν·

3. *ὅς οὐκ ὄθει αἴσυλα ρέζων* = οὐδόλως φροντίζοντα ἵνα ρυθμίξῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ κατὰ τὴν αἴσαν.

Ὀβριμοπάτρῃ. Θυγάτηρ ἰσχυροῦ πατρός· (Liddell καὶ Scott). Quae praepotente patre utitur (Ebeling).

Καίπερ μὴ ἀμφισβητῶν ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ παραδεδεγμένη μετὰ φρασις, ἐγὼ ἤθελον ἐγείρει τὸ ζήτημα, εἰ συμφωνεῖ τῷ γενικῷ τρόπῳ τοῦ Ὀμήρου, ἢ τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἰδίων χωρίων, τὸ δίδοσθαι παρ' αὐτοῦ ἐπίθετον τῇ Ἀθηνᾷ, περιγράφον οὐχὶ ἰδίαν τινὰ ποιότητα αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Ὑποβάλλω δὲ ὅτι ἡ λέξις δὲν σημαίνει «θυγάτηρ πατρὸς ὄβριμου», ἀλλὰ «θυγάτηρ λαμβάνουσα παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτῆς τὴν ποιότητα τῆς ὄβριμης» ἢ «ὑπερισχύουσα, πανδαμάτειρα, θέμιδι γενετῆς.»

Τὸ ἐπίθετον τίθεται δις ἐν Ἰλιάδι, τρίς ἐν Ὀδυσσεΐᾳ. Τὰ χωρία Ἰλ. ε, 745—7· θ, 389—91· Ὀδ. α, 99—101 σχεδὸν συμφωνοῦσι· περιγράφουσι δὲ τὴν Ἀθηνᾶν λαμβάνουσαν τὸ δόρυ,

βριθὺ, μέγα, στιβαρόν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν ἠρώων, τοῖσιν τε κοτέσσεται ὄβριμοπάτρῃ.

Τὸ ἐπίθετόν ἐστιν ἐνταῦθα, ὡς παρατηρήσαμεν ἀλλαχοῦ, ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὸ ῥῆμα κοτέσσεται. Οὐδέτερον τούτων ἐκ-

φράζει ἰδανικὴν τινὰ τελειότητα, ἀλλ' ἐστὶν ἴδιον τῆς φύσεως τοῦ ὄβριμος τὸ ἐπαρκεῖν καὶ ὑπερισχύειν, κότος δὲ ἐστὶν ἡ μνημη τοῦ κακοῦ, ἣν ἀναξ τις ἐν σιωπῇ τηρεῖ κατὰ τοῦ προσβαλόντος αὐτὸν (Ἰλ. α, 82). Προέχουσα τις ὄψις τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ἀθηνᾶς ἐστὶν, ἡ πάντοτε ὑπερισχύουσα, οὐδέποτε σφαλλομένη δύναμις. Ἀλλῃ τις ἐστὶν ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη αὐτῆς. Τὸ σύμφωνον τοῦτο τῶν φράσεων ὑποστηρίζεται βέβαια κάλλιον, ὑποτιθεμένου ὅτι ὄβριμοπάτρῃ περιγράφει μᾶλλον τὴν ἰδίαν αὐτῆς ποιότητα ἢ τὴν ποιότητα τοῦ πατρὸς αὐτῆς. Οὔτε ὁ Ζεὺς ἀποκαλεῖται ποτὲ ὄβριμος, οὔτε περιβάλλεται χαρακτῆρα στενὴν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὸ ἐπίθετον, καίπερ ἔχων τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν κίνησιν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τοῦ ἐπιθέτου. Ὁ τοῦ Διὸς τόπος ἐστὶ πως ἐπικούρειος· συμβουλεύει καὶ σκέπτεται, ἀλλὰ δὲν πράττει μετ' ἐνεργείας, εἰμὴ ὠθούμενος ὑπὸ ἐπειγούσης ἀνάγκης.

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἄλλαις περιπτώσεσιν, ὁ τίτλος οὗτος τίθεται ἐν ἀμέσῳ προσφύσει μετὰ τοῦ μᾶλλον ἐμπαθοῦς καὶ βιαίου τρόπου ἐνεργείας τῆς θεᾶς. Πολλοὶ τῶν Γραικῶν ἀπόλλυνται μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τρωάδος οὐχὶ ἀδίκως, ἀλλὰ (Ὀδ. γ, 135)

μήνιος ἐξ ὀλοῆς Γλαυκώπιδος ὄβριμοπάτρης.

Ὁ δὲ κεραυνὸς τοῦ Διὸς, τείνων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν τῇ τελευταίᾳ σκηνῇ (ω, 539), πίπτει ἀμέσως ἐμπροσθεν τῆς ὄβριμοπάτρης, καὶ τότε αὕτη ἐμποδίζει τὸν Ὀδυσσεᾶ δι' ἀμέσου τινὸς προστάγματος, μὴ δοθέντος παρ' αὐτῆς πρότερον, ἵν' ἀπέχηται σφαγῶν περαιτέρω. Καὶ πάλιν αἱ προσωπικαὶ αὐτῆς ιδιότητες φαίνονται ἀμέσως φερόμεναι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἐξ ἐκείνης τῆς ὄψεως τοῦ χαρακτῆρός της, ὅπου λανθάνει ἐνδεχόμενόν τι, εἰμὴ καὶ τάσις τις, πρὸς ὑπερβολήν.

Διήλθομεν ἤδη ἐξ κυρίας λέξεις, προσεπιθεωρήσαντες καὶ τινὰς ἄλλας, παραγώγους τε καὶ συνθέτους, ἢ ἄλλως εἰς αὐτὰς ἀναφερομένας. Αἱ ἐξ αὐτῶν, ὠκὺς, θοδός, θοῦρος, ὄβριμος καὶ βραδύς, μετὰ τῆς λέξεως ταχὺς ἐν ἄλλῃ τινὶ τάξει ἰδεῶν, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς αἱ προϋργαίταται τῶν λοιπῶν, καθὸ δεικνύουσαι τὰς τοῦ ποιητοῦ ἰδέας περὶ κινήσεως, διαφωτιζούσας δὲ καὶ τὸ εἶδος τῆς διανοίας αὐτοῦ.

Μένουσιν ὅμως ἄλλαι τέσσαρες λέξεις, ὧν ἐκάστη φαίνεται ἔχουσα ἰδιὸν τινα τρόπον ἢ ἰδέαν, δηλ. *κραιπνός*, *λάβρος*, *αἰόλος*, *ἀργός*. Ἐπειδὴ δὲ φαίνονται τοιοῦτοτρόπως διακρινόμεναι τῶν λοιπῶν, δεόν ἐξετάσαι καὶ ταύτας.

(1) *Κραιπνός* *wirbelnd, reissend (Benfey)*. *Rapidus, quick (=ταχύς)*, *hasty (=σπευστικός)*, *hot (θερμός) (Autenrieth Tr.)*. *Leicht, behend, schnell (Lünemaun)*. Ῥίζα *ἀρπάζω* *snatching away (=ἐξερῶν)*, *sweeping (=σαίρων, ἀπαράσσω)*, *rushing (=ἐφορμῶν)*. ὅθεν *swift (=ταχύς)*, *rapid (=ὠκύς) (Liddell καὶ Scott)*.

Ἐπιθετικῶς ἢ ἐπιρρηματικῶς ἡ λέξις ἀπαντᾷ δεκαπεντάκις ἐν Ἰλιάδι, καὶ πεντάκις ἐν Ὀδυσσεΐα.

Συνάπτεται πάντοτε μετ' ἀντικειμένων ἐλαφρῶν καὶ ἐλευθέρων βάρους. Κατὰ τοῦτο δὲ συμφωνεῖ πρὸς τε τὸ ὠκύς καὶ τὸ ταχύς. Ἄλλ' οὐκ ὀλίγον συνάπτεται καὶ μετὰ τοῦ τάχους τῆς μεταβάσεως, ἢ τῆς ἀπὸ τόπου εἰς τόπον κινήσεως. Ἐνταῦθα ἀφίησι τὸ ταχύς, ἀντέχεται δὲ πάντοτε τοῦ ὠκύς. Ἄλλὰ πάλιν, ἐνῶ ὠκύς σημαίνει λειῶν τι ἢ ἀτάραχον τάχος, *κραιπνός* ἐκφράζει τάχος εἴτε

1. διὰ θορύβου τεταραγμένον, ἢ τοῦλάχιστον

2. κήξημένον διὰ σπουδῆς ἢ ὀξύτητος.

1. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸ ἐλαφρόν. Αὕτη ἐστὶ καθολικὴ. Δὲς ἡ λέξις τίθεται (ἐν Ἰλιάδ. υ, 247· χ, 138) περὶ τῶν ὠκέων ποδῶν τοῦ Ἀχιλλέως· ζ, 505 τοῦ Πάριδος· ρ, 190 τοῦ Ἑκτορος. Ἐν ε, 223—θ, 107 περιγράφει τὴν ὀξεϊαν κίνησιν τῶν ἵππων, οὓς ὁ Διομήδης ἔλαβε παρὰ τοῦ Αἰνείου, οἱ δὲ, ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν, εἶποντο ἀμέσως τοῖς τοῦ Εὐμήλου. Ὁ Ὑπνος καὶ ὁ Θάνατος καλοῦνται *κραιπνοί*, ὡς οἱ ἄγγελοι οἱ ἀποκομίσοντες τὸν νεκρὸν τοῦ Σαρπηδόου, προφανῶς μετὰ τῆς μεγίστης ἐλαφρότητος καὶ ὠκύτητος (π, 671, 681), εἰς τὸν ἐν Λυκίᾳ οἶκον αὐτοῦ. Ὁ Ποσειδῶν ἐβάδισε *κραιπνὰ* ποσὶ *προβιδάς*, ὅτε, διὰ τεσσάρων βημάτων, ἐπορεύθη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς Σαμοθράκης εἰς τὰς Αἰγὰς. Τὸ ἄθλον τοῦ δρόμου ἀνήκει τῶ *δυναμένῳ* νὰ δειχθῆ ἐλαφρότατος ποσὶ *κραιπνοῖσι* (ψ,

749). Ἡ δὲ κίνησις τῆς Ἥρας, ὀδοιπορούσης *κραιπνῶς* καὶ τεταραγμένως, παραβάλλεται ἐν ο, 80—3 τῷ τάχει τοῦ νοῦ. Οὕτως ἡ τῆς Ἰριδος (ο, 170—2) παραβάλλεται τῇ πτώσει τῆς χαλάζης ἢ τῆς νιφάδος. Ἐν χ, 138, ἐνθα τὸ ἐπίθετον τοῦτο τίθεται περὶ τῆς ὠκύτητος τοῦ Ἀχιλλέως, οὗτος παραβάλλεται τῶ *κίρκῳ*, τῶ *ἀελαφροτάτῳ* *πετεηνῶν*.

2. Ἡ ὠκύτης, συναπτομένη ἀγριωτέρῳ τινὶ τρόπῳ κινήσεως, ἐκφράζεται ἰδίως ἐφαρμοζομένη τῶ *Borrah* (Ὀδ. ε, 285) καὶ ταῖς *θυέλλαις* (Ὀδ. ζ, 171).

Οὐδαμοῦ παρέχεται ἰδέα βάρους. Ἀλλὰ τὸ στοιχεῖον τῆς προθυμίας πολλάκις μνημονεύεται, λίαν δὲ κοινῶς ἐνσημαίνεται. Ἡ Ἥρα, ἐν ἰδιαίτερά σπουδῇ (ο, 83), κινεῖται *κραιπνῶς* *μεμαυῖα* καὶ ἡ Ἴρις ὡσαύτως (ο, 172). Ἡ προθυμία τῆς νεότητος (ψ, 590) ἐστὶ *ρός* *κραιπνότερος*.

Τοιούτων οὓσῶν τῶν ἰδεῶν τῶν ἐγειρομένων ἐκ τοῦ *κραιπνός*, δὲν φαίνεται ὑπάρχουσα λέξις ἐντελῶς ἀντίστοιχος ἐν τῇ ἀγγλικῇ, ἀλλὰ *sharp (=ὀξύς)*, *eager (=πρόθυμος, ὀρμητικός)*, (*vehement (=σφοδρός)*) καὶ *hasty (=σπευστικός)* φαίνονται μᾶλλον ἀνάλογα ταῖς διαφόροις αὐτοῦ προσόψεσιν. Ἡ λέξις *violent (=βίαιος)* σπανίως δύναται νὰ τεθῆ, ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ βάρους ἢ τῆς ὀρμῆς τῆς ὕλης δεόν ἵνα μὴ συμπεριλαμβάνηται· οἷον ἐν *Milton*,

How soon would ease recant

Vows made in pain, as violent and void! (*)

(=Πόσον ταχέως ἐν εἰρήνῃ ἀνακαλοῦνται ὅρκοι ἐν ὀδύνῃ γενόμενοι, ὡς βίαιοι καὶ μάταιοι!)

(2) *Λάβρος*. Κατὰ *Liddell* καὶ *Scott* συγγενὲς τῶ *λαμβάνω*, καθὼς *κραιπνός* τῶ *ἀρπάζω*, μεταφραζόμενον *furious (=μάργος)*, *boisterous (=ψοφώδης)*, κατὰ δὲ τὸν μεταγενέστερον ἑλληνα λόγον *gluttonous (=λαίμαργος)*.

Τὸ ἐπίθετον ἀπαντᾷ μόνον τετράκις ἐν Ἰλιάδι καὶ ἅπαξ ἐν

(*) *Paradise Lost*, IV, 96.

᾽Οδυσσεΐα. ᾽Εν Ἰλιάδ. φ, 271 ἐστὶν ὁ Σκάμανδρος ῥέων ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα,

Δάβρος, ὕπαιθα ῥέων, κονίην δ' ὕπερπετε ποδοῖν.

᾽Εν Ἰλιάδ. ο, 625 ἐστὶ βαρὺ τι κῦμα ἐξωδηκός, οὐχὶ κῦμα θυέλλης, ἀλλ' ἐξ ἀνέμου, πίπτον ἐπὶ τινος πλοίου, παραβαλλόμενον τῇ ἐφόδῳ τοῦ Ἑκτορος κατὰ τῶν Ἑλλήνων. ᾽Εν Ἰλιάδ. π, 385, ἐστὶ ῥεῦμα φθινοπωρινόν, τοῦτο δὲ ἐστὶ *λαβρότατον*. ᾽Εν τοῖς ἄλλοις χωρίοις σημαίνει τὴν κίνησιν τοῦ ἀνέμου. Ἡ κίνησις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησίᾳ παραβάλλεται πεδίῳ, ὃ ταραττει *Ζέφυρος λάβρος ἐπαιγίζων*. Ἀλλ' ἡ κλείς τῶν χωρίων φαίνεται ἐν ᾽Οδ. ο, 292, ὅπου ἡ Ἀθηναῖα πέμπει διὰ τὸν Τηλέμαχον ἵκμενον οὔρον μετὰ τῆς ὅλης δυνάμεως τῆς δεικνυομένης ὑπὸ τῆς φράσεως *λάβρον ἐπαιγίζοντα*· τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἐστὶ θυέλλα, ἀλλ' ἀνεμος δεδομένος ὅπως τὸ πλοῖον τρέχη ἔμπροσθέν του, ἐκεῖνος δὲ φθάση ὅσον τάχιστα εἰς τὴν οἰκίαν του (*ὄφρα τάχιστα ρηῶν ἀνύσειε κτλ.*). Ὅθεν φαίνεται ὅτι ἡ λέξις δεικνύει μεγάλην τινὰ δύναμιν, ἀλλὰ τακτικὴν καὶ λείαν· ὅλως διάφορον τοῦ *κραιπνός*, καθὼς μὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ ταραχῆς στοιχεῖον.

Ἐπάρχουσι πρὸς τούτοις ἄλλα τρία χωρία διαφωτίζοντα τὴν λέξιν ταύτην — ἅπαντα ἐν Ἰλιάδ. ψ, καὶ ἐν τῷ βραχεῖ χολωτῷ λόγῳ τοῦ Διάντος τοῦ ταχέος τῷ Ἰδομενεῖ «διὰ τί ἔχεις τὴν συνήθειαν τοῦ εἶναι *λάβρος*; (τί πάρος *λαβρεύεαι*;) σὺ οὔτε νέος εἶ, οὔτε ὄξυδερκής, ἀλλὰ πάντοτε *λάβρος* κατὰ τὸ λαλεῖν (*αἰεὶ μύθοις λαβρεύεαι*)». Νῦν δ' ἔπεται κατ' ἐμὲ ἡ κλείς· «Ἀλλ' οὐδὲν δίκαιον ἔχεις ἵνα ᾗς *λάβρος* κατὰ τὸ λέγειν (*λαβραγόρης*), καθότι ἐνταῦθα, μέμνησο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι ἀνώτεροί σου (*πάρα γὰρ καὶ ἀμείνονες ἄλλοι*). ᾽Εν τῷ χωρίῳ τούτῳ φαίνεται καθαρώτατα ὅτι *λάβρος* σημαίνει *λάλος*, καθότι αἱ τελευταῖαι λέξεις σημαίνουσιν εἴτε «ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἄλλοι ἔχοντες μᾶλλον σοῦ δίκαιον ἢ ἀκούωνται διὰ μακρῶν», ἢ «ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἄλλοι, ὧν ἔμπροσθεν σὺ ὤφειλες ἐκ σεβασμοῦ νὰ περιορίζῃς τὴν στωμυλίαν σου».

Ὅθεν τὸ ποσόν ἢ τὸ μέγεθος ἐστὶν ἡ κατ' οὐσίαν ἰδέα τῆς κινήσεως, τῆς ἐνσημαινομένης ὑπὸ τοῦ *λάβρος*. Τοῦτο συμφωνεῖ

πρὸς τὸν ποταμὸν ὑπὸ τὰς βροχὰς τοῦ φθινοπώρου, καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ τὸ μὴ κατακλύζον ἀλλ' ὑποσκάπτον τὸν Ἀχιλλέα, καὶ πρὸς τὸ κῦμα ὑφ' οὗ τὸ πλοῖον προσεβλήθη, καὶ πρὸς τὸ οὔριον πνεῦμα ὑφ' οὗ ἐπληρώθησαν τὰ ἱστία τοῦ Τηλεμάχου. Συμφωνεῖ δὲ καὶ πρὸς τὴν μεταγενεστέραν χρῆσιν τῆς λέξεως ὡς σημαίνουσης τὸν *λαίμαργον*. Ἐνσημαίνει λείαν τινὰ, ὁμαλὴν, ἄφθονον δύναμιν, ἄνευ τινὸς βάρους ὕλης, ὡς οὐσιώδους αὐτῆς στοιχείου. Συμφωνεῖ πρὸς τὸ ὠκύς, ἀλλὰ προστίθησι ποσόν τι ἢ μέγεθος ὡς πρὸς τὸ κινούμενον ῥεῦμα. Πλήρης καὶ ἄφθονος κίνησις ἄνευ ταραχῆς ἀποτελεῖ τὴν ἰδέαν· ἡ ἀγγλικὴ δὲν ἔχει λέξιν πρὸς τοῦτο ἀντίστοιχον. Ἡ γλῶσσα ἥτις ἐστὶ *λάβρος* ἐστὶ *λάλος*. Ὁ ἀνεμος ὃ ὧν *λάβρος* ἐστὶν ἀνεμος λαμπρῶς πνέων—στερρά τις αὔρα. Τὸ ῥεῦμα ἢ τὸ κῦμα ἐστὶν ἐξωδηκός· ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ δὲν παρέχει τὸν κοινὸν κρίκον μεταξὺ τούτων πάντων. Ἴσως ἐφαρμοζόμενον τῷ ὕδατι δύναται νὰ κληθῇ *full-flowing* (=εὔρου). ῥεῦμα μύλης ἐξαιρούμενον γίνεται *λάβρον*, ὃ ἐστὶ πληρέστερον καὶ ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου.

(3) *Αἰόλος*. Μεταξὺ πάντων τῶν ἐξετασθέντων ἐπιθέτων, οὐδὲν εὐρίσκω δυνάμενον νὰ παραβληθῇ τῷ *αἰόλος*, ἐκτός τοῦ *ταχύς*. Ἴσως καθὼς *κραιπνός* ἐστὶ *λάβρος* μετὰ τινος στοιχείου σπουδῆς ἢ ἀταξίας, οὕτως *αἰόλος* ἐστὶ *ταχύς*, προστιθέμενου αὐτῷ τοιούτου τινὸς στοιχείου. Σημαίνει δὲ τὸ ἀτάκτως ἐλαφρὸν, τουτέστι *περυγίζον*, εὔτρεπτον, πολύστροφον. Ἀλλὰ φαίνεται καὶ ἕτερόν τι εἰδικόν ἐν τούτῳ στοιχείῳ· ἀναφέρεται ἰδίως τῷ ὄμματι τοῦ θεατοῦ, καθὼς *κραιπνός* τῷ νῶ, καθὼς δὲ *ροῖζεῖν* καὶ *ροῖβδος* συνάπτουσι πρὸς τὸ οὗς ἄλλο τι εἶδος κινήσεως. Ὅθεν *αἰόλος* μεταβαίνει εἰς τινὰ σημασίαν, ἐν ἣ ἀπόλλυσι τὴν δύναμιν τῆς κινήσεως, καὶ ἀντικαθίστησιν ἀλλαγὴν τόπου δι' ἀλλαγῆς *χροιάς*, καταντῶν οὕτω νὰ σημαίνῃ *ποικίλος*. Ἀναφέρω τοὺς ἐξῆς λόγους ἐκ τινος ἄρθρου, πρὸ τινων ἐτῶν δημοσιευθέντος ἐν τῇ *Contemporary Review*. «Φυσικόν τι εὔτρεπτον, δεικνύμενον ἐν τῇ κινήσει, φαίνεται ἡ ἀρχικὴ ἰδέα· ἀλλ' ἡ κίνησις δέον ἵνα ᾗ εὔτρεπτος καθ' ἑαυτὴν, εὐμετάβολος, εὔστροφος, διαρρίπτουσα, αἵσσουσα, ἀστραποειδής, περυγίζουσα, κυ-

μαίνουσα, έλισσομένη, zig, zag (=μεταπαιφάσσομένη=ένθεν και ένθεν). Πάντοτε κατά τὸ μάλλον ἢ ἥττον ἄτακτος, οὐδέποτε σημαίνουσα ὁμαλήν ὠκύτητα, οἷον πετομένου πτηνοῦ.

Ὁ Benfey (II, 301) παράγει τὸ αἰόλος ἐκ τινος ρίζης σημαίνουσας κίνησιν, καὶ πραγματεύεται αὐτὸ ὡς συγγενὲς τῷ velox καὶ τῷ varius. Ὁ Buttmann (ἐν λέξ.) ἐξάγει αὐτὸ ἐκ τοῦ áto =ἄημι, Comp. ἀελλα. Quick-moving (=ταχυκίνητος), nimble (=έλαφρός), rapid (=ὠκός), Liddell καὶ Scott. Micans, Autenrieth, Tr. Mobilis, Ebeling.

Ἐφαρμόζεται (Ὁδ. χ, 300) τῷ οἴστρω, ὡς αἴσσουντι Ἰλ. χ, 509, τοῖς σκώληξιν, ὡς έλισσομένοις Ἰλ. μ, 167, τοῖς σφηξίν, ὡς στρεφομένοις κατά τὴν μέσσην καὶ ἐν Ὁδ. υ, 27 ἀπαντᾷ αἰάλλειν ὡς πρὸς τὸ στρέφουσαι ἢ κάμπτεσθαι τοῦ κρέατος ἔμπροσθεν τοῦ πυρός, ἵνα ὀπτηθῇ.

Μόνον, καὶ ἐν τοῖς συνθέτοις αὐτοῦ κορυθαίολος, αἰολοβώρηξ, αἰολομίτρης, ἐφαρμόζεται τῷ ἀστραποειδεῖ ἢ εὐμεταβόλω φωτὶ τῷ ὑπὸ τῶν ὀπλων ἀνακλωμένῳ. Τοῦτο παρίστησι μέσον τινὰ ὄρον μεταξὺ τῆς ἀρχικῆς ἐννοίας τῆς κινήσεως καὶ τῆς μεταγενεστέρης ἀπλῶς ὁρατικῆς ἐννοίας, δεικνὺν μὲν εἶδος τι κινήσεως, ἀλλ' εἶδος τι ἰδίως ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὀφθαλμόν. Πόσον πλησιέστερόν ἐστι τῇ μεταγενεστέρῃ ἐννοίᾳ δυνάμεθα ν' ἀνακαλύψωμεν παρατηροῦντες, ὅτι ἐν Ἰλ. κ, 149, καὶ π, 134, σάκος τι καλεῖται ποικίλος, ἀλλὰ τὸ σάκος τοῦ Αἴαντος, η, 222, ἐστὶν ὡσαύτως αἰόλος, ὅπερ ἀπίθανον νὰ σημαίνῃ εὐκίνητον, ἀφοῦ ἐν ε, 220 παραβάλλεται, μετὰ τοῦ ἐπταπλοῦ αὐτοῦ δερματίνου καλύμματος, πύργῳ τινί.

Ἐν τῷ ἤδη μνημονευθέντι ἄρθρῳ ἐξέθηκα τοὺς λόγους τῆς ὑποθέσεως ὅτι (Ἰλ. τ, 404) πόδας αἰόλος δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἵππου, ἀλλ' εἰς τὸ «λευκὸν ποδεῖον», τοσοῦτον ἰδιάζον τῷ ξανθῷ ἵππῳ· ὅτι δὲ οἱ Φρύγες εἰσὶν αἰολόπῳλοι, ὡς ἔχοντες οὐχὶ ὠκεῖς, ἀλλὰ στικτοὺς, ποικίλους ἢ πολύχρους ἵππους. Ὅθεν τὰ χωρία ταῦτα οὐδόλως τρέπουν τὸ ἡμέτερον ἐπιχείρημα περὶ τῶν ἐπιθέτων κινήσεως.

(4) Ἀργός. 1. Velox. 2. Candidus (Ebeling). White

(=λευκός) swift (=ὠκός) (Autenrieth, Tr.)—Benfey (παράγωγων ἐκ τοῦ αργ ἢ ραγ), bright (=λαμπρός), white (=λευκός). Ὅθεν καὶ ἄργυρος. Ὁ Liddell καὶ Scott δέχονται δύο διακεκριμένας λέξεις, 1. ἄργός, bright (=λαμπρός), σημαίνων καὶ swift (=ὠκός), «τῆς ὠκύτητος παραγούσης εἶδος τι ἀστραποειδοῦς ἢ πτερυγίζοντος φωτός». 2. ἄργός, συνηρημένον ἐκ τοῦ ἀεργός, μὴ ἐργαζόμενος, ἰδίως δὲ μὴ ἐργαζόμενος τὴν γῆν, ζῶν ἄνευ ἐργασίας· ὅθεν ὀκνηρός, βραδύς. Τῆς δευτέρας ταύτης λέξεως οὐδὲν ἀναφέρουσι παράδειγμα ὁμηρικόν. Ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐν τῇ μεταγενεστέρῃ ἑλληνικῇ εὐκόλως ἀνάγεται τῇ παρ' αὐτῶν δοθείσῃ παραγωγῇ.

Φαίνεται κατά πρῶτον ἀναμφίβολον ὅτι τὸ ὁμηρικὸν ἄργός δέχεται, καὶ ἀπαιτεῖ ἐνίοτε, τὴν ἐννοίαν ἐπιθέτου κινήσεως. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ἐπὶ κυνῶν, καὶ ἡ χρῆσις περὶ τοῦ κυνός Ἀργου ἐν Ὁδ. ρ, πιθανολογεῖ τὴν τοιαύτην ἐννοίαν, ἀλλ' ἡ ἰδιαιτέρα αὐτοῦ ἐφαρμογὴ τοῖς ποσίν αὐτῶν (Ἰλ. σ, 578· Ὁδ. ε, 11· ρ, 62· υ, 145) ἀπαιτεῖ ταύτην, φαίνεται, ἀπολύτως, καθὸ οὐδενὸς ἄλλου ποιοῦ ὑπαγορευομένου ὑπὸ τῶν ποδῶν τῶν κυνῶν, ἐκτὸς ἐκείνου ὅπερ ἀποβλέπει τὴν κίνησιν.

Πρὸς τούτοις δύσκολον τὸ ἐξαίρεσαι ἀπὸ τῆς τοιαύτης λέξεως τὴν ἰδέαν τοῦ λευκοῦ. Ὁ ἄγριος χῆν (Ἰλ. ο, 161) δέχεται ταύτην τὴν ἐννοίαν. Ἀρμόζει ἐξόχως τοῦλάχιστον τοῖς βουσίῃ ἐν τῇ ἐπισήμῳ τοῦ Πατρόκλου κηδεῖα, ψ, 30. Φαίνεται διακεκριμένως ἀπαιτουμένη ὑπὸ τῶν ἀγελάδων ἐν κασσιτέρῳ, Ἰλ. σ, 574· ὑπὸ τῶν οἴων (ἀργεννάων), γ, 198, καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τῆς χρήσεως τῆς αὐτῆς λέξεως περὶ τῆς ἐσθῆτος τῆς Ἑλένης, γ, 141· ὑπὸ τῶν ὀδόντων τοῦ ὕος (ἀργιόδοτος), κ, 264 κ. ἀλ., Ὁδ. θ, 60· καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου λίπους (ἀργήτος δημοῦ), Ἰλ. φ, 127. Ἡ συγγένεια τοῦ λευκοῦ τούτου τῇ ἰδέᾳ τοῦ φωτός δεικνύται διὰ τοῦ ἀργῆς κεραυνός (Ἰλ. γ, 419· θ, 133· Ὁδ. ε, 128 κ. ἀλ., καθὼς καὶ διὰ τοῦ ἐπιθέτου Ἀργικέραυτος περὶ τοῦ ἀστράπτοντος Διός. Πρὸς τούτοις δύναται τὸ ἐπιθέτον ἀργίποδες περὶ βοῶν νὰ ἐρμηνευθῇ καθ' ὃν ὀφείλει προφανῶς τρόπον τὸ ἀργινόεις (Ἰλ. ε, 647· θ, 656), πρὸς περιγραφὴν τόπων τινῶν;

Τὸ λευκὸν καὶ τὸ λαμπρὸν συνδέονται στενότατα παρ' Ὀμήρω· οὔτε φαίνεται δύσκολος ἡ παραγωγή τῆς ἐννοίας ταύτης ἐκ τῆς ὠκύτητος, καθότι αὕτη γεννᾷ τοιοῦτόν τι φαινόμενον εἰς τὴν ὄρασιν. Ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ρίζαν σημαίνουσαν τὴν ὠκύτητα, οὔτε φαίνεται ἐξ ἐναντίας εὐκολος ἡ παραγωγή τῆς ὠκύτητος ἐκ τῆς λευκότητος ἢ τῆς λαμπρότητος. Ἡ ὠκύτης γεννᾷ μὲν λαμπρότητα, ἀλλὰ δὲν γεννᾶται ὑπ' αὐτῆς.

Θεωρητέον ἔτι τὴν σχέσιν τοῦ ἐπιθέτου ἄργος τῷ λίαν σημαντικῷ κυρίῳ ὀνόματι Ἄργος, καὶ τὰς πιθανὰς συγγενείας τοῦ κυρίου τούτου ὀνόματος. Ἐγὼ ἐπιθανολόγησα διὰ μακρῶν ἀλλοχου ὅτι συνάπτεται πρὸς τὴν σύστασιν (*) τῆς γεωργικῆς φάσεως τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ, καὶ ἀναφέρεται τῇ σπουδαίᾳ λέξει ἔργον, ἐνίοτε καλούμενον ἄργον, σημαῖνον δὲ ἰδίως γεωργικὴν ἐργασίαν καὶ τὰ ἐξαγόμενα αὐτῆς.

Φαίνεται μοι ὅτι ἡ ἰδέα, ἣτις περιέχεται ἐν τῷ ἔργον ἢ ἄργον, συνάπτει κάλλιον πάσας τὰς χρήσεις καὶ τὰς ἐννοίας τοῦ Ἄργους ὡς τοπικοῦ ὀνόματος, τοῦ Ἄργους ὡς ἐθνικοῦ ὀνόματος, τοῦ πλοίου Ἄργοῦς, τοῦ κυνὸς Ἄργου, καὶ τὰς διαφόρους ἐφαρμογὰς τοῦ ἐπιθέτου ἄργος καὶ τῶν συνθέτων αὐτοῦ. Περὶ τῶν δύο πρώτων τούτων οὐδεμία ἐξήγησις ἀπαιτεῖται ἐνταῦθα. Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας χρήσεις, ἡ ἰδέα ἐκείνη τοῦ ἔργου ὑπαγορεύει, ὡς βάσιν, τὴν ἐννοίαν τοῦ τληθύμου καὶ ἐνεργοῦ.

Ἡθέλομεν ἔχει τότε τὸ κρατερόν καὶ καλὸν πλοῖον Ἄργῳ, (εἰ μὴ προτιμῶμεν νὰ συνάπτωμεν τὴν λέξιν ἀμέσως πρὸς τὸ σύγχρονον ἐθνικὸν ὄνομα τῶν Ἀργείων) ἴσως τὸν ἐπιμελῆ ἢ κοπιῶντα βοῦν, καὶ τοὺς ἀκαμάτους ἐνεργοὺς πόδας αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις τὸν ἐνεργὸν ἢ τληθύμον κύνα Ἄργον. Τοῦτό ἐστι βέβαια φραστικώτερόν τι ἢ πληρέστερον ἐπίθετον περὶ κυνῶν καὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν τῆς ἀπλῆς ὠκύτητος. Δὲν ἐξαιρεῖ ὅμως τὴν ὠκύτητα, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν περιέχει, δεικνύον τοῦτον τὸν κρίκον μεταξὺ τληθύμου καὶ ὠκέος, ὅτι πᾶς ἀληθῆς ἐργάτης ἐξέχει κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ ἰκανότητα. Οὕτως, ὄντος τοῦ κυνὸς καλῶς

(*) Juventus Mundi, pp. 53 seqq.

κατεσκευασμένου πρὸς τὴν ὠκύτητα, ὁ τληθύμος ἢ ἐνεργὸς κύων ἐστὶν ὠκύς. Ὅτι δὲ ὑπάρχει ἐν τῷ ἄργος παραγωγή τις ἐννοιών, φαίνεται πάντοθεν παραδεδεγμένον. Ἡ παρ' ἐμοῦ ὑπαγορευομένη ἐστὶ πρῶτον, ἐνεργὸς ὡς ἐκφράζων τὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου. Δεύτερον, καθὸ ἐνεργὸς, ὠκύς, ὅπου ἀρμόζει τῇ ὠκύτητι. Τρίτον, λευκός, καθὸ ὠκύς, τεινούσης τῆς ὠκύτητος νὰ παράγῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λευκοῦ.

Οὕτω θεωρουμένη ἡ λέξις ἄργος λαμβάνει τὴν θέσιν τῆς ὡς λέξις κινήσεως ἐκ τινος πνευματικῆς ιδιότητος, ἀπόλλυσι δὲ πάλιν αὐτὴν μεταβαίνουσα εἰς ὀρατὸν τι φαινόμενον. Ἐν ἐκείνῃ τῇ θέσει ἔχει εὐδιάκριτόν τινα differentiam. Σημαίνει κίνησιν συνεστῶσαν ἐσωτερικῇ τινι ιδιότητι ἐπιμελείας καὶ προθυμίας ὡς κυρίας αὐτῆς πηγῆς· ἐνεργὸν τινα κίνησιν (*).

Τὸ ἄρθρον τοῦτο οὐδόλως σκοπεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ ἅπαντα τὰ δημηρικὰ ἐπίθετα τῆς κινήσεως· ἀλλὰ τὰ ἐξῆς δέκα ἐπίθετα, ἀ, μετὰ τῶν συνθέτων αὐτῶν, σχεδὸν συμπληροῦσι τὸ περὶ τούτων λεξιλόγιον τοῦ Ποιητοῦ, θέλουσι κριθῆ δεικνύοντα τοὺς κυρίους τύπους αὐτῆς, καθὼς ἐκεῖνος, μετ' ἐξόχου τινὸς λεπτότητος καὶ ἀκριβείας, φαίνεται συλλαβῶν καὶ ἐκφράσας αὐτούς. Αἱ ἀγγλικαὶ μεταφράσεις ὑπαγορεύονται ὡς ἀτελεῖς, ἀλλ' ἴσως αἱ ἄρισται ὄσων ἡ γλῶσσα παρέχει. Κατὰ τὸ σύνολον, ἡ ζήτησις, ἐλπίζω, λυσιτελεῖ ὡς πρὸς τὸ μέγα προκείμενον τῆς κατανοήσεως τοῦ Ποιητοῦ· ἀλλ' ἐκλαμβάνει, κατ' ἐμὲ, καὶ πρόσθετόν τινα

(*) Τὸ ἐπίρρημα βίμφα, παραγόμενον ἐκ τοῦ βίπτω, οὐδὲν ἔχει ἀντίστοιχον παρ' Ὀμήρω ἐπίθετον· καὶ περὶ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνούμενον τῇ ὠκύτητι, δὲν ἔχει οὕτω πάντοτε. Τιθέμενον περὶ πλοίων καὶ ἵππων, ἐνίοτε καὶ ταχίστων, καὶ περὶ κινήσεως θεῶν, καὶ περὶ τῆς ταχείας ἢ ὀξείας διαπράξεως δειπνοῦ (Ἰλ. θ, 54), ἐφαρμόζεται ὁμοίως, ἐν Ἰλ. ω, 799, εἰς τὴν ταφὴν τοῦ Ἑκτορος (βίμφα δὲ σῆμ' ἔχεαν), καὶ ἐν υ, 497, εἰς τοὺς βόας πατοῦντας τὸν σίτον (βίμφα τε λέπτ' ἐγένοντο). Πρὸς ἐξήγησιν πάντων τῶν χωρίων ὅπου τίθεται, δεόν νὰ θεωρηθῆ ὡς μᾶλλον ἀναφερόμενον πρὸς τὸ προκείμενον ἔργον ἢ τὸ γινόμενον, καὶ ὡς ἐμφαντικῶς μᾶλλον λέξιν ἐνεργείας ἢ κυρίας κινήσεως. Ἰσως δὲ ἠδύνατο νὰ μεταφρασθῆ promptly (=προθύμως), at once (=ἀθρόον) ἢ forthwith (=πάρτατα).

σπουδαιότητα, διαφωτιζομένου δι' αὐτῆς τοῦ λεπτοῦ, ἀκριβοῦς καὶ περιττοῦ ὀργανισμοῦ τῶν νοητικῶν ἐκείνου δυνάμεων.

**Α'. Ἐν τῇ ποσοτικῇ κλίμακι, τῇ παρισταμένῃ
διὰ $M=QV$.**

1. ὠχὺς, fleet (=ἐλαφρὸς καὶ ταχύς).
2. θοός, vehement (=ἐντονος, σφοδρὸς), ἢ sweeping (=σαίρων).
3. θοῦρος, impetuous (=ὀρμητικὸς).
4. ὀβριμος, forceful (=βιατὰς), ἢ violent (=βίαιος).
5. βραδύς, slow (=διανύων ἐν μακρῷ χρόνῳ μικρὸν διάστημα).

Β'. Κίνησις ἐν ἑτέροις τύποις.

6. ταχύς, nimble (=ζωηρὸς, εὐκίνητος).
7. κραιπνός, eager (=πρόθυμος), ἢ sharp in motion (=ὀξύς τὴν κίνησιν).
8. λάβρος, copious in motion (=ἄφθονος τὴν κίνησιν).
9. αἰόλος, shifting (=εὐτρεπτος).
10. ἀργός, strenuous (=ἐνεργός).

W. E. GLADSTONE.

BIBLIA NEOΦΑΝΗ.

Γραμματικὴ τῆς νέας Ἑλλ. γλώσσης πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα φοιτῶντων ὑπὸ Γ. Γεράκη, ἔκδ. δ'. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται 1 1/2 δραχμῆς. [8ον μικρὸν σελ. 152].

Διατριβαὶ περὶ τῆς παρ' Ἀλβανοῖς ἀντωνυμίας τοῦ γ' προσώπου κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν, μάλιστα τὴν τῶν Ὑδραίων, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης, 1879. [8ον, σελ. 47, ἀνατύπωσις ἐκ τῆς τῶν Φιλομαθῶν ἐφημερίδος].

Μελέτη ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν, ὑπὸ Παναγ. Κουπιτώρη, Ὑδραίου. Μέρος α'. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ Βύρωνος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Μέλλοντος, 1879. Τιμᾶται 1 1/2 δραχμῆς. [4ον, σελ. 64].

Beitraege zur neugriechischen Wortbildungslehre von N. Dossios Dr Philos. aus Jannina, Zürich, 1879, [8ον, σελ. 64].

Λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τοῦ ἐν Χίῳ γυμνασίου τῆς 24 Ἰουνίου 1879 ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου Γ. Σουρῖα. Ἐκθεσις περὶ τῶν δημοσίων ἐξετάσεων τῶν ἐν Χίῳ ἐκπαιδευτηρίων καὶ ὁ ἰσολογισμὸς τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1878 — 1879 ὑπὸ τῆς ἐφορείας τῶν δημοσίων τῆς Χίου σχολείων. Τύποις Γυμνασίου Χίου, 1879. [8ον σελ. 39].

* Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις ὑπὸ Ν. Δραγούμη, ἔκδ. β'. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως, 1879. Τιμῶνται φρ. 12. [8ον, α' τόμος, σελ. μ'. καὶ 348· ὁ β' τόμος σελ. ιδ' καὶ 371].

* Χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τῆς θέσεως Μπέλεσι, μέλλοντος νὰ διοχτευθῆ εἰς τὴν πόλιν Πόρον, ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ Α. Χρηστομάνου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἐθν. τυπογραφείου, 1879. [8ον, σελ. 25].

Ἱστορικὴ ἐκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς τὸ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἐρμού, 1879. [8ον, σελ. 5' καὶ 130].

Περὶ τῶν μύθων παρὰ Πλάτωνι ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου, διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Ἐν Γοττίγγη, 1879. [8ον, σελ. 68.]

Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα, διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ ὑπὸ Περικλέους Γρηγοριάδου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κορίννης, 1880. [8ον, σελ. 55].

Ἠθικὸς κόσμος. Ἐποποιία, ὑπὸ Σπυρίδωνος Μελισσηνοῦ. Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον Κάδμος Νεοφύτου Καραγιάννη, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 240].

- * Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Ε. Κειπέριου ὡς πρὸς τὴν Μακεδονίαν, συνταχθεὶς ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Δ. Ἰασσεμίδου, 1879. [8ον, σελ. 40].
- Γεωργίου Μαρτινέλη τὰ Ἑρωτικά ἔκδοσις ἀ. Κέρκυρα, τυπογραφεῖον ὁ Κάδμος, 1879. Τιμᾶται φρ. 2. [8ον, σελ. 47].
- Περὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῆς σταθερᾶς καμπυλότητος, ὑπὸ Ι. Ν. Χατζιδάκη, καθηγητοῦ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῷ σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 30].
- Περὶ τῶν γραμμικῶν καὶ ὁμογενῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων καὶ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων, διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ ὑπὸ Ι. Ν. Χατζιδάκη καθηγητοῦ κτλ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰω. Κουδέλου καὶ Α. Τρίμη, 1879. [8ον, σελ. 33].
- Ueber die Quellen des sogenannten Photianischen Nomokanon, von Dr. K. Ed. Zachariae von Ligenthal. Athen. Druck von P. Perris, 1879, [8ον, σελ. 23].
- De civium Atheniensium muneribus eorumque immunitate, scripsit Victor Thumser. Vindobonae, 1880. [8ον, σελ. 151].
- Thanatos. 39tes Programm zum Winckelmannsfeste der Archaeol. Gesellsch. zu Berlin. von Carl Robert. mit. 3 Tafeln und 4 Holzchnitten. Berlin, 1879. [4ον, σελ. 44].
- Lautsystem der griechischen Vulgärsprache von Dr. Karl Foy. Leipzig, 1879. [8ον, σελ. X καὶ 146].
- * Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1878 ἐν Μακεδονίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ μετὰ εἰκονογραφίῳ ὑπὸ Μιλτιάδου Δ. Σεϊζάνη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναίδος», 1879. Τιμᾶται δραχμῶν νέων 5 [8ον, σελ. 410].
- * Συλλογὴ τῶν Ἐγκυκλίων διαταγῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Ὑπουργείου τοῦ ἔτους 1878. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἀθηναίδος», 1879. Τιμᾶται δραχ. 3. [8ον, σελ. 207].
- * Ἀθηναϊκὸν Ἡμερολόγιον τοῦ δισέκτου ἔτους 1880, ἐμπεριέχον ἐορτολογικοὺς πίνακας τοῦ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ δόγματος καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς αἰρέσεως ὑπὸ Φραγκ. Πρίντεζη, τηλεγραφετοῦ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θρ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δρ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 492].
- * Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ Ἑρρίκου Θειρσχίου, διδάκτορος κτλ. (ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ), ὑπὸ Νικολάου Β. Βωτυρᾶ, ὑπολοχαγοῦ. Ἐν Ἀθήναις, τύποις «Ἐθνικοῦ Πνεύματος», 1879. Τιμᾶται δραχ. 1 1/2. [16ον μέγα, σελ. 144].
- * Περὶ ἰκτερώδους αἱματουρικοῦ πυρετοῦ, παρατηρηθέντος ἐν Πάτραις,

- ὑπὸ Χ. Π. Κορούλλου Δ. Ι. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη. Τιμᾶται δραχ. 2 1/2 [8ον, σελ. ις' καὶ 170].
- * Ἡ ἀξία τῶν γυναικῶν, δράμα εἰς πράξεις πέντε μετὰ προλόγου. Ὑπόθεσις ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθιστορήματος τοῦ Γάλλου Jules Rupuelle, ὑπὸ Βρασίδου Θ. Δημάκου καὶ Γ. Ι. Οἰκονομοπούλου, φοιτητοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1880. Τιμᾶται δραχ. ν. 1 1/2 [8ον, σελ. 188].
- * Π. Δ. Συνοδικοῦ ἀθύρματα ποιήσεων, συλλογὴ ἐνδεκάτη. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 3. [16 μέγα, σελ. 256].
- * Εἰρήνη ἢ Ἀθηναία, τραγῳδία εἰς μέρη πέντε. Ἐνας σκύλος ἀντερραστής καὶ ὁ ἀγράμματος δημοσιογράφος, κωμῳδία μονόπρακτος, ὑπὸ Ἰωάννου Μαργαρίτου. Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον Ἐθνικοῦ Πνεύματος, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 2. [16ον μέγα, σελ. 208].
- * Λυκάβαντες, ἦτοι καθολικὴ ἐκτενὴς ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, χρονολογικῶς διηρημένη, συνταχθεῖσα ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐκάστου ἔθνους συγγραφέων ὑπὸ Νικολάου Ε. Μακρῆ, ἀξιωματικοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱππότου τοῦ τάγματος τοῦ Σωτήρος. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Θ. Παπαλεξανδρῆ, 1879. [8ον, σελ. 128, τεῦχος ἀ.].
- * Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν πτηνῶν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἰω. Μαρουδῆ, τηλεγραφετοῦ ἀ. τάξεως, μετὰ 90 εἰκόνων. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας», 1880. Τιμᾶται δραχ. 2, 30. [8ον, σελ. ε' καὶ 255].
- * Λογοδοσία Δ. Σαράβα, προέδρου τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου Σ. Ἀλεξανδράκη, ἐν ἣ προτετέθη καὶ ἕτερος λόγος τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ κανονισμὸς τοῦ Ἀλεξανδρακεῖου πτωχοκομείου [ἐν Καλάμαις]. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς «Φιλοκαλίας», [8ον, σελ. 40].
- * Νόσοι τῶν γυναικῶν, ὑπὸ Ἀντωνίου Βιτσάρη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. — Μέρος τρίτον. — Ἐπιλόχεια νοσήματα. Ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἰωάννου Κουδέλου καὶ Ἀναστασίου Τρίμη, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 5. [8ον, σελ. 255.]
- * Τὰ θύματα τοῦ ἔρωτος. Δράμα εἰς πράξεις πέντε, ὑπὸ Κωνσταντίνου Τρ. Λαζαρέτου. Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου Πέτρου Πεβρῆ, 1879. [σελ. 62].
- * Sp. Zambélios. Parler Grecs et Romans. Leur point de contact préhistorique. Tome premier. Paris, Maisonneuve et C. 1880. [σελ. X καὶ 250].
- * Περὶ τῶν ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Πολιτικῷ Νοσοκομείῳ «Ἢ ἐλπίς» νοσηλευθέντων τραυματιῶν ἐκ τοῦ πολέμου,

- ὑπὸ Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 40].
- Λόγος περὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργίας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως τοῦ ἔθνικοῦ Πανεπιστημίου Θ. Ἀρεταίου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 38].
- * Δημοτικὴ παιδείσις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία, ὑπὸ Νεοκλέους Καζάζη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως, 1879. Τιμᾶται δραχ. ν. 4. [8ον, σ. 52].
- * Διδακτικὴ μέθοδος διὰ τὴν σπουδὴν τῶν γλωσσῶν Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμουνικῆς, ὑπὸ Στυλιανοῦ Α. Σαράτσογλου. Ἐν Βρατίλα, τυπογραφεῖον Π. Μ. Πεστεμαλτζιόγλου, 1879. Τιμᾶται φρ. 5. [8ον, σελ. 243].
- * Τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ὑπὸ Ι. Α. Σούτσου, καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ν. Γ. Πάσσαρη, 1879. [8ον, σελ. 59].
- * J. Marguardt Ἱστορία τῆς Κυζίκου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Γρηγοριάδου, Κυζικηνοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1879. τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σας. Τιμᾶται 1/2 ἀργυροῦν Μετζιτιέ [8ον, σελ. 206].
- * Ἐκθεσίς τοῦ ἐφόρου τοῦ βουλευτηρίου περὶ τῆς βιβλιοθήκης τῆς βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (1878—1879). Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ ἔθν. τυπογραφείου 1879 [8ον, σελ. 46].

*Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.*

1879 Ὀκτώβριος (Ε. Ν.).

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,77, χμ.
Μεγίστη »	757,69 (τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,57 (τὴν 22 ^{αν})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	18,49
Μεγίστη »	29, 2 (τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	10, 7 (τὴν 11 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 63,17 χμ.), ἀστραπῶν 8, βροτῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 13 ΒΑ, 1 ΝΑ, 3 Ν.

Νοέμβριος.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	752,97 χμ.
Μεγίστη »	762,72 (τὴν 22 ^{αν})
Ἐλαχίστη »	744,28 (τὴν 14 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	13,85
Μεγίστη »	23, 4 (τὴν 4 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	2, 4 (τὴν 19 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 13 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 58,10 χμ.), ὀμίχλης 4 (ποσὸν τοῦ ὕδατος 0,29 χμ.), ἀστραπῶν 5. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 13 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 15 ΒΑ, 1 ΝΑ.

Δεκέμβριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις	755,84
Μεγίστη »	766,67 (τὴν 28 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	742,30 (τὴν 2 ^{αν})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	8,01
Μεγίστη »	20,9 (τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	2,2 (τὴν 29 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 10, βροχῆς καὶ χιόνος 2, χιόνος 1, ὀμίχλης 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 47,10 χμ.), πάγου 4, ἀστραπῶν 3. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 5 ἡμέρας ΝΔ, 1 Β, 21 ΒΑ, 1 Α, 3 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 310, στίχ. 24, μετὰ τὰς λέξεις «οὐδέποτε δὲ» προστεθῆ-
 τωσαν αἱ ἐξῆς «ταῦτα ἐφαρμόζονται». Ἐν σελ. 322, στίχ. 28, ἀντὶ
 «κρατοῦσα» γράψῃ ἐπικρατοῦσα

 ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ
 ΠΟΙΗΤΩΝ, ΕΚ ΠΑΠΥΡΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΟΥ.

Ἡ γηραιὰ Αἴγυπτος πρὸ δεκαετηρίδων τινῶν δὲν διαλείπει
 χαρίζουσα ἡμῖν λείψανα οὐχὶ εὐκαταφρόνητα τῆς ἀρχαίας τῶν
 Ἑλλήνων γραμματολογίας, τὰ ὅποια τέως μὲν φιλοστοργῶς
 ἔκρυπτεν ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ὅτε δὲ ἔγνω τὴν φιλομαθῆ
 περιέργειαν τῶν ἐξ Εὐρώπης λογίων περιηγητῶν, ἀσμένως τὰ
 ἀναδίδει πρὸς χρῆσιν τοῦ νεωτέρου κόσμου, τοῦ ποθοῦντος νὰ
 συμπληρώσῃ καὶ ὠραίσῃ τὸν πολιτισμὸν του διὰ τοῦ τῆς ἀρ-
 χαιότητος. Ἐν τοῖς πρὸ ἡμῶν χρόνοις ἡ κατάστασις τῶν χω-
 ρῶν τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἀγρία. Καταστροφαι μόνον διεδέχοντο
 ἀλλήλας. Οἱ ἐγγύριοι κάτοικοι εἰς ἀμάθειαν καὶ δουλείαν ἐμ-
 πεσόντες, ἀπαθῶς ἄφιναν νὰ ἐπινέμεται τὰ περίξ αὐτῶν ἡ ἐ-
 ρήμωσις καὶ συνετέλουν εἰς αὐτήν. Ἀλλοδαποὶ δέ, κρείττονα
 μοῖραν ἐν τῷ βίῳ λαχόντες, σπανίως ἐκεῖ εἰσεχώρουν, ὅπως
 διασώσωσι τι τῶν ὑπολειπομένων κειμηλίων τῆς πάλαι εὐδο-
 ξίας, διότι αἱ συγκοινωνίαι αἷ τε διὰ ξηρᾶς καὶ αἱ διὰ θαλάσ-
 σης ἦσαν δυσκολώταται. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς μεγάλης τῶν Γάλ-
 λων ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἤρχισαν τὰ πράγματα ἐπαισθη-
 τῶς μεταβαλλόμενα περὶ τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἡ δουλεία καὶ ἡ
 ἄλλη κοινωνικὴ ἀταξία ἐμετριάσθησαν, φῶτά τινα ἀμυδρὰ
 παιδείας διεδόθησαν, πολὺ δὲ πλεον αἱ συγκοινωνίαι καὶ αἱ
 ἐπιμιξίαι διευκολυνθεῖσαι διὰ τῆς πλείονος ἀσφαλείας καὶ διὰ
 σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων ἐλκύουσι καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς
 τὴν Ἀνατολὴν πλείστους Εὐρωπαίους, ἰδίως ἐκ τῶν ἐθνῶν ἐ-
 κείνων, τὰ ὅποια προΐστανται τοῦ νεωτέρου ἐν τῷ κόσμῳ πο-
 λιτισμοῦ. Ὅθεν καὶ ἀνασκαφαὶ ἐπιχειροῦνται καὶ ἄλλαι ἐπι-
 στημονικαὶ ἔρευναι, ὁποίας οὐδὲ νὰ φαντασθῆ τις ἠδύνατο
 κατὰ τὸν ἡ'. αἰῶνα. Ἀπ' Αἰγύπτου δὲ αὐταὶ ἤρχισαν ὡς
 γνωστὸν πρῶτον, ἐξετάθησαν δ' ὕστερον μετὰ διάλειψιν ἐτῶν
 τινῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὀλίγον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστά-
 σεως καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλγερίαν, ἐξακολου-

θοῦσι δὲ γινόμεναι μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854 καὶ εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Ἄθως, Θάσος, Σαμοθράκη, Δωδώνη, Ἀσσυρία, Σινᾶ ὄρος, Φοινίκη, Κύπρος, Λυκία, Ἀλικαρνασσός, Ἐφεσος, Τρωάς, Πέργαμος εἶναι οἱ κυριώτατοι τόποι, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐνθυμίζουσι τὰς ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν γενομένας ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας ὑπὸ ἰδιωτῶν τε καὶ ἐταιριῶν καὶ κυβερνήσεων, ἵνα τὰ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὅμοια ἐπιχειρήματα ὡς γνωστότερα ἀποσιωπήσωμεν.

Ἐναργὲς δέ, φρονοῦμεν, καθίσταται εἰς πάντα προσεκτικὸν παρατηρητὴν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς εἰρημένοις τόποις συντελεσθεῖσαι ἐπιστημονικαὶ ἐρευναὶ σχεδὸν πᾶσαι ἐγένοντο κατὰ συνέπειαν μεγάλων πολέμων ἢ ἀλλοίων ἐπικρατήσεων, προελθουσῶν ἐκ τῆς ἐξελίξεως πολιτικῶν γεγονότων. Οὕτως ἔχουσι τὰ ἀνθρώπινα μοιραίως. Οὐδὲν νέον ἢ ὠφέλιμον ἐν τῷ κόσμῳ παράγεται ἐπὶ χρόνων ἡσυχίας εἰρήνης, ἥτις μᾶλλον ἴσως νάρκη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὀνομαστέα. Τοῦλάχιστον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις, τοῖς τόσον τεταραγμένοις, πολλὰ εὐκταῖα τοῦ πολιτισμοῦ ἔργα διεξήχθησαν περὶ τὴν Μεσόγειον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τινὰ τούτων, τὰ ἀρχαιολογικά, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τῇ ἄλλῃ Τουρκίᾳ ἐγένοντο οὕτως, ὅπως ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δὲν ἠθέλομεν διότι λυπούμεθα βεβαίως βλέποντες ἀπογυμνουμένους πολλῶν καὶ καλῶν πραγμάτων τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι κατελάμπρυνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἐν αὐτοῖς ἔζησαν καὶ ἤκμασαν ἐν ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ. Ἀλλὰ, ἐπειδὴ οὐδὲν γίνεται ἐν τῷ κόσμῳ ἄνευ αἰτίου, τὰ δὲ αἷτια τὰ ἐπαγαγόντα τὴν τε ἀπὸ αἰώνων καὶ τὴν νῦν ἐν ταῖς περὶ τὴν Μεσόγειον χώραις κατάστασιν δὲν εἶναι ἄσχετα πρὸς μεγάλας ἀμαρτίας αὐτῶν τῶν ἡμετέρων προγόνων ὡς καὶ ἡμῶν τῶν νῦν ζώντων, πρέπει νὰ ἡμεθα μετριώτεροι εἰς τὴν ἐπίκρισιν τῶν κατὰ τὸ παρὸν γινομένων καὶ νὰ μὴ ἀπροσεκτῶμεν καὶ εἰς τὸ γενικὸν καλόν, ὅπερ ἐξ αὐτῶν παράγεται διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἧς καὶ ἡμεῖς εἴμεθα μέρος. Τῷ ὄντι τίς

δύναται ἐπιεικῶς σκεπτόμενος νὰ μὴ δικαιολογήσῃ πως τὴν ἀπὸ τοῦ Σινᾶ ἢ τοῦ Ἄθω ἢ ἀπὸ τῆς Τρωάδος καὶ Ἐφέσου ἀφαίρεσιν καὶ μετακομιδὴν εἰς Εὐρώπην χειρογράφων ἢ ἔργων τέχνης, ἂν ἔμελλον ταῦτα ν' ἀπολεσθῶσι διὰ παντὸς ἀμελούμενα, ἢ φυλαττόμενα νὰ κρύπτονται ἀνωφελῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ἐπὶ μακρὸν χρόνον; Ἐγὼ τοῦλάχιστον δὲν δύναμαι, τὴν συνείδησίν μου ἀνερωτῶν. Ἴνα ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχω πικρῶς τὴν παρὰ τῶν Εὐρωπαίων σύλησιν τῶν ἔξω τῆς Ἑλλάδος χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἔπρεπε νὰ μὲ ἐπιβρῶσωσι διὰ τῶν πράξεών των οἱ ἐκεῖ ἔξω κατοικοῦντες ὁμογενεῖς μου, δεικνύοντές μοι τί ὄντως ἔπραξαν καὶ ἐνήργησαν πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀρχαίων τοῦ τόπου κειμηλίων. Καὶ ἂς μὴ εἴπωσιν, ὅτι δὲν τοὺς το ἐνθύμισε μέχρι τοῦδε κανεῖς ἐκ τῶν λογίων τοῦ ἡμετέρου γένους. Ὁ Κοραῆς, γράφων ἐν ἔτει 1807 τὰ εἰς τὸν Ἰσοκράτην προλεγόμενα, ὡς ἐν τῶν προϋργιαιτάτων καὶ τοῦτο ἐσυμβούλευσε τοὺς συγχρόνους, τὴν διάσωσιν (ἐννοεῖται καὶ χρησιμοποίησιν) τῶν χειρογράφων καὶ τῶν ἔργων τέχνης, καὶ δὲν ὤκνησεν ὁ αἰόιδιμος καὶ κατὰ παραγράφους ἔτι λεπτομερῶς νὰ διαγράψῃ τὸν τρόπον ἐνεργείας, ὃν ἔκρινεν ὅτι ἔδει ν' ἀκολουθήσωσιν οἱ τότε προεστῶτες τῶν πόλεων εἰς ταύτην τὴν ἐθνωφελῆ ἐπιμέλειαν. Ἀλλ' ἐλαχίστας τῶν συμβουλῶν του καὶ μόλις μετὰ ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς των ἔκριναν εὐλογον ὀλίγοι τινὲς νὰ δεχθῶσι καὶ κατ' αὐτὰς νὰ ἐνεργήσωσιν, ἰδίως οἱ ἐν Σμύρνη. (*) Ἀλλ' εἶναι βέβαιον, καὶ ὁ

(*) Δὲν ἔχομεν κατὰ τὸ παρὸν ἱκανὰς καὶ ἀκριβεῖς πληροφορίας ἵνα δικαιώσωμεν ὅπως οὖν καὶ ἄλλας τινὰς τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ὁμογενῶν κοινοτήτων. Οὕτε πρέπει τὰ ἀνωτέρω γραφέντα νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς ἱστορία ταλαίπωρος τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος παρ' ἡμῖν γενομένων καὶ γινομένων. Ἀλλέως ἔπρεπε νὰ ἀναγράψωμεν καὶ περὶ τῆς ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ ταύτῃ Ἑλλάδι πολλῆς περὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀμελείας καὶ ἀδιαφορίας. Σημειοῦμεν μόνον, ὅτι πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἠγανακτήσαμεν οἱ ἐν Ἀθήναις ἀνωφελῶς, ὅτε ἐπίσημός τις τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν (νῦν μακαρίτης) ἠνέσχετο, ἐξ ἀπορίας ἴσως πιεζόμενος, νὰ ἀπεμπολήσῃ εἰς Παρισίους παπύρου Αἰγυπτιακοῦ κύλινδρον, ἐνέχοντα χειρόγραφον Ἑλληνικόν, χωρὶς κἂν νὰ τὸν ἀνελίξωσι πρῶτον

Göthe τὸ εἶπε πρὸ πολλοῦ, ὅτι οὐδεὶς λαὸς βραδυπορῶν ἐν τῷ πολιτισμῷ μένει ἀτιμώρητος. "Ὅς αἰτιώμεθα λοιπὸν ἡμᾶς αὐτούς, ἂν γίνωνται περὶ ἡμᾶς τὰ γινόμενα, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, σωφρονήσαντες ὥς ἀλλάξωμεν τρόπον διαγωγῆς τέλος πάντων, ὥστε νὰ παύσωμεν αἰτιώμενοι ἄλλους τε καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προοιμιασάμενοι, ὅχι ἄνευ πολλῆς ἀνάγκης, χωροῦμεν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Ἡ Αἴγυπτος, ἐλέγομεν ἀρχόμενοι, ἐφιλοδώρησεν ἡμῖν πρὸ τινων ἐτῶν ἀρχαῖά τινα κείμενα συγγραφέων Ἑλλήνων. Τούτων τὰ κυριώτατα ἦσαν λόγοι τέσσαρες τοῦ ῥήτορος Ὑπερείδου καὶ ἐν παρθένιον ἄσμα τοῦ ποιητοῦ Ἀλκμᾶνος, τὰ ὁποῖα ἅμα γνωσθέντα ὡς τοιαῦτα ἐξεδόθησαν καὶ διελευκάνθησαν πολλαχῶς ὑπὸ τῶν φιλόλογων. Τὸ δυστυχὲς ἐν τοῖς ἀξιολόγοις τούτοις εὐρήμασιν ἦτο, ὅτι οἱ πάπυροι οἱ ἔχοντες αὐτὰ περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Εὐρωπαίων διεσπασμένοι εἰς πολλὰ τεμάχια· διότι οἱ πρῶτοι αὐτούς εὐρόντες ἐν τάφοις Ἀραβες τυμβωρύχοι τοὺς διέσχιζον ἐπίτηδες, ἵνα πωλῶσιν οὕτω ἀκριβώτερον ἐν πρὸς ἐν τὰ πολλὰ τεμάχια. Οὕτω δὲ περιήρχοντό τινα τούτων καὶ εἰς ἀφιλόλογους ἀγοραστὰς καὶ μόλις μετὰ πολὺν χρόνον ἀνεγνωρίζετο κατὰ τύχην ἢ ἀξία των παρὰ τῶν ἐπαϊόντων. Ἀλλὰ δὲν πρόκειται τώρα περὶ τούτου. Ὅς εἴπωμεν ἀμέσως τὰ περὶ τῶν ἐσχάτως ἀναγνωρισθέντων ἀποσπασμάτων τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν.

Ὁ ἔχων αὐτὰ πάπυρος εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διάφορά τινα σημειώματα πρόχειρα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν ἀρχαίων περιελάμβανον. Ἐχει λοιπὸν πρὸς ἄλλοις τισὶ ταῦτα τὰ ἀποσπασμάτια, πιθανῶς ὡς γυμνάσματα γραφῆς μαθητῶν, ὅπερ μάλιστα τεκμηριούται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πρῶτον τῶν τεμαχίων, τὸ τοῦ Εὐριπίδου εἶναι δις γεγραμμένον καὶ διαφόρως ἐν τισιν. Κατὰ τινα δὲ ἄλλα τεκμήρια, ἱκανῶς ἀσφαλῆ, ἐγγραφή ὁ πά-

ἐνταῦθα λόγοι ὁμογενεῖς. Καὶ ἄλλος πάλιν ἄνθρωπος γραμμάτων (ὡσαύτως νῦν μακαρίτης) κατέχων συγγραφὴν ὅλην ἀνέκδοτον συγγραφῆς ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ δ' αἰῶνος τὴν ἐπώλησεν ὁμοίως εἰς Γάλλον φιλόλογον, ἀδιαφοροῦσης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχῆς.

πυρος οὗτος ἐπὶ τῶν χρόνων Πτολεμαίου τοῦ φιλομήτορος περὶ τὸ 161 ἔτ. πρὸ Χρ. Ἀφοῦ δὲ πρὸ τινων ἐτῶν ἐξήχθη τῆς γῆς, ἀνῆκε πρῶτον εἰς τὸν περίφημον Αἰγυπτιολόγον Chamrollion-Figeac, ἔπειτα ἐγένετο κτῆμα τοῦ Ἀμβροσίου Φερμίνου Διδότου. Ὁ δὲ ἐν Παρισίοις εὐδοκίμως καλλιεργῶν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα H. Weil μελετήσας τὸ χειρόγραφον ἀρτίως ἐξέδωκε πανομοιοτύπως ἐν τοῖς *Monuments grecs publiés par l'Association pour l'encouragement des études grecques en France*. Τὴν ἐκδοσιν ταύτην ἡμεῖς δὲν εἶδομεν, ἄτε μήπω ἐλθοῦσαν εἰς Ἀθήνας διὰ τῆς βιβλιοεμπορίας. Ἐνετύχομεν δὲ κατ' αὐτὰς τῷ περιοδικῷ *Neues Rhein. Museum* (τεύχει α'. τοῦ λε'. ἔτους) ἐνθα ὁ Γερμανὸς φιλόλογος F. Blass, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ τοῦ Weil ἔργον, σταλὲν αὐτῷ φιλικῶς, μετεξέδωκε καὶ ἐπεξεργάσθη τὸ κείμενον τοῦ παπύρου καὶ ἐπλούτισεν ἰδίαις σημειώσεσιν. Ἐκρίναμεν λοιπὸν καλὸν νὰ ἀντιγράψωμεν ἐξ αὐτοῦ τὸ ὅλον τῶν στίχων, χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου. Ὅστις δὲ θέλει νὰ μάθῃ καὶ μερικώτερα περὶ τῆς ποιότητος τοῦ παπύρου καὶ τῆς ὀρθογραφίας ἢ τῶν πολλῶν σφαλμάτων τῆς ἐν αὐτῷ γραφῆς καὶ ὅσα ὁ πρῶτος ἐκδότης καὶ ὁ δεύτερος ἐξ εἰκασίας διώρθωσαν καὶ ὅσα ἔτι οἱ αὐτοὶ ἔγραψαν προσπαθοῦντες νὰ ἐξιχνιάσωσιν, εἰ δυνατόν, εἰς ποίαν τυχὸν τῶν ἀπολεσθεισῶν τραγωδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἀνήκουσιν οἱ ὡς πρῶτον τεμάχιον ἐκδιδόμενοι καλοὶ ὄντως στίχοι τοῦ Εὐριπίδου, καὶ τίνος ἄλλου ποιητοῦ στίχοι εἶναι οἱ τὸ δεύτερον ἀποτελοῦντες τεμάχιον, ταῦτα καὶ εἴ τι ἄλλο, δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἀναζητήσῃ παρ' αὐτῷ τῷ Weil καὶ τῷ Blass.

Ἴδου νῦν οἱ στίχοι κατὰ τὸν Blass.

α Εὐριπίδου.

ὦ πάτερ, ἐχρῆν μὲν οὐς ἐγὼ λόγους λέγω
τούτους λέγειν σέ· καὶ γὰρ ἀρμόζει φρονεῖν
σὲ μᾶλλον ἢ 'μὲ καὶ λέγειν ὅπου τι δεῖ·
ἐπεὶ δ' ἀφῆκας, λοιπὸν ἔστ' ἴσως ἐμὲ
ἐκ τῆς ἀνάγκης τά γε δίκαι' αὐτὴν λέγειν.
'Ἐκεῖνος εἰ μὲν μείζον ἠδίκησέ τι,

οὐκ ἐμὲ προσήκει λαμβάνειν τούτων δικην,
 εἰ δ' εἰς ἔμ' ἠμάρτηκεν, αἰσθέσθαι μ' ἔδει·
 ἀλλ' ἀγνοῶ δὴ τυχὸν ἴσως ἄφρων ἐγὼ
 οὖσ', οὐκ ἂν ἀντείπαιμι· καὶ τοι γ', ὦ πάτερ,
 εἰ τᾶλλα κρίνειν ἐστὶν ἀνόητον γυνή,
 περὶ τῶν γ' ἑαυτῆς πραγμάτων ἴσως φρονεῖ.
 Ἔστω δ' ὃ βούλει· τοῦτο, τί μ' ἀδικεῖ, λέγε.
 Ἔστ' ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ κείμενος νόμος,
 τῷ μὲν, διὰ τέλους ἢν ἔχει στέργειν ἀεὶ,
 τῇ δ', ὅσ' ἂν ἀρέσκη τάνδρῳ, ταῦτ' αὐτὴν ποιεῖν.
 Γέγονεν ἐκεῖνος εἰς ἔμ' οἶον ἠξίουν,
 ἐμοὶ δ' ἀρέσκει πάνθ' ἃ κἀκείνῳ, πάτερ·
 ἀλλ' ἔστ' ἐμοὶ μὲν χρηστός, ἠπόρηκε δέ·
 σὺ δ' ἀνδρὶ μ', ὡς φῆς, ἐγδίδως νῦν πλουσίῳ,
 ἵνα μὴ καταζῶ τὸν βίον λυπουμένη.
 καὶ ποῦ τσαῦτα χρήματ' ἔστιν, ὦ πάτερ,
 ἃ μᾶλλον ἀνδρὸς εὐφρανεῖ παρόντα με;
 ἢ πῶς δίκαιόν ἐστιν ἢ καλῶς ἔχον,
 τῶν μὲν ἀγαθῶν με τὸ μέρος ὧν εἶχεν λαβεῖν,
 τοῦ συναπορηθῆναι δὲ μὴ λαβεῖν μέρος;
 Φέρ' ἦν ὃ νῦν δὲ λαμβάνειν μέλλων μ' ἀνήρ
 (ὃ μὴ γένοιτο, Ζεῦ φίλ', οὐδ' ἔσται ποτέ,
 οὐκουν θελούσης οὐδὲ δυναμένης ἐμοῦ·)
 ἦν οὗτος αὐθις ἀποβάλλῃ τὴν οὐσίαν,
 ἑτέρῳ με δώσεις ἀνδρὶ; κᾶτ' ἔαν πάλιν
 ἐκεῖνος, ἑτέρῳ; μέχρι πόσου τῆς τύχης,
 πάτερ, δὲ λήψει πείραν ἐν τῶμῳ βίῳ;
 Ὅτ' ἦν ἐγὼ παῖς, τότε σ' ἐχρῆν ζητεῖν ἐμοὶ
 ἀνδρ' ὧ με δώσεις· σὴ γὰρ ἦν τόθ' αἴρεσις·
 ἐπεὶ δ' ἄπαξ ἔδωκας, ἤδη ἴσθι, πάτερ,
 ἐμὸν σκοπεῖν τοῦτ' εἰκότως· μὴ γὰρ καλῶς
 κρίνας', ἐμαυτῆς τὸν ἴδιον βλάβῳ βίον.
 Ταῦτ' ἐστὶν ὥστε μὴ με πρὸς τῆς Ἑστίας
 ἀποστερήσης ἀνδρὸς, ὧ συνώκισας·
 χάριν δικαίαν καὶ φιλόφρονον, πάτερ,
 αἰτῶ σε ταύτην· εἰ δὲ μή, σὺ μὲν βίῳ
 πράξεις ἃ βούλει· τὴν δ' ἐμὴν ἐγὼ τύχην
 πειράσομ', ὡς δεῖ, μὴ μετ' αἰσχύνης φέρειν.

στίχοι ΜΔ.»

Πρόδηλον, ὅτι τ' ἀνωτέρω εἶναι ῥῆσις γυναικὸς τινος, παρα-

καλούσης τὸν πατέρα της, νὰ μὴ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν τωρινὸν
 της ἀνδρα καὶ τὴν ἕξανάδωσῃ εἰς ἄλλον πλουσιώτερον. Περι-
 εργοὶ δέ, ὡς ὅμοιοι μέχρι τινός, οἱ ἐξῆς τοῦ Ἑννίου στίχοι, δια-
 σωθέντες παρὰ τῷ Κικέρωνι ἐν Rhetor. ad Heren. II, 24 :

Injuria abs te afficior indigna, pater,
 nam si improbum esse Cresphontem aestumaveras,
 cur me huic locabas nuptiis? sin est probus,
 cur talem invitam invitum cogis linquere?

Οἱ δ' ἐξῆς στίχοι, ἀνεπίγραφοι φερόμενοι ἐν τῷ παπύρῳ,
 εἶναι πιθανῶς τοῦ Δισχύλου ἢ τινος αὐτοῦ μιμητοῦ. Ὅμιλεῖ
 δέ, ὡς φαίνεται, ἡ Εὐρώπη ὥστε ἴσως ἐλήφθησαν ἐκ τῆς ἀ-
 πολεσθείσης τραγωδίας Δισχύλου, τῆς ἐπιγραφομένης Κᾶρες ἢ
 Εὐρώπη.

— — — — —
 «ταύρῳ τε λειμῶν ξένια πάμβοτος παρῆν.
 τοῖόν δε μὲν Ζεὺς κλέμμα πρεσβύτου πατρὸς
 αὐτοῦ μένων ἄμοχθον ἤνυσεν λαβεῖν.
 ἴν' οὖν τὰ πολλὰ κείνα διὰ παύρων λέγω,
 γυνὴ θεῶ μιχθεῖσα παρθένου σέβας
 ἤμειψα, παίδων δ' ἐζύγην ζυνάονι
 καὶ τρις πονοῦσα τοὺς γυναικείους πόνους
 ἐκαρτέρησ' ἄρουρα, κοῦκ ἐμέμψατο
 τὸ μὴ ἕνεγκεῖν σπέρμα γενναίου πατρὸς.
 ἐκ τῶν μεγίστων δ' ἠρξάμην φυτευμάτων
 Μίνω τεκοῦσα· [δεύτερον δ' ἐγεινάμην]
 Ῥαδάμανθον, ὅσπερ ἀφθίτους παίδων ἐμῶν
 εἴληχ' ἐπ' αἴας τέρμασι ζῶας ἔχειν·
 τὸ μὴ παρὸν δὲ τέρψιν οὐκ ἔχει φίλοις.
 τρίτον δὲ τοι νῦν φροντίς εἰ χειμάζεται
 Σαρπηδόν', αἰχμὴ δ' ἐξ Ἄρεως καθίκετο·
 κλέος γὰρ ἦκεν Ἑλλάδος λωτίσματος
 πάσης ὑπερφέροντος ἀλκίμου στολῆς,
 αὐχεῖ δὲ Τρώων ἄστου πορθήσειν βίῳ·
 πρὸς οὐδέδοικα, μὴ τι μαργαίνων δορὶ
 ἀνυπέρβατον δράσῃ τε καὶ πάθῃ κακόν.
 λεπτή γὰρ ἐλπίς ἦδ' ἐπὶ ξυροῦ μένει,
 μὴ πάντα παίσασ' ἐκχεῶ πρὸς ἔρματι.»

Τὰ δὲ ἐξῆς εἶναι ἐκ κωμωδίας ἀνωνύμου τινὸς ποιητοῦ·

Ἄῤῥημια μὲν ἔστι, κοῦκ ἀκούσεται
οὐδεὶς παρῶν μου τῶν λόγων ὧν ἂν λέγω·
ἐγὼ τὸν ἄλλον, ἄνδρες, ἐτεθνήκειν πάλαι
αἰῶν' ὃν ἔζην, τοῦτό μοι πιστεύσατε.
ἤλλακτο τὸ καλόν, τάγαθόν, τὸ σεμνὸν ὄν
τὸ κακόν· τοιοῦτον ἦν τί μου πάλαι σκότος
περὶ τὴν διάνοιαν, ὡς ἔοικε, κείμενον
ὃ πάντ' ἔκρυπτε ταῦτα κῆφάνιζέ μοι.
νῦν δ' ἐνθάδ' ἔλθῶν, ὥσπερ εἰς Ἀσκληπιοῦ
ἐγκατακλιθεὶς, ὄπισθε τὸν λοιπὸν χρόνον
ἀναβεβίωκα, περιπατῶ, λαλῶ, φρονῶ.
Τὸν τηλικούτον καὶ τοιοῦτον ἤλιον
νῦν τοῦτον εὐρών, ἄνδρες, ἐν τῇ σήμερον
δυμᾶς ὄρῳ, Λυκαβηττὸν ἄρα, τὴν ἀκρόπολιν,
τὸ θέατρον· ἄριστον φιλόσοφος, μαθήματα.»

Σημειωτέον, ὅτι τοὺς δύο μάλιστα τελευταίους στίχους κά-
κιστα διατεθειμένους περιέχει ὁ πάπυρος, καὶ ὡς ἐκ τούτου
μεγάλως διαφέρει ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Blass τῆς τοῦ Weil. —
Ἔπονται τέλος δύο ἐπιγράμματα τοῦ Ποσειδίππου, γνωστοῦ
ἡμῖν καὶ ἐξ ἄλλων ἐπιγραμμάτων ποιητοῦ, τάδε·

Ἄ Ποσειδίππου ἐπιγράμματα.

Ἑλλήνων σωτῆρα, Φάρου σκοπόν, ὦ ἄνα Πρωτεῦ,
Σώστρατος ἔστησεν Δεξιφάνου Κνίδιος·
οὐ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ σκοπαὶ οὐρεά θ', οἳ' ἐπὶ νήσων,
ἀλλὰ χαμαὶ χηλὴ ναύλοχος ἐκτέταται.
τοῦ χάριν εὐθειάν τε καὶ ὄρθιον αἰθέρα τέμνων
πύργος ὃδ' ἀπλάτων φαίνετ' ἀπὸ σταδίων
ἤματι· παννύχιος δὲ θέων σὺν κύματι ναύτης
ὄψεται ἐκ κορυφῆς πῦρ μέγα καιόμενον.
καὶ κεν ἐπ' αὐτὸ δράμοι Ταύρου κέρας, οὐδ' ἂν ἀμάρτοι
σωτῆρος, Πρωτεῦ, Ζηνὸς ὃ τῇ δε πλέων.

Ἄλλο.

Μέσσον ἐγὼ Φαρίης ἀκτῆς στόματός τε Κανώπου
ἐμ περιφαινομένῳ κλίματι χῶρον ἔχω,
τῆς δὲ πολυρρήνου Λιβύης ἀνεμώδεα χηλὴν
τὴν ἀνατεινομένην εἰς Ἴταλὸν Ζέφυρον,

ἔνθα με Καλλικράτης ἰδρύσατο καὶ βασίλισσος
ἱερὸν Ἀρσινόης Κύπριδος ὠνόμασεν.
ἄλλ' ἐπὶ τὴν Ζεφυρίτιν ἀκουσομένην Ἀφροδίτην
Ἑλλήνων ἀγναὶ βαίνετε θυγατέρες,
οἳθ' ἀλὸς ἐργάται ἄνδρες· ὁ γὰρ ναύαρχος ἔτευξεν
τοῦθ' ἱερὸν παντὸς κύματος εὐλίμενον.»

Παραβληθῆτω τὸ παρ' Ἀθηναίῳ τῷ Δειπνοσοφιστῇ (VII,
p. 318) ἄλλο τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ σωζόμενον εἰς τὸ αὐτὸ ἱερὸν
ἐπίγραμμα, στίχων ἕξ. — Τοῦ δὲ προτέρου ἐπιγράμματος, τοῦ
εἰς τὸν φάρον, τὸ κείμενον ἐξήτασε φιλολογικῶς ὁ ἡμέτερος
Ἰω. Οἰκονομίδης ἐν τινι τῶν τελευταίων φύλλων τῆς Τεργε-
σταίας Κλειοῦς, ἔχων ὑπ' ὄψιν του μόνον τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ὀλ-
λανδοῦ Cobei τὴν δημοσιευθεῖσαν μετὰ τὴν τοῦ Weil, καὶ
ἐποίησέ τινες ἀξιολόγους προτάσεις διορθώσεως. Δὲν εἶναι δὲ
ἀμφιβολία, ὅτι καὶ ἄλλοι φιλόλογοι θὰ φιλοτιμηθῶσιν ἐντὸς
ὀλίγου νὰ μετεκδώσωσι καὶ διακαθάρωσι κατὰ τὸ δυνατόν
καὶ πάντα τὰ νῦν ὑφ' ἡμῶν ἀπλῶς μετατυπωθέντα λείψανα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 24 Ἰανουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

Ἡ ΩΛΙΑΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΑΥΤΗΣ.

Πρὸς νότον τῆς Πάρου κεῖται ἡ μικρὰ νῆσος Ὠλίαρος, ἣτις
καλεῖται κοινῶς Ἀντίπαρος, μία τῶν κυκλάδων νήσων, χωριζο-
μένη ἀπὸ τῆς Πάρου διὰ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους πορθμοῦ ὀλίγον
πρὸς μεσημβρίαν εὐρυνομένου· καλεῖται δὲ ὁ πορθμὸς οὗτος σή-
μερον ὑπὸ τῶν ἐγγχωρίων ναυτικῶν διαπύρι. Τὸ στενώτατον τοῦ
πορθμοῦ εἶναι πλοῦς μόλις ἐνὸς τῆς ὥρας τετάρτου ἐν καιρῷ γα-
λήνης καὶ διὰ συνήθους κωπηλασίας. Ἡ μικρὰ τῆς Ὠλιάρου κώ-

μη ὀλίγα βήματα ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπέχουσα καὶ ἐπὶ τοῦ στε-
νου τοῦ πορθμοῦ πρὸς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου κειμένη
ἔχει ἑπτακοσίους περίπου κατοίκους· μετὰ δὲ τῆς πρωτευούσης
τῆς Πάρου, τῆς Παροικίας, ἀποτελεῖ ἓνα δῆμον δευτέρας τάξεως,
μεθ' ἧς καὶ κατὰ ξηρὰν διὰ τοῦ πορθμοῦ καὶ κατὰ θάλασσαν
διὰ πλοιαρίων κοινωνεῖ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωρ-
γίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἀλιείαν. Ἡ νῆσος εἶναι ὄρεινὴ ὥσπερ καὶ
αἱ λοιπαὶ τῶν Κυκλάδων· ὅμως τὸ ἔδαφος τῶν ὀλίγων πεδινῶν
μερῶν καὶ τῶν κοιλάδων εἶναι ἐπιτήδειον εἰς τὴν φυτείαν τῆς
ἐλαίας καὶ τῆς ἀμπέλου. Ὁ οἶνος τῆς Ὠλιάρου εἶναι ἄριστος τὴν
γεῦσιν καὶ τὴν ἠδύτητα· ὅμως κατασκευάζεται λίαν ἀμελῶς καὶ
αὐτοσχεδίως ὥσπερ καὶ ὁ μέλας τῆς Πάρου οἶνος. Ὀλίγος σῖτος
καὶ κριθὴ γίνεται πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων. Ὁ πορθμὸς εἶναι πο-
λύιχθυσ· καὶ ἀλιεύουσιν ἐν αὐτῷ ὁμοῦ Πάριοι καὶ Ὠλιάριοι. Πρὸ
ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἅπαντα τῆς νήσου τὰ ὄρη ἐκαλύπτοντο ὑπὸ
ἀγρίας ἐλαίας καὶ σχίνου· ἀλλ' ἡ μὲν ἀγρία ἐλαία ἀντὶ νὰ ἐξη-
μερωθῇ καὶ πλουτίσῃ τοὺς πτωχοὺς κατοίκους, παντελῶς ὑπ' αὐ-
τῶν ἐξηφανίσθη χρησιμεύσασα εἰς καύσιμα ξύλα, ἡ δὲ σχίνος
ἔτι καὶ νῦν πρὸς τοῦτο εἶναι χρήσιμος. Ἡ Ὠλιάρος κέκτηται με-
ταλλικὸν πλοῦτον μολύβδου καὶ ψευδαργύρου· ἀλλ' ἡ μὲν μεταλ-
λεία τοῦ μολύβδου ἔνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ κακῆς πίστεως τῶν
συνεταιρισθέντων παντελῶς ἀπέτυχε· τὸν δὲ ψευδάργυρον ἐκμε-
ταλλεύεται ἐπιτυχῶς ἀγγλικὴ τις ἐταιρία.

Ἄλλ' ἡ μικρὰ καὶ ἀφανὴς πρότερον νῆσος Ὠλιάρος ἐγένετο
περίφημος εἰς ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἀφ' ὅτου πρὸ
διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἐν αὐτῇ ὑπάρχον
σπήλαιον. Διότι πάντες σχεδὸν οἱ περιηγηταί, ὅσοι τὴν Ἄνα-
τολὴν ἐπισκέπτονται, πλέουσιν εἰς Ὠλιάρον, ἵνα ἰδόντες θαυμά-
σωσι τὸ ἐν τοῖς κόλποις τῆς γῆς κεκρυμμένον μεγαλοπρεπὲς
θέαμα, τὸ αὐτοφυὲς ἐκεῖνο τῆς φύσεως ἀριστοτέχνημα. Πλεύσας
δὲς πρὸ τινων ἐτῶν εἰς τὴν νῆσον καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς ἐπι-
σκεφθεὶς διατηρῶ μέχρι τῆς σήμερον ζωηρὰν τὴν ἐκ τοῦ θεάμα-
τος ἐκείνου ἐντύπωσιν, ἣν πολλάκις καὶ εἰς πολλοὺς τῶν φίλων
προφορικῶς ἀφηγήθην. Θὰ δοκιμάσω δὲ ἐν τοῖς ἐπομένοις, ὅσον

δύναμαι, νὰ περιγράψω αὐτὸ δι' ὀλίγων προτάσεων πρὸ τῆς πε-
ριγραφῆς καὶ τινὰ ἱστορικά. Τὸ σπήλαιον τῆς Ὠλιάρου ἐγένετο
γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους τῷ 1673 διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει γάλλου πρέσβευς τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου δεκάτου
τετάρτου de Nointel, ὅστις περιηγούμενος τὰς νήσους τοῦ Αἰ-
γαίου ἦλθε καὶ εἰς Ὠλιάρον μετὰ πολυαριθμῶν ἀκολούθων, ὅπου
ἐπληροφορήθη τὰ τοῦ σπηλαίου παρὰ τῶν ἐγχωρίων. Ὅμως ἐκ-
τινος παλαιᾶς παραδόσεως, ἣτις μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς κατοί-
κοις τῆς νήσου διασώζεται, εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ πρὸ τούτου τοῦ
χρόνου τὸ σπήλαιον ἦτο γνωστὸν. Ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ σπηλαίου ὑ-
πάρχει ναΐδιον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, ἐν ᾧ
ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται τὴν ὀγδόην Μαΐου. Λέγουσι λοιπὸν οἱ
τὴν παράδοσιν ἐκ τῶν ἐγχωρίων διαφυλάξαντες ὅτι ὅτε ποτὲ
πολλοὶ τῶν Ὠλιαρίων καὶ Παρίων μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν ἦ-
σαν ἐνταῦθα χάριν τῆς ἐορτῆς συνηθροισμένοι, εἶδον αἴφνης πει-
ρατὰς Σαρακηνούς ἐκ τῆς παραλίας ἀνερχομένους. Κινδυνευόντων
λοιπὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς δεήσεις πρὸς τὸν ἅγιον τραπέντων
ἀνοίγεται παραχρῆμα ὡς ἐκ θαύματος τὸ τοῦ σπηλαίου στόμιον,
ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταφυγόντες ἐκρύβησαν καὶ ἐσώθησαν. Ἐντεῦ-
θεν τὸ σπήλαιον ἐπωνομάσθη καταφύγιον. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀφ'
ἴσου τὸ πρῶτον οἱ Σαρακηνοὶ κατέλαβον τὴν μεγίστην τῶν τοῦ
Αἰγαίου νήσων, τὴν Κρήτην (823), οὐδέποτε ἐπαύσαντο φοβε-
ρὰς καταστροφὰς ἐκάστοτε ἐπιφέροντες καθ' ὅλων τῶν ἄλλων
ἐλληνικῶν νήσων καὶ παραλίων πόλεων. Ἐξ ἐκείνων τῶν ὀλεθρίων
χρόνων τῆς ἐρημώσεως καὶ τοῦ ἀνδραποδισμού καὶ ἀλλαχοῦ τῶν
νήσων οἱ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιτήδειοι τόποι ἔλαβον
τὴν τῶν καταφυγίων ἐπωνυμίαν (Ἴδε Ross, Reisen auf den
griechischen Inseln ἐν τῇ 18^ῃ ἐπιστολῇ σελ. 66.). Τὸ σπή-
λαιον λοιπὸν τῆς Ὠλιάρου ἦτο γνωστὸν καὶ κατὰ τοὺς μέσους
λεγομένους αἰῶνας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πι-
στεύω ὅτι τὸ σπήλαιον δὲν ἦτο ἄγνωστον, τοῦλάχιστον εἰς τοὺς
κατοίκους τῶν δύο νήσων, Πάρου καὶ Ὠλιάρου. Πρῶτον διότι ἡ
φυσικῶς ὠραιοτάτη τοποθεσία αὐτοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀ-
παρατήρητος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων· ἔπειτα τὰ λείψανα ἀρχαίας ἐ-

πιγραφῆς εὐρεθείσης ἐν τῇ τοῦ σπηλαίου αὐλῇ καὶ δημοσιευθείσης ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ περιηγητοῦ Tournefort (ἴδε ὁδοιπορικῶν σελ. 288 τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως) σαφῶς τοῦτο ἐπιβεβαιούσιν.

Ἀπὸ τῆς μικρᾶς τῆς Ὠλιάρου κόμης, ἣτις, ὡς προελέχθη, κεῖται εἰς τὸ βόρειον ἀνατολικὸν τῆς νήσου ἄκρον, ὁδεύων τις φθάνει ἐντὸς δύο ὥρῶν διὰ ποῦ μὲν ὁμαλῆς, ποῦ δὲ ἀνωφεροῦς ὁδοῦ εἰς τὸ ἕτερον νότιον μεσημβρινὸν αὐτῆς ἄκρον ὑπὸ ἀκρώρειαν ὄρους μετρίου ὕψους, ὅπου ὑπάρχει τὸ σπήλαιον. Ἐνταῦθα ἰστάμενός τις ἐὰν μὲν στρέψῃ τὸ βλέμμα πρὸς βορρᾶν βλέπει κάτω ὑπὸ τοὺς πόδας τὸν μεταξὺ τῶν δύο νήσων πορθμὸν ὡς περ μακρόν τινα αὐλῶνα πρὸς μεσημβρίαν διανοιγόμενον, τὰς δὲ ἀκτὰς καὶ τὰ ὄρη τῆς ἀντιπέρας κειμένης Πάρου ἑλαφρῶς περικαλυπτόμενα ὑπὸ τινος ἀεροειδοῦς χροιάς, ἣτις εἰς πάσας τὰς τοιαύτας ἀπόψεις παρέχει γραφικώτατον θέαμα. Ἐὰν δέ τις πάλιν πρὸς μεσημβρίαν καὶ νότον στρέψῃ τὸ βλέμμα, καθορᾷ ὡς ἐν κύκλῳ περικειμένας τὰς νήσους Ἴον, Σίκινον, Μῆλον, Κίμωλον καὶ Σίφνον καὶ πλῆθος ἄλλο μικρῶν νησιδρίων καὶ μονήρων βράχων ὡς περ δορυφόρων τῇ Ὠλίᾳ παρακειμένων, τὸ δὲ μεταξὺ πέλαγος ὡς πεδίον αὐλακοτομημένον ὑπὸ τῶν διαφριζόντων κυμάτων. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ σπηλαίου θέσις. Ἡ δὲ αὐλὴ αὐτοῦ εἶναι καὶ αὕτη μέγα σπήλαιον θολωτόν, βλέπον πρὸς μεσημβρίαν καὶ ἔχον εὐρείαν εἴσοδον καὶ μέχρι τοῦ θόλου ὑψηλὴν. Καὶ τὸ μὲν ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν, ἡ δὲ ὀροφὴ καὶ οἱ τοῖχοι ἐξ αὐτοφυῶν μὲν σταλακτιτῶν, ἀλλ' ἀγρίας καὶ πετρώδους συστάσεως, κατὰ δὲ τὰ πλάγια παρὰ τὸ ἔδαφος ὑπάρχουσι παντοῖαι καταδύσεις ἀνθρώδεις, εἰς ἃς μετὰ μικρᾶς δυσκολίας δύναται τις νὰ εἰσδύσῃ. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσιόντι κεῖται παρὰ τὸν τοῖχον τὸ ναΐδιον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἐν δὲ τῷ βάθει τῆς αὐλῆς ἢ τοῦ πρώτου τούτου σπηλαίου ἀνοίγεται σκοτεινὸν χάσμα ἰκανῶς εὐρὺ, τὸ στόμιον τοῦ ὑπὸ τὸ ὄρος ὑπογείου σπηλαίου. Παρὰ τὸ στόμιον κατέρχεται ἄνωθεν ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀροφῆς μέγας σταλακτίτης, ὡς περ στήλη παχεῖα, ἐφ' ἧς προσδέουσι οἱ ἐγγύριοι ὁδηγοὶ τὰ ἄκρα παχέων σχοινίων, ἀφ' ὧν ἡ τῶν καταβαι-

νόντων περιέργων ἀνθρώπων σωτηρία ἐξαρτᾶται. Ἡ θεὰ τοῦ ζοφώδους ἐκείνου χάσματος δὲν εἶναι πολὺ οἰκοδομητικὴ. Ὁ φιλόκαινος περιηγητὴς ἀρχίζει κάπως νὰ ὀκνήῃ καὶ ἀποβάλλει μέγα μέρος τῆς περιεργείας καὶ τοῦ θάρρους· πάντως δὲ ὅταν ἀρχίσῃ νὰ καταβαίνει μεταμελεῖται· ἀλλ' ἡ πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους αἰσχύνῃ πολλοὺς καὶ ἄκοντας κατεβίβασε καὶ ἀνεβίβασεν ἀβλαβεῖς. Λέγουσιν ὅτι ὁ μακαρίτης βασιλεὺς Ὀθων ἂν δὲν εἶχε παρασταμένην καὶ παροτρύνουσαν τὴν εὐκάρδιον ἀνασσαν Ἀμαλίαν δὲν ἔστεργε νὰ καταβῇ.

Ἡ διὰ τοῦ στομίου κατάβασις εἶναι βαθεῖα καὶ ἀπότομος· διὰ τοῦτο ὁ καταβαίνων καθιμᾷ πως ἑαυτὸν ἐκ τοῦ προσδεδεμένου κατὰ τὴν εἴσοδον στερεοῦ σχοινίου στηρίζων τοὺς μὲν πόδας ἐπὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐναλλάξ διευθύνων, τὰ δὲ νῶτα πρὸς τὸ ἔνδον τῆς εἰσόδου ἐστραμμένα ἔχων. Ἀφ' οὗ φθάσῃ τις εἰς τὸ κάτω ἔδαφος, προχωρεῖ ἔπειτα διὰ στενῆς καὶ ὀλισθηρᾶς καὶ σκοτεινῆς διόδου ἐχούσης μῆκος 20—25 βημάτων. Πρὸς τὸ πέρασ δὲ τῆς διόδου ταύτης ἀνοίγεται ὑπὸ τοὺς πόδας χάσμα βαραθρῶδες, ὅπερ μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ κινδύνου διέρχεται τις ἐντιθέμενος ὀρθὸς μεταξὺ τοῦ ἐξ ἑκατέρου τοῦ χείλους προσδεδεμένου σχοινίου καὶ τοῦ αὐτοφυοῦς τοίχου. Διελθὼν τις τὸ μέρος τοῦτο, ὅπερ ἔχει εὖρος 8—10 βημάτων, φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν κρημοῦ, ἐξ ἧς καταβαίνει διὰ κλίμακος ἐκ σχοινίων κατεσκευασμένης. Καὶ ἡ κατάβασις αὕτη εἶναι δυσχερής. Ἀφ' οὗ δὲ τις καὶ ἐκ ταύτης τῆς δυσκολίας ἀπαλλαγῇ καὶ προχωρήσῃ ὀλίγα βήματα πρὸς τὰ ἔνδον ἐπὶ ἀνωμάλου ἐδάφους ἴσταται τέλος ἐν τῷ τοῦ σπηλαίου κέντρῳ. Ἐνταῦθα περιμένει ὀλίγον χρόνον μέχρις οὗ ὁ ὁδηγὸς συλλέξῃ τὰ ἐκ τοῦ στομίου καταρριφθέντα πρὸ τῆς καταβάσεως φρύγανα καὶ ἀνάψῃ πυρᾶν. Τούτου γενομένου διαφαίνεται αἴφνης ὠραῖον καὶ μαγευτικὸν θέαμα. Καὶ ὑπεράνω μὲν τῆς τοῦ θεῶντος κεφαλῆς ἀπλοῦται ὁ μέγας καὶ εὐρὺς τοῦ σπηλαίου θόλος, ὅστις ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς κοιλότητος τῆς τοῦ ὄρους κορυφῆς ἀποτελεῖται, κύκλῳ δὲ κατέρχονται ἀνώμαλοι τὴν ἐπιφάνειαν οἱ τοῖχοι, οἵτινες ἀπολήγουσι πολλαχοῦ κατὰ τὸ ἔδαφος εἰς βαθείας παρεισδύσεις.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ θόλου ἀποκρέμανται σταλακτῖται ὡς περ λογι-
χοειδῆ δόρατα ἢ κῶνοι, πολυέλαιοι, δένδρα πολυσχιδῆ καὶ πο-
λύκλαδα, φυτά, ὧν τὰ φύλλα καὶ ἄνθη ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς
κοινῆς κράμβης, καρποὶ βοτρυώδεις. Πάντα τὰ σχήματα ταῦτα
ἔχουσι πρὸς μὲν τὸ ἔνδον ἐντεριώνην, πρὸς δὲ τὸ ἔξω ὁμοίωμα τι
φλοιοῦ τῶν δένδρων. Καθόλου δὲ οἱ σταλακτῖται φαίνονται μάλ-
λον ὡς ἀπολιθωμένα φυτά, πρὸς τὰ ὁποῖα κατὰ τὸν σχηματι-
σμὸν πολὺ ἀμιλλῶνται, παρὰ διαφανεῖς καὶ ἀπεκρυσταλλωμένοι
λίθοι. Ἀπὸ δὲ τῶν πλαγίων τοίχων κατέρχονται σταλακτῖται
εἰς τὸ ἔδαφος πολλαχοῦ ὡς παραπετάσματα ἢ τοξοειδεῖς αὐ-
λαῖαι ἔχουσαι ἐντὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ποικίλας γραμμὰς καὶ
παντοίους σχηματισμοὺς μετὰ κανονικῶν ἐλιγμῶν ὡς εἶναι ἕνια
τῶν γεγραμμένων τοιούτου εἴδους ὑφασμάτων. Καὶ ἄλλοι μὲν
τῶν σταλακτιτῶν φαίνονται ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑψούμενοι ὡς στε-
λέχη λεπτὰ καὶ εὐθέα, ἄλλοι δὲ τοιοῦτοι ἀπὸ τῆς θολωτῆς ὀρο-
φῆς κατ' εὐθειᾶν κατέρχονται καὶ πλησιάζουσι νὰ ἐνωθῶσι μετὰ
τῶν ἀνερχομένων. Οὐ μικρὸν τέρπει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀπλοῦν καὶ
φυσικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ποικίλον καὶ κανονικὸν τῶν πολλῶν
τοιούτων σχηματισμῶν. Φαίνεται ὅτι ἐν τῷ ὑποχθονίῳ ἐκείνῳ
ἐργαστηρίῳ νοῦς τις τεχνίτου διευθύνει σοφῶς ἅπασαν τὴν τῆς
φύσεως ἀκάματον ἐργασίαν.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν σχημάτων καὶ ἕτερον παραδοξότερον πρᾶγ-
μα παρατηρεῖται. Νομίζει τις ὅτι οἱ σταλακτῖται δὲν εἶναι ὕλη
ἀδρανῆς καὶ ἀνόργανος, ἀλλὰ ζῶντα μέλη ὀργανικοῦ τινος σώμα-
τος ἔχοντα αἷμα καὶ σάρκα καὶ ἀκαταπαύστως πλασσόμενα.
Καταφαίνεται δὲ μάλιστα τοῦτο ὅπου κακοποιὸς τις χεὶρ ἀν-
θρώπου βιαίως ἀπέσπασε μέρος τι σταλακτίτου. ἐνταῦθα ἄρχε-
ται πάλιν νέα θρέψις τοῦ ἀποκοπέντος μέρους, ἣτις μετὰ τινα
χρόνον τελειοῦται οὕτως, ὥστε σαφῶς διακρίνεται τῆς παλαιᾶς
ἢ νεωστὶ τραφεῖσα σὰρξ. Ὅμως τὸ λαμπρότερον τοῦ θεάματος
εἶναι ἢ ἐκ τῆς ἀναφθείσης πυρᾶς προερχομένη ἀνταύγεια τῶν
σταλακτιτῶν. Ὁ θόλος φαίνεται ὡς περ μικρὸς τις διάστερος οὐ-
ρανός, ἐν ᾧ οἱ σταλακτῖται ὑποφωτιζόμενοι μαρμαίρουσιν ὡς περ
κρεμαστοὶ ἀστέρες ἢ ὑπερμεγέθεις ἀδάμαντες. Ὁ πολλαχοῦ λεγ-

πτότατος τῆς μαρμαρυγῆς χρωματισμὸς ἐπαυξάνει τὴν τοῦ θεά-
ματος τέρψιν. Ἡ αἴσθησις συναρπάζεται καὶ ὁ θεώμενος ἀπλή-
στως καὶ κεχηνῶς προσηλώνει ἄνω τὰ βλέμματα μέχρις οὗ τὸ
φῶς ὑπομαρανθῆ καὶ ἀποσβεσθῆ τέλειον ἢ πυρὰ καὶ εὐρεθῆ πάλιν
εἰς τὸ ψηλαφητὸν σκότος τοῦ ὑπογείου βράθρου. Ἀλλ' ἢ ἐκ τῆς
ἀντιθέσεως ταύτης ἐντύπωσις ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι τὸ θέαμα
μένει ἐν τῇ φαντασίᾳ ἀνεξάλειπτον τοῦ ἅπαξ αὐτὸ ἰδόντος καὶ
ἢ μεθ' ὅλης τῆς ζωηρότητος ἀναπόλησις αὐτοῦ μετὰ ταῦτα δὲν
εἶναι πολὺ δύσκολος. Ἄν τὸ σπήλαιον εἰσεδέχετο ἐκ τοῦ στομίου
ικανὸν ἡμερινὸν φῶς, ὥστε παραχρῆμα καὶ ἀνέτως νὰ καθορῶν-
ται οἱ σταλακτῖται, θὰ ἀπέβλελλον πολὺ τῆς ἑαυτῶν καλλονῆς.
Ἐντεῦθεν προχωρῶν τις ὀλίγα ἔτι βήματα εἰς βάθος φθάνει εἰς
τὸ τοῦ σπηλαίου πέρας. Καὶ ἐν ἀριστερᾷ μὲν τῷ ἰσταμένῳ καὶ
πρὸς τὸν μυχὸν ὄρωντι οἱ τοῖχοι ὑψοῦνται βραχῶδεις καὶ πολ-
λαχοῦ ὑπὸ τῶν σταλακτιτῶν φλοιωδῶς περιειλημμένοι· κατὰ δὲ
τὴν ἀριστερὰν γωνίαν κατέρχονται ἄνωθεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας
τοῦ τοίχου τοῦ πυθμένος ἄλλοι σταλακτῖται σχηματίζοντες
πτυχὰς πολλὰς κυματοειδεῖς· ἀπὸ δὲ σημείου τινὸς ὡς ἀπὸ κο-
ρυφῆς ἀποσχιζόμενοι δελτοειδῶς ποιοῦσι μακρὰ κρᾶσπεδα ὡς περ
τὰ τῶν παραπετασμάτων τῶν τοίχων τῶν παραθυρίων. Ἐν τῷ
μέσῳ ὑπὸ τὸ παραπέτασμα σχηματίζει ὁ βράχος εἶδος τι λα-
ξευτῆς εὐνῆς, εἰς ἣν κάτωθεν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὑπάρχει ὀλισθηρὰ
ἀνάβασις. Ἐν δὲ δεξιᾷ οἱ τοῖχοι ἀπολήγουσιν εἰς καταγείους θα-
λάμους.

Ἐν ἐνὶ τούτων τῶν θαλάμων ἀποστάζουσιν ἄνωθεν σταγόνες
ὑδατος γλυκέος. Ὀλίγα βήματα πρὸ τοῦ μυχοῦ ἐν δεξιᾷ ὑπάρ-
χει δένδρον ἔχον ὕψος μὲν 25 ποδῶν, σχῆμα δὲ πυραμίδος μετὰ
παραφυάδων ὁμοίων πρὸς τὰ ἄνθη τῆς κοινῆς κράμβης. Τὸ δέν-
δρον τοῦτο νῦν μὲν εἶναι μέλαν ὑπὸ τοῦ καπνοῦ καὶ κεκακωμέ-
νον ὑπὸ χειρῶν βαρβάρων ἀνθρώπων καὶ ἀναισθήτων πρὸς τὰ τῆς
φύσεως κάλλη· κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ σοφωτάτου περρηγη-
τοῦ Tournefort ἅπαν λευκὸν καὶ ἀκέραιον. Περὶ αὐτοῦ λέγει
(ἐν ὀδοιπορικῷ, σελίδι 293) ὅτι ἦτο τὸ ὠραιότατον ἐν τῷ
κόσμῳ πάντων τῶν τοιούτου εἴδους δένδρων (diese Pyramide

ist wohl ohne Zweifel die schönste Marmorpflanze, die man in der Welt antreffen kann). Περὶ αὐτὸ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα μικρότερα φυτὰ ὁμοίου σχήματος. Ἐνταῦθα ἐπὶ τινος σταλακτίτου ὁ πρέσβυς de Nointel ἐτέλεσε μετὰ τῆς ἀκολουθίας του λειτουργίαν κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων. Καὶ πρὸς μνήμην ἐνεχάραξε κάτωθι τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λατινιστὶ

Hic ipse Christus adfuit
ejus natali die media nocte
celebrato MDCLXXIII.

Ἐν τέλει προσθέτω ὅτι τὸ τῆς Ὠλιάρου σπήλαιον ὁσημέραι ἐρημοῦται ὑπὸ τῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτὸ παντοίων ἀνθρώπων, οἵτινες ἀδιακρίτως θραύουσι τοὺς ὡραίους σταλακτίτας καὶ μεθ' ἑαυτῶν ἀποκομίζουσι πρὸς κόσμον τῶν οἰκιῶν. Διὰ τοῦτο δὲν βλέπει τις ὅλα τὰ πράγματα ἀκέραια, ὅσα οἱ παλαιότεροι περιηγηταὶ περιέγραψαν. Λίαν ἐπαινετὸν θὰ ἦτο ἂν ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ Πάρου, εἰς τὸν δῆμον τῆς ὁποίας ἀνήκει, ἐφρόντιζε καὶ ἔσωζεν ὅ,τι ἐν αὐτῷ ἔτι ὑπελείφθη.

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΛΑΤΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΚΑΘ' ΕΛΛΗΝΑΣ.

*Περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ καθιερώσεως ἀγαλμάτων
καὶ ναῶν, ὡς αἰτίας τῆς ἱερότητος
καὶ θρησκευτικῆς αὐτῶν λατρείας.*

Ἐν ἄλλαις διατριβαῖς, ἐκδοθείσαις ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾, ἐδείξαμεν πόθεν καὶ πῶς ἤρξατο ἡ τοῦ θεοῦ ἀπεικόνισις παρ' Ἑλλησιν ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ, καὶ τίνα σημασίαν εἶχον παρὰ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. γ' ἀπὸ σελ. 177. καὶ δ' ἀπὸ σελ. 55.

τοῖς εὐσεβέσι τῶν Ἑλλήνων τὰ ἀρχαιότατα τῶν θεῶν ἀγάλματα, ἃ οὐρανοπετῇ ἐνόμιζον οὗτοι καὶ ἔργα θεῖα, τοῖς ἀνθρώποις σταλέντα παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν εἰς φρουρὰν καὶ σωτηρίαν αὐτῶν. Ἐντεῦθεν διετηροῦντο ταῦτα ἀείποτε ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῶν μορφῇ, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο αὕτη, καὶ ὡς πολυτιμότατα κειμήλια ἐν τοῖς ἀσφαλεστάτοις τῶν πόλεων τόποις, διότι ἐκ τῆς ἀσφαλείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ τῶν πόλεων ἀσφάλεια καὶ σωτηρία. Ὅθεν ἐχθρικαὶ καὶ ἀντίζηλοι πόλεις, τοῦτο γινώσκουσαι, προσεπάθουν οἷς τρόποις ἠδύναντο νὰ ἀρπάσωσιν ἐκ τῶν πολεμίων τὰ προστατεύοντα αὐτοὺς θεῶν ἀγάλματα, διότι μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν καὶ κατοχὴν τούτων ἔπαυεν ἡ προστασία αὐτῶν ἐπὶ τῶν πολεμίων, καὶ τότε ἡ ἦττα αὐτῶν ἦτο δυνατὴ καὶ εὐκολος. Τοιαύτην ἔνοιαν ἔχει ἡ ἐκ τοῦ Ἰλίου ἀρπαγὴ τοῦ Παλλαδίου ὑπὸ Διομήδους καὶ Ὀδυσσεως, καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ τήρησις ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑστίας τῶν ἐκ Τροίας δῆθεν μετακομισθέντων ὑπὸ Αἰνείου ἱερῶν, καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων ἐν πόλεσι τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι.

Ἡ ἱερότης τῶν τοιούτων ἀγαλμάτων, ἢ καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν ἱερῶν, προήρχετο ἐξ αὐτῆς τῆς θεόθεν καταγωγῆς των· διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν πεπληρωμένα ἐκ τῆς χάριτος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ θεοῦ, οὗ ἀφομοιώματα ἦσαν ταῦτα, καὶ ὑφ' οὗ ἐπέμφθησαν τοῖς ἀνθρώποις, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἱερότης αὕτη ἐνυπῆρχεν ἐν αὐτοῖς ἀείποτε καὶ οὐδέποτε κατέλειπεν αὐτά.

Ὅσα ὅμως ἀγάλματα θεῶν ἐπλάσθησαν ὕστερον ἕνεκα τῆς προόδου τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης ὑπὸ ἀνθρωπίνων χειρῶν εἴτε κατὰ μίμησιν αὐτῶν τῶν θεοπέμπτων εἴτε μὴ, οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν ταῦτα τὴν ὕλην καὶ τὴν μορφὴν, καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ λαμπρότατα καὶ τελειότατα τῆς τέχνης ἔργα, δὲν εἶχον τὴν ἱερότητα ἐκείνων εἰ μὴ μετεδίδοτο αὐτοῖς δι' ἱεροτελεστίας γνωστῆς τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς πιστοῖς μόνοις, ἧς μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐπιστεύετο ὅτι ἐπληροῦτο τὸ νέον χειροποίητον ἄγαλμα θεοῦ τινος ἐκ τῆς χάριτος αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἀπὸ τοῦδε κατοικητήριον αὐτοῦ· καὶ οὕτω καθίστατο ἀντικείμενον

θρησκευτικῆς λατρείας, καὶ ἡ ἱερότης αὐτοῦ ἠύξανε μὲ τὴν πρό-
δον τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπὶ τῶν πιστῶν δῆλωσιν τῆς ἐπενερ-
γείας αὐτοῦ διὰ θαυμάτων. Διὸ ὅσον ἀρχαιότερον εἶναι ἀγαλμά-
τι, τοσοῦτον σεβαστότερον καὶ ἱερώτερον. Ἡ ἱερότης τοῦ ἐν Ἀ-
κροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀριστουργήματος τοῦ Φειδίου, τῆς χρυσε-
λεφαντίνης Ἀθηνᾶς, οὐδέποτε ἐξισώθη πρὸς τὴν τῆς Πολιάδος
Ἀθηνᾶς, τοῦ οὐρανοπετοῦς ἐκείνου ξυλίνου καὶ δυσμόρφου παναρ-
χίου ἀγάλματος τῆς θεᾶς ταύτης, τοῦ ἐν τῷ Ἐρεχθείῳ τηρου-
μένου καὶ μετ' ἄκρας εὐλαβείας καὶ τιμῆς φυλασσομένου ὑπὸ
ἱερειῶν καὶ θεραπόντων πολλῶν. Ἡ αὐτὴ διαστολὴ ὑπῆρχε καὶ
ἐπὶ ἄλλων νέων καὶ ἀρχαίων ἀγαλμάτων πολιούχων θεῶν ἄλλων
πόλεων. Καὶ ἡμεῖς νῦν διαστέλλομεν ὡσαύτως τὰς εἰκόνας τῆς ἡ-
μετέρας θρησκείας οὐχὶ κατὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν
ὑλὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴν σωζομένην περὶ αὐ-
τῶν παράδοσιν περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς θαυματουργοῦ δυ-
νάμεως. Καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως δὲν ἀποδίδομεν θρησκευτικὴν λα-
τρείαν εἰς εἰκόνα, ἀμὰ ἐξεληθοῦσαν τῶν χειρῶν τοῦ ζωγράφου,
οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦναι αὕτη τὴν τέχνην καὶ τὴν ὑλὴν, ἂν προη-
γουμένως δὲν κατατεθῆ ἐπὶ 40 ἡμέρας εἰς ναὸν τινα, ἐν ᾧ τε-
λεῖται τακτικῶς λειτουργία. Οὕτως ἀποκτᾷ αὕτη ἱερότητα, καὶ
μετὰ τοῦτο ἀποδίδεται αὐτῇ θρησκευτικὴ λατρεία παρὰ τῶν
πιστῶν, διότι τότε πιστεύεται ὅτι ἐνοικεῖ ἐν αὐτῇ θεία χάρις.

Τὰ περὶ ἱερότητος ἀρχαίων καὶ νέων ἀγαλμάτων ρηθέντα ἰσχύ-
ουσι καὶ ἐπὶ ἀρχαίων ἱερῶν τόπων καὶ ναῶν καὶ παρὰ τῶν ὕστε-
ρον ὑπὸ ἀνθρώπων ὀρισθέντων τόπων καὶ οἰκοδομηθέντων ναῶν
πρὸς λατρείαν τοῦ θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν οἱ ἱεροὶ τόποι, οὓς ἐξ ἀρ-
χῆς οἱ ἄνθρωποι ἐξέλαβον καὶ ἐπίστευσαν ὡς κατοικητήρια θεῶν,
καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἶπομεν¹⁾, καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτίσθησαν ἐν ἀρχαίοις
χρόνοις ὑπὸ ἀνθρώπων εὐσεβῶν, φίλων ἢ ἱερέων ἢ τέκνων αὐτῶν
τῶν θεῶν, οὗτοι πάντες ἔφερον ἐξ ἀρχῆς τὴν ἱερότητα, καὶ διὰ
τοῦτο ἐν αὐτοῖς ἐτελεῖτο αἰετοτε ἢ τῶν θεῶν λατρεία· ὅσοι ὁμως
τόποι ὠρίσθησαν ὕστερον εἰς λατρείαν θεῶν καὶ ὅσοι ναοὶ ἐκτί-
σθησαν ἐπ' αὐτῶν, οὗτοι πάντες, ὅπως κατασταθῶσιν ἱεροὶ καὶ

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. α' σελ. 387 κ. ε.

ἐν αὐτοῖς τελεῖται λατρεία τοῦ θεοῦ, ἔδει προηγουμένως νὰ κα-
θιερωθῶσι διὰ ἱεροτελεστίας, ὅπως καὶ τὰ τῶν θεῶν ἀγάλματα.
Διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἱεροτελεστίας ἐπιστεύετο ὅτι ὁ θεὸς
προσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ, καὶ οὕτω προ-
στατεύει καὶ σώζει τοὺς λατρεύοντας αὐτόν. Ἄνευ τῆς ἱεροτε-
λεστίας ὁμως καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ κτισθεὶς ναὸς εἶναι
κοινὸς τόπος καὶ κοινὸν οἰκοδόμημα ἄχρηστον πρὸς λατρείαν
θεοῦ, καὶ ὡς τοιοῦτο οὐδόλως τοῖς ἀνθρώποις σεβαστὸν καὶ ἀ-
παραβίαστον, ὡς μὴ προστατευόμενον παρὰ θεοῦ τινος.

Τοιαύτη καὶ τοσαύτη ἡ ἰσχύς τῆς ἱεροτελεστίας. Ἐπειδὴ ὁμως
αὕτη ἀνήκει εἰς τὰ μυστηριώδη ἱερά, ἃ ἐτελοῦντο κρύφα ὑπὸ
τῶν πιστῶν, καὶ ὧν οὐδέποτε ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐσυγχωρεῖτο ἡ
γνωστοποίησις αὐτῶν εἰς ἄλλους, διότι ἡ γνωστοποίησις αὐτῶν
ἦτο οὐ μόνον μέγιστον ἀμάρτημα, καὶ ὡς τοιοῦτο προεκάλει τὴν
ὀργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν γνωστοποιησάντων αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ
ἠδύνατο γνωστοποιηθεῖσα νὰ ἐπενέγκῃ ὅλως ἀντίθετα ἀποτελέ-
σματα κατὰ τῶν πιστῶν· διότι καὶ οἱ τούτων ἐχθροὶ ἠδύνατο
δι' αὐτῆς νὰ ἐκκαλέσωσι τὸν θεὸν ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ τοῦ
ναοῦ αὐτοῦ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν καὶ νὰ ἔχωσιν οὕτω τὴν προστα-
σίαν αὐτοῦ. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ τοιαύτη ἱεροτελεστία ἐξε-
τελεῖτο κρύφα καὶ ἐνώπιον ὀλίγων ἱερῶν προσώπων, ἅτινα ἐλάμ-
βανον μέρος εἰς αὐτήν, καὶ ἅτινα συμφέρον εἶχον νὰ τηρῶσιν ἀ-
είποτε μυστικὸν τὸν τρόπον ταύτης καὶ ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς.

Τούτου ἕνεκα ὅπως οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν περὶ τῶν κυ-
ρίως μυστηρίων, διότι τούτων ἡ ἐκτέλεσις ἐγένετο ἐν ἀποκρύφῳ
καὶ ἐνώπιον τῶν μεμνημένων, καὶ ἐτηρεῖτο αἰετοτε μυστικῆ, οὐ-
τως οὐδὲν σχεδὸν καὶ περὶ τῆς ἀποκρύφου ἱεροτελεστίας τῶν
πρὸς καθιέρωσιν ναῶν καὶ ἀγαλμάτων γινομένων γινώσκομεν·
διότι οὔτε ἱερεῖς οὔτε ἄλλοι ἐτόλμων νὰ γνωστοποιήσωσι τὰ
καθ' ἕκαστον αὐτῆς, καὶ ἂν ποτε ἤρχοντο ὅπωςδήποτε εἰς γνῶ-
σιν αὐτῶν. Ὅσα δὲ ἡμῖν γνωστὰ περὶ τούτων ἐκ συγγραφέων
καὶ ἐκ τῆς καθόλου λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλησιν εἰσὶ ταῦτα.
Πρῶτον ἔδει νὰ ἐρωτηθῆ διὰ μαντειῶν ἢ ὅπωςδήποτε ἄλλως ὁ
θεὸς ἂν ἀρέσκηται νὰ δεχθῆ τὸ προσφερόμενον αὐτῷ ἀγαλμα,

ναὸν ἢ ἄλλο τι. Καὶ ἂν μὲν ἀπεδέχετο δι' αἰσίων σημείων, τότε προέβαινον εἰς τὴν καθιέρωσιν αὐτοῦ, ἄλλως ὅμως οὐχί. Ἄλλ' ἢ ἀποδοχὴ ἦτο σχεδὸν πάντοτε βεβαία· διότι, ἂν ὁ θεὸς ἐρωτώμενος κατὰ πρῶτον δὲν ἔδιδε σημεῖα ἀποδοχῆς, ἐπανελαμβάνετο καὶ πάλιν ἢ ἀμέσως ἢ μετὰ καιρὸν ἢ ἐρώτησις διὰ θρησκευτικῶν μέσων, ἕως οὗ ἐδηλοῦτο καταφανῶς ἢ θέλησις αὐτοῦ, ὡς ἐγένετο καὶ εἰς ἄλλας ὁμοίας περιστάσεις. Δηλωθείσης τῆς συγκατάθεσεως τοῦ θεοῦ, τότε προέβαινον εἰς τὰ τῆς ἱεροτελεστίας τῆς ἰδρύσεως καὶ καθιερώσεως. Καὶ ἂν μὲν τὸ εἰς τὸν θεὸν προσφερόμενον ἦτο ἄγαλμα, ἢ ἄλλο τι κινητὸν ἀνάθημα, ἐκομίζετο τοῦτο διὰ πομπῆς καὶ δαδουχίας καὶ ἁσμάτων εἰς τὸν ναὸν ἐπομένων τῶν πιστῶν. Ἄν ὅμως ἦτο ναὸς, ἔδει πρὸ τῆς ἱεροτελεστίας νὰ ἰδρυθῆ ἢ θυμέλη ἢ ὁ βωμὸς πρὸ τοῦ ναοῦ¹⁾, καὶ ἢ ἱερὰ τράπεζα πρὸ τοῦ ἀγάλματος ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, ἐφ' ἧς ἐτίθεντο τὰ ἄπυρα ἱερὰ, οἷον ἀπαρχαὶ καρπῶν, ἄνθη, στέφανοι κ.τ.λ., ὁ ἐν τῷ ναῷ ἀκοίμητος λύχνος, τὸ θυμίαμα ἐκ θύου ἢ θύμου, λιβάνου καὶ ἄλλων ὑστερον ἀρωμάτων, καὶ νὰ ἐκτελεσθῆ ἢ διὰ στεφάνων ἐξ ἀνθέων ἢ ἐκ κλάδων φυτοῦ ἀρεστοῦ τῷ θεῷ στέψις τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος καὶ πάντων τῶν τοῦ ναοῦ πραγμάτων.

Ταῦτα πάντα τηρούμενα καὶ ἐκτελούμενα κατ' ἐνιαυτὸν ἢ καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος, καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐξετελέσθησαν κατὰ πρῶτον ἐν τῇ καθιερώσει καὶ ἀνιδρύσει τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ· διότι ἢ αὐστηρὰ τήρησις καὶ ἐκτέλεσις τῶν ἅπαξ καθιερωθεισῶν τελετῶν, καὶ ἢ ἀνευ νεωτερισμῶν καὶ μεταβολῶν ἐκτέλεσις αὐτῶν, ἦτο ἱερὸς καὶ ἀπαραβάτος θρησκευτικὸς νόμος, οὗ ἢ παράβασις καὶ ἀθέτησις συνεπῆγε δεινὰ ἐπακόλουθα κατὰ τὴν θρησκευτικὴν πεποιθήσιν τῶν πιστῶν, ὡς ἀλλαχοῦ ἀπεδείξαμεν²⁾.

Τούτων πάντων ἐκτελεσθέντων ἤρχιζεν ἢ ἱεροτελεστία τῆς

1) Ἐν Ἀθηναίου τόμ. 4, 395.

2) Αὐτ. 3, 293 καὶ 299.

ἰδρύσεως¹⁾. Ἐπειδὴ πάσης ἱεροτελεστίας κύρια στοιχεῖά εἰσι θυσία καὶ προσφοραὶ, εὐχαὶ καὶ δεῖπνα, εἰς ἃ ἐν μεγάλαις ἐορταῖς προσετίθεντο καὶ ἀγῶνες, εἰκάζομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ τελετῇ τῆς ἰδρύσεως τῶν ἱερῶν τὰ αὐτὰ ἐξετελοῦντο. Ἄν ὅμως αἱ τῆς ἰδρύσεως εὐχαὶ ἦσαν στερεότυποι τρόπον τινὰ καὶ ἀμετάβλητοι, ὡς παρ' ἡμῖν ἐν τῇ ἐγκαινιάσει τῶν ναῶν, καὶ ἂν εἶχον ἰδιαίτερά τινα καὶ ποῖα ἐν ἐκάστη περιστάσει, ἀγνοοῦμεν ἐντελῶς δι' ὄν λόγον εἶπομεν. Τὰ εἰς θυσίαν ὅμως προσφερόμενά εἰσιν ὅπως οὖν γνωστὰ, ὡς μὴ ἀπόρρητα καὶ μυστικά.

Ἐν τῷ Πλούτῳ²⁾ τοῦ Ἀριστοφάνους βλέπομεν ὅτι ἐν τῇ ἰδρύσει τοῦ θεοῦ τούτου προηγεῖται τις φέρων δᾶδας ἡμμένας, ἔπεται δὲ γυνὴ φέρουσα σεμνῶς χύτρας ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ποικίλην στολὴν ἐνδεδυμένη.

Περὶ τῶν χυτρῶν τούτων παρατηρεῖ ὁ σχολιαστὴς ἐνταῦθα ὅτι αἶθος ἦν ἐν ταῖς ἰδρύσει τῶν ἀγαλμάτων ὀσπρίων ἐψημένων χύτρας περιπομπεύεσθαι ὑπὸ γυναικῶν ποικίλως ἡμφιεσμένων· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἢ ἄλλος·

α' Ἀφιερουντές τι ἐν ναοῖς ἢ καθιδρύοντες αὐτοὺς ἔθος εἶχον

1) Ἡ λέξις ἰδρυσις καὶ ἰδρύω δηλοῖ κυρίως τὴν ἐν οἰκίῳ τόπῳ θέσιν τοῦ ἀγάλματος καὶ παντὸς ἄλλου ἀναθήματος· ἀλλὰ πλὴν τούτου, ὅπερ ἀληθῶς ἐγένετο, καὶ τὰ τῆς θρησκευτικῆς τελετῆς πάντα ἃ προσκάλει ἢ πράξις αὕτη. Ὅθεν καὶ τὸ ἰδρύομαι λέγεται ἐπὶ τοῦ ἐκτελοῦντος τὴν πράξιν· ὡς παρὰ Πλάτωνι ἐν Πρωταγ. 322· «ἐπεχειρεῖ βωμούς τε ἰδρῦσθαι καὶ ἀγάλματα θεῶν». Ὁ αὐτὸς ἐν Νόμ. 10, 940· «ἱερὰ καὶ βωμούς ἐν ἰδίαις οἰκίαις ἰδρῦόμενοι». Ἐντεῦθεν τὸ παρὰ Λυκούργῳ κατὰ Δωκράτους ἐν ἀρχῇ «ἤρωες οἱ κατὰ τὴν πόλιν καὶ τὴν χώραν ἰδρυμένοι» δηλοῖ τοὺς τῶν φυλῶν ἤρωας, ὅσοι εἶχον βωμούς καὶ ἱερὰ καὶ ἀγάλματα καθιερωμένα ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἐλατρεύοντο.

2) στιχ. 1191.

Ἰδρυσόμεθ' οὖν αὐτίκα μάλα· . . .
ἀλλ' ἐκδότω καὶ δεῦρο δᾶδας ἡμμένας,
ἴν' ἔχων προσητῆ τῷ θεῷ σύ· . . .
Ἐγὼ δὲ τί ποιῶ;

τὰς χύτρας, αἷς τὸν θεὸν
ἰδρυσόμεθα, λαβοῦσ' ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρε
σεμνῶς· ἔχουσα δ' ἤλθεσ' αὐτῇ ποικίλη.

προςάγειν χύτρας ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως μεστάς, ἢ πελάνων καὶ ὄσπριων ἀληλεσμένων· προωδοποιοῦν δὲ φέρουσαι ταῦτα ἐπὶ κεφαλῆς γυναῖκες σεμναί.» εἶτα

α' Ἐπὶ κεφαλῆς· ἐπειδὴ ὁπότε μέλλοιεν βωμοὺς ἀφιδρῦειν ἢ ἄγαλμα θεοῦ, ἔφοντες ὄσπρια ἀπῆρχοντο τούτων τοῖς ἀφιδρυμένοις, εὐχαριστήρια ἀπονέμοντες τῆς πρώτης διαίτης· ὅθεν καὶ ἐν ταῖς Δαναΐσι

Μαρτύρομαι δὲ Ζηνὸς Ἐρκείου χύτρας, καὶ ὄσπρια
Παρ' αἷς ὁ βωμὸς οὗτος ἰδρύθη ποτέ.»

Ὁμοιά τινα φαίνεται ὅτι ἐγένοντο καὶ ἐν τῇ καθιερώσει ἰδιωτικῶν ἱερῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ παντὸς πολίτου· ἐνθα πιθανὸν ὅτι παρευρίσκοντο πλὴν τῶν τῆς οἰκίας μελῶν καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ οἰκογενειάρχου. Ἰδίως περὶ τῆς ἐν τῷ οἴκῳ καθιερώσεως τοῦ κτησίου Διὸς, τοῦ προστάτου καὶ ἐφόρου οὐ μόνον τῆς οἰκίας, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς περιουσίας πολίτου τινός, ἀφ' ἧς καὶ ὁ θεὸς κτήσιος λέγεται, μανθάνομεν ἐξ Ἀθηναίου¹⁾, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν πρώτων Πτολεμαίων ἀκμάσας Ἀντικλείδης ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῷ ἐξηγητικῷ αὐτοῦ θρησκευτικῶν ἐθίμων καὶ πράξεων γράφει· «Διὸς κτησίου σημεῖα ἰδρῦεσθαι χρὴ ὧδε· καδίσκον καινὸν δίωτον ἐπιθηματοῦντα, στέφαντα ὧτα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ ἐκ τοῦ ἤμου τοῦ δεξιοῦ καὶ ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ κροκίου, καὶ ἐσθεῖναι ὅ,τι ἂν εὐρῆς καὶ εἰσχεαί ἀμβροσίαν· ἢ δ' ἀμβροσία ὕδωρ ἀκραιφνές, ἔλαιον, παγκαρπία· ἅπερ ἔμβαλε.»

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῇ ἰδρύσει ναῶν, βωμῶν, ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων προηγοῦντο ἄνδρες φέροντες δᾶδας ἀνημμένας, εἶποντο δὲ γυναῖκες σεμναί, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσαι χύτρας, πλήρεις ὄσπριων ἐψημένων ἢ ἀθάρας καὶ σεμιδάλεως καὶ πελάνων· καὶ ὅτι αἱ χύτραι αὗται ἔδει νὰ ὦσι νέαι, δίωτοι καὶ ἐστεμμένα ἐρίῳ λευκῷ, καὶ νὰ φέρωσι τὴν ῥηθεῖσαν ἀμβροσίαν. Τῶν χυτρῶν τούτων ἦσαν πιθανῶς καὶ τὰ κεράμια ἀγγεῖα, κέρνος καὶ κοτύλος, ἃ εἶχον ἐν αὐτῷ κατ' Ἀθηναίων²⁾ πολλοὺς κοτυλίσκους κεκολλημένους, ἐν οἷς ἦσαν ἀδρμινοί,

1) Ἐν βιβλ. ΙΑ' σ. 473.

2) Ἐν βιβλ. ΙΑ', σ. 476 καὶ 478.

μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πῖσοι, λάθυρα, ὦχροι, φακοί, κύαμοι, ζειαί, βρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, οἶνος, γάλα, ὄιον ἔριον ἄπλυτον».

Πάντα ταῦτα, εὐχαριστήρια τοῖς ἀφιδρυμένοις καλούμενα, καὶ σύμβολα τῆς πρώτης τῶν ἀνθρώπων διαίτης ὄντα, ἐκομίζοντο ἐν πομπῇ καὶ ἐπὶ καθαρῶν καὶ πολυτελῶν σκευῶν ὑπὸ ἀγνῶν προσώπων, μάλιστα δὲ ἱερῶν παρθένων, λαμπρῶς ἐνδεδυμένων, καὶ κατετίθεντο πρὸ τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ, τὰ μὲν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης, ἧτις ἴστατο πρὸ τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ ἐν τῷ σηκῷ τοῦ ναοῦ, τὰ δὲ ἐκαίοντο ἐπὶ τοῦ πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ ἴσταμένου βωμοῦ. Διὸ πρὸ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως ναῶν ἔδει νὰ προὔπαρχη, ὡς εἶπομεν, ὁ βωμὸς καὶ ἡ ἱερὰ τράπεζα, ὡς ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς λατρείας τοῦ ἀφιδρυμένου θεοῦ ἢ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ. Τὰ εἰς θυσίαν προσφερόμενα βεβαίως ἦσαν οὐχὶ τὰ αὐτὰ πάντοτε, ἀλλὰ διάφορα κατὰ τὴν φύσιν τοῦ θεοῦ εἰς ὃν προσεφέροντο· διότι οὐχὶ τὰ αὐτὰ θύματα προσεφέροντο τοῖς θεοῖς πᾶσιν, οὐδὲ ὁ αὐτὸς τρόπος τῆς λατρείας ἦτο συνήθης ἐπὶ πᾶσι¹⁾.

Πάντα ταῦτα τὰ δῶρα, κομιζόμενα τοῖς θεοῖς ἐπὶ κανῶν ἢ ἀγγείων, ἦσαν ἐστεμμένα ἢ δεδεμένα μετὰ ταινίας, εἰς σημεῖον τῆς ἱερότητος καὶ τελειότητος αὐτῶν κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη παρ' Ἀθηναίῳ²⁾, ὡς καὶ νῦν βλέπομεν ἐν πολλοῖς μνημείοις τῆς τέχνης ἐπὶ ἀναγλύφων καὶ μάλιστα ἀγγείων, ἐν οἷς ἀπεικονίζονται ταιαῦτα προσφερόμενα δῶρα, ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι στέφανοι καὶ ταινίαι καὶ ἄνθη. Ἐστέφοντο ὡσαύτως διὰ τῶν αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ἄγαλμα καὶ πάντα τὰ τοῦ ναοῦ πράγματα καὶ οἱ

1) Βλ. Ἐρμαννον ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2. §. 6.

2) Ἐν βιβλ. ΙΕ', 674· «Ἀριστοτέλης ἐν τῷ συμποσίῳ φησὶν, ὅτι οὐδὲν κολοβὸν προσφερόμεν πρὸς τοὺς θεοὺς, ἀλλὰ τέλεια καὶ ὅλα. Τὸ δὲ πλήρες τέλειόν ἐστι· τὸ δὲ στέφειν πλήρῳσιν τινα σημαίνει. . . ἔοικεν ὁ στέφανος τοῦτο ποιεῖν βούλεσθαι. Διὸ καὶ περὶ τὰ πένθη τούναντιον παρασκευάζομεν· ὁμοιοπαθεῖα γὰρ τοῦ κεκμηκότος κολοβοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει».

μετέχοντες τῆς τελετῆς ἱερεῖς καὶ ὑπηρέται καὶ πάντες οἱ παριστάμενοι¹⁾).

Πρὸ τῆς ἱεροπραξίας λαμβάνων τὰ προσφερόμενα ὁ ἱερεὺς ἢ καὶ ὁ ἐκτελῶν ἔργα ἱερέως κατέθετε ταῦτα ἐπὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης πρὸ τοῦ ἀγάλματος καὶ ἔρραινεν αὐτὰ, τὸν ναὸν καὶ πάντας τοὺς παρισταμένους εἰς τὴν τελετὴν διὰ κλάδου δένδρου ἢ φυτοῦ ἱεροῦ τῷ θεῷ, εἰς ὃν προσεφέροντο τὰ δῶρα, ὃν κλάδον ἐνέβαπτεν εἰς τὸ ἐντὸς λεκάνης²⁾ ὕδωρ, ὃ ἐλαμβάνετο ἐξ ἱερᾶς πηγῆς, ρεούσης ἢ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ, ὅπου τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἢ πλησίον αὐτοῦ, ἢ ἐκ παραρρέοντος ποταμοῦ³⁾). Ἦτο δὲ ὁ ῥαντισμὸς οὗτος ἀναγκαῖος, ὅπως ἐξαγνισθῶσι δι' αὐτοῦ πάντα τὰ εἰς τὴν τελετὴν προσφερόμενα καὶ πλησιάζοντα τῷ θεῷ πρόσωπα καὶ πράγματα.

Πάντες δὲ οἱ λαμβάνοντες μέρος εἰς τὴν ἱεροτελεστείαν ἱερεῖς, ἱέρειαι καὶ λοιποὶ ἔφερον λευκὰ νέα ἢ νεοπλυνῆ ἐνδύματα εἰς δῆλωσιν ἐξωτερικῆς καθαριότητος⁴⁾, καὶ ὑποδήματα νέα ἢ καθάρ⁵⁾. διότι καθαρὸς καὶ ἅγιος ὁ θεὸς νομιζόμενος, ἔδει καὶ πάντες οἱ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι νὰ ᾧσι καθαροὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ὅτε ὅμως ἡ ἱεροτελεστία ἐγένετο ἤρωσιν ἢ νεκροῖς ἢ καταχθονίοις θεοῖς, συνήθη ἦσαν ἐρυθρὰ ἐνδύματα ἢ φοινικίδες, ὡς γίνεται τοῦτο δῆλον ἐν Πλούτ. Ἀριστ. 21, Λυσίου κ. Ἀνδροτ. §, 51, καὶ Αἰσχύλ. Εὐμ. 1010.

²⁾ Ἀρξάμενης τῆς ἱεροτελεστίας πρὸ τοῦ ἱεροῦ ἢ ἐν αὐτῷ ἔδει

1) Bætticher Tecl. der Hellenen 4 Buch σ. 52 καὶ 64. Πλουτ. Λυκ. 26. Ἀθην. 15, 674, ἐνθα πολὺς περὶ τούτου λόγος.

2) Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ὑπῆρχεν ἐν τῷ Παρθενῶνι ἀργυροῦν περιῤῥαντήριον καὶ ἕτερον χρυσοῦν ἐν τῷ προνάῳ (C. I. G. 2. N. 138—40). Ἄλλα τοιαῦτα ἐδωρήσατο ὁ Κροῖσος τῷ ἐν Δελφοῖς θεῷ καθ' Ἡρόδοτον (1, 51)· βέβαιον δὲ ὅτι καὶ ἐν παντὶ ναῷ ὑπῆρχον τοιαῦτα περιῤῥαντήρια.

3) Βλ. Ἑρμαννον ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2 § 19, 4 καὶ ἄλλα παραδ. παρὰ Bætticher ἐ. ἀ. σελ. 58, 41.

4) Πλάτ. ἐν νόμ. 12, 956, Πολυδ. ὄνομ. 1, 1, 25· «καθαρῶ νῶ, ὑπὸ νεουργῶ στολῆ, ὑπὸ νεοπλυνεῖ ἐσθῆτι προσιέναι θεοῖς»· πρβ. Liv. 5, 22

5) Ὀδυσ. δ 750, Ἰλ. π, 228, Πορφυρ. περὶ ἀποχῆς 2, 46.

νὰ τηρῆται ἄκρα ἡσυχία καὶ τάξις παρὰ τῶν προσερχομένων· διὸ προσεῖχον πολὺ οἱ ἱερεῖς ἵνα μὴ τις σύγχυσις ἐν αὐτῇ γείνη, μηδὲ παραλειφθῆ λέξις τις τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποτελειομένης εὐχῆς τοῖς θεοῖς ἢ προθυστέρως ῥηθῆ· ὥστε, ἀφ' οὗ προεκάλει ὁ ἱερεὺς διὰ τοῦ κήρυκος νὰ εὐφημῶσι καὶ ἡσυχάσωσι πάντες οἱ μετέχοντες τῆς ἱεροτελεστίας, καὶ οὕτως ἐγένετο ἄκρα σιωπῆ, τότε ἀνεγίνωσκε τις τὰς εὐχὰς ἀπὸ βιβλίου, οἱ δὲ πιστοὶ ἐπανελάμβανον αὐτολεξεῖ, τηρουμένης ἄκρας σιγῆς παρὰ πάντων, ἐν ᾧ συγχρόνως ὁ αὐλητῆς ἤυλει, ἵνα μὴ τι ξένον τῆς εὐχῆς διαταράξῃ τὴν τελετὴν. Τοῦτο δὲ, γινόμενον ἐν πάσῃ θυσίᾳ καὶ εὐχῇ δι' ἧς ἐζητεῖτό τι παρὰ τῶν θεῶν, ὡς λέγει ὁ Πλίνιος¹⁾, ἐτηρεῖτο μετὰ πλείονος λόγου βεβαίως καὶ αὐστηρότητος ἐν τῇ καθιερώσει ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ ἔλευσις καὶ οἰκησις τῶν θεῶν ἐν τῷ ὑπὸ τῶν πιστῶν παρασκευασθέντι ναῷ καὶ ἀγάλματι Μετὰ τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ²⁾ καὶ ἐκτέ-

1) Ἐν β. βλ. 28, 3· «Victimam caedi sine praecatione non videtur referre aut deos rite consuli. Praeterea alia sunt verba mimpetritis, alia depulsoriis, alia commendatoriis, videmusque certis praecationibus obsecrasse summos magistratus et, nequid verborum praetereatur aut praeposterum dicatur [de scripto praere aliquid] rursusque alium custodem dari qui attendat, alium vero praeponi qui favere linquis jubeat, tibicinem cenere, ne quid aliud axaudiatur.»

2) Ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Ποπλικ. 14) ποιεῖται λόγον περὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίνου Διὸς, ὃν ἀπετελείωσεν ὁ τελευταῖος Ταρκύνιος. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἐξεβλήθη τῆς ἀρχῆς καὶ δὲν ἐπρόφθασε νὰ καθιερώσῃ, καθιέρωσεν (dedicavit) αὐτὸν ὁ ἕτερος τῶν δύο πρώτων ὑπάτων, ὁ Ὀράτιος, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα ἐπεγράφη ἄνω τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ, ὃ μεγίστη τιμὴ ἐνομιζετο παρὰ Ῥωμαίους· δι' ἡμιλλῶντο οἱ ἄρχοντες νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τὴν καθιέρωσιν, ἵνα μὴ ὁ διάδοχος ἀξιώθῃ τῆς τιμῆς ταύτης, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἐνταῦθα ἱστορούμενον ὑπὸ Πλουτάρχου. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τῆς λατρείας τῶν θεῶν παρέλαβον οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν, ὡς ἀλλαχοῦ εἶπομεν (ἐν τῷ πονήματι ἡμῶν περὶ τῆς ἀρχῆθεν κοινωνίας τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Ἑλληνας σελ. 24 κ. ἐ.), ἀπίθανον δὲν εἶναι ὅτι ὁ παρὰ Ῥωμαίους συνήθης οὗτος τρόπος τῆς καθιερώσεως (dedicatio) ἐλή-

λεσιν πάντων τῶν εἰρημένων ἐγένετο ἡ τελευταία τῆς καθιερώσεως πρᾶξις, καθ' ἣν ὁ ἄρχων (παρὰ Ῥωμαίοις ὕπατος ἢ δικτάτωρ ἢ στρατηγός), εἰς ὃν ἡ πόλις ἀνέθετο τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, προσερχόμενος εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ ἐλάμβανε διὰ τῆς χειρὸς τὴν θύραν καὶ ἐπικαλούμενος ἐξ ὀνόματος τὸν θεὸν ἐξέφερε τὰς τελευταίας εὐχὰς¹⁾, μεθ' ἧς ἐπεγράφετο ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου ἢ τοῦ ἐπιστυλίου ἡ τῆς καθιερώσεως ἐπιγραφή.

Ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς ἰδρύσεως ἱεροτελεστία ἐγένετο μετὰ θυσίας καὶ εὐχῶν καὶ δώρων πρὸς τὸν θεόν, μεθ' ἧς εἶπετο καὶ δεῖπνον, ἴσως δὲ καὶ ἀγῶνες ἐνόητε, περιττὸν νὰ εἴπωμεν, διότι πάντα ταῦτα ἦσαν κοινὰ πάσης δημοτελοῦς ἱεροτελεστίας. Ὅτε δὲ αὕτη ἐγένετο κατὰ τοὺς συνήθεις τύπους καὶ ἀκριβῶς (rite), ἡ πεποιθήσις τῶν πιστῶν ἦτο, ὅτι ὁ θεὸς εἰσακούσας κατῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, καὶ ὅτι τοῦ λοιποῦ μένει ἐν αὐτοῖς μετὰ τῶν πιστῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ ναὸς καὶ τὸ ἄγαλμα πληροῦσι τὸν προορισμὸν των καὶ εἰσὶν ἀπὸ τοῦδε ἀληθῶς κατοικητήριον θεοῦ. Τοῦτο δὲ μανθάνομεν παρὰ τῶν ἐξῆς ἀρχαίων συγγραφέων.

Ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Ἀρνόβιος²⁾ λέγει διὰ στόματος ἐθνικοῦ ὅτι θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ οἱ ἐκ χαλκοῦ ἀπλῶς καὶ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἢ ἐξ οἰαςδήποτε ἄλλης ὕλης κατασκευασθέντες, ἀλλ' οἱ ἐν τούτοις

φθῆ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰ καὶ δὲν δυνάμεθα διὰ μαρτυριῶν νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο. Ἀναθεματικὰς ὁμῶς ἐπιγράφας οἱ Ἕλληνες δὲν ἐσυνείθιζον νὰ ἐπιγράφωσι καὶ ἐπὶ τῶν ναῶν· διὸ οὐδὲ ἔχουσι τοιαύτας οἱ σωζόμενοι ναοί· ἀλλ' ἐν τῇ ἰδρύσει καὶ καθιερώσει ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἀναθημάτων καὶ βωμῶν ἐπέγραφον τοιαύτας, ὃ βεβαιοὶ ἢ ὑπὸ Θεουκιδίδου (6, 54) ἀναφερομένη καὶ ἐσχάτως ἀνευρεθεῖσα τῶν Πεισιστρατιδῶν ἀρχαιοτάτη ἐπιγραφή, ἣτις ἐτυπώθη ἐν Ἀθηναίου τόμ. 6 σελ. 149.

1) Liv. 2, 8. Διον. Ἀλικαρ. Ῥωμ. ἀρχ. 5, 35, καὶ Πλούτ. ἔ. ἀ. ν. 2.

2) Ad Gent. 6, 17—20. «Sed erras, inquit, et laberis, nam neque nos æra neque auri argentique materies, neque alias quibus signa confluunt, eas esse per se deos et religiosa decernimus numina; sed eos in his colimus, eosque veneramus, quoniam vos dedicatio infert sacra, et fabrilibus efficit inhabitare simulacris.

οἰκοῦντες, λατρευόμενοι καὶ προσκυνούμενοι, οὓς ἡ ἱερά ἰδρυσις ἐπεκαλέσθη καὶ ἔπεισε νὰ ἐνοικῶσιν ἐν τοῖς τεχνητοῖς τούτοις ὁμοιώμασιν. Ἄλλος ἀρχαῖος, ὁ Μινούκιος Φῆλιξ¹⁾, ἀποφαίνεται ὡς αὐτως περὶ τῶν ἐν τοῖς ἀγάλμασι λατρευομένων θεῶν· ὅτι δηλαδὴ θεοὶ εἰσὶν οὐχὶ ταῦτα ἅμα γινόμενα ἐξ οἰαςδήποτε ὕλης καὶ ὕπωςδήποτε, ἀλλ' ὅτε οἱ εὐσεβεῖς καθιερώσωσιν αὐτὰ καὶ ἐπικαλεσθῶσι τοὺς θεοὺς νὰ ἐνοικήσωσιν ἐν αὐτοῖς, τότε εἰσὶν αὐτὰ ἀληθινοὶ θεοί.

Ἐκ τῆς τελετῆς τῆς ἀφιδρύσεως προῆλθον πιθανῶς ἡ εἰρεσιώνη καὶ τὰ ὠσχοφόρια, δι' ὧν προσεφέροντο ἀπαρχαὶ καρπῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἢ κατ' ἄλλα χρονικὰ διαστήματα ἐν καιρῷ δημοτελῶν ἑορτῶν εἰς μνήμην τῆς πρώτης παραδοχῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς καθιερώσεως ναοῦ ἢ ἀγάλματος τούτου· ὥστε τὰς τοιαύτας προσφορὰς καὶ τελετὰς ἐκλαμβάνει οὐχὶ ἀτόπως ὁ Γερμανὸς Boetticher²⁾ ὡς συνδεομένης μετὰ τῆς ἀφιδρύσεως τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἀγάλματος τοῦ πολιούχου θεοῦ χώρας τινός, τὰς ὁποίας καθιερώσασα ἡ συνθήθεια ἐπανελάμβανε κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς ἀφιδρύσεως ἡμέρᾳ.

Καὶ ἡ μὲν τῆς εἰρεσιώνης³⁾ τελετὴ ἐκλήθη ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ λαμβανομένου ἐκ τῶν ἐν Ἀκαδημία ἱερῶν μοριῶν ἢ ἐλαιῶν, ὃν περιτυλίττοντες μὲ ταινίας καὶ ἔρια καὶ προσαρτῶντες εἰς αὐτὸν παντὸς εἶδους ἀκρόδρυα, ἀνῆγον εἰς Ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀ-

1) Octav. 23, 10. Quando igitur hic nascitur? ecce funditur, fabricatur, sculpitur, nondum deus est; ecce plumbatur, construitur, erigitur, nec adhuc deus est; ecce ornatur, consecratur, oratur, tunc postremo deus est, quum homo illum coluit et dedicavit.

2) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen 4 Buch p. 224 κ. ἐ.

3) Σχολ. Κλέμεντος Ἀλεξ. ἐν σελ. 9 Pott. «Τὴν λεγομένην εἰρεσιώνην φησὶν, ἣν οὗτοι περιειλοῦντες ἐρίοις καὶ ταινίαις ὕφασμάτων λιπέων (ἣν δὲ κλάδος ἀπὸ τῆς μορίας ἐλαίας) καὶ ἀκροδρύοις παντοίοις περιαρτῶντες, ἀνῆγον εἰς ἀκρόπολιν τῇ Πολιάδι Ἀθηναῖοι Παναθήναια, οὕτως ἐπευφημοῦντες· Εἰρεσιώνη σῦκα φέρει καὶ μῆλα καὶ ἐξῆς». Τὰ λοιπὰ τοῦ ἄσματος ἔχει ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θεσ. 22· πρβ. καὶ Ἑρμαν. ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2. § 56, 9.

θηνᾶ ἐν τῇ τῶν Παναθηναίων ἑορτῇ, ἣτις ἐτελεῖτο κατ' ἔτος τῇ 28 Ἰουλίου ἐν τοῖς μικροῖς, κατὰ τετραετίαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις Παναθηναίοις εἰς μνήμην τῆς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ γεννήσεως τῆς θεᾶς καὶ τῆς ἀφιδρύσεως τοῦ ἀγάλματος καὶ τῆς παραδοχῆς τῆς λατρείας αὐτῆς.

Καὶ εἰς ἄλλας ἔτι τῶν Ἀθηναίων ἑορτὰς ἦτο συνήθης ἡ εἰρεσιώνη, οἷον εἰς τὰ Πυανέψια καὶ Θαργήλια¹⁾, ἦν καὶ εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν ἐκρέμων κατ' ἔτος χάριν εὐφορίας καὶ ἀγνισμοῦ οἱ Ἀθηναῖοι²⁾, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον στέφομεν μὲ ποικίλα ἄνθη καὶ καρπούς πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὰς τῶν οἰκιῶν θύρας τῇ πρώτῃ τοῦ μαΐου ἡμέρᾳ.

Τὰ δὲ ὠσχοφόρια ἐκλήθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ ὠσχου, ἦτοι κλάδου ἀμπέλου ἔχοντος σταφυλάς, ὃν λαμβάνοντες ἔφηβοι ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διονύσου, ἔφερον τρέχοντες μέχρι τοῦ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἐν Φαλήρῳ· ὁ δὲ νικήσας ἐλάμβανεν ἄθλον κύλικα, τὴν λεγομένην πενταπλόαν, πλήρη οὔσαν οἴνου, μέλιτος, τυροῦ, ἀλφίτων καὶ ἐλαίου³⁾.

Καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς ἑορτὰς θεῶν ἢ τῶν ἀπαρχῶν τῶν πρώτων καρπῶν προσφορά ἦτο συνήθης, τὴν ἀρχὴν πιθανῶς ἔχουσα ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας θεοῦ τινος καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ, ἐπαναλαμβανομένη κατ' ἔτος μετὰ τῶν λοιπῶν θυσιῶν ἐν ταῖς δημοτελέσιν ἑορταῖς⁴⁾.

ΕΓΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

1) Βλ. Πλουτ. ἐν Θησεῖ κεφ. 22.

2) Σχ. Ἀριστοφ. ἐν Πλούτῳ στίχ. 1035.

3) Ἀθην. ια'. σ. 495—6· καὶ Ἑσυχ. ἐν λ. ὠσχοφόρια.

4) Ἑρμαννος ἐλλ. ἀρχ. 2. § 25, 9 καὶ 10.

ΠΕΡΙ ΟΡΟΣΗΜΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΛΗΣΣῃ

ΙΕΡΟΥ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ*).

Πρὸς ΝΑ τοῦ Ναυπλίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἕξ ὠρῶν συνήθους ὁδοῦ ὑπάρχει ἡ μικρὰ πεδιάς Ἴρι, σχῆμα ἔχουσα Λ, καὶ ὀριζομένη δυτικῶς μὲν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, κατὰ τὰς ἄλλας δὲ αὐτῆς πλευρὰς ὑπὸ ὀρέων, καὶ διατεμνομένη ὑπὸ χειμάρρου, τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν λαμβάνοντος ἐν τῷ δήμῳ Δρυόπης τῆς Τροιζηνίας.

Πρὸς μεσημβρίαν τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ ἐπὶ μικροῦ λόφου, ἐνθα ὑπάρχει ἤδη χωρίον, ὑπάρχουσι τὰ θεμέλια κτιρίου τετραγώνου, κυκλωπίου τειχοδομίας, οὔτινος φαίνεται μία μόνη σειρὰ μεγάλων λίθων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Πρὸς Β πλησίον τῆς εἰς τὴν πεδιάδα εἰσόδου, ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς πεντακοσίων περίπου μέτρων, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους, ὑπάρχει ἕτερον τῆς αὐτῆς πιθανῶς ἐποχῆς κτίριον κυκλώπιον τετράγωνον, πλευρῶν μήκους 15 περίπου βημάτων, καὶ ὕψους δύο περίπου μέτρων, ὀνομαζόμενον ἤδη Παλιόπυργος, κάτωθεν δὲ τούτου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὑπάρχουσι μεγάλοι τινὲς λίθοι, ὧν ὁ εἰς ἡμικεχωσμένος εἶναι ἐνεπίγραφος, ἔχει ὅμως τὴν ἐπιγραφὴν ἐφθαρμένην ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δὲν ἠδυνήθην ν' ἀναγνώσω αὐτήν. Κατὰ τὴν θέσιν ταύτην σημειοῦσιν τινες πίνακες γεωγραφικοὶ τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὃν ὅμως ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου σημειοῖ εἰς τὴν παρακειμένην μικρὰν πεδιάδα Κάρτιας.

Προχωροῦντες εἰς τὴν πεδιάδα ἀπαντῶμεν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ ὁ-

*) Ἡ διεύθυνσις τοῦ Ἀθηναίου ἀσμένως δημοσιεύει διὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου τὴν τοπογραφικὴν ταύτην διατριβὴν τοῦ κ. Κονδάκη, ὡς καὶ ἄλλας τινὰς πρότερον ἀποσταλείσας αὐτῇ παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀναγνωστῶν τοῦ Ἀθηναίου, εὐχομένη ὅπως καὶ ἄλλοι λόγιοι αὐτόθι, μάλιστα καθηγηταὶ καὶ γυμνασιάρχαι, στρέψωσι τὴν προσοχὴν τῶν ἐνίοτε εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τῶν παρ' αὐτοῖς μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ γνωστοποιῶσιν ὅτι νέον καὶ ἀξιὸν ἀνακοινώσεως ἀνευρίσκωσι. Καιρὸς εἶναι ὅπως καὶ οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις λόγιοι, ὧν ὁ ἀριθμὸς εὐτυχῶς ὁσημέραι αὐξάνει, ὀδηγία τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τῶν νέων περιηγητῶν μελετῶσι τὰ παρ' αὐτοῖς μνημεῖα, περιφρουρῶσιν αὐτὰ καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός των διδάσκωσι τοὺς ἀπλουστεροὺς νὰ σέβωνται αὐτὰ καὶ προφυλάττωσιν ἀπὸ πάσης βλάβης, διότι ἡ σωτηρία τούτων οὐ μικρὰν τιμὴν φέρει καὶ τῇ πατρίδι καὶ αὐτοῖς. — Σ. ἐκδότ.

μοίας τειχοδομίας κτίριον τετράγωνον, οὔτινος ἐκάστη τῶν πλευρῶν ἔχει μῆκος 14 συνήθων βημάτων*). Τοῦ ἐδάφους ἐξέχει μία σειρά μεγάλων λίθων, φαίνεται ὅμως τὸ κτίριον κεχωσμένον ὀλίγον, διότι εὐκόλως δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς παλαιὰν ἐποχὴν διήρχετο ἐντεῦθεν κλάδος τις τοῦ χειμάρρου.

Πορρωτέρω καὶ δεξιᾷ ἐπίσης τῆς ὁδοῦ ἐφάνησαν πρὸ δύο ἐτῶν λίθοι πελεκητοὶ ἀποκαλυφθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ εἰς τούτων εἶχεν ἐπιγραφὴν, ἐζήτησα νὰ ἴδω τὸν λίθον, ἀλλ' οὗτος εἶχεν ἀποκοπῆ εἰς δύο τεμάχια καὶ μεταφερθῆ ἀνωτέρω εἰς τὰς οἰκίας Καρνέζη, ἐνθα ἐκτίσθησαν εἰς οἰκίαν τινὰ εὐτυχῶς ὅμως ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι εἰς τὸ πρόσωπον καὶ δύναται ν' ἀναγνωσθῆ.

Τὸ ὕψος τοῦ λίθου ὀλοκλήρου εἶναι 1,56, τὸ πλάτος 0,30, καὶ τὸ πάχος 0,23, τὰ δὲ γράμματα ἔχουσι μέγεθος 0,6.

Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει οὕτως:

Ο Ρ Ο Σ
Α Σ Κ Λ Α
Π Ι Ο Υ

Ἡ θέσις, ἐνθα ὁ ἐνεπίγραφος οὗτος λίθος ἔκειτο, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ ὅτι οὗτος ἐδείκνυε τὰ σύνορα τῆς περιφερείας τοῦ ἐν Λήσση ἱεροῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ**), ἢ καὶ τὰ σύνορα αὐτῆς τῆς Λήσσης, ἅτινα φιλονεικούμενα παρὰ τῶν Ἀργείων καὶ τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀπησχόλησαν. Καὶ πράγματι, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ῥοὰς τῶν ὑδάτων, τὰς κλίσεις καὶ τὰς κορυφογραμμὰς τῶν πρὸς Β ὀρέων, παρατηροῦμεν ὅτι κανονικὴ γραμμὴ, ἀπὸ τοῦ ὄροσῆμου ἀρχομένη καὶ τὴν ῥοὴν τῶν ὑδάτων ἀκολουθοῦσα, ἀνέρχεται ἐπὶ κορυφῆς ὕψους 890 ποδῶν, σχηματίζουσα δὲ μικρὰν καμπύλην, φθάνει, τὴν κορυφογραμμὴν ἀκολουθοῦσα, εἰς κορυφὴν ὕψους 671 ποδῶν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς ἑτέραν ποδῶν 766, ἣτις συμπίπτει πρὸς

*) Ὁ ὄρος οὗτος ἐπιβεβαιοῖ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκύλακος (σελ. 43 τῆς τοῦ Γαζῆ ἐκδόσεως), λέγοντος ὅτι ἡ τῆς Ἐπιδαύρου χώρα, ὅπου τὸ ἱερόν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔπεται μετὰ τὴν τοῦ Ἀργους· ἐκαθήκει γὰρ εἰς τὸν κόλπον τοῦτον (τὸν ἀργολικόν) στάδια λ'. Πρὸβλ. καὶ E. Curtius Pelopon. II, σ. 429 καὶ 574. Σημ. ἐκδ.

**) Μὴ ἔχων ἄλλο μέτρον πρόχειρον, κατεμέτρησα διὰ τῶν βημάτων πάντα τὰ κτίρια.

τὸ σημερινὸν μεταξὺ Δρυόπης καὶ Λήσσης σύνορον. Τῶν κορυφῶν καὶ κλιτύων τούτων τὰ ὕδατα δέχεται ὁ τὴν πεδιάδα διατέμνων χειμάρρος, ὥστε ἢ αὐτὸς ἢ ἡ κορυφογραμμὴ εἶναι φυσικὸν ν' ἀποτελῆ τὸ μεσημβρινὸν τῆς Λήσσης σύνορον· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὁ λίθος ἦν καλῶς τεθειμένος, καὶ ἀδιστακτικῶς δύναται τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι ἐσημείου οὗτος ἐπὶ τῆς πεδιάδος Ἡρι τὸ σύνορον τῆς χώρας τῆς Λήσσης ἢ τῆς περιφερείας τοῦ ἱεροῦ.

Εἰς τὸν τόπον, ἐνθα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος λίθος ἔκειτο, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι κεχωσμένοι, ὧν ἡ ἔκχωσις καὶ ἀναστήλωσις ἀπαιτεῖ δαπάνην μόνον 25 δραχμῶν, καὶ οἷτινες πιθανὸν νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλας ἐπιγραφάς.

Ἄνωθεν τῆς παρακειμένης μικρᾶς πεδιάδος Κάντιας καὶ παρὰ τὸν διατέμνοντα ταύτην χειμάρρον, ὅστις εἰς Λήσσαν λαμβάνει τὸν πρῶτον αὐτοῦ σχηματισμὸν, καὶ πλησίον τῆς θέσεως Ἁγίου Νικόλαος, ὑπάρχει μικρὰ κοιλάς, ἐνθα ἕτερον κτίριον, ὁμοίας πρὸς τὰ μνησθέντα τειχοδομίας, ὑπάρχει, ἀλλὰ μεγαλειτέρων διαστάσεων. Τὴν μικρὰν ταύτην ἀκρόπολιν ὁ χάρτης τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου ὀνομάζει Ἀσίνην, κατὰ λάθος βεβαίως ἐκληφθείσης ταύτης ἀντὶ τῆς παρὰ τοῦ Πausανίου περιγραφομένης παραλίου ἀκροπόλεως.

Πρὸς Δ τῆς πεδιάδος ταύτης καὶ εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ μικροῦ ἀκρωτηρίου Κορυφῆς, ὑπάρχουσι πλησίον ἀλλήλων κείμενα δύο κτίρια κυκλώπια, τετράγωνα, ἐκάστη πλευρὰ τῶν ὀποίων ἔχει μῆκος 12—13 συνήθων βημάτων. Τῶν πλευρῶν σώζονται τρεῖς μόνον σειραὶ λίθων.

Πάντα ταῦτα τὰ κτίρια εἶναι τῆς αὐτῆς τειχοδομίας μὲ τὰς ἀκροπόλεις Ναυπλίας καὶ Ἀσίνης, καὶ τὰς δύο παρὰ τὴν ἐκ Ναυπλίου πρὸς Λήσσαν ὁδὸν ὑπαρχούσας.

Τὰ κτίρια ταῦτα εἶναι βεβαίως γνωστὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις, ἀνέφερα δὲ περὶ αὐτῶν μόνον χάριν συνδυασμοῦ πρὸς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιγραφὴν.

Ἐκ Ναυπλίου, τῆ 17 Νοεμβρίου 1879.

I. A. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

ΤΑ ΟΛΥΜΠΙΑ ΕΝ ΦΑΛΗΡΩ

ΚΑΙ ΤΟ ΝΥΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΖΟΜΕΝΟΝ ΖΑΠΠΕΙΟΝ.

Φίλε κύριε Καστόρχη.

Σὺ γινώσκεις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ὅτι ἐγὼ, θέλων νὰ ζῶ σύμφωνα πρὸς τὸ ἀρχαῖον ῥητόν, λάβε βιώσας, ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἀπέχω ἐντελῶς νὰ ἀναμιγνύωμαι εἰς τὰ σήμερον ἐκτελούμενα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα· οὐδὲ ἀφορμὴ τις ἐδόθη μοι ἵνα ἴδω τὰ πρῶτα σχέδια τοῦ Ζαππείου καὶ τὰς ὕστερον ἐπενεχθείσας πολλὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ· προησθανόμην ὅμως ἕνεκα τῶν ἀντιθέτων περὶ αὐτοῦ ἐνεργειῶν τὴν ἐντελῆ ἀποτυχίαν, ἥτις καὶ ἀληθῶς ἐπῆλθεν ἐν τέλει.

Οἰκουρῶν ἕνεκα τοῦ ἐκτάκτου ἐφετεινοῦ χειμῶνος καὶ παρὰ τὴν ἐστίαν καθήμενος τὸ ἐσπέρας, καθ' ἣν ὥραν ἐπέρχονται αὐτομάτως εἰς τὸν νοῦν ὡς ἀπὸ μαγικοῦ λαμπτήρος πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἰδέαι, ἔσχον ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ νυκτερινοῦ φύλλου τοῦ ἐθνικοῦ Πνεύματος νὰ ἐκθέσω ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς ἐπομένους σκέψεις μου περὶ Ὀλυμπίων καὶ Ζαππείου οἰκοδομήματος, τὰς ὁποίας παρακαλῶ νὰ φιλοξενήσῃς εἰς τὸ Ἀθήναιον.

Ἐρῶσο.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Δεκεμβρίου 1879.

Ὁ φίλος

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΣ.

Πρὸ μηνὸς εἶδον τυχαίως ἐν τῷ ἐθνικῷ Πνεύματι τὴν ἀκόλουθον εὐχάριστον ἀγγελίαν· «Ἡ πρὸ καιροῦ σταματήσασα οἰκοδομὴ τῶν Ὀλυμπίων ἀρχεται ἐντὸς ὀλίγου, μετερρυθμισμένου τοῦ σχεδίου ἐπὶ τὸ Ἑλληνικώτερον, ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς γερμανοῦ ε[δρανοῦ] ἀρχιτέκτονος Κ. Χάνσεν».

Ἀγαθῆ τύχη. Τὸ ἀναφευὲν ἀρχιτεκτονικὸν ζήτημα περὶ ἀποπερατώσεως τοῦ δαπάνη τοῦ φιλοπάτριδος Ε. Ζάππα ἀνεγειρομένου οἰκοδομήματος τῶν Ὀλυμπίων ἐλύθη· διότι ἐγένετο ἀσπαστὴ ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν Βιέννῃ ἀριστοτέχνου Θ. Χάνσεν ἐκφρασθεῖσα γνώμη, καθ' ἣν πρέπει ἅπασα ἡ μεσημβρινὴ τοῦ παρόντος οἰκοδομήματος πλευρὰ νὰ κατεδαφισθῇ, ὅπως ἐπανορθωθῶσιν αἱ ἀτέχνως γενόμεναι μεταβολαὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Φ. Βουλανζέρου, ἃς οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ μηχανικοὶ, μὴ ὄντες κυρίως ἀρχιτέκτονες¹⁾ ἐπήνεγκον· καὶ οὕτω καταστῆ αὐτὸ πρακτικῶς μὲν χρήσιμον, ἀρχιτεκτονικῶς δὲ εὐρυθμον. Εἰς τὰς μεταβολὰς δὲ ταύτας, μετὰ τῆς πρὸς ἀποπεράτωσιν ἀναγκαίας δαπάνης, ἀνάγκη ἐνὸς περίπου ἑκατομμυρίου. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ γνωστοῦ πάνυ κ. Χάνσεν παραδεχθεὶς ὁ εὐεργέτης τοῦ ἔθνους κ. Κωνσταντ. Ζάππας, γενναιοφρόνως προσέθηκε τὴν ὑπολογισθεῖσαν δαπάνην πρὸς καταστροφὴν τῶν κακῶς γενομένων, καὶ πρέπουσαν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου. Καὶ ταῦτα μὲν ἄριστα. Ἀλλ' ὅταν τις ἀναπολήσῃ εἰς τὴν μνήμην τὰς ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῶν Ὀλυμπίων μέχρι τοῦδε καταβληθείσας δαπάνας πρὸς ἔκθεσιν τῶν ἐλληνικῶν προϊόντων τῆς τέχνης, γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἀδιστακτικῶς δύναται ν' ἀποφανθῇ ὅτι αὗται οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν προτιθέμενον σκοπὸν, ὡς τοῦτο δυστυχῶς ἐβεβαίωσε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ τελευταία ἐν Παρισίοις παγκόσμιος ἔκθεσις. Ἐπομένως πρέπει τις ν' ἀμφιβάλλῃ ἂν καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης γενναιοδωρίας τοῦ μεγαλόφρονος Ζάππα θέλει κατορθωθῇ ὁ ποθούμενος σκοπὸς, καὶ ἂν τὸ ἐκ γενετῆς διαστρεβλωθὲν τοῦτο τῶν Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα θέλει χρησιμεύσει ἐν τῷ μέλλοντι πρὸς

1) Ἐν Γαλλίᾳ ὡς καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ πανταχοῦ ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ ἀρχιτέκτονος, γεφυροποιοῦ καὶ ὀχυρωματοποιοῦ, καὶ διακριτικῶς πάνυ οἱ κλάδοι οὗτοι τῆς τεκτονικῆς πράκνεται ἀλλήλοις. Παρ' ἡμῖν ὅμως οἱ τρεῖς οὗτοι κλάδοι, συγχωνευθέντες εἰς ἓνα μόνον ὑπὸ ἀλλοτρίαν ὄλως ὀνομασίαν, ἀποτελοῦσι μίαν καὶ μόνην τρισυπόστατον ἐπιστήμην, ἥτις ἀκυρολέκτως μηχανικὴ ἐκλήθη, καὶ ὁ μύστης αὐτῆς μηχανικός.

ὃν ὁ ἰδρυτὴς ὤρισεν αὐτὸ σκοπὸν διότι τὸ λόγιον «ἀρχῆς κακῆς, κάκιστον καὶ τὸ τέλος» πρὸ πάντων ἐφαρμόζεται ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς τέχνης παρέχει μεταξὺ πολλῶν παραδειγμάτων δύο ἐπίσημα μαρτύρια τοῖς πᾶσι γνωστὰ ἐν τε τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ καὶ τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῶν Μεδιολάνων.

Ἐπὶ τῆς ἱστορίας λοιπὸν στηριζόμενός τις καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πρὸς ἐκθέσεις ἀνιδρυθέντων οἰκοδομημάτων ὁδηγούμενος, δύναται ἀδιστακτικῶς νὰ προμαντεύσῃ ὅτι ἀτυχῶς τὸ τοσάκις μεταρρυθμισθὲν Ζάππειον δὲν θέλει φέρεи καὶ διὰ τῆς νέας ταύτης μεταρρυθμίσεως τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα τῆς πρωτοτυπίας, ἣτις ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ ὡς καὶ ἐν παντὶ καλλιτεχνικῷ ἔργῳ ἀπαιτεῖ τὸ ἐνιαῖον τῆς ἐπινοίας τοῦ καλλιτέχνου· διότι ἐν τῷ προκειμένῳ οἰκοδομῆματι ἡ ἀρχικὴ ἐνότης καὶ ἀρμονία ῥιζικῶς διαταράχθη. Προσέτι δὲ ἔνεκα τῆς ἀναρμοδίου ἐκλογῆς τῆς θέσεως ἐν ἣ κεῖται διὰ τε τὸ στενὸν καὶ τὸ περιωρισμένον τοῦ χώρου, δὲν θέλει τύχει τῆς ἐπιδοκίμασίας τῶν εἰδημόνων, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι θέλει δυνηθῆναι νὰ ἐκπληρώσῃ προσηκόντως πάσας τὰς ἀνάγκας τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ταῦτα ἔχων τις ὑπ' ὄψιν καὶ εἰς τὰς παρούσας καὶ μελλούσας ἀνάγκας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀφορῶν, ῥαδίως πείθεται ὅτι μονίμου λιθοκτίστου μεγάρου ἴδρυσις πάνυ ἀκαίρως καὶ ἀπερισκέπτως ἐγένετο παρ' ἡμῖν. Πλὴν, ἀφοῦ ἤδη ἐγένετο, νομίζομεν ὅτι καλὸν εἶναι νὰ μελετηθῆ ὁ τρόπος καθ' ὃν δύναται τὸ νῦν οἰκοδόμημα προσφορώτερον νὰ ἐπανορθωθῆ, καὶ χρησιμώτερον τῇ τε παρουσίᾳ καὶ μελλούσῃ Ἑλλάδι καταστῆ, καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ μεγαλεπιβόλου εὐεργέτου καταλληλότερον ἐκπληρώσῃ.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἴδρυσις μεγάρου μονίμου πρὸς ἐκθεσιν ἀκαίρως παρ' ἡμῖν ἐγένετο· πρὸς ἐπιβεβαίωσιν δὲ προσθέτομεν, ὅτι τὰ τοιαῦτα οἰκοδομήματα διηνεκῶς μεγεθύνονται καὶ τροποποιῶνται, ἀναλόγως τῶν ἀναφαινομένων ἀναγκῶν ἐκ τῆς προόδου καὶ εὐημερίας τῶν ἐθνῶν, ὡς ἐκ τοῦ ἐπισυνημμένου συγκριτικοῦ πίνακος δηλοῦται.

Ἐκθέσεις ¹⁾	Ἔτη	ἀριθμὸς ἐκθετῶν	Ἐπιφάνεια καταληφθεῖσα	Ἀριθ. ἐπισκεφθέντων	
				ἐν συνόλῳ	καθ' ἐκ. ἡμέρ.
Λονδίνῳ	1851	13,910	93,000 μ. □	6,000,000	42,000.
Παρισίοις	1855	24,000	100,000	5,000,000	26,000.
Λονδίνῳ	1862	28,000	125,000	6,000,000	36,000.
Παρισίοις	1867	50,000	150,000	10,000,000	48,000.
Βιέννη	1873	52,000	200,000	7,000,000	39,000.
Φιλαδέλφειᾳ	1876	27,000	200,000	9,000,000	62,000.
Παρισίοις	1878	53,000	300,000	16,000,000	89,000.

Ἐν τῷ πίνακι τούτῳ παρατηρεῖ τις, ὅτι ἐν τῷ μικρῷ διαστήματι τῶν εἰκοσιοκτῶ ἐτῶν τὸ ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκθεσιν οἰκοδόμημα ἐτριπλασιάσθη κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκθετῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων θεατῶν. Ἀλλὰ πάλιν καὶ τοῦτο τὸ τελευταῖον τῆς ἐκθέσεως οἰκοδόμημα τοῦ 1878 δὲν ἐκρίθη ὡς μόνιμον, ἀλλ' ὡς προσωρινόν, διὰ τε τὸ ἀόριστον τῶν ἀναγκῶν τοῦ μέλλοντος καὶ διὰ τὴν μελέτην καταλληλοτέρας ταξιθετήσεως τῶν ἐκθεμάτων, ἐν ᾧ ἔξ τοιαῦται ἐκθέσεις προηγήθησαν. Καὶ ταῦτα ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα αἱ βιομηχανικαὶ, καλλιτεχνικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ ἄλλαι γνώσεις δύναται τις εὐλόγως εἰπεῖν ὅτι προήχθησαν εἰς τὸ τέλειον. Παρ' ἡμῖν ὅμως, ἔνθα ἡ τε γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι τέχναι ἐν σπαργάνοις εὐρίσκονται, καὶ οὐδεμία κατεβλήθη μελέτη καὶ φροντίς πρὸς ἐμψύχωσιν αὐτῶν, ἀποφασίζεται ἐν πατάγῳ καὶ βίᾳ ἡ ἴδρυσις μονίμου μεγάρου τῶν Ὀλυμπίων πρὸς ἐκθεσιν τῶν ἑλληνικῶν προϊόντων ἔνεκα τῆς παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ἐπικρατούσης ἀκρίτου μιμήσεως πάντων τῶν ἀλλοτρίων. Σπεύδομεν δηλαδὴ κούφως καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς θερισμόν, ἐν ᾧ περὶ σπορᾶς οὐδεμία φροντίς ἐγένετο.

Ἡ συγκοινωνία καὶ ἡ ἀσφάλεια, αἱ πρῶται βάσεις τῆς εὐημερίας τοῦ γεωργοῦ καὶ γαιοπόνου, ἐντελῶς παρημελημέναι ὑπάρχουσι. Σύστασιν σχολείων γεωργικῶν κατὰ νομοὺς οὐδ' ἐφαντάσθημεν.

1) Σημειωτέον ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πίνακι παρελείφθησαν αἱ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκθέσεως, γενομένης ἐν Παρισίοις κατὰ τὸ 1798, μέχρι τοῦ 1851.

ἔδραν γεωργίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ πρὸς ἀνύψωσιν αὐτῆς εἰς τὰ ὄμματα τῆς γαιοκτηματικῆς νεολαίας οὔτε ἰδρύσαμεν, νομίζοντες αὐτὴν ταπεινὸν καὶ ἀγενὲς ἔργον, οὔτε σκοπὸν ἴσως ἔχομεν νὰ ἰδρύσωμεν. Τὸ κεντρικὸν γεωργικὸν σχολεῖον, τὸ ἐν Τίρυνθι ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου, τὸ ἱερὸν μνημεῖον τῆς πατρικῆς αὐτοῦ προνοίας, διελύσαμεν, καὶ τὰς γαίας αὐτοῦ οἱ ἰσχυροὶ φιλοτίμως ἐσφετερίσθημεν. Σχολεῖα καλλιτεχνικὰ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἀναγκαίου παρ' ἡμῖν αἰσθήματος τοῦ καλοῦ καὶ πρὸς ἐξημέρωσιν τῶν ἡθῶν, καὶ πρὸς ὁδηγίαν καὶ συνδρομὴν τῇ χειροτεχνίᾳ οὐ μόνον δὲν ἐφαντάσθημεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτῶν ἀπεσκορακίσσαμεν. Τούναντίον καὶ αὐτὰ τὰ ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν θαυμαζόμενα ἔργα τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἡμετέρων προγόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀναιδῶς καὶ ἀναλγήτως πολλάκις καταστρέφονται ὑπ' αὐτῶν τούτων, ἀφ' ὧν ἀνέμενέ τις σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ ἡ ἀρχαιοκαπηλία ὡς ἐγγχώριος βιομηχανία ἀναιδῶς παρίσταται καὶ ὡς ἐντιμον ἐπιτήδευμα ἐν μέσαις Ἀθήναις ἐξασκεῖται. Οὐδὲ περὶ συλλογῶν γεωργικῶν καὶ τεχνικῶν ἐργαλείων ἐλήφθη φροντίς ἢ δέουσα· οὔτε πρὸς μόρφωσιν ἐγγχωρίων διδασκάλων τῆς τέχνης καὶ βιομηχανίας, οὔτε περὶ τῆς τῶν ἡμετέρων ἐργοστασιάρχων προαγωγῆς δι' ἀποστολῆς αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τὴν ἀλλοδαπὴν κατὰ καιροὺς γενομένας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκθέσεις ἐμεριμνήσαμεν· τοῦθ' ὅπερ παρὰ πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔθνεσι γίνεται. Ποῦ δὲ τῶν κυβερνώντων ἐστράφη κυρίως ἡ προσοχή; δυστυχῶς εἰς ἀντιγραφὰς διατάξεων καὶ κανονισμῶν ἀλλοδαπῶν, ἀκαταλήπτων καὶ ἀνεφαρμόστων ὡς ἐπὶ πλεῖστον παρ' ἡμῖν.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ Ζάππειον ἀπέβη οἰκοδόμημα ἀτυχεστάτον, διότι ὁ χῶρος ἐν ᾧ ἐτέθη εἶναι ἀκατάλληλος. Τοῦτο δὲ ἦτο ἐπόμενον, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἐγένοντο ἀντιστρόφως· ἀντὶ δηλαδὴ πρὸς τὸν χῶρον νὰ συνταχθῇ τὸ σχέδιον, ἐκ τοῦ ἐναντίου συνετάχθη προηγουμένως τὸ σχέδιον ἄνευ ὀρισμοῦ τοῦ χώρου· τὸ δὲ χεῖριστον ἰδρύθη τοῦτο καὶ μόνιμον, ἐν ᾧ τὰ τοιαύτης φύσεως καὶ λειτουργίας οἰκοδομήματα οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης ὠκοδομήθησαν μόνιμα. Πλὴν δὲν εἶναι τοῦτο μόνον τὸ ἐκ

τῆς μονιμότητος κακόν, ἀλλὰ καὶ ἀνιδρῦθη ἐπὶ θεμελίων οἰκοδομήματος ἀρχαίου καὶ ἀξιοθαυμάστου, ὅπερ ὡς ἀριστοτέχνημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰππίου ἔργον, γλαφυρώτατα περιγράφεται παρὰ τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἐκθειάζεται. Ἡ παρ' ἡμῖν ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία διεμαρτυρήθη ἐντόνως, πληροφορηθεῖσα ὅτι ἐμελλε νὰ καταστραφῇ τὸ λείψανον τοῦτο, ἐξ οὗ σαφῶς διασαφηνίζεται ἡ τῶν ἀρχαίων βλανείων ἐν Ἑλλάδι διάθεσις καὶ οἰκονομία. Καὶ ὁ σεβαστὸς αὐτῆς πρόεδρος Φίλιππος Ἰωάννου συγκινητικώτατα ἐξέθηκε τὰ κατὰ τὴν νέαν ταύτην βανδαλικὴν πράξιν¹⁾. ἀλλ' εἰς μάτην· τὰ πάντα ἔσπευδον κατὰ σκόπιμον τέλος, ὡς ἐὰν τὸ τῶν Ὀλυμπίων οἰκοδόμημα ἀνεγείρετο πρὸς ἐκθέσιν τῆς ἀπειροκαλίας τῶν νέων Ἑλλήνων, καὶ πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν πρὸς τὴν πολιὰν ἀρχαιότητα. Τὰ μὲν λοιπὸν τοῦ ἀρχαίου βλανείου κατεχώσθησαν, τὰ δὲ καὶ ἀσεβῶς κατεστράφησαν, ὡς οἱ περιέργου κατασκευῆς κλίβανοι καὶ οἱ ὑπόκαυστοι, αἱ μεγαλοπρεπεῖς ψηφιδωταὶ αἵθουσαι, τὸ ἀμφιστρόγγυλον, οἱ λουτῆρες δι' ὀρθοπλακώσεων κεκοσμημένοι· διεσώθησαν ἐκ τούτων πάντων μόλις μαρμαρίνά τινα ἀρχιτεκτονικὰ κοσμήματα, δεῖγμα πλουσίας καλλιτεχνικῆς οἰκοδομῆς· τὰ δὲ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Ὑγιείας, ἅπερ περικοσμοῦσι νῦν τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἐξελέγχουσι τὴν ἀβελτηρίαν ἐκείνων, οἵτινες κατέστρεψαν αὐτὸ ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δῆθεν ἦτο ἔργον ἀσήμαντον μεσαιωνικῆς ἐποχῆς (!). Καὶ ἡ μὲν βανδαλικὴ πράξις τοιαύτη ἢ δὲ εὐθύνη ἐπερρίπτετο δυστυχῶς, ὡς συνήθως γίνεται, ἐφ' ὃν οὐκ ὤφειλεν.

Ἄλλ' ὅπωςδήποτε, ἐδικαιολογήθησαν ἐν μέρει οἱ τότε διευθύνοντες τὰ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάρου, ὑποσχεθέντες ὅτι τὸ νέον οἰκοδόμημα θέλει ἀνεγερθῆ παρὰ τὸ βλανεῖον ἐκτὸς τῶν ἐρειπίων αὐτοῦ. Δυστυχῶς ὅμως μετὰ τὴν θεμελίωσιν ἢ ὑπόσχεσις δὲν ἐτηρήθη ἀκριβῶς²⁾. Ἦδη ὅμως διὰ τῆς νέας τροποποιήσεως ἢ μεσημβρινὴ πλευρὰ τοῦ μεγάρου, ἢ ὀρίζουσα τὸ πρὸς τὸ βλανεῖον ὄριον, ἅπασα κατεδαφίζεται καὶ πρὸς τὰ πρόσω ἐπεκ-

1) Ὅρα Πρακτ. τῆς ἐν Ἀθῆν. Ἀρχ. Ἑταιρ. 1872—3 ἐν ἀρχῇ.

2) Πρακτ. Ἀρχ. Ἑταιρ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1872—1873.

τείνεται ὥστε κατ' ἀνάγκην θέλει ἐπενέγκει τὴν τελείαν τοῦ βαλανείου καταστροφὴν, πρὶν ἢ φανερωθῇ πᾶν τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ μνημείου τούτου.

Ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλα ταῦτα θέλει ἄρα γε ἐκτελέσει τὸ οὕτω μεταρρυθμισθὲν σχέδιον τοῦ μεγάρου τὰ τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ; Εἵπομεν ἀνωτέρω τοὺς λόγους, δι' οὓς νομίζομεν ὅτι διὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον ἢ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς ὃν οἰκοδομεῖται σκοπὸν ἔσται ἀναρμόδιος. Τί λοιπὸν δεόν γενέσθαι; Γνωματεύομεν τὸ οἰκοδόμημα τῶν Ὀλυμπίων νὰ ἀποπερατωθῇ ὡς ἐθεμελιώθη καὶ εὐρίσκεται ἀντὶ μικρᾶς δαπάνης, καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς παράρτημα ἀναγκαιότατον τῶν μελλουσῶν ἐκθέσεων τῶν Ὀλυμπίων εἴτε ὡς βιομηχανικὸν καὶ γεωργικὸν εἴτε ὡς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ἐν ᾧ νὰ τοποθετηθῶσι πρὸς σπουδὴν καὶ μελέτην τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἀρχαιοφίλων πάντα τὰ ἔκτυπα τῶν ἐν ταῖς ἀρχαιολογικαῖς συλλογαῖς τῆς Εὐρώπης σωζομένων ἔργων τῆς γλυπτικῆς τῶν Ἑλλήνων τέχνης, ἅτινα μεγάλην ἐπὶ τῆς προόδου τῆς γλυπτικῆς τέχνης ἐπιβρόχον ἔξουσι, σπουδαζόμενα ὑπὸ τὸν αἶθριον καὶ διαυγῆ οὐρανὸν, ὑφ' ὃν καὶ παρήχθησαν. Τὸ δὲ καταχωσθὲν βαλανεῖον, τὸ ὡς φορτίον φέρον τὰς ἀράς τῶν ἀρχαιοφίλων, νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς φῶς, τακτοποιούμενον καὶ διακοσμούμενον πρεπόντως διὰ δενδροφυτείας, ὡς τὰ ἐν Παρισίοις ἐρείπια τοῦ βαλανείου τοῦ Ἰουλιανοῦ· καὶ ὁ χῶρος οὗτος λάβῃ πάλιν τὸν ὑπὸ τῆς φιλοκάλου βασιλείσσης Ἀμαλίας ἀρχικὸν αὐτοῦ προορισμὸν, ὅπως χρησιμεύσῃ καὶ ὡς κῆπος τοῦ λαοῦ.

Περὶ δὲ τοῦ κυρίως Ζαππείου, ἤτοι τοῦ οἰκοδομήματος τῶν νέων Ὀλυμπίων, λέγομεν ὅτι ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ ἀνιδρυθῇ, ἀλλ' ἐν χώρῳ εὐρυχωροτάτῳ, ἀρμοδίῳ κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλτεως τῶν ἀρχαίων Ὀλυμπίων, περιόπτῳ, γραφικῷ καὶ εὐκοινωνήτῳ. Διότι οὕτως ἐκπληροῦται δεόντως ἡ πρώτη καὶ μεγαλοφυῆς ἰδέα τοῦ μεγαλόφρονος Ε. Ζάππα, ὅστις, τὴν τῶν νέων Ὀλυμπίων σύστασιν συλλαβὼν, ἐθεώρει ταύτην ὡς συμπλήρωμα τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τοῦ ἀθανάτου Ῥήγα τοῦ Φεραίου. Ἀίδιον ὄντως τὸ κλέος τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἠθέλησεν ἵνα οἱ νέοι ἀγῶνες, ἀντικαταστήσαντες τοὺς παλαιούς, γείνωσιν ἀφορμὴ, ὡς

τὸ πάλαι, οὐχὶ ἀπλῆς θεωρίας καὶ βραβεύσεως τῶν ἑλληνικῶν μικρῶν προϊόντων, ἀλλὰ πολλῶ τούτων ὑψηλοτέρου σκοποῦ, ἤτοι τοῦ συγχρωτισμοῦ οὐ μόνον τῶν ἐκατασταχοῦ διεσπαρμένων Ἑλλήνων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνεργομένων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ὁμοδόξων καὶ ὁμοιοπαθῶν λαῶν. Καὶ οὕτως οἱ νέοι ἀγῶνες διαδίδοντες εἰς τοὺς συνεργομένους τὸ πνεῦμα τῆς εἰρηνικῆς ἐργασίας, ἐπαξίως βραβευομένης, προπαρασκευάσωσι τοὺς λαοὺς τούτους πρὸς τὸν μέγαν σκοπὸν τῆς εὐδαίμονος ἐλευθερίας διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐνότητος, ὥστε καὶ πάλιν δι' αὐτῶν νὰ εἰσαχθῇ βαθμηδὸν καὶ ἀνεπαισθήτως ἡ σύμπνοια καὶ ὁμόνοια μεταξὺ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανικῶν λαῶν, ὡς τὸ πάλαι ὑπῆρχεν ἡ ἐκκεχειρία, ἤτοι ἡ κατάπαυσις τῶν ἐχθροπραξιῶν μεταξὺ τῶν προσερχομένων, θεσπισθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεγαλοφυοῦς Ἰφίτου, τοῦ κανονίσαντος τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Ἀλλ' ἡ μεγαλουργὸς αὕτη ἰδέα τῆς ἀναβιώσεως τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ἀποκύημα τῆς μεγάλης τῶν ἀνδρῶν τοῦ 1821 γενεᾶς, μετοχτευθεῖσα δυστυχῶς εἰς ῥαχιτικὴν γενεάν, ἐπήνεγκεν ἀνάλογον ἐπικαρπίαν, περιορισθεῖσαν εἰς ἀνίδρυσιν ἀπλοῦ οἰκοδομήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κεκοσμημένου, δυσαναλόγου ὅμως πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ ἀμφιβόλου χρήσεως¹⁾.

1) Ὅ,τι συνέβη εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ζαππειῶν Ὀλυμπίων, τὸ αὐτὸ καὶ χεῖρον συνέβη καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ Ἡρώου, ἤτοι τοῦ ναοῦ τῆς δόξης τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Τὸ σχέδιον ἐκεῖνο, συνταχθὲν κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυβερνήτου ἐν ἔτει 1829 ὑπὸ ἀρχιτέκτονος Ἑλλήνος, καθυπεβλήθη μετὰ ταῦτα ἐπισήμως κατὰ τὸ 1836 ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος Ι. Κωλέττου εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐκεῖ Ἰνστιτούτου, ὅπερ ἐνέκρινε αὐτὸ μετ' ἐπαίνων καὶ ηὐχθήθη τὴν ταχεῖαν πραγματοποίησίν του· τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ ἄλλαι τῆς Εὐρώπης Ἀκαδημίαι. (Ἴδὲ τὴν «Ἀπάντησιν εἰς τὴν τοῦ Κλεάνθους ἐκθεσιν περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀνεγερθησομένου καταστήματος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἐταιρίας» ἐν τέλει τοῦ ἐν Ῥώμῃ «Tiberino» τὸ φύλλον τῆς 20 αὐγούστου 1836· τοῦ ἐν Λονδίῳ «The Carlton Chronicle» τὴν σελ. 291 τοῦ 1836, καὶ τοῦ «The Atlas» τὴν σελ. 727 τοῦ 1836· τῆς ἐν Αὐγούστη «Allgemeine Zeitung» N° 599—600· τοῦ ἐν Ἀθήναις «Διῶνος» ἀριθ. 11 τῆς 30 ὀκτωβρίου 1838). Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, περιελθούσης

Τίς δ' ἄρα οὗτος ὁ πρὸς νέαν Ἑλτιν ἀρμόδιος τόπος εἰς σύστασιν τῶν Ζαππειῶν Ὀλυμπίων; Βεβαίως ἡ ἀνεύρεσις αὐτοῦ πρὸς μὴ τυφλοὺς οὐ χρήζει χρησιμοδοτήματος τῆς δελφικῆς Πυθίας· διότι τοῖς πᾶσιν εἶναι γνωστὴ ἡ περίβλεπτος καὶ γραφικὴ φαληρικὴ πεδιάς, ἡ μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν κειμένη, οὕσα σχεδὸν παρεμφερῆς τῇ τῆς Ἀλτεως τῶν Ὀλυμπίων τοποθεσίᾳ. Καὶ ὄντως πρὸς μὲν ἀνατολὰς ὀρίζεται αὕτη ὑπὸ τεσσάρων ιστορικῶν λόφων, τῆς Πνυκὸς, τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Μουσείου καὶ τῶν Νυμφῶν, καὶ τῆς ὑπερκειμένης Ἀκροπόλεως· ἥτις, ὑψομένη 154 μέτρα ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, περιλαμβάνει τὸ ἀριστούργημα τῆς ἐλληνικῆς καλλιτεχνίας, τὸν ἀμίμητον Παρθενῶνα, ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἥλιον φωτιζόμενον ἐπὶ 2340 ἔτη περιήρου μέχρι σήμερον. Παρὰ τῇ Ἀκροπόλει ἐξαίρεται, οἶονεὶ σωματοφύλαξ αὐτῆς, ὁ γραφικώτατος Λυκαβηττὸς, ὅστις τὸ λευκὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς φέρων ναΐδιον τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πολιούχου τῆς νέας πόλεως, ἀναμένει τὴν πρέπουσαν αὐτοῦ ἀνακαινίσιν συμφώνως πρὸς τὰ λαμπρὰ ὑπὸ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ μέγαρα. Πρὸς βορρᾶν δὲ ὀρίζεται ἡ φαληρικὴ πεδιάς ὑπὸ τοῦ ἐλαιῶνος, ὅστις ἀνυφοῦται καὶ ἐκτείνεται κλιμακῶδον πρὸς τὸν μέγαν Πάρνηθα.

Πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῶν ὑψιτενῶν καμίνων τῶν ἐν Πειραιεῖ ἐργοστασίων, συμπλεκόμενων ἐν τῷ ὕψει μετὰ τῶν ἰστών τῶν ἐν τῷ λιμένι πλοίων εἰς σύμβολον τῆς διὰ τοῦ Ἑρμοῦ συμφιλίω-

τῆς κυβερνήσεως εἰς χεῖρας τῆς νέας γενεᾶς, τὸ μὲν σχέδιον τοῦ ἐλληνικοῦ τούτου Ἡρώου ἄγνωστον διετέλεσε καὶ ἀφανῶς συνετάφη μετὰ τῶν ἀγωνιστῶν ὑπὲρ ὧν συνετάχθη· ἀντ' αὐτοῦ δὲ ἔτη τινὰ μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν ἐντολῇ τῆς κατὰ τὸ 1870 κυβερνήσεως ἐγένετο ἐπιπόλαιόν τι γύμνασμα παρ' ἄλλοδαποῦ τεχνίτου σχεδιασθὲν, ὅπερ, καίτοι ἄμοιρον πάσης ιστορικῆς ἀληθείας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἀξίας, ἐνεκρίθη ὅμως διὰ τοῦ ἀπὸ 25 Μαρτίου 1870 Β. Δ. νὰ ἰδρυθῇ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Ὀμονοίας πρὸς ἐξωραϊσμὸν αὐτῆς καὶ δι' ἐξίλασμον τῶν παραμεληθέντων ἠρώων τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, εἰς οὗς προσεφέρετο τοῦτο ὡς αἰσώπειος ἐκ α τ ὁ μ β η. (Ἰδὲ τοῦ «Αἰῶνος» ἀριθ. 11 τῆς 30 ὀκτωβρίου 1838 καὶ 2547—2548 τῆς 26 μαρτίου 1870· τῆς «Ἀθηνᾶς» ἀριθ. 2386 τῆς 13 μαρτίου 1856· τοῦ «Μέλλοντος» ἀριθ. 638 τῆς 31 μαρτίου 1870· τῆς «La Grèce» N° 17 τῆς 8 avril 1870).

σεως τοῦ Ποσειδῶνος μετὰ τῆς Ἑργάνης Ἀθηνᾶς. Πρὸς μεσημβρίαν ὀρίζεται ὑπὸ τῆς εὐρείας καὶ χαριεστάτης φαληρικῆς παραλίας, ἐξωραϊζομένης ὁσημέραι διὰ νέων καὶ τερπνῶν οἰκοδομῶν, καὶ ζωογονουμένης ὑπὸ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις διηνεκῶς μεταφέρει τοὺς φοιτῶντας ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν θαλασσίων λουτρῶν, τῆς θαλασσίου αὔρας καὶ τῶν θεατρικῶν παραστάσεων.

Ἐχει πρὸς τούτοις ὁ χῶρος καὶ ἄλλα σημειώσεως ἀξία πλεονεκτήματα· ἥτοι θὰ ἀντιτάσῃ τὰ περιφανῆ μέγαρα τῶν Ὀλυμπίων εἰς τὴν θέαν τῶν ναυλοχούντων καὶ παραπλεόντων πλοίων, καὶ θὰ καθιστᾷ προφανῆ τὴν εὐημερίαν καὶ πρόοδον τῆς χώρας καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ ἰδρυτοῦ. Πλὴν τούτων ἐν αὐτῷ τῷ χῶρῳ θὰ ἦναι δυνατὴ ἡ σύστασις μεγάλου ἵπποδρομίου, ἀπαραιτήτου, ὡς τὸ πάλαι, εἰς μόρφωσιν καὶ ἀνατροφὴν ἀνδρικὴν τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας¹⁾, καὶ θεάτρου ἐλληνικοῦ κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀρχαίων. Ἐπίσης ὁ χῶρος οὗτος εἶναι κατάλληλος πρὸς σύστασιν διαφόρων ἄλλων σωματικῶν ἀγῶνων, οἷον ἀγωνιστηρίου δισκοβολῆς, σφαιριστηρίων κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀρχαίου βίου, ἐν χρήσει ἔτι ὄντων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον εἰσαγόμενον ἤδη καὶ παρ' ἡμῖν· ὡς καὶ ἀνάλογον χῶρον διὰ τε τὸ ἐθνικὸν πῆδημα, ὡς καὶ ἀγωνιστήριον σκοποβολῆς. Οἱ σωματικοὶ οὗτοι ἀγῶνες, τελούμενοι συμφώνως πρὸς τὸν σήμερον βίον, θέλουσι συντελέσει σπουδαίως εἰς ἀνάπτυξιν καὶ εὐρωστίαν τῆς ἀγωνιζομένης νεολαίας. Τὸ δὲ μέγαρον τῶν Ὀλυμπίων δεόν νὰ ἰδρυθῇ ἐπὶ περιφανεστάτης θέσεως ἔχον σχῆμα πολύποδος, τὸ μὲν σῶμα ἔχοντος μόνιμον καὶ μαρμαρόκτιστον, καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀγωνοθέτου Ε. Ζάππα, τοῦ συλλαβόντος τὴν μεγαλουργὸν ταύτην ἰδέαν, τοὺς δὲ πλοκάμους ἢ βραχίονας σιδηροκτίστους, ἵνα κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὴν ἐλπίζομένην πρόοδον λαμβάνωσι τὰς δεούσας διαστάσεις.

1) Ὁ μέγας Ναπολέων μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἵνα ἀπομακρύνῃ τὴν νεολαίαν τῶν Μεδιολάνων ἀπὸ τῆς τρυφηλότητος, συνέστα τὴν ἵππασίαν καὶ ἵπποδρομίαν.

Ἄλλ' ἡ ἐκλογή τῶν διαφόρων τούτων τοποθεσιῶν ἐν τῷ φα-
ληρικῷ πεδίῳ ἀνάγκη πᾶσα νὰ γείνη οὐχὶ ἐπιπολαίως, ὡς συνή-
θως δι' ἐπιτροπῶν, αἵτινες παρ' ἡμῖν μᾶλλον βλάβης ἢ ὠφε-
λείας εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα ἐξ ἀγνοίας παραίτιοι γίνονται,
ἀλλὰ διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Θ. Χάνσεν, ὅστις, ἔχων
ἤδη τὴν ἐντολὴν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν κακῶς γενομένων ἐν τῷ
ἡμικτίστῳ μεγάρῳ τῆς Ζαπτείου ἐκθέσεως, κέκτηται καὶ τὴν
προσήμεσαν εὐνοίαν τοῦ εὐεργέτου Κωνστ. Ζάππα.

Ταῦτα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος νυκτερινῇ καὶ παρὰ τῆ ἐστία ἔγραψα
περὶ τῶν ἐξ ἀμαθείας ἐν ταῖς δημοσίαις οἰκοδομαῖς γινομένων,
ἀναλογιζόμενος τὴν ἐκ τούτων εἰς τὸ ἔθνος προσγινομένην ὑλικὴν
καὶ ἠθικὴν βλάβην. Ἐν αὐταῖς περιλαμβάνεται οὐ μόνον τὸ Ζάπ-
πειον, τὸ βουλευτήριον, τὸ μουσεῖον καὶ αὐτὸ τὸ πανεπιστήμιον
διὰ τὰς ὕστερον ἐπενεχθείσας εἰς αὐτὸ ἀκόσμους διακοσμήσεις,
ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πολυτεχνεῖον, ὅπερ, ἀγνὸν τρηθὲν μέχρι τοῦ-
δε καὶ ὡς δεῖγμα νέας ἑλληνικῆς τέχνης θεωρούμενον, μεταμορ-
φοῦται ἤδη κακῇ μοίρᾳ κακοτέχνως καὶ ἀπειροκάλως διὰ τῆς
τῶν νέων ἐφόρων ἀγνοίας καὶ ἀκηδείας ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ φι-
λοτέχνου καὶ φιλοκάλου λογιζομένου κοινοῦ τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 20 Δεκεμβρίου 1879.

ΛΥΣΑΝΔΡΟΣ ΚΑΥΤΑΝΖΟΓΛΟΥΣ.

Τοῦ Ἀρμούρη ᾄσμα δημοτικὸν τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς,
ἐκδοθὲν, ῥωσιστὶ μεταφρασθὲν καὶ διερμηνευθὲν
παρὰ Γαβριὴλ Δεστούρη. Ἐν Πετροπόλει 1877,
[8ον, σελ. XXII καὶ 22].

Ἐπειδὴ τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο ἑλληνικὸν ἔπος, ἐκτυπωθὲν μετὰ
προλεγομένων σημειώσεων καὶ μεταφράσεως ῥωσικῆς ἐν Πετρο-
πόλει τὸ 1877, ἀπεστάλη πρὸ μικροῦ εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ πε-
ριοδικοῦ τούτου, εἶναι δὲ παρ' ἡμῖν οὐχὶ πολὺ γνωστὸν, κρίνομεν
ἄξιον ἀνατυπώσεως ἐν τῷ Ἀθηναίῳ μετὰ τῶν ἐπομένων περὶ αὐ-
τοῦ παρατηρήσεων, ἃς ἐκ τῶν προλεγομένων τοῦ ἐκδότου συνέ-
ταξε σεβαστὸς φίλος εἰδήμων τῆς ῥωσικῆς γλώσσης, ἵνα προ-
καλέσωμεν τὴν ἐπ' αὐτοῦ μελέτην τῶν εἰς τὴν νεωτέραν ἡμῶν
γλώσσαν καὶ φιλολογίαν ἀσχολουμένων.

Σήμερον ἄλλος οὐρανός, σήμερον ἄλλη ἡμέρα,
σήμερον τὰ ἀρχοντόπουλα θέλουν καβαλλικεύσει·
μόνον τοῦ κύρ Ἀρμούρη ὁ υἱὸς οὐδὲν καβαλλικεύσει·
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·
5 «μάνα, νὰ πιχαρῆς τ' ἀδέλφια μου
νὰ ἰδῆς καὶ τὸν πατέρα μου, μάνα ἃς καβαλλικεύσω».
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα τοῦ Ἀρμούρη συντυχαίνει·
«ἐσὺ μικρὸς καὶ ἀνέλικον, καβάλλα δὲν σὲ πρέπει,
ἀμμη ἂν θέλῃς, υἱὲ καλέ, διὰ νὰ καβαλλικεύσης,
10 ἀπάνω κρέμεται τὸ κοντάριν τοῦ πατρός σου,
τὸ ἄρπαξεν ὁ κύρης σου ἐκ τὴν Βαβυλωνίαν,
ἀπάνω κάτω ὀλόχρυσον διὰ λίθου μαργαριτάρι· (?)
καὶ ἂν τὸ λυγίσης μίαν φορὰν, καὶ ἂν τὸ λυγίσης δύο,
ἂν τὸ λυγίσης τρεῖς φοραῖς, τότε νὰ καβαλλικεύσης».
15 καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν τὸ μικρὸν Ἀρμουροπούλιν
κλαίοντας ἀναιθαίνει τὴν σκάλαν, γελῶντας καταθαίνει·
πρὸ τοῦ τὸ πιάση ἐπιάνετον, πρὸ τοῦ τὸ σείση ἐσειέτον,

εἰς τὸν βραχίονά του τό 'δεσεν, ἐσείστη, ἐλυγίστη.
καὶ τότε πάλιν τὸ παιδίον εἰς τὴν μάναν του ὑπαγαίνει·
20 «θέλεις, θέλεις, μάνα μου, ὀμπρός σου νὰ τὸ τσακίσω»;
καὶ τότε πάλιν ἡ μάνα του τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
ἄμετε ἰδέτε οἱ ἄρχοντες καὶ στρώσετε τὸν μαῦρον·
· . . . στρώσετε τὸν μαῦρον τοῦ πατρός του,
ὁποῦ ἔχει χρόνους δώδεκα, νερόν οὐδὲν ἐπίε,
25 ὁποῦ ἔχει χρόνους δώδεκα, οὐδὲν καβαλλικεύθη,
καὶ τρώγει τὸ καρφοπέταλον, στέκει παλουκουμένον!»
ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ στρώνουν τοὺς τὸν μαῦρον·
ἔδωκεν εἰς τοὺς βραχίονές του καὶ εὐρέθη καβαλλάρης.
ὥστε νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχετε ὑγείαν, ἐδιέβη τριάντα μίλια,
30 ὥστε νὰ τὸν ἐπιλογηθοῦν, ἐδιέβη ἐξήντα πέντε.
ἐκεῖ ἐδιέ καὶ ἀναιβοκατέβαινε ἀντίπερα τὸν Ἀφράτην,
ἀνέβη καὶ ἐκατέβη τον, καὶ πόρον οὐδὲν εὐρίσκει·
Σαρακηνός ἐστέκετον, στέκει, ἀναγελαῖ τον·
«Σαρακηνοὶ ἔχουσιν φαρία ὁποῦ διώχνουν τοὺς ἀέρες·
35 τὴν φάσαν καὶ τὴν πέρδικα ἀπὸ πτεροῦ τὴν πέρνουν,
καὶ τὸν λαγὸν εἰς τὸ ἀνήφορον ἀπὸ δρομοῦ τὸν σώνουν.
κρατοῦν καὶ κολακεύουν τα. . . .
καὶ πάλαι δὲ ὅταν τοὺς φανῆ τρέχουσιν πιάνουσίν τα·
καὶ τὸν Ἀφράτην ποταμὸν οὐκ ἤμποροῦν περᾶσαι·
40 καὶ ἐσὺ μὲ τὸ παρίππιν σου θέλεις νὰ τὸν περᾶσης»!
τὸ νὰ τ' ἀκούσῃ ὁ νεώτερος πολλὴν μανίαν ἐπῆρεν·
κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του διὰ νὰ περᾶσῃ πέρα.
ἦτογ ὁ Ἀφράτης δυνατός, ἦτον καὶ βουρκωμένος,
εἶχεν καὶ κύματα βαρέα, ἦτον καὶ ἀποχυμένος.
45 καὶ κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του καὶ ὑπάγει,
στριγγίαν φωνὴν καὶ ἀνέσυρεν, ὅσην καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«εὐχαριστῶ σε, Θεέ καλὲ, καὶ μυριοευχαριστῶ σε·
ἐσύ με ἐδῶκες τὴν ἀνδρείαν, καὶ . . . μὲ τὴν παίρνει τώρα».

ἀγγελικὴ φωνὴ τοῦ ἦλθεν ἐξ οὐρανοῦ ἀπάνω·
50 «μπῆξε τὸ κοντάρι σου εἰς τὴν φοινικέαν τὴν ρίζαν,
καὶ μπῆξε καὶ τὰ ρούχα σου ὀμπρός εἰς τὸ μπρόστοβοῦρκιν,
κέντεσε καὶ τὸν μαῦρον σου καὶ νὰ περᾶσης πέρα».
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του καὶ πέρασέ τον πέρα.
οὐχὶ ν' ἀφήσῃ κἂν τὰ ρούχα του ὁ νέος νὰ στεγνώσουν,
55 ἀμμή εὐθὺς ἐγλήγορα πτερνιστηρέαν κρούει
· . . . τὸν μαῦρον του εἰς τὸν Σαρακηνὸν ὑπάγει.
καὶ σφόνδυλον τὸν ἔδωσε καὶ ἐξεσαγώνιασέ τον·
«Εἰπέ, μωρὲ Σαρακηνέ, ποῦ ἔναι τὰ φουσατά»;
καὶ τότε Θεέ μου . . . ἔχουν οἱ ἀνδρειωμένοι.
60 πρῶτα νὰ κροῦν ταῖς σφονδυλεαῖς καὶ τότε νὰ βῶτοσιν;
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάνα,
ἐψὲς ἐξεδιαλέχθημεν κἂν ἑκατὸν χιλιάδες,
ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι, [ταῖ
ἔναι καὶ τέτοιοι ἄνδρες δυνατοὶ ὅτι οὐδὲ χιλίους φοβοῦν-
65 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντήσουν»·
κρούει πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του, ἄνω εἰς βουνὸν ἀνέβη,
φουσατόν ἴδεν καὶ γνώμιασεν, ἀρίφνησιν οὐκ ἔχει.
καὶ τότε πάλαι τὸ παιδίον ἀνανογᾶται, λέγει· [λουν;
«Ἄν τοὺς πηδήσω ἀρμάτωτους (?), πάντα καυχᾶσθαι θέ-
70 ὅτι ἀρμάτωτους (?) τοὺς ἡῦρα καὶ ἐπήρα τους τὴν πρόβαν»·
στριγγίαν φωνὴν ἐλάλησεν, ὅσην καὶ ἂν ἐδυνέτον·
«Σαρακηνοὶ, ἀρματώνεσθε, σκυλιὰ μαγαρισμένα,
λουρικωθῆτε γλήγορα
εἰς ἀπισθίαν μὴ τόχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
75 ὁ Ἀρμουρόπουλος, τοῦ Ἀρμούρη ὁ υἱός, ὁ ἀρεύστης (?),
[ὁ ἀνδρειωμένος.
μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάνα,
ὅσ' ἄστροι εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,
οὕτως τοὺς

ἔστρωσαν καὶ ἐχαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλλικεύουν.
 80 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι
 ὠρατὸν σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπὸ ἀργυρὸν φηκάριν·
 εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν του τὸ δέχθη·
 κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·
 «ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβὸ ἂν σᾶς ἀλησμονήσω».
 85 καὶ συγκροτάει πόλεμον καλὰ, ἀνδρειωμένα·
 τὰς ἄκρας, ἄκρας ἔκοπε, ἡ μέση ἔδαπανᾶτον·
 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
 ὅλην τὴν ἡμέραν τοὺς ἔκοπτε τὴν ἄνω ποταμίαν,
 καὶ ὅλην τὴν νύκτα τοὺς ἔκοπτεν τὴν κάτω ποταμίαν.
 90 ἔθεσεν καὶ ἀπόθεσέν τους, κανένα δὲν ἀφῆκε.
 ἀπέζωψε ὁ νεώτερος διὰ νὰ τὸν βαρήσῃ ὁ ἀέρας,
 καὶ ἓνας σκυλὶν Σαρακηνός, σκυλὶν μαγαρισμένον,
 ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλε καὶ ἐπήρε του τὸν μαῦρον,
 . . . ἐπήρε τὸ ραβδὶν του·
 95 μὰ τὸν κύρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκεῖαν του μάνα,
 σαράντα μίλια τὸν ἐδίωχνε πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,
 ἐκεῖ τὸν ἐκατέφθασε εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν·
 καὶ ἐβγάνει τὸ σπαθίτζι του καὶ παίρνει του τὸ χέριν·
 «ἄμε καὶ ἐσὺ, Σαρακηνέ, νὰ πῆς καὶ σὺ μαντάτο».
 100 ὁ κύρης ἔξω κάθητο εἰς τῆς φυλακῆς τὴν πόρταν·
 τὸν μαῦρον του ἀνεγνώρισεν καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ του.
 τὸν καβαλλάρην οὐδὲν θεωρεῖ καὶ πᾶ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ του·
 βαρέα βαρέα ἀναστέναξεν καὶ ἐσείστη ὁ πύργος ὅλος.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τοὺς ἄρχοντες ἐλάλει·
 105 «ἄμετ' ἰδέτε οἱ ἄρχοντες, τί ἔχει καὶ ἀναστενάζει;
 ἂν ἔν τὸ γιώμα του κακὸν, νὰ φάγη ἐκ τὸ δικό μου,
 εἴτ' ἔνε τὸ οἰνάριν του κακὸν, νὰ πῆ ἐκ τὸ ἐδικόν μου,
 εἴτε βρωμᾶ ἡ φυλακῆ, νὰ τὴν μοσχοκαπνίσουν,
 εἴτε εἶναι βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν».

110 καὶ τότε πάλαι ὁ Ἀρμούρης τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·
 «οὐδὲν τὸ γιώμα μου κακὸν, νὰ φάγω ἐκ τὸ ἐδικόν του,
 οὐδὲ τὸ οἰνάριν μου κακὸν, νὰ πῆ ἐκ τὸ δικόν του,
 οὐδὲν εἶν βαρέα τὰ σίδερα, νὰ τὰ λαφροκοπήσουν·
 τὸν μαῦρον ἀνεγνώρισα καὶ τὸ ραβδὶν τοῦ υἱοῦ μου,
 115 τὸν καβαλλάρην οὐδὲν θεωρῶ καὶ εἶπα νὰ ἐβγῆ ἡ ψυχὴ μου».
 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἀρμούρην ἐλάλει·
 «ἀκαρτέρεσε, Ἀρμούρη μου, ἀκαρτέρεσε ὀλίγον,
 νὰ δώσουν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῆ ἡ Βαβυλωνία καὶ ὅλη ἡ Καππαδοκία,
 120 καὶ ὅπου καὶ ἂν ἔνι ὁ υἱόκας σου
 πιστάγκωνα καὶ ἐξάγκωνα ὀμπρός σου νὰ τὸν φέρουν.
 ἀνέμενε, ὁ Ἀρμούρης μου, ἀνέμενε ἄλλον ὀλίγον».
 καὶ ἔδωσαν τὰ ὄργανα βαρέα, τὰ βούκινα μεγάλα,
 νὰ μαζωχθῆ ἡ Βαβυλωνία καὶ ἡ Καππαδοκία.
 125 τινὰς οὐκ ἠμαζόνετον, μόνον καὶ ὁ κουτζοχέρης.
 καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τοῦ κουτζοχέρην ἐλάλει·
 «εἰπές μωρὲ
 Σαρακηνός τὸν ἀμηρᾶν ἐλάλει·
 «ἀνάμενε, ὁ αὐθέντης μου, ἀνάμενε ἄλλον ὀλίγον,
 130 νὰ φέρουν φῶς εἰς τὰ ὀμμάτια μου καὶ τῆς ψυχῆς μου ἀέρα·
 νὰ μαχθῆ τὸ αἷμα μου τὸ δειλὸν εἰς τὸ καλὸν μου χέριν.
 καὶ τότε νὰ ἀφηγηθῶ τὸ ποῦ ἔναι τὰ φουσάτα.
 μὰ τὴν ἀλήθειαν, ἄρχοντες, ἄστοχα σᾶς τὸ λέγω·
 ὄψες ἐξεδιαλέχθημεν κἂν διακοσίαις χιλιάδες·
 135 ὅλοι καλοὶ καὶ ἐκλεκτοὶ πρασινοσκουταράτοι,
 ἦσαν καὶ τέτοιοι ἀπὸ ἐκείνους, χιλίους οὐδὲν ἐφοβοῦνταν,
 οὐδὲ χιλίους, οὐδὲ μυρίους, οὐδὲ ὅσοι τοὺς ἀπαντοῦσαν.
 μικρὸν παιδὶν ἐφάνηκεν ἀπάνου εἰς ἄγριον ὄρος·
 στριγγίαν φωνίτζαν ἔσυρεν ὄσην καὶ ἂν ἐδυνέτον·
 140 «Σαρακηνοὶ ἄρματώνεσθε, σκυλία λουρικωθῆτε,

εἰς ἀπιστίαν μὴ τὸ ἔχετε ὅτι ἀπέρασεν ὁ Ἀρμούρης,
 ὁ Ἀρμουρόπουλος, τοῦ Ἀρμούρη ὁ υἱός, ὁ ἀρέστης ὁ
 [ἀνδρειωμένος.

μὰ τὸν κῦρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάναν,
 ὅσα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ φύλλα εἰς τὰ δένδρι,

145 οὕτως

ἔστρωσαν καὶ χαλίνωσαν, πηδοῦν, καβαλλικεύουν.

καὶ τότε πάλαι τὸ παιδὶν καὶ τότε ὁ Ἀρμουροπούλης

. καὶ αὐτὸ καλὸ τ' ἀρίστι

ῥαῖον σπαθίτζιν ἔσυρε ἀπ' ἀργυρὸν φηκάριν,

150 εἰς τὸν οὐρανὸν τ' ἀπέταξεν, εἰς τὸ χέριν του τὸ ἐδέχθη.

κροῦ πτερνιστηρέαν τὸν μαῦρον του, ἐκεῖ κοντὰ ζυγώνει·

ἀπὸ τὸ γένος τοῦ διαβὸ ἂν σᾶς ἀλησμονήσω·

ταῖς ἄκραις, ἄκραις ἔκοπεν καὶ ἡ μέση ἔδαπανᾶτον.

μὰ τὸν κῦρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάναν,

155 ὅλημέρα μᾶς ἔκοπεν τὴν ἄνω ποταμίαν,

καὶ ὅλην νύκτα μᾶς ἔκοπεν τὴν κάτω ποταμίαν,

ἔθεσε καὶ ἀπόθεσέν μας, κανένα οὐδὲν ἀφήνει.

καὶ ἐπέζευσεν ὁ νεώτερος νὰ τὸν δώσῃ ὁ ἀέρας.

καὶ ἐγὼ ὡς καλὸς καὶ φρόνιμος ἐγκρύμματα τὸν βάνω,

160 ἐγκρύμματα τὸν ἔβαλα καὶ ἐπήρα του τὸν μαῦρον.

(μὰ) τὸν κῦρ ἥλιον τὸν γλυκὺν, μὰ τὴν γλυκείαν του μάναν,

σαράντα μίλια μὲ ἐδίωχεν πεζὸς μὲ τὰ γονάτια,

καὶ ἄλλα σαράντα τέσσαρα πεζὸς μὲ τὸ λουρίκιν,

ἔδω κοντὰ μὲ ἔφθασεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν.

165 καὶ σύρνει τὸ σπαθίτζιν του καὶ παίρνει μου τὸ χέριν·

ἄμε καὶ ἐσὺ, Σαρακηνέ, νὰ εἰπῆς καὶ ἐσὺ μαντάτον».

καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἀρμούρη ἐλάλει·

«καλὰ εἶναι αὐτὰ, ὁ Ἀρμούρης μου, τὰ κάμνει ὁ υἱός σου»;

καὶ τότε πάλιν ὁ Ἀρμούρης μου ῥαῖον χαρτίτζιν γράφει,

170 μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τ' ῥαῖον χελιδονάκι·

«εἰπέ τῆς σκύλας τὸν υἱὸν, τῆς ἀνομίας τὸ τέκνον·
 ὅπου εὔρη Σαρακηνὸν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,
 μὴ λάχῃ εἰς τὰς χεῖρας τους καὶ ἐλεημοσὺν οὐκ ἔχει»·
 καὶ τότε πάλιν τὸ παιδὶν ῥαῖον χαρτίτζιν γράφει,

175 μὲ τὸ πουλὶν τὸ ἔστειλεν τὸ ῥαῖον χελιδονάκιν·

«εἰπέτε τὸν αὐθέντη μου καὶ τὸν γλυκὺν μου κύρην,

ὅτι ἕως ἐβλέπω τὰ ὀσπίτια μου διπλομανταλωμένα,

ἕως οὗ βλέπω τὴν μάναν μου τὰ μαῦρα φορεσμένην

καὶ ἐβλέπω καὶ τὰ ἀδέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα,

180 ὅπου καὶ ἂν εὔρω Σαρακηνὸν, τὸ αἷμα του νὰ πίνω.

καὶ ἂν μὲ παραμανιώσουσιν εἰς τὴν Συρίαν νὰ πέσω,

τὰ στεμνορύμνια (?) τῆς Συρίας κεφάλια τὰ γεμίσω,

τὰ ξηροράκια (?) τῆς Συρίας αἷμα νὰ τὰ γεμίσω».

τὸ νὰ τὰ ἀκούσῃ ὁ ἀμηρᾶς, πολλὰ τὸν ἐφοβήθη.

185 καὶ τότε πάλαι ὁ ἀμηρᾶς τοὺς ἄρχοντας ἐλάλει·

ἄμετε ἄμετε οἱ ἄρχοντες, ἐβγάλετε τὸν Ἀρμούρην,

καὶ ἄμετε τον εἰς τὸν λουτρόν, διὰ νὰ λουστῇ ν' ἀλλάξῃ.

εἰς τὸ γιώμαν (μου) τὸν φέρετε, νὰ φάγῃ μετ' ἐμένα».

ἐδιέβησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ἐβγάνουν τὸν Ἀρμούρην,

190 ἐβγάνουν τον ἐκ τὰ σίδερα καὶ ἐκ τὰ βαρέα χερόψια,

εἰς τὸ λουτρόν τὸν ἐδιάβησαν καὶ λούστη καὶ ἀλλάσσει,

εἰς τὸν ἀμηρᾶν τὸν ἐδιάβησαν καὶ γεύθη μετ' ἐκεῖνον.

καὶ τότε πάλιν ὁ ἀμηρᾶς τὸν Ἀρμούρη ἐλάλει·

«ἄμε, ἄμε ὁ Ἀρμούρης μου, ἄμε εἰς τὰ γονικά σου,

195 καὶ παίδευε καὶ τὸ παιδὶν, γαμπρὸν τὸν θέλω πάρει,

οὐδὲ εἰς τὴν ἀνεψίαν μου, οὐδὲ εἰς τὴν ἐξαδέλφην,

μόνον εἰς τὴν θυγατέρα μου, τὴν ἔχω φῶς καὶ μάτια·

καὶ παίδευέ το τὸ παιδὶν

ὅπου καὶ ἂν εὔρη Σαρακηνὸν, νὰ τὸν ἐλεημονᾶται,

200 καὶ ἂν λάχῃ κέρδος τίποτες, ἀντάμα νὰ τὸ μοιράζουν.

. καὶ νὰ νε ἀγαπημένοι.

Τὸ χειρόγραφον εὐρίσκεται ἐν τῇ δημοσίᾳ αὐτοκρατορικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Πετροπόλεως, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς συλλογῆς τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Ἡ δὲ συλλογὴ αὕτη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης φέρει ἀριθμὸν CCII.

Ἐγράφη δὲ κατὰ τὸν ἐκδότην οὐχὶ πρωϊαίτερον τοῦ 1365· διότι τὰ 9 χειρόγραφα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν συλλογὴν, εἶναι γεγραμμένα ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρός· ἐν δὲ τούτων, ἐπιγραφόμενον αδιήγησις παιδόφραστος τῶν τετραπόδων ζώων», ἀναφέρει, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν ζώων ἕρις ἐγένετο τῷ 1365. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἀκριβῆ ὀρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς· διότι ἡ αὕτη συλλογὴ κατὰ τὸν ἐκδότην περιέχει χειρόγραφον ἀπερὶ τῆς ἀλώσεως καὶ τῆς αἰχμαλωσίας, ἢ γέγονεν ὑπὸ τῶν Περσῶν εἰς Ἀττικὴν Ἀθήνα», ὃ ἐστὶ περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τοῦ Ὁμάρ τῷ 1456· ὥστε δυνατὸν νὰ συνεγράφη καὶ μετὰ τὸ 1365.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἐν αὐτῷ ἔπους ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐκδότην ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων τοῦ Βυζαντίου μετὰ τῶν Καλιφῶν (Ζ'—ΙΑ ἑκατοντ.)· τοῦτο δὲ εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ περιεχομένου, ὅπερ ἔχει ὡς ἐξῆς.

Ὁ Ἀρμουρόπουλος, υἱὸς τοῦ Ἀρμούρη, εἶχε κύρην (πατέρα στ. 11), ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐκρατεῖτο δέσμιος ἐπὶ 12 ἔτη (στ. 25) ἐν Συρίᾳ (στ. 95), εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν (στ. 97, 164). Ὁ Ἀρμουρόπουλος, πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἀπελευθέρωσιν τοῦ πατρὸς του, λαμβάνει τὸ κοντάριν (στ. 10), ὅπερ ἄρπαξεν ὁ κύρης του ἐκ τῆν Βαβυλωνίαν (στ. 11), καὶ τὸν μαῦρον ἵππον του, τὸν καθβαλικεύει, καὶ ὥστε νὰ εἰπῇ «ἔχετε υγείαν» (στ. 29.), ἐδιέβη τριάντα μίλια, καὶ ὥστε νὰ τὸν ἀποχαιρετίσωσιν (ἐπιλογηθῶν στ. 30) ἐδιέβη 65, φθάνει τὸν ἀντίπεραν Ἀφράτην (στ. 31), περᾶ αὐτὸν, καὶ ἔπειτα συγκροτεῖ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, καὶ σφάζει 100 χιλιάδας (στ. 63) καὶ 200 (στ. 134), καὶ κανένα δὲν ἀφῆκεν (στ. 90). Ἀλλ' εἰς μόνος Σαρακηνὸς σωθεὶς κατώρθωσε δι' ἐνέδρας νὰ ἐπάρῃ τὸν μαῦρον καὶ τὸ ράβδιν τοῦ Ἀρμουροπούλου (στ. 94). Οὗτος

τος ὅμως τὸν καταδιώκει σαράντα μίλια πεζὸς μετὰ τὰ γονάτια (στ. 96.), καὶ ἄλλα 44 πεζὸς μετὰ τὸ λουρίκιν (στ. 163), τὸν καταφθάνει εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν, καὶ ἐβγάζει τὸ σπαθίτζιν του, καὶ παίρνει τοῦ τὸ χέριν (στ. 98), καὶ οὕτω τὸν κάμνει κουτσοχέρην. Ὁ κύρης, καθήμενος εἰς τὴν πόρταν τῆς φυλακῆς, βλέπει καὶ ἀναγνωρίζει τὸν μαῦρόν του καὶ τὴν ράβδον τοῦ υἱοῦ του· διὸ ἀναστενάζει, μὴ βλέπων καὶ τὸν υἱόν του. Ὁ Ἀμηρᾶς (Ἐμίρης, ὃ ἐστὶ ὁ Σαρακηνὸς ἄρχων), θέλων ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν τῶν ἀναστεναγμῶν, μανθάνει παρὰ τοῦ κουτσοχέρη τὴν γενομένην καταστροφὴν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τούτου ἕνεκα παραπονεῖται εἰς τὸν Ἀρμούρη (στ. 168) κατὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἀρμούρης ὠραῖον χαρτίτζιν γράφει, μετὰ τὸ πούλιν τὸ ἔστειλεν τ' ὠραῖον χελιδονάκι (στ. 170), καὶ παρακαλεῖ τὸν υἱόν του, ἵνα φεῖδηται (ἐλεημονᾶται, στ. 170) τῶν Σαρακηνῶν, ὅπως καὶ αὐτὸς, αἰχμάλωτος ὢν, τύχη παρ' αὐτῶν χάριτος. Ἀλλ' ὁ Ἀρμουρόπουλος ἀποκρίνεται, ὅτι (στ. 176—185), ἐνόσω βλέπει τὴν μάναν του καὶ τ' ἀδέλφια του τὰ μαῦρα φορεμένους, ὅπου καὶ ἂν εὔρη Σαρακηνόν, τὸ αἷμά του θὰ πίνῃ, καὶ θὰ πληρώσῃ τὴν Συρίαν αἵματος, φονεύων τοὺς Σαρακηνούς. Τοῦτο ἀκούσας ὁ Ἐμίρης, πολλὰ τὸ ἐφοβήθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τῆς αἰχμαλωσίας τὸν κύρην τοῦ Ἀρμουροπούλου Ἀρμούρη, καὶ μάλιστα τῷ προτείνει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα νὰ δώσῃ σύζυγον εἰς τὸν υἱόν του Ἀρμουρόπουλον.

Ἀλλ' εἶναι ἱστορικὴ ἢ πλαστὴ ἡ ὑπόθεσις;

Ὁ ἐκδότης παραδέχεται μὲν βάσιν ἱστορικὴν· φρονεῖ ὅμως, ὅτι ἐν τῷ δημοτικῷ τούτῳ ἄσματι ἐνυπάρχει ἀφήγησις γεγονότος μεταγενεστέρου, ὅπερ ἐνεδύθη ἐπικὴν μορφήν καὶ στίχους ποιητικούς, ἀδομένους ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅτι τὸ ἄσμα, προῖόν τοῦ λαοῦ, προὑπῆρχεν ἤδη, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα μόνον ἠλλαξαν ἐν αὐτῷ.

Ἀλλ' ἴσως ὁ Ἀρμουρόπουλος (arḡma), ὁ ἦρωες τοῦ ποιήματος, εἶναι προσωποποιήσις τῆς πολεμικῆς δυνάμεως τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ ποιητὴς τοῦ δημοτικοῦ τούτου ἄσματος ἴσως προέθετο νὰ ἐξάψῃ μὲν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ τὸ μῖσος κατὰ

τῶν Σαρακηνῶν, νὰ παραστήσῃ δὲ ἐν τῇ φαντασίᾳ αὐτοῦ ὡς ἀκαταμάχητον καὶ καταπληκτικὴν τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ κατὰ τῶν Σαρακηνῶν δύναμιν. Ἴσως Ἀρμούρης μὲν εἶναι ἡ δύναμις τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, Ἀρμουρόπουλος δὲ ἡ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὡς θυγατρὸς (— πούλος) τῆς Ῥωμαϊκῆς. Τὸ μέτρον τῶν στίχων εἶναι δεκαπεντασύλλαβον. Ἡ τμῆσις μετὰ τὴν ὀγδόην συλλαβὴν. Ὁ ῥυθμὸς τονικός.

στίχοι

Ἐ δῶ κον τὰ μὲ ἔφθα σεν εἰς τῆς Συρίας τὴν πόρταν	164
καὶ σύρ νει τὸ σποθί τζιν του καὶ παίρ νει μου τὸ χέριν	165
εἰπέ τε τὸν αὐθέντη μου καὶ τὸν γλυκύν μου κύρην	176
καὶ βλέπω καὶ ταῦ δέλφια μου τὰ μαῦρα φορεμένα.	179

Ἡ ἐποχὴ τῆς ποιήσεως αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς οὐχὶ ἄλλη ἢ ἡ τῆς συγκρούσεως τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σαρακηνῶν πρὸς ἀλλήλους. Ἀλλὰ τὸ πότε ἀκριβῶς ἀφίεται εἰς ἄλλους νὰ ὀρίσωσιν.

©. B.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ

ΤΟ ΠΕΡΙ ΕΘΩΝ.

Τὸ συγγραμμάτιον τοῦτο τοῦ Γαληνοῦ ἐξέδωκεν ἐσχάτως (1879) ἐν Ἐρλάγγῃ ὁ Jwan Müller κατὰ πολὺ ὀρθότερον παρά τὸν πρῶτον αὐτοῦ ἐκδότην F. R. Dietz (ἐν Λειψ. 1832)· διότι καὶ νέαν πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχεν ἀντιπαραβολὴν τοῦ μόνου ὑπάρχοντος ἀντιγράφου, τοῦ Λαυρεντιακοῦ, καὶ ἄλλα μετεχειρίσθη βοηθήματα πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου, οἷον Λατινικὰς μεταφράσεις αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἰδίας εἰκασίας πολλὰ εὐστόχως ἐπηνώρθωσε. Διὸ καὶ πολλῆς εὐγνωμοσύνης ἄξιος ὁ ἀνὴρ. Ἀλλ' ὑπολείπονται ὅμως, νομίζω, χωρία τινὰ οὕτω διεφθαρμένα ὑπὸ τῶν

ἀντιγραφῶν, ὥστε καὶ νῦν ἔτι δυσχεραίνουσι τὴν κατάληψιν τοῦ βιβλίου. Τούτων τὴν διόρθωσιν ἐπιχειροῦμεν ἐν τοῖς ἐξῆς :

Σελ. 5, στίχ. 17.

καὶ γὰρ οἱ πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι κατὰ μίαν ὕλην ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, ἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεὶς.

Τὸ χωρίον τοῦτο νομίζω ὅτι, ὅπως φέρεται ἐν τῷ χειρογράφῳ, νοσεῖ λογικῶς· διότι ἂν εἶνε ἀληθὲς ὅτι αἱ κατὰ μίαν (τινὰ) ὕλην πιθανὴν δόξαντες εὐρηκέναι αἰτίαν ἄλλοι ἄλλην εὐρήκασιν, δὲν ἦτο λογικὸν νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπεξηγήσιν, αἔνιοι μὲν ἐπὶ ἐδεσμάτων μόνων, ἔνιοι δ' ἐπὶ γυμνασίων ἢ ἐπιτηδευμάτων, ἐπὶ πασῶν δὲ τῶν ὑλῶν οὐδεὶς· ἀλλ' ὥφειλε νὰ ἐπεξηγήσῃ τίς τίνα αἰτίαν εὐρηκε, καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ μὲν ταύτην, ὁ δ' ἐκείνην, ὁ δὲ ἄλλην, οὐδεὶς δὲ μίαν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν. Ἴνα ἐπέλθῃ λοιπὸν λογικὴ συμφωνία τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα, νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ ἡ ἐκρυσσα πρόθεσις κατὰ μεταξὺ τοῦ ἄλλοι καὶ ἄλλην (ἄλλοι κατ' ἄλλην). Πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς εἰκασίας ταύτης παραθέτομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τοῦ Γαληνοῦ τὸ ἐν σελ. 11, 8 χωρίον «ἐπισκεψώμεθα, τίς ποτ' ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ πολὺ δύνασθαι τὸ ἔθος καὶ εἴτε μία τίς ἐστὶν ἢ καὶ καθ' ἐκάστην ὕλην ἑτέρα»· ὁ ἐ. ἐν ἄλλαις λέξεσιν : εἴτε μία τίς ἐστὶν ἐπὶ πασῶν τῶν ὑλῶν, ἢ ἄλλη κατ' ἄλλην.

Σελ. 10, στίχ. 9.

φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἰάμβων· εἴτις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στίχους δύο ἢ τρεῖς ἀσυνήθεις ὄντας τοῦ τοιούτου, οὐκ ἂν εὐπόρως δυναίμεθα· κατὰ δὲ τὴν ἐφεξῆς ἀρίθμησιν ἐπὶ τοὺς αὐτοὺς τούτους ἐλθόντες στίχους ἐξ ἐτοίμου ῥαδίως ἐροῦμεν.

Τὸ ἐκ τοῦ Ἐρασιστράτου παρατιθέμενον τοῦτο χωρίον εἶνε πολυλαχῶς ἡμαρτημένον· πρῶτον μὲν ἄπορον εἶνε καὶ ἀδιανόητον, τίνες αἱ συνηθείαι ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν; Ὁ Ἐρασίστρατος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τοῦ ἱατροῦ εἰς

τὰ συνήθη καὶ ἀσυνήθη, εἰς τὰς συνηθείας καὶ ἀσυνηθείας, ὡς αὐτὸς λέγει· ἔπειτα δὲ φέρει ὡς παραδείγματα τῶν περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν πόνους συνηθείς καὶ μὴ, βρώματα συνήθη καὶ μὴ, ἐκκρίσεις συνηθείς· μετὰ δὲ ταῦτα ἐν ἀρχῇ τοῦ παρατεθέντος χωρίου προσθέτει ἄλλας συνηθείας ψυχικάς, καὶ τούτων πάλιν ἐπιφέρει παραδείγματα. Ἄλλ' ἐκ τῆς γραφῆς, ἣν καὶ ὁ νεώτατος ἐκδότης παρεδέχθη, δὲν εἶνε καταφανῆς ἡ τοιαύτη οἰκονομία τοῦ συγγραφέως· ἀλλ' ἡ μετάβασις γίνεται ἀμέσως εἰς ἄτοπὸν τι παράδειγμα, εἰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἰάμβων. Ἄναμφιβόλως ὁ Ἑρασίστρατος ἔγραψεν ἢ μᾶλλον ἔστιξεν ὡς ἐξῆς: φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα κτλ. Ἐκτὸς δηλ. τῶν εἰρημένων περὶ τὸ σῶμα συνηθειῶν φαίνεται ὅτι καὶ τοιαῦτά τινα γίνονται κατὰ τὰς συνηθείας· καὶ ἔπειτα ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρονται, φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀσυνδέτως, παραδείγματα, πρῶτον μὲν τὸ μνημονικόν, εἶτα δὲ τὸ τῆς εὐμαθείας, καὶ τέλος τὸ τῆς ζητήσεως ἢ ἐρεῦνης. Οὕτω λοιπὸν διὰ μόνης ὀρθοτέρας στίξεως θεραπεύεται τὸ πρῶτον ἁμάρτημα τοῦ χωρίου· τὸ δὲ δεύτερον εἶνε τὸ ἐπῶν ἰάμβων, ὃπερ ὑπολαμβάνομεν μᾶλλον τυπογραφικὸν σφάλμα, καθ' ὃ παρελείφθη ὁ ἀναγκαιότατος διαζευτικὸς σύνδεσμος ἢ (ἐπῶν ἢ ἰάμβων)· διότι εἶνε γνωστὸν ὅτι ἔπη μὲν λέγονται οἱ ἐξάμετροι δακτυλικοὶ στίχοι, ἰαμβοὶ δὲ (ἢ ἰαμβεῖα) οἱ τρίμετροι ἰαμβικοί· καὶ οὗτοι οἱ στίχοι εἶνε τῷ ὄντι οἱ συχνότερον ἀπομνημονευόμενοι, οὗς μάλιστα ἠπίσταντο οἱ παλαιοί, εἴτε ἐκ τοῦ Ὀμήρου εἴτε ἐκ τῶν τραγικῶν. Τὸ τρίτον ἁμάρτημα δύναται καὶ νὰ μὴ ὑποληφθῆ τοιοῦτον· διότι τὸ «ἀσυνήθεις ὄντας» δύναται ὀρθότατα ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸ «εἴ τις κελεύσειεν ἡμᾶς»· ἀλλ' ὅταν τις παρατηρήσῃ ὅτι ἐν τῷ ἐπομένῳ ἀντιθέτῳ κώλῳ ἔθεσε τὴν μετοχὴν «ἐλθόντες» κατ' ὀνομαστικὴν, ὡς ἀποδιδομένην εἰς τὸ ὑποκείμενον τοῦ «ἀεροῦμεν», δὲν θέλει διστάσῃ χάριν τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς συντάξεως νὰ τρέψῃ καὶ τὸ ὄντας εἰς ὄντες. Οὕτω λοιπὸν τὸ ὅλον χωρίον μεταγραπτέον καὶ στικτέον ὡς ἐξῆς: Φαίνεται δὲ καὶ τινὰ τοιαῦτα γινόμενα κατὰ τὰς συνηθείας ὧν ἐπιστάμεθα ἐπῶν ἢ ἰάμβων εἴτις κελεύσειεν ἡμᾶς εἰπεῖν ἐκ μέσου στίξ

χοὺς δύο ἢ τρεῖς, ἀσυνήθεις ὄντες τοῦ τοιοῦτου οὐκ ἂν εὐπόρως δυναίμεθα· κατὰ δὲ κτλ.

Σελ. 11, στίχ. 17.

νυνὶ δ' ἀπὸ τῶν δι' ἔθος ἄμεινον πεττόντων ὀτιοῦν ἐδεσμάτων τὴν ἀρχὴν τῆς διδασκαλίας ποιησώμεθα.

Ἑλληνιστὶ δὲν λέγεται πέττω ὀτιοῦν ἐδεσμάτων, ἀλλ' ἦτοι πέττω ὀτιοῦν ἐδεσμα ἢ π. ὀτιοῦν τῶν ἐδεσμάτων, ἀλλὰ καὶ ταῦτα οὐχὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐννοίας. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς προφανῶς θέλει νὰ κάμῃ τὸν λόγον περὶ τῶν ἐκ συνηθείας ὅ,τι δῆποτε ἐδεσμα χωνευόντων, οὐχὶ δὲ καὶ οἰονδήποτε μέρος τῶν ἐδεσμάτων, οἷον ὄστᾶ καὶ κελύφη καὶ πυρῆνας κ. τ. τ. Ὅθεν ἀναντιρρήτως γραπτέον ἐδεσμα.

Αὐτόθ. στίχ. 21 ἐξ.

καθάπερ γὰρ ἄρτους οἱ σιτοποιοὶ λέγονται πέττειν οὐκ ἐπειδὴν ἀλοῦντές τε καὶ διάττοντες εἰς λεπτὰ μόρια καταθραύσωσι τοὺς πυρούς, ἀλλ' ὅταν ἐπὶ τῷ τοιοῦτο πρᾶξαι δεύσαντες ὕδατι ζύμην μίξαντες μαλάξωσιν, εἶτα καλύψαντες ὀπτήσωσιν, οὕτω κτλ.

Ἐν τούτοις ἡμαρτημένον εἶνε πρῶτον ὁ τύπος διαττοντες ἀντὶ τοῦ διαττῶντες. Τὸ ἔργον τοῦ ἀρτοποιοῦ, δι' οὗ ἀποχωρίζονται τὰ λεπτότερα τοῦ ἀλεύρου ἀπὸ τῶν ἀδροτέρων μορίων, τὸ ἄλλως διασῆθαι, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν παλαιῶν διαττᾶν καὶ οὐχὶ διαττειν. Ἄλλ' οἱ ἀντιγραφεῖς, μὴ ἐννοοῦντες τὸ σπάνιον τοῦτο ῥῆμα, ἄλλοτε ἄλλως παρεμόρφωσαν αὐτό. Οὕτως παρὰ μὲν Πλάτ. Τιμ. 73 e τὸ διαττήσας εὐρίσκεται γεγραμμένον πού διατρήσας· τὸ δὲ παρὰ Στράβ. Γ', 148 K. διαττᾶσθαι κεῖται ἐκ διορθώσεως τοῦ Κοραῆ ἀντὶ τοῦ ἡμαρτημένου διαρτᾶσθαι· καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλως παρέφθειραν αὐτό. Ἐπειτα δὲ τὸ ἐπὶ τῷ τοιοῦτο πρᾶξαι ὡσαύτως νομίζω ἡμαρτημένον. Ἡ ἐπὶ μετὰ τῆς δοτικῆς σημαίνει βεβαίως ἐνταῦθα τὸ κατόπιν τινός, τὸ μετὰ τι. Τὸ δὲ «ἐπὶ τῷ τοιοῦτο πρᾶξαι» ἀναφερόμενον εἰς τὸ προειρημένον «ἀλοῦντές τε καὶ διαττῶντες εἰς λεπτὰ μόρια καταθραύσωσι τοὺς πυρούς» ἀναφέρεται εἰς ὠρισμένην πρᾶξιν, τὴν τῆς

ἀλέσεως καὶ διαττήσεως, μεθ' ἣν ἔπονται αἱ ἄλλαι ἀρτοποιητικαὶ ἐργασίαι, ἢ τῆς δεύσεως καὶ μίξεως καὶ ζυμώσεως καὶ ὀπτήσεως. Ἡ ὠρισμένη ἐκείνη πράξις ἀνάγκη διὰ τῆς ἀντωνυμίας οὗτος καὶ οὐχὶ τῆς τοιοῦτος νὰ ἐπαναληφθῇ. Ὅθεν ἀνάγκη νὰ διορθωθῇ ἐπὶ τῷ τούτῳ πράξαι ὁ. ἔ. μετὰ τὴν πράξιν τούτου (ἢ μετὰ τὴν πράξιν ταύτην), ἀφ' οὗ πράξωσι τοῦτο.

Σελ. 13, στίχ. 21.

πιλεῖται μὲν γὰρ καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα πρῶτον μὲν ὑπὸ τῶν ψυχόντων, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῆ.

Ὁ μὲν ὁ μετὰ τὸ «πρῶτον» πάνυ ἀτόπως κεῖται· διότι εἶνε πρόδηλος ἡ ἔννοια τοῦ συγγραφέως ὅτι: ὑπὸ τῶν ψυχόντων πρῶτον μὲν πιλεῖται καὶ συνάγεται καὶ σφίγγεται καὶ πυκνοῦται τὸ δέρμα, ἐφεξῆς δὲ καὶ τὰ τούτῳ συνεχῆ· καὶ θὰ ἀπεδίδετο ἡ ἔννοια αὕτη ὀρθῶς, ἐὰν ἐγράφετο πρῶτον μὲν τὸ δέρμα· ὅπως δὲ νῦν ἐτέθη τὸ «πρῶτον μὲν» συνάπτεται πρὸς τὸ ἐπόμενον «ὑπὸ τῶν ψυχόντων», ὅπερ ἄτοπον. Δύναται δὲ νὰ ἐκλίπῃ τὸ ἄτοπον τοῦτο, ἐὰν διαγραφῇ ὁ μὲν, ὅτε κάλλιστα συνάπτεται τὸ πρῶτον πρὸς τὸ δέρμα.

Σελ. 15, στίχ. 1.

ὡσπερ οὖν αἱ φυσικαὶ τῶν σωμάτων ιδιότητές τε καὶ τῆς ὅλης οὐσίας διαφοραὶ τε τοῦ δέρματος κατὰ σκληρότητα καὶ μαλακότητα πυκνότητά τε καὶ μανότητα διαφόρων μὲν ἐδερμάτων καὶ πομάτων χρήζουσι. . . οὕτως κτλ.

Εἶνε, νομίζω, προφανές ὅτι ὁ τε ὁ μετὰ τὸ διαφοράς ἀτόπως κείμενος ἐπιφέρει μεγίστην σύγχυσιν εἰς τε τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν σύνταξιν. Ὅθεν διαγραπτέος.

Σελ. 17, 9.

γυμνάζεσθαι γὰρ ἐκάστην τῶν δυνάμεων ἀξιοῦμεν, οὐ δῆπου χωρὶς ὄρων καὶ μέτρων προσηκόντων ἐπὶ πλεῖστον ἐκτεταμένων τῶν γυμνασίων, ὡς καταλῦσαι τὴν δύναμιν.

Ὁ παρακείμενος ἐκτεταμένων περὶ ἐνεργείας συνεχοῦς ἢ ἐπανα-

λαμβάνομένης δὲν κεῖται ὀρθῶς· ἀνάγκη τάχιστα νὰ μεταγραφῇ εἰς τὸ μόνον ὀρθόν: ἐκτεινομένων.

Ἰανουαρίῳ 1880.

ΙΩ. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ.

1

.....
πρόνοιαν πο(ι.....
πρ)οαιρουμένου(ς.....

Ἐπί..... ἄρχοντος οἶδε ἐνίκων τὸν ἀγῶνα τῶν Θεσε(λων. ἀγνωσθετοῦντος..... τοῦ..... ἀ)νδρου Πειραιέω(ς.

- 5 παιδας πυγμαῖν τῆς πρώτης ἡλικίας
 ἐου Κεκροπίδος φυλ(ῆς·
 παιδας πυγμαῖν τῆς δευτέρας ἡλικίας
 κλέους Αἰγείδος φυ(λῆς·
 παιδας πυγμαῖν) τῆς τρίτης ἡλικίας
- 40 ντίδος φυλ(ῆς·
 παιδας ἐκ πάντων πυγμαῖν

Στήλης λίθου Ὑμηττίου, πάντοθεν ἀνωμάλως ἀποτεθραυσμένον τεμάχιον, ὕψους 0,34, πλάτους 0,16, πάχους 0,09, ἔχει τὰ ἀνωτέρω, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἐταιρίας. Οἱ ἀνωτάτω δύο στίχοι εἶναι τὸ μόνον λείψανον ἐκ τῶν τελευταίων φράσεων τοῦ ποτὲ μακροῦ ψηφίσματος, ὁποῖα τὰ ἐν C. I. A. II, 445 κ. ἐξ. δημοσιευθέντα. Ἐπειτα ὑπάρχει ὡς 10 στίχων ἀγραφος τόπος. Ἐκεῖ δὲ, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τὰριστερὰ τῷ ὄρωντι, θὰ ἦσαν ποτὲ 4—5 βραχεῖς στίχοι πρὸς τιμὴν τοῦ ἀγνοθέτου, ὁποῖοι οἱ ἐν ἀρ. 444. 446. 448 τοῦ C. I. A.

2

.....ή)τιος νικήσας 'Α(πό)λλω-
(νι ανέθηκεν ;)

.....;..... 'Ελε)υσίνια Θησεία
..... όπλ)ι;τικῶι ἐγβάτης;
..... άκ)άμπιον

Βάθρον μικρόν λίθου Ὑμηττίου ὄλως ἀκόσμητον, ἔχον μόνον ἄνω ἐν κοίλωμα πρὸς ἐνθεσιν ἀναθήματος, ὕψους δὲ 0,13, πλάτους 0,17, πάχους 0,19, φέρει τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν, γράμμασι τῶν Μακεδονικῶν χρόνων, ἀμελοῦς χαράγματος. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολογ. Ἑταιρίας. Λείπει, ὑποθέτω, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ποτὲ ἐπιγεγραμμένου πλατέος προσώπου τοῦ λίθου δι' ὃ καὶ ὑπεδήλωσα στιγμαῖς ἀνωτέρω, ὅτι πιθανὸν ἐκεῖ νὰ ἦτο ἀναγεγραμμένος καὶ τρίτος ἀγὼν ὃν νὰ ἐνίκησεν ὁ ἀναθεὶς τὸν λίθον. Ἡ λέξις ἐγβάτης (=ἐκβάτης), ἡ κατὰ δοτικὴν κειμένη, εἰ καλῶς ἀνέγνω, φαίνεται νεοφανῆς καὶ ἴσως σημαίνει ὅ,τι ὁ ἀνήιοχος ἐγβιδάζων ὁ ἀναγνωσθεὶς ἐν ἐπιγραφῇ Ἀθηνῶν τῇ ὑπὸ ἄλλων τε καὶ ὑπὸ Δ. Ῥαγκαβῆ ἐκδοθείση ἐν Anitq. hellén. τ. 6' ἀρ. 962.

3.

Φειδίας)

'Επειδὴ οἱ πρυτάνεις τῆς Αἰαντίδος φυλῆς; καὶ ;
οἱ ἀτίσειτοι ἐπα(ινέσαντες καὶ στεφανώσαντες . . . ὃν εἶλοντο; ἐξ ἑαυ-
τῶν διὰ βίου ΤΠ (ἀποφαίνουσι

5 τῆ) βουλῆ) τὰς τε θυσίας τεθυκέσαι ἀπάσας τὰς καθηκούσας ἐν τῇ πρυτανείᾳ καὶ τὴν ΓΛ . . .

αὐτοκράτορος
καὶ τοῦ σύνπαν(τος αὐτοῦ οἴκου ἐξ 'Α-
ρείου πάγου βου(λη) . . .

10 ων ἐπιμεμελῆσ(θαι δὲ καὶ

πρυτανείαν ων
λείπειν εἰς τη(. κα-
τ' ἔτος τὰς Υ

μερισμὸν καὶ ΤΙ

15 ἐκΩΔΕΣΤΑΤΑΣ

τοὺς χαλκῶν ΑΙ(. ἀνα-;
γραφὴν ποιησ(. Οὐ-
βουλλαν ΑΛ;(κίαν
.

Ὑμηττίου λίθου στήλης τεμάχιον, ὕψους 0,35, πλάτους 0,19, πάχους 0,14, μὲ περιθώριον ἐξέχον ἄνω καὶ ἀριστερὰ τῶ ὀρώντι, ἔχει τὸ ἀνωτέρω κολοβὸν ψήφισμα γράμμασι τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν τῇ κάτω πόλει καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐγγράφου σχεδὸν εἰκάζω, ὅτι ἦτο τιμητικὴ ἕνεκα δὲ τῶν δύο κυρίων ὀνομάτων, τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν στίχῳ ιθ', ὑποθέτω, ὅτι τὸν β' μετὰ Χριστὸν αἰῶνα ἐγράφη, ἐπὶ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ διότι ἤδη πρὸ πολλοῦ ἐξεδόθη ἐν τέλος ψηφίσματος τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, τὸ ἐν Corp. Inscr. Attic. III, εὐρέθην ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἐν ᾧ γίνεται μνεία Οὐῖβουλλίας Ἀλκίας τῆς γυναικὸς τοῦ Ἡρώδου, καὶ ἐν ᾧ κατωτάτῳ μεταξὺ ἄλλων πρυτάνεων καὶ Φειδίας τις Ῥαμνούσιος ἀναγράφεται ἔχων, ὡς καὶ ἐνταῦθα, μετὰ τὸ Φειδίας, τὸ σημεῖον) , ὅπερ δηλοῖ, ὡς γνωστὸν, ὅτι ἦτο ὁμώνυμος τοῦ πατρὸς του. Ὅμως δὲ ἐκεῖνο τὸ τεμάχιον καὶ τὸ παρὸν βεβαίως δὲν συνανήκουσιν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν στήλην, διότι ἐκεῖνο μὲν εἶναι λίθου Πεντελησίου, τοῦτο δὲ Ὑμηττίου. Διὰ τί δὲ ἐνταῦθα ἐπὶ κεφαλῆς ἀναγράφεται τὸ Φειδίας) , ἀδὴλον ἐμοί. Τοῦτο νομίζω ἀσφαλέστερον νὰ εἶπω, παρὰ νὰ ἀναγράψω ὅσα πρῶην ἐξεφρόντισα, οἷον εἰ ἀπολύσας τὸν νοῦν μου εἰς τὸν ἀέρα ὥσπερ μηλολόνηθην λινόδετον ἀπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅτι Ῥαμνούσιος τὸν δῆμον ἦτο οὗτος ὁ Φειδίας καὶ τοῦ ὅτι φαιδυνταὶ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ἦσαν, κατὰ Πausanίαν, ἐν Πίσῃ οἱ ἀπόγονοι τοῦ πάνυ Φειδίου, τοιοῦτοι δὲ φαιδυνταὶ τοῦ αὐτοῦ θεοῦ καὶ ἴσως τοῦ αὐτοῦ γένους, ἦσαν, κατ' ἐπιγραφὰς Ἀττικὰς, καὶ ἐν Ἀθῆναις ἐπὶ τῶν μ. Χρ. Ῥωμ. χρόνων κτλ. κτλ.

4.

.
. Ε ; ΝΟΙΞΑ — . . .
. Ν

	Νίκων Νικοφῶντος	Σύμμαχος Δάτου
5	Λεπτίνης Ε. περ. ου	(Α)γασίων Σαμαρίτης

• • • • •

• • • • • ἐπι-
μελητήν

10	ἐ)στεφάνωσαν Νί- κωνα Νικοφῶν- τος, Ἑρμογένην ἙρμαΦ; ἴδου γρα- μματείας —
----	---

45 • • • • •

46 ης οὐνεκα.

Στήλης λίθου Πεντελησίου τὸ κάτω μέρος, τὰ νῦν ὕψους 0,96, πλάτους 0,43, πάχους 0,11, ἔχει τὰ ἀνωτέρω λείψανα ψηφίσματος, γράμμασι τοῦ δ'. πρὸ Χρ. αἰῶνος. Εὐρέθη ἐν Πειραιεῖ καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀρχαιολ. Ἑταιρίας.

Εἶναι πρόδηλον, ὅτι τὰ ἐν κεφαλαίοις ἀποδοθέντα ἀνωτάτω εἶναι τὸ τέλος τοῦ ψηφίσματος, τὰ δὲ ἐφεξῆς ἐν τέσσαρσι στίχοις κύρια ὀνόματα εἶναι ἐγκεχαραγμένα ἐντὸς στεφάνων γλυπτῶν ἐλαίας, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ κατωτέρω πλείονες ἐν συνεχείᾳ στίχοι, ἀλλ' οὗτοι ἐντὸς μεζζονος στεφάνου ὁμοίου. Ὑποθέτω δὲ ὅτι τὸ ψήφισμα θὰ ἦτο ὄχι τῆς πόλεως, ἀλλὰ θιασωτῶν τινῶν ἢ ὀργεῶνων, καθ' ὅσον καὶ εἰς τῶν ἀναγεγραμμένων ἀνδρῶν εἶναι ξένος, Σαμαρίτης. Σημειωτέον ἔτι, ὅτι τοῦ προτελευταίου στίχου τὰ γράμματα φαίνεται ὅτι ἐπίτηδες ἐξηλείφθησαν ἑκπαλαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀπέβησαν δυσανάγνωστα.

5.

Ἐν Πειραιεῖ πρὸς τῇ γωνίᾳ τῶν ὁδῶν Σωκράτους καὶ Φιλελλήνων ὑπάρχει βρῦσις καὶ παρ' αὐτῇ βᾶθρον κυλινδρικόν, λίθου Ὑμηττίου, κεκοσμημένον ἄνω καὶ κάτω ἀρχιτεκτονικῶς, ἔχον τὴν ἐπιγραφὴν·

Ἑρωτ(ο)ς
οὐρανίου.

Δὲν ἤξεύρω, ἀν ἤδη που ἐξεδόθη. Τὰ γράμματα φαίνονται τῶν Ῥωμ. χρόνων.

6.

Γλαυκ; ἐτης Γ(λ)αυ(κ)ίο Λα-
μπτρ; εὐς ἦρω(ι) Εὐρυμ-
έδοντ(ι) ἀνέθηκέν.

Τὸ ἀντίγραφον τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς ἔχω παρὰ τοῦ ἐν Πειραιεῖ Ἀλεξάνδρου Ν. Μελετοπούλου μετὰ τῆς ἐξῆς σημειώσεως· ἀεπὶ Πειραιικοῦ λίθου, ὕψους 1,95, πλάτους 0,35, πάχους 0,30, εὐρεθέντος τῇ 29 Δεκεμβρίου 1879 ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἀθηνᾶς καὶ νεωσοίκων, ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς οἰκίας τοῦ Ἀντωνίου Ἀρατσοῦ. Αἱ συμπληρώσεις ἐξ ἐμοῦ.

Νεοφανῆς φαίνεται ὁ Εὐρυμέδων ὡς ἦρω. Ἴσως εἶναι ὁ Εὐρυμέδων ὁ κατὰ Νόννον ἐν Διονυσιακοῖς XIV, 22 κ. ἐξ. υἱὸς τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Καβειροῦς.

7.

Ὁ αὐτὸς ἀνὴρ ἐπέστειλέ μοι καὶ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν μετὰ προηγουμένης σημειώσεως οὕτω·

α Παρὰ τὴν ὁδὸν Βουβουλίνας ἐντὸς φρέατος εὐρέθη τῇ 5 Φεβρουαρίου ε. ε. Ἑρμῆς τῆς τετραγώνου ἐργασίας ἀκέφαλος, λίθου Πεντελησίου, ὕψους 0,96, πλάτους 0,18, πάχους 0,15, φέρων πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐντὸς κεχρωματισμένου στεφάνου τὰ ἐξῆς·

Οἱ συνέφηβοι

τὸν ταμίαν

Ἀθήναιον

Κεφάλωνο(ς)

5 Μαραθ(ώνιον.)»

Δὲν ἔχω ἐγὼ νὰ προσθέσω τι ἄλλο, εἰμὴ ὅτι τὸ ἄλφα ἔχει κεκλασμένην τὴν μέσην κεραίαν, καὶ ὅτι ἔργον τῶν ἀρχαιολόγων θὰ εἶναι προσεχῶς νὰ ἐξετάσωσιν, ἀν καὶ αὕτη ἢ παρ' Ἀττικῶν ἐφήβων τεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐτέθη ὄντως διὰ τινὰ

ἰδιαίτερον λόγον ἐν Πειραιεῖ, ὡς εἶκασεν ἐσχάτως ὁ U. Koehler περὶ ἐνὸς ἐφηβικοῦ ψηφίσματος, ὅπερ εὑρέθην ἐν Πειραιεῖ ἐξεδωκεν ἐν τῷ τελευταίῳ τεύχει τῶν *Mittheilungen d. deutsch. Arch. Institutes*. Θὰ εἶναι ὡσαύτως ἐξεταστέον καὶ τὸ τίνος ταμείου ταμίαν ἠδύναντο νὰ τιμῶσιν οἱ συνέφηβοι.

Ἐφοῦ τὰ ἄνω ἔγραψα καὶ παρέδωκα εἰς τύπον, ἠγοράσθη ὁ ἔχων τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν λίθος, ὦν ἐξ Ἀθηνῶν.

8.

.....	Ἑρμ;...
.....ος.....	Ἀστ...
.....ς Ἀμισηνός	Κρ....
Δημήτριος Ἀπολλωνίου Σινωπέυς	Διο...ος;(ς...
5 ..οκλῆς Μιλήσιος	Νικόστρα(τος
...ς Καστρίκιος Ἀλέξανδρος	Σ...ος.....
...ς;της Εὐδῆμου Μιλήσιος	Σεραπ(ων..
...τος Εὐδῆμου Μιλήσιος	Ἄνδρέ;α(ς
...ραστος Θεοφράστου Δευκονοεύς	Δημήτ(ριος
40 Δημήτριος Ἀριστοξένου Κηφισσιεύς	Ἄβρο;τος
Οἱ συνέφηβοι	Οἱ συν(έ)φ(η)βοι
τὸν ταμίαν	τὸν γυμνασίαρ(χον
Ἀπόληξιν	Σίμωνα
ἐξ Οἴου.	.ξ...Α.

Διὰ τάχους ἀντιγράψας ἐκδίδω καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, οὖσαν τέλος ἐφηβικοῦ ψηφίσματος καὶ περίπου τῶν περὶ Χριστὸν χρόνων, ὅχι δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι περιέχει καὶ αὐτὴ ταμίαν τιμώμενον ὑπὸ συνεφίβων, ὅπως καὶ ἡ ἀνωτέρω.

Τέλος γράφομεν ὀλίγας λέξεις διὰ τὸ ἐν τέλει τοῦ φυλλαδίου τούτου τεθὲν ἀπεικόνισμα ἐνὸς ἀναγλύφου ἐκ Πειραιῶς, ὅπερ ἐχαράχθη καὶ ἐτυπώθη δι' ἐπιμελείας καὶ δαπάνης τοῦ κ. Ἀλ. Ν. Μελετοπούλου, παρ' ᾧ καὶ εὑρίσκεται νῦν ὁ λίθος.

Εἶναι λίθου Πεντελησίου, ὕψους τανῦν 0,23, τὸ δὲ ἀρχικόν του πλάτος σώζεται ὀπίσω τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος τῆς θεᾶς, ὃν 0,21, τὸ πάχος ἄνω, ὅπου τὸ ἀπλοῦν γεῖσον, 0,04.

Ἀνήκει μὲν εἰς ἐκεῖνα τὰ εὐτελεῖ ἀναθήματα τῶν πενήτων, ὡς ἐκ τε τῆς μικρότητος αὐτοῦ καταφαίνεται τοῦτο καὶ ἐκ τῆς ἀπλότητος δὲ τῆς πολλῆς, καθ' ἣν ἐπεγράφη ἐπάνω ἀπλῶς μόνον τὸ ὄνομα τῆς ἀναθείσης αὐτὸ γυναικὸς *Δημητρία*, ἄνευ τοῦ ἀνέθηκε καὶ τοῦ ὀνόματος τῆς θεότητος εἰς ἣν ἀνετέθη. Δύναται δὲ ἡ θεότης αὕτη, ἣτις προτείνει τὴν χεῖρα ἵνα δεχθῆ σπονδῆν παρὰ τοῦ ἀνθρωπίου, οὐ μόνη ἡ κεφαλὴ ἐν μέρει διεσώθη, νὰ εἶναι ἢ ἡ Δῆμητρα ἢ ἡ Μήτηρ θεῶν. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι ἡ γλυφὴ εἶναι σαφεστέρα καὶ τεχνικωτέρα πολὺ τῆς ἀποδοθείσης ἐν τῇ λιθογραφίᾳ. Τὰ γράμματα ὁμῶς πιστῶς ἀπεδόθησαν, καὶ εἶναι βεβαίως τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 26 Φεβρουαρίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΤΤΙΚΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟ ΕΥΚΛΕΙΔΟΥ*).

Εὑρέθη πρό τινος καιροῦ ἐν Ἐλευσίνι οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἐν γηπέδῳ ἰδιωτικῷ καὶ μετεκομίσθη κατ' αὐτὰς εἰς τὸ κεντρικὸν ἐν Ἀθήναις μουσεῖον *στήλη μαρμαρίνη* μήκους ἐνὸς μέτρου καὶ τριακοσίων τριάκοντα χιλιοστῶν, πλάτους τετρακοσίων ἐνενηκοντα πέντε χιλιοστῶν καὶ πάχους ὀγδοήκοντα πέντε, ἔχουσα ἐν τῇ μιᾷ τῶν πλατειῶν πλευρῶν στοιχηδὸν ἐγκεχαραγμένην ἐπιγραφὴν ἐνὸς καὶ ἐξήκοντα στίχων κατεχόντων τὰ ὀκτακόσια τριάκοντα χιλιοστὰ τοῦ μήκους τῆς στήλης. Ἐκαστος δὲ τῶν στίχων ἔχει πενήκοντα γράμματα πλὴν τοῦ πρώτου ἔχοντος εἰκοσιοκτῶ, τοῦ ἐξηκοστοῦ πρώτου ἔχοντος τριακονταοκτῶ,

*) Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη, δημοσιευθεῖσα κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Παλιγγενεσίᾳ τῇ 18 καὶ 28 Φεβρουαρίου ὑπὸ τοῦ κ. Π. Εὐστρατιάδου, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ μετὰ τῶν περὶ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἀνάγνωσιν μεταβολῶν, ἃς ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ αὐτῇ ἐφημερίδι τῇ 28 Φεβρουαρίου.

τῶν στίχων 20, 53, 57 καὶ 58 ἔχόντων μίαν θέσιν κενὴν καὶ τῶν στίχων 42 καὶ 54 ἔχόντων ἓν γράμμα παρεμβεβλημένον. Καὶ εἶναι μὲν βεβλαμμένα τὰ ἄκρα στίχων τινῶν ἢ ἀσαφῶς κε-
χαραγμένα ἔνεκα τῆς τραχύτητος τοῦ μαρμάρου, ἀλλ' οὐδαμοῦ διακόπτεται ἐντελῶς ἢ σειρὰ τῶν ἐννοιῶν.

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι γεγραμμένη κατὰ τὴν πρὸ Εὐκλείδου γραμματικὴν, περιέχει δὲ ψήφισμα ἄνευ ἄρχοντος μετὰ προσθήκης εἰς αὐτό, γενομένης ὑπὸ τινος Λάμπωνος. Καὶ ἔχει μὲν ἤδη τὸ σίγμα τετραμελές, οἷον τὸ καθ' ἡμᾶς κεφαλαῖον Σ, καὶ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἀρχαιοτέρα τῆς Ὀλ. 82 4, π. X. 459, ἀλλ' ἔχει ἔτι τὴν δοτικὴν πληθυντικὴν τῆς πρώτης κλίσεως εἰς εσι, καὶ δὲν δύναται νὰ ἦναι νεωτέρα τῆς Ὀλ. 90, π. X. 420.

Διὰ τοῦ ψηφίσματος ψηφίζεται, ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι καὶ αἱ συμμαχικαὶ πόλεις ἀπάρχωνται τῶν δημητριακῶν καρπῶν κριθῶν καὶ πυρῶν τοῖν θεοῖν κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν, ἀποστέλλωσι δὲ τὸν συλλεγόμενον καρπὸν τῆς ἀπαρχῆς εἰς Ἐλευσίνα καὶ παραδίδωσιν εἰς τοὺς ἐξ Ἐλευσίνος ἱεροποιούς. Διατάττεται δὲ ἡ βουλή νὰ ἐκλέξῃ καὶ ἀποστείλῃ ὡς τάχιστα κήρυκας εἰς τὰς πόλεις, ἵνα ἀναγγείλωσι τὸ ψήφισμα τοῦτο τοῦ δήμου. Διατάττονται δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ ὁ δαδοῦχος τῶν μυστηρίων, ἵνα προτρέπωσι τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀπάρχωνται τῶν καρπῶν τούτων κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν. Ἡ δὲ βουλή διατάττεται πρὸς τούτοις ν' ἀναγγείλῃ ταῦτα καθ' ὅν τρόπον δύναται καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπάσας καὶ νὰ προτρέψῃ αὐτὰς νὰ ἀπάρχωνται, ἐὰν θέλωσι, κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν ἐκ Δελφῶν μαντείαν. Διατάττονται δὲ οἱ ἐξ Ἐλευσίνος ἱεροποιοὶ νὰ παραδέχωνται καὶ παρὰ τούτων τῶν πόλεων τὴν τῶν καρπῶν ἀπαρχήν, ἐὰν τις ἀποστέλλῃ εἰς Ἐλευσίνα.

Εἰς τὸ ψήφισμα τοῦτο προσθέτει ὁ Λάμπων τὰ περὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ψηφίσματος εἰς στήλας καὶ τὰ περὶ τοῦ τόπου, ἐνθα πρέπει νὰ τεθῶσιν· ἀλλὰ προτείνει καὶ διατάξεις τινὰς περὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πελαργικοῦ· καὶ τελευταῖον διατάττεται αὐτὸς οὗτος, ἵνα συντάξῃ ψήφισμα περὶ τῆς τοῦ ἐλαίου ἀπαρχῆς, ἐπιδείξῃ αὐτὸ εἰς τὴν βουλήν, ἢ δὲ βουλή ὑποβάλλῃ εἰς τὸν δῆμον.

Ἀλλὰ καὶ ταῦτα λεπτομερέστερον καὶ ἄλλα οὐχὶ μικροῦ λόγου ἄξια δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν οἱ θέλοντες ἐν τῇ ἐπιγραφῇ αὐτῇ, ἥτις χάριν αὐτῶν δημοσιεύεται κατωτέρω μεταγεγραμμένη μικροῖς γράμμασιν ἐκ τοῦ λίθου ἔχουσα μόνον τὰς λέξεις διακεχωρισμένας ἀπ' ἀλλήλων καὶ συμπληρώσεις τινὰς ἡμετέρας ὡς οἷόν τε πιθανωτάτας. Σημειοῦται δὲ ἐνταῦθα τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ ἐν αὐτῇ ἐμφανιζόμενος Λάμπων, ὑφ' οὗ ἐγένετο ἡ προσθήκη εἰς τὸ ψήφισμα, δὲν δύναται, νομίζομεν, νὰ ἦναι ἄλλος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐκ τῆς γραφῆς ποριζομένην ἐποχὴν τῆς στήλης ἢ ὁ σύγχρονος τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ Περικλέους Λάμπων ὁ μάντις καὶ χρησμολόγος, δι' οὗ ὁ Περικλῆς ἐξέπεμψε τὴν εἰς τοὺς Θουρίους ἀποικίαν Ὀλ. 84 1, π. X. 444, πρῶτος δὲ ἐκ τῶν Ἀθηναίων ὑπογράφεται εἰς τὰς μετὰ τῶν Λακεδαιμονίων σπονδὰς καὶ τὴν περὶ συμμαχίας αὐτῶν σύμβασιν τὴν γενομένην Ὀλ. 89 4, π. X. 421. Μέχρις οὗ δὲ τὸ ἔτος τῆς στήλης δὲν ὀρισθῆ ἐξ ἄλλων ἐνδείξεων ἀκριβῶς, δύναται τις πάνυ ὀρθῶς νὰ ἀμφιβάλλῃ, ἂν τὸ ψήφισμα ἐγράφῃ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους, συμβάντα Ὀλ. 87 4, π. X. 429, ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ.

Εἶναι δὲ τὰ ἐν τῇ στήλῃ, μεταγεγραμμένα μικροῖς γράμμασι πιστῶς μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ περὶ τὴν χρῆσιν τῆς δασείας Η ἀνωμαλιῶν, τάδε·

Τιμοτ]ε λ[ε]ς Α χ[α]ρν[ε]υς ε γ ρ α μ μ α τ ε υς
Εδοχσ]εν τει βολει και τοι δεμοι Κεκροπις επρυτανευε Τιμοτε
λες ε]γγραμματαυε Κυκνεας επεστατε Ταδε οι χουγγραφες χουνε
γρα]φσαν απαρχεσθαι τοιν θεοιν το καρπο κατα τα πατρια και τε
5 ν μαντειαν τεν εγ Δελφον Αθηναιος απο τον Ηεκατον μεδιμνον [κ
ριθον με ελαττον ε Ηεκτε[α] πυρον δε απο τον Ηεκατον μεδιμνον μ
ε ελαττον Ηεμικτεον Εα[ν] δε τις πλειο καρ[π]ον πονει ετ[ε] του]το
Η ε ολειζο κατα τον αυτον λογον απαρχεσθαι Εγλεγεν δε [τος δ]εμ
αρχος κατα τος δεμος και παραδιδοναι τοις Ηιεροποιοις τοις
10 Ελευσινοθεν Ελευσιναδε Οικοδομεσαι δε σιρος τρες Ελευσιν
ι κατα τα πατρια Ηοπο αν δοκει τοις Ηιεροποιοις και τοι αρ[χ]ιτε
εκ[τ]ονι επιτεδειον εναι απο το αργυριο το τοιν θεοιν το [τον κα
ρπον ενθαυθι εμβαλλεν Ηον αν παραλαβοσι παρα τον δεμαρ[χ]ον
Απαρχεσθαι δε και τος χσυμμαχος κατα ταυτα Γας δε [π'ολες εγλο

- 15 γας Ηελεσθαι το καρπο καθοτι αν δοκει αυτεσι [α]ρι[σ]τα ο [κ]αρπο
ς] εγ[λ]εγσεσθαι Επειδαν δε εγλεχθει αποπεμφσαντον Αθιναζε
Τος δε αγαγοντας παραδιδουαι τοις Ηιεροποιοι[ς] τοις Ελευσι
νοθεν Ελευσιναδε Ε[α]ν δε με παραδεχσονται πεντε εμερον [αυτ;]ο
επειδαν επαγγ[ε]λει παραδιδοντον τον εκ τες πολεος Ηοθεν αν [ε
20 ι] ο κα[ρ]πος ευθυνοσθον Ηοι Ηιεροποιοι χιλιασιν δραχ[μ]ε[σ]ιν
ε]κ[α]στο[ς] Και παρα τον δεμαρχον κατα ταυτα παραδεχσθαι [Κερυ
κας; δ]ε [Η]ελομενε Ηε βολε πεμφσατο ες τας πολες αγγελλον[τ]ας [νυ
ν τα] Ηεφσφισμενα τοι δεμοι το μεν νυν εναι Ηος ταχιστα το [δε λ
οιπον Ηοταν δοκει αυτει Κελευετο δε και Ηο Ηιεροφαντες και δ
25 δαιδοχος μυστηριοις απαρχεσθαι τοις Ηελλενα[ς] το καρπο κατα
τα πατρια και τεν μαντειαν τεν εγ Δελφον Αναγραφσαντες δε εμ
πινακιοι το μετρον το καρπο το τε παρα τον δεμαρχον κατα το[ν] δ
εμον Ηεκαστον και το παρα τον πολεο[ν] κατα τεν πολιν Ηεκασ[τ]ε[ν]
κ]αταθεντον εν τε τοι Ελευσινοι Ελευσιν[ι] και εν τοι βολευτε
30 ρ]ιοι Επαγγελλεν δε τεν βολεν και τσει ελλεσι [π]ολεσιν τε[σι] Ηε
λ]λενικεσιν απασεσι Ηοποι αν δοκει αυτει δυνατον εναι [κυρον;
τας μεν κατα Ηα Αθιναιοι απαρχονται και οι χουμμαχοι εκενο[ε
ς] δε με επιταττοντας κε[λ]ευοντας δε απαρχεσθαι εαν βολονται
κ]ατα τα πατρια και τεν μαντειαν τεν εγ Δελφον Παραδεχσθαι δ
35 ε] και παρα τουτον τον πολεον εαν τις απαγει τοις Ηιεροποιοις [κ]α
τα] ταυτα Ουεν δε απο μεν το πελανο καθοτι αν Ευμολπιδαι ε[παρχ
σοντ;]αι τριττο[ι]αν δε βοαρχον χρυσοκερον τοιν θεοιν Ηεκα[τερ
ε]ι[α]πο τον κριθον και τον πυρον και τοι Τριπτολεμοι και τοι [Θε
ο]ι και τε[ι] Θεαι και τοι Ευβολοι Ηιερειον Ηεκαστοι τελεον και
40 τ]ει Αθιναιοι βον χρυσοκερον Τας δε αλλας κριθας και πυρος απ
οδομενος τοις Ηιεροποιοις μετα τες βολες αναθεματα ανατιθεν
ναι τοιν θεοιν ποιεσαμενος Ηαττ αν τοι δεμοι τοι Αθιναιον δοκε
ι και επιγραφεν τοις αναθεμασιν Ηοτι απο το καρπο τες απαρχε
ς ανεθεθε και Ηελλενον τον απαρχομενον Τοις δε ταυτα ποιοσι
45 πολλα αγαθα εναι και ευκαρπιαν και πολυκαρπια[ν Ηο]ιτινες αν
με αδικοσι Αθιναιος μεδε τεν πολιν τεν Αθιναιον μεδε το Θε[ον]
Α]αμπον ειπε τα μεν αλλα καθαπερ αι χουγγραφαι τες απαρχες [τ]ο
κ]αρπο τοιν θεοιν Τας δε χουγγραφας και το φσεφισμα τοδε αναγ
ραφσατο Ηο γραμμαστευς Ηο τες βολες εν στελαιν δυοιν λιθιναι
50 ν και καταθετο τεν μεν Ελευσινι εν τοι Ηιεροι τεν δε Ηετεραν [ε
μ]πολει Ηοι δε πολεται απομισθοσαντον το στε[λ]α Ηοι δε κολα[κρ
εται] δοντον το αργυριον Ταυτα μεν περι τες απαρχες το καρ[πο] τ
οιν θεοιν αναγραφσαι ες το στε[λ]α] Μενα δε εμ[β]αλλεν Ηεκατονθ
αιονα τον νεον αρχοντα Τον δε βασιλσα Ηορισαι τα Ηιερα τα εν τ[ο]

- 55 ι Πελαργικοι και το λοιπον με ενΗιδρευεσθαι βομος εν τοι Πελα
ργικοι ανευ τες βολες και το δεμο μεδε τοις λιθος τεμνεν εκ το Π
ελαργικο μεδε γεν εχσαγεν μεδε λιθος Εαν δε τις πα[ρ]αβαιν[ε]ι
τουτον τι αποτινετο πεντακοσιας δραχμας Εσαγγελλετο δε Η
ο βασιλευς ες τεν βολεν Περι δε το ελαιο τες απαρχες χουγγραφ
60 σας Λαμπον επιδειχσατο τει βολει επι τες ενατες πρυτανειας
Ηε δε βολε ες τον δεμον εχσενενκετο επαναγκες

Ταυτα μεταγραφόμενα κατά τήν καθ' ἡμᾶς γραμματικὴν, πα-
ραλειπομένων τῶν ἀγκυλῶν, ἐν αἷς περιέχονται συμπληρώσεις
γραμμάτων ἀναμφισβήτητοι, εἶναι τάδε·

Τιμοτέλης Ἀχαρνέυς ἐγραμμάτευε.

- Ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Κεκροπίς ἐπρυτάνευε, Τιμοτέ-
λης ἐγραμμάτευε, Κυκνέας ἐπισταίει. Τάδε οἱ συγγραφεῖς συνέ-
γραφαν ἀπάρχεσθαι τοῖν θεοῖν τοῦ καρποῦ κατὰ τὰ πάτρια καὶ τῆ-
5 ν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν Ἀθηναίου ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων κ-
ριθῶν μὴ ἔλαττον ἢ ἐκτέα, πυρῶν δὲ ἀπὸ τῶν ἑκατὸν μεδίμνων μ-
ἢ ἔλαττον ἡμιεκτέον. Ἐὰν δὲ τις πλείω καρπῶν πονῆ ἔτ[η] τούτω-
ν] ἢ ὀλείζω, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀπάρχεσθαι. Ἐκλέγειν δὲ τοὺς δὴ μ-
άρχους κατὰ τοὺς δήμους καὶ παραδιδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς
10 Ἐλευσινόθεν Ἐλευσινάδε. Οἰκοδομῆσαι δὲ σιροὺς τρεῖς Ἐλευσίν-
ι κατὰ τὰ πάτρια, ὅπου ἂν δοκῇ τοῖς ἱεροποιοῖς καὶ τῷ ἀρχιτ-
έκτονι ἐπιτήδειον εἶναι, ἀπὸ τοῦ ἀργυρίου τοῦ τοῖν Θεοῖν τοῦ τὸν κα-
ρπὸν ἐνταυθοῖ ἐμβάλλειν, ὃν ἂν παραλάβωσι παρὰ τῶν δημάρχων.
Ἀπάρχεσθαι δὲ καὶ τοὺς συμμάχους κατὰ ταῦτά. Τὰς δὲ πόλεις ἐκλο-
15 γεῖς ἐλέσθαι τοῦ καρποῦ, καθότι ἂν δοκῇ αὐταῖς ἄριστα ὁ καρπὸς
ἐκλεγήσεσθαι. Ἐπειδὴν δὲ ἐκλεχθῆ, ἀποπεμφάντων Ἀθήναζε.
Τοὺς δὲ ἀγαγόντας παραδιδόναι τοῖς ἱεροποιοῖς τοῖς Ἐλευσι-
νόθεν Ἐλευσινάδε. Ἐὰν δὲ μὴ παραδέξωνται πέντε ἡμερῶν [αὐτοῦ;],
ἐπειδὴν ἐπαγγελῆ, παραδιδόντων τῶν ἐκ τῆς πόλεως, ὅθεν ἂν ἦ
20 ὁ καρπὸς, εὐθυνόσθων οἱ ἱεροποιοὶ χιλίαις δραχμαῖς
ἕκαστος. Καὶ παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ ταῦτά παραδέχεσθαι. [Κήρυ-
κας; δ]ὲ ἐλομένη ἢ βουλῇ πεμφάτω εἰς τὰς πόλεις ἀγγέλλοντας [νῦ-
ν; τὰ] ἐψηφισμένα τῷ δήμῳ, τὸ μεν νῦν εἶναι ὡς τάχιστα, τὸ δὲ λ-
οιπὸν, ὅταν δοκῇ αὐτῇ. Κελευέτω δὲ καὶ ὁ ἱεροφάντης καὶ
25 δαιδοῦχος μυστηρίοις ἀπάρχεσθαι τοὺς Ἑλληνας τοῦ καρποῦ κατὰ
τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Ἀναγράψαντες δὲ ἐν

πινακίω τὸ μέτρον τοῦ καρποῦ τό τε παρὰ τῶν δημάρχων κατὰ τὸν δῆ-
 μον ἕκαστον καὶ τὸ παρὰ τῶν πόλεων κατὰ τὴν πόλιν ἕκαστην,
 καταθέντων ἔν τε τῷ Ἐλευσίνῳ Ἐλευσῖνι καὶ ἐν τῷ βουλευτη-
 30 ρίῳ. Ἐπαγγέλλειν δὲ τὴν βουλήν καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι ταῖς Ἑ-
 λληνικαῖς ἀπάσαις, ἔποι ἂν δοκῇ αὐτῇ δυνατὸν εἶναι, [κυροῦν;
 τας μὲν κατὰ ἃ Ἀθηναῖοι ἀπάρχονται καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐκείνοι-
 ς δὲ μὴ ἐπιτάττοντας, κελεύοντας δὲ ἀπάρχεσθαι, ἐὰν βούλωνται,
 κατὰ τὰ πάτρια καὶ τὴν μαντείαν τὴν ἐκ Δελφῶν. Παραδέχεσθαι δ-
 35 ἔ καὶ παρὰ τούτων τῶν πόλεων, ἐὰν τις ἀπάγη, τοὺς ἱεροποιούς κα-
 τὰ ταῦτά. Θύειν δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ πελάνου καθότι ἂν Εὐμολπίδαι ἐ[πάρξ;
 ωντ]αι, τριττοῖαν δὲ βόαρχον χρυσόκερων τοῖν θεοῖν ἕκα[τέρ-
 α ἄ]πὸ τῶν κριθῶν καὶ τῶν πυρῶν καὶ τῷ Τριπτολέμῳ καὶ τῷ Θε-
 40 ῶ καὶ τῇ Θεᾷ καὶ τῷ Εὐβούλῳ ἱερεῖον ἕκαστῳ τέλειον καὶ
 τῇ Ἀθηναίᾳ βουῖν χρυσόκερων. Τὰς δὲ ἄλλας κριθὰς καὶ πυρούς ἀπ-
 οδομένους τοὺς ἱεροποιούς μετὰ τῆς βουλῆς, ἀναθήματα ἀνατιθέν-
 αι τοῖν θεοῖν, ποιησαμένους, ἅττ' ἂν τῷ δήμῳ τῷ Ἀθηναίων δοκῇ,
 καὶ ἐπιγράφειν τοῖς ἀναθήμασιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ καρποῦ τῆς ἀπαρχῆς
 ἀνετέθη, καὶ Ἑλλήνων τὸν ἀπαρχόμενον. Τοῖς δὲ ταῦτα ποιούσι
 45 πολλὰ ἀγαθὰ εἶναι καὶ εὐκαρπίαν καὶ πολυκαρπία[ν, οἷ]τινες ἂν
 μὴ ἀδικῶσιν Ἀθηναίους μηδὲ τὴν πόλιν τὴν Ἀθηναίων μηδὲ τὸ Θεῖον.
 Λάμπων εἶπε· τὰ μὲν ἄλλα καθάπερ αἱ συγγραφαὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ
 καρποῦ τοῖν θεοῖν. Τὰς δὲ συγγραφὰς καὶ τὸ ψήφισμα τόδε ἀναγ-
 ραφάτω ἡ γραμματεὺς ὁ τῆς βουλῆς ἐν στήλαιν δυοῖν λιθίνοι-
 50 ν καὶ καταθέτω τὴν μὲν Ἐλευσῖνι ἐν τῷ ἱερῷ, τὴν δὲ ἑτέραν ἐ-
 ν πόλει. Οἱ δὲ πωληταὶ ἀπομισθωσάντων τῷ στή[λ]α, οἱ δὲ κωλακρ-
 ἔται δόντων τὸ ἀργύριον. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ καρποῦ τ-
 οῖν θεοῖν ἀναγράψαι εἰς τὸ στή[λα]. Μῆνα δὲ ἐμβάλλειν ἑκατομβ-
 αῖῳνα τὸν νέον ἄρχοντα. Τὸν δὲ βασιλέα ὀρίσαι τὰ ἱερὰ τὰ ἐν τῷ
 55 Πελαργικῷ καὶ τὸ λοιπὸν μὴ ἐνιδρύεσθαι βωμοὺς ἐν τῷ Πελα-
 ργικῷ ἀνευ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, μηδὲ τοὺς λίθους τέμνειν ἐκ τοῦ Π-
 ελαργικοῦ, μηδὲ γῆν ἐξάγειν, μηδὲ λίθους. Ἐὰν δέ τις παραβαίη
 τούτων τι, ἀποτινέτω πεντακοσίας δραχμάς. Εἰσαγγελλέτω δὲ
 ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν βουλήν. Περὶ δὲ τοῦ ἐλαίου τῆς ἀπαρχῆς συγγρά-
 60 ψας Λάμπων ἐπίδειξάτω τῇ βουλῇ ἐπὶ τῆς ἐνάτης πρυτανείας,
 ἢ δὲ βουλή εἰς τὸν δῆμον ἐξενεγκέτω ἐπάναγκες.

Π. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ,
 γενικὸς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων.

Πρὸ μικροῦ μετεκομίσθησαν ἐκ Βοιωτίας καὶ κατετέθησαν εἰς
 τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τὸ ἀρχαῖον
 ἀνάγλυφον, τὸ τέως ἐν τῷ χωρίῳ παρὰ τὸν Ὀρχομενὸν Ῥω-
 μαϊκόν εὕρισκόμενον, καὶ ὁ ἀρχαῖκός Ἀπόλλων, ὁ ἐν τῇ αὐλῇ
 τῆς μονῆς Σκριποῦς ἐν Ὀρχομενῷ ἐκτεθειμένος. Τὸ μὲν ὁμοίτη-
 τα ἔχει πρὸς τὸ τοῦ Ἀριστίωνος, τὸ δὲ εἶναι ὅλως ιδιόρρυθμον
 κατὰ τε τὴν τέχνην καὶ τὴν παράστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀμφό-
 τερα θέας ἄξια.

Δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας ἐνεργεῖ ἀπὸ τῆς 13 τοῦ
 παρελθόντος φεβρουαρίου ὁ κ. Ἰωάννης Κονδάκης ἀνασκαφὰς ἐν
 τοῖς παρὰ τὴν πόλιν Ναύπλιον παναρχαίοις τάφοις, ἀνευρῶν πρὸς
 τοῖς ἤδη γνωστοῖς καὶ ἄλλους νέους, τοὺς μὲν σεσυλημένους ἐν
 ἀρχαίοις χρόνοις, τοὺς δὲ ὅλως ἀσυλήτους. Εὔρε δ' ἐν αὐτοῖς
 πῆλινα εἰδώλια, ἀγγεῖα τέλεια καὶ τεθραυσμένα μετὰ γραφῶν,
 ψέλλια ἐξ ἀργύρου, ὄρμον ἐκ 46 τμημάτων ὀπτῆς ἀργίλου, ἄλ-
 λον ὄρμον ἐκ 5 χρυσῶν ἀνθέων καὶ ἄλλα διάφορα κτερίσματα
 παρακείμενα τοῖς νεκροῖς, πάντα παρεμφερῆ τοῖς ἄλλοτε ἀνευ-
 ρεθεῖσιν ἐν ἄλλοις ἐνταῦθα τάφοις, περὶ ὧν γίνεται λόγος ἐν τόμῳ
 7, ἀπὸ σελ. 183 καὶ ἐξῆς τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἐν τῇ ἐρεύνη τῶν τάφων τούτων παρετηρήθησαν διάφοροι
 τρόποι ταφῆς· ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἦσαν πολλῶν νεκρῶν σώματα
 παρακείμενα ἐπὶ γυμνοῦ ἐδάφους, ἐν ἄλλῳ εἰς ἡ δύο μόνον καὶ
 ἐντὸς λαξευτῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους λαρνάκων. Ἐν τισιν αὐτῶν εὐ-
 ρέθη τέφρα καὶ ἄνθρακες καὶ ὀστά ζώων, ἃ συνεκάησαν μετὰ τῶν
 νεκρῶν, ἐν ἄλλοις οὐδὲν ἔχνος πυρᾶς.

Ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν ἀνασκαφέντων τάφων καὶ σχεδια-
 γράφημα αὐτῶν, ὡς καὶ πάντα τὰ μέχρι τοῦδε ἀνευρεθέντα κτε-
 ρίσματα, ἀπέστειλεν ἤδη ὁ ῥηθεῖς κ. Κονδάκης εἰς τὸ συμβούλιον
 τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας.

τῇ 6 μαρτίου.

E. K.

BIBLIA NEOΦAHH.

Σύντομοι βιογραφίαι τῶν διασήμων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος μετὰ εἰκό-
νων ὑπὸ Μ. Δ. Καλοποθάκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας
1879. [8ον, σελ. 138]. Τιμᾶται δρ. 2.

* Ἀλήθειαι διὰ τὸν λαόν, ἡ ζητήματά τινα θεολογικά σαφῶς ἐκτεθειμένα
ὑπὸ Οὐίλλιέλμου Σ. Πλωμερ (Θ. Δ.) ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ ὑπὸ Μ. Δ.
Καλοποθάκη (Ι. Δ.). Ἐν Ἀθήναις, τύποις Λακωνίας 1879. [8ον, σελ.
220]. Τιμᾶται δρ. 2.

Δημοτικὴ παιδείσις καὶ καθολικὴ ψηφοφορία ὑπὸ Νεοκλέους Καζάζη.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφείως 1879. [8ον,
σελ. 52]. Τιμᾶται δραχμῆς.

* Κόσμου νεότης, τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς.
Σύγγραμμα Γ. Ε. Γλάδωντος, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Ἀνδρέου Μ. Ἰδρω-
μένου. Τεῦχος α'. Ἐν Κερκύρα, τύποις Ἰωσήφ Ναχαμούλη 1879.
[8ον, σελ. η' καὶ 220].

* Ἰουστινιανοῦ 418 Νεαρὰ μεθ' ἐρμηνευτικῶν καὶ ἱστορικῶν σημειώσεων
πρὸς τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν μετ' αὐτὸν νομοθεσίαν ὑπὸ Σπ. Γ. Βελέντσα.
Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου ἀδελφῶν Βαρβαρρήγων 1880.
[8ον, σελ. 39].

* Ἐλεγχος τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας Ε. Κειπέρτου ὡς πρὸς τὴν Μακε-
δονίαν ὑπὸ Μαργαρίτου Δήμιτσα. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου
Δ. Ἰασεμίδου 1879. [8ον, σελ.

* Μελέτη ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Κωνστ.
Ἰσχομάχου, λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογρα-
φείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 191]. Διανέμεται δωρεάν.

Περὶ τοῦ ἀνθρακος τῆς ἀμπέλου. Φύσις καὶ θεραπεία τῆς νόσου, ὑπὸ
Π. Γενναδίου, καθηγητοῦ καὶ διδάκτορος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν
Ἀθήναις, τύποις ἐλλήν. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 45].
Τιμᾶται δρ. 1, 50.

Περὶ κοκκοειδῶν (ψωριάσεως τῶν φυτῶν), καὶ ἰδίως περὶ τοῦ κοκκίνου
κρεμεζίου τῶν ἐσπεριοειδῶν, ὑπὸ Π. Γενναδίου. Ἐν Ἀθήναις, τύποις
ἐλλ. Ἀνεξαρτησίας 1880. [8ον μικρὸν, σελ. 52]. Τιμᾶται δρ. 1, 50.

Οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου, λόγος ἀπαγγελθεὶς τῇ 30 Ἰανουαρίου 1880,
κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν τῶν σχολείων, ὑπὸ Δημ. Βενετοκλέους,
διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐλληνικοῦ Λυκείου τῆς ἐλληνοαιγυ-
πτιακῆς κοινότητος. Τιμᾶται ἐνὸς φρ. ὑπὲρ τῆς ἐνταῦθα ἐλλ. ἐλεήμοσ

νος ἑταιρίας. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τύποις Ξενοφῶντος Ν. Σάλτη 1880.
[8ον, σελ. 20].

Κανονισμὸς τοῦ ἐν Σμύρνη ἐλλ. συλλόγου ἡ Ἀνατολή. Ἐν Σμύρνη, τύ-
ποις Νικολάου Α. Δαμιανοῦ 1880. [8ον, σελ. 14]

Ν. Α. Μακρῆ κληροδότημα εἰς τὴν Σχολὴν Δημητσάνης, τεῦχος β', πε-
ριέχον ἀπολογισμοὺς τῆς διαχειρίσεως τῶν τόκων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1874
ἀρχομένου μέχρι τέλους τοῦ 1879, μεθ' οὗς ἔπεται ἀπολογισμὸς τῶν
ὑπὲρ τοῦ τάφου τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' συλλεγέντων χρη-
μάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρ-
μοῦ 1880. [8ον, σελ. 30].

Φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσός. Λογοδοσία τῶν κατὰ 14' ἔτος γενο-
μένων, ὑπὸ Ἑμμ. Δραγούμη, προέδρου. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπο-
γραφείου Παρνασσοῦ 1880. [8ον, σελ. 107].

Das Erechtheion und der Tempel der Athene Polias von James
Fergusson. Herausgegeben von Dr. H. Schliemann mit 4 Ta-
feln und 2 Holzschnitten. Leipzig F. G. Brockhaus 1880. [4ον,
p. 30].

Φιλολογικὰ πάρεργα Θ. Ἀφεντούλη. Ι. Νάθαν ὁ σοφὸς, μετάφρασις ἐκ
τοῦ Γερμανικοῦ, μετὰ εἰκονογραφιῶν. Ἀθήνησι, ἐκ τοῦ τυπογραφείου
τῆς Παλιγγενεσίας, 1879. [εἰς 12ον, σελ. θ'. καὶ 288].

* Ἐκθεσις ἐπὶ τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ δήμου Πειραιῶς τοῦ ἔτους 1878.
Ἐν Ἀθήναις, τυπογραφεῖον ὁ Παλαμήδης 1879 [4ον σελ. 23].

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ.

Ἐν σελ. 354, στίχ. 2 γράφει ἴδε τόμ. Α'.

» » 357, » 33 γράφει ὁδοιπορικῶ τόμ. Α'.

» » 376, » 3 μετὰ τὴν λέξιν μαρτύρια πρὸςθεσ «κακῆς
μεταρρυθμίσεως»

» » 381, » 3 γράφει ἑκασταχοῦ

» » 381, » 11 » ἔχεχειρία

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι
ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

Ἰανουάριος (Ε. Ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	758,40	χμ.
Μεγίστη »	767,91	(τὴν 28 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	747,80	(τὴν 16 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	5,51
Μεγίστη »	13, 9 (τὴν 1 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	— 2, 2 (τὴν 25 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, χιόνος 4 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 29,99 χμ.), ἀστραπῶν 4, πάγου 7. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 3 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 6 ΒΔ, 5 Β, 13 ΒΑ, 2 ΝΑ, 1 Ν.

Φεβρουάριος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις	754,88
Μεγίστη »	764,27 (τὴν 3 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,31 (τὴν 29 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	8,94
Μεγίστη »	17,0 (τὴν 24 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	1,1 (τὴν 21 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 7, δρόσου 2 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 25,78 χμ.). Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 8 ἡμέρας ΝΔ, 1 Δ, 19 ΒΑ, 1 Ν.

ΠΑΡΟΡΑΜΑ.

Ἐν σελ. 341, στίχ. 28 τῶν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων
ἀντὶ 2, 2 γράφε — 2, 2

ΚΡΙΤΙΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΣΤΡΑΒΩΝΑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

Ὡςπερ Ἡρόδοτος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, πρῶτος τὴν λογογραφίαν ἀνυψώσας, συστηματικὴν συνέγραψεν ἱστορίαν καὶ δικαίως πατὴρ αὐτῆς ἐπεκλήθη, οὕτω καὶ Στράβων ὁ Ἀμασεύς, Στωϊκὸς φιλόσοφος, πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ πληρεστέραν καὶ φιλοσοφωτέραν συγγράψας γεωγραφίαν καὶ διὰ ταύτης ἐπεκτείνας τὸν κύκλον τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, νέαν ἠνέωξεν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ταύτης καὶ εὐλόγως πατὴρ τῆς γεωγραφίας ἐπωνομάσθη.

Ἄλλ' εἰ καί, παρὰ πάντων ἀνομολογούμενος ὡς ὁ δοκιμώτατος τῶν γεωγράφων τῆς ἀρχαιότητος (*princeps Græcorum geographus*), ἐπαινεῖται ὡς τοιοῦτος, οὐχ ἦττον ὅμως ἔνεκα τῆς ὑπερμέτρου ἀφοσιώσεως εἰς τὸν Ὅμηρον, ὃν ἀρχηγέτην τῆς γεωγραφίας ἀποκαλεῖ, καὶ τῆς παραλόγου καταφρονήσεως τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας Ἡροδότου, ὃν ἀδίκως μυθολόγον ὀνομάζει, οὐχὶ ἀδίκως ψέγεται ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ τῇ προκαταλήψει ὑπὲρ τοῦ πρώτου καὶ τῇ ὀλιγωρίᾳ τοῦ δευτέρου, ἐξ οὗ σπουδαίως ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ ὡς μὴ περιηγηθεῖς πολλὰ μέρη, ὧν ὁ τῆς ἱστορίας πατὴρ αὐτόπτης γενόμενος, μετὰ πολλῆς περιγράφει ἀκριβείας, ὡς ἐκ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ περιηγήσεων ἀναμφισβήτητον ἤδη καθίσταται.

Ἐνεκα δὲ τούτου ὁμολογουμένως πολλοῖς περιέπεσεν ἀμαρτήμασιν, ὧν τὰ μὲν οἱ ἐκδύται, τὰ δὲ οἱ μεταφρασταὶ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἐπηνώρθωσαν, καὶ ἄλλα δὲ τινὰ ὑπολείπονται πρὸς διόρθωσιν. Πολλῶν δὲ πλείονα ἀναντιρρήτως εὐρίσκει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης ἐν τοῖς ἀποσπάσμασιν αὐτοῦ, προελθόντα ἐκ τῆς γεωγραφικῆς ἀπειρίας τοῦ Βυζαντινοῦ ἐπιτομέως μᾶλλον, δεινῶς ἀκρωτηριάσαντος καὶ διαστρεβλώσαντος τὸ ἀπολεσθὲν τοῦ ἐβδόμου βιβλίου μέρος, ἢ ἐκ τοῦ συγγραφέως, ὧπερ ἀδύνατόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἀμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὀρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινὰ τῶν διορθωτέων

τόν ἐστιν ἀποδοθῆναι τοιαῦτα ἀμαρτήματα, οἷα ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ ἀδεξίου ἐπιτομέως.

Ἐντεῦθεν τοίνυν ὀρμώμενος, ἐπιχειρῶ τινα τῶν διορθωτέων φαινομένων μοι νὰ ὑποδείξω ἐν τοῖς ἐπομένοις, τὰ μὲν τῷ Στράβωνι αὐτῷ ἀναφερόμενα, τὰ δὲ τῷ ἐπιτομεῖ αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑποβάλω τῇ κρίσει τῶν περὶ τὴν γεωγραφίαν ἀσχολουμένων καὶ περὶ τοιούτων πραγμάτων ἐπαϊόντων, ἐπιφυλασσόμενος καὶ ἄλλα παραπλήσια νὰ προσθέσω, ἂν ταῦτα τύχωσι τῆς προσηκούσης ἐπιδοκίμασίας τῶν κριτικῶν καὶ διορθωτῶν τοῦ γεωγράφου.

Α'. Στράβων 7, 323.

«Ταύτην δὴ τὴν ὁδὸν ἐκ τῶν περὶ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἰούσιν ἐν δεξιᾷ μὲν ἐστὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα τῷ Σικελικῷ πελάγει μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου· ἐν ἀριστερᾷ δὲ τὰ ὄρη τὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἃ προδιήλθομεν, καὶ τὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα μέχρι Μακεδονίας καὶ Παιόνων.»

Ὁ πατὴρ τῆς γεωγραφίας, περιγράφων τὴν Ῥωμαϊκὴν στρατιωτικὴν ὁδὸν Ἐγνατίαν, λέγει ὅτι αὕτη, ἀρχομένη ἐκ τε τῆς Ἐπιδάμνου καὶ Ἀπολλωνίας καὶ συναντωμένη ἐν Ἰλλυρίδι, διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ὅτι πρὸς νότον μὲν τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰσὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη καὶ ὅτι ταῦτα περιβρέχονται ἐκ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰ Ἰλλυρικὰ ὄρη (ἤτοι ἡ Κανδαουῖα, ἣν προηγουμένως ἀνέφερε καὶ ἀκολούθως ἐπαναλαμβάνει) καὶ τὰ Ἰλλυρικὰ ἔθνη τὰ παροικοῦντα τοῖς Μεκεδόσιν.

Ὅτι μὲν ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ αἱ λέξεις αὐτῷ Σικελικῷ πελάγει» εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Στράβωνος γραφεῖσαι, εἴτε ὑφ' οἰουδήποτε ἄλλου μεταγραφεῖσαι, οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσι πρὸς τὰς λοιπὰς λέξεις «τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη κλυζόμενα μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου», τοῦτο, εἰ καὶ οὐδεὶς τῶν πολυαρίθμων καὶ δοκιμωτάτων ἐκδοτῶν καὶ μεταφραστῶν παρετήρησε μέχρι τοῦδε, ἀναμφισβήτητόν ἐστιν. Ὅτι δὲ, τούτου τεθέντος, ἀνάγκη νὰ ἀντικατασταθῶσιν αἱ λέξεις τοῦ χωρίου δι' ἄλλων, τὴν ἀλή-

θειαν τοῦ πράγματος παριστωσῶν, καὶ ὠρισμένως διὰ τῶν λέξεων «τῷ Ἰονίῳ πελάγει ἢ Ἰονίῳ κόλπῳ», τοῦτο πρόκειται ν' ἀποδειχθῆ ἐν τοῖς ἐπομένοις ἴν' ἀποχρώντως δικαιολογηθῆ ἢ προτεινομένη ἀντικατάστασις καὶ ὑποδεικνυμένη διόρθωσις τοῦ κειμένου.

Ὁ Στράβων (7, 316), περιγράφων τὸν Ἰόνιον κόλπον καὶ τὸν Ἀδρίαν, ἀκριθῶς ὀρίζει τὰ ὄρια αὐτῶν, καὶ ὡς τοιαῦτα τίθησι τὴν πόλιν Ὀρικόν μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Πανόρμου καὶ τὰ Ἀκροκεραῦνια ὄρη, ὧν πρὸς βορρᾶν μὲν ἐκτείνεται ὁ Ἀδρίας, πρὸς νότον δὲ ὁ Ἰόνιος κόλπος «Καὶ Ὀρικόν καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ Πάνορμος καὶ τὰ Κεραῦνια ὄρη, ἡ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Ἀδρίου. Τὸ μὲν οὖν στόμιον κοινὸν ἀμφοῖν ἐστὶ· διαφέρει δὲ ὁ Ἰόνιος, διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς θαλάττης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστίν, ὁ δὲ Ἀδρίας τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ καὶ τῆς συμπάσης(1)». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου, προηγουμένου τοῦ προμνημονευθέντος, ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι πᾶσαν τὴν παραλίαν τῆς Ἑπίρου καὶ τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη περικλύζει οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος, ἀλλὰ ὁ Ἰόνιος κόλπος ἢ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ ὅτι πρὸς ἄρσιν τῆς ἀντιφάσεως τοῦ Στράβωνος, ἐν μὲν τῷ προγενεστέρῳ χωρίῳ (7, 316) λέγοντος ὅτι ὁ Ἰόνιος κόλπος περικλύζει τὰ Ἑπειρωτικὰ ἔθνη, ἐν δὲ τῷ μεταγενεστέρῳ (7, 323) ὅτι τὸ Σικελικὸν πέλαγος, καὶ πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας, ἀνάγκη, ὡς προεῖρηται, νὰ γραφῆ «τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ἀντὶ τοῦ «τῷ Σικελικῷ πελάγει».

Ἄλλ' εἰ καὶ τοῦτο καὶ μόνον τὸ χωρίον αὐταρκές ἐστι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, οὐχ ἤττον ὅμως ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα

(1) A. Tardieu t. I. p. 49. «Ces deux golfes ont en effet la même entrée, mais, pour les distinguer, on est convenu d'appeler du nom du golfe Ionien la partie intérieure de la mer et du nom d'Adriatique (lequel s'est du reste étendu aujourd'hui à la mer tout entière) la partie intérieure jusqu'au fond.» Groskurd Strabons uebersetz. t. 4. p. 558. «Beide nämlich haben eine gemeinschaftliche Mündung; aber der Ionische ist dadurch verschieden, dass er der Name des ersten Theils dieses Meeres, Adrias hingegen des inneren bis zum Winkel, wiewohl jetzt auch des ganzen ist.»

χωρία τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας, αὐτὸ τοῦτο μαρτυροῦντα, ὡν πρῶτον μὲν τόδε «ὁ δὲ Ἰόνιος κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν Ἀδρίου λεγομένου, τούτου δὲ τὴν μὲν ἐν δεξιᾷ πλευρὰν ἢ Ἰλλυρίς ποιεῖ, τὴν δὲ εὐώνυμον ἢ Ἰταλία» (2, 123). Δεύτερον δὲ τὸ ἀκόλουθον ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίας· αὕτη δ' ἐστίν, εἰς ἣν ὁ ἔκπλους ὁ ἐκ τοῦ Ἀδρίου τελευτᾷ· «ταύτης δὲ τὰ πρῶτα μέρη τὰ περὶ Ἐπίδαμον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐστίν (7, 322). Τρίτον δὲ τὸ ἐπόμενον «Μολοττοὶ καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» καὶ τελευταῖον κατωτέρω «Ἰλλυρικὰ ἔθνη. . . τὰ ὑπὲρ τοῦ Ἰονίου κόλπου».

Ἐκ τούτων ταῖνυν τῶν τριῶν χωρίων προφανέστατα βλέπει τις ὅτι τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθνη καὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου περικλύζει ὁ Ἰόνιος κόλπος καὶ οὐχὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος. Ἐὰν γὰρ πρὸς στιγμὴν ἀποδεχθῶμεν ὡς ὀρθὴν καὶ καλῶς ἔχουσαν τὴν γραφὴν «τῷ Σικελικῷ πελάγει» τότε οὐδεμία θέσις καὶ οὐδεὶς χῶρος ὑπολείπεται τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ καὶ ἐπομένως οὐδεμία ἔπρεπε νὰ γίνηται μνεία τοῦ Ἰονίου κόλπου, ὅπερ ἀτοπώτατόν ἐστιν. Ἄλλως δὲ γνωστόν ὅτι καὶ αἱ παρακείμεναι τῇ Ἡπείρῳ καὶ Ἑλλάδι ἐλληνικαὶ νῆσοι ὁμωνύμως ἐκλήθησαν ἐκ τοῦ ἐν ᾧ κεῖνται κόλπου ἢ πελάγους Ἰόνιοι καὶ οὐχὶ Σικελικαί. Τὸ αὐτὸ δὲ προκύπτει συμπέρασμα καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς θέσεως τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ σαφῶς λέγει ὁ Στράβων (7, 323) «Ἀπὸ δὲ Σουνίου μέχρι Πελοποννήσου τὸ Μυρτώδον ἐστὶ καὶ τὸ Κρητικὸν πέλαγος καὶ Λιβυκὸν σὺν τοῖς κόλποις μέχρι τοῦ Σικελικοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ Κορινθιακὸν καὶ Κρισαῖον ἐκπληροῖ κόλπον», ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι εἰ καὶ οὐκ ὀρθῶς ἐπεκτείνει τὸ Σικελικὸν πέλαγος μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πάλιν τὰ Ἡπειρωτικὰ κατακλύζονται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, περὶ οὗ λέγει κατωτέρω ὅτι αὖξεται διὰ τοῦ Ἰονίου κόλπου μέχρι τοῦ στόματος αὐτοῦ.

Σημειωτέον δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Στράβων ἄνευ λόγου τῶσαύτην ἀποπέμπει ἕκτασιν τῷ Σικελικῷ πελάγει, ὁ Πολύβιος τούναντίον

περιορίζων αὐτὸ μέχρι τῆς ΜΑ ἄκρας τῆς Ἰταλίας, τίθησιν ὡς ὄριον τοῦ Σικελικοῦ καὶ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριο Κόκυνθον(1). Ὁ δὲ Πλίνιος ὅλως ἀντιστρόφως τῷ Στράβωνι τὸ Σικελικὸν πέλαγος θεωρεῖ ὡς μέρος τοῦ Ἰονίου πελάγους, καθὼς καὶ τὸ Κρητικὸν καὶ Ἰκάριον «Nam Græci et Ionium dividunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium» (4, 18)· καὶ ἀλλαχοῦ «In eo duo maria (quo distinguimus fines) Ionium in prima parte; interius Adriaticum, quod superum vocant» (4, 29). Ἡ δὲ πλάνη καὶ ἀπάτη τοῦ Στράβωνος ἐξελέγχεται καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχαιοτέρων τε καὶ μεταγενεστέρων συγγραφέων, πάντων ἀνεξαιρέτως βεβαιούντων ὅτι πρὸς νότον τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἐκτείνεται τὸ Ἰόνιον πέλαγος ἢ ὁ Ἰόνιος κόλπος καθ' ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Ἡπείρου καὶ Ἑλλάδος(2). Καὶ ἐκ τούτων ἀναμφισβήτητον καθίσταται ὅτι ἀντὶ «τῷ Σικελικῷ πελάγει» γραπτέον ἐστὶ «τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἢ τῷ Ἰονίῳ πελάγει» ὅπερ ἔδει δεῖξαι.

Β'. Στράβων 7, 326.

«Ἡπειρῶται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι τραχεῖαν οἰκοῦντες χώραν, Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰθίκες καὶ Τυμφαῖοι καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀτιντᾶνες, οἱ μὲν πλησιάζοντες τοῖς Μακεδόσι μᾶλλον, οἱ δὲ τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ.»

(1) Πολυβ. 2, 14, 4. «Τῆς δὲ συμπάσης Ἰταλίας. . . τὴν μὲν μίαν ὀρίζει πλευρὰν αὐτῆς τὴν πρὸς τὰς ἀνατολάς κεκλιμένην ὅ τ' Ἰόνιος πόρος καὶ κατὰ τὸ συνεχές ὁ κατὰ τὸν Ἀδρίαν κόλπος, τὴν δὲ πρὸς μεσημβρίαν καὶ δυσμὰς τετραμμένην τὸ Σικελικὸν καὶ τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος· αὗται δὲ αἱ πλευραὶ συμπίπτουσαι πρὸς ἀλλήλας κορυφῆν ποιοῦσι τοῦ τριγώνου τὸ προκείμενον ἀκρωτήριο τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν, ὃ προσαγορεύεται μὲν Κόκυνθος, διαιρεῖ δὲ τὸν Ἰόνιον πόρον καὶ τὸ Σικελικὸν πέλαγος».

(2) Ἡροδοτ. 9, 92. «Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ». Θουκυδιδ. 1, 24. «ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον» Ἀριστοτελ. πολιτ. 4, 3, 8. «οἶον ἐν Ἀπολλωνίᾳ τῇ ἐν τῷ Ἰονίῳ» Θεοφραστ. περὶ φυτ. 3, 2. «ἐν Ἀπολλωνίᾳ οὖν τῇ περὶ τὸ Ἰόνιον» Ἀππιαν. ἐμφυλ. 9.

Ὅτι μὲν τῷ Στράβωνι ἀδύνατος ἦν ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῶν μεσογειῶν τῆς Ἰλλυρίδος, Ἠπειροῦ καὶ Μακεδονίας χωρῶν, καὶ ὅτι ἐπομένως δυσχερὴς ἦν αὐτῷ ἡ διάκρισις τῶν ἐν αὐταῖς πρότερον οἰκούντων ἐθνῶν καὶ φύλων τῶν Ἰλλυριῶν, Ἠπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων, τοῦτο διαρρήδην αὐτὸς ὁμολογεῖ ἀρχόμενος τῆς περιγραφῆς αὐτῶν «Πρότερον μὲν . . . οὐ πάνυ χαλεπὸν διαλαβεῖν τοὺς ὄρους αὐτῶν, νυνὶ δὲ . . . οὐδ' εἰ δύναίτο τις ἀκριβοῦν ταῦτα, οὐδὲν ἂν ποιοίη χρήσιμον διὰ τὴν ἀδοξίαν καὶ τὸν ἀφανισμόν αὐτῶν. . . Ὅμως δ' οὖν ἐγχειρήσομεν, ἐφ' ὅσον γραφῆ τε προσήκει καὶ ἡμῖν ἐφικτὸν ἐπελθεῖν τὰ καθ' ἕκαστα ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον παραλίας.»

Ὅτι δὲ, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ γεωγράφος, ἐν πολλοῖς καὶ μάλιστα ἐθνογραφικοῖς γίνεται σύγχυσις(1) καὶ ἀνάγκη διασαφήσεως αὐτῶν ἐστὶ, τοῦτο παρετήρησαν καὶ τῶν νεωτέρων τινὲς καὶ οὐκ ὀλίγα ἐπηνώρθωσαν. Οὐχ ἦττον ὅμως ὑπολείπονται καὶ ἄλλα θεραπείας δεόμενα, ἐν τῶν ὁποίων ὑποδείξας προηγουμένως, προστίθημι ὅτι ἐν τῷ προταχθέντι χωρίῳ οἱ Ὀρέσται φύλον Μακεδονικόν, ἀτόπως καὶ ἀλόγως παρενεβλήθησαν εἴτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος εἴτε ὑπ' ἄλλης χειρὸς ἐν τῷ κειμένῳ ὡς Ἠπειρωταὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἠπειρωτικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν φύλων(2).

αἰὲς Ἀπολλωνίαν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰονίου» Πausan. 6, 14, 4. «Μενεπτόλεμος ἐξ Ἀπολλωνίας τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Δ. Κάσσιος, 45, 3. «ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ τῇ πρὸς τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Αἰλιαν. Π. ἱστ. 13, 16. Ἀπολλωνιάται πόλιν οἰκοῦσι γείτονα Ἐπιδάμνου ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ» Τσέτσ. εἰς Λυκοφρ. 906. «περὶ τὸ Ἰόνιον Ἀπολλωνίαν» καὶ ἄλλοι πολλοί.

(1) Müller Makedon. S. 8. «Obgleich nun Strabons ethnographische Notizen in einer Zeit, wo diese Gegenden sehr verödet und mannigfach umgewandelt waren lange nicht den Werth haben, wie Herodots und Thucydides Nachrichten.»

(2) Müller Makedon. p. 46. «Auffallender ist es, dass er die von Polybios als Makedoner anerkannten Oresten den Epeiroten zurechnet, wovon der wahrscheinliche Grund in der Trennung derselben von der Sache der Makedonischen Könige liegt, welche ihnen im J. d. St. 556 die Autonomie verschaffte.»

Οὔτοι γὰρ εἴτε Ἠπειρόθεν εἴτε καὶ ἀλλαχόθεν ἐν τοῖς παναρχαίοις χρόνοις ὀρμηθέντες καὶ ἐν Μακεδονίᾳ ἐγκατασταθέντες ἔκπαλαι, ἦσαν Μακεδόνες καὶ ἡ χώρα αὐτῶν Μακεδονικὴ οὐ μόνον καθ' ἣν ἔγραφεν ἐποχὴν ὁ Στράβων, ἀλλὰ καὶ πολλῶ πρότερον τοιοῦτοι ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἷον ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου(1), Πολυβίου(2), Λιβίου(3) καὶ ἄλλων, ἀρχῆθεν μὲν ἀνεξάρτητοι ὑπὸ ἰδίους βασιλεῖς διατελέσαντες, εἶτα δὲ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλέλληνος ἐπικληθέντος μέρος ἀναπόσπαστον τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ἀποτελέσαντες, ὡς αὐτὸς ὁ Στράβων ὁμολογεῖ(4). Ἡ δὲ χώρα αὐτῶν ἐκαλεῖτο Ὀρεστίς, Ὀρεστία καὶ Ὀρεστιὰς(5) ἐκ τῶν ὀρέων αὐτῆς καὶ μάλιστα τοῦ Βοίου, τοῦ χωρίζοντος τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ Ἠπειροῦ ἐν μέρει, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πεδινήν Ἠμαθίαν, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ Ὀρέστου, ὡς διατείνεται αὐτὸς τῇ μυθολογίᾳ ἐπόμενος(6).

(1) Θουκυδιδ. 2, 80. «Ὀρέσται δὲ χίλιοι, ὧν ἐβασίλευεν Ἀντίοχος, . . . Ἐπεμψε δὲ καὶ Περδίκκας κρύφα τῶν Ἀθηναίων χίλιους Μακεδόνων, οἳ ὕστερον ἦλθον.»

(2) Πολυβ. 18, 30, 6. «Μακεδόνων μὲν οὖν τοὺς Ὀρέστας καλουμένους διὰ τὸ προσχωρῆσαι σφίσι κατὰ τὸν πόλεμον» Fr. Hultsch αὐτόθι «Orestæ Macedoniæ gens».

(3) Liv. 33, 34. 42, 38. Müller p. 22. «Von den audern Makedonischen Völkern im Oberlande kennen wir nur noch die Oresten» καὶ σελ. 30. «Höher hinauf aber dehnte sich dieses alte Makedonien viel weiter aus und umfasste die Gegenden von Edessa und Beröa, Lynkestis, Orestis, Elimeia» Abel 8. Flathe t. 1, p. 29. Desdèvises p. 73. Grote Gesch. Griechenl. t. 2, p. 337. Mannert 8, 519.

(4) 7, 326. «Καὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λύγκον καὶ Πελαγονίαν καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἐλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν, οἳ δ' ὕστερον καὶ ἐλευθέραν».

(5) Tafel Constant. Porphyrog. p. XXVI. διακρίνει 4 Ὀρεστίας, ὧν τρίτη καὶ ἐπισημοτάτη ἡ ἡμετέρα «Tertia Macedoniæ, nobilissima. Στέφανος Ὀρεστία, πόλις ἐν Ὀρέσταις ἐν ὄρει ὑπερκειμένῳ τῆς Μακεδονικῆς γῆς».

(6) Στραβ. 326. καθ' οὗ Müller p. 14. «Ein Nebenthal von Elimeia, welches nördlich davon gegen die Illyrischen Dassaretier

Ἐκ πάντων τοίνυν τούτων πρόδηλον καθίσταται ὅτι ἡ λέξις «Ὀρέσται» ἐν ἡ θέσει κεῖται παρείσακτος καὶ παρεμβλημένη ἐστὶ μεταξὺ τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν, ὡς ἐμφαίνεται σχεδὸν καὶ ἐκ τῆς συνδέσεως «Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἴθικες καὶ Τυμφαῖοι, (καὶ Ὀρέσται), Παρωραῖοί τε καὶ Ἀντιτᾶνες» ἐνθα παρατηρεῖ τις δύο ζεύγη Ἑπειρωτικῶν ἐθνῶν προτασσόμενα καὶ ἐν ἐπιτασσόμενον καὶ μεταξὺ τῶν δύο μεμονωμένοι παρεμβάλλονται οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, οἵτινες οἰκοῦντες τὸ βόρειον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Ἀλιάκμονος, χωρίζονται τῶν μὲν Παραυαίων διὰ τοῦ Βοΐου ὄρους καὶ τῆς Ἰλλυρίδος, τῶν δὲ Τυμφαίων διὰ τοῦ αὐτοῦ ὄρους καὶ τῆς Ἑλιμείας. Ὅθεν διαγραπτέα ἡ λέξις «Ὀρέσται» ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου καὶ ἀποχωριστέοι τῶν Ἑπειρωτῶν οἱ Μακεδόνες Ὀρέσται, ἐξ ὧν κατὰ τινα μαρτυρίαν ἐξήλθον καὶ οἱ ἀρχηγέται καὶ ἰδρυταὶ τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους (1). Διότι ἐὰν θεωρήσωμεν ὅτι οἱ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ παρεμβληθέντες Ὀρέσται μεταξὺ τῶν Τυμφαίων καὶ Παρωραίων ἦτοι ἐν τῇ βορείῳ Ἑπείρῳ εἰσὶν Ἑπειρωταί, τότε μὴ εὐρίσκοντες παρὰ Στράβωνι Μακεδόνας Ὀρέστας, περιερχόμεθα εἰς ἀτοπώτατον συμπέρασμα καὶ κατὰ τοῦτο καταφωρᾶται Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ, ἐν ᾧ Ὀρεστίδα καὶ Ὀρεστιάδα Μακεδονικὴν ἀναφέρει, Ὀρέστας δὲ κατοίκους αὐτῆς οὐχί.

Πόσον δὲ συγκεχυμένα, ἀντιφατικὰ καὶ ἀνυπόστατά εἰσι τὰ ἐθνολογικὰ τοῦ Στράβωνος, καὶ ἄλλο χωρίον τοῦ αὐτοῦ ἐπιμαρτυρεῖ, ἐνθα οὐ μόνον τοὺς Ὀρέστας, ἀλλὰ καὶ τοὺς Πελαγόνους

gelegen war, wurde von den Makedones Orestæ bewohnt, die ohne Zweifel von ihren Bergen den Namen haben, nicht von Agamemnons Sohne». Καὶ ἄλλαχού p. 42· τὴν Ὀρεστίδα θεωρεῖ ὡς παναρχαιοτάτην Μακεδονίαν «unter denen ich, . . . Orestis als das älteste Maketa betrachte. Denn an eine Thessalische Landschaft zu denken verbietet, dass Maketa nach sicherem Zeugnisse wirklich ein Theil Makedoniens war.» Κωνσταντ. Πορφυρογ. 2, 2. «Λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μακέτα. . . καὶ τὴν Ὀρεστιάδα Μακέταν λέγουσιν».

(1) Ἀππιαν. Συρ. 63. Ἄργος τὸ ἐν Ὀρεστιάῳ, ὅθεν οἱ Ἀργεῖοι Μακεδόνες.

καὶ Ἑλιμειώτας ἡμαρτημένως ὑπολαμβάνει Ἑπειρώτας «διὰ γὰρ τὴν ἐπιφάνειάν τε καὶ τὴν ἐπικράτειαν τῶν Θετταλῶν καὶ τῶν Μακεδόνων οἱ πλησιάζοντες αὐτοῖς μάλιστα τῶν Ἑπειρωτῶν, οἱ μὲν ἐκόντες, οἱ δ' ἄκοντες μέρη καθίσταντο Θετταλῶν καὶ Μακεδόνων, καθάπερ Ἀθαμᾶνες καὶ Τάλαρς Θετταλῶν, Ὀρέσται δὲ καὶ Πελαγόνες καὶ Ἑλιμειῶται Μακεδόνων.» Οἱ γὰρ Πελαγόνες ἀρχικῶς οἰκοῦντες περὶ τὸν βόρειον Ἀξιόν, τοῦ ὁποίου υἶδν ὑπολαμβάνει Ὅμηρος τὸν Πελαγόνον (Ἰλ. 21, 154—160) ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Παιόνων εἰς τὴν περὶ τὸν βόρειον Ἐριγῶνα χώραν καὶ ἐπομένως εἰς οὐδεμίαν σχέσιν καὶ ἐπαφὴν ἦλθον μετὰ τῶν ἀπώτατα οἰκούντων Ἑπειρωτῶν. Ἄλλως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Στράβων ἀντιφάσκων ἑαυτῷ τοὺς Πελαγόνους ταυτίζει τοῖς Παιόσι ἐν τῷ 38 ἀποσπάσματι ὅτι ὁ παρ' Ὀμήρῳ Ἀστεροπαῖος υἱὸς Πηλεγόνου ἐκ Παιονίας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἱστορεῖται διὸ καὶ Πηλεγόνου υἱός· οἱ γὰρ Παιόνες Πελαγόνους ἐκαλοῦντο». Οὐδεὶς δὲ τῶν ἀρχαίων ἱστορεῖ ὅτι οἱ Πελαγόνες ἦσαν Ἑπειρωταί(1).

Γ'. Στράβων 7, 326.

«Ἐπεροικοῦσι Βυλλιονέες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Βρυγοὶ πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι, οὗς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίσπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἑλιμεια καὶ Ἐράτυρα.»

Ἐνταῦθα παρατηρῶ ὅτι τὸ χωρίον τοῦτο ἀπὸ τῶν λέξεων ἀπλησίον δέπου — τῶν Σεσαρηθίους καλοῦσι» τοσοῦτον συγκεχυμένον ἐστὶ καὶ σχεδὸν ἡκρωτηριασμένον φαίνεται, ὥστε Κάλχαντος δεῖται ἐρμηνευτοῦ καὶ δυσκόλως δύναται νὰ πιστεύσῃ ὁ μετ' ἐπιστάσις ἀναγινώσκων αὐτὸ καὶ ὁ τοὺς τόπους τούτους

(1) Τὰ αὐτὰ ρητέα καὶ περὶ τῶν Ἑλιμειωτῶν, οὗς διαρρήδη Μακεδόνας καλεῖ ὁ Θουκυδίδης (2, 99) «τῶν γὰρ Μακεδόνων εἰσὶ καὶ Λυγκησταί καὶ Ἑλιμειῶται καὶ ἄλλα ἔθνη ἐπάνωθεν» τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία αἶρει πᾶσαν ἀμφιβολίαν καὶ περαιτέρω συζήτησιν.

ἐκ τοῦ σύνεγγυς εἰδῶς ὅτι ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Στράβωνος ἐγράφη καὶ οὐδὲν ἄλλως διεστράφη ὑπ' ἄλλης χειρὸς.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἡ φράσις «πλησίον δέ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ» λίαν ἀόριστος οὔσα Βυζαντινῶ τινι ἀνήκουσα φαίνεται μοι μᾶλλον ἢ κλασικῶ συγγραφεῖ, ὁμοίᾳ τῆς ὁποίας χρῆται καὶ ὁ τοῦ Στράβωνος Βυζαντινὸς ἐπιτομεύς ἐν τῷ 25 ἀποσπάσματι α' ὅτι αὐτοῦ που καὶ τὸ Βέρμιον ὄρος(1). Δεύτερον δὲ ἡ λέξις «Δαμαστίῳ» ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου ἀναφερομένη, ἐντελῶς ἀγνοεῖται εἰς ποῖον μέρος κεῖται καὶ τί σημαίνει, πόλιν ἢ περιοχὴν, καὶ ἐπομένως ἀναγκάζεται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν παρακειμένων λέξεων «πλησίον δέ που» ὅτι ἀναφέρεται εἰς πόλιν τινὰ ἢ τόπον περὶ τοὺς Βρύγους κειμένην, οἰκοῦντας ὡς γνωστὸν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ μεταξὺ Ἀχρίδος καὶ Βιτωλίων ἐκτεινομένου λεκανοπεδίου τῆς Ῥέσνης καὶ Πρέσπης(2). Ὄντως γὰρ ἐν τῷ ΒΑ μέρει τοῦ μεγάλου λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος ὑπάρχει μεταλλοῦχος τόπος, χωριζόμενος ἀπὸ τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Βρύγων διὰ τῆς ὀρεινῆς σειρᾶς τοῦ Σκάρδου, ἣτις ἐν τῷ μεταξὺ τῆς Ῥέσνης καὶ Ἀχρίδος καλεῖται νῦν Πετρίνα (Πυρηναιῖα κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ Πιερίᾳ), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλῶν, ὅστις ἀπετέλει τὰ πρὸ Φιλίππου ὄρια τῆς Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος «Διὰ Λυχνιδοῦ πόλεως καὶ Πυλῶνος, τόπου ὀρίζοντος ἐν τῇ ὁδῷ τὴν τε Ἰλλυρίδα καὶ τὴν Μακεδονίαν» (7, 322), καὶ τῶν Ὀδοιπορικῶν Ἀντωνίνου «Mutatio Brucida ἢ Brugiada κατὰ Βεσσελλίγγιον (3) καὶ Ἱερο-

(1) Tafel fragm. 25, p. 20. «Hæc particula (alicubi) vix erit veteris scriptoris, viri gravis, sed Byzantini epitomatoris. Hujus enim farraginis homines in rebus bene notis per Atticismi affectationem vel superbiam quandam verbis utuntur dubitanti et ambigendi; id quod multus mihi legendi usus persuasit.»

(2) Müller Maked. p. 44. Not. 43. «Damastion kennt man sonst nur durch seine Silbermünzen». Eckel Δ. N. I. 44. p. 464. Mionnet Descript. t. 2. p. 54. ἐνθα οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς θέσεως τοῦ τόπου.

(3) Tafel Fgnat. p. 37. «Etenim Brugæ revera ibi locorum sedebant, Dassaretiorum puto particula, vel etiam Lyncesta;

σολυμιτικοῦ «Finis Macedoniae et Epiri» ἀντὶ Ἰλλυρίδος, ἣτις βραδύτερον ἐκλήθη Νέα Ἡπειρος.

Ἐκ τούτων τοίνυν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ λέξις Δαμάστιον σημαίνουσα πόλιν, ἧς καὶ νομίσματα ἀργυρᾶ περιεσώθησαν καὶ συναπτομένη μετὰ τῆς παρακειμένης λέξεως «Βρύγοι», ὧν ἡ θέσις ἀναμφισβήτητός ἐστιν ἤδη, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται ἢ ἐν τῷ ὑποδειχθέντι μέρει.

Ἡ ἐπομένη ὁμως ἀναφορικὴ πρότασις ἀπερὶ ἃ Δυέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι παρέχει μεγάλην δυσκολίαν πρὸς κατανόησιν, καθ' ὅσον ἡ λέξις Διέσται ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ ἐν λ. Πιάσται βαρύνεται ὁμοίως τῷ Ὀρέσται ὁμοίως δὲ καὶ οἱ Διέσται. Μακεδονικὰ δ' εἰσὶν ἔθνη.» Πausanias δὲ(1) καλεῖ Διάστας τοὺς κατοίκους τοῦ ἐν Πιερίᾳ Δίου, οἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν δύνανται νὰ ἔχωσι πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἀναφερομένους Διέστας τῆς Ἰλλυρίδος, ἧς τὸ μέρος τοῦτο κατακτηθὲν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένετο Μακεδονικόν(2). Ἐν τοιαύτῃ δὲ ἀμυχανία φαίνεται μοι διορθωτέον τὸ χωρίον εἰς τὸ ἀπερὶ ἃ Πενέσται· οὔτοι γὰρ ὄκουν ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος (Λυχνηδοῦ), ἐνθα προηγουμένως ὑπεδείχθη ἡ μεταλλοῦχος πόλις ἢ χώρα τῶν Δαμαστίων καὶ οὕτω καὶ μόνον συμβιβάζεται ἡ θέ-

rum (ὑπερ ὀρθότερον), coll. Stephano p. 83. «Βρυγίᾳς πόλις Μακεδονίας. . . Βρῆξ τὸ ἔθνος καὶ Βρύγαι. Εἰσὶ δὲ Μακεδονικὸν ἔθνος προσεχὲς Ἰλλυριοῖς» καὶ κατωτέρω. «In his Macedonia non vetustissimo quidem sensu intelligenda erit, sed ea, quo Philippi II tempore intelligebatur. Is enim ad istum Illyrici terminum regni Macedonici fines protulerat.»

(1) Pausan. 9, 30, 8. «Ῥεῖ δὲ καὶ ποταμὸς Ἐλικῶν. . . τοῦτον οἱ Διάσται τὸν ποταμὸν ἐπιρρεῖν διὰ παντὸς τῆ γῆ»

(2) Διοδώρ. 16, 8. Tafel Egnat. p. 36. Meineke vindic. Strabon. p. 88. «Dyestas sive Diestas, qui nunc primum in Macedonicarum sive, quod eodem redit, Illyricarum gentium ordinem introducuntur, commemorat Herodianus apud Stephanum. . . ubi quod dixi olim Diestas eosdem esse, quos Pausanias Διάστας vocat 4. e. Dii Macedonici incolas, nunc retracto.»

σις τῶν ἀργυρείων τοῦ Δαμαστίου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ φύλου τῶν Πενεστῶν. Ὅτι δὲ ἐν τῷ βορείῳ μέρει τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀχρίδος ᾧ κουν οἱ Πενέσται πρὸς βορρᾶν τῶν Δασσαρητῶν, ἀποχρώντως μαρτυρεῖ Δίδιος(1) περιγράφων τὰς στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Περσέως καὶ ἀκριβῶς ὀρίζων ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῶν Πενεστῶν Ὑσκανα ἀπέειχε τῆς Λυχνηδοῦ 12 μόνον Ῥωμ. μίλλια ἢ μιᾶς ἡμέρας δρόμον.

Οὐχ ἤττονα δὲ δυσκολίαν παρέχει καὶ ἡ παρεπομένη λέξις «Ἐγγέλειοι» σημαίνουσα φύλον Ἰλλυρικόν, ὅπερ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ φαίνεται μοι ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ πράγματος ἦτοι ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν ἐγγέλεων, τῶν ἐν τῇ ἐκ τῆς λίμνης Λυχνίτιδος ἐξόδῳ τοῦ Δρείλωνα ποταμοῦ ἀγρευομένων παρὰ τῇ νῦν κωμοπόλει Στρούγα(2). Ἡ δὲ εἰκασία μου αὕτη βεβαιοῦται ἐκ τῆς ὁμωνύμου πόλεως Ἐγγελάναι, ἣν μόνος ὁ Πολύβιος ἀναφέρων, τοποθετεῖ περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην «τῶν δὲ περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην Ἐγγελάνας, Κέρακα, Σατίωνα, Βοιοῦς (5, 108).» Ἄν δὲ οἱ Ἐγγέλειοι οὗτοι διαφέρουσι τῶν ἀπώτατα ἐν τῇ Ἰλλυρικῇ παραλίᾳ οἰκησάντων ποτὲ Ἐγγελέων, ὡς διατείνεται Μύλλερο(3), ἐνθα ἀναφέρονται καὶ τὰ περὶ Κάδμου καὶ Ἀρμονίας μυθεύμενα τοῖς ἀρχαίοις, μένει μοι ἄδηλον.

(1) Liv. 43, 10. 10. «Perseus... tertio die ad Uscanam (Penes-tianæ terræ ea maxima urbs est) posuit castra... Appius ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit». Desdevises p. 227. «En 170, le consul Appius Claudius, partant à quatrieme veille de son camp, située a douze milles d'Uscana essaya de surprendre les Uscaiens, il reçut un grave échec, et revint à Lychnidus.»

(2) Palmer. græc. ant. p. 206. «Et Drinus fluvius... etiam piscibus abundare et ut ex nomine adjacentis oppidi, qui Ἐγγελάνας, id est Anquillarîæ, a Polybio memoratur, anquillis refertu esse colligitur... Ideo placet ejus lacus accolat a copia anquillarum, quas distrahebant, Anquillarios dictos fuisse.»

(3) Müller Makedon. p. 56. Not. 5. γινώσκει μόνον τοὺς ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης παρὰ τῇ Βουθόῃ καὶ τοῖς Κεραυνοῖς ὄρεσι κατὰ τὰ μυθεύμενα τοῖς ἀρχαίοις, ἀγνοεῖ δὲ τοὺτους περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην ἀλλαχοῦ δὲ p. 44. Not. 44. τοποθετεῖ αὐτοὺς περὶ τὴν Ἀπολλωνίαν.

Οὐχ ἤττον ὁμως ὑπάρχει ῥητὴ μαρτυρία βεβαιοῦσα ὅτι ὁ Κάδμος ἀφίκετο καὶ ἐνταῦθα παρὰ τοῖς Ἐγγελείοις, ὅπου ἔκτισε τὴν πόλιν Λυχνηδόν.

«Ἐἶχε δ' ἀπ' εὐσεβέων προγόνων ἐρικυδέα πάτρην,
Λυχναδὸν, ἣν Φοῖνιξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν,
ἔνθεν λύχνος ἔτην Ἐλικώνιος, οὐνεκα Κάδμος
στοιχείων Δαναοῖσι πρῶτος ἔδειξε τύπον.» (Ἑλλην. Ἀνθολ. 767).

Ἐκ τούτων δὲ οὐδεμία ὑπολείπεται ἀμφισβολία ὅτι καὶ ἐν τῇ ἐπομένῃ ἀναφορικῇ προτάσει αὐτὸς καὶ Σεσαρηθίους καλοῦσι ἢ λέξις Σεσαρηθίους διορθωτέα ἐστὶν εἰς «Δασσαρητίους» ὧν μέρος ἀπετέλουν οἱ Ἐγγέλειοι, οἰκοῦντες ἐν τῷ αὐτῷ λεκανοπεδίῳ περὶ τὸν Δρείλωνα ποταμόν(1). Ἀμφότερα δ' αὖ ταῦτα ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῶν παρεπομένων τοῦ χωρίου λέξεων «πρὸς δὲ τούτοις (Σεσαρηθίοις) Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος,» ὧν οἱ μὲν Λυγκησταί ᾧ κουν τὸ νότιον μέρος τοῦ λεκανοπεδίου Πρέσπης καὶ Βιτωλίων, προσεχεῖς καὶ συνεχεῖς τοῖς Δασσαρητίοις, οἱ δὲ Δευρίοπος τὸ βόρειον τοῦ Ἐριγῶνος μέρος, προσεχεῖς τοῖς Πενέσταις, ἀπ' ὧν ἐχωρίζοντο διὰ τῆς προμνημονευθείσης σειρᾶς τοῦ Σκάρδου, τῆς καθηκούσης μεταξὺ τῆς Ἀχρίδος καὶ Ῥέσνης ἦτοι τῆς νῦν Πετρίνας (Πυρηναίων καὶ Πιερίας κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς), ἐφ' ἧς ἔκειτο ὁ Πυλῶν, τὸ μεθόριον τῆς πρὸ Φιλίππου Μακεδονίας καὶ Ἰλλυρίδος. Ὡστε ἐκ τῶν τελευταίων λέξεων «Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευρίοπος» καθίσταται ἀναμφισβήτητον ὅτι οἱ Ἐγγέλειοι καὶ Σεσαρηθιοὶ εἰσιν οἱ παρὰ τοῖς Λυγκησταῖς οἰκοῦντες ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ τῆς Λυχνηδοῦ καὶ οὐχὶ ἄλλοι οἰκοῦντες ἀπώτατα ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Ὅτι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐπομέναις λέξεσι «καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία» ἢ πρώτη «Τρίπολις» παρείσακτος, παρεμβεβλημένη καὶ νόθος ἐστὶ, καὶ ἐπομένως διαγραπτέα ὡς τοιαύτη, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Στράβων πρῶτον μὲν παραθέτων τὰς λέξεις «ἧς καὶ Ἀζωρος ἦν», δεύτερον δὲ ἐπισυνάπτων κατωτέρω τὴν Ἀζωρον μετὰ τῆς ἀπώτατα κειμένης Θεσσαλικῆς πόλεως Ὀξυνείας «καὶ

(1) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι «Wahrscheinlich die Dassaretier (Sesarethier) um Lychnidus.»

πόλις Ὀξύνεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἰκοσι», ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ἡ Τρίπολις, ἢ ὀρθότερον Τριπολίτις, ὡς παρατηρεῖ Meineke(1) ἦν ἢ ἐν Περρραιβίᾳ Πελαγονία καὶ οὐχὶ ἢ ἐνταῦθα Μακεδονική. Τοῦτο δὲ διαρρήδη ἐπιβεβαιοῖ Λίβιος ἀπαριθμῶν καὶ τὰς 3 πόλεις, ἐξ ὧν συνίστατο, ἦτοι τὴν Ἀζωρον, τὸ Πύθιον καὶ τὴν Δολίχην «Deinde saltu angusto superatis montibus, quos Camburnios vocant, discenti (Tripolin vocant) Azorum, Pythium et Dolichem incolentes (42, 53)» καὶ ἀλλαχοῦ (43, 3), «In Perrhæbiam inde ductt et inter Azorum et Dolichem stativa habuit(2)».

Κατὰ ταῦτα τοίνυν φαίνεται μοι διορθωτέον ὄλον τὸ χωρίον ὧδε

Ἵπεροικοῦσι Βυλλιονέες τε καὶ Ταυλάντιοι καὶ Παρθῖνοι καὶ Δασσαρήτιοι καὶ Βρυῖγοι. Πλησίον δὲ που καὶ τὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν Δαμαστίῳ, περὶ ἃ Πενέσται συνεστήσαντο τὴν δυναστείαν καὶ Ἐγγέλειοι, οὓς καὶ Δασσαρητίους καλοῦσι. Πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταί τε καὶ ἡ Δευριόπος καὶ ἡ Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα(3).

Δ'. Στράβων 7, 327.

α' Ὁ δὲ Ἐριγῶν πολλὰ δεξάμενος ρεύματα ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων καὶ Λυγκηστῶν καὶ Βρύγων καὶ Δευριόπων καὶ Πελαγόνων εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.»

(1) Meineke vindic. Strabon. p. 88. (Μοχ Πελαγονία Τρίπολις scribendum pro Τριπολίτις. Idem error p. 327=68.2. At recte ibidem legitur Ἀζωρος Τριπολίτις».

(2) Ὁ Abel p. 35· δεόντως ἀνασκευάζει τὴν γνώμην Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου διακρίνοντος Τρίπολιν Μακεδονίας καὶ Περρραιβίας.

(3) Παρατηρητέον δὲ ὅτι μεταξὺ τῶν λέξεων «Παρθῖνοι καὶ Βρυῖγοι» προσέθηκα τὴν λέξιν «Δασσαρήτιοι» οἵτινες ἔβησαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ τελευταία λέξις «Ἐράτυρα» ἄγνωστος ἐστὶν ἀλλαχόθεν. Müller p. 44. N° 47. «Eratyra sonst unbekannt».

Καὶ τοῦτο τὸ χωρίον τοῦ πατρὸς τῆς γεωγραφίας νοσοῦν μοι φαίνεται καὶ θεραπείας ἀνάγκην ἔχον· πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Ἐριγῶν ἀνήκων τῇ Μακεδονίᾳ, ἀτόπως ἐπισυνάπτεται μετὰ τοὺς ποταμούς τῆς Ἡπείρου καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος ἦτοι τὸν Ἰναχον, τὸν Ἀραχθον, τὸν Ἀχελῷον καὶ τὸν Εὐηνον, πρὸς οὓς ὡς ἀπώτατα ἐν τῇ ΒΔ Μακεδονίᾳ κείμενος, οὐδεμίαν σχέσιν καὶ συνάφειαν δύναται νὰ ἔχη ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστάσεως. Δεύτερον δὲ, ὡς ὑπεμφαίνεται ἐκ τῶν λέξεων τοῦ χωρίου, ἐλλείπει μία λέξις μετὰ τὰς πρώτας αὐτῆς Ἐριγῶν» καὶ τοιαύτη ἐστὶν ἡ λέξις «ρέων», ἣτις ἐτέθη ἐν τῷ 20 ἀποσπασματι λόγου γενομένου περὶ τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ «καὶ ὁ Ἐριγῶν ποταμὸς καὶ Λουδίας· ὁ μὲν (Ἐριγῶν) ἐκ Τρικλάρων ρέων». Καὶ τρίτον ὑπάρχει ἀναστάσις ἐν τῇ φυσικῇ τῶν ὑπολοίπων λέξεων θέσει ἐφ' ὅσον οἶδα ἐξ αὐτοψίας τὴν θέσιν τῶν τόπων ἐκείνων, τὰς πηγὰς, τὴν πορείαν, τὰ ρεύματα καὶ τὴν μετὰ τοῦ Ἀξιοῦ συμβολὴν τοῦ Ἐριγῶνος παρὰ τοὺς Στόβους(1).

Διὸ δὴ πρὸς παράστασιν τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος διορθωτέον τὸ χωρίον ὡς ἐξῆς

Ὁ δὲ Ἐριγῶν ρέων ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων καὶ πολλὰ δεξάμενος ρεύματα ἐκ τῶν Δευριόπων καὶ Βρύγων καὶ Πελαγόνων καὶ Λυγκηστῶν εἰς τὸν Ἀξιὸν ἐκδίδωσι.

Ὅντως γὰρ ρέων ὁ ποταμὸς ἐκ τῶν Ἰλλυρικῶν ὄρων (ἦτοι τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Σκάρδου, ὅστις ἐνταῦθα χωρίζει τὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς ΒΔ Μακεδονίας) πρῶτον μὲν διέρχεται τὴν χώραν τῶν Δερριόπων Παιόνων, ὡς αὐτὸς Στράβων μικρὸν κατωτέρω ὁμολογεῖ «καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ἔκηντο», δεύτερον δὲ τὴν τῶν Βρύγων, περὶ ὧν κατωτέρω λέγει «Κύδραι δὲ Βρύγων», τρίτον δὲ τὴν τῶν Πελαγόνων καὶ τέταρτον τὴν τῶν Λυγκηστῶν, ἀφ' ὧν κάμπτων πρὸς βορρᾶν ἐκδίδωσιν εἰς τὸν Ἀξιὸν. Ἐκ πασῶν δὲ τῶν χωρῶν τούτων δέχεται πολλοὺς μικροὺς ποταμοὺς καὶ χειμάρρους, τριάκοντα

(1) Liv. 39, 53.

περίπου, ὧν δύο μόνον γνωστοὶ τοῖς ἀρχαίοις εἰσὶν ὁ Βεῦος(1) καὶ ὁ Ὀσφαγος(2).

Ε'. Στράβων αὐτόθι.

«Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις. Τρίπολις γοῦν ἢ Πελαγονία ἐλέγετο, ἧς καὶ Ἄζωρος ἦν, καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δευριόπων πόλεις ᾤκνητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλαλκομεναὶ καὶ Στύβαρα· Κύδραι δὲ Βρύγων».

Ὡς δὲ προηγουμένως εἴρηται καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐν τέλει τοῦ τρίτου χωρίου «πρὸς δὲ τούτοις Λυγκησταὶ τε καὶ ἡ Δευρίοπος καὶ ἡ Τρίπολις Πελαγονία καὶ Ἐορδοὶ καὶ Ἐλίμεια καὶ Ἐράτυρα» ἡ λέξις Τρίπολις παρεμβεβλημένη οὕσα καὶ πλεονάζουσα διαγραπτέα ἐστίν, οὕτω καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἡ αὐτὴ λέξις Τρίπολις πρέπει νὰ διαγραφῆ καὶ σὺν αὐτῇ καὶ αἱ εἰς αὐτὴν ἀναφερόμεναι «ἧς καὶ Ἄζωρος ἦν» πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ξένη προσθήκη ἢ ὡς ἀμάρτημα τοῦ Στράβωνος, ὃς ἐν τέλει μὲν τῆς 326 παραγράφου ἀπλῶς Πελαγονίαν ἀναφέρει καὶ οὐχὶ Τρίπολιν ἀκαὶ δὴ καὶ τὰ περὶ Λύγκων καὶ *Πελαγονίαν* καὶ Ὀρεστιάδα καὶ Ἐλίμειαν τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἐκάλουν», ὀλίγον δὲ κατωτέρω τοῦ χωρίου τούτου, ἐπιλαθόμενος τῶν προειρημένων συγκαταλέγει τὴν Ἄζωρον ἐν ταῖς Θεσσαλικαῖς πόλεσι καὶ καλεῖ Τριπολίτιν ἀκαὶ πόλις Ὀζύνεια παρὰ τὸν Ἴωνα ποταμὸν ἀπέχουσα Ἀζώρου τῆς Τριπολίτιδος σταδίους ἑκατὸν εἴκοσι.»

Ὅθεν ἐκ πάντων τῶν προειρημένων ἀναμφισβήτητόν ἐστίν ὅτι οὔτε Τρίπολις Πελαγονία, συναναφερομένη μετὰ τοῦ Ἐριγῶνος,

(1) Στεφαν. Β. ἐν λ. Βεῦη, πόλις Μακεδονίας καὶ πρὸς αὐτῇ Βεῦος ποταμὸς», Liv. 34, 33. «Ad Lyncum stativa posuit prope flumen Bevum». Müller Maked. p. 17. Not. 47. «Wo auch der Fluss Bevus vorkommt, der wahrscheinlich zu den Zuflüssen gehört, die Erigon nach Strabon ἐκ Λυγκηστῶν erhält».

(2) Liv. 34, 39. «Et ad Osphagum flumen posuerunt castra... vallo super ripam amnis ducto (Erigonum incolae vocant) tendet». Abel Makedon. p. 12.

τῶν Δευριόπων καὶ Λυγκηστῶν ὑπῆρξέ ποτε, οὔτε Ἄζωρος πόλις αὐτῆς, ἀλλ' ἀπλῶς Πελαγονία μόνον· ἡ δὲ Τρίπολις Πελαγονία ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν Περραιβίαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λιβίου. Καὶ κατὰ ταῦτα διορθωτέον τὸ χωρίον φαίνεται μοι οὕτω

Πρότερον μὲν οὖν καὶ πόλεις ἦσαν ἐν τοῖς ἔθνεσι τούτοις, ἦγουν ἢ Πελαγονία καὶ ἐπὶ τῷ Ἐριγῶνι πᾶσαι αἱ τῶν Δερίοπων πόλεις ᾤκνητο, ὧν τὸ Βρυάνιον καὶ Ἀλκομεναὶ καὶ Στύμβαρρα· Κύδραι δὲ Βρύγων.

Ἐνταῦθα δὲ παρατηρῶ ὅτι πλὴν τῆς διαγραφῆς τῶν λέξεων «Τρίπολις... ἐλέγετο, ἧς καὶ Ἄζωρος ἦν» καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς «γοῦν» εἰς «ἦγουν» μετέβαλον τὴν γραφὴν τῶν λέξεων «Δευριόπων» εἰς «Δερίοπων» κατὰ τὴν γραφὴν, ἣν φέρει ἐπιγραφὴ, ἐπιτοπίως εὑρεθεῖσα καὶ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθεῖσα(1), τὴν τῆς λέξεως Ἀλαλκομεναὶ εἰς «Ἀλκομεναὶ» κατὰ νεωτέραν γραφὴν πρὸς διάκρισιν τῆς ὁμωνύμου Θεσσαλικῆς πόλεως καὶ τὴν τῆς «Στύβαρα» εἰς «Στύμβαρρα» κατὰ τὴν γραφὴν ἐπιγραφῆς, ἐν ἣ μνημονεύεται Διονύσιος Στυμβαρραῖος ἀντάρχων καὶ Διονύσιος υἱὸς ἀγορανόμος. Πελαγονία δὲ ὡς πόλις ἀντὶ τῆς Λυγκηστικῆς Ἡρακλείας ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου καὶ Διοδώρου ὡς πρωτεύουσα τοῦ δ' τμήματος τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ Ῥωμαιοκρατίᾳ.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ. ΔΗΜΙΤΣΑΣ.

(1) Ὁρα Πανδῶρ. φυλλαδ. 536. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ἐν τῷ ὁ Στράβων λέγει ὅτι αἱ πόλεις τῶν μερῶν τούτων κατεστράφησαν, τοῦναντίον μαρτυρεῖ ἡ ἐπιγραφὴ, ἀνήκουσα εἰς τὸ τέλος τοῦ α' αἰῶνος μ. Χ. ἦτοι μετὰ τὸν Στράβωνα, ὅτι ἡ πόλις Δερίοπος ἐσώζετο ἔχουσα πολιτάρχας, βουλὴν καὶ βουλευτήριον.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ.

ΜΕΡΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

§ 1. ἀγνοῶ, μέλλ. ἀγνοήσω, οὐχὶ ἀγνοήσομαι.

Ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀνωμάλων ῥημάτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῷ νεωστὶ ἐκδοθέντι ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Karl Rutherford καὶ Robert Böhm ἀναγινώσκεται σελ. 16 :

« Ἀγνοέω ich kenne nicht, Stamm ἀγνοε-; Fut. ἀγνοήσομαι ».

Ὁ μέλλων τοῦ γιγνώσκω ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων γινώσομαι, ἀλλ' ὁ τοῦ ἀγνοῶ ἀείποτε παρ' αὐτοῖς κατ' ἐνεργητικὸν τύπον ἐλέγετο ἀγνοήσω, οὐδέποτε δὲ κατὰ μέσον ἀγνοήσομαι.

Οὐδεμιᾶς πίστεως ἄξιος εἶνε Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος διδάσκων (σελ. 7, 1) « Ἀποφοιτήσομαι: κάλλιον ἢ ἀποφοιτήσω, ἀπολαύσομαι ἢ ἀπολαύσω, ἀγνοήσομαι ἢ ἀγνοήσω ». Κακῶς δ' ἐν τῷ Θησαυρῷ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου ἔγραψεν ὁ Ἄσιος ὅτι ἄγνωστος τοῖς Ἀττικοῖς ἦτο ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων (Τόμ. Α', σελ. 334). Καὶ ὁ αἰοίδιμος Κοραῆς ἐδόξαζεν ὅτι κατὰ μέσον τύπον ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ὁ μέλλων τοῦ ἀγνοῶ (Ἐπιστ. Ἀπανθ. Β', σελ. 140). Καὶ ὁ πρῦτανις δὲ τῶν νῦν κριτικῶν Κόβητος ἐλέγχων τὸν Λουκιανὸν ποιησάμενον χρῆσιν τοῦ ἀγνοήσομεν ἀποφαίνεται ὅτι ἀγνοήσομαι μόνον ἔλεγον οἱ παλαιοί, οὐχὶ ἀγνοήσω (Orat. de Arte Interpr. σελ. 47. Πρβ. καὶ Var. Lect. σελ. 317 καὶ Μελλῆρον Μνημοσ. 1852, σελ. 404).

Πολλὰ ἡμεῖς παραδείγματα τοῦ τύπου ἀγνοήσω ἔχομεν νᾶ καταλέξωμεν ἐκ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν μεταγενεστέρων, οὐδὲν δὲ τοῦ ἀγνοήσομαι οὔτ' ἐκ τοῦ δοκίμου ἑλληνισμοῦ οὔτ' ἐκ τοῦ παρηκμακότος.

Βακχυλίδ. παρ' Ἡφαιστ. Ἐγχειρ. ΙΓ', 11 « ἀγνοήσειν μὲν οὐ σ' ἔλπομαι ».

Πλάτ. Ἀλκιβ. Α', σελ. 133, ε' αὐκοῦν εἰ τὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὰ τῶν πόλεων ἀγροήσει (οὔτος) ».

Ἰσοκράτ. Παναθην. 251 αὐδὲν ἀγροήσειν τῶν λεγομένων ». Ὁ Ναβῆρος (Μνημοσ. 1879, σελ. 56) ἔκρινε σημειώσεως ἀξίους τρεῖς μέλλοντας εὐρισκομένους παρὰ τῷ Ἰσοκράτει, τὸν κολάσουσιν καὶ τὸν ἀγροήσειν καὶ τὸν ἐγκωμιάσειν. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις μόνος ὁ τύπος ἀγροήσειν ἀπαντᾷ.

Δημοσθέν. σελ. 885, 10 « οὐς οὐδ' ὑμεῖς ἀγροήσετε ἰδόντες » καὶ σελ. 1286, 30 « οὐς οὐδ' ὑμᾶς ἀγροήσειν οἶομαι, ἐὰν ἀκούσητε » καὶ Ψευδοδημοσθ. σελ. 1337, 49 « ὥσπερ ὑμᾶς ἀγροήσοντας τὸν νόμον ». Ἐν τοῖς κώδιξι φέρεται καὶ οὐδ' ὑμεῖς ἀγροήσασθε καὶ ἀγροΕΙΝ οἶομαι καὶ ἀγροήσαστας τὸν νόμον. Ἐν τοῖς Βεκκῆρου Ἀνεκδότοις σελ. 208, 29 κεῖται « Ἀπόκριναι γὰρ μοι δεῦρο ἀναστάς· οὐ γὰρ δι' ἀπειρίαν ἀγροήσεις ὅ τι εἶπης ». Ἡ ῥῆσις αὕτη εἶνε εἰλημμένη ἐκ τοῦ περὶ Παραπροσθείας λόγου τοῦ Δημοσθένους σελ. 378, 120, ἐνθα τἀντίγραφα ἔχουσιν « οὐ γὰρ δὴ δι' ἀπειρίαν γ' οὐ φήσεις ἔχειν ὅ τι εἶπης ».

Ἀριστοτέλ. Ἀναλυτ. Προτ. Β', κγ', 6 « ὥσθ' ἅμα εἴσεταί καὶ ἀγροήσει ταυτόν » καὶ περὶ Ψυχ. Α', ε', 10 « γινώσεται μὲν γὰρ ἐν ἕκαστον, πολλὰ δ' ἀγροήσει » καὶ Ψευδαριστοτέλ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. Β', 9 « ὧν μὲν οὖν ὀρέγεσθαι δεῖ τοὺς νόμους καὶ τὴν πολιτικὴν κατασκευὴν ἐκ τούτων οὐκ ἀγροήσεις » καὶ ΙΘ', 2 « καὶ περὶ μὲν τούτων ἐκ τῶν εἰρημένων οὐκ ἀγροήσομεν » καὶ ΚΒ', 5 « περὶ μὲν οὖν τούτων ἐντεῦθεν οὐκ ἀγροήσεις ».

Ἀριστόξεν. Ἄρμον. σελ. 52, 1 Μαρκ. « κατὰ ταύτην ἀγροήσομεν τὰς ἐν τοῖς μελωδομένοις διαφοράς ».

Αἰνεῖ. Πολιορκητ. Δ', Ι « ἔπειτα οὕτω πεποιῆσθαι σύστημα, ἀφ' ὧν μὴ ἀγροήσουσι τοὺς προσιόντας αὐτοῖς ».

Ψευδογοργ. ὑπὲρ Παλαμίδ. 2 « ἀλλ' ἀγροήσομεν τοὺς ἀλλήλων λόγους ».

Λουκιαν. Ἐνυπν. 15 « οἷα καὶ ἠλίκα μὴ ἀκολουθήσας ἐμοὶ ἀγροήσειν ἔμελλες » καὶ Θεῶν Διαλ. Α', 2 « οὐ γὰρ ἀγροήσεις αὐθις » καὶ περὶ Ὀρχήσ. 57 « οὐκ ἀγροήσει δὲ (ὁ τοιοῦτος) καὶ τὰς μυθικὰς μεταμορφώσεις ἀπάσας » καὶ 61 « οὐδὲν τῶν ὑπὸ

τοῦ Ὀμήρου καὶ Ἡσιόδου καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν καὶ μάλιστα τῆς τραγωδίας λεγομένων ἀγροῆσει» καὶ Ψευδοσοφιστ. 4 «καὶ μὴν εἰ ταῦτα ἀγροῆσομεν». Ἐντὶ τοῦ καὶ τῶν ἀρίστων ποιητῶν γραπτέον ἴσως καὶ τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν, ὅπερ κάλλιστα καθ' ἡμᾶς ἔχει ἐπιφερομένου τοῦ καὶ μάλιστα τῆς τραγωδίας. Παρατηρητέον δ' ὅτι ἀνεγινώσκετο μὲν κοινῶς ἐν τῷ Ψευδολογιστῇ § 21 «ἀλλ' οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἴσως ἀγροῦσί σε» καὶ ἐν τοῖς πρὸς Κρόνον § 6 «πῶς ἀγροῆσειε λίθον ἀντὶ βρέφους ἐσθίων», οὗ κάλλιον εἶνε τὸ «πῶς ἂν ἀγνοῆσειε», ἀλλ' ὁ Ἰακωβίτζιος καὶ ἄλλοι προῦκριναν εὐλόγως τὰς γραφὰς ἴσως ἀγροῦσι καὶ πῶς ἀγροῆσει. Ἐν τῷ Δημοσθένους Ἐγκωμίῳ § 22 φέρεται κατὰ τάντιγραφα «σὺ γάρ, ἔφην, ἀγροῆσεις μοι τὸ παρὸν ἄπορον, εἶτα—ἄλλο θεραπεύεις» καὶ ἀγροῆσεις μοι καὶ ἀγροῆσι μοι καὶ ἀγροῆσις μοι ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «ἀγροεῖς, οἶμαι». Ἐν ταῖς Κρονικαῖς Ἐπιστολαῖς § 25 ἐξέδωκεν ὁ Ἰακωβίτζιος ἐκ κωδίκων ἀθαυμάζω γὰρ εἰ μόνος τῶν ἀπάντων ἀγροῦσεις» ἀντὶ τοῦ ἀγροεῖς. Ἄλλ' ὁ Φρίσχιος (*Quaest. Lucian.* σελ. 147) νομίζει ὅτι ἐν τῷ ἀγροῦσεις λανθάνει ὁ μέλλων ἀγροῦσεις. Ἡμεῖς οὐδαμῶς συγκατατιθέμεθα τῷ Ἰακωβίτζιῳ ὅλως ἀνάρμοστον εὐρίσκοντες τὸν τύπον ἀγροῦσει τῷ Λουκιανείῳ στόματι, ἀδυνατοῦμεν δὲ νὰ ἐγκρίνωμεν καὶ τὴν ἐν τῷ περὶ τῆς Συρίας θεοῦ § 18 γενομένην ὑπὸ τοῦ Κοβήτου (*Var. Lect.* σελ. 212) ἀνάγνωσιν «ὁ μὲν ὧδε ἀγροῦσσων ἐδέετο», νομίζοντες ὅτι ὑγιῶς ἔχει ἡ παραδεδομένη γραφή ἀγρῶς ἔων, κειμένου τοῦ ἐπιθέτου ἀγρῶς ἐνεργητικῶς, ὡς παρὰ τῷ Παισανίᾳ Βοιωτ. ΛΘ', 13 «ἐς τοῦτο ἀράμενοι κομίζουσι κάτοχόν τε ἔτι τῷ δειματι καὶ ἀγνώτα ὁμοίως αὐτοῦ τε καὶ τῶν πέλας» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. ΙΔ', σελ. 621 «ἐπ' ἄλλους ἔχειν ἀγνώτας ἑαυτῶν μεταβαίνειν» καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ Ἀλεξανδρεῖ περὶ Συντάξ. σελ. 159, 3 «οὐ γὰρ καθὸ ἀγνῶς ἐστὶ τῆς εἰς ΟΥ ληγούσης γενικῆς» καὶ παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ Προπαρ. Εὐαγγ. Δ', β', 6 «ἀλλ' ὅτι τοὺς μὲν ξένους ἀγνώτας ὄντας τῆς ῥαδιουργίας ῥᾶον ἂν καὶ ἀπατήσαιεν» καὶ ΙΔ', κε', 22 καὶ Εὐαγγ. Ἀποδ. Ε', θ', 8 καὶ Ἐκκλ. Ἱστορ. Δ', ζ', 2 καὶ ιε', 13. Πρβ. καὶ Δί. Χρυσόστ.

Τόμ. Α', σελ. 385 «πῶς οὖν ἀγροῦτες εἶναι ἐμελλον καὶ μηδεμίαν ἔξειν ὑπόνοιαν τοῦ σπεύραντος κτέ.», ἀνθ' οὗ παρέλαβεν ὁ Γήλιος (*Δί. Χρυσ. Ὀλυμπ.* σελ. 14) τὸ ἐν ἐνὶ τῶν ἀντιγράφων φερόμενον ἀγροῦσειν ἐμελλον. Κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ Οἰκονομικῷ τοῦ Ξενοφῶντος κεφ. Κ', 13 «εἰ δέ τις παντάπασιν ἀγρῶς εἶη τί δύναται φέρειν ἢ γῆ», ὅπερ μετέβαλεν ὁ Κόβητος (*Nov. Lect.* σελ. 596) εἰς τὸ ἀγροῦσι ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ ἀγρῶς οὐδέποτε παρὰ τοῖς παλαιοῖς σημαίνει ἀγροῦν ἀλλὰ πάντοτε καὶ πανταχοῦ ἀγροῦμενος. Εὐρίσκεται δ' ὅμως παρὰ τῷ Πινδάρῳ Πυθ. Θ', 58 «οὔτ' ἀγνώτα θηρῶν» καὶ Ἰσθμ. Β', 30 «καὶ γὰρ οὐκ ἀγνώτες ὑμῖν ἐντὶ δόμοι οὔτε κώμων—ἐρατῶν οὔτε μελικόμπων αἰοιδᾶν»(*) καὶ παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ Οἰδ. Τυρ. 1133 «ἀλλ' ἐγὼ σαφῶς ἀγνώτ' ἀναμνήσω μιν» καὶ 677 «σοῦ μὲν τυχῶν ἀγνώτος». Τρικλίν. α' Ἀγνώτος: ἤγουν ἀναισθήτου τῶν ἐμῶν καὶ ἕτερον ἢ προσῆκεν ὑπολαμβάνοντος. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἀγρῶς καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινωσκόμενος εὐρηται καὶ ἀντὶ τοῦ μὴ γινώσκων». Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ βιβλ. Γ', 53 «ἀγνώτες μὲν γὰρ ὄντες ἀλλήλων» καὶ παρὰ τῷ Πλάτῳ Νόμ. σελ. 751, δ' «ὄντες τε ἀλλήλων ἀγνώτες». Ἀλλὰ παρὰ τῷ Θουκυδίδῃ ὑπάρχει καὶ γραφή ἀλλήλοισ. Πρβ. Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Ε', θ', 2 «ἐξ ὧν ὅτι μάλιστα ἀγνώτες ἀλλήλοισ ἔσονται πάντες»(**).

Πλούταρχ. Ἀριστείδ. ΙΕ', 7 «νικώσης δὲ τῆς Ἑλλάδος, οὐδένα τὴν Ἀλεξάνδρου προθυμίαν καὶ ἀρετὴν ἀγροῦσειν».

Ἀρριαν. Ἐπικτ. Διατρ. Α', β', 31 «καὶ ἡμῶν τοίνυν ὅστις ἂν ἔχη τοιαύτην παρασκευὴν οὐκ ἀγροῦσει αὐτήν».

Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 575 «μόνοι πάντων ἢ μάλιστα γὰρ ἀγροῦσουσιν» καὶ σελ. 582 «ὕμεις δὲ ἀγροῦστε αἰεὶ».

Ἰώσηπ. Ἀρχαιολ. Θ', δ', 3 «ἀχλὺν αὐταῖς ἐπιβαλόντα, ἀφ' ἧς ἀγροῦσειν αὐτὸν ἐμελλον». Κάλλιον πάντως ἔχει τὸ ὑφ' ἧς.

(*) Πρβ. Κυνηγρον Διεξοδ. Γραμματ. Τόμ. Β', σελ. 314 ἐκδ β'.

(**) Ἴδε Ἐρμούριον Σοφοκλ. Τόμ. Ε', σελ. 418 καὶ Ἐρμούριον Σοφοκλ. Οἰδ. Τυρ. σελ. 133. Πρβ. καὶ Πόππον Θουκυδ. Γ', 53 καὶ Σταλβώμιον Πλάτ. Νόμ. σελ. 751, δ'.

Μουσών. παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΜΗ', 67 αὐτὸ τοῦτο δια-
τελεῖ πραγματευόμενος, ὅπως μὴδὲ ἐν τούτων ἀγροῆσει».

Ἑρμογέν. Προγυμν. Ζ' (Ῥητ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 41) ἀέν-
τεῦθεν οὐκ ἀγροῆσεις ὅπως θεοὺς ἐγκωμιαστέον».

Παυσαν. Φωκ. ΙΑ', 3 «οὐ γὰρ τὸν πάντα ἐμελλε χρόνον ἀ-
γροῆσειν ἀπατώμενος».

Γαλην. Τόμ. Β', σελ. 486 «ὄν ἀγροῆσεις καὶ διασπάσεις»
καὶ Τόμ. Γ', σελ. 301 «θαυμαστὴν τινα πρόνοιαν ἀγροῆσεις
αὐτῆς» καὶ Τόμ. Σ', σελ. 155 «ἀλλ' ὁ γυμναστικὸς—οὐκ ἀ-
γροῆσει τὴν δύναμιν αὐτῆς» καὶ Τόμ. Ζ', σελ. 483 «οἱ τοιοῦ-
τοι—τὸν ἐσόμενον παροξυσμὸν ἀγροῆσουσιν» καὶ Τόμ. Η', σελ.
762 «τὸ μὲν γὰρ ἕτερον μεράκιον—παντάπασιν ἀγροῆσει, τὸ
δ' ἕτερον [μεράκιον] ἀκριβῶς μὲν ταῦτα προγνώσεται τε καὶ
προερεῖ τοῖς παροῦσιν, ἀγροῆσει δὲ πῶς ὀρίζεσθαι χρὴ τὸν σφυγ-
μόν». Πρβ. καὶ σελ. 825, 6 καὶ σελ. 896, 8 καὶ 14 καὶ σελ.
904, 6 καὶ σελ. 950, 3 καὶ Τόμ. Θ', σελ. 643, 10 καὶ σελ.
695, 4 καὶ Τόμ. Ι', σελ. 284, 8 καὶ σελ. 310, 8. Σημειωτέον
δ' ὅτι καὶ ἐν Τόμ. Α', σελ. 501 ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ ἰατροῦ τις ἀπει-
ρος ἢ ἀναίσχυτος ἐς τοσοῦτον ἔσοιτο, καθάπερ Ἀσκληπιάδης,
ὡς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῆσαι τὰ οὕτω σμικρὰ τῆς τέχνης ἢ
γνοὺς ἀρνήσεται μὴ γινώσκειν» κεῖται κατὰ τινα τῶν ἀντιγρά-
φων «ὅς ἦτοι παντάπασιν ἀγροῆσει — ἢ γνοὺς ἀρνήσεται»,
ὑπερ ἀναντιλέκτως εἶνε ἡ γνησία γραφή(*)).

Θεμιστ. Λόγ. ΙΑ', σελ. 148, β' «πάντως δὲ οὐκ ἀγροῆσει τὸ
μέτρον» καὶ Λόγ. ΚΣ', σελ. 312, γ' «μόνοι δὲ ἀγροῆσουσιν
οἱ σύμπαντα ἐπ' αὐτῇ τὸν βίον κατατριβόμενοι» καὶ Παραφρ.
Τόμ. Β', σελ. 62, 4 Τεῦβν. ἀγνώσεται μὲν γὰρ ἕν, πολλὰ δ' ἀ-
γροῆσει».

Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 95, 32 «ἀγροῆσομεν οὖν πότερον ἀλη-
θῆς ἐστὶν ὁ λόγος ἢ ψευδῆς».

Πλωτίν. Ἐννεάσ. σελ. 350, δ' «ἀγροῆσει καὶ ἑαυτὸ» καὶ
σελ. 364, α' ἀποῦ τε ἐγένετο τὸ πάθημα ἀγροῆσει ἐκάστη»

(*) Ἴδε Acta Semin. Philol. Erl. Τόμ. Α', σελ. 76.

καὶ σελ. 521, β' «εἰ δὲ καὶ τοῦτο ἀγροῆσει καὶ οἰήσεται τὸ
ἀλτῆδες ἔχειν οὐκ ἔχων».

Φίλων περὶ Βελοπ. Δ', 2 «καὶ περὶ μὲν τούτων μὴ ἀγροῆσειν
ὑπολαμβάνομεν τοὺς χρωμένους τῇ ῥηθείᾳ συμβουλία».

Ἰουλιαν. σελ. 183, δ' «οὐ μὴν οὐδὲ τῶν ἀχρήστων καὶ πε-
ριττῶν τι παντάπασιν ἀγροῆσει» καὶ «τὸ δ' ὅλον ὅποια ἄττα
δοκεῖ καὶ οἰστισιν ἀρμόττει τῆς ψυχῆς μέρεσιν οὐκ ἀγροῆσει».

Λιβάν. Ἐπιστ. 164 «καὶ οὐκ ἐμελλες ἀγροῆσειν ἄνδρα τε
χρηστὸν καὶ ῥήτορα δεξιόν» καὶ 268 «τὸν τοῦ παντός οὐκ ἀ-
γροῆσομεν κύριον» καὶ 378 «τῶν ἐνταῦθά μοι πεπραγμένων
ἀγροῆσεις οὐδέν» καὶ 1101 «οὔτε γὰρ ἀγροῆσειν ἐμελλες τη-
λικαύτην συμφορὰν» καὶ 1142 «Ἀλέξανδρον δὲ ἔχων οὐκ ἀ-
γροῆσεις κτέ.». Ἐπίναγκες δ' ἴσως εἶνε καὶ τὸ ἐν Ἐπιστ. 466
«ὅπως τε μὴ ἀγροῆσῃ ποιεῖ καὶ ὅπως λύση φροντίζει» νὰ τρα-
πῆ εἰς τὸ ὅπως μὴ ἀγροῆσει καὶ ὅπως λύσει.

Ἰριγέν. Τόμ. Α', σελ. 72 «ἔτι δὲ πᾶς ὁ συνιεῖς—οὐκ ἀγροῆ-
σει» καὶ Τόμ. ΙΑ', σελ. 401 «οὐκ ἀγροῆσομεν τὴν οἰκονο-
μίαν».

Εὐσέβ. Προπ. Εὐαγγ. ΙΑ', ιθ', 3 «οὐ γὰρ δὴ ὅτι μὲν—θερ-
μαίνεται γνωριεῖ, πότερον δ' αὐτὸς ἢ ὁ γείτων ἀγροῆσει».

Γρηγόρ. Νύσσ. Τόμ. Γ', σελ. 112, δ' «ἢ οἶον χρὴ εἶναι οὐκ
ἀγροῆσουσιν» καὶ σελ. 219, γ' «ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἰδιάζουσαν
ἐκάστου τῶν μερῶν σύστασιν (ἢ ψυχῇ) ἀγροῆσει».

Συνέσ. Ἐπιστ. ΕΖ', σελ. 211, β' «τούτων οὐκ ἀγροῆσεις ὄν-
τινα τύπον ἕκαστον εὔρετο».

Πρόκλ. Διάδοχ. σελ. 404, 1 Τεῦβν. «ἀλλ' ὁ γεωμετρικὸς
οὐκ ἀγροῆσει ὅτι ἴσα ἐστὶ τὰ χωρία».

Φώτ. Ἐπιστ. σελ. 391, 1 καὶ Ἀμφιλοχ. σελ. 199, 3 «ἄρ'
ὁ τὸν πατέρα εἰδώς, ὡσπερ ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, ἡμέραν καὶ ὥραν—
ἀγροῆσει;». Πρβ. καὶ Βιβλιοθ. σελ. 284, 29.

Μιχ. Ἀκομιν. Τόμ. Α', σελ. 106, 2 «εἰ μὴ τὴν οἰκείαν χώ-
ραν ἕκαστος ἀγροῆσομεν».

Ἀμμών. σελ. 67 «ὁ γοῦν λέγων πρὸς τινα—ἀγροῆσει τὴν
διαφορὰν».

Ευτέκν. Θηριακ. Νικάνδρ. Μεταφρ. σελ. 228, 12 Διδ. αἰ-
γροήσεις οὐκέτι τοῦ λοιποῦ τὴν φύσιν».

Εὑρίσκεται καὶ σύνθετος μέλλων *συναγροήσω* παρὰ τῷ Ἰε-
ροκλεῖ λέγοντι Ἰπομν. εἰς Χρυσ. Ἐπ. σελ. 90, 10 Γαισφ. αῶ-
λως γὰρ ὃ ἐσμεν ἀγνοήσαντες καὶ οὐ τὴν ἐπιμέλειαν ποιώμεθα
συναγροήσομεν».

Ταῦτα εἶνε τὰ παραδείγματα τοῦ μέλλοντος ἀγροήσω, ἃ ἡ-
μεῖς συνελέξαμεν ἐπεξελθόντες τοὺς παλαιούς καὶ ὄσους ἠδυνή-
θημεν τῶν μεταγενεστέρων. Ἐλπίζομεν δ' ὅτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ
θὰ λέγη ὅτι ὁ μέλλων τοῦ ἀγροῶ ἐσχηματίζετο ὑπὸ τῶν Ἑλ-
λῆνων ἀγροήσομαι ἢ ὅτι ἀδόκιμος εἶνε ὁ ἐνεργητικὸς τύπος ἀ-
γροήσω. Ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος, ὅστις διετέλεσε μὲν τὸν βίον
ἀσχολούμενος περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα ἀλλ' οὐδὲν σχεδὸν
ὑγιὲς ἢ λόγου τινὸς ἄξιον οὔτε εὖρεν οὔτ' ἐδίδαξε, γράφει ἐν τοῖς
Σουτσειοῖς σελ. 98 «Προσθήσομεν δὲ τοῖς προειρημένοις δύο ἄλ-
λας παρατηρήσεις· α'. ὅτι ἐν πολλοῖς, ἐὰν ἀποβάλωμεν τοὺς συν-
ήθεις τύπους, ἵνα πλησιάσωμεν δῆθεν περισσότερο εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν γλῶσσαν, θέλομεν ἀλλάξει γνήσια πρὸς κίβδηλα. Λέγον-
τες θέλω ἀκούει καὶ ἀκούσει, ἀγροῶ καὶ ἀγροήσει, ἀποθνή-
σκει καὶ ἀποθάνει, πλέει καὶ πλεύσει, πίπτει καὶ πέσει, κτλ,
μεταχειριζόμεθα τύπους ἀπ' αἰώνων καθιερωμένους καὶ εἰς τὰ
στόματα μυριάδων ἀνθρώπων ὑπάρχοντας, ἐν ᾧ ἀκούσω, ἀγροή-
σω, πλεύσω, πέσω, ἀποθανῶ, δὲν ὑπῆρξαν οὐδέποτε» (Πρβ.
καὶ Ἐκθ. Ῥοδοκάρ. Φιλολ. Διαγων. 1865, σελ. 126).

Κακῶς λέγεται ὅτι δὲν ὑπῆρξαν ΟΥΔΕΠΟΤΕ οἱ μέλλοντες
ἀκούσω, ἀγροήσω καὶ πλεύσω· διότι γίνεται μὲν ὑπὸ τῶν δο-
κίμων χρῆσις αἰείποτε τοῦ ἀκούσομαι καὶ πλεύσομαι (πλευσοῦ-
μαι), ἀλλ' ἐν τῇ παρηκμακυῖα γλῶσση ἀπαντῶσι καὶ οἱ ἐνεργη-
τικοὶ τύποι ἀκούσω καὶ πλεύσω· ὁ δ' ἀγροήσω οὐ μόνον παρὰ
τοῖς μεταγενεστέροις φέρεται ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς παλαιοῖς, οἷς
ὄλως ἄγνωστος εἶνε ὁ μέσος τύπος ἀγροήσομαι. Ἡμεῖς, ὡς καὶ
ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἶπομεν, οὔτ' ἐκ τοῦ καθαροῦ ἑλληνισμοῦ οὔτ'
ἐκ τοῦ παρεφθαρμένου ἔχομεν νὰ μνημονεύσωμεν μαρτύριον τοῦ
μέλλοντος ἀγροήσομαι ἀντὶ τοῦ ἀγροήσω.

Παρὰ Δημοσθένει σελ. 310, 249 ἀντὶ τοῦ κοινῶς ἀναγινω-
σκομένου ἀλλὰ δι' ὧν μάλισθ' ὑπελάμβανον ἀγροηθήσεσθαι»
ἀποκατέστησεν ὁ Βεκκῆρος ἐκ τοῦ ἀρίστου κώδικος τὸ ἀγροήσε-
σθαι, ὅπερ καὶ ὑπ' ἄλλων ἐνεκρίθη. Πρβ. καὶ Λουκιαν. Διὶ Τραγ.
5, ἐνθα διττῇ ἐν τοῖς ἀντιγράφοις φέρεται γραφή, ἀλλ' οὔτε
ἀγροηθήσεται ταῦτα» καὶ ἀλλ' οὔτε ἀγροήσεται ταῦτα». *Σχολ.*
σελ. 172 «Ἄλλ' οὔτε ἀγροήσεται: τὸ ἀγροήσεται ἀντὶ
τοῦ ἀγροηθήσεται». Περὶ τῆς χρήσεως τῶν μέσων μελλόντων
ἐπὶ παθητικῆς διαθέσεως θὰ διαλάβωμεν μετὰ πολλῆς ἀκριβείας
ἐν ἄλλῳ τόπῳ. Σφάλλεται ὁ Πόππος ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ
Θουκυδίδου Μέρ. Γ', δ', σελ. 251 καὶ ὁ Κυνηῆρος ἐν τῇ ἐκδόσει
τῆς Ξενοφῶντος Ἀναβάσεως σελ. 511.

§ 2. ἀκτός ἐκ τοῦ ἄγεσθαι δὲν εὑρίσκεται ἀπλοῦν.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἢ κάλλιον εἰπεῖν βιβλι-
δίου φέρεται:

αἰγώ ich führe, St. ἀγ-; Fut. ἄξω—Perf. ἤχα (selten
ἀγῆχα), ἤγμαι, Aor. Pass. ἤχθη; Adj. verb. ἀκτός».

Τὸ ῥηματικὸν ἐπίθετον ἀκτέον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσ-
ση καὶ καθ' ἑαυτὸ προενηνεγμένον καὶ μετὰ προθέσεως ἢ προθέ-
σεων συγκείμενον, οἷον

ἀκτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. Γ', δ', 5 «ἀκτέον ἐπὶ τοὺς ἀνδρας». *Πλάτ.*
Πολιτ. σελ. 467, ε' «ἀκτέον ἐπὶ τὴν θεάν» (Πρβ. καὶ
σελ. 537, α' καὶ σελ. 540, α'), κλπ. Λέγεται καὶ εἰρήνην ἀ-
κτέον (Δημοσθέν. σελ. 91, 5 καὶ Ἀνδοκίδ. σελ. 28, 40). Τὸ
ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἀρχαιολογίᾳ Διονυσίου τοῦ Ἀλικαρνασσεῶς
σελ. 2163 κείμενον «ἐπὶ τὰ ὄπλα ἀκτέον» μεταβάλλει ὁ Κό-
βητος (*Παρατηρ. εἰς Διον. Ἀλικαρν.* σελ. 202) εἰς τὸ κλη-
τέον.

ἀνακτέον. Ἰπποκρατ. Τόμ. Γ', σελ. 293 «ὅμως ἀνακτέον». *Ἀριστοτέλ.*
π. Ζῳ. Γεν. Ε', α', 4 αἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν κινή-
σασαν ἀρχὴν ἀνακτέον τὰς αἰτίας». Πρβ. καὶ Θεόφραστ. *Αἰτ.*
Φυτ. Γ', κα', 3 καὶ Δ', ε', 2 καὶ 5', 6 καὶ Ἀρτεμίδωρ. Α', 56,

κλπ. Κεῖται δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 1178, 25 «καὶ ἀνακτέον αὐτὸ εἰς διφθόρησιν».

ἀπακτέον. Πλούταρχ. Ἡθ. σελ. 9, 5' «καὶ μέντοι καὶ τῆς αἰσχρολογίας ἀπακτέον τοὺς υἱεῖς».

εἰσακτέον. Ξενοφ. Ἰππαρχ. Α', 10 «εἰς μὲν τὸ δικαστήριον τούτους εἰσακτέον εἶναι». Πρβ. καὶ Ἀριστοφ. Σφ. 480 καὶ Εὐστάθ. σελ. 1481, 3, κλπ.

ἐξακτέον. Ξενοφ. Ἑλλ. Γ', ε', 18 «ἔγνω ἐξακτέον εἶναι τὴν ταχίστην ἐκ τοῦ κόλπου» καὶ π. Ἰππικ. Δ', 4 «ἔπειτά γε μὴν τῷ ἵπποκόμῳ ἐξακτέον μὲν τὸν ἵππον ὅπου ψήξει». Σημειωτέον δ' ὅτι Μάρκος ὁ Ἀντωνῖνος εἶπε Γ', 1 «εἰ ἤδη ἐξακτέον αὐτόν», ἐκ τοῦ *ἐξάγειν αὐτόν ἢ ἑαυτόν*, οὐ πολλάκις γίνεται χρῆσις ἀντὶ τοῦ *ἐξάγειν αὐτόν ἢ ἑαυτόν τοῦ ζῆν* (ἐκ τοῦ ζῆν) ἢ τοῦ βλου' παραλαμβάνεται δὲ καὶ τὸ ὄνομα *ἐξαγωγῆ* εἰς δήλωσιν τοῦ ἐξάγειν ἑαυτόν τοῦ ζῆν ἢ καταλύειν ἐκόντα τὸν βίον, αὐτόχειρα ἑαυτοῦ γίνεσθαι, κτλ. (*).

ἐπακτέον. Λουκιαν. πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 9 «καὶ μέτρον ἐπακτέον τῷ πράγματι». Πρβ. καὶ Κικέρ. πρὸς Ἀττικ. 9, 4 «εἰ πόλεμον ἐπακτέον τῇ χώρᾳ» καὶ Διον. Ἀλικαρν. Τέχν. Ῥητ. Β', 6, ἔνθα ὁ Συλβούργιος ἀνέγνω *ἐπακτέον* ἀντὶ τοῦ *ἀπακτέον*.

μετακτέον. Σέξτ. σελ. 606, 13 «μετακτέον δὲ τὰς ἀπορίας». Πρβ. καὶ σελ. 653, 21 καὶ σελ. 686, 30 καὶ Θεόδ. Στουδ. σελ. 568, β' καὶ Σωραν. παρὰ Κοκχίῳ Χειρουργ. Παλ. σελ. 51.

περιακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 518, γ' καὶ Πολυδεύκ. Α', 203.

προακτέον. Ἴδε Θεσ. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1629 Παρ.

προσακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, α' «προσακτέον ἐγγυὲς καὶ γευστέον αἵματος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Η', ε', 9 «δῆλον ὅτι προσακτέον καὶ παιδευτέον ἐν αὐτῇ τοὺς νέους». Ψευδαριστοτ. Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. ΑΒ', 2 «πρὸς τὰ ὑφ' ἡμῶν λεγόμενα προσακτέον» καὶ «τὰς μὲν πίστει οὕτως ἐπὶ ταῖς πράξεσι προσακτέον». Πρβ. καὶ Πολύβ. Ι', μξ', 11 καὶ Πολυδεύκ. Ι', 70, κτλ.

(*) Πρβ. Κρευζῆρον Πλωτ. Τόμ. Α', σελ. CVI καὶ Τόμ. Γ', σελ. 81°

Παρ' Ἀρεταίῳ φέρεται σελ. 214, 4 «ἡσυχίη προσακτέη» καὶ παρ' Ὀρειβασίῳ Τόμ. Α', σελ. 428, 11 «οἷς οἶνος οὐ προσακτέος».

συνακτέον. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 537, γ' «συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητος». Ἀριστοτέλ. Πολιτ. Γ', θ', 11 «καὶ τὰ τῶν ἰδίων ἱερῶν συνακτέον εἰς ὀλίγα καὶ κοινά» (Πρβ. καὶ Ῥητορ. Α', ιε', 33 καὶ Ἡθικ. Εὐδήμ. Ζ', β', 26). Λουκιαν. πῶς δεῖ ἱστ. συγγρ. 47 «τὰ δὲ πράγματα αὐτὰ οὐχ ὡς ἔτυχε συνακτέον», κλπ. Ἀπαντᾷ δὲ καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 628, 25 «συνακτέον δ' ἐντεῦθεν καὶ ὡς οὐ μόνον ἄρματος ἀντιζέστιν».

ὑπακτέον. Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 288 «ἡσυχῆ δὲ αὐτοὺς ἐπὶ τὴν λιτότητα ὑπακτέον». Ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ σελ. 777, 26 κεῖται α' Ὑπακτέον: πορευτέον. Ἐκ τοῦ ἄγω ἀκτέον καὶ ὑπακτέον». Πρβ. Φώτ. Λεξ. σελ. 619, 24 καὶ Ζωναρ. Λεξ. σελ. 1781.

ἐπανακτέον. Θεμίστ. σελ. 12, γ' «ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον—ἐφ' ὃ ὤρμησεν ἐξ ἀρχῆς». Ἰμέρ. Ἐκλογ. ΑΓ', 7 «ἐπανακτέον οὖν ἐπὶ Λιθύην τὸν λόγον». Συνέσ. Ἐπιστ. ΝΖ', σελ. 193, γ' «ἐπανακτέον δέ μοι μικρὸν ἄνω τὸν λόγον», κλπ.

ἀντεισακτέον. Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Γ', σελ. 25, 13 «ἀντεισακτέον δὲ—τὸ μὴ ἀντιστρέφειν τὸ πρᾶγμα». Θεοφύλ. Παιδ. Βασιλ. Ε', σελ. 46 «ἀντεισακτέον δέ σοι καὶ ἀντιτακτέον τοὺς πόρους».

παρεισακτέον. Εὐσέβ. Εὐαγγ. Ἀποδ. Δ', γ', 10 «ὃ οὐδαμῶς ἡμῖν ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ θεολογίᾳ παρεισακτέον».

συνεισακτέον. Ἴδε Θεσ. Ἑρρ. Στεφ. Τόμ. Ζ', σελ. 1297.

Ἀλλὰ περὶ τοῦ ῥηματικοῦ ἐπιθέτου ἀκτός οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἐξεφέρετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἄνευ προθέσεως διὸ εὐλογον, μᾶλλον δ' ἀναγκαῖον εἶνε νὰ γίνηται περὶ αὐτοῦ παρατήρησις ὅτι οὐχὶ ἀπλοῦν ἀλλὰ σύνθετον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο.

Ἀνεγινώσκετο μὲν ἄλλοτε παρὰ τῷ Πλουτάρχῳ Γ. Γράκχ. Ζ', 1 «καὶ τὸ μὲν ἐστόρνυτο πέτρα ζεστῆ, τὸ δ' ἄμμου χώμασιν ἀκτοῖς ἐπυκνοῦτο», εἰς ὃ ἔγραψεν ὁ Κοραῆς τὴν σημείωσιν

τήνδε (Πλουτ. Παραλλ. Μέρ. Ε', σελ. 382) «Χώμασιν ἀκτοῖς: χώμασι φορητοῖς, ἐτέρωθεν ἀγομένοις». Ἄλλ' ἐν τοῖς κώδιξιν ὑπάρχει καὶ γραφή ἀκτῆς· ὅθεν ὁ Σχαιφῆρος μετέγραψε «τὸ δ' ἄμμου χώμασι ρακτῆς», ὅπερ ἀπεδέξαντο ὁ τε Σίντενις καὶ ὁ Βεκκῆρος καὶ ὁ Δοινηρός. Δὲν φαίνεται δὲ φρόνιμον ἐκ τοῦ φερομένου ἐν τῷ Λεξικῷ τῶν Ἡροδοτείων Λέξεων (σελ. 468 Στείν.) «Περιφορητά: ἀκτά» νὰ συμπεράνη τις ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ ἐπιθέτου ἀκτός. Πρβ. καὶ Μέγ. Ἐτυμ. σελ. 45, 38 «Παρά τὸ ἄγω ἀκτός καὶ πλεονασμῷ τοῦ ἄλφα ἄκατος ἢ περιάγουσα καὶ διακομίζουσα» καὶ σελ. 54, 35 «Παρά τὸ ἦκται ἀκτός καὶ ῥῆμα ἀκτῶ, ἀφ' οὗ ἀκταίνω τὸ κουφίζω παρὰ Δίσχύλω».

Οὐκ ὀλίγα ἐπίθετα συγκείμενα ἐκ τοῦ ἀκτός καὶ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἵνα δ' ἀκριβέστερον εἴπωμεν, παρηγμένα ἐκ τοῦ ῥήματος ἄγεσθαι συνθέτου ὄντος μετὰ μιᾶς ἢ δύο προθέσεων, ἔχομεν νὰ καταλέξωμεν ὑπάρχουσι δὲ τινα τοιαῦτα μετὰ τοῦ μορίου Α ἢ ΔΥΣ συγκεκολλημένα ἢ καὶ μετὰ πτωτικοῦ.

ἀνακτός. Γεωγρ. Μικρ. Μυλλ. Τόμ. Α', σελ. 437 «ὑδωρ ἔχει πηγαῖον ἀνακτὸν ἐν τοῖς ἀγροῖς» καὶ σελ. 454 «ὑδωρ ἔχει ἀνακτόν».

ἀπακτός. Ἐπίκτ. Διατρ. Γ', κδ', 105 «ἦδειν εἰς φυλακὴν ἀπακτός ὢν». Κοραῆς σελ. 400 «ἀπακτός: Ἐκ διορθώσεως τοῦ πρὸ ἐμοῦ ἀντὶ τοῦ ἀπότακτος».

κατακτός. Ἀριστοφ. Εἰρ. 1244 «τῶν κατακτῶν κοττάβων». Σχολ. εἰς στίχ. 1242 «Κατακτοὶ δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατάγειν καὶ αὐτὸ πάλιν ἀνάγειν τὸν κότταβον—Μέμνηται δὲ καὶ Φερεκράτης ἐν Παννυχίδι τῶν κυμβείων καὶ τοῦ κατακτοῦ κοττάβου». Πρβ. καὶ Ἀθην. σελ. 667, δ'.

περίακτος. Ἀρτέμων παρ' Ἀθην. σελ. 637, γ' «καθάπερ αἱ τῶν περιάκτων δίφρων κατασκευάζονται θέσεις». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 348, ε' «καὶ μηχανὰς ἀπὸ σκηνῆς περιάκτους» καὶ σελ. 974, ε' «ἄρδουσαι περιάκτοις ἀντλήμασιν» (Πρβ. καὶ σελ. 922, ε' καὶ Σύγκρ. Λυσ. καὶ Σύλλ. Γ', 2). Πολυδ. Δ', 126 «πρὸς ἀεὶ αἱ περιάκτοι συμπεπήγασι» καὶ «εἰ δ' ἐπιστραφεῖεν αἱ περιάκ-

κτοι» (Πρβ. καὶ Δ', 130 καὶ 131)(*). Σημειωτέον δ' ὅτι τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῇ Συγκρίσει τοῦ Λυσάνδρου καὶ τοῦ Σύλλα κείμενον αἰεὶ δὴ τις ἄλλος, ἐκπεφευγῶς τουτί τὸ περιάκτον» νομίζει ὁ Κόβητος (Νου. Lect. σελ. 183 κέξ.) παρεφθαρμένην γραφὴν τοῦ περιβόητον.

προακτός. Θεμίστ. σελ. 147, δ' «καὶ ὅσα ἐκείνω προακτά, ταῦτα ἐργάζεται». Ἄλλὰ κατὰ τὸν Γ. Δινδόρφιον καὶ τὸν Πασόβιον ἔγραψεν ὁ Θεμίστιος πρακτά.

συνακτός. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμφ. Δ', 42 «ὑδωρ μὲν γὰρ ὀλίγον συνακτόν κτέ.». Γεωγρ. Μικρ. Τόμ. Α', σελ. 443 Μυλλ. «ὑδωρ ἔχει συνακτόν». Ἡσύχ. «Συμφορητή: συμφορητή, συνακτή». Εὐστάθ. σελ. 881, 45 «καὶ συμφορητὴ ἀνδρῶν ἀρετὴ, ὅ ἐστι συνοιστὴ κατὰ τοὺς παλαιούς, εἰπεῖν δὲ ἰδιωτικώτερον συνακτὴ». Πρβ. καὶ σελ. 929, 34 «ἐὰν συμφορητὴ γένοιτο, ὅ ἐστι συμφορητὴ καὶ συνάξιμος ἐκ πολλῶν καί, ὡς οἱ παλαιοὶ φασί, συνοιστὴ». Ὑπάρχει καὶ ἐπίθετον δυσσύνακτος, οἷον Ἰώσηπ. Ἰουδ. Πολ. Δ', δ', 6 «δυσσύνακτον ἔσεσθαι τὸ πλῆθος», καὶ Ἀσύνακτος, οἷον Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 87, 33 «τῶν δὲ λόγων οἱ μὲν εἰσι συνακτικοί, οἱ δὲ ἀσύνακτοι» (Πρβ. καὶ σελ. 88, 7 καὶ σελ. 90, 10 καὶ σελ. 100, 19 καὶ σελ. 102, 3 καὶ σελ. 354, 26). Ἐπίκτ. Διατρ. Β', α', 3 «ὡς τὰ ἀσύνακτα συνάγοντας». Κοραῆς Ἐπίκτ. Ἐγχειρ. σελ. 138 «ἀσύνακτοι: τοιοῦτοι, ὥστε μὴ συνάγεσθαι, μὴδὲ συμπεραίνεσθαι ἐξ αὐτῶν, κατὰ τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας, ὃ σπεύδεις συνάγειν» καὶ σελ. 161 «Οἱ συνακτικοὶ λόγοι ὠνομάζοντο τοῖς Στωϊκοῖς καὶ Περαιτικοῖς, ὥσπερ καὶ οἱ ἀσύνακτοι Ἀπέραντοι (Διογ. Λαερτ. VII, 77)». Πρβ. Σέξτ. Ἐμπειρ. σελ. 314, 9 «ἦτοι οὗτος ὁ λόγος ἀσύνακτός ἐστι καὶ ἀπέραντος ἢ συνακτικός καὶ περαίνων». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἡσυχίου φέρεται «Ἀσύνακτος: ὁ μὴ συναγόμενος, ἐξώβλητος». ἀποσύνακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 238, 29 «οὐκ ἂν — ἀποσύνακτον ἐποίουν» καὶ σελ. 367, 29 «καὶ ἀποσύνακτος γε-

(*) Ἴδε καὶ Φρίσχιον Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 131. Πρβ. καὶ Θησ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 783.

νόμενος διήλεγχεν ἐπὶ τοῦ βασιλέως τότε». Τοῦ ἐπιθέτου τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας. Εἶπε δ' οὗτος καὶ θεοσύνακτος.

ἀνεισακτος. Γαλήν. Τόμ. Ε', σελ. 314 «οἱ δὲ καὶ λοιδοροῦντες σφοδρότερον ἀνεισάκτους τε καὶ φιλονείκους ἀποκαλοῦσιν». Ἰάμβλιχ. π. Πυθαγορ. βίου 75 «μεταδιδόντι τῶν λόγων τοῖς ἀνεισάκτοις» καὶ Προτρεπτ. σελ. 310 Κισλ. «τὰ παρ' αὐτοῖς ἀπόρητα καὶ ἐχεμυθούμενα πρὸς τοὺς ἀνεισάκτους» (Πρβ. καὶ σελ. 328).

παρείσακτος. Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτ. Β', 4 «τοὺς παρείσακτους ψευδαδέλφους» (*). Ἡσύχ. «Παρείσακτον: ἀλλότριον» καὶ «Παρένθετος: παρείσακτος» (Πρβ. καὶ Φώτ. Λεξ. σελ. 394, 16). Σουίδ. «Συγκλύδων ἀνθρώπων: συμμίκτων, ἐπηλύδων, παρείσακτων». Ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος φέρεται (σ. 794) «ἐσούλησε δ' αὐτὴν ὁ Κόκκης καὶ Παρείσακτος κληθεὶς Πτολεμαῖος».

ἀντείσσακτος. Ἰδε. Θεσ. Στεφ. Τόμ. Α', σελ. 866.

συνείσσακτος. Ἐπιφάν. Τόμ. Γ', σελ. 510, 30 «συνεισάκτους καὶ ἀγαπητὰς ἐπικαλουμένας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν». Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ζ', λ', 12 «τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, κτέ.», κλπ. (**).

δυσδιέξακτος. Πορφύρ. π. Ἀποχ. Ἐμψ. Δ', 18 «δυσδιέξακτος ὁ βίος—ἔσται».

ἀνέπακτος. Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 199 «αὔθις δὲ κατὰ τὸ παντελὲς ἀνέπακτος ἐκβάλλεται».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ τὸ ἐκ τοῦ παράγω ρηματικὸν ἀλλὰ συνθεθεμιμένον μετὰ τῆς ἀντωνυμίας αὐτός καὶ τῆς ἕτερος καὶ τοῦ ὀνόματος θεός, οἷον αὐτοπάρακτος, ἑτεροπάρακτος καὶ θεοπάρακτος, παρὰ τῷ Ψευδιουστίῳ σελ. 1432, β' καὶ σελ. 1441, δ' καὶ σελ. 1444, α'.

(*) Ἰδε Δινδόρφιον Ἐπιφάν. Τόμ. Ε', σελ. XIV καὶ Ἄσιον Θεσ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 462.

(**) Ἰδε Εἰνιχίνιον Εὐσέβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 712 κέξ.

Τῶν μνημονευθέντων ἐπιθέτων, ἅτινα πάντα σχεδὸν ἐν τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ εὐρίσκονται, συνηθέστερον εἶνε τὸ ἐπεισακτος ἀπαντῶν παρὰ τε τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς μεταγενεστέροις, οἷον Εὐριπ. Ἴων. 590 «εἶναί φασι τὰς αὐτόχθονας κλεινὰς Ἀθήνας οὐκ ἐπείσακτον γένος». Κωμικ. Ἀνών. παρὰ Διοδ. Σικελ. ΙΒ', ιδ', 1 «ὡς ἐπείσακτον κακὸν κατὰ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων πεπορισμένος». Πλάτ. Κρατ. σελ. 420, α' «οὐκ οἰκεία ἐστὶν ἡ ῥοή αὕτη τῷ ἔχοντι ἀλλ' ἐπείσακτος διὰ τῶν ὀρμάτων». Δημοσθέν. σελ. 254, 87 «σίτω πάντων ἀνθρώπων πλείστῳ χρώμεθ' ἐπεισάκτῳ» (Πρβ. καὶ σελ. 466, 31)(*). Λυκόφρ. 60 «λέκτρων θ' ἑκατι τῶν τ' ἐπεισάκτων γάμων». Πολύβ. Δ', κ', 10 «διὰ τῶν ἐπεισάκτων ἀκροαμάτων». Πλούτ. Ἡθ. σελ. 68, ε' «οἱ δὲ πολλοὶ φρενῶν ἐπεισάκτων δέονται» καὶ σελ. 643, ς' «οὐ καινὴν οὐδ' ἐπείσακτον» καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχοῦ (**). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 163 «ἄτε οἰκείας αὐτῇ τῆς φορᾶς ταύτης οὔσης, οὐκ ἐπεισάκτου» καὶ σελ. 834 «τί οὖν δεῖ κακῶν ἐπεισάκτων;» (Πρβ. καὶ Τόμ. Β', σελ. 444, 16 καὶ 21). Λουκιαν. Δημοσθ. Ἐγκωμ. 24 «αὔθις αὖ πενία μορφῆς ἐπεισάκτου Πρωτέα γενέσθαι». Διοδ. Σικελ. Γ', ιζ', 4 «οὐδὲν τῶν ἐπεισάκτων ἠδέων ζητοῦσα». Ἰώσηπ. Ἀρχ. ΙΗ', α', 1 «τετάρτην φιλοσοφίαν ἐπείσακτον ἡμῖν ἐγείραντες». Θεμίστ. σελ. 303, γ' «πᾶν ὃ τι περ ἂν ἐπείσακτον ἦ». Ἰουλιαν. σελ. 2, δ' «οὐδενὸς ἐπεισάκτου κόσμου δεομένην». Ἀθήν. σελ. 274, β' «ἄτοπον ἠγούμενοι τοῖς μὲν θεοῖς πέμπειν κατὰ τὰ πάτρια, αὐτοῖς δὲ χορηγεῖν κατὰ τὰ ἐπείσακτα». Ἡρωδιαν. Ἱστορ. Η', 5 «μηδὲ ἐπεισάκτου τροφῆς αὐτοῖς τε καὶ ὑποζυγίοις εἰσκομιζομένης» (Πρβ. καὶ Α', 5). Ζώσιμ. Γ', λγ', 5 «οὔτε δαπάνης — οὔτε ἐπικουρίας ἐπεισάκτου». Πολυδεύκ. Θ', 21 «ἐπεισάκτου τροφῆς δεομένην» καὶ Θ', 22 «εἰσαγωγίμων σιτίων, ἐπεισάκτων τροφῶν». Ἡσύχ. α' Ἐπεισάκτου: ἀλλοτρίου» καὶ «Εἰσκεκριμένον: ἐπεισαγόμενον ἢ ἐπείσακτον». Ὑπάρχει καὶ ἐπίρρημα ἐπεισάκτως (***) .

(*) Ἰδε καὶ Βυττεμβάχιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 95.

(**) Ἰδε Βυττεμβάχιον Πλοουτ. Ἡθικ. Τόμ. Γ', σελ. 319.

(***) Ἰδε Θεσ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1463.

Ὡς δὲ τοῦ ῥηματικοῦ τούτου ἐπιθέτου τοῦ ἐκ τοῦ ἐπεισάγεσθαι παρηγμένου γίνεται χρῆσις ἐν τε τῷ παρηκμακότι ἑλληνισμῷ καὶ ἐν τῷ δοκίμῳ, οὕτω καὶ τοῦ ἐκ τοῦ ἐπάγεσθαι ἐσχηματισμένου, ὅπερ τὴν αὐτὴν πολλακίς ἐμφαίνει ἔννοϊαν τῷ ἐπισακτος. Πολλῶ δ' ὁμῶς συχνότερον παρὰ τοῖς ἐνδόξοις ὑπάρχει τὸ ἐπακτός ἢ τὸ ἐπείσακτος. Λέγεται ἐπακτός ἀνήρ ('Αριστοφ. Ἀποσπ. 353 καὶ Διονύσ. Ἀλικ. Ῥωμ. Ἀρχ. σελ. 359), στρατὸς ἐπακτός (Σοφοκλ. Τραχ. 259), στρατεὺς ἐπακτόν (Διόσκ. Ἐπτ. 583 καὶ 1019), δόρυ ἐπακτόν (Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 1525), ποιμὴν ἐπακτός (Πίνδαρ. Ὀλυμπ. Γ', 89), πλοῦτος ἐπακτός (Εὐριπ. Ἀποσπ. 504, 5), ἐπακτὰ ὕδατα (Ἰπποκρ. Τόμ. Α', σελ. 257. Γαλην. Τόμ. Α', σελ. 59. Διόδωρ. Σικελ. Β', νδ', 5. Στράβ. σελ. 748), ἐπακτοὶ πυροὶ ('Αλκίφρ. Α', κδ', 1), τὸ ὄνομα τὸ ἐπακτόν (Πausan. Ἀρκαδ. Η', 12), γύναιον ἐπακτόν (Λογγ. Ποιμ. Γ', 15), κακὸν ἐπακτόν (Φιλῆμ. Ἀποσπ. 90, 5 καὶ Ἀριστείδ. Τόμ. Β', σελ. 533), ἐπακτόν δίκαιον (Πλάτ. Πολιτ. σελ. 405, β'), πόλεμος ἐπακτός (Πλούτ. Συγκρ. Περικλ. καὶ Φαβ. Γ', 1), ἐπακτὰ χρώματα (Σωκρατ. Ἐπιστ. Γ', 3), κάλλος ἐπακτόν (Πλωτίν. Ἐνν. σελ. 556, β')(*), κτλ. Πρβ. καὶ Ἠσύχ. α' Ἐπακτοὺς: ἐπηγμένους» καὶ α' Ἐπακτῶν: ἔξωθεν προσγινομένων». Ἐπειδὴ τὸ ἐπακτός ἰσοδυναμεῖ τῷ ἄλλοθεν ἐπαγόμενος ἢ ἐπηγμένος ἢ τῷ ἔξωθεν προσγινομένος ἢ προσγεγονώς, γίνεται ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀστὸς καὶ τὸ αὐτόχθων καὶ τὸ σύντροφος καὶ τὸ οἰκεῖος, οἷον Εὐριπ. Ἰων. 290 «οὐκ ἀστὸς ἀλλ' ἐπακτός ἐξ ἄλλης χθονός» καὶ Ἀποσπ. 362, 7 «ἢ πρῶτα μὲν λεῶς οὐκ ἐπακτός ἄλλοθεν, αὐτόχθοι δ' ἔφυμεν». Ἡρόδ. Ζ', 192 «τῆ Ἑλλάδι πενήτη μὲν αἰεῖκοτε σύντροφός ἐστι, ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι». Θουκυδ. Γ', 20 «καὶ σίτω οἰκείῳ καὶ οὐκ ἐπακτῷ χρῶνται». Φίντυς παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΟΔ', 61 «χρώματι δὲ φαιδρύνεσθαι — μὴ ἐπακτῷ καὶ ἀλλοτρίῳ, τῷ δ' οἰκῆῳ τῷ σώματος». Ἐν τῷ Ἰωνι τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 592 κεῖται «πατρός τ' ἐπακτοῦ καυτὸς ὦν νοθαγενής», ἐν δὲ τῷ

(*) Ἰδὲ Κρηζῆρον Πλωτ. περὶ τοῦ Καλοῦ σελ. 241 κέξ.

Ἀϊαντι τοῦ Σοφοκλέους στίχ. 1296 φέρεται ἀέφ' ἢ λαβῶν ἐπακτόν ἀνδρ' ὁ φιλύσας πατὴρ κτέ.». Σχολ. α' Ἐπακτόν ἀνδρᾶ: τὸν μοιχόν».

Εὐρίσκεται δὲ καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σύμφυτος παρελημμένον τὸ ἐπακτός, καθάπερ καὶ τὸ συνωνυμοῦν αὐτῷ ἐπείσακτος, οἷον Ἀριστοτέλ. Μετεωρ. Δ', ε', 6 «ἔχει ὕδωρ εἴτ' ἐπακτόν εἴτε συμφυές» λέγω δὲ ἐπακτόν μὲν οἷον ἐν ἐρίῳ, σύμφυτον δὲ οἷον ἐν γάλακτι» καὶ π. Ζώ. Γεν. Γ', 1 «ἢ δ' ὑγρότης καὶ ἢ σύμφυτος καὶ ἢ ἐπακτός σπερματικόν» καὶ π. Ζώ. Μορ. Β', 16 «καὶ πάντα τῷ συμφύτῳ πνεύματι τοῦ σώματος ὥσπερ κινεῖται: τοῦτο δ' ὑπάρχει φύσει πᾶσι καὶ οὐ θύραθεν ἐπείσακτόν ἐστιν». Πρβ. καὶ π. Ζώ. Γενέσ. Α', 17 «οὐ γὰρ μόνον τὰ σύμφυτα προσεικότες γίνονται τοῖς γονεῦσιν οἱ παῖδες ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπίκτητα». Ἀναγινώσκειται δὲ καὶ ἐν τοῖς τοῦ Ἀριστοξένου παρὰ Στοβ. Φυσ. Ἐκλ. Α', ς', 18 «ταύτην δὲ τὴν (εὐτυχίαν καὶ τὴν) ἀτυχίαν σύμφυτον εἶναι καὶ οὐκ ἐπείσακτον» καὶ Ἀνθολ. Γ', 67 «εἶναι δὲ τῶν ἐπιθυμιῶν τὰς μὲν ἐπικτήτους τε καὶ παρασκευαστάς, τὰ δὲ συμφύτους» καὶ παρὰ τῷ Πλωτίνῳ Ἐνν. σελ. 22, γ' «καὶ ἐν τῷ πυρὶ εἶναι θερμότητα ἀλλὰ σύμφυτον, ὥστε τὸν λόγον ποιεῖν τῇ ἀναλογίᾳ ἐπόμενον ἐπακτόν μὲν τῇ ψυχῇ τὴν ἀρετὴν, ἐκείνῳ δὲ, ὅθεν μιμησαμένη ἔχει, σύμφυτον» καὶ παρὰ τῷ Γαληνῷ Τόμ. Α', σελ. 319 «συμφύτους ἔχοντα τὰς διοικούσας αὐτὰ δυνάμεις: ἕνια δὲ συμφύτους τε ἅμα καὶ ἐπιρρύτους ἔχει». Ἀλλ' ὁ Κόβητος (Collect. Crit. σελ. 427 καὶ σελ. 426) μεταγράφει ἐν τοῖς χωρίοις τοῦ Ἀριστοξένου ἔμφυτον καὶ ἔμφυτους παρατιθέμενος τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαίδρῳ σελ. 237, δ' «ἢ μὲν ἔμφυτος οὖσα ἐπιθυμία ἡδονῶν, ἄλλη δὲ ἐπίκτητος δόξα ἐφιεμένη τοῦ ἀρίστου», ἀνθ' οὗ λέγεται ἐν τοῖς Ἠθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 746, δ' «τὴν μὲν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν ἡδονῶν, τὴν δὲ ἐπείσακτον δόξαν ἐφιεμένην τοῦ ἀρίστου» καὶ σελ. 1026, δ' «ὦν καὶ αὐτὸς ὀνομάζει τὸ μὲν ἐπιθυμίαν ἔμφυτον ἡδονῶν, τὸ δὲ ἐπείσακτον δόξαν ἐφιεμένην τοῦ ἀρίστου». Κεῖται δὲ καὶ παρ' Ἰαμβλίχῳ π. Μυστηρ. Ε', 10 «οὐδὲ τοῖς μὲν ἄλλοις ζώοις ἐξ ἑαυτῶν ἔμφυτον παρέσχε τὴν εὐπορίαν τῶν

καθ' ἡμέραν ἐπιτηδείων, τοῖς δαίμοσι δὲ ἐπέισακτον καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων συντελουμένην ἔδωκε τὴν διατροφήν» (*).

Περὶ τοῦ ἐπακτοῦ ὄρκου γράφει ὁ Ἀρποκρατίων σελ. 119, 3 α' Ἐπακτὸς ὄρκος: ὃν αὐτὸς τις αὐτῷ ἐπάγεται, τουτέστιν αἰρεῖται· ἄλλοι δὲ τούναντίον ὁ ἀλλαχόθεν ἐπιφερόμενος ἀλλ' οὐκ αὐθαίρετος. Λυσίας ἐν τῷ πρὸς Χαιρέστρατον καὶ Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης ἐν ταῖς πρὸς Δημόνικον Παραινέσεσιν». Μόνη ἡ δευτέρα ἐξήγησις εἶνε ἀξία ἀποδοχῆς. Πρβ. Σουῖδ. α' Ἐπακτὸς ὄρκος: ὁ μὴ αὐθαίρετος ἀλλ' ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει». Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Ἰησυχίου φέρεται α' Ἐπακτὸς ὄρκος: οὐκ ἐγγώριος ἀλλ' ἀπὸ ξένης ἐπηγμένος ἢ ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει, οὐκ αὐθαίρετος» (**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ θηλυκοῦ γένους ἐπακτός ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐλέγετο οὐ μόνον τῶν ποιητῶν ἀλλὰ καὶ τῶν πεζολόγων, οἷον *νόσον ἐπακτόν* (Σοφοκλ. Τραχ. 491), *ἐπακτόν ἄταν* καὶ *ἐπακτοῦ πημονῆς* (Εὐριπ. Φοιν. 343 καὶ Ἰππολ. 318), *ἀρετὴ ἐπακτός* (Ἡρόδ. Ζ', 102), *ἐπακτοῦ ὑγρότητος* (Ἰπποκρ. Τόμ. Β', σελ. 45), *μανίας ἐπακτοῦ* (Πλάτ. Πολιτ. σελ. 573, β') *ἐπακτῷ δυνάμει* (Ἰσοκρ. Ἐλέν. 37), *ὑγρότης ἐπακτός* (Ἀριστοτ. π. Ζώ. Γεν. Γ', 1), *δύναμιν ἐπακτόν* (Αἰνεί. Πολιορκ. ΙΒ', 4), *ἐπακτοῦ φιλοτιμίας* (Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 791), *ἐπακτόν ἀρχήν* (Πλούτ. Ἀράτ. ΙΓ', 3), *ἀγοράν ἐπακτόν* (Ἀππιαν. Μιθριδ. 99 καὶ Ἐμφυλ. Β', 71), *ἐπακτόν ἀρετήν* καὶ *τάξιν ἐπακτόν* καὶ *ἐπακτῷ ζωῇ* (Πλωτίν. Ἐνν. σελ. 12, γ' καὶ σελ. 258, β' καὶ σελ. 463, β') (***) . Περὶ τοῦ προκειμένου θηλυκοῦ γίνεται λόγος καὶ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου σελ. 793, 1 «Τὸ δὲ ἀνεκτὸς Ἰωνικῶς ἔχει ἀντὶ τοῦ ἀνεκτῆ καθ' ὁμοιότητα τοῦ ἢ ἀργός καὶ τοῦ ἰατρὸς καὶ μάγος τέχνη καὶ τοῦ κλυτὸς Ἰπποδά-

(*) Πρβ. καὶ Κίνιχίνιον Εὐσεβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 465.

(**) Πρβ. Κοραῆν Ἱσοκρ. Τόμ. Β', σελ. 6 καὶ Σνειδεδῖνον Παιρομιογρ. Τόμ. Α', σελ. 76. Ἔτι δὲ Ὁθ. Σνειδῆρον Ἱσοκρ. Τόμ. Α', σελ. 14.

(***) Ἴδε Λοβέκκιον Σοφοκλ. Α ἴ. σελ. 386 ἐκδ. γ' μνημονεύοντα καὶ θηλυκὸν ἐπακτῆ ἐκ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ. Πρβ. καὶ Θισ. Στεφ. Τόμ. Γ', σελ. 1389.

μεια καὶ τοῦ ἀγγελθεῖσά μοι γενναῖος καὶ τῶν ὁμοίων, οἷς οὐ μόνον ἀνάλογα τὸ κοινὸς κλαγγή, ἢ κοινή, καὶ μοῖρα διαιρετός καὶ γυνὴ σιγηλός καὶ μεμπτός καὶ πημονὴ λαθραῖος καὶ νόσος ἐπακτός ἀλλὰ καὶ ἕτεροῖα, ὅποῖον τὸ τύχη σωτῆρ καὶ δόκησις ἀγνώς». Ἀκριβέστατα περὶ τῶν τοιούτων θὰ διαλάβωμεν ἐτέρωθι.

Τινὲς τονίζουσιν ἐπακτος, ὡς περιλακτος, οἷον ἀρετὴ δὲ ἐπακτός ἐστι, κτλ. (*). Ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 207, 35 Διδ. ἀναγινώσκεται «κάτακτοι δὲ ἐκλήθησαν ἀπὸ τοῦ κατὰγειν», ἀλλὰ σελ. 207, 24 κατακτός, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ.

Τρανῶς ἐκ τῶν διειλημμένων σαφηνίζεται ἡ χρῆσις τῶν ἐκ τοῦ ἄγειν-ἄγεσθαι ῥηματικῶν ἐπιθέτων, παντὶ δὲ φανερόν καθίσταται ὅτι τὸ μὲν ἀκτέον ἐλέγετο ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ ἀπλοῦν καὶ σύνθετον, τὸ δὲ ἀκτός αἰείποτε σύνθετον. Ὅθεν ἀναγκαίως ἔχει καὶ ἐν λεξικοῖς καὶ ἐν ἄλλοις βιβλίοις τῆς γραμματικῆς τέχνης, ἐν οἷς τὸ ἐπίθετον ἀκτός μνημονεύεται ἢ λόγος περὶ αὐτοῦ γίνεται, νὰ προστίθεται παρατήρησις ὅτι οὐχὶ καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξεφέρετο ἀλλὰ σύνθετον ἢ, ἂν τοῦτο μὴ ἀρέσκη πως τοῖς ψοφοδεεστέροις καὶ ἀτολμοτέροις, ὅτι σπανιωτάτη καὶ ἀμφίβολος ὑπάρχει ἡ χρῆσις αὐτοῦ προενηνεγμένου καθ' ἑαυτὸ ἢτοι μὴ συγκειμένου μετὰ προθέσεως.

§ 3. ἄδω, μέλλ. ἄσομαι καὶ ἀδοκίμως ἄσω.

Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι τοῦ αὐτοῦ βιβλίου κεῖται:

«ἄδω ich singe; St. ἄδ-; Impf. ἤδον; Fut. ἄσομαι (*seltēn ἄσω*), Aor. ἤσα (ἄσαι), (Inf. Perf. Pass. ἤσθαι)».

Ὁ τύπος ἄσω δὲν εἶνε σπάνιος ἀλλ' ἀδόκιμος. Ἀείποτε ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὁ μέλλων τοῦ ἄδω ἐσχηματίζετο ἄσομαι κατὰ τὴν μέσην φωνήν, οὐδέποτε δ' ἄσω κατὰ τὴν ἐνεργητικὴν. Ὁρθῶς λέγει ὁ Μοῖρις σελ. 38 α' Ἀσεται παθητικῶς Ἀπτικῶς, ἄσει ἐνεργητικῶς Ἑλληνικῶς».

(*) Ἴδε Λοβέκκιον Σοφοκλ. Α ἴ. σελ. 387 ἐκδ. γ' καὶ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Γ', σελ. 589 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Πόππιν Θουκυδ. Μέρ. Γ', β', σελ. 206 ἐκδ. μεγ. καὶ Λοβέκκιον Παρραλειπ. σελ. 482.

Αίσχύλ. Πέρσ. 121 «καὶ τὸ Κισσίων πόλισμ' ἀντίδουπον ἄσεται» (*). Καὶ ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου στίχ. 45 ἀντὶ τοῦ ἀκαλλίνικου οἴσεται» ἔγραψεν ὁ Μούρητος ἄσεται, ὅπερ ὑπὸ πολλῶν ἐνεκρίθη (**). Μετέβαλον δὲ τινες καὶ τὸ παρ' Αἰσχύλῳ Ἰκέτ. 243 ἀμόνον τὸδ' Ἑλλάς χθῶν συνοίσεται στόχῳ» εἰς τὸ ξυνάσεται (***)).

Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 14 «Δεξιθεὸς εἰσῆλθ' ἄσόμενος Βοιώτιον» καὶ 261 «ἐγὼ δ' ἀκολουθῶν ἄσομαι τὸ φαλλικόν» καὶ 890 «οὐδὲ παρ' ἐμοί ποτε τὸν Ἀρμόδιον ἄσεται» καὶ Εἰρ. 1260 «ἄττ' ἄσεται». Πρβ. καὶ Σφ. 1231 «νῆ Δί' ἕτερ' ἀντάσομαι» καὶ 1244 «μετὰ τοῦτον Αἰσχίνης ὁ Σέλλου δέξεται—κἀντάσεται» καὶ Ἐκκλ. 887 «ἐγὼ δ', ἦν τοῦτο δρᾶς, ἀντάσομαι» καὶ 1153 «ἐγὼ ἐπάσομαι μέλος τι μελλοδειπνικόν».

Θεόφιλ. παρ' Ἀθην. σελ. 635, α' «οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν ταῦτόν ἄσεται μέλος».

Θουκυδ. Β', 54 «κατὰ τὸ εἰκὸς οὕτως ἄσονται».

Πλάτ. Γοργ. σελ. 502, β' «τοῦτο δὲ καὶ λέξει καὶ ἄσεται» καὶ Νόμ. σελ. 664, γ' «τὰ τοιαῦτα εἰς τὸ μέσον ἄσόμενος». Πρβ. καὶ Φαίδ. σελ. 92, γ' «οὗτος οὖν σοὶ ὁ λόγος ἐκείνῳ πῶς ξυνάσεται;» καὶ Τιμ. σελ. 26, δ' «οὐκ ἀπασόμεθα λέγοντες αὐτοὺς εἶναι τοὺς ἐν τῷ τότε ὄντας χρόνῳ». Εὐστόχως ὁ Μαδβίγιος (*Adversar. Crit.* Τόμ. Α', σελ. 108) ἐπηνώρθωσε τὸ ἐν Πολιτ. σελ. 608, α' «αἰσθόμεθα δ' οὖν ὡς οὐ σπουδαστέον ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ποιήσει ὡς ἀληθείας τε ἀπτομένη καὶ σπουδαία» μεταγράψας ἄσόμεθα (ΑΙΣΟΜΕΘΑ—ΑΙΣΘΟΜΕΘΑ) (****).

Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. Γ', ια', 6 «οἷον τὸ τοῦ Στησιχόρου, ὅτε οἱ τέττιγες αὐτοῖς χαμᾶθεν ἄσονται» (*****).

(*) Ἰδε Δαθησίου *Miscellanea Critica* σελ. 125 Κιδδ.

(**) Ἰδε Πόρσωνα *Εὐρ. Μηδ.* σελ. 19 Λιψ. καὶ Ἐλμσλήιον *Εὐρ. Μηδ.* σελ. 72 Λιψ. Πρβ. καὶ Πηρλεκάμπιον *Ξενοφ. Ἐφεσ.* σ. 282.

(***) Ἰδε Παλήιον *Αἰσχύλ.* σελ. 26.

(****) Πρβ. καὶ Βαιτῆρον *Πλάτ. Πολιτ.* σελ. XII ἐκδ. δ'. Περὶ τοῦ ἐνεστῶτος αἴσθομαι θὰ γράψωμεν τὰ δέοντα ἀλλαγῶ.

(*****) Ἰδε τὰ ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένα ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν Ἔτ. ΚΖ', σελ. 103.

Πλημμελῶς ἐν τῇ Εἰρήνῃ τοῦ Ἀριστοφάνους στίχ. 1297 ἀναγινώσεται κατὰ τάντίγραφα αὐτῶν πράγματ' ἄσειΣ' σῶφρονος γὰρ εἶ πατρός», ὕπερ καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς σχολίοις φέρεται (σελ. 208, 43 Διδ.). Τὴν γνησίαν ἐκφορὰν ἄσει ἀποκατέστησε πρὸ πολλοῦ ὁ Δαβήσιος (*). Ἐν τοῖς ἀντιγράφοις εὐρίσκεται καὶ γρύξειΣ γεγραμμένον ἀντὶ τοῦ γρύξει καὶ λαικάσειΣ ἀντὶ τοῦ λαικάσει, κτλ. (**).

Παρατηρητέον δ' ὅτι τῶν φιλολόγων τινὲς ἀγνοοῦντες τὴν παρὰ τοῖς δοκίμοις νενομισμένην χρῆσιν ἐποίησαντο ἀτόπους εἰκασίας, ἐξ ὧν διαφθείρεται καὶ βάρβαρος καθίσταται ὁ παλαιὸς τῶν Ἑλλήνων λόγος. Κακῶς ἀνεγνώσθη παρὰ τῷ Σοφοκλεῖ *Αἴ.* 431 ατὶς ἄν ποτ' ῶεθ' ὦδ' ἐπώνυμον τοῦμόν ξυνάσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;» ἀντὶ τοῦ ξυνοίσειν (***) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἰφιγ. *Αὐλ.* 1190 αεὶ τοῖς αὐθένταισιν εὐφρον' ἄσομεν» ἀντὶ τοῦ εὐφρονήσομεν (****) καὶ ἐν τῷ Ῥήσῳ 974 «βαιὸν δὲ πένθος τῆς θαλασσίας θεοῦ ἄσω» ἀντὶ τοῦ οἴσω (*) καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι *Νόμ.* σελ. 930, α' αοῖτινες ἐκατέρῳ ξυνάσουσιν» ἀντὶ τοῦ ξυνοίσουσιν ἢ ξυνοικήσουσιν (**). Ἐγρᾶφη δὲ καὶ ἐν τοῖς Χαρακτῆρσι τοῦ Θεοφράστου κεφ. ΚΖ' αταῦτα ἄσων παρὰ πόντον ἐπιλανθάνεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἄγων ἢ λέγων καὶ «συνάγειν τοὺς μετ' αὐτοῦ ἄσοντας» ἀντὶ τοῦ συναύξοντας (***), ὅπερ ὀρθῶς μετετυπώθη ὑπ' ἄλλων εἰς τὸ συνάξοντας (****).

Ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοτε μὲν γίνεται χρῆ-

(*) *Miscell. Crit.* σελ. 534. Πρβ. καὶ Κοΐνιον *Γρηγορ. Κορ.* σελ. 119 Σχ.

(**) Ἰδε Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 252.

(***) Ἰδε Δαθησίου *Miscell. Critica* σελ. 534. Πρβ. καὶ Βλαυδήσιον *Σοφοκλ. Αἴ.* σελ. 104.

(****) Ἰδε Ματθίαν *Εὐριπ.* Τόμ. Ζ', σελ. 387 καὶ Δοβραῖον *Adversar.* Τόμ. Β', σελ. 84.

(*) Ἰδε Βατῆρον Ῥήσ. σελ. 280 καὶ Βοισσονάδην *Βαβρ.* σελ. 30.

(**) Ἰδε Σταλδῶμιον *Πλάτ. Νόμ.* Τόμ. Γ', σελ. 304.

(***) Ἰδε Κοραῖν *Θεοφρ.* σελ. 316 καὶ Ἀστιον *Θεοφρ.* σελ. 230 καὶ 236.

(****) Πρβ. Κόβητον *Μνημοσ.* 1874, σελ. 62.

σις τοῦ μέσου τύπου ἄσομαι, ἐπάσομαι, κτλ. ἄλλοτε δὲ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἄσω, οἶον

Πλούτ. Νικ. Γ', 4 «οὐς αἱ πόλεις ἔπεμπον ἄσομένους τῶ θεῶ».

Λουκιαν. Τίμ. 46 «καὶ μὴν ἐλεγεία γε ἄση μάλα περιπαθῶς» καὶ Ἀλ. 38 «ἄσόμενον τὰς Φρυγῶν ξυμφοράς» καὶ Νεκρ. Διαλ. Β', 2 «πολλάκις συνείρων ἐπάσομαι ὑμῖν». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν τῶ περὶ τῆς Περειγρ. τελευτῆς § 41 γράφεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν «τίνας δὲ τέττιγας οὐκ ἐπάσεσθαι» ἀντὶ τοῦ ἐπαγαγέσθαι κατ' εἰκασίαν τοῦ Βυττεμβαχίου(*). Ἐν τῶ περὶ οἴκου § 4 φέρεται κατὰ τὰντίγραφα «οὐκ ἠσχύνετο γέρων ἄνθρωπος παρακαλῶν παρθένους συνεσομένας τὰ παιδεραστικά» (ἢ συνεψομένας), ὅπερ ὁ Πόρσων μετέβαλεν εἰς τὸ συνασομένας(**). Μᾶλλον δὲ τοῦτο ἡμῖν ἀρέσκει ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ Δινδορφίου γραφὲν συνεισομένας(***) .

Δί. Χρυσόστ. Τόμ. Α', σελ. 91 «ἄσεται καὶ παραδέξεται» καὶ σελ. 675 «οὐδὲ χεῖρον ἄσεται τις τῶν ἀδόντων». Πρβ. καὶ σελ. 703 καὶ Τόμ. Β', σελ. 380.

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 65 «ἄδουσί τε καὶ ἄσσονται» καὶ σελ. 322 «ἄδουσι μὲν πάντες καὶ ἄσσονται». Πρβ. καὶ σελ. 421 καὶ 568.

Θεμίστ. σελ. 54, α' «καὶ ἀντρασόμεθα ἅμα τοῖς Ἰταλιώταις ὑμνοποιοῖς» καὶ σελ. 228, β' «οὐ γὰρ μῆνιν ἄσεσθε» καὶ σελ. 246, α' «οἱ τέττιγες δὴ ἄσσονται καὶ προσάσσονται». Πρβ. καὶ σελ. 366, β'.

Φιλόστρ. σελ. 249 «δεῖ τοὺς προσφύρωις ἄσομένους αὐτὸν ἀπὸ γῆς αἴρεσθαι» καὶ σελ. 780 «Καύστρω ταῦτα καὶ Ἰστρω ἄσσονται» καὶ σελ. 785 «αἱ Μοῦσαι αὐτὴν ἐκεῖ ἄσσονται». Πρβ. καὶ σελ. 805 καὶ σελ. 809.

(*) Πλάτ. Φαίδ. σελ. 195 ἐκδ. β'. Πρβ. καὶ Φρίσχιον Λουκιαν. Τόμ. Α', β', σελ. 98.

(**) Ἴδε Δαθησίου Miscell. Crit. σελ. 125.

(***) Λουκιαν. Τόμ. Γ', σελ. VII.

Μάξιμ. Τύρ. Ζ', 7 «οὐδὲ κατὰ ὄρνιθας ξυγάσσονται ἡμῖν» καὶ Μ', 6 «Ἀτυῖ μὲν οὐκ ἄσεται ἡ Καλλιόπη».

Ἀθῆν. σελ. 623, δ' «εἰ ἐξέλθοι ἄσόμενος».

Λιβάν. Ἐπιστ. 1033 «παιᾶνα εἰς τοὺς αἰτίους ἄσόμεθα» καὶ 1257 «τὰ δ' ὑμέτερα ταχέως τις ἄλλος ἄσεται».

Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 414 «περὶ δὲ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Μωϋσέως συγᾶσεται ἡμῖν καὶ ὁ Ἐζεκίηλος».

Συνέσ. Δίων. σελ. 35 «οὐ μὲν δὴ καὶ εἰς νύκτα γε ἄσομαι».

Ἀλέξ. Ἀφροδ. Ὑπομν. εἰς τὰ μετὰ τὰ Φυσ. Ἀριστοτ. σελ. 699, 23 Βον. «ὄσα δὲ τοῖς τούτων δόγμασι συγᾶσεται».

Αἰλιαν. π. Ζώ. Γ', 1 «οὐ δέονται τοῦ προσάσσοντος καὶ ἐροῦντος» καὶ Ποικ. Ἱστορ. Θ', 4 «ἐμοῦ γὰρ αὐτὸς ἄμεινον ἄσεται».

Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Β', σελ. 169 «οὐχ οὐς ἡ γεγωνὸς ἄσεται φωνή» καὶ σελ. 277 «οὐ χάριν μελίσσας ἄσω» καὶ Τόμ. Γ', σελ. 94 «τὸ ἐφύμνιον ἄσεται Μωϋσῆς λέγων» (Πρβ. καὶ σελ. 318) καὶ Τόμ. Δ', σελ. 234 «ἄσσονται τι μέλος ἐπάξιον» (Πρβ. καὶ σελ. 174).

Γαλην. Τόμ. Ι', σελ. 12 «ἀλλὰ τίς ἡμῖν οὕτω μεγαλόφωνος ποιητής, ὃς ἄσεται ταῦτα; τίνοσ Ὀμήρου νῦν εὐπορήσομεν ἐν ἐξαμέτρῳ τόνῳ τὴν Θεσσάλειον ὑμνήσοντος νίκην ἢ τίνοσ μελοποιῦ κατὰ Πίνδαρον ἄσσοντος ὑψηλῶς ἐν διθυράμβοις—τὸν Θεσσαλόν;»

Ἰμέρ. Λόγ. Α', 6 «ἄφ' ὧν δὲ εἰκὸς τε καὶ χρῆ τὸν γάμον ἄσομεν» καὶ Γ', 1 «εἰς τὴν σὴν ἐπιδημίαν προσάσομαι» καὶ ΙΓ', 12 «προσάδω τε νῦν καὶ αὔθις ἴσως προσάσομαι».

Ξενοφ. Ἐφέσ. Γ', 5 «καὶ τὸν ὑμέναιον ἄσει τις ἐπ' ἐμοί». Ἀχιλλ. Τάτ. Β', 7 «ὡς ἐπάσουσα»(*). Εὐστάθ. Ὑσμίν. καὶ Ὑσμίν. Γ', 7 «σοὶ τὸν ὑμέναιον βασιλικῶς κατεπάσσονται» καὶ «σοὶ μὲν ὁ καλὸς Σωσθένης ἐπιθαλάμιον ἄσει» καὶ Ζ', 17 «οὐκ ἐπιθαλάμιον ἄσω σοι».

Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 470, 5 «ἄσομαι καὶ τὰ ἐπιθα-

(*) Ἴδε Ἰακώψιον Ἀχιλλ. Τατ. σελ. 510.

λάμια» καὶ σελ. 492, 27 αὐτως ἀναφρόδιτον ἄσομαι» καὶ Τόμ. Θ', σελ. 237, 1 «ποιηταὶ καὶ λογοποιοὶ καὶ ῥήτορες ἄσοισι τὰς ἀρετάς».

Ἐπιφάν. Τόμ. Δ', β', σελ. 17, 26 ἀποίας δὲ καὶ ἄσεις ἐπιταφίους ὠδὰς κτέ.;»

Χορὶκ. σελ. 142 Βοισσ. «καὶ ἄσω τῷ κυνηγέτῃ τὸ κάλλος».

Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 389, 7 Δινδ. «ἤκον οἱ βασιλικοὶ ψάλλται τὰς ὠδὰς ἄσοιτες τὰς ἐωθινὰς».

Εὐστάθ. σελ. 299, 24 «ἀλλ' ἦν θεὸς εἶποι ἄν, τουτέστιν ἄσοι». Ὑπὸ παλαιοῦ θὰ ἐγένετο χρῆσις οὐχὶ τοῦ μέλλοντος ἀλλὰ τοῦ ἀορίστου.

Σχολ. Πινδ. σελ. 294 «τὸν Ἀσώπιχον γὰρ ἤλθον ἀεῖδων, ἀντὶ τοῦ ἄσων ἤγουν ὑμνήσων» καὶ σελ. 440 «μέλλοντος ἄσειν» καὶ σελ. 459 «ἄσει καὶ ὑμνήσει» καὶ «ἄσεται καὶ ὑμνήσει» (Πρβ. καὶ σελ. 553).

Σχολ. Ἀριστοφ. σελ. 132, 16 Διδ. «ἐγὼ γάρ : οὐκ ἄσω δηλαδὴ». Σχολ. Θεοκρ. σελ. 254, 8 Ἀρ. «καὶ ἐγὼ μὲν ἄσω τὸ μελύδριον» καὶ σελ. 261, 7 «ἐνταῦθα δὲ τὸ αὐλήσουσιν ἀντὶ τοῦ ἄσουσιν».

Καὶ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾷ ὁ τε δόκιμος μέλλων ἄσομαι καὶ ὁ ἀδόκιμος ἄσω, οἷον Κριτ. Ε', 3 «ἄσομαι ἐγὼ εἰμι τῷ κυρίῳ». Ψαλμ. ΙΒ', 6 «ἄσω τῷ κυρίῳ» καὶ Κ', 14 «ἄσομεν καὶ ψαλοῦμεν» καὶ ΚΣ', 6 «ἄσομαι καὶ ψαλῶ τῷ κυρίῳ» καὶ ΡΓ', 33 «ἄσω τῷ κυρίῳ ἐν τῇ ζωῇ μου». Ἡσαΐ. Ε', 1 «ἄσω δὴ τῷ ἠγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ μου».

Τοῦ ἄσω γίνεται μνεία καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου λέγοντος «Ἄσω: ψαλῶ, αἰνέσω, ὑμνήσω».

Παρ' Ἰουλιανῶ σελ. 338, α' ἀντὶ τοῦ ἀοτι δῆτα ταῖς Μούσαις ἄσω καὶ ἐμαυτῶ» ἐξέδωκεν ὁ Ἐρτλῖνος ἄδω. Παρ' Ὀριγένει Τόμ. ΚΕ', σελ. 125 ἀναγινώσκειται ἀπροβασανίσαντες τῶν ἀκούειν σφῶν βουλομένων τὰς ψυχὰς καὶ κατ' ἰδίαν αὐταῖς προσπάσοντες κτέ.». Ἄλλ' ὀρθῶς ἐν Τόμ. ΙΗ', σελ. 322 φέρεται προσπάσαντες. Παρατηρητέον προσέτι ὅτι ἐν Τόμ. ΙΕ', σελ. 191 εὐρίσκειται γεγραμμένον αὐτὸ λέγομεν πῶς ἄσομεν τὴν ὠδὴν κυ-

ρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας, ἀλλὰ πῶς ἄσομεν τὴν ὠδὴν κυρίου οὐκ ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας», ἀνθ' οὗ ἐν Ψαλμῶ ΡΛΣ', 4 (Τόμ. Β', σελ. 192 Διδ.) κεῖται «πῶς ἄσομεν τὴν ὠδὴν κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;».

Ὑπὸ τοῦ Ἀποστολίου ΙΣ', 84 μνημονεύεται παροιμία ἔχουσα οὕτω «τότ' ἄσοιται κύκνοι, ὅταν κολοιοὶ σιωπήσωσι».

Παρ' Ὀμηρῶ λέγοντι ἀεῖποτε ἀεῖδω, οὐδέποτε δ' ἄδω, ὁ τύπος τοῦ μέλλοντος εἶνε ἀεῖσομαι, οἷον Ὀδυσσ. Χ, 352 «πυλεύμην μνηστῆρσιν ἀεισόμενος μετὰ δαίτας». Τοῦ μέλλοντος τούτου ἐποιήσατο χρῆσιν καὶ ὁ Ἀλκμάν Ποιητ. Δυρ. Βεργκ. σελ. 819 ἐκδ. γ' «ἀεῖσομαι ἐκ Διὸς ἀρχομένα» καὶ σελ. 851 «λίγ' ἀεῖσομαι» καὶ ὁ Πίνδαρος Ἰσθμ. Ζ', 39 «ἀεῖσομαι χαίταν στεφάνοισιν ἀρμόζων» καὶ ὁ Εὐριπίδης Ποιητ. Δυρ. σελ. 591 «σέ δ' ἀεῖσομαι, ὦ Κλεινίου παῖ». Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ ἐν Νεμεονικῶν Δ', στίχ. 90 φέρουσι τάντίγραφα «τὸν Εὐφάνης ἐθέλων γεραιὸς προπάτωρ ὁ σὸς ἀεῖσεται, παῖ», ὅπερ πολλαχῶς μετεγράφη(*). Ἐξέδωκε δ' ὁ Βέργκιος καὶ ἐν Νεμεον. Γ', 18 κοινῶς ἀεῖσομαι ἀντὶ τοῦ κοινῶσομαι (Ποιητ. Δυρ. σελ. 257 ἐκδ. δ').

Ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς Ὑμνοῖς ἀπαντᾷ οὐ μόνον ὁ ἀσυνάλειπτος τύπος ἀεῖσομαι ἀλλὰ καὶ ὁ συναληλιμμένος ἄσομαι, οἷον Ι', 1 «Κυπρογενῆ Κυθήρειαν ἀεῖσομαι». ΙΕ', 1 «Ἰρακλέα Διὸς υἷδν ἀεῖσομαι». ΚΓ', 1 «Ζῆνα θεῶν τὸν ἄριστον ἀεῖσομαι». Α', 1 «Γαῖαν παμμήτειραν ἀεῖσομαι». Σ', 2 «Ἀφροδίτην ἄσομαι». ΔΒ', 19 «κλέα φωτῶν ἄσομαι ἡμιθέων». Πρβ. καὶ ΔΔ', 18 «οἱ δέ σ' ἀοιδοὶ ἄδομεν ἀρχόμενοι λήγοντές τ'» καὶ Ε', 494 «πρόφρων ἀντ' ὠδῆς βίοτον θυμήρε' ὅπαζε· αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' ἀοιδῆς»(**).

Φέρεται δὲ καὶ παρὰ τῷ Θεόγνιδι στίχ. 243 «καλά τε καὶ λιγέα ἄσοιται» καὶ στίχ. 943 «ἐγγύθεν αὐλητῆρος ἀεῖσομαι

(*) Ἰδε Βέργκιον Ποιητ. Δυρ. σελ. 270 ἐκδ. δ'.

(**) Ἰδε Βωμειστήρον Ὑμν. Ὀμηρ. σελ. 122. Πρβ. καὶ Λεννήπιον Ἡσ. Θεογ. σελ. 7 καὶ Ναικίον Χοιρίλ. σελ. 230 καὶ Ὀθ. Σνειδῆρον Καλλιμ. Τόμ. Β', σελ. 782.

ὡδε καταστάς δεξιός». Ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Λουκιανοῦ § 41 παράκεινται ἐλεγεία, ἐν οἷς ἀνεγνώσθη αἰσὺν ἐπ' ἀμφοτέροις πολλάκις ἀσόμεθα ἀντὶ τοῦ ἀεισόμεθα, ὅπερ ἔχουσιν οἱ κώδικες.

Ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν γίνεται χρῆσις τεσσάρων τύπων, δύο μὲν δοκίμων ἀεισομαι καὶ ἄσομαι, δύο δ' ἀδοκίμων ἀεισω καὶ ἄσω, οἷον

Καλλίμ. Ἕμν. εἰς Δία 4 «πῶς καὶ νιν Δικταῖον ἀεισομεν ἢ Λουκαῖον;» καὶ εἰς Ἀπόλλ. 30 αὐδ' ὁ χορὸς τὸν Φοῖβον ἐφ' ἐν μόνον ἡμᾶρ ἀεισει» καὶ εἰς Ἀρτ. 186 «ἐγὼ δ' ἐτέροισιν ἀεισω» καὶ εἰς Δῆλ. 1 «τὴν ἱερὴν, ὧ θυμέ, τίνα χρόνον — ἀεισεις Δῆλον;» καὶ Ἐπιγρ. 22 α' Ἀστακίδην δ' αἰὲν ἀεισόμεθα» (*). Ἐν τῷ εἰς Δία Ἕμνω στίχ. 93 πρὸς τῇ ὀρθῶς ἐχούσῃ γραφῇ «τίς κεν Διὸς ἔργματ' ἀείδοι» φέρονται ἐν τοῖς κώδιξι καὶ αἱ πλημμελεῖς ἀεισει καὶ ἀεισοι (**).

Θεόκρ. Α', 145 «καὶ ἐς ὕστερον ἄδιον ἄσῳ» καὶ Β', 11 «τὴν γὰρ ποταεῖσομαι» καὶ Γ', 37 «ἄσεῦμαι ποτὶ τὰν πίτυν ὧδ' ἀποκλινθεῖς» καὶ Ε', 31 «ἄδιον ἄσῃ τειδ' ὑπὸ τὰν κότινον καθίξας» καὶ Ζ', 72 «ὁ δὲ Τίτυρος ἐγγύθεν ἄσει» καὶ Ζ', 78 «ἄσει δ' ὧς ποκ' ἔδεκτο τὸν αἰπόλον εὐρέα λάρναξ» καὶ Η', 55 «ὑπὸ τᾶ πέτρα τᾶδ' ἄσομαι» καὶ ΚΒ', 26 «Πολυδεύκεα πρῶτον ἀεισω» καὶ ΚΒ', 135 «σὲ δέ, Κάστορ, ἀεισω» (***). Ἐν Εἰδυλλίῳ Ε', στίχ. 22 κεῖται «ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι, ὥστε κ' ἀπείπης», ἀνθ' οὗ ὁ Ἀρήσιος ἐξέδωκεν ἀλλ' ἄγε τοι διαείσομαι ἐκλαμβάνων τὸ διαείσομαι οὐχὶ μέλλοντα ἀλλ' ἀόριστον ὑποτακτικόν. Ὁ Μεινέκιος τὸ μὲν πρῶτον ἐνέκρινε τὴν ὑπὸ τοῦ

(*) Πρβ. Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 302.

(**) Ἴδε Μεινέκιον Κ α λ λ ι μ. σελ. 10. Πρβ. καὶ σελ. 13 καὶ 41 καὶ Σ τ ο β. Ἀ ν θ. Τόμ. Β', σελ. VI.

(***) Πρβ. καὶ Κόβητον Ν ο ν. L e c t. σελ. 250. Ὁ Μεινέκιος ὑπέλαβεν ὅτι τὸ ἐν Εἰδυλλ. Β', 3 «φίλον καταθύσομαι ἄνδρα» εἶνε πλημμελὴς ἀνάγνωσις τοῦ καταείσομαι, ἀλλὰ μεταδοξάσας ἔπειτα ἀπεφάνητο ὅτι ὀρθῶς ἔχει ἡ γραφὴ τῶν κωδίκων (Θ ε ο κ ρ. σελ. 201 καὶ 471 ἐκδ. γ'. Πρβ. καὶ Βαίριον Ἡ ρ ο δ. Τόμ. Γ', σελ. 352 ἐκδ. β'). Ὁ Ἀρήσιος καὶ ὁ Φρίσχιος ἐξέδωκαν καταδήσομαι.

Ἀρησιῶν γενομένην ἀνάγνωσιν, ἔπειτα δ' ἐξετάσας πάλιν τὸ πρᾶγμα εὔρε κρείττονα τὴν παραδεδομένην γραφὴν (*). Ἡ διὰ πρόθεσις ἐμφαίνει ἔριν ἢ ἀμιλλαν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀόριστῳ διάσασθαι, οὗ ποιεῖται μνεῖαν ὁ Φρόνιχος λέγων Σοφιστ. Προπαρ. σελ. 37, 3 «Διάσασθαι: τὸ διαμιλλήσασθαι ἐν ᾧδῃ τινι» (Πρβ. καὶ Λακων. ψήφ. κατὰ Τιμοθ. ἐν Γραμματ. Φρασικλ. σελ. 663). Γνωστὸν δ' ὑπάρχει ὅτι κατὰ μέσον τύπον συνήθως τὰ τοιαῦτα ῥήματα ἐκφέρονται, οἷον διατοξεύομαι, διακοντίζομαι, κτλ., περὶ ὧν ἀκριβῶς ἐτέρωθι (**). Καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς εἰς τὸν Θεόκριτον σχολίοις σελ. 187, 7 λέγεται α' Ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι: ἀλλὰ σοι ἄδων ἐρίσω ἢ περὶ ᾧδῆς ἔριν στήσομαι, διακριθῶ, ἕως ἂν ἀπαγορεύσας τὴν ἤτταν ὁμολογήσης».

Ἀνθολ. Παλ. Ζ', 141 «σὲ μὲν πολὺς ἄσεται αἰών» καὶ Ζ', 192 αὐκέτι δὴ πτερύγεσσι λιγυφθόγγοισιν ἀεισεις» καὶ Ζ', 424 αἰππαστῆρ δ' ὅδε κημὸς ἀεισεται» καὶ Θ', 656, 16 α' Ἀδριανοῦ βασιλῆος ἀμεμφέα νηὸν ἀεισεις» καὶ ΙΣ', 357 «νῦν δὲ νέος τις μῦθος ἀεισεται». Φέρεται δὲ καὶ ἐν βιβλ. Ζ', 5 «τάμα δέ, Μοῦσαι καὶ Χίος, Ἑλλήνων παισὶν (πᾶσιν) ἀεισετ' ἔπη», ὅπερ ὁ Βρούγκιος μετετύπωσε εἰς τὸ ἀεισατ' ἔπη (***) .

Βάβρ. ΙΒ', 13 «ὄπου γεωργοῖς, οὐχὶ θηρίοις ἄσεις».

Μανέθ. Α', 402 «ὄσσα δ' ἄμ' Ἡελίῳ δρῶσιν παρεόντες ἀεισω» (Πρβ. καὶ Β', 7 καὶ 227) καὶ Σ', 163 «ᾧ δ' ἄσει κίθαρις νευρένδετος ἐν παλάμησιν».

Κόιντ. Σμυρν. Γ', 646 «κλέος—αἰδοὶ καὶ μένος ἀεισοῦσιν».

Ὀππιαν. Κυνηγ. Α', 80 «ἔρχομ' ἀεισων» (Πρβ. καὶ Β', 156 καὶ Γ', 83).

Νόνν. Διον. Α', 27 αὐτὰ Θυώνης ἀεισω ποθέοντα συοκτόνον

(*) Θεοκρ. σελ. 231 καὶ 473. Πρβ. καὶ Φρίσχιον Θεοκρ. Τόμ. Α', σελ. 161. Περὶ τοῦ ἀλλ' ἄγε καὶ ἀλλὰ γε ἴδε Ναύκιον Ἰ λ ι ἀ δ. Τόμ. Β', σελ. XII.

(**) Πρβ. Κόβητον Ν ο ν. L e c t. σελ. 625 κέξ. Σφάλλεται ὁ Κυνηγὸς Δ ι ε ξ ο δ. Γ ρ α μ μ α τ. Τόμ. Β', σελ. 356.

(***) Ἴδε Ἐκκῆρον C o m m e n t. C r i t. d e A n t h. Μέρ. Α' σελ. 262 καὶ Δουβνῆρον Ἀ ν θ ο λ. Παλ. Τόμ. Α', σελ. 418.

εὐγαμον Λύρην» (Πρβ. καὶ στίχ. 29) καὶ IB', 150 «ἀνὴρ εὐ-
ρυθμος ἀείσει» (Πρβ. καὶ IG', 47 καὶ KE', 6).

Ὁ μέλλων ἀείσω εὐρίσκεται καὶ ἐν χρησμῶ παρ' Εὐσεβίῳ
Εὐαγγ. Προπ. Δ', θ', 2 «ζῶν δ' ὡς θέμις ἐστὶ τελευτῆσαι κα-
θαγισμούς ἀείσω». Ἐποίησατο δ' αὐτοῦ χρῆσιν καὶ ὁ τὴν Κά-
μινον ποιήσας, ἥτις τῷ Ὀμήρῳ κοινῶς προσνέμεται, στίχ. 1 αἰῖ
μοι δώσετε μισθόν, ἀείσω, ὧ κεραμῆες». Πρβ. καὶ Κλεάνθ.
Ἔμν. 6 (Στοβ. Φυσ. Δ', β', 12) ατῶ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κρά-
τος αἰὲν ἀείσω». Μεινέκιος Στοβ. Ἐκλ. Τόμ. Β', σελ. XI ἀεί-
σω: αἰῖδω Α. ΟΜ. Futurum ἀείσω, quo ne Theognis Eleg.
4. quidem abstinuit, in Cleanthe nihil offensionis habet».

Λίαν δ' ὁμως ἀμφίβολον εἶνε ἂν ἐλέχθη ὑπὸ παλαιοῦ ποιητοῦ
ἀείσω ἀντὶ τοῦ ἀείσομαι. Ἀναγινώσκειται μὲν παρὰ τῷ Θεό-
γνιδι 4 «ἀλλ' αἰεὶ πρῶτον σὲ καὶ ὕστατον ἐν τε μέσοισιν ἀεί-
σω»(*) καὶ παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ Ἡρ. Μαιν. 678 «ἔτι τε γέρων
ἀοιδὸς κελαδεῖ τὰν Μναμοσύναν, ἔτι τὰν Ἡρακλέους καλλίνικον
ἀείσω». Ἀλλ' ἐν μὲν τῷ χωρίῳ τοῦ Θεόγνιδος εἶκασεν ὁ Κόβη-
τος (Nov. Lect. σελ. 250) ὑμνήσω, ἐν δὲ τῷ τοῦ Εὐριπίδου ἀ-
ποκατέστησεν ὁ Ἐλσμλῆιος τὸ ἀείδω(**), ὅπερ καὶ παρὰ τῷ
Θεόγνιδι προκριτώτερον τοῦ ὑμνήσω ὑπολαμβάνει ὁ Βέργκιος
(Ποιητ. Λυρ. σελ. 482 ἐκδ. γ'). Πρβ. Εὐριπ. Βάκχ. 71 «τὰ
νομισθέντα γὰρ αἰεὶ Διόνυσον ὑμνήσω», κτλ. καὶ Ἰλιάδ. Μικρ. 1
«Ἰλιον ἀείδω καὶ Δαρδανίην εὐπωλον» καὶ Σκόλ. παρ' Ἀθην.
σελ. 694, γ' «Πλούτου μητέρ' Ὀλυμπίαν ἀείδω Δήμητρα» καὶ
Μεσομήδ. Ἔμν. εἰς Νέμεσ. 1 «Νέμεσιν θεὸν ἄδομεν ἀφθίταν».
Ἐτι δὲ Λᾶσ. 1 «Δάματρα μέλλω κόραν τε Κλυμένοι' ἄλοχον
Μελίβοιαν».

Ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου σελ. 571, δ' παρά-
κειται ἐκ τῆς Σαπφοῦς «τάδε νῦν ἐταίραις ταῖς ἐμαῖσι τερπνὰ
καλῶς ἀείσω», περὶ οὗ γράφει ὁ Μεινέκιος (Ἀθην. Τόμ. Δ', σελ.

(*) Πρβ. Οὐελκῆρον Θεόγν. σελ. 126.

(**) Πρβ. Μαθίαν Εὐριπ. Τόμ. Η', σελ. 375 καὶ Διεξοδ.
Γραμμ. Τόμ. Α', σελ. 408 ἐκδ. γ'.

267) «Pro ἀείσω fort. ἀείδω scribendum est. Sed conf. ad
Stobaei Ecl. phys. p. XI».

Περίφημον κατέστη τὸ ἀείσω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε
βέβηλοι», οὗ ποιεῖται μνείαν ὁ Στοβαῖος Ἀνθολ. Ε', 72 καὶ
ΜΑ', 9 (Πρβ. καὶ Πλούτ. Ἡθικ. σελ. 391, δ' καὶ σελ. 636, δ').
λέγεται δὲ καὶ ἀφθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέ-
βηλοι». Ἀλλ' ἐν τοῖς εἰς Σοφοκλέα Σχολίοις Οἰδ. Κ. 10 εἶνε
γεγραμμένον «ἀείδω ξυνετοῖσι, θύρας δ' ἐπίθεσθε βέβηλοι»(*).

Μεγάλως θαυμάζομεν καὶ ἀποροῦμεν ἀναγινώσκοντες τὰ ὑπὸ
τοῦ Στρουβίου γεγραμμένα (Opusc. Τόμ. Β', σελ. 197): «ἄ-
σομαι ab ἄδω nunquam nisi hac forma mihi occurrit, ve-
rum a non contracto ἀείδω est tam ἀείσω quam ἀείσομαι,
illud in Oppian. Cynaget 1, 80. et saepius, hoc in fragm.
Euripidis apud Plutarch. Alcibiad.»

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὁ μέλλων ἀείσομαι, καίτοι παντελῶς
ἀλλότριος ὢν τοῦ κοινῆς λόγου, ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Φιλοστράτῳ
λέγοντι σελ. 270 «τίς δ' αὐλὸς ἠδεῖαν ὦδ' ἄρμονίαν καὶ συγκε-
κραμένην ἀείσεται;»(**). Εὐρίσκεται δὲ καὶ ὁ ἀόριστος ἐπαεισθῆ-
ναι ἀντὶ τοῦ ἐπασθῆναι ἐν ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς Β', κ',
12 αἰεὶ ἐδύναντο οἱ ἄνθρωποι κατακληθέντες καὶ ἐπαεισθέντες
ὑπὸ τῶν Στωϊκῶν ἀπονυστάζειν». Πρβ. καὶ Ψευδολουκιαν. Φι-
λοπ. 18 «τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο ἀκουσμάτιον ἄεισον». Ὁ Εὐστά-
θιος λέγει σελ. 9, 24 «Ἰστέον δὲ ὅτι τε παρὰ τῆ κοινῆ διαλέ-
κτῳ ἀργεῖ τὸ ἀείδειν καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἀοιδή, ἐνεργεῖται δὲ τὸ ἄ-
δειν καὶ ἡ ὦδή τὰ παθόντα κρᾶσιν καὶ συναίρεσιν». Πρβ. καὶ
Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 21, 10(***)

(*) Ἴδε Βυττεμβάχιον Πλούτ. Ἡθ. Τόμ. Ζ', σελ. 289 καὶ Λο-
βέκκιον Ἀγλαοφ. σελ. 454 κέξ. καὶ Ἐρουμερδῆνα Παρατηρ. Φι-
λολογ. εἰς Θεόγν. σελ. 1. Πρβ. καὶ Μουλλάχιον Ἀποσπ. Φι-
λοσ. Τόμ. Α', σελ. 165.

(**) Πρβ. Κόβητον Μνημ. σ. 1859, σελ. 134.

(***) Ἴδε Λοβέκκιον Φρου. σελ. 243. Πρβ. καὶ Ἐρουμερδῆνα Nov.
Add. Crit. σελ. 2.

§ 4. ἤσουσιν — ἄσουσιν

Ὁ ἐνεργητικὸς μέλλων ἄσω φέρεται καὶ ἐν τοῖς Νόμοις τοῦ Πλάτωνος σελ. 666, δ' «ποῖαν δὲ ἄσουσιν οἱ ἄνδρες φωνὴν ἢ μουσαν;». Ἀλλ' ἡ λέξις εἶνε πάντως παρεφθαρμένη, ὀρθότατα δ' ὁ Πόρσων ἀνέγνω ἤσουσιν(*). Οὐδεὶς, νομίζομεν, δύναται ν' ἀρνηθῆ ὅτι εὐκόλος ἦτο ἡ μετάπτωσις τοῦ ΗΣΟΥΣΙΝ εἰς τὸ ἈΣΟΥΣΙΝ. Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Αἰ. 630, ἔνθα πρὸς τῇ ὑγιῶς ἐχούση γραφῇ αἰλινον αἰλινον οὐδ' οἰκτρᾶς γόνον ὄρνιθος ἀηδοῦς ἤσει δύσμορος» ὑπάρχει καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἄσει ἦτοι ἤσει.

Οὐκ ὀλίγα δὲ δύναται τις νὰ καταλέξῃ μαρτύρια τοῦ *ιέναι* φωνῆν ἢ φωνᾶς ἐκ τε τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, οἷον Σιμωνίδ. 72 «πορφυρέου ἀπὸ στόματος ἰεῖσα φωνὰν παρθένος» (Πρβ. καὶ Ποιητ. Λυρ. Βεργκ. σελ. 1327 ἐκδ. γ' καὶ Ἀποσπ. Κωμ. Μειν. Τόμ. Δ', σελ. 652). Αἰσχύλ. Χοηφ. 563 «ἄμφω δὲ φωνὴν ἤσομεν Παρνησίδα». Εὐριπίδ. Ἦρ. Μαιν. 1295 «φωνὴν γὰρ ἤσει χθών». Ἀριστοφ. Ἰππ. 522 «πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς ἰεῖς—οὐκ ἐξήρκεσεν» καὶ Σφ. 562 «ἀλλ' ἀκροῶμαι πάσας φωνὰς ἰέντων εἰς ἀπόφυξιν». Ἡρόδ. Β', 2 «ἐντειλάμενος μηδένα ἀντίον αὐτῶν μηδεμίαν φωνὴν ἰέναι» καὶ Δ', 23 «φωνὴν δὲ ἰδίην ἰέντες» (Πρβ. καὶ Δ', 135)(**). Πλάτ. Φαίδρ. σελ. 259, δ' «ἰᾶσι καλλίστην φωνὴν» καὶ Πολιτ. σελ. 617, β' «φωνὴν μίαν ἰεῖσαν, ἓνα τόνον» (Πρβ. καὶ Νόμ. σελ. 890, δ' καὶ σελ. 934, δ'). Ξενοφ. Κυνηγ. ΙΓ', 16 «φωνὴν δὲ οἱ μὲν εὐεπῆ ἰᾶσιν, οἱ δ' αἰσχροῖν». Θεόφρ. π. Στμ. 16 «εἰάν κόραξ εὐδίας μὴ τὴν εἰωθυῖαν φωνὴν ἰῆ (Γρ. ἰῆ)». Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 564, β' «καὶ φωνὰς ἰεῖσαν ἀσήμευς»(***). Θεμίστ. σελ. 341, γ' «πάσας ἰέντες φωνὰς καὶ ἄσματα ἄδοντες μεστὰ ἡδονῆς». Μάξιμ. Τύρ. Λόγ. Ξ', 5 «καὶ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἰέντας» καὶ Λόγ. Ζ', 1 «τὰς τοῦ Ἀγαμέμνονος ἰέντες φωνὰς». Ἡλιόδ. Αἰθ. Ι', 17 «καὶ μυρίας ἐπὶ τούτοις καὶ ὁμοίας φωνὰς ἰέντες».

(*) *Adversar.* σελ. 243. Πρβ. καὶ Κόβητον *Nov. Lect.* σελ. 250 καὶ Μαδβίγιον *Adversar.* Τόμ. Α', σελ. 439.

(**) Ἴδε Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Α', σελ. 429 ἐκδ. β'.

(***) Πρβ. καὶ Μωζῆρον *Μελετ. Κρευζ.* Μέρ. Β', σελ. 59.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λέγεται ὄπα *ιέναι*, ὄσαν *ιέναι*, *ιέναι* αὐδῆν, γλῶσσαν *ιέναι*, κτλ. οἷον

ὄπα *ιέναι*. Ἰλ. Γ, 152 «ὄπα λειριόεσσαν ἰεῖσιν» καὶ Γ, 221 «ὄτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στηθεὸς εἶη καὶ ἔπεα νιφάδεσσι ἐοικότα χειμερίησιν» (Πρβ. καὶ Ε, 151 καὶ Ὀδ. Μ, 192 καὶ Ἡσίοδ. Θεογ. 830 καὶ Ὀμηρ. Ὑμν. ΚΖ', 18). Ἐκ τοῦ *ιέναι* ἔπη ἐσχηματίσθη τὸ ἐπίθετον ἡσιεπής, περὶ οὗ ἴδε Ἐφημερ. Φιλομ. Ἔτ. ΚΖ', σελ. 147.

ὄσαν *ιέναι*. Ἡσίοδ. Θεογ. 43 «αἰ δ' ἄμβροτον ὄσαν ἰεῖσαι κτέ.»

ιέναι αὐδῆν. Ἡσίοδ. Ἀσπ. 278 «τοὶ μὲν ὑπὸ λιγυρῶν συρίγγων ἴεσαν αὐδῆν». Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Πέρσ. 940 καὶ 944 καὶ Ἐπιγρ. παρὰ Καυήρω σελ. 159.

γλῶσσαν *ιέναι*. Σόλων ΛΞ', 9 «γλῶσσαν οὐκέτ' Ἀττικὴν ἰέντας» (Πρβ. καὶ Θεογν. 94). Σοφοκλ. Ἦλ. 596 «ἡ πᾶσαν ἰεῖς γλῶσσαν». Ἡρόδ. Α', 57 «ἠντινα δὲ γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοὶ οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἶπαι» καὶ αἰ τούτοις τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες». Πρβ. καὶ Θ', 16 καὶ Θεουκυδ. Γ', 112.

φθογγὰς *ιέναι*. Εὐριπ. Ἐκ. 338 «πάσας ὥστ' ἀηδόνοσ στόμα φθογγὰς ἰεῖσα». Πρβ. καὶ Ἰφιγ. Τ. 293 «ἀλλ' ἠλλάσσετο φθογγὰς τε μόσχων καὶ κυνῶν ὑλάγματα, ἀ' φασκ' Ἐρινῦς ἰέναι μιμήματα» ἢ κατὰ τὸν Ναύκιον *μυκῆματα*.

ιέναι γῆρυν, ἀοιδῆν. Ἀριστοφ. Ὀρν. 233 «μαλθακὴν ἰέντα γῆρυν» καὶ 908 «μελιγλώσσω ἐπέων ἰεῖς ἀοιδάν».

κλαγγὴν *ιέναι*. Τελέστ. 4 «ἄλλος δ' ἄλλαν κλαγγὰν ἰεῖς κτέ.»

ιέναι κωκυτόν. Σοφοκλ. Αἰ. 851 «ἤσει μέγαν κωκυτόν ἐν πάσῃ πόλει». Πρβ. καὶ Εὐριπ. Μηδ. 1176.

ιάλεμον *ιέναι*. Εὐριπ. Ἰκέτ. 281 «οἰκτρὸν ἰάλεμον οἰκτρὸν ἰεῖσαν».

ιέναι βάγματα. Αἰσχύλ. Πέρσ. 635 «αἰέντος τὰ παναίολ' αἰανῆ δύσθερα βάγματ' ἢ κτέ.». Πρβ. καὶ Ἐπτ. 865.

ἔπος *ιέναι*. Σοφοκλ. Ἀντιγ. 1212 «οἰμώξας δ' ἔπος ἴησι

δυσθρήνητον». Πρβ. καὶ Οἰδ. Κ. 132 «τὸ τὰς εὐφάμου στόμα φροντίδος ἰέντες».

μέλος ἰέναι. Πλάτ. Νόμ. σελ. 812, δ' «ἄλλα μὲν μέλη τῶν χορδῶν ἰεισῶν, ἄλλα δὲ τοῦ τὴν μελωδίαν ξυθέντος ποιητοῦ». Πρβ. καὶ Φίληθ. σελ. 51, δ'.

ἰέναι ῥήματα. Ἀριστοφ. Βατρ. 823 «βρυχώμενος ἦσει ῥήματα γομφοπαγῆ».

ὀλολυγῆν ἰέναι. Ἀνθολ. Παλ. Γ', 219, 17 «ἀλλ' ἔμπας ἐρίμυκον ἀπὸ στομάτων ὀλολυγᾶν ἤκεν».

στεναγμούς ἰέναι. Ψευδοπλάτ. Ἀξιόχ. σελ. 366, α' «στεναγμούς ἰέντα σὺν δακρύοις καὶ κροτήσεσι χειρῶν».

ἀλαλαγμὸν ἰέναι. Πλούτ. Μαρ. 10', 4 «οὐδὲ ἀναρθρον ἀλαλαγμὸν ἰέντες».

Ὡς δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ἀπλοῦ *ἰέναι φωνῆν* ἢ *φωνάς*, οὕτω καὶ τοῦ συνθέτου μετὰ τῆς ΑΠΟ προθέσεως *ἀφιέναι φωνῆν* ἢ *φωνάς*, οἷον Εὐριπ. Φοιν. 1440 «φωνὴν μὲν οὐκ ἀφῆκεν». Πλάτ. Εὐθυδ. σελ. 293, α' «πᾶσαν ἤδη φωνὴν ἀφίην» καὶ Πολιτ. σελ. 475, α' «πάσας φωνάς ἀφίετε». Ψευδοπλάτ. Σισύφ. σελ. 389, γ' «πάντα κάλων ἐξιέντες καὶ πᾶσαν φωνὴν ἀφιέντες». Δημοσθέν. σελ. 9, 2 «μόνον οὐχὶ λέγει φωνὴν ἀφίεις»(*) καὶ σελ. 293, 195 «ὕπερ οὗ τότε' ἐκεῖνος πάσας ἀφῆκε τὰς φωνάς» καὶ σελ. 301, 218 «οἷας τότε' ἀφίει φωνάς ὁ Φίλιππος». Αἰσχίν. π. Παραπρ. 88 «μηδ' ὄθεν τὴν φωνὴν ἀφίησιν». Ἀριστοτέλ. π. Ζώ. Ἱστορ. Δ', θ', 7 «ἄλλο ἄλλην ἀφίησι φωνήν» καὶ 8 «φωνὴν μὲν οὖν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐδεμίαν» καὶ 9 «ἔνια οὐ τὴν αὐτὴν φωνὴν ἀφίησι» καὶ «οἱ ἄνθρωποι φωνὴν μὲν τὴν αὐτὴν ἀφιάσι, διάλεκτον δ' οὐ τὴν αὐτὴν» (Πρβ. καὶ Ε', ιδ', 3 καὶ Γ', ιβ', 4 καὶ ιγ', 5 καὶ Θ', ιγ', 1 καὶ μθ', 2 καὶ 3). Θεόφρ. π. Σημ. 12 «σημαίνει ταῖς φωναῖς, αἷς ἀφίησιν, ἄνεμον καὶ εὐδίαν».

(*) Πολλοὶ ἐμιμήθησαν τὸ τοῦ Δημοσθένους. Διον. Ἀλικ. π. Λεκτ. Δημ. Δειν. 54 «μόνον οὐ φωνὴν ἀφιέντα». Σίξτ. Ἐμπειρ. σελ. 320, 46 «μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιέν», κλπ. Πρβ. καὶ Πλούτ. Εὐμέν. 1Δ', 1 «τὰ πράγματα φωνὴν ἀφιέντα» καὶ Εἰνηγήνιον Εὐσεβ. Ἱστορ. Τόμ. Γ', σελ. 405.

Πλούταρχ. Φλαμιν. Ε', 5 «ἠναγκάζοντο παραπλησίως ἀφιέναι φωνάς» καὶ Μαρ. ΑΠ', 7 «εἶτα φωνὴν ἀφῆκε λαμπράν» (Πρβ. καὶ Νομ. Κ', 7 καὶ Περικλ. Π', 4 καὶ Κίμ. Η', 2 καὶ Σύλλ. ΚΓ', 3 καὶ ΚΖ', 3) καὶ Ἡθικ. σελ. 666, δ' «φωνὴν ἀφιέντα γοεράν» καὶ σελ. 671, ς' «καὶ ταύτην ἀφιάσι τὴν φωνὴν» (Πρβ. καὶ σελ. 1097, α'). Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΕ', 27 «τὰ μὲν πρῶτα ὄργος φωνὴν ἀφιέναι» καὶ «οὐδὲ φωνὴν ἔτι ἀφιάσιν ἦν πρότερον ἠφίεσαν». Λουκιαν. π. Παρασ. 46 «τελευτῶν δὲ φωνάς ἀφῆκεν» καὶ Ἡρακλ. 4 «ἀκριβῶς Ἑλλάδα φωνὴν ἀφίεις» (Πρβ. καὶ Εἰκ. 13 «εἰ καὶ πολυηχέα τὴν φωνὴν ἀφίησι»). Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 461 «οἱ μὲν ἰατροὶ πολλὰς φωνάς ἠφίεσαν» (Πρβ. καὶ σελ. 551) καὶ Τόμ. Β', σελ. 258 «ὄσας καὶ οἷας ἀφῆκε φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 280 καὶ 359). Φιλόστρ. σελ. 588 «τίνας οὐχὶ ἀφιέντες ὑπὲρ αὐτοῦ φωνάς» (Πρβ. καὶ σελ. 157). Πausan. Φωκ. ΚΓ', 3 «καὶ Ἑλλάδα ἀφιέναι τὴν φωνὴν». Εὐνάπ. σελ. 56 Βοισσ. «παντοίας ἀφίεις φωνάς»(*). Λιβάν. Τόμ. Δ', σελ. 1072 «ἐβουλόμην ἀφιέναι φωνήν». Ἰουλιαν. σελ. 23, δ' «καὶ ποίας ἀφίει φωνάς»(**). Ἀρισταίν. Β', 19 «γλυκεῖαν ἀφιέντες φωνήν». Ἀχιλλ. Τάτ. Δ', 15 «ταύτην ἀφίησι τὴν φωνήν»(***). Βασίλ. Μέγ. Τόμ. Β', σελ. 34, β' «πρὶν τινα φωνὴν ἀφείναι ἀσεβῆ».

Ἀντὶ τοῦ παρ' Ὀμήρῳ «ὄπα λειριέεσαν ἰεῖσιν» γράφει ὁ Λουκιανὸς Ἡρακλ. 4 «τὴν ὄπα τὴν λειριέεσαν ἀφιάσιν».

Ὁμοίως τῷ *ἀφιέναι φωνῆν* καὶ ὄπα ἀφιέναι λέγεται *γλῶσσαν ἀφιέναι*, *φθογγὴν ἀφιέναι*, κτλ. οἷον

γλῶσσαν ἀφιέναι. Χοιρίλ. σελ. 130 Ναικ. «γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες». Εὐριπ. Ἱππολ. 990 «ὄμωσ δ' ἀνάγκη — γλῶσσαν μ' ἀφείναι». Ἡρόδ. Β', 15 «τίνα γλῶσσαν πρώτην ἀπήσουσι»(****).

φθογγὴν ἀφιέναι. Εὐριπ. Ἱππολ. 418 «μή ποτε φθογγὴν ἀφῆ». Πρβ. καὶ Αἰλιαν. π. Ζώ. ΙΕ', 27 «οὐ διέλιπον οὖν οἱ

(*) Ἰδὲ Βυττεμβάχιον Εὐνάπ. Τόμ. Β', σελ. 198 κέξ.

(**) Ἰδὲ Βυττεμβάχιον Βιβλιοθ. Κριτ. Τόμ. Γ', β', σελ. 21.

(***) Ἰδὲ Ἰακώφιον Ἀχιλλ. Τατ. σελ. 399.

(****) Ἰδὲ καὶ Κοραῆν Ἡλιοδ. Τόμ. Β', σελ. 368.

ὄρνιθες οὗτοι πολλῶ σαφέστερον καὶ ἐναρθρότερον παιδίου φθέγμα ἀφιέντες καὶ λέγοντες».

γούς ἀφιένται. Εὐριπ. Ἡλ. 59 «γούς τ' ἀφείην αἰθέρ' ἐς μέγαν πατρί».

ἀφιένται ἔπος. Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 731 «ὄν μήτ' ὄκνεϊτε μητ' ἀφῆτ' ἔπος κακόν». Ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ ἐκληφθῇ μᾶλλον ἀντὶ τοῦ ἀπορρήψητε. Γνωστόν εἶνε τὸ ρίπτειν ἔπεα ἐς τινα.

ἀφιένται βοήν. Ἀχιλλ. Τάτ. Δ', 1 «ὥσπερ ἀφήσειν ὑπὸ φόβου μέλλουσαι καὶ βοήν».

ἀφιένται ῥῆμα. Λιβάν. Τόμ. Δ', σελ. 236 «ἀφείναι τι ῥῆμα τῶν αὐτοῦ τρόπων ἀνάξιον».

ἄσματα ἀφιένται. Νικήτ. Χων. σελ. 197, β' «ἄσματα ἠφίεσαν πορνικά». Πρβ. καὶ σελ. 339, β' «ἐρεσχελίας ἠφίεσαν ἀπρεπεῖς».

τριγμὸν ἀφιένται. Ἀριστοτέλ. π. Ζώ. Ἱστορ. Θ', η', 4 «οὐ μόνον δ' ἄδει ὁ πέρδιξ ἀλλὰ καὶ τριγμὸν ἀφίησι καὶ ἄλλας φωνάς». Πρβ. καὶ Δ', θ', 3 «οἱ δ' ἰχθύες ἄφωνοι μὲν εἰσιν—ψόφους δέ τινας ἀφιασι καὶ τριγμούς, οὓς λέγουσι φωνεῖν, οἷον λύρα καὶ χρομῖς· οὗτοι γὰρ ἀφιασιν ὥσπερ γρυλισμὸν—πάντα δὲ ταῦτα τὴν δοκοῦσαν φωνὴν ἀφιασι κτέ.» καὶ Μετεωρολ. Β', η', 37 «ὥσπερ γὰρ ῥαπιζόμενος ὁ ἀήρ παντοδαπούς ἀφίησι ψόφους».

Σημειῶδες εἶνε τὸ παρ' Ἡροδότῳ ἀπαντῶν Σ', 29 «καὶ ὡς καταιρεόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐμελλε συγκεντηθῆσεσθαι, Περσίδα γλῶσσαν μετεῖς καταμηνύει ἐωυτόν». Πρβ. καὶ Σοφοκλ. Οἶδ. Κ. 962 «ὄστις φόνους μοι καὶ γάμους καὶ ξυμφοράς τοῦ σοῦ διῆκας στόματος» καὶ 1375 «τοιᾶσδ' ἀράς σφῶν πρόσθε τ' ἐξάνηκ' ἐγὼ κτέ.». Εὐρίσκεται δὲ καὶ ἀράς ἀφιένται, οἷον Εὐριπ. Ἱππολ. 1324 «ἀράς ἀφῆκας παιδί», ἀλλὰ φέρεται καὶ γραφὴ ἐφῆκας, ἣτις καὶ προκρίνεται ὑπὸ τῶν νέων ἐκδοτῶν. Ἐλέχθη δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Κράσσω ΙΣ', 6 «εἰς αὐτὴν ἀράς ἀφῆκε», τουτέστιν ἔρριψε. Πρβ. Εὐριπ. Τρω. 729 «οὔτ' αὖ σ' Ἀχαιοῖς βούλομαι ρίπτειν ἀράς».

Ἐν τέλει παρατηροῦμεν ὅτι παρελαμβάνετο ἐνίοτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ ῥῆμα προῖεσθαι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ παραπλησίας ἐν-

νοίας τῶ ἀφιένται, οἷον Τίμ. Λοκρ. σελ. 100, γ' «οὐδὲ λόγον ἔτι προέσθαι δυνάσεται». Δίσχίν. π. Παραπρ. 23 «οὐδ' ὅθεν τὴν φωνὴν προῖεται». Δημοσθέν. σελ. 377, 118 «ἵνα μηδὲν ἐναντίον μηδὲ ῥῆμα προῖται Φιλίππῳ». Πολύβ. Β', κθ', 6 «τοὺς παρακειμένους τόπους συνηχοῦντας ἐξ αὐτῶν δοκεῖν προῖεσθαι φωνὴν» καὶ Γ', πδ', 10 «πᾶσαν προῖέμενοι φωνὴν» καὶ Ε', λγ', 1 «τὴν αὐτὴν ἐμοὶ προεῖνται φωνὴν» (Πρβ. καὶ ΙΓ', ξ', 10 καὶ ΙΕ', λα', 13 καὶ ΛΗ', β', 10). Λουκιαν. Νιγρίν. 14 «ἦν (φωνὴν) ἀκοῦσαι πάντων ἔφη κοινῇ προεμένων» καὶ Ἀληθ. Ἱστορ. Β', 46 «Ἐλλάδα φωνὴν προῖεμένων». Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 44, α' «μητέ φωνὴν εὐγνώμονος μάρτυρα φιληκοῖας προῖέμενος» (Πρβ. καὶ σελ. 623, β'). Διόδ. Σικελ. ΙΘ', κ', 1 «ὥστε φωνάς προῖεσθαι δυσχερεῖς» καὶ λδ', 6 «οὐδεμίαν φωνὴν ἀγεννη προεμένη». Φίλ. Ἰουδ. Τόμ. Α', σελ. 51 «ἀνθρώπου φωνὴν προῖεσθαι» (Πρβ. καὶ σελ. 52 καὶ 53). Ὠριγέν. Τόμ. ΚΕ', σελ. 173 «εἰ ὁ ἥλιος ἔλεγε φωνὴν προῖέμενος» καὶ σελ. 247 «ἐναρθρον φωνὴν προήκωντο». Σουίδ. σελ. 922 Βεκκ. «Ῥήματα ἀντ' ἀλφίτων: ἐπὶ τῶν μὴ ὦν τις δεῖται διδόντων ἀλλὰ φωνάς μόνας προῖεμένων». Εὐστάθ. Μικρ. Συγγρ. σελ. 278, 52 «προηκάμενος ἔπος».

Παρὰ Λιβανίῳ Τόμ. Δ', σελ. 230 ἀναγινώσκεται «οὐδὲν πω τοὺς ῥήτορας ἡμᾶς προειμένους», ἀνθ' οὗ ὁ Κόβητος (*Collect. Crit.* σελ. 285) ἔγραψεν «οὐδὲν πω τοὺς ῥήτορας ῥῆμα προειμένους». Μετεβλήθη δ' ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ παρὰ Θεμιστίῳ κείμενον σελ. 3, δ' «τάς ὑμετέρας φωνάς, ὅσας ποιῆσθε περὶ βασιλείας ἐκάστοτε» εἰς τὸ προτεσθε (*Μνημοσ.* 1875, σελ. 298). Ἀπεφήνατο δ' ὁ ἐπιφανέστατος οὗτος τοῦ ἑλληνισμοῦ διδάσκαλος ὅτι «προῖεσθαι φωνὴν εἰ ἀφιένται perinde est» (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 374).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Μαρτίου 1880.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΚΟΝΤΟΣ.

Σελ. 198, 10 γραπτέον «πλέον δὲ παρὰ τούτους ὑπῆρξεν» ἀνευ τοῦ καί.

ΠΕΡΙ ΓΕΝΕΣΕΩΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ*).

Ἐναρχόμενος τοῦ μαθήματος τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀναπολήσω πρὸ παντὸς τὸ πλῆθος τῶν ἀμφισβολῶν καὶ ζητήσεων, αἰτινες πολλαχῶς ἐγείρονται περὶ τοῦ μαθήματος τούτου καὶ δὴ καὶ κατ' αὐτοῦ. Τούτων δ' ὁμοίως πάλιν πολλῶν μείζονος ἀξίας προσοχῆς φαίνονται μοι κατὰ τὴν ὥραν ταύτην αἱ ποικίλαι ἐντυπώσεις καὶ γινώμαι, ἃς καὶ αὐτὴ ψιλὴ ἢ ὑπόθεσις τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας, ὡς ιστορίας ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, πολλαχῶς παρὰ πολλοῖς ἐγείρει. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐρωτῶσι λέγοντες, ἄρα ἡ ιστορία τῆς φιλοσοφίας, ὡς ιστορία τῶν φιλοσοφημάτων εἴκοσιν ἤδη καὶ πέντε ὄλων αἰώνων, δὲν εἶνε ἡ ἀρίστη τῶν ἀποδείξεων, δὲν εἶνε ὁ ἀξιοχρεώτατος τῶν μαρτύρων, ὅτι ἐν αὐτῇ πρόκειται περὶ λόγων καὶ γινωμῶν κενῶν, περὶ εὐγενῶν μὲν καὶ μεγαλεπιβόλων ἐπιχειρήσεων, ἀκάρπων δὲ καὶ ματαίων, περὶ ὑψιπετῶν μὲν ἐξάρσεων τῆς φαντασίας καὶ ζωηρῶν λάμψεων τῆς διανοίας, ἀλλ' ἐπὶ τέλος περὶ δοξῶν, ἐν οἷς τὸ ψευδὲς κρατεῖ τοῦ ἀληθοῦς, οὗ τινος ἄρα εἶνε ἀνέφικτος ἡ γινῶσις, ἀφ' οὗ εἴκοσι καὶ πέντε ἑκατονταετηρίδων κόποι καὶ μόχθοι παντάπασι σχεδὸν ἀπέβησαν φροῦδοι; Πάντα τὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, λέγουσιν οὗτοι, ὁμοιάζουσι τὸ πολὺ πολὺ πρὸς κάλλιστα πυροτεχνήματα, ἅτινα ἐκτυφλωτικῶς ἀναλάμπαντα καὶ διὰ τοῦ πατάγου αὐτῶν ἐκκωφώσαντα τοὺς περισταμένους οἴχονται μετὰ βραχὺ διαλυόμενα εἰς καπνὸν καὶ καταλείπουσιν αὐθις δεσπόζουσαν πέριξ τὴν νύκτα ὡς τὸ πρὶν· ὅπως ταῦτα οὕτω καὶ αὐτὰ τὰ μέγιστα ἐκείνων μικρὸν ἀναλάμπαντα καὶ κροτήσαντα σβέννυνται ἐν βραχεῖ, ἀπολείποντα αὐθις ὡς τὸ πρόσθεν ἄρχουσαν τὴν σκοτεινὴν ἄγνοιαν τῶν αἰώνων

(*) Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλθη ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τῇ 19 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ ὑφηγητοῦ τῆς Ἱστορίας τῆς Φιλοσοφίας κ. Περικλέους Γρηγοριάδου.

προβλημάτων τοῦ εἶναι καὶ νοεῖν. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτοι. Ἄλλοι δὲ πάλιν ἔτι προωτέρω χωροῦντες ἀναλαμβάνουσι νὰ εἰσαγάγωσιν ἡμᾶς διὰ τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ πεδῖον τῆς ἀφιλοσόφου, κατ' αὐτούς, τῶν φιλοσόφων πυργοποιίας, ὅπου ἕκαστος καταρρίπτει εἰς ἕδαφος τὰ τῶν ἄλλων, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῶν ἀναπυργώσῃ αὐτὸς ἴδιον πύργον τῆς Βαβέλ· ἢ εἰς τὸν ἀκήρυκτον, κατ' αὐτούς, πρὸς ἀλλήλους τῶν φιλοσόφων πόλεμον, τὸ φοβερὸν *belum omnium contra omnes* τῶν πολυσχημόνων καὶ πολυωνύμων φιλοσοφικῶν αἰρέσεων, σχολῶν, συστημάτων καὶ ὡς ἄλλως ταῦτα καλοῦνται, παριστῶντες εἰς ἡμᾶς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ὡς πεδῖον τι φιλοσοφικῆς τιτανομαχίας, ἐνθα, φέρ' εἰπεῖν, ὁ ὑλιστῆς κατασπᾶ ἐκ τοῦ αἰθερίου ὕψους τὸν κοῦρον καὶ πτηνόν, ἵνα οὕτως εἴπω, ἰδανιστήν, καὶ οὗτος αὐθις κεραυνοῖ διὰ τῶν μύδρων τῆς φλογερᾶς αὐτοῦ φαντασίας καὶ μεγαλογνωμοσύνης τὸν χαμαίζηλον ἀντίπαλον αὐτοῦ· ἐνθα ὁ μὲν Θεὸς καταβιβάζεται ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ πάλιν ἀναβιβάζεται, ὡς διὰ τραγικῆς μηχανῆς, ἐπ' αὐτόν· ἢ δὲ ψυχὴ ἐκβάλλεται ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ αὐθις πανηγυρικῶς ἐγκατοικίζεται μετὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἰνῶν καὶ νευραξόνων καὶ νευρειλημάτων καὶ κυτταρίων· ἐνθα τὸ πᾶν ἐνίζεται καὶ αὐθις δυαδίζεται καὶ πάλιν εἰς ἄπειρον κατατέμενεται πληθὺν ποικιλοδυνάμων καὶ πολυφυῶν εἴτε ἀτόμων, εἴτε οὐσιῶν, εἴτε μονάδων, εἴτε πραγματωδῶν ὄντων· καὶ ἐνθα ἐνώπιον μυρίων ἄλλων παριστάμεθα θεαμάτων, ἃ τινὰ παρέχει τὸ εἴκοσι καὶ πέντε ὄλων αἰώνων θέατρον ἐκεῖνο, ὅπερ καλεῖται *ιστορία τῆς φιλοσοφίας*. Οὕτω λοιπὸν τὴν «σειρὰν τῶν εὐγενῶν πνευμάτων, τὴν πινακοθήκην τῶν ἠρώων τοῦ νοοῦντος λόγου», ὡς ὁ Ἐγγελοσ καλεῖ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ιστορίας τῆς φιλοσοφίας (*Geschichte der Philosophie I, 11*) ἐκσυρίττουσιν οὗτοι, ὡς παράστασιν μετεωρολεσχούντων τινῶν φροντιστῶν, ἐκφραυλίζουσιν αὐτὴν ὡς ἀναγκαζομένην δοξῶν καὶ ἀποπλανήσεων, ὡς θέατρον βαβελικῆς συγχύσεως καὶ πεδῖον ἀτελευτήτων διαπληκτισμῶν καὶ ἀγώνων. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων ἀπολείπεται ἄρα ἡ καλουμένη ἐπι-

στήμη αὐτῆ ψιλῆς, κατ' αὐτούς, πολυμαθείας ἄξιον ἐνασχόλημα καὶ φιλολόγου περιεργίας, καθ' ἑαυτὴν οὐδὲν τί ποτ' ἄλλο οὔσα, ἢ κυριώτατα πάντων μαρτύριον σαφές τῆς οὐδενίας καὶ κενότητος τῆς φιλοσοφίας. Διότι, ἀκούομεν πολλαχόθεν λεγόμενον, ἂν αὐτῆ ἡδύνατο νὰ διδάξῃ ὅ τι ἐπαγγέλλεται, δὲν θὰ παρήρχοντο ἄκαρποι τοσοῦτοι ἀγῶνες· ἂν κατεῖχε τὴν ἀλήθειαν τῶν ὄντων, δὲν θὰ παρίστα τὸ ἀπαίσιον θέαμα μυρίων διαπληκτισμῶν καὶ ἀλλήλ' ἀναιρούντων συστημάτων· διότι ἡ ἀλήθεια ἦν καὶ εἶνε καὶ θὰ εἶνε μία καὶ μόνη. «Εἰ μὲν τι ἀληθὲς εἰρήκασιν (οἱ ἔξω φιλόσοφοι) ὁμονοησάτωσαν ἢ συγκατατιθέσθωσαν, κἀγὼ τότε ἄσμενος αὐτοῖς πεισθήσομαι· οἱ δὲ ἀντισπῶσι τὴν ψυχὴν καὶ ἀνθέλκουσιν ἄλλος εἰς ἄλλην φύσιν· νῦν μὲν ἀθάνατός εἰμι καὶ γέγηθα, νῦν δ' αὖ θνητός γίνομαι καὶ δακρύω· ἄρτι δὲ εἰς ἀτόμους διαλύομαι, ὕδωρ γίνομαι καὶ ἀήρ γίνομαι, πῦρ γίνομαι.» κτλ. Οὕτω διετύπωσε τὰς ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐντυπώσεις αὐτοῦ χριστιανός τις συγγραφεὺς τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ αἰώνων, ὁ Ἑρμείας, καὶ τὰς ἐντυπώσεις αὐτοῦ ταύτας δὲν ἡδυνήθη κάλλιον νὰ ἐπιγράψῃ, ἢ ἀντικρὺς διασυρμὸν τῶν ἔξω φιλοσόφων. Ἀλλὰ πόσοι τῶν μετ' αὐτὸν ἐπανεῖπον τὰ αὐτὰ σχεδὸν αὐτολεξεί! Αὐτὸς ὁ Ἐγγελοσ ἠναγκάσθη νὰ ἀπολογηθῆ πρὸς τὰς κοινῆ φερομένας τοιαύτας δόξας καὶ μομφάς, ἃς ὀρθότατα λέγει, ὅτι εἶνε αἱ πρῶται σκέψεις, αἵτινες δύνανται νὰ διαδράμωσι διὰ τῆς κεφαλῆς ἅμα τῆ ψιλῆ ἐννοία τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας» (ἐνθ. ἀν. σελ. 22). Πλὴν ἀλλ' οὐ μόνον ἅμα τῆ πρώτῃ καὶ ἀπλῆ ἐννοία τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας τοιαῦται εἰς πολλοὺς παρέστησαν καὶ παρίστανται δόξαι, ἀλλὰ καὶ μετὰ λιπαρωτέραν σπουδὴν καὶ βαθυτέραν ἐγκυψιν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ συστημάτων, καὶ οὕτως ἐνόμισαν καὶ νομίζουσι πολλοί, ὅτι ταῦτα περίπου ὄφειλον νὰ εἴπωσι περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως. Εἶνε δ' ἴσως περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι ἂν τὰ πολλὰ καὶ ἀλλήλων ἀποκλίνοντα συστήματα τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε οὔτε ὁ μόνος, οὔτε ὁ πρῶτος, δὲν εἶνε ὁμοῦ καὶ ὁ ἀσθενέστατος τῶν

λόγων, ὧν ἕνεκα πολλοὶ σήμερον ἀποφαίνονται διαρρηδὴν, ὅτι ἡ φιλοσοφία διαδραματίσασα ἤδη τὸ πρόσωπον αὐτῆς ὀφείλει ἄρα νὰ ἐκχωρήσῃ ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς· ὅτι ἡ μεταφυσικὴ εἶνε ἡ δευτέρα βαθμὶς τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἦν εὐτυχῶς διελθόντες μετὰ τὴν πρώτην, τὴν τῆς θεολογίας, ἰστάμεθα νῦν ἐπὶ τῆς τρίτης καὶ τελευταίας, τῆς τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας (Auguste Comte)· ὅτι τὰ τῆς φιλοσοφίας προβλήματα εἶνέ τι ἀνέφικτον, εἶνε ἡ χώρα τοῦ ἀγνώστου, εἶνε οἶον ὠκεανὸς περικλύζων τὰ ἡμέτερα παράλια, ὃν ὁμοῦ ἀδυνατοῦμεν νὰ πλεύσωμεν, ὡς οὔτε λέμβου πρὸς τοῦτο, οὔτε ἰστιῶν εὐμοιροῦντες (Littre)· ὅτι ὁ μεταφυσικὸς κόσμος οὐ μόνον ἀγνώστος εἶνε καὶ ἀγνώριστος, ἀλλὰ βλαβεράν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνατένισιν καὶ πίστιν εἰς τὰς κανονικὰς λειτουργίας τοῦ ἐγκεφάλου (Maudsley). Ὡς πᾶς παραχρῆμα κατανοεῖ, δὲν πρόκειται πλέον ἐν πᾶσι τούτοις περὶ προτιμήσεως ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ περὶ καθαιρέσεως ἀπὸ τοῦ πρώην θρόνου αὐτῆς τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, ἧτις ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὑμνεῖτο ὡς *vitæ dux, virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum*. (Κικέρων *Tusc. V. 2. De fin. II, 27*). Ἀλλ' ἂν πολλοὶ ταῦτα κατηγοροῦσι τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας, ἀπὸ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων ὀρμώμενοι καὶ ταῦτα μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν προβάλλοντες γνώμης, ὑπάρχουσιν ὁμοῦ καὶ οἱ ἄλλοίαις ἀπὸ τῶν συστημάτων τούτων ἀποφερόμενοι τὰς ἐντυπώσεις καὶ εὐθαρσῶς ὑπεραπολογούμενοι τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς. Καὶ λοιπὸν ἐρωτῶσιν οὔτοι, ἄρά γε εἶνε ἀληθῶς τὸ θέαμα, ὃπερ ὑπὸ ταύτης παρέχεται, τόσου φόβου καὶ ἐλέου μεστόν, ὅσον φρικῶδες καὶ ἐλεεινὸν δὲν εἶνε οὐδ' αὐτὸ τὸ θέαμα, ὃπερ παρέχουσιν ἡμῖν αἱ φονικώταται καταστροφαὶ ἐνίων δραμάτων τῆς τραγικωτάτης Μούσης τοῦ Σακεσπεῖρου; Ὁ Ἐγγελοσ ἀναλαβὼν νὰ ὑπεραπολογηθῆ τῆς τε φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς πρὸς ὅσα ἢ τῶν συστημάτων πληθὺς ἐπῆρε πολλοὺς νὰ εἴπωσι κατ' ἀμφοτέρων τούτων τῶν ἐπιστημῶν, παραβάλλει τοὺς οἶον ἀπολακτίζοντας τὴν φιλοσοφίαν

καὶ ἐκφραρίζοντας τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, διότι ὑπάρχουσι πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα, εἰς ἃσθην, ὃν ὁ ἰατρὸς διατάσσει νὰ φάγη ὀπώρας καὶ εἰς ὃν προσφέρονται μὲν κεράσια, δαμάσκηνα, ἢ σταφυλαί, ἀλλ' οὗτος σχολαστικῶς διανοούμενος δὲν ἄπτεται οὐδενὸς τούτων, διότι οὐδὲν αὐτῶν εἶνε δῆθεν ὀπώραι, ἀλλὰ τὰ μὲν κεράσια, τὰ δὲ δαμάσκηνα, ἀλλὰ δὲ σταφυλαί. » (Encyclopädie § 13 καὶ ἐνθ. ἀν. σελ. 13). Ἡ παρομοίωσις εἶνε προσφυστάτη! Διότι ὅσον ἀλλήλων διάφορα καὶ ἂν εἶνε τὰ ποικίλα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἔχουσιν ὁμῶς ἀναντιρρήτως πάντοτε τοῦτο τοῦλάχιστον πρὸς ἀλληλα τὸ κοινόν, ὅτι εἶνε πάντα φιλοσοφία, ἀπαραλλάκτως ὅπως τὰ κεράσια καὶ αἱ σταφυλαί εἶνε ὀπώραι ἀμφοτέρω, παρ' ἅπασαν τὴν ἄλλην αὐτῶν πρὸς ἀλληλα διαφορὰν. Τὰ φιλοσοφικὰ ἄρα συστήματα δὲν εἶνε οὕτως ἀλλήλων ἀναιρετικά, ὡς ἄρνησις καὶ κατάφασις· δὲν αἴρουσιν ἀλληλα ἀπολύτως· ἀλλ' εἶνε εἶδη ἑνὸς γένους, καὶ ἵνα ἐπὶ τῆς αὐτῆς παρομοιώσεως εἴπωμεν, εἶνε οἷον σταφυλαί καὶ κεράσια, ὡς εἶδη τῆς ὀπώρας. Ἐν ἡ φιλοσοφία εἶνε καθόλου πρὸ παντὸς ζήτησις τῆς ἀληθείας, τὰ φιλοσοφικὰ ζητήματα εἶνε ποικίλα τῆς ζητήσεως ταύτης εἶδη· εἶνε, ἄλλως εἰπεῖν, ποικίλαι ὁδοὶ τεμνόμεναι πρὸς τὴν ἀλήθειαν· εἶνε ποικίλαι αὐτῆς ἐπόψεις, ἰσάριθμοι ποικίλαι ὄψεις ἄρα τοῦ μακρὰν τρόπον τινὰ ἡμῶν ἱσταμένου ἀχανοῦς μεγάρου τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Οἱ αἰῶνες φέρουσιν ἡμᾶς ἐγγύτερον τοῦ θαυμαστοῦ τούτου μεγάρου· τὰ μεγαλοφυᾶ πνεύματα ἀναδιβάλλουσιν ἡμᾶς ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ διαφόρους τὴν θέσιν καὶ τὸ ὕψος περιωπίας, ὅθεν δυνάμεθα νὰ ἀπολαύσωμεν, εἰ δυνατόν, τελειότερόν πως τῆς μακαρίας αὐτοῦ θέας· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶνε μὲν ἀτελεῖς ἐπιχειρήσεις, οὐχὶ ὁμῶς παντάπασι ψευδεῖς· εἶνε μὲν διάφοροι, ἀλλ' οὐχὶ ἀλλήλας ὅλως ἀναιροῦσαι. Ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς λοιπὸν ζητήμασι δὲν πρόκειται, ἐπαναλέγομεν, ἀπόλυτος τῶν ἄλλων ἄριστος, ἀλλὰ ποικίλαι προσπελάσεως τῆς ἀληθείας ἀπόπειραι. Τὰ συστήματα ἄρα ταῦτα δὲν εἶνε γλῶσσαι τινες βαβελικῆς συγχύσεως, ἀλλ' οἶονεὶ αἱ σήμερον ζῶσαι γλῶσσαι, δι' ὧν πολυτρόπως καὶ κατὰ ποικίλας ἐπόψεις

δυνάμεθα νὰ ἐκφράσωμεν μίαν ἀλήθειαν, νὰ ὀνομάσωμεν ἐν πρᾶγμα. Ἄλλ' ἐν ταῦτα οὕτως ἔχουσιν, ἐκλείπει, ἢ εἰς τὸ ἐλάχιστον περιστέλλεται, ἢ τόσον κακῆ ἀπὸ τῶν ποικίλων συστημάτων ἀφορμωμένη δόξα περὶ τε τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰσορίας αὐτῆς, περὶ ἧς ἐγένετο λόγος ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

Τοιαῦται καὶ τηλικαῦται εἶνε, κύριοι, ἐν κεφαλαίῳ αἱ κυριώταται τῶν ἀντιπάλων ἐντυπώσεων καὶ γνώμων, ἃς πάλαι ἐπήγειρε καὶ νῦν ἔτι ἐπεγείρει ἡ ὑπαρξίς πολλῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἄσμενος ὁμολογῶ, ὅτι μᾶλλον πείθουσί με οἱ τὰ δεύτερα διδάσκοντες, ἢ οἱ τὰ πρῶτα, εἰ πέρ τι καὶ ἄλλο, διατεινόμενοι. Ἄλλ' οὐχ ἤττον ἐπείγομαι νὰ εἴπω, ὅτι τὸ κυριώτατον ἐν πᾶσι τούτοις αἰχμαλωτίζον τὴν προσοχήν μου δὲν εἶνε αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς αἱ ἀντίπαλοι αὐταὶ ἐντυπώσεις καὶ γνώμαι, ἀλλὰ τὸ αἷτιον αὐτῶν, ἦτοι αὐτὴ τῶν συστημάτων ἡ ὑπαρξίς, ἣτις μεγάλως κινεῖ πρὸς ἐκζήτησιν τῶν λόγων αὐτῆς, σχεδὸν ἅμα τῇ πρώτῃ ἐννοίᾳ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Εἶνε δ' ἡ ζήτησις τῶν λόγων ταύτης τῆς ὑπαρξεως τῶν ποικίλων συστημάτων ἐν τῷ προκειμένῳ μαθηματικῷ τοσοῦτω μειζονος ἀξία προσοχῆς, καθ' ὅσον σχεδὸν βέβαιον εἶνε, ὅτι τὰ συστήματα ταῦτα δὲν θὰ ἐκλίπωσιν ποτε, ἀλλὰ θὰ συμπαρομαρτῶσιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἡ σκιά συμπαρέπεται εἰς τὸ σῶμα ἐν λαμπρῷ ἀνεφέλου ἡμέρας ἡλιακῷ φωτί. Καὶ ὑπῆρξαν μὲν διαπρεπεῖς φιλόσοφοι ἐλπίσαντες τὴν ἐφ' ἑαυτῶν ἢ δι' ἑαυτῶν προσεχῆ τελείωσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν ἐσαεὶ τὸν λοιπὸν χρόνον ἑνὸς συστήματος νίκησιν· καὶ ἐποχαί τινες δὲ ἐφάνησαν τοιαύτας παρέχουσαι ἐλπίδας· ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ φιλοσοφικοῦ τούτου χιλιασμοῦ ἐφάνησαν ψιλοὶ τινες ὄντες, οὐτοπιακοὶ ὄνειροι, οὓς διέκοψεν ἐπελθοῦσα ἡ πρόοδος τῆς μετὰ ταῦτα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἃς ἐξετάσωμεν λοιπόν,

Τίς εἶνε ἡ γένεσις, τίνα τὰ αἷτια, τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων;

Τὰ κυριώτατα αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δυνάμεθα, νομίζω, κάλλιστα νὰ διέλωμεν διττῶς, ἦτοι πρῶτον μὲν

εἰς αἷτια εἰς αὐτὴν τὴν φιλοσοφίαν, οὕτως εἰπεῖν, ἐμφυόμενα, κατ' ἐξοχὴν ἄρα φιλοσοφικά· δεύτερον δὲ εἰς ἄλλα τινά, ἔξω αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας κείμενα, ἅτινα δὲν νομίζω ἄτοπον νὰ καλέσω *ιστορικά*. Καὶ τὰ μὲν αὐτῆς τῆς φιλοσοφίας μοιραίως, ἵνα εἶπω οὕτω, καὶ ἀναγκαίως ἐχόμενα εἶνε κατ' ἐμὴν γνώμην αὐτὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ πολλὴ πρὸς αὐτὸ βραχύτης τῶν τοῦ φιλοσοφοῦντος ἀνθρωπίνου πνεύματος δυνάμεων. Ἡ φιλοσοφία δὴλον ὅτι, ἵνα παραλίπω τοὺς πολλοὺς αὐτῆς ἀκαδημαϊκοὺς καθόλου ὀρισμοὺς, θέλει νὰ νοήσῃ καὶ ἐξηγήσῃ τὸ Σύμπαν· ζητεῖ, ἐπεξεργαζομένη καὶ ἐρμηνεύουσα τὴν ἔννοιαν τοῦ εἰδέναί καὶ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, νὰ ἀνέλθῃ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἐπὶ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ὄντων, φιλοτεχνούσα ἐναρμόνιον τινα θεωρίαν τοῦ παντός. Τούτων οὕτως ἐχόντων παραχρῆμα γίνεται κατάδηλον πόσον μέγα καὶ δυσχερὲς εἶνε τοῦτο αὐτῆς τὸ ἔργον. Οὐχ ἦττον ὅμως, ἵνα ὀλοσχερέστερον νοήσωμεν τὸ πρᾶγμα, ἄς ἴδωμεν κατὰ πρῶτον τί συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐν μέρει ἐπιστημῶν. Τούτων ἐκάστη ἀποχωρίσασα ἀπὸ τοῦ συνόλου τοῦ ἐπιστητοῦ μικρὰν τινα μοῖραν ἀσχολεῖται περὶ ταύτην, παντάπασι σχεδὸν ὀλιγωροῦσα τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, ὅπως αὐταὶ ἔχουσι πρὸς τε ἀλλήλας καὶ καθ' ἑαυτὰς κατὰ τὰς πρώτας ἐννοίας καὶ μεθόδους.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος ἴστανται ἀλλήλων σαφῶς διακεκριμένοι αἱ μαθηματικαὶ καὶ φυσικαὶ καὶ αἱ ἀνθρωπολογικαὶ καθόλου ἐπιστήμαι, ἰδίας ὡς ἕκασται ἔχουσαι ἐννοίας καὶ μεθόδους. Καὶ ὅμως οὐδεμία τούτων τῶν ἐπιστημῶν περιέχει εἰσέτι οὐδὲ διδάσκει ἴσα πρὸς τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς, πρὸς ὃ ἀπαύτως μὲν φέρεται, οὕτινος ὅμως οὐδέποτε ἴσως θὰ ἐφίκηται. Περὶ τοῦ *λογικοῦ ἰδανικοῦ* τῶν ἐπιστημῶν τούτων ἐκάστων δύναται τις νὰ εἶπῃ, ὅτι τοῦτο εἶνε *ιδέα* κατὰ Κάντιον, ἥτοι ἔννοια, αὐδὲν δυναμένη νὰ ἔχῃ ἐν ταῖς αἰσθήσεσι τὸ ἰσοδύναμον πρὸς αὐτήν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀκρότατος τῶν χημικῶν, φέρ' εἰπεῖν, δὲν γινώσκει τὴν χημείαν, οἷα αὕτη ὀφείλει νὰ εἶνε καὶ τείνει νὰ καταστῇ, ἀλλὰ τὸ πολὺ πολὺ οἷα ἤδη πρόκειται· οὐδὲ δύ-

ναταὶ τις νὰ δείξῃ βιβλίον φυσικῆς, λόγου χάριν, διδάσκον ἀποτελεσμένην τὴν ἐπιστήμην ταύτην. Τούτου δ' ἕνεκα ἔχει ἐκάστη τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ποικίλα τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀξίαν ζητήματα· πάντες δὲ γινώσκουσιν ὅτι λυομένων τινῶν ἐπιφαίνονται ἄλλα νέα. Ἄλλ' ἐὰν τοῦτο οὕτως ἔχῃ ἐπὶ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, πολλῶ μᾶλλον πρέπει πᾶς τις τὰ αὐτὰ καὶ μείζονα ἔτι νὰ προσδοκᾷ περὶ τὴν ἀτέλειαν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἥτοι καταφανεστέραν ἀσυμμετρίαν ἐν αὐτῇ βουλήσεως καὶ δυνάμεως, σκοποῦ καὶ ἐπιτεύξεως αὐτοῦ. Διότι πρῶτον μὲν ἡ φιλοσοφία ἐπιζητεῖ τὴν κατανόησιν καὶ διδασκαλίαν πολλῶ ἐκτενεστέρων πραγμάτων· ἔπειτα αὐτὰ τὰ πρᾶγματα ταῦτα εἶνε πολλῶ ἀναντιρρήτως δυσχερέστερα ἢ τὰ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀντικείμενα, ὡς στερουμένης ὡς τὰ πολλὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ ἀγούσης μεθόδου τῆς λιπαρᾶς τῶν αἰσθήσεων ἐπικουρίας, αἷτινες προσφέρουσι τὸ μακρῶ πλεῖστον ὑλικὸν εἰς ἐκείνας. Ἄλλὰ καὶ χωρὶς τούτου, ἡ φιλοσοφία ὀρμωμένη ἔνθα τελευτῶσιν αἱ ἐπὶ μέρους ἐπιστήμαι ἔχεται ἄρα συμφύεστατα τούτων, οἷον βαίνουσα ἐπ' αὐτῶν, διὸ καὶ προκόπτει ἀναλόγως καὶ πρὸς τὴν τούτων πρόδον, μετέχουσα ἄρα τῆς ἀτελείας αὐτῶν. Διὰ ταῦτα οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν πᾶσα ἀπόπειρα κατανόησεως καὶ ἐρμηνείας τῶν πρώτων ἀρχῶν τῶν ὄντων, ἥτοι πᾶσα φιλοσοφικὴ ἀντίληψις τῶν ὄλων κατ' ἀνάγκην ἀτελής οὔσα, οἷον μοιραίως προκαλεῖ καὶ ἄλλους τρόπους ταύτης τῆς φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως τοῦ παντός, ἥτοι φέρει ροπὴν πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὧν ὅμως ἡ πρὸς ἀλλήλα ἀντίθεσις καὶ διαφορὰ εἶνε πολλῶ ἀναμφιβόλως μείζων, ἢ αἱ τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν ἀπορίαι καὶ διαφωναίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων συστήματα.

Καὶ αὕτη μὲν εἶνε ἡ πρώτη ὥθησις πρὸς γένεσιν φιλοσοφικῶν συστημάτων· ἀλλ' ἡ ὥθησις αὕτη μόνη δὲν θὰ ἤρκει νὰ παραγάγῃ τὰς ποικίλας ἐκείνας μεταλλαγὰς καὶ ἀποχρώσεις καὶ πρὸ πάντων τὴν ἀλλεπάλληλον ἐμφάνισιν τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν συστημάτων, τοιαύτην ὁποῖαν παριστᾷ αὕτην εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας, ἂν μὴ εἰς τὸν ἐσωτερικόν, τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλοσοφικόν, τοῦτον λόγον τῆς γενέσεως τῶν συ-

στημάτων προσετίθεντο και οι έξωτερικοί, ἢ ιστορικοί, ἐφ' ὧν νῦν τὴν ἐξέτασιν μεταβαίνω.

Ὅτε εἰς τῶν σπουδαιοτάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας ἀνδρῶν, Βάκων ὁ Βερουλάμιος, ἐπεχειρεῖ περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτῆς καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατοντατηρίδος νὰ ἀναστηλώσῃ τὴν φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, πειρώμενος νὰ ἐμβιδάσῃ αὐτὴν οἷον εἰς αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν τινὰ τροχίαν, ἐθέσπισεν, οὕτως εἰπεῖν, κανόνας τινὰς πρὸς τοῦτο καὶ ἔγραψε νόμους φιλοσοφικούς, οὓς ἐγκατέθηκεν ἐν τῷ *Νέω* αὐτοῦ *Ὀργάνῳ*. Ἀληθὴς μὲν ἐπιστήμη καθόλου εἶνε κατὰ τὸν ἀνδρα τοῦτον ἢ τοὺς λόγους τῆς φύσεως ὃ τι ἀληθέστατα ἀποδιδούσα καὶ οἶονε καθ' ὑπαγόρευσιν αὐτοῦ τοῦ κόσμου γραφεῖσα, ἢ μηδὲν δ' ἀφ' ἑαυτῆς προστιθεῖσα, ἀλλὰ μόνον τὰ ἐκείνου ἀνταποδιδούσα καὶ ἐπαναλαμβάνουσα. Κατὰ δὲ ταῦτα ἢ ἀληθὴς φιλοσοφία ὀφείλει ἄρα νὰ εἶνε *εἰκὼν τῆς ἀληθείας*. Ἀλλ' ἵνα ἐφικώμεθα ταύτης τῆς ἀκρότατος ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ εἶνε ἀπαραίτητος οὐ μόνον μέθοδος ὀρθή, ἀλλὰ πρὸ ταύτης καὶ τελεία τις κατὰ τὸ δυνατόν κάθαρσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν ἀπὸ τινων ὑπούλων ψευδῶν προὑπολήψεων, ἀπὸ τῆς ἀφιλοσόφου ἐκείνης τετρακτύος τῶν *εἰδώλων*, ὧν ἢ παρὰ τῷ ἄγγλῳ φιλοσόφῳ πραγματεία τελεῖ περίπου τὰ τῶν *σοφιστικῶν ἐλέγχων* τοῦ Σταγειρίτου. Ὁ μέλλων ἄρα νὰ φιλοσοφήσῃ ὀρθῶς ὀφείλει κατὰ τὸν Βάκωνα πρὸ παντὸς νὰ ἐκφύγῃ τῶν προλήψεων καὶ πλανῶν πρῶτον μὲν τὰς συμφυεῖς καθόλου εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, δεύτερον δὲ τὰς τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ φύσεως *ιδίαι*, τρίτον δὲ τὰς ἐκ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων ἀναστροφῆς, ἐκ τῆς κοινωνίας, προσγινομένης, καὶ τέταρτον τὰς ἐκ τῶν αἱρέσεων, τῶν σχολῶν καὶ τῶν παραδόσεων τὴν γένεσιν ἐχούσας. Ταύτας τὰς προλήψεις καὶ πλάνας καλεῖ ἐπὶ τὸ ἰδιορρυθμότερον *εἶδωλα* ὁ Βάκων καὶ διαιρεῖ αὐτὰ κατὰ τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας τάξεις εἰς *idola tribus, specus, fori, theatri*. Προκειμένου νῦν περὶ τῶν ἱστορικῶν αἰτίων τῆς γενέσεως καὶ ὑπάρξεως πολλῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων δὲν δύναμαι νὰ μὴ ἀποβλέψω πρὸς τὴν βακωνεῖον ταύτην *εἰδωλολογίαν*· διότι καὶ

ταύτης καὶ τοῦ κατόπιν λόγου ὑπόθεσις εἶνε ἡ φανέρωσις ἐκείνων τῶν ἱστορικῶν ἐπηρειῶν, ὑφ' ὧν αἱ φιλοσοφικαὶ διάνουαι ἐκκλίνουσιν ἐκάστοτε ἀλλήλων, ἢ συγκλίνουσι πρὸς ἀλλήλας περὶ τὸ φιλοσοφεῖν καὶ γεννῶνται οὕτω διάφορα, ἢ ὅμοια συστήματα φιλοσοφικά. Πλὴν ἀλλ' ὁμῶς ὀφείλω νὰ εἶπω, πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ μὲν Βάκων συντάσσων τὴν *εἰδωλολογίαν* ταύτην ἐδίδασκε τὰ περὶ αὐτῆς, ὡς ἄλλας τινὰς *regulas philosophandi*, κατὰ Νεύτωνα, ἐνταῦθα δὲ πρόκειται ψιλὴ ἔνδειξις τῶν ἐπηρειῶν τούτων πρὸς ἐξήγησιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν· ἔπειτα, ὅτι καὶ περ ἐνταῦθα συνάπτων τὸν προκειμένον λόγον πρὸς τὴν τοῦ Βάκωνος *εἰδωλολογίαν* δὲν θὰ τηρήσω ὁμῶς οὔτε τὰ ὀνόματα, οὔτε τὴν τάξιν καὶ ἔννοιαν πάντων τῶν παρὰ τούτῳ εἰδώλων· ἀλλὰ περὶ μὲν τὴν τάξιν θὰ προβῶ ἀσμενέστερον ἀπὸ τῶν γενικωτέρων ἐπὶ τὰ μερικώτερα, ὡς πρὸς δὲ τὰλλα νομίζω, ὅτι πρόκεινται ταῦτα τὰ τέσσαρα ἡμῖν, ὡς ἱστορικὰ αἷτια τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἐποχῆ, δῆλον ὅτι, ἔθνος, φιλοσοφικὴ καὶ πᾶσα ἄλλη συλλήβδην ἐπιστημονικὴ παιδεία, καὶ ὁ ἀτομικὸς χαρακτὴρ τῶν ἐκάστοτε φιλοσοφούντων.

Ἀλλ' ἄς ἐρμηνεύσωμιν τὰ τέσσαρα ταῦτα ἀκριβέστερον, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς πρῶτον.

«Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, λέγει σύγχρονός τις φιλόσοφος, ἀντλεῖται μέγα τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς μέρος ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις τῶν χρόνων ἐκάστων ἐγκατοπτρίζεται ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς αὐτῶν θεωρίαις» (W. Wundt, *Ueber den Einfluss der Philosophie auf die Erfahrungswissenschaften*. Leipzig 1876 σελ 26). Καὶ τοῦτο μὲν εἶνε ἀληθέστατον· ἀλλ' ἐγὼ ἄσμενος θὰ προσεπέλεγον, ὅτι καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις τῶν ἐποχῶν ἐκάστων ἔχουσι σαφῆ ἢ ἤχῳ τὴν ὁμόχρονον αὐτῶν φιλοσοφίαν. Καὶ ἀληθῶς, πρῶτον μὲν ἐπειδὴ αἱ μερικαὶ ἐπιστῆμαι εἶνε ἐνάσχολοι περὶ σαφῶς ἀλλήλων διωρισμένας μοίρας τοῦ ὅλου τῶν ἐπιστητῶν, διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς φιλοσοφίας διερμηνεύεται ἡ καθόλου πνευματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ κατάστασις καὶ ἡ ῥοπή καὶ διά-

θεσις τῶν ποικίλων ἐποχῶν, ἐν αἷς καὶ αὐτὴ ἡ καταφρόνησις τῆς φιλοσοφίας, ἢ ἡ μέχρι συνθλίψεως περιστολὴ αὐτῆς οὐδὲν ἥττον μαρτυρεῖ πρόδηλον τὸ κρατοῦν αἴσθημα μιᾶς τινος περιόδου. Ἐπειτα καὶ πάντα τᾶλλα ἱστορικὰ γεγονότα τὰ δύνανται ἀξιόλογον ἔχοντα ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων μιᾶς ἐποχῆς ἀνακλῶνται εἰς τὴν περὶ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα σπουδῆν καὶ πραγματείαν καθόλου ταύτης. Ὡς τε αἱ κυρίως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐποχῆς τινος κρατοῦσαι ιδέαι, ἢ, ἄλλως εἰπεῖν, ὁ πρωτεύων χαρακτήρ τῆς κυρίας φιλοσοφίας ἐποχῆς τινος εἶνε ἅμα τὸ κυριώτατον συστατικὸν τοῦ καλουμένου πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκάστης. Ἄλλ' ἂν τηλικαύτη ὑποτεθῆ ὑπάρχουσα συνάφεια τοῦ ἄλλου καθόλου βίου πρὸς τὴν φιλοσοφίαν ἐκάστων χρόνων εὐδηλον καθίσταται, ὅτι μεταξὺ ἀμφοτέρων ὑφίσταται αἰτιώδης τις σχέσις, καὶ ὅτι (ὅπερ ἰδίως ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα) τὸ πνεῦμα ἐκάστης ἐποχῆς ἔχει πολλὴν τὴν δύναμιν καὶ ροπὴν πρὸς τὴν φύσιν τῶν φιλοσοφημάτων αὐτῆς. Τοῦτο δὲ δυνάμεθα καὶ ἄλλως νὰ κατίδωμεν, ἐὰν δῆλον ὅτι νοήσωμεν καλῶς, ὅτι ἕκαστος ζῆ ἐντὸς τῶν ὄρων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, σχεδόν, ἵνα εἴπω οὕτως, ὅπως τὰ μὲν ἐνυδρα ζῶα ἐν τῷ ὕδατι, τὰ δὲ χερσαῖα ἐντὸς τοῦ θαλασσοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Διὰ τοῦτο ἄρα βλέπομεν, εἰ καὶ μὴ πάντας, τοὺς πλείστους ὁμοίως τῶν φιλοσοφούντων ἐντὸς μιᾶς ἐποχῆς κοινὴν τινα κίνησιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ κινουμένους. Τούτων οὕτως ἐχόντων δυνάμεθα λοιπὸν ἐν γένει νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας διαπρέποντες ἄνδρες, καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι, ἂν ἔζων ἐν πολλῷ διαφόροις ἢ ἐν οἷς ἔζησαν χρόνοις, θὰ ἐφιλοτέχνουν ἀναμφιβόλως μὲν διάφορον περὶ τὰς λεπτομερείας, ἴσως δὲ καὶ περὶ τινὰ τῶν οὐσιωδεδεστώτων, φιλοσοφίαν ἐκείνης ἣτις νῦν πρόκειται ὡς ἔργον αὐτῶν. Μὴ θέλων νὰ προλάβω ἐνταῦθα τὸν κατόπιν περὶ τῆς σχέσεως τῶν ἀτόμων πρὸς τὸ ὅλον γενησόμενον λόγον ἀρκοῦμαι ὑπομιμνήσκων καὶ αὐθις τὴν μεγάλην καὶ ἀξιόλογον δύναμιν τῆς ἐποχῆς καὶ ἐν ἄλλοις καὶ οὐχ ἥκιστα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ. Καὶ τὸ μὲν πρᾶγμα ἄρα αὐτὸ οὐδὲν ἔχει τὸ καινότροπον καὶ ἀσαφές, οὐδὲν ἥττον ὁμοίως ἴσως δὲν εἶνε ἄκαιρον νὰ

καταστήσωμεν αὐτὸ ἔτι φωτεινότερον διὰ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

Καὶ πρῶτον, ἂν ρίψωμεν ἐν βλέμμα προσεκτικὸν ἐπὶ τῆς ὅλης φιλοσοφικῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ κινήσεως ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἀβεβαίων βημάτων τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας κατὰ τὰς τερπνάς τῆς Ἰωνίας ἀκτᾶς ἄχρι τῆς πολυπείρου πορείας αὐτῆς κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα ἐν τῇ βορειοτέρῳ πατρίδι τῶν νεωτέρων γερμανορρωμανικῶν ἐθνῶν, δυνάμεθα νὰ κατίδωμεν, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἄλλην ποικιλίαν καὶ ἀντίθεσιν πρὸς ἄλληλα τῶν πολυαριθμῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ἅτινα πληροῦσιν εἴκοσι καὶ πέντε ἤδη αἰῶνας, ὑπάρχουσι γενικοὶ τινες χαρακτῆρες, οὓς φέρουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σχεδόν πάντα τὰ συστήματα τὰ κείμενα ἐντὸς ἱστορικῶν περιόδων πολλοὺς ἐκάστης αἰῶνας περιλαμβανούσης, ἐνθα οἱ κοινοὶ οὗτοι χαρακτῆρες εἶνε οἷον ὁροδεικτικαὶ τινες γραμμαί, ὧν ἐντὸς ἐκάστοτε ἐφιλοσόφησε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· καὶ εἶνε λίαν ἀμφίβολον ἂν ποὺ γίνεται ὑπερπήδησις τις τῶν ἐσκαμμένων τούτων, ἵνα ὀνομάσω οὕτως αὐτά.

Ἴνα δ' ἐπὶ παραδείγματος εἴπω, κοινὸς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον χαρακτήρ συμπάντων τῶν ἐλληνικῶν συστημάτων τῶν πληρούντων ὅλην χιλιοετηρίδα εἶνε πρὸ παντὸς ἄλλου, ὡς σαφῶς ἐδίδαξεν ὁ Zeller, ἡ οὐσιώδης ἐνότης τοῦ πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ κόσμου, ἢ ἀπουσία δῆλον ὅτι τοῦ ἀποτόμου ἐκείνου δυαδισμού τοῦ ψυχικοῦ καὶ σωματικοῦ βίου, ὃν διδάσκουσιν οἱ φιλοσοφικὸν ἄρα αὐτὸν ἔχοντες χαρακτῆρα μέσοι αἰῶνες καὶ ὃν ἐπιζητοῦσιν ὁσημέραι νὰ ἄρῃσι τὰ ὑπὸ τῆς τάσεως αὐθις ταύτης χαρακτηριζόμενα συστήματα τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Καὶ δὲν εἶνε ἀμήχανον νὰ καταδείξῃ τις τὴν πρὸς τοὺς χαρακτῆρας τούτους τῶν τριῶν μεγίστων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας περιόδων αἰτιώδη σχέσιν τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῆς ἄλλης τῶν περιόδων τούτων φύσεως. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματος πρὸς μὲν ἐξήγησιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς μεσαιωνικῆς φιλοσοφίας πρέπει πρὸ πάντων νὰ μὴ παρίδωμεν τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ· πρὸς δ' ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῆς νεωτέρας

πρέπει νὰ ἔχωμεν πλὴν ἄλλων πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν ὀλίγην προτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιόλογον ἐπίδοσιν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τὴν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν στάδιον εἰσοδὸν τῶν γερμανορρωμανικῶν ἔθνων. Πλὴν οὐ μόνον αἱ μέγιστα περίοδοι αὗται φέρουσι τοιοῦτους χαρακτῆρας ἐπιδρῶντας εἰς πάντας τοὺς φιλοσοφοῦντας, ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ ἐλάσσονες αὐτῶν ὑποδιαίρεσεις. Καὶ ἐν ταύταις ὑφίσταται ἡ αἰτιώδης ἀλληλουχία τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ βίου πρὸς τὸν φιλοσοφικόν· οὐδὲ πρέπει νὰ λάθῃ ἡμᾶς, ὅτι θρησκευτικὴ ἐπιρροή, ἠθικὴ ἀνάπτυξις, πολιτικὴ κατάστασις, αἱ πρὸς ἀλλήλους τῶν λαῶν σχέσεις, ἡ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἐπίδοσις, ἡ νάρκη, ἡ τῆς προτέρας φιλοσοφίας φύσις, πάντα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πρέπει νὰ σταθμηθῶσιν ἐπιμελῶς καὶ ἐκτιμηθῶσιν προσηκόντως, ἐὰν μέλλῃ ἐπαρκῶς νὰ νοηθῇ ἡ γένεσις καὶ ὑπαρξις τῆς τῶν μερικωτέρων τούτων περιόδων κυριευούσης φιλοσοφίας. Ἄς καταστήσωμεν αὖθις διὰ παραδειγμάτων σαφέστερα τὰ λεγόμενα. Καὶ πρῶτον μὲν τῆς περιόδου ἐκείνης ἐν τῇ ὀλίγῃ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ, ἧς κρατοῦσι τὰ πρακτικὰ συστήματα τῶν Στωϊκῶν, Ἐπικουρείων καὶ Σκεπτικῶν, ὑπ' ὧν ζητεῖται ἡ γνῶσις οὐχὶ ἑαυτῆς χάριν, ἀλλὰ πολλῶν κυριώτερον πρὸς ἠθικὴν καὶ πρακτικὴν αὐτάρκειαν, τῆς περιόδου, λέγω, ταύτης τὸ κύριον αἷτιον κεῖται οὐ μόνον ἐν τῇ πολιτικῇ καταστάσει, ἐν τῇ ἰσωτικῇ, φέρ' εἰπεῖν, τάσει τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προηγουμένῃ φιλοσοφίᾳ, τῇ κλασικῇ μάλιστα φιλοσοφίᾳ, τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἐσχε δ' ἡ φιλοσοφία αὕτη, ἡ τῶν τριῶν δῆλον ὅτι ἀνδρῶν, Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν πρακτικῶν ἐκείνων σχολῶν οὐχὶ θετικῶς μόνον δύναμιν, ἀλλὰ μάλιστα ἀρνητικῶς· διότι αὗται προέκυψαν καὶ κατ' ἀντίδρασιν πρὸς τὴν ὑπ' ἐκείνης λατρείαν, σχεδὸν εἰπεῖν, τῆς γνώσεως καὶ τοῦ θεωρητικοῦ καθόλου βίου· ἡ φιλοσοφία, ἐν ἄλλοις λόγοις, ταύτης τῆς περιόδου εἶνε πλὴν ἄλλων ἀντίδρασις τοῦ δημοτικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος πρὸς τὴν ἀριστοκρατικὴν, οὕτως εἰπεῖν, φιλοσοφίαν τῆς κλασικῆς περιόδου. Δεύτερον δὲ παρά-

δειγμα ἀναφέρω ἐνταῦθα τὴν αἰσθητιζούσαν καὶ ὑλίζουσαν φιλοσοφίαν τῶν ἐγκυκλοπαιδειακῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα, ἧτις ἐξέφρασε τὸ φρόνημα τῆς τότε γαλλικῆς κοινωνίας, γραπτῶς καὶ φιλοσοφικῶς διερμηνεύουσα ὅσα καὶ πάντες μὲν σχεδὸν ἠσθάνοντο, οὐχ ἥκιστα δὲ οἱ ἀριστοκρατικώτεροι. Καὶ γνωστὸν εἶνε πλέον, ἀφ' ὅτου ὁ μέγας ἱστορικὸς Schlosser ἐδίδαξε τοῦτο, πόση καὶ ἄλλως καὶ πρὸς τὴν ὁμόχρονον φιλοσοφίαν ὑπῆρξεν ἡ δύναμις τῶν αἰθουσῶν τῶν τε δεσποινῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε περὶ ἑαυτὴν δύο ἢ τρεῖς ὑπουργοὺς συγγραφεῖς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Βολταίρου, καὶ τῶν κυρίων, ὧν ἐξῆρχεν ὁ βαρὼν Ὀλβάχιος (Holbach), ὁ maître d'hôtel de la philosophie, ὡς ἀστεῖως ἐκάλει αὐτὸν ὁ Morellet. Ἐν ταῖς αἰθούσαις ταύταις, ἐν αἷς ὅσα ἐλέγοντο καὶ ἐπράττοντο δὲν ἀπηξίουσαν νὰ μανθάνωσι δι' εὐμηχάνων πρακτόρων οἱ τότε μονάρχαι, ἐχαλκεύοντο τὰ κυριώτατα τῶν ὀπλιν κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ καθεστῶτος· ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξω τῶν κύκλων τούτων δὲν ἔστεργον οἱ πολλῶν πλεῖστοι διάφορα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Systeme de la Nature τοῦ Ὀλβαχίου· διὸ καὶ πάνυ εὐφυῶς καὶ μετὰ πολλῆς ἀληθείας ἐλέχθη περὶ τοῦ συστήματος τούτου, ὅτι ἐφάνέρωσε τὸ μυστικὸν πάντων (le secret de tout le monde).

Ἡ δύναμις ἄρα τῆς ἐποχῆς εἶνε μεγάλη καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως αὕτη δυνατὸν νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μεγίστων πνευμάτων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἐξῆς παράδειγμα. Εἰ πέρ τις δῆλον ὅτι καὶ ἄλλος ἐτόλμησεν ὁ Καρτέσιος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δυσχερεστάτην τῶν ἐπιχειρήσεων, νὰ ἀμφιβάλλῃ μὲν δηλαδὴ περὶ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν βεβαιωτάτων τέως νομιζομένων ὑπὸ πάντων, νὰ παραλάβῃ δ' εἰς τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ὡς ἀληθὲς μόνον ὃ τι ἀνγνωσθῇ μετ' ἀνικητοῦ ἐναργείας ὡς βέβαιον καὶ μηδεμίαν μνιδάμῳς ἀμφιβολίαν ἀπολεῖπον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πνεύματι. Οὗτος εἶνε ὁ πρῶτιστος καὶ κυριώτατος κανὼν τῆς καρτεσιακῆς μεθόδου· καὶ γνωστὸν εἶνε πῶς φιλοσοφικῶς ἀμφιβάλλων περὶ πάντων ἐνόμισεν ὁ ἀνὴρ, ὅτι ἴδρυσεν σύστημα, ὃ περ ἔμελλε νὰ ἀποβῇ οἶον

τις *philosophia perennis*, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον. Τί τούτου ἡρωϊκώτερον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ; Καὶ ὅμως πόσον ἀπελείφθη τῆς ἰδανικῆς αὐτοῦ ταύτης βουλήσεως ὁ μέγας γαλάτης! Θέλων καὶ ἀποφασίσας νὰ μὴ φοβηθῇ μηδὲν τῶν μορμολυκείων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, δὲν ἐξίσχυσε νὰ μείνῃ ἀθόρυβητος πρὸς πάντα· διότι ἂν ἠδυνήθη ἄλλα τινὰ τούτων νὰ καταψῆσῃ καὶ πραῦνῃ, δεινῶς ὅμως συνεταράττετο ἀνὰ πᾶν βῆμα πρὸς τὴν θέαν τῆς μορμῶνος τῆς ἀγίας ἔδρας, ἀφ' ἧς αἱ προφυλάξεις αὐτοῦ ἀεξετρέποντο εἰς ὑπερβολὴν», ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Βοσσουέτος ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ. Πᾶς τις δὲ δύναται νὰ ἴδῃ τὸν φόβον τοῦτον ταραττοντα τοῦ φιλοσόφου τούτου τοὺς κύκλους καὶ κανόνας ἐν τε τῷ συστήματι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ (ἴδε ἐκδ. Cousin VI. 239 καὶ 242). Ὡς οὐ μόνον δὲν συνέτριψε πάντα τὰ εἰδῶλα τοῦ Βάκωνος ὁ Καρτέσιος ἀλλὰ καὶ πεσὼν προσεκύνησε τὸ μέγα τῆς παποκρατίας εἰδῶλον, τὸ βακῶνειον *idolum theatri*. Τοιαύτη ἡ δύναμις τῆς ἐποχῆς. Εἶνε λίαν ἀληθῶς ἀμφίβολον, ἂν τις ἠδυνήθη νὰ ὑπερκύψῃ τῆς πνευματικῆς τῶν χρόνων αὐτοῦ ἀτμοσφαίρας οὕτως, ὥστε νὰ μὴ εἰσπνέῃ πλέον, οὕτως εἰπεῖν, παντάπασιν τὸν ἀέρα αὐτῆς. Ἴσως ἐξω τούτου οὐδ' ὑπάρχει ζωὴ· διὸ καὶ μέχρι τοσοῦτου πολλῆς ἔχεται τῆς ἀληθείας τὸ ὑπὸ τοῦ Ἐγέλου λεχθέν, ὅτι «οὐδεὶς δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἑαυτοῦ χρόνων, ὡς οὐδὲ τοῦ ἑαυτοῦ δέρματος» (*Geschichte der Philosophie I, 69*). Καὶ αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ Καντίου οἱ λόγοι, ὅτι «ἦλθε μετὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ κατὰ ἑκατὸν ἔτη προώρως» δὲν πρέπει οὔτε νὰ νοηθῇ, οὔτε νὰ πιστευθῇ κατὰ γράμμα· διότι πλὴν ἄλλων ἡ κριτικὴ φιλοσοφία τοῦ μεγάλου φιλοσόφου τῆς Κοινοβέργης δὲν εἶνέ τι παντάπασιν ἀλλότριον τῶν χρόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλαχῶς παρεσκευάσθη ὑπὸ τε τοῦ ἄλλου τότε βίου καὶ τῆς προτέρας φιλοσοφίας καθόλου καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Λοκκίου, Λεϊβνιτίου καὶ Οὔμου.

Ὅπως πᾶσα καθόλου ἐποχὴ ἔχει ἰδιὸν τινα ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπιδρᾶ δι' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν, οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς χρόνοι. Τοὺς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνους δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις οὐχὶ ἀπροςφυῶς χρόνους, ὧν ἄρχουσιν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι, αἵτινες διὰ τῶν καταπληκτικῶν αὐτῶν ἐξαγομένων καὶ

διδασκῶν τοὺς μὲν ἐκπλήττουσιν, ἄλλων δὲ δεσπόζουσι, πάντας ὅμως τοὺς ἐπιστήμονας ἐπηρεάζουσιν. Ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ὀρισθῇ, οὕτως εἰπεῖν, ἀσφαλῶς τανῦν ὡς τὸ ζῶον ἐκεῖνο, ὃ περ ὀδοιοπορεῖ μὲν διὰ τοῦ ἀτμοῦ, γράφει δὲ διὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ ζωγραφεῖ διὰ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος! Ὡς τε ἂν εἰς νέον τινὰ Πλάτωνα παρίστατο νὰ διαστείλῃ οὕτω τὸν ἄνθρωπον τῶν ἄλλων ζώων, δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλος τις Διογένης νὰ σκώψῃ ταύτην τὴν διάκρισιν· διότι τὸ προνόμιον τοῦτο ἔχει ὁ ἄνθρωπος μόνος· καὶ ὅμως ὀφείλει αὐτὸ εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ὅπου δὴ ποτε σχεδὸν καὶ ἂν στραφῇ ὁ φυσιοδίφης ἐξαναγκάζει τὴν φύσιν νὰ φανερώσῃ καταπληκτικὰ μυστήρια· πανταχοῦ σχεδὸν ἐπιδαψιλεύονται τὴν ἑαυτῶν εὐλογίαν αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι εἰς τὸν ἄνθρωπον, αἵτινες ἀπέδειξαν ἐναργῆ ἀλήθειαν τοὺς λόγους τοῦ ἄγγλου φιλοσόφου, ὅτι τὸ ἐπίστασθαι εἶνε δύνασθαι. Ἄλλ' ἡ ἀληθῶς θαυμασία αὕτη ἐπίδοσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἔμελλεν ἀναντιρρήτως νὰ ἐκδηλώσῃ πολλὴν τὴν ἰσχὺν καὶ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐφ' ἣν ἄρα οἱ φυσιοδιφοῦντες ἤρξαντο νῦν νὰ ρίπτωσι καταφρονήσεως βλέμμα. Καὶ τί εἶχεν αὕτη τόσον ὀφθαλμοφανὲς νὰ ἐπιδείξῃ, δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὰ ἠράκλεια ἄθλα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ὅπου τοῦναντίον μάλιστα μεγάλη μοῖρα τῆς κλασικῆς φιλοσοφίας τῆς ἑκατονταετηρίδος ἡμῶν κατηγορήθη ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν οὐ μόνον ὡς ἀνωφελής, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην; «Οἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καντίου φιλοσοφήσαντες, λέγει μετὰ χολῆς τινος εἰς τῶν διαπρεπεστάτων γεωλόγων τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ὁ von Gotta, ἴσως ἔβλαψαν μᾶλλον, ἢ ὠφέλησαν τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας· οὐδεμίαν δ' ἀνακάλυψιν παρεσκεύασαν, οὐδ' αὐτὴν τούλάχιστον τὴν γενικὴν περὶ φύσεως διδασκαλίαν προήγαγόν πως. Τοῦτο καθεῖλε προδήλως πᾶν ἀξίωμα τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας παρὰ τοῖς φυσιοδίφαις καὶ εἶνε φανερόν, ὅτι πολλοὶ τῶν φιλοσόφων συνετέλεσαν εἰς τοῦτο». (*Die Geologie der Gegenwart 1878* σελ. 360). Δυστυχῶς τὸ τελευταῖον τῆς κατηγορίας ταύτης ἄρθρον εἶνε ἀληθές, οὐδὲ δύναται τις εὐλόγως νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι μάλιστα τὰ τρία μέγιστα τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ἰδανίζοντα φιλοσοφήματα ἐν

Γερμανία, τὸ τοῦ Φιχτίου, Σχελλιγγίου καὶ Ἐγέλου, εἶνε ἄξια τοῦ πλείστου ταύτης τῆς κατηγορίας. Διότι πρῶτον μὲν δεινὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀγερωχία καὶ ὑπ' αὐτῶν καταφρόνησις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς ἐμπειρικῆς αὐτῶν μεθόδου· καὶ ὁ μὲν Φιχτίος ἀπεφαίνεται, ἐπὶ παραδείγματος, ὅτι ἡ «Ἐπιστημολογία» (*Wissenschaftslehre*) αὐτοῦ δὲν φροντίζει παντάπασιν τῆς ἐμπειρίας, ὡς ἀναγκαίως ἀληθεύουσα καὶ ἂν μηδεμίαν παντάπασιν ὑπῆρχεν ἐμπειρία (*Grundriss des Eigenthümlichen der Wissenschaftslehre § 1*)· ὁ δὲ Σχελλιγγίος ἐτόλμησε νὰ ἀποκαλέσῃ τὴν ἐπιστήμην τῶν φυσιοδιφῶν «ὠργανωμένην ἀμάθειαν» (*organisirte Unwissenheit*) καὶ τὴν τάσιν αὐτῶν *Obscurantismus*, αὐτοὺς δὲ μωροὺς (*halbköpfe*), διατεινόμενος, ὅτι τὴν μὲν φιλοσοφίαν διέφθειρεν ὁ Βάκων, τὴν δὲ φυσικὴν ὁ Βούλος καὶ Νεύτων (*WW. I. Abtheil. I. 464. II, 70. IV 548*). Ἐπειτα ἐπιχειρήσαντες αὐτοὶ νὰ κατασκευάσωσι τὰ τῆς φύσεως ἐκ τῶν προτέρων (*a priori*), κατεσπάσθησαν παραδόξως εἰς ἀλλόκοτόν τινα κενολογίαν, ὁ μὲν Σχελιγγίος οἶον ἀποφοιβάζων ὅτι, φέρ' εἰπεῖν, τὸ μὲν φυτὸν ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀνθρακικὸν πόλον, τὸ δὲ ζῶον τὸν ἄζωτικόν, ὄντα ἄρα ἐκεῖνο μὲν νότιον, βόρειον δὲ τοῦτο (*Darstellung meines Systems* σελ. 151)· ὁ δ' Ἐγελος πάλιν ἰσχυριζόμενος, ὅτι μόνον ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι κρατεῖ σύστημα λογικότητος, ὡς ὄντων τῶν ἄλλων ἀστρῶν ψιλῶν *φωτοβολήσεων* (*Lichtausschläge*), ἀφηρημένων *φωτεινῶν σημειῶν* ὅτι ὦσις, θλίψις, ἀντίστασις, τριβή, ἔλξις καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, δὲν προσήκουσιν εἰς τὴν ὕλην τῶν οὐρανίων σωμάτων (*Encyclop. II, 92. 461. Naturphilos § 269*). Τούτων οὕτως ἐχόντων, δύο ἄρα πρόκεινται αἷτια κυριώτατα τῆς νῦν λαμπρᾶς ἐπικρατήσεως καὶ τιμῆς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, πρῶτον μὲν ἡ μεγάλη τούτων προκοπή, δεύτερον δὲ κατ' ἀντίδρασιν ἡ μεγάλη πρὸς αὐτάς καταφρόνησις παρὰ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας, ἥτις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαγάγῃ ἀντίρροπὸν τι ἀφ' ἑαυτῆς. Οὕτω λοιπὸν σφριγῶσαι καὶ προκόπτουσαι αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι ἤρξαντο, ὡς ἀρτίως εἶπον, νὰ ἐπιδρῶσι διὰ τε τῶν διδασκαλιῶν καὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν ἐπὶ τοὺς φιλοσοφοῦντας, οἵτινες

συνεῖδον κατ' ὀλίγον ἐπὶ τέλους, ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ζήσωσιν ἄνευ τῶν ἐπιστημῶν τούτων· διὸ ἤρξαντο βαθμηδὸν αἱ διδασκαλίαι καὶ αἱ μέθοδοι αὐτῶν νὰ μεταφέρωνται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τέως παντάπασιν ἄβαστα εἰς αὐτάς τοῦ φιλοσοφικοῦ ἀσύλου. Καὶ ἐπετελέσθη ἀληθῶς μεγάλη τῶν πραγμάτων ἐν τούτῳ μετατροπή! ἵνα δὲ κατίδη τις ταύτην ραδίως ἀρκεῖ νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὸ χάσμα, ὅπερ χωρίζει τοὺς ὀλίγῳ προτέρους ἡμῶν χρόνους καὶ τοὺς καθ' ἡμᾶς· διότι τότε μὲν ἡ μεταγωγή τῆς φυσιολογικῆς μεθόδου ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν ἀπεκηρύσσεται, ὡς ἀπαισία τις ἀμόλυνσις ταύτης· νῦν δὲ τὰ ἔργα τοῦ *Weber, Fechner, Wundt* καὶ ἄλλων ἐδημιούργησαν τὴν νεαρὰν «*φυσιολογικὴν ψυχολογίαν*» καὶ φιλόσοφοί τινες (*Windellband*) μάλιστα ἀξιοῦσι νὰ ἀποσχισθῇ σχεδὸν παντάπασιν ἀπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ ἐπαγγέλματος ἡ διδασκαλία τῆς ψυχολογίας, ὅπως ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, καὶ νὰ ἀνατεθῇ εἰς φυσιοδιφικῶς ἐμπείρους ψυχολόγους, ἢ ψυχολογικῶς ἐμπείρους φυσιοδίφας. Πλὴν οὐ μόνον ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὴν αἰσθητικὴν ἐπάγουσι νῦν ἀσμενέστατα τὴν φυσιοδιφικὴν μέθοδον, γνωσταὶ δ' εἶνε αἱ περὶ ταύτην πλείστου λόγου ἄξια σπουδαὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς πειραματικῆς αἰσθητικῆς, *Fechner, Hellmholtz, Brücke* καὶ ἄλλων· γνωσταὶ δ' εἶνε καὶ αἱ διὰ τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθήσεων νέαι κατασκευασθεῖσαι δοδοὶ ἐν ἄλλῳ φιλοσοφικῷ μαθήματι, τῇ γνωσιολογίᾳ· προσέτι καὶ αὐτὴ ἡ καθόλου φιλοσοφικὴ μεθοδολογία προήχθη πολλῷ μᾶλλον κατὰ τὸν *I. Σ. Μίλλιον* (*Mill*) ὑπὸ τῶν μεθόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἢ ὑπὸ τῆς κοινῆς λογικῆς τῶν σχολείων. Πάντα λοιπὸν τὰ φιλοσοφικὰ μαθήματα σημαντικώτατά τινα ἀπήλαυσαν παρὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν.

Πλὴν τούτου ὅμως καὶ εἰς μερικωτέρων φιλοσοφικῶν προβλημάτων λύσιν πόσῃ δὲν συνεφόρησαν ὕλην αἱ ἐπιστήμαι αὗται, ὅπου ἡ μὲν γεωλογία ἔδειξεν ἐν τοῖς σπλάγχνοις, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἡμετέρου πλανήτου τὰ θαυμάσια ἔχνη τῶν παρωχημένων χρόνων· ἡ δὲ παλαιοντολογία πειρᾶται, ταξινομοῦσα καὶ ἐρμηνεύουσα τὰ εὐρήματα αὐτῆς, νὰ ἀναγνώσῃ μυστηριώδεις τέως πο-

λιωτάτας προϊστορικάς σελίδας ἀνθρώπων τε καὶ ζώων καὶ φυτῶν· ἡ δὲ μηχανικὴ περὶ θερμότητος θεωρία ἤνοιξεν εἰς τοῦ ἐπιστήμονος τὸν νοῦν τὰς πύλας ἀπωτάτου μέλλοντος· ἡ δ' ἀστρονομία κατέστησε προσιτὰς εἰς τοὺς ἀκριβεστάτους τῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν χώρας, ἃς καὶ αὐτὴ ἡ φαντασία δὲν θὰ ἠδύνατο ἄνευ ἰλίγγου νὰ περιπολήσῃ· ἐν ᾧ δὲ τосαῦτα ἐντεῦθεν πορίζονται οἱ φιλοσοφοῦντες διδάγματα, ἡ μὲν φυσικὴ ἰδρυσε γέφυραν μεταξὺ ἠλεκτρισμοῦ καὶ μαγνητισμοῦ καὶ φωτὸς καὶ θερμότητος, ἡ δὲ χημεία ἀνήγαγε τὰ 4 στοιχεῖα τῆς ἀφελοῦς ἀρχαιότητος εἰς 65, ἡ δὲ φασματανάλυσις εἰσῆλθε μετ' ἀπιστεύτου ἐπιτυχίας εἰς τὴν ἔρευναν τῶν συστατικῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἀχανῶν μεγακόσμων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς παγκοσμίου ὕλης. Ἐκ τῶν πλείστων καὶ μεγίστων, ὧν εἶχε τις νὰ εἴπῃ, ἀρκούμενος ἐνταῦθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ταῦτα ὑπομιμνήσκω ὑμᾶς πόσον πολυτιμον ἀγαθὸν καὶ προσφιλὲς χρῆμα ἔμελλε νὰ φανῆ εἰς τοὺς φιλοσοφοῦντας αὕτη ἡ παντοδαπὴ καὶ σπουδαιοτάτη τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐπικουρία. Δυστυχῶς ὁμως τὰγαθὰ ταῦτα δὲν προσῆλθον εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἄμικτα παντὸς κακοῦ. Διότι αὕτη ἤχθη πολλαχῶς ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐδικάσθη καὶ κατεδικάσθη οὐχὶ εἰς ἀντίποινά τινα τῆς πρώην πρὸς αὐτὰς καταφρονήσεως αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ εἰς θάνατον! Αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀξιοῦσι νῦν διὰ πολλῶν αὐτῶν ἀντιπροσώπων, ὅτι εἰς αὐτὰς ἀπόκειται ἡ λύσις τῶν αἰωνίων προβλημάτων τῆς φιλοσοφίας, ἧτις οὐδὲν ἔπραξεν ἄλλο, ἢ ἀνεδραμάτισε τὸν μῦθον τοῦ Σισύφου. Τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς ρεεὶ σφόδρα ἐπίφορον εἰς τοιαύτας ἀξιώσεις· αἱ δὲ πρὸς ταῦτ' ἐναντιώσεις ἀνδρῶν τινῶν εἶνε οἷον ἀνάπλους πρὸς τὰς πηγὰς τοῦ σφοδροῦ ρεύματος. Ἐκ τῆς ἐρειπιώδους μὲν καταστάσεως τοῦ πλείστου τῶν μεγάλων φιλοσοφημάτων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος, τῆς μεγάλης δ' ἐπίδοσεως τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν ἄλλων μερικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς πολλῆς ὕλης ἦν αὗται πολλαχόθεν συνεσώρευσαν, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἡ νῦν κατάστασις τῆς φιλοσοφίας εἶνε πρὸ πάντων μεταβατικὴ τις, προπαρασκευάζουσα ἔτι τὴν ἀνέγερσιν νέου περιεκτικοῦ φιλοσοφικοῦ οἰκοδομήματος, διότι εἰ καὶ πλούσιον ἤδη ὑλικὸν

συνεφορήθη, οὐχ ἦττον οὔτε αὐτὸ τοῦτο εἶνε ἐπαρκές, οὔτε τὸ ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον διετυπώθη. Τὸ ὅλον ἔργον ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν μεθ' ἡμᾶς γενεάν, ἧτις θὰ εἶνε εὐδαίμων, ἂν δυνηθῆ νὰ διεκφύγῃ σοφῶς ἐξ ἴσου τὰς ἐπικινδύνους ἀκρότητας, τὴν τε Σκύλλαν τῆς ἀκρατοῦς καὶ κούφου θεωριομανίας καὶ τὴν Χάρυβδιν τοῦ ὑπεράγαν μεγαλαύχου ἐμπειρισμοῦ.

Τὰ περὶ ἐποχῆς ἄχρι τοῦδε εἰρημένα διδάσκουσιν ἡμᾶς ἐν κεφαλαίῳ, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐκάστης ἐποχῆς ἀπεικονίζεται πρῶτιστα μὲν πάντων ἡ ὅλη ἐπιστημονικὴ συνείδησις, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ συναισθήματα καὶ αἱ ὀρέξεις ταύτης, διὰ τοῦτο ἡ φιλοσοφία ἐποχῆς τινος ἐξαρτᾶται οὐκ ὀλίγον καὶ ἐπηρεάζεται παντοδαπῶς ὑπὸ τῆς ὅλης καταστάσεως τῶν χρόνων τούτων καὶ ὅτι ἄρα οἱ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκάστους ἐπιχειροῦντες νὰ φιλοσοφήσωσιν ὠθοῦνται ἄλλοτε πρὸς ἄλλην μᾶλλον φιλοσοφίαν ἀνάλογον πρὸς τὸ τὴν ὄθησιν ταύτην ἐκάστοτε ἀσκοῦν πνεῦμα καλούμενον τῶν χρόνων. Τὰ πρακτικὰ συστήματα τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη περιόδου· ἡ καρτεσιακὴ φιλοσοφία, ἄρχουσα κατὰ τὸ πλείστον τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἐκατονταετηρίδος· ἡ ἐγκυκλοπαιδειακὴ φιλοσοφία τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ὁ ἰδανισμὸς τῶν μετὰ Κάντιον χρόνων ἔστωσαν ὀλίγιστα τῶν πλείστων παραδειγμάτων ἅμα καὶ μαρτυρίων τῆς δυνάμεως ταύτης τῆς ἐποχῆς. Εἰ δὲ καὶ ἡ δύναμις αὕτη δὲν ἐπιβάλλει καθολικὴν τινα ὁμοιομορφίαν εἰς πάντα τὰ φιλοσοφήματα ἐποχῆς τινος, ἀλλὰ παρὰ τὴν κυρίαν φιλοσοφίαν ὑφίστανται καὶ ἄλλαι τάσεις, ὡς ρυάκιά τινα παρὰ τὸν κύριον ποταμόν, τοῦτο οὐδὲν ἔχει τὸ παράδοξον, ἂν ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν ὅσα συμβαίνουσιν ἐκ συναιτίων ρυθμικῶν ἀλλήλων καὶ ἀποκλινῶν. Αἱ πλείσαι ἐπιστῆμαι γινώσκουσι τὴν παρουσίαν καὶ τὰ ποτελέσματα τοιούτων συναιτίων. Διότι ἡ μὲν μηχανικὴ, φέρ' εἰπεῖν, γινώσκει τὴν παρουσίαν ἀποκλινῶν δυνάμεων, συγχωνευομένων εἰς ἓν ἀποτέλεσμα, οἷα εἶνε ἡ προκύπτουσα κίνησις ἐν τῷ παραλληλογράμμῳ τῶν δυνάμεων· ἡ δὲ μετεωρολογία τὰς ἰσοθερμούς γραμμάς, ἐνούσας ἀνίσως πόρρω τοῦ ἰσημερινοῦ κειμένου τόπους, ὡς ἴσην ἔχοντας μέσσην ἐνιαύσιον θερμοκρασίαν, ἐν ᾧ ἡ αὐτὴ πάλιν διδάσκει, ὅτι οἱ βορειότες

ρον κείμενοι τόποι εἶνε καὶ ἀναλόγως ψυχρότεροι. Διδάσκουσι δὲ τὰ παραδείγματα ταῦτα σαφῶς, ὅτι πολλάκις τὴν ἐνέργειαν μιᾶς αἰτίας ρυθμίζει, ἢ καὶ ὄλως ἐξουδετεροῖ, ὡς λέγουσιν, ἄλλη τις ἐπερχομένη ὅπως δὲ γενικῶς, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ, ὅταν ἐντὸς τῆς συμφώνου πρὸς αὐτὴν κυρίας φιλοσοφίας τῶν χρόνων ἐπιφαίνωνται καὶ ἄλλα ἐν πολλοῖς ἀποκλίνοντα αὐτῆς φιλοσοφήματα, τὸν λόγον τούτου πρέπει νὰ ζητήσωμεν εἰς ἄλλα συναίτια ἀντιθέτως ἐνεργοῦντα πολλάκις πρὸς τὴν ἐποχὴν. Ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν ἑνὸς τῶν διαφόρων τούτων τῆς ἐποχῆς αἰτίων τῆς γενέσεως φιλοσοφικῶν συστημάτων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς φιλοσοφίας μεταβαίνω νῦν. Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΧΑΙΡΩΝΕΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ.

Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ σημερινὴ κατάστασις, χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρχαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια.

Ἐν προεκδοθέντι τεύχει τοῦ Ἀθηναίου ἀνηγγείλαμεν, ὅτι ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἑταιρεία ἀπεφάσισε ν' ἀνορθώσῃ τὸν ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντα, ἐκπληροῦσα οὕτω τὸν πόθον πάντων ὅσοι ἐπεσκέφθησαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος τὴν Χαιρώνειαν καὶ εἶδον ἐπὶ τῆς γῆς κατακείμενα τὰ μέλη τοῦ συμβόλου τούτου τῆς ἑλληνικῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης*).

(*) Ἴδιαν μελέτην περὶ τοῦ λέοντος τούτου ἐξέδωκεν ὁ Welcker (ἐν τοῖς Monumenti ed annali dell' Instituto τῆς Ῥώμης τὸ 1856, ἐν ἀρχῇ), ἀφ' οὗ εἶδε ματαιωθεῖσαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ διὰ συνδρομῶν, ἣν συνέλαβε τὸ 1842 περιηγούμενος τὴν Ἑλλάδα, ὅτε παρεσκεύασε διὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις γερμανοῦ γλύπτου κ. Siegel καὶ σχέδιον

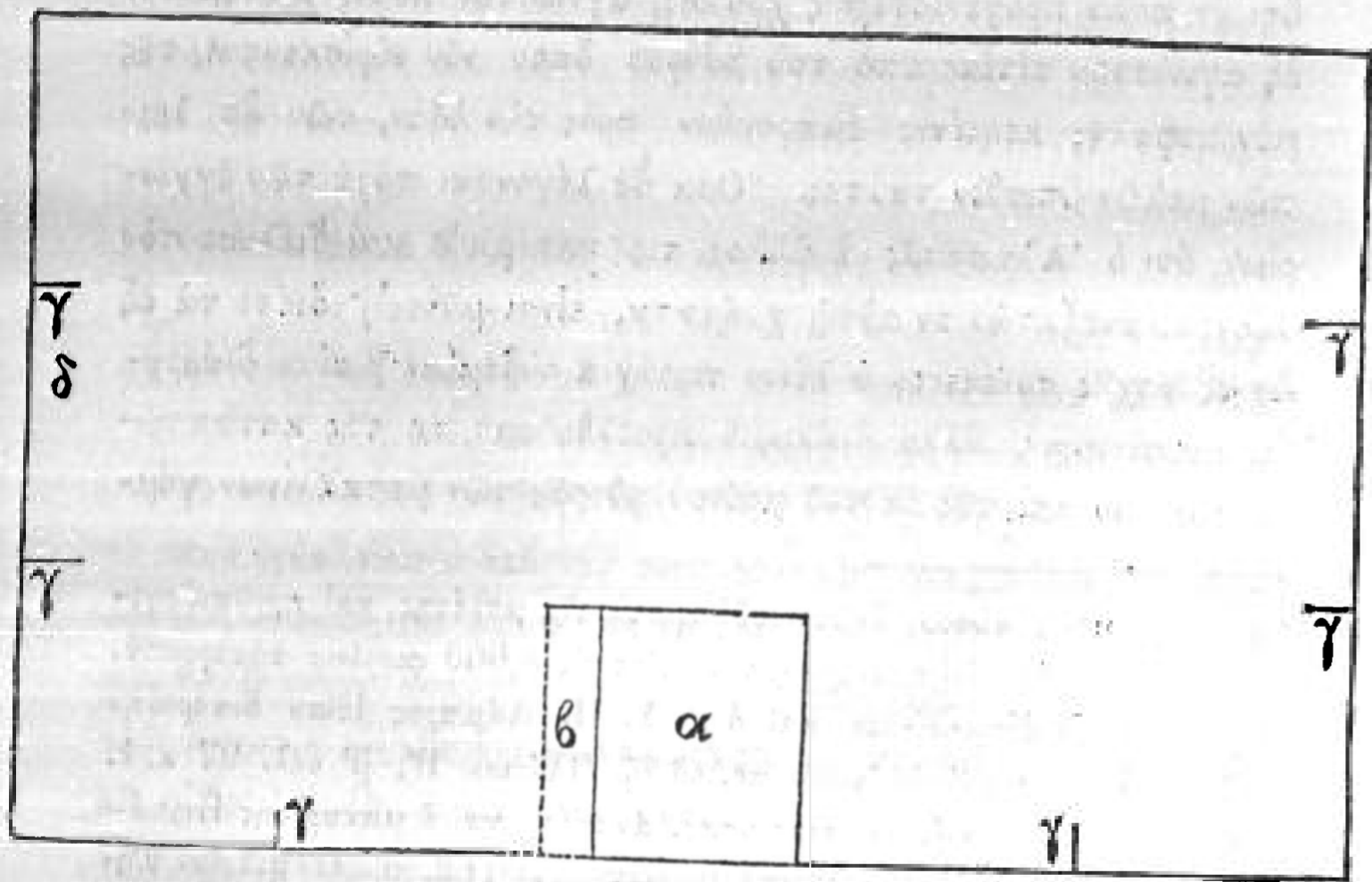
Μέλη τοῦ συμβουλίου τῆς ῥηθείσης ἑταιρείας, ἐν οἷς καὶ ὁ γράφων ταῦτα, καὶ γλύπται ἀπελθόντες ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Χαιρώνειαν τὸν παρελθόντα Ἰούλιον, ἐποίησαν τὰς δεούσας μελέτας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου, ἀνευρόντες μετὰ μικρὰν ἀνασκαφὴν τὸ ἐκ κανονικῶν πωρίνων λίθων κρηπίδωμα τοῦ βάθρου, ἐφ' οὗ ἴστατο ὁ λέων, κείμενον ἐν ἐπιπέδῳ παρὰ τὴν ὁδὸν τὴν ἀπὸ Λεβαδείας εἰς Χαιρώνειαν ἄγουσαν, καὶ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης περὶ τὰ πέντε τῆς ὥρας λεπτά, ὅπερ ἦτο κεκαλυμμένον εἰς βάθος γαλλικοῦ μέτρου ὑπὸ τὴν νῦν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἄνω σειραὶ τῶν λίθων τούτου ἐξέλιπον πρὸ πολλοῦ, ἀδηλον πόσον ὑψοῦται ἄνω τῆς γῆς.

Εὐθὺς δὲ παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ κρηπιδώματος εὐρίσκονται τὰ μέλη τοῦ λέοντος κείμενα πλησίον ἀλλήλων, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν πλὴν τινῶν ἄλλων μικρῶν, δεικνύοντα τῷ θεατῇ ὅτι ἐν πολὺ προγενεστέροις χρόνοις, ἄγνωστον πότε, κατέπεσον ἐξ ἀγνώστου αἰτίας ἀπὸ τοῦ βάθρου ὅπου νῦν εὐρίσκονται, τῆς μὲν κεφαλῆς κειμένης ἔμπροσθεν πρὸς τὴν ὁδὸν, τῶν δὲ λοιπῶν μελῶν ὀπισθεν ταύτης. Ὅσα δὲ λέγονται παρὰ τῶν ἐγγχωρίων, ὅτι ὁ Ἀληπασᾶς ἢ ἄλλος τις κατέρριψε καὶ διέλυσε τὸν λέοντα, ἀναζητῶν ἐν αὐτῷ χρήματα, εἶναι μῦθος¹⁾· διότι τὰ ἐξ ὧν ἐξ ἀρχῆς συνέκειτο ὁ λέων τεμάχια οὐδεμίαν βιαίαν διάρρηξιν ἐμφαίνουσιν, ἀλλὰ διάλυσιν προελθοῦσαν ἐκ τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου φθορᾶς τῶν μεταλλίνων γόμ-

τῆς ἀνορθώσεως αὐτοῦ, δημοσιευθὲν μετὰ τῆς μελέτης, καὶ προὑπολογισμὸν τῆς ὅλης δαπάνης, ἀνερχόμενον τότε εἰς 8,000 φιορίνια αὐστριακά. Πρὸ μικροῦ δὲ ἐδημοσίευσεν καὶ ὁ κ. Σ. Π. Λάμπρος ἴδιαν διατριβὴν περὶ τοῦ λέοντος τούτου ἐν τῷ περιοδικῷ Πλάτωνι Β', β' σελ. 97 κ. ἐ.

1) Τοῦτον ἀδασανίστως πιστεύσας, ἀναφέρει καὶ ὁ μακαρίτης Πιττάκης τὸ 1837 ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι, σελ. 62, τοῦ δεκεμβρίου μηνός καὶ ὁ κ. Ραγκαβῆς ἐν Ant. Hell. 1, 7, τὸ 1842. Οἱ ἀκριδέστερον ὅμως παρατηρήσαντες τὴν νῦν κατάστασιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος ἀποφαίνονται πάντες κατὰ βιαίας διάρρηξεως αὐτοῦ. Βλ. τὰ κατωτέρω καὶ Bursian Geogr. von Griechenland 1, 206. Πιθανωτέρα αἰτία τῆς καταπτώσεως αὐτοῦ εἶναι οἱ σεισμοί, ὑφ' ὧν πολλάκις ἔπαθεν ἡ Βοιωτία, καὶ ἐπ' ἐσχάτων οὐκ ὀλίγον.

φων, δι' ὧν συνεδέοντο ἐξ ἀρχῆς αὐτά. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ μέλη αὐτοῦ εἶναι καὶ μεγάλα καὶ λίαν βαρέα, ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε τόνων ἕκαστον, δὲν ἦτο εὐκολον νὰ μετακινῶνται, ἀλλ' ἔμενον ὅπου κατέπεσον, καλυφθέντα κατὰ μικρὸν ὑπὸ τοῦ χώματος, ὃ ἐπέσυρεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ παραρρέων χειμαρὸς, ὅστις ἐν προγενεστέροις χρόνοις φαίνεται ὅτι ἔρρεεν διὰ τοῦ περιβόλου τοῦ λέοντος, ὡς ἔδειξεν ἡ πρὸ μικροῦ γενομένη ἀνασκαφή· διὸ ἦσαν ταῦτα ἀφανῆ τοῖς ἀρχαιοτέροις περιηγηταῖς μέχρι τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος ἀρχομένου. Ἐκ τῆς περὶ τὴν βάσιν τοῦ λέοντος γενομένης ἀνασκαφῆς ἐδηλώθη ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἔδαφος τῆς ἐνταῦθα γῆς καλύπτει χῶμα νέον πλέον μέτρου γαλλικοῦ, καὶ ὅτι ὀπισθεν ταύτης ὑπῆρχε περίβολος τετράπλευρος ὀρθογώνιος, οὗ σώζονται καὶ οἱ τέσσαρες τοῖχοι, περικλείοντες χώρον οὐ μικρὸν, ὡς δεικνύει τὸ ξυλογράφημα τοῦτο, οὗ τὸ μὲν κρηπίδωμα α εἶναι ἐκ πώρου,

ἔχον μῆκος 5,50 γαλ. μ. πλάτος 4,40 καὶ ὕψος 2,20, καὶ τὴν β πλευρὰν κατεστραμμένην, οἱ δὲ τοῖχοι τοῦ περιβόλου εἰσὶν ὡσαύτως ἐκ πώρου, ἔχοντος μῆκος 24 μ., πλάτος 15 καὶ ὕψος 2 ἕως 2,20, καὶ ἐξ ἀντηρίδας γγγγγγ ἐσωτερικῶς· ἐν δὲ τῇ θέσει δ εὑρέθησαν τέσσαρες νεκροί.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν τοίχων τούτων τοῦ περιβόλου παρέσχεν ὑπόνοιαν, ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἴσως ἐτάφησαν τὰ ὀστά καὶ ἡ τέφρα τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων. Ὅθεν ἐδέησε νὰ ἐκκενωθῇ πᾶς ὁ περίβολος, τῶν μελῶν τοῦ λέοντος ἐκτοπιζομένων καὶ τοῦ χώματος ἐκβαλλομένου. Ἄτυχῶς ὁμως μετὰ οὐ μικρὰν δαπάνην¹⁾ ἕνεκα τῆς ἐργασίας ταύτης οὔτε ὀστά οὔτε τέφρα οὔτε ἄλλο τι ἀνευρέθη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τούτου, εἰ μὴ τέσσαρες νεκροί, ἐκτάδην κείμενοι ἔσω τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου καὶ ἄνωθεν τοῦ πυθμένου αὐτοῦ περὶ τὸ μέτρον, καὶ παρ' αὐτοῖς κτερίσματα ὀλίγα τινὰ καὶ εὐτελεῖ ἀγγεῖα καὶ τρία εἰδώλια πῆλινα μετὰ χρωμάτων, παρεμπερηῖ πρὸς τὰ ἐν Τανάγρα ἀνευρισκόμενα. Τῶν νεκρῶν τούτων αἱ δύο κεφαλαὶ ἦσαν ἐστραμμέναι πρὸς μεσημβρίαν, αἱ δὲ δύο ἄλλαι πρὸς ἄρκτον· ἐπειδὴ δὲ εὑρέθησαν ἄνω τοῦ πυθμένου τοῦ περιβόλου περὶ τὸ μέτρον, δῆλον ὅτι ἐτάφησαν μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ περιβόλου καὶ τὴν ἰδρυσιν τοῦ λέοντος. Ἄλλοι νεκροὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου δὲν εὑρέθησαν. Πλησίον ὁμως τῆς λεωφόρου καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ λέοντος ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκτελούντος τὸν ἐκχωματισμὸν τοῦ περιβόλου ἐφόρου κ. Σταματάκη αἱ βάσεις δύο πολυτελῶν τάφων, ἐν εἴδει ναῖσκων ἄνω τῆς γῆς ἐκτισμένων, καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν συνήθων· ὥστε δῆλον ὅτι ὁ παρὰ τὸν λέοντα χώρος ἐχρησίμευσε τοῖς ὕστερον εἰς ταφὴν νεκρῶν.

Ἐρρέθη ἐσχάτως ὑπὸ τινων καὶ ἐγράφη ὅτι ὁ λέων ἔβλεπε πρὸς τὰς Θήβας, κατ' ἄλλους πρὸς τὴν Λεβάδειαν, οὐχὶ ὁμως ὀρθῶς· διότι τὸ βᾶθρον, ἐπίμηκες ὄν καὶ παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ περιβόλου, καὶ ἡ θέσις αὐτῆ, ἦν κατέλαβον τὰ μέλη τοῦ λέοντος καταπεσόντος, (τῆς κεφαλῆς κειμένης, ὡς εἴρηται, παρὰ τὴν ὁδὸν, τοῦ κορμοῦ μετ' αὐτὴν καὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν τε-

1) Διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν τεμαχίων τοῦ λέοντος τὴν ἐκχωμάτωσιν τοῦ περιβόλου καὶ ἄλλας τινὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας ἐδαπάνησεν ἡ ἐταιρία περὶ τὰς ἑπτακισχιλίας δραχμὰς. Σημειοῦμεν τοῦτο εἰς γινῶσιν τῶν περιηγητῶν ἐκεῖνων, οἵτινες ἐνόμιζον τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ λέοντος ὀλίγων λιρῶν ἔργον, καὶ διὰ τοῦτο ἐμέμφοντο ἡμᾶς, ὡς ὁ ἄγγλος Mahaffy, εἰς ὃν εἶπον τὰ δέοντα τὸ 1875 ἐν Ἀθηναίου τόμ. 4, σελ. 303. Κατὰ νεωτέρους ὑπολογισμοὺς ἡ δαπάνη πᾶσα θέλει ὑπερβῆ τὰς διςχιλίας λίρας.

λευταίων), δεικνύουσιν ὅτι ὁ λέων μόνον πρὸς βορρᾶν ἀπέβλεπε καὶ οὐχὶ πρὸς νότον οὐδὲ πρὸς ἀνατολὰς· διότι πρὸς τὰ τελευταῖα ταῦτα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος ὑψοῦται σειρὰ γηλόφων, ἀποκλείουσα τὴν θέαν τῶν τε Θεβῶν καὶ τῆς Λεβαθείας. Πρὸς βορρᾶν δὲ ἐκτείνεται ἡ τοῦ Κηφισσοῦ πεδιάς, εἰς ἣν ἀπὸ τῆς ἀπέναντι Ἐλατείας εἰσβαλὼν ὁ Φίλιππος ἐστρατοπέδευσεν οὐ μακρὰν τῆς Χαιρωνείας, ὅπου πρὸ τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν εἰδει θεάτρου ἐκατέρωθεν ὑψουμένων γηλόφων εἶχον παραταχθῆ κατὰ τὸν Πλούταρχον οἱ Ἕλληνας, ἔχοντες οὕτω τὰ ὀπίσθια ἐξησφαλισμένα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ λέων κεῖται ἐν τῷ στομίῳ τῆς μικρᾶς πεδιάδος, ἣν ἐξασφαλίζουσιν οἱ ῥηθέντες γήλοφοι, πιθανὸν νὰ ἠττήθησαν ἐνταῦθα, ὅπου καὶ ὁ λέων ἴσταται, παρατεταγμένοι ὄντες ἐν τούτῳ τῷ χώρῳ μέχρι τοῦ πρὸς ἀνατολὰς καταρρέοντος χειμάρρου, Ντοριζοῦ νῦν καλουμένου, ὃν ὁ Πλούταρχος ποτάμιον καλεῖ, ὃ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔρρεε καὶ πρότερον μὲν Θερμῶδων ἐκαλεῖτο, ὕστερον δὲ, μὴ σωζομένου τοῦ ὀνόματος τούτου, εἰκάζον οἱ Χαιρωνεῖς ὅτι ὁ ἐπ' αὐτῶν Αἴμων ἦτο ὁ ἄλλοτε Θερμῶδων, μετονομασθεὶς Αἴμων ἀπὸ τοῦ εἰς αὐτὸν πολλοῦ ρεύσαντος αἵματος ἐκ τῆς σφαγῆς τῶν ἀγωνισαμένων¹⁾).

Ἐκ τούτου νομίζομεν ὀρίζεται ἰκανῶς ἡ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοπέδου θέσις, οὔσα ἡ τοῦ λέοντος, βλέποντος βλοσυρῶς καὶ θρόνῳ ὡς ἐκ τοῦ λίθου τεκμαιρόμεθα, πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς τοῦ Κηφισσοῦ πεδιάδος προσερχομένους κατὰ τῶν Ἑλλήνων Μακεδόνων. Τοῦτο δὲ ποριζόμεθα καὶ ἐξ ἑτέρας τοῦ Πλουτάρχου²⁾ μαρ-

1) Πλουτ. Δημοσθ. 19. «Τὸν δὲ Θερμῶδοντα φασὶν εἶναι παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ ποτάμιον μικρὸν εἰς τὸν Κηφισσοῦ ἐμβάλλον. Ἡμεῖς δὲ (οἱ Χαιρωνεῖς) νῦν μὲν οὐδὲν ἴσμεν οὕτω τῶν βευμάτων ὀνομαζόμενον, εἰκάζομεν δὲ, τὸν καλούμενον Αἴμωνα Θερμῶδοντα λέγεσθαι τότε· καὶ παραρρεῖ παρὰ τὸ Ἡράκλειον, ὅπου κατεστρατοπέδευσαν οἱ Ἕλληνας· καὶ τεκμαιρόμεθα, τῆς μάχης γενομένης, αἵματος ἐμπλησθέντα καὶ νεκρῶν τὸν ποταμὸν, ταύτη διαλλάξαι τὴν προσηγορίαν».

2) Ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου. 9. «Ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας μάχης παρῶν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν Θεβαίων. Ἐτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισσοῦ Ἀλεξάνδρου καλουμένη δρυς, πρὸς ἣν τότε κατεσκήνωσε, καὶ τὸ πολυάν-

τυρίας ὅτι ἐπ' αὐτοῦ ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισσοῦ δρυς, Ἀλεξάνδρου καλουμένη, ἣς πλησίον κατεσκήνωσεν οὗτος καὶ οὐ μακρὰν αὐτῆς ὑπῆρχε τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κηφισσοῦς ῥεεῖ βορειοανατολικῶς τῆς Χαιρωνείας περὶ τὴν ἡμισειαν ὥραν ἀπὸ ταύτης μακρὰν, δῆλον ὅτι ἡ τοῦ στρατοῦ τοῦ Φιλίππου θέσις ἦτο ἀπέναντι τῆς Χαιρωνείας, ὅπου ἴσταται ὁ λέων, καὶ ὅτι ἐν τῷ χώρῳ οὗτος ἴδρυται ἔπεσον πιθανῶς οἱ πλείονες τῶν κατὰ Φιλίππου ἀντιταχθέντων Βοιωτῶν καὶ λοιπῶν Ἑλλήνων. Οὕτω καὶ ὁ ἐν Θερμοπύλαις λέων ἴδρυτο¹⁾ ἐν τῷ τόπῳ ἔπεσον οἱ περὶ τὸν Λεωνίδα.

Οἱ ἀρχαιότεροι περιηγηταὶ οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ τοῦ λέοντος τούτου, καθὰ ὁ Welcker λέγει, ἢ διότι δὲν εἶδον αὐτὸν, μὴ ἐλθόντες εἰς Χαιρώνειαν, ἢ μᾶλλον διότι ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν κεκαλυμμένος καὶ διὰ τοῦτο ἀφανής. Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος²⁾, ἐκδούς τὴν γεωγραφίαν αὐτοῦ τὸ 1728, λόγον ποιούμενος περὶ Χαιρωνείας, ἀναγράφει ὅσας ἐκεῖ εἶδε καὶ ἀνέγνωσεν ἐπιγραφάς· ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἦλθεν εἰς Χαιρώνειαν· οὐδὲν ὁμῶς προσθέτει περὶ ὑπάρξεως λέοντος. Ὁ ἄγγλος Dodwell, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1801 καὶ ὁ Clarke οὐδὲν ὡσαύτως περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, οὐδὲ ὁ D. Holland, ἰατρός τοῦ Ἀληπασᾶ, περιελθὼν τὸ 1812—13 τὴν Ἑλλάδα, εἶδε τὸν λέοντα· διὸ ἐκφράζει τὴν λύπην του καὶ εὐχεταὶ ἄλλος περιηγητὴς νὰ ἐκχώσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς³⁾).

δριον οὐ πόρρω τῶν Μακεδόνων ἐστίν.» Ἐκ τούτων δῆλον ὅτι ἀπέναντι καὶ ἴσως οὐχὶ πολὺ μακρὰν τοῦ λέοντος κεῖται τὸ τῶν Μακεδόνων πολυάνδριον, οὐ ὁμῶς οὐδὲν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἐρείπιον ἢ ἄλλο τι δεῖγμα νῦν σώζεται, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Κηφισσοῦ καὶ πρὸς δυσμὰς τοῦ χωρίου Ἰμβραῖμαγᾶ ὑψοῦται μέγας γήλοφος (tumulus) τεχνητός, ἀποπτος ἀπὸ τῆς Χαιρωνείας καὶ τοῦ λέοντος, καὶ περὶ τὴν ἡμισειαν ὥραν ἀπ' αὐτοῦ ἀπέχων. Ὁ γήλοφος ἢ τύμβος οὗτος ἴσως εἶναι αὐτὸ τὸ πολυάνδριον τῶν Μακεδόνων.

1) Ἡροδ. 7, 228.

2) Ἐν τῷ 6' τόμῳ, σελ. 333 τῆς ὑπὸ Γαζῆ 6' ἐκδόσεως τῆς γεωγραφίας αὐτοῦ.

3) Κατὰ Welcker εἶχεν ὑπ' ὄψιν ταῦτα λέγων τὸν Βύρωνα, ὅστις

Πρῶτος κατὰ Welcher ὁ J. Crawford, ἐνεργήσας ἀνασκαφὴν τὸ 1818, ἰουνίου 3, εὔρε τεμάχια τοῦ λέοντος, ἀ πάλιν ἐκάλυψε κατὰ τὰ ἐν Ἀγγλία καὶ Γερμανία δημοσιευθέντα ἐκ τῶν χειρογράφων του¹⁾. Ἐν ἀληθῶς ἐχώσθησαν πάλιν τὰ τοῦ λέοντος μέλη, καὶ ἂν ἔμειναν κεχωσμένα ἐπὶ μακρὸν χρόνον, καὶ τίς πάλιν ἀνέσκαψεν ταῦτα καὶ πότε, ἄδηλον. Δῆλον δὲ ὅτι πρὸ τοῦ 1837 ἦσαν πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς καταφανῆ· διότι ὁ ἡμέτερος Πιττάκης, περιγράφων²⁾ τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις σωζόμενας ἀρχαιοτάτας τὸ 1837, λέγει, ὅτι αἰεὶ τὸ Πολυάνδριον τῶν Θηβαίων ἐν Χαιρωνείᾳ σώζεται τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ λέοντος, τετμημένον τώρα εἰς ἐννέα τμήματα». Τῆ εἰσηγήσει δὲ τούτου ἀπεφάσισεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐταιρία τὸ γ' ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἔτος, ἦτοι τὸ 1840, νὰ ἀνεγείρῃ τὸν λέοντα, συναρμολόγους τὰ τμήματα αὐτοῦ. Καὶ ἀπρὸς ἀνέγερσιν αὐτοῦ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο (ὡς ὁ γραμματεὺς τῆς ἐταιρίας ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῦ ἔτους τούτου³⁾ λέγει)· τὰ σωζόμενα τμήματα αὐτοῦ κατεμετρήθησαν ἐπιμελῶς καὶ σχέδιον συνετάχθη· ἀλλὰ τὸ πᾶνεπαρκὲς τῶν πόρων τῆς ἐταιρίας ἐμπόδισε τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου».

Ἀκριβεστέρως περὶ τοῦ λέοντος εἰδήσεις παρέχει ἡμῖν ὁ γερμανὸς Οὐλερίχος, καθηγητῆς τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἀπὸ τοῦ 1837—43, ὅστις περιελθὼν τὸ 1838 τὴν Βοιωτίαν, ἐξέδωκε τὸ 1840 τὴν περιήγησίν του, ἐνθα λέγει⁴⁾:

διανοεῖτο ν' ἀνασκάψῃ καὶ συνθέσῃ καὶ ἀνιδρύσῃ αὐτὸν ἐν τῷ τόπῳ ἔμελλε νὰ συνεδριάξῃ τὸ νέον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον τῶν ἀναγεννηθέντων Πανελλήνων.

1) Ὁ Siebelis, ἐκδοὺς τὸν Πausanias τὸ 1822—27, λέγει ἐν ταῖς σημειώσεσιν αὐτοῦ εἰς βιβλίον 9, 40, 5, ὅτι Ἀγγλοὶ τὸ 1818 ἀνεκάλυψαν τὸν λέοντα ἐν Χαιρωνείᾳ, ὃν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ βάρος του νὰ μετακινήσωσιν ἐκάλυψαν πάλιν ὑπὸ τὴν γῆν.

Ὁ δὲ Μουστοξύδης ἐν Αἰγιναίᾳ, σελ. 129, ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν Βενετία λέοντων, λέγει ἐν τέλει τῆς διατριβῆς του ὅτι ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων ἀνεκαλύφθη τὸ 1820.

2) Ἐν ἀρχ. ἐφημ. 1837. δεκεμβρ. σελ. 62.

3) Ἐν σελ. 88 τῆς 6' ἐκδόσεως τούτων.

4) Ἐν α' τόμῳ, σελ. 159. Συγχρόνως τῷ Οὐλερίχῳ καὶ ὁ γερμανὸς

«Πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀνεκαλύφθησαν τὰ τεμάχια τοῦ λέοντος, τοῦ ἐγεροθέντος ὑπὲρ τῶν ἐν τῇ μάχῃ πρὸς Φίλιππον πεσόντων Ἑλλήνων. Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο τεχνούργημα καταπεσὼν οὐ μόνον διελύθη εἰς τὰ ἐξ ὧν ἀρχῆθεν συνίστατο μέλη, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐν μέρει ἐθραύσθησαν. Ἡ καταστροφή ὁμῶς δὲν εἶναι τοσαύτη, ὥστε νὰ μὴ δύναται τὸ μνημεῖον ν' ἀνιδρυθῆ ἐκ νέου τέλειον. Ἐκ προμελέτης καταστροφή εἰς οὐδὲν τῶν μελῶν αὐτοῦ ἐμφαίνεται, ὥστε τὸ βάρος τοῦ μεγάλου ὄγκου προεκάλεσε τὴν κλίσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μὴ στερεοῦ ἐδάφους καὶ ἐκ τούτου τὴν κατάπτωσιν. Ὡς ἐκ τῶν μελῶν γίνεται δῆλον, ὁ λέων ἐδράζετο ἐπὶ τῶν ὀπισθίων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἰστάμενος ἀνύψωνεν ὀρθίαν καὶ ἀγέρωχον τὴν κεφαλὴν του».

Ὁ ὀξύνοος γερμανὸς διέκρινεν ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τεμαχίων τοῦ λέοντος, ὅτι ἀνθρωπίνη βία τούτου διαλύσις οὐδέποτε ἐγένετο, ἀλλ' ὅτι τὸ μνημεῖον ἐκ τοῦ ἰδίου βάρους¹⁾ καὶ τῆς μὴ στερεᾶς φύσεως τοῦ ἐδάφους ἢ τῆς βάσεως αὐτοῦ κατέπεσεν ἐν προγενεστέροις χρόνοις ἄνευ πολλῆς τῶν τεμαχίων του βλάβης, ὥστε εὐκόλος ἐφάνη αὐτῷ ἡ σύνθεσις καὶ ἐκ νέου ἀνιδρυσις αὐτοῦ.

Αἱ δὲ σωζόμεναι τῶν ἀρχαίων μαρτυρίαι περὶ τοῦ μνημείου τούτου εἰσὶν ἢ τοῦ Στράβωνος, λέγοντος²⁾ ἐν πολλῇ ἀοριστίᾳ·

«Χαιρώνεια ἐστὶν Ὀρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μάχῃ μεγάλη νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος· δεικνυταὶ δὲ κατὰ ταῦτα ταφῆ τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ δημοσίᾳ³⁾. Περὶ δὲ τοὺς

φιλόσοφος Brandis, περιελθὼν τὴν Ἑλλάδα τὸ 1838, ἐν τοῖς Mittheil. aus Griechenland I p. 249 λέγει, οὐχὶ ὁμῶς ἀκριβῶς ὅτι πρὸ 10—12 ἐτῶν ἀνευρέθη ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, ὅστις, συντελεσθεὶς καὶ ἐκ νέου ἀναστηλωθεὶς εἰς μνήμην τῆς ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος, ἤθελεν ἀριστα ἐκπληρῶσαι τὸν σκοπὸν του.

1) Ὡσαύτως ἀποφαίνεται καὶ ἄλλος γερμανὸς, ὁ Göttling, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1840, ὁμιλῶν περὶ τοῦ λέοντος ἐν τόμ. 1. σ. 147—53 τῶν διατριβῶν του.

2) Ἐν βιβλ. 0', 414.

3) Ὁ αὐτὸς ἀνωτέρω, 412, ἐνθα ὡσαύτως ἐκφράζεται καὶ περὶ τῶν ἐν Πλαταιαῖς τάφων τῶν ἐνθάδε πεσόντων Ἑλλήνων τῶν κατὰ Μαρδονίου ἀγωνισαμένων.

τόπους τούς αὐτοὺς καὶ Ῥωμαῖοι τὰς Μιθριδάτου δυνάμεις πολλῶν μυριάδων κατηγωνίσαντο».

Καὶ ἡ τοῦ Πausανίου¹⁾, ἀκριβέστερον ἐκφραζομένου·

«Χαιρωνεῦσι δὲ δύο ἐστὶν ἐν τῇ χώρᾳ τρόπαια, ἃ Ῥωμαῖοι καὶ Σύλλας ἔστησαν, Τάξιλον καὶ στρατιάν τοῦ Μιθριδάτου κρατήσαντες. Φίλιππος δ' οὐκ ἀνέθηκεν ὁ Ἀμύντου τρόπαιον οὔτε ἐνταῦθα, οὔτε ὀπίσθας μάχας ἄλλας βαρβάρους ἢ καὶ Ἑλληνας ἐνίκησεν· οὐ γάρ τι Μακεδόσιν ἰστάναι τρόπαια ἦν νενομισμένον μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ καὶ Ἀλέξανδρος, οὐκ ἀναστήσας ἐπὶ Δαρείῳ τρόπαια, οὔτε ἐπὶ ταῖς Ἰνδικαῖς νίκαις. Προσιόντων δὲ τῇ πόλει (Χαιρωνείᾳ) πολυάνδριον Θηβαίων ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον ἀγῶνι ἀποθανόντων· οὐκ ἐπιγέγραπται μὲν δὴ ἐπίγραμμα, ἐπίσημα²⁾ δ' ἔπεστιν αὐτῷ λέων· φέρει δ' ἂν ἐς τῶν ἀνδρῶν μάλιστα τὸν θυμόν. Ἐπίγραμμα δὲ ἄπεστιν (ἐμοὶ δοκεῖν) ὅτι οὐκ εὐκότα τῇ τόλμῃ σφίσι τὰ ἐκ τοῦ δαίμονος ἠκολούθησεν».

Ἄδηλον ἂν ὁ Στράβων ἐπεσκέφθη τὴν Χαιρωνεῖαν· ἢ ἀόριστος λέξις ταφῇ δημοσίᾳ τῶν πεσόντων δηλοῖ ὅτι δὲν εἶδε τὸν τόπον· ἄλλως θὰ ἔλεγέ τι πλεονεχίον περὶ τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ βεβαίως καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε καταφανές, ἀφ' οὗ μετὰ ἓνα καὶ ἡμισυ αἰῶνα ὕστερον εἶδε τὸν λέοντα ἐν τῇ θέσει τοῦ ὑπάρχοντα ἔτι ὁ Πausανίας. Ὡστε καὶ ἐκ τούτου πιθανὸν καθίσταται ὅ,τι καὶ ἀλλαχοῦ εἶπομεν³⁾, ὅτι ὁ Στράβων δὲν περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα, οὐδ' ἐξ αὐτοψίας περιέγραψεν αὐτὴν ὡς ὁ Πausανίας.

Ὁ περιηγητὴς ὅμως οὗτος, ἰδὼν τὸν τόπον, καλεῖ τὴν τοῦ Στράβωνος δημοσίαν ταφὴν πολυάνδριον Θηβαίων, προσθέτων ὅτι εἶχεν ἐπίσημα λέοντα, σύμβολον τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς τόλμης τῶν ἐνταῦθα ἀγωνισαμένων πρὸς Φίλιππον τὸ 338 π. Χ. καὶ πεσόντων ἀνδρῶν, ἀνεῦ ἐπιγράμματος ὅμως· νομίζει δὲ ὅτι ἐξ

1) Ἐν βιβλ. 9, 40, 4.

2) Ἄλλοι γράφουσιν «ἐπιθημα ἢ ἐπιθεμα», ὃ ἐστὶ σῆμα (signum), ὃ προσθέτει ἀλλαχοῦ ἐπὶ τάφου ὑπάρχον, ὡς ἐν 1, 2, 3 καὶ 43· 7, 2, 6 καὶ 17, 4· ἀλλὰ καὶ ἐπίσημα πάλιν λέγει ἐν 1, 17, 1.

3) Ἐν Ἀθηναίου τόμῳ ζ', σελ. 183.

ἀρχῆς δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα διὰ τὸν λόγον, ὅτι τὸ θεῖον δὲν ἠνόνησε τὴν τόλμην αὐτῶν. Ἀληθῶς μέχρι τοῦδε δὲν ἀνευρέθη ἐπίγραμμα. Ἡ δόξα τοῦ ὅμως, δι' ἣν δὲν προσετέθη ἐπίγραμμα, δυνατόν νὰ ἔχη κῦρος μόνον ἐπὶ τῶν ἐνταῦθα πεσόντων Θηβαίων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων· διότι οἱ Ἀθηναῖοι, ποιήσαντες ἐν Ἀθήναις ὕστερον δημοσίας ταφὰς τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν τὸ παρὰ Δημοσθένει σωζόμενον ἐπίγραμμα. Ἀλλὰ πρὸ τούτου καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Θερμοπύλαις πεσόντων Σπαρτιατῶν ἐπεγράφη τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα τοῦ Σιμωνίδου, ὃ καὶ ὁ Ἡρόδοτος φέρει (7, 228.)

Ἔξισ', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Καὶ γενικῶς εἰπεῖν οὐδέποτε οἱ Ἑλληνες ἐστέρησαν δικαίας τιμῆς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνισαμένους, εἴτε ἐνίκησαν οὔτοι εἴτε ἠττήθησαν, ὡς ῥητῶς ἀποφαίνεται περὶ τούτου ὁ Δημοσθένης¹⁾ ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ·

«Μὰ τοὺς ἐν τοῖς δημοσίοις μνήμασι κειμένους ἄνδρας, οὓς ἅπαντας ὁμοίως ἢ πόλις τῆς αὐτῆς ἀξιώσασα τιμῆς ἔθαψεν, Δίσχίνη, οὐχὶ τοὺς κατορθώσαντας αὐτῶν οὐδὲ τοὺς κρατήσαντας μόνους. Δικαίως· ὁ μὲν γὰρ ἦν ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργον, ἅπασι πέπρακται· τῇ τύχῃ δὲ, ἣν ὁ δαίμων ἐνεῖμεν ἐκάστοις, ταύτη κέχρηται». Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῶν σωζόμενων ἐπιταφίων λόγων καὶ ἐκ πολλῶν ἐπιγραμμάτων, ἃ ἐποιήθησαν εἰς Ἑλληνας πεσόντας ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τοὺς βαρβάρους. Ταῦτα δὲ, καὶ ἂν δὲν ἐγράφησαν πάντα ἐπὶ τάφων, ὅπερ ὅμως μᾶλλον πιθανόν, ἐποιήθησαν ὅμως σύμφωνα τῇ τῶν Ἑλλήνων συνθειᾷ. Ταύτη ἐπόμενοι καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐπέγραψαν ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων τὸ ἐπίγραμμα, ὃ διέσωσεν ὁ Δημοσθένης²⁾. Τοῦ ἀκραιφνοῦς τούτου φιλοπάτριδος ῥήτορος ἐκτιμῶντες οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὴν συμφορὰν τὸν ἄδολον

1) Ἐν § 208 τῆς τοῦ Dissen ἐκδ. σελ. 297.

2) Ἐν τῷ περὶ στεφ. § 289.

χαρακτῆρα, καὶ οὐδεμίαν ἀκρόασιν παρέχοντες εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας τῶν πολλῶν ἐχθρῶν του¹⁾, ἐκάλεσαν νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν εἰς τοὺς πεσόντας ἐπικήδειον λόγον, ὃν ἐξεφώνουν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν οἱ ἐπιφανέστεροι ῥήτορες²⁾· καὶ μετὰ τὴν ταφὴν «ἐποίησαν παρ' αὐτῷ τὸ παρὰ τῆς πόλεως παρεχόμενον περίδειπνον οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὡς παρ' οἰκειοτάτῳ τῶν τετελευτηκότων³⁾».

Τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ πολυάνδριον καλεῖ ὁ Πausanίας τῶν Θηβαίων καὶ οὐχὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ὅσοι ἐπολέμησαν κατὰ Φιλίππου. Γνωστὸν δὲ ὅτι μετὰ τῶν Θηβαίων καὶ ἄλλων Βοιωτῶν ἐπολέμησαν καὶ Ἀθηναῖοι καὶ Κορίνθιοι, Εὐβοεῖς, Μεγαρεῖς Ἀχαιοὶ καὶ ἄλλοι⁴⁾.

1) Αὐτόθι §, 248 καὶ 285.

2) Ὡς ὁ Περικλῆς τὸν παρὰ Θουκυδίδη (2, 34). Πρβ. Διόδωρον (11, 33) ὅστις ὁμιλῶν περὶ τῶν ἐν τοῖς Περσικοῖς πεσόντων Ἑλλήνων καὶ τῶν εἰς αὐτοὺς ἀποδοθεισῶν τιμῶν, «ὁμοίως, προσθέτει, καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων δῆμος ἐκόσμησε τοὺς τάφους τῶν ἐν τῷ Περσικῷ πολέμῳ τελευτησάντων, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν ἐπιτάφιον τότε πρῶτον ἐποίησε, καὶ νόμον ἔθηκε λέγειν ἐγκώμιον τοῖς δημοσίᾳ θαπτομένοις τοὺς προαιρεθέντας τῶν ῥητόρων». Ὁμοίᾳ λέγει καὶ Διον. Ἀλικ. ἐν ῥωμ. ἀρχ. 5, 17.

3) Δημοσθ. ἔ. ἀ. § 288 καὶ σημ. Dissen.

4) Δουκιαν. ἐν τῷ Δημοσθένους ἐγκωμ. 36. «Τὰς ἀρίστας πόλεις εἰς ἐν συναγαγὼν καὶ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν δύναμιν ἀθροίσας, Ἀθηναίους ἅμα καὶ Θηβαίους, Βοιωτοὺς τε καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ Κορινθίους, Εὐβοέας τε καὶ Μεγαρέας καὶ τὰ κράτιστα τῆς Ἑλλάδος διακινδυνεύειν καταναγκάσας (ὁ Δημοσθένης) ἐν Χαιρωνείᾳ». Ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ στεφάνου λόγῳ, § 237, λέγει ὅτι παρεσκεύασε κατὰ Φιλίππου συμμάχους τῶν Ἀθηναίων τοὺς «Εὐβοεῖς, Ἀχαιοὺς, Κορινθίους, Θηβαίους, Μεγαρεῖς, Λευκαδίους καὶ Κερκυραίους, ἀφ' ὧν μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι ξένοι, διςχίλιοι δὲ ἱππεῖς ἄνευ τῶν πολιτικῶν δυνάμεων συνήχθησαν». Πρβ. Πaus. 7, 6, 3. Τούτων ὅμως οὐχὶ πάντες παρῆσαν ἐν Χαιρωνείᾳ, ἀλλ' οὐς ἀνωτέρω ὀνομάζουσιν ἄλλοι συγγραφεῖς. Μετὰ τοῦ Φιλίππου δὲ συνεμάχουν Θεσσαλοὶ, Αἰτωλοὶ, οὐχὶ δὲ Πελοποννήσιοι, διότι οὔτε Μεσσήνιοι (Πaus. 4, 28, 2), οὔτε Ἀρκάδες (ὁ αὐτὸς 8, 27, 7), οὔτε Ἠλείοι (5, 4, 5) παρῆσαν ἐν Χαιρωνείᾳ μετ' αὐτοῦ.

Ἀδελφον ὅμως ἂν οἱ Θηβαῖοι ἤγειραν τοῦτο εἰς τιμὴν ἀπάντων τῶν ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισαμένων, ἢ ὑπὲρ τῶν ἰδίων μόνον συμπολιτῶν· τὸ δεύτερον φαίνεται ἡμῖν μᾶλλον πιθανόν, διότι ὁ Πausanίας καλεῖ αὐτὸ πολυάνδριον Θηβαίων καὶ οὐχὶ Ἑλλήνων. Ἐπειτα ὁ αὐτὸς Πausanίας ἀλλαχοῦ ὀνομάζει τὸν τόπον, ἐνθα ἐτάφησαν οἱ τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πεσόντες χίλιοι, λέγων ὅτι ἤγειραν αὐτοῖς τάφον παρὰ τὴν εἰς Ἀκαδημίαν ἄγουσαν, ὅπου ἐθάπτοντο συνήθως τιμῆς ἕνεκα οἱ ἐν πολέμῳ πεσόντες¹⁾. Ὁ τάφος οὗτος περιέκλειε βεβαίως τὴν τέφραν καὶ τὰ ὀστέα τῶν ἐν Χαιρωνείᾳ πεσόντων, διότι τὰ σώματα κατεκάησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον κατὰ γενικὴν τῶν Ἑλλήνων συνήθειαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Δημάδου, ὅστις καὶ ἐπολέμησε καὶ ἠχμαλωτίσθη ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ²⁾.

1) Ἐν 1, 29, 4 καὶ 11. «Ἔστι δὲ (παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν) καὶ πᾶσι μνήματα Ἀθηναίοις ὁπόσοις ἀποθανεῖν συνέπεσεν ἐν τε ναυμαχίαις καὶ ἐν μάχαις πεζαῖς, πλὴν ὅσοι Μαραθῶνι αὐτῶν ἠγωνίσαντο. Τούτοις γὰρ κατὰ χώραν εἰσὶν οἱ τάφοι δι' ἀνδραγαθίαν, οἱ δ' ἄλλοι κατὰ τὴν ὁδὸν κείνται τὴν εἰς Ἀκαδημίαν, καὶ σφῶν ἐστᾶσιν ἐπὶ τοῖς τάφοις στήλαι τὰ ὀνόματα καὶ τὸν δῆμον ἐκάστου λέγουσαι. . . . Ἐτάφησαν καὶ ὅσοι Μακεδόνων ἐναντία ἠγωνίσαντο ἐν Χαιρωνείᾳ». Πρὸ τούτου καὶ ὁ Θουκυδίδης (2, 34) εἶπεν ὅτι μόνοι οἱ ἐν Μαραθῶνι πεσόντες ἐτάφησαν ἐνταῦθα, διότι οἱ Ἀθηναῖοι «διαπρεπῆ τὴν ἀρετὴν κρίναντες αὐτῶν καὶ τὸν τάφον ἐποίησαν». Δέον ὅμως νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι καθ' Ἡρόδοτον (9, 85) καὶ Πausanίαν (9, 2, 4) οἱ ἐν Πλαταιαῖς πεσόντες Ἀθηναῖοι καὶ λοιποὶ Ἕλληνες ἐτάφησαν ἐν ᾧ τόπῳ ἔπεσον. «Κατὰ δὲ τὴν εἰσοδὸν μάλιστα (λέγει ὁ Πausanίας) τὴν εἰς Πλάταιαν τάφοι τῶν πρὸς Μήδους μαχεσαμένων εἰσὶ. Τοῖς μὲν οὖν λοιποῖς ἐστὶν Ἕλλησι μνήμα κοινόν. Λακεδαιμονίων δὲ καὶ Ἀθηναίων τοῖς πεσοῦσιν ἰδίᾳ τέ εἰσιν οἱ τάφοι καὶ ἐλεγείᾳ ἐστὶ Σιμωνίδου γεγραμμένα ἐπ' αὐτοῖς».

2) Δημάδου ἀπόσπασμα λόγων σελ. 179. «Χιλίων ταφῇ Ἀθηναίων μαρτυρεῖ μοι, κηδευθεῖσα ταῖς τῶν ἐναντίων χερσίν, ἃς ἀντὶ πολεμίων φιλίας ἐποίησα τοῖς ἀποθανοῦσιν. Ἐνταῦθα ἐπιστάς τοῖς πράγμασιν, ἔγραψα τὴν εἰρήνην ὁμολογῶ. Ἐγραψα καὶ Φιλίππῳ τιμὰς· οὐκ ἀρνούμαι· διςχίλιους γὰρ αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων καὶ χίλια πολιτῶν σώματα χωρὶς κήρυκος καὶ τὸν Ὄρωπὸν ἄνευ πρεσβείας λαβὼν ὑμῖν, ταῦ-

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χιλίων¹⁾ πεσόντων καὶ τῶν διςχιλίων αἰχμαλωτισθέντων Ἀθηναίων²⁾ (τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων οἱ πεσόντες δὲν λέγονται) ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ, εἰκάζεται πόσον καρτερικῶς καὶ γενναίως ἠγωνίσθησαν ἐνταῦθα Ἕλληνες καὶ Μακεδόνες. Τοῦτο ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιταχθέντων ἐν τῇ μάχῃ πολεμίων· διότι τῶν μὲν Μακεδόνων ὁ ἀριθμὸς ἀναβιβάζεται εἰς πλεόν τῶν τρισμυρίων πεζῶν καὶ διςχιλίων ἰππέων ὑπὸ Διοδώρου, ὅστις ὅμως δὲν φέρει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ἀπλῶς λέγει ὅτι ὁ τοῦ Φιλίππου ὑπερεῖχε τῷ πλήθει, ἐν ᾧ ὁ Ἰουστίνος³⁾ μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον.

Τὰ τῆς μάχης ταύτης, γενομένης ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ τοῦ 338 π. Χ., οὕτω συνοπτικῶς καὶ σαφῶς περιγράφει ὁ Διόδωρος⁴⁾:

Ἄ· Ο Φίλιππος προσαναμείνας τοὺς ἀφυστεροῦντας τῶν συμμάχων, ἦκεν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔχων πεζοὺς μὲν πλείονας τῶν τρισμυρίων, ἰππεῖς δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν διςχιλίων. Ἀμφοτέρων δὲ πρὸς τὴν μάχην εὐπρεπῶν γενομένων, τοῖς μὲν φρονήμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἔτι δὲ ταῖς ἀνδραγαθίαις, ἐφάμιλλοι καθειστήκεσαν, τῷ δὲ πλήθει καὶ τῇ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἀρετῇ προεῖχεν ὁ βασιλεὺς. Πολλὰς γὰρ καὶ ποικίλας παρατάξεις ἠγωνισμένος, καὶ ἐν ταῖς πλείσταις μάχαις νενικηκῶς, μεγάλην εἶχεν ἐμπειρίαν τῶν κατὰ πόλεμον· παρὰ δὲ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ μὲν ἀγαθώτατοι τῶν στρατηγῶν ἐτελευτήκεσαν, Ἰφικράτης καὶ Χαθρίας, ἔτι δὲ καὶ Τιμόθεος, τῶν δὲ ὑπολελειμμένων Χάρης⁵⁾ πρωτεύων οὐδὲν διέφερε τῶν τυχόντων ἰδιωτῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ στρατηγεῖν ἀνέργειαν καὶ βουλήν. Ἄμα δ' ἡμέρα τῶν δυνάμεων ἐκ-

τα ἔγραψα». Ὁ Δημάδης ἦτο ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις Ἀθηναίος, ὅς διὰ τὴν πρὸς Φίλιππον παρρησίαν τοῦ ἀπελύθη αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ Ἀθηναῖοι ἀνευ λύτρων, καὶ αἴτιος τῆς εἰρήνης ἐγένετο. Βλ. Διοδ. 16, 87.

1) Δημοσθ. περὶ στεφ. § 264.

2) Διοδ. 16, 86.

3) Ἐν βιβλ. 9, 3.

4) Ἐν βιβλ. 16, 85 κ. ε. Χάρην τῶν μὴ ἔχόντων πρόχειρον τὸ κείμενον τοῦ Διοδώρου προσθέτομεν τὸ χωρίον αὐτολεξεί ἐνταῦθα.

5) Οὗτος καὶ Λυσικλῆς ἐστρατήγουν τῶν Ἀθηναίων.

ταττομένων, ὁ μὲν βασιλεὺς τὸν υἱὸν Ἀλέξανδρον, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα¹⁾, διάδηλον δὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν οἰζύτητα τῆς ἐνεργείας ἔχοντα, κατέστησεν ἐπὶ θάτερον τῶν κεράτων²⁾, παρακαταστήσας αὐτῷ τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἀξιολογωτάτους· αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, τὴν ἡγεμονίαν εἶχε τοῦ ἑτέρου μέρους³⁾, καὶ τὰς κατὰ μέρος τάξεις οἰκείως τοῖς παροῦσι καιροῖς διεκόσμησεν. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατ' ἔθνος τὴν διαίρεσιν τῆς τάξεως ποιησάμενοι, τοῖς μὲν Βοιωτοῖς τὸ ἕτερον μέρος παρέδωκαν, αὐτοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τὴν ἡγεμονίαν εἶχον. Γενομένης δὲ μάχης κρατερᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον, καὶ πολλῶν πιπτόντων παρ' ἀμφοτέροις, μέχρι μὲν τινος ὁ ἀγὼν ἀμφιδόξουμένης εἶχε τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου φιλοτιμουμένου τῷ πατρὶ τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν ἐνδείξασθαι, καὶ φιλοτιμίας ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντος, ὁμοίως δὲ καὶ πολλῶν αὐτῷ συναγωνιζομένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν, πρῶτος τὸ συνεχὲς τῆς τῶν πολεμίων τάξεως ἐρρήξε, καὶ πολλοὺς καταβαλὼν κατεπόνει τοὺς καθ' ἑαυτὸν τεταγμένους. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν παραστάντων αὐτῷ ποιησάντων, τὸ συνεχὲς αἰεὶ τῆς τάξεως παρερρήγνυτο. Πολλῶν δὲ σωρευομένων νεκρῶν, οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον πρῶτοι βιασάμενοι τοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἐτρέψαντο. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς παρακινδυνεύων, καὶ τῆς νίκης τὴν ἐπιγραφὴν οὐδ' αὐτῷ παραχωρῶν Ἀλεξάνδρῳ, τὸ μὲν πρῶτον ἐξέωσε τῇ βίᾳ τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἔπειτα δὲ καὶ φεύγειν συναναγκάσας, αἴτιος ἐγένετο τῆς νίκης. Τῶν δ' Ἀθηναίων ἔπεσον μὲν ἐν τῇ μάχῃ πλείους τῶν χιλίων, ἤλωσαν δὲ οὐκ ἐλάττους τῶν διςχιλίων· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν Βοιωτῶν πολλοὶ μὲν ἀνηρέθησαν⁴⁾, οὐκ ὀλίγοι δὲ ἐζωγρήθησαν. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος τρόπαιον στήσας⁵⁾ καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς ταφὴν συγχωρήσας, ἐπινίκια τοῖς θεοῖς ἔθυσσε καὶ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐτίμησε.

1) 18 ἐτῶν εἶχε τότε ἡλικίαν. 2) Ἀπέναντι τῶν Θεβαίων.

3) Ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι παρετάχθησαν.

4) Κατὰ Πλουτ. ἐν Πελοπ. 18. «ἄπας ὁ ἰσρὸς λόχος κατεκόπη τῶν Θεβαίων».

5) Τάναντι λέγει ἀνωτέρω (ἐν σελ. 494) ὁ Πausανίας.

..... Μεθ' ἧ δὲ Φίλιππος, ἀποθέμενος τὴν ἐκ τῆς νίκης ὑπερηφανίαν, πρέσβεις ἀποστεῖλαι λέγεται πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων, καὶ συνθέσθαι πρὸς αὐτοὺς φιλίαν τε καὶ συμμαχίαν, εἰς δὲ τὰς Θήβας φρουρὰν ἐγκαταστήσαντα συγχωρῆσαι τὴν εἰρήνην τοῖς Βοιωτοῖς».

Τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος ἔσχεν ὁ πόλεμος οὗτος, ὃν προεκάλεσεν ἡ δραστηριότης καὶ φιλοπατρία καὶ τὸ τοῦ μέλλοντος προορατικὸν πνεῦμα τοῦ Δημοσθένους, ἔστρεψε δὲ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ ἀδεξιότης καὶ ἀπειρία τῶν στρατηγῶν αὐτῶν.

Ἡ ἀγγελία τῆς καταστροφῆς ταύτης, ἀφ' ἧς χρονολογεῖται ἡ δουλεία τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔκτοτε ἔπαυσεν ἀληθῶς ἡ τῆς Ἑλλάδος ἀνεξαρτησία, ἐπέπεσεν ὡς κεραυνὸς ἐπὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ὡς μανθάνομεν ἐξ ἄλλων τε καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ λόγου Λυκούργου τοῦ ῥήτορος κατὰ Λεωκράτους¹), οἵτινες πᾶν δυνατὸν αὐτοῖς μέσον πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ παρεσκεύασαν. Ἄλλ' ὁ πανοῦργος Φίλιππος, οὐδὲν ἔχων νὰ φοβηθῆ τοῦ λοιποῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐζητήσατο πρῶτον παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἀντὶ τῆς δοθείσης αὐτοῖς εἰρήνης, καὶ εἶτα ἐν Κορίνθῳ παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων τὴν ἡγεμονίαν κατὰ τῶν Περσῶν, ὡς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Θηβῶν, ἦν ἀμφοτέροι ἐλάβον, ἐκόντων ἀκόντων τῶν Ἑλλήνων. Οὕτω πράγματι ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦδε ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων²). «Τὸ γὰρ αὐτύχημα τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ, παρατηρεῖ ὁ Πausanias³), ἅπασιν τοῖς Ἑλλησιν ἤρξε κακοῦ, καὶ οὐχ ἡκιστα δούλους ἐποίησε τοὺς ὑπερδόντας, καὶ ὅσοι μετὰ Μακεδόνων ἐτάχθησαν. Τὰς μὲν δὲ πολλὰς Φίλιππος τῶν πόλεων εἶλεν Ἀθηναίοις δὲ λόγῳ συνθέμενος ἔργῳ σφᾶς μάλιστα ἐκάκωσε, νήσους τε ἀφελόμενος καὶ τῆς εἰς τὰ ναυτικὰ παύσας ἀρχῆς».

Εἰς μνήμην λοιπὸν τῶν ἐνταῦθα πεσόντων ἡγεῖραν οἱ Θηβαῖοι, ἐν ᾧ τόπῳ ἐγένετο ἡ αἱματηρὰ αὕτη μάχη καὶ ἔπεσον οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀντιταχθέντες τῷ Φιλίππῳ μαχεται, τὸ

1) Ἐν κεφ. 14, σελ. 104. 166, καὶ Δεινάρχ. κατὰ Δημοσθένους σ. 99.

2) Βλ. Grote ἑλλ. ἱστορίας τόμ. 6 σελ. 406 τῆς γερμ. μεταφράσεως.

3) Ἐν βιβλ. 1, 25, 3.

πολυάνδριον τοῦτο, ἐπιθέσαντες κολοσσιαῖον λέοντα ἐπ' αὐτοῦ εἰς δῆλωσιν τῆς τόλμης καὶ γενναιότητος τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς λέοντες ἀγωνισθέντες ἠττήθησαν ἐκ τῆς μείζονος περὶ τὰς μάχας ἐμπειρίας καὶ στρατηγικῆς ἰκανότητος τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐπολείπεται νὰ προσθέσωμεν ὀλίγα περὶ τῆς συμβολικῆς ἐννοίας τοῦ ἐπὶ τοῦ πολυανδρίου τούτου λέοντος. Εἰ καὶ ἡ ἐν γένει συμβολικὴ ἐννοία τοῦ λέοντος ἐν τοῖς διαφόροις μνημείοις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐν τῇ θρησκείᾳ δὲν ἐξηκριβώθη ἔτι παρὰ τῶν ἀρχαιολόγων ἐπαρκῶς, δυνάμεθα ὅμως μετὰ τινος βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν ὅτι λέων τίθεται οὐ μόνον ἐπὶ τάφων, δηλῶν τὴν ἀνδρείαν καὶ γενναιοψυχίαν τῶν ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ οἰκοδομῶν καὶ κρηνῶν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐμφαίνων ἀγρυπνον φυλακὴν, φρούρησιν καὶ ἀποτροπὴν ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ φρουρουμένων.

Ἀρχαιότατον μνημεῖον ἐν Ἑλλάδι, ἐφ' οὗ ὑπάρχουσι λέοντες, εἶναι ἡ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν πύλη, ἧς ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου ὑψοῦνται ἑκατέρωθεν στήλης δύο ἰκανῶς ἐπιμήκεις λέοντες¹) εἰς δῆλωσιν τῆς ἀγρύπνου φρουρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἰσχύος τῶν ἐν αὐτῇ ἀνάκτων. Δεύτερον γνωστὸν μνημεῖον, ἐφ' οὗ λέων, ἦτο ὁ τάφος τοῦ Λεωνίδου ἐν Θερμοπύλαις, ἡ μᾶλλον τῶν ἐνταῦθα πεσόντων μετὰ Λεωνίδου Σπαρτιατῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων, οἵτινες ἐτάφησαν ἐν ᾧ χώρῳ καὶ ἐφονεύθησαν μαχόμενοι κατὰ τῶν βαρβάρων· ἐπὶ τοῦ τάφου δὲ αὐτῶν ἐτέθη λέων²), εἰς δῆλωσιν βεβαίως τῆς ἀνδρείας καὶ τόλμης τῶν περὶ τὸν Λεωνίδαν³). Μετὰ τὸν λέοντα τοῦτον ἔπεται ὁ τῶν ἐν Χαι-

1) Ἡ μᾶλλον λέαινα. Ὁ Pausanias (2, 16, 4) λέοντας καλεῖ τοὺς ἀδιστάκτως, ἐν ᾧ τινες τῶν νεωτέρων ἐκλαμβάνουσι αὐτοὺς ὡς ἄλλα ζῶα λίαν ἀπιθάνως.

2) Ἡροδ. 7, 225. «Ὁ δὲ κολωνός ἐστι ἐν τῇ εἰσόδῳ (τῶν Θερμοπυλῶν), ὅπου νῦν ὁ λίθινος λέων ἔστηκε ἐπὶ Λεωνίδῃ».

3) Ὁ Mύλλερὸς ὅμως (ἐν Doriger 1, σ. 65, 24) δοξάζει ὅτι ὁ λέων ἦτο σύμβολον ἢ οἰκόσημον τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης, διότι καὶ ἐπὶ τινος ἀγγείου, κατ' ἀναχρονισμὸν βεβαίως, ἀπεικονίζεται ὁ λέων ἐν τῇ ἀ-

ρωνεία πεσόντων, ὅστις πιστεύομεν ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς ἀνδρείας τῶν ἐνταῦθα πεσόντων καὶ ἀγρυπνος φύλαξ τοῦ πολυανδρίου.

Τὴν αὐτὴν ἐννοίαν εἶχον καὶ οἱ τῆς νεκροφόρου ἀρμαμάξης τοῦ Ἀλεξάνδρου χρυσοῖ λέοντες, οἱ παρὰ τὴν εἴσοδον δεδορκότες πρὸς τοὺς εἰσπορευομένους κατὰ Διόδωρον¹⁾, περιγράφοντα τὴν ἀρμαμάξαν ταύτην διὰ πολλῶν.

Ἄλλος γνωστός λέων εἶναι ὁ ἄλλοτε ἰστάμενος ἐν τῷ στομίῳ τοῦ Πειραιῶς, ὃς μετεκομίσθη εἰς Βενετίαν τὸ 1687, περὶ οὗ λέγει ὁ Μουστοξύδης²⁾ ὅτι *ἀετέθη εἰς φυλακὴν τοῦ λιμένος, ὡς σύμβολον ἀγρυπνίας καὶ ἰσχύος*.

Ἄδηλος ὅμως καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐν Κέα κολοσσιαίου μονολίθου ἔτι σωζομένου λέοντος³⁾, ὅστις, πλησίον τῆς πόλεως ἰδρυμένος ἐπὶ ἐπικλινοῦς ἐδάφους, ἐκινδύνευε νὰ ἐξοκείλῃ καὶ καταπέσῃ εἰς ὑποκείμενον βάραθρον· ἀλλ' ὅπως προληφθῆ ὁ κίνδυνος τοῦ μνημείου τούτου, διέταξε πρὸ μικροῦ ἡ ἀρχαιολογικὴ ἡμῶν ἐταιρία καὶ ὑπεστηρίχθη δεόντως ὁ λέων, μὴ δυναμένη ἄλλο τι πλεον νὰ πράξῃ ἐπὶ τοῦ παρόντος.

σπίδι τοῦ Μενελάου· καὶ ὅτι ὁ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Λεωνίδου λέων ἀναφορὰν ἔχει οὐχὶ εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃ περ ἔλαβεν ἀπὸ Λέοντος τοῦ πάπου του. Ὁ ἡμέτερος ὅμως Μουστοξύδης (ἐν τῷ περιοδικῷ Αἰγιναίᾳ σελ. 124) λέγει ὅτι οἱ Σπαρτιᾶται πρὸς ἀνάμνησιν τῆς γενναιοκαρδίας τοῦ Λεωνίδου μᾶλλον ἢ διὰ νὰ ὑπαινίττωνται τὸ ὄνομά του ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἥρωος τὸν λέοντα».

1) Ἐν βιβλ. 18, 26.

2) Ἐν τῷ περιοδικῷ Αἰγιναίᾳ, σελ. 124. Ὁ Leake ἐν τῇ τοπογραφίᾳ τῶν Ἀθηνῶν (σελ. 371 τοῦ πρωτοτύπου ἢ 265 τῆς τοῦ Sauppe γερμ. μεταφράσεως) σημειοῖ ὅτι καὶ ἕτερος ἰσομεγέθης λέων μετεβιβάσθη συγχρόνως εἰς Βενετίαν, ληφθεὶς ἐκ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ παρὰ τὴν Ἀκαδημίαν, ὅπου ὡς γνωστὸν (βλ. ἀνωτέρω σελ. 497 σημ. 1) ὑπῆρχον οἱ ἐπίσημοι τάφοι, καὶ ἄλλοι δύο μικρότεροι, ὧν ὁ εἰς ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ὁ ἕτερος ἐκ Κορίνθου.

3) Τοῦτον ἀπεικόνισε καὶ περιέγραψεν ὁ τὸ 1810 περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα δανὸς Broensted ἐν τῷ ἄ τόμῳ ἀπὸ σελ. 11 κ. ἐ. ἐν τοῖς αὐτοῦ *Reisen und Untersuchungen in Griechenland*. Paris 1820—30 εἰς 2 τόμους, ὧν ὁ α' πληροῦται ἐκ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐπιστημονικῆς μονογραφίας περὶ τῆς νήσου Κέας.

Εἰς τούτους προσθετέος καὶ ὁ ἐν Δημητσάνῃ ἀνευρεθεὶς πρὸ τῶν δεκαετηρίδων, νῦν δὲ φυλασσόμενος αὐτόθι ἐν τῇ σχολῇ, ὅστις εἶναι μικρὸν τι μείζων φυσικοῦ μεγέθους καὶ τέχνης τῶν μακεδονικῶν χρόνων λίαν ἀτελοῦς. Ὁ τόπος, ἐν ᾧ τυχαίως ἀνευρέθη οὗτος, δὲν ἐξετάσθη μέχρι τοῦδε δεόντως ἕνεκα τοπικῶν λόγων· ὅθεν ἄδηλος ὁ σκοπὸς τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ. Ἡ Δημητσάνα φύσει ὄχυρὰ οὔσα καὶ ἐπὶ ζυγοῦ ὄρους ἰδρυμένη, καὶ ἐν τῇ δυτικῇ τούτου ἀποκρήμνῳ ἄκρα ἔχουσα φρούριον, οὗ ἡ οἰκοδομία ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὸν ε' ἢ δ' π. Χ. αἰῶνα, εἶναι διὰ ταῦτα μία τῶν ἀρχαίων τῆς Ἀρκαδίας πόλεων. Ἴσως παρ' αὐτῇ ἐγένετο κατὰ τούτους τοὺς χρόνους μάχη ἀντιζήλων Ἀρκαδικῶν πόλεων, ἧς ἕνεκα ἰδρύθη λέων ἀνάλογος τοῦ πλούτου καὶ τῆς τέχνης τῶν κατοίκων.

Ἐννοίαν ἀγρύπνου μόνον φυλακῆς ἔχει ὁ λέων τιθέμενος ἐν πηγαῖς καὶ κρήναις, ὅθεν καὶ κρηνοφύλαξ καλεῖται ὑπὸ Πολυδεύκου¹⁾ ὁ χαλκοῦς λέων, ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ κρήνης δι' οὗ τὸ ὕδωρ ἐφέρετο ἐν ταῖς πρὸς ὕδωρ δίκαις. Ὁ Πausanias (8, 44, 3) λέγει ὅτι παρὰ τῇ πηγῇ τοῦ Ἀλφειοῦ εἶδε λέοντας δύο λίθου πεποιημένους. Τοῦτο δ' ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ λεξικογράφος Ἡσύχιος ἐν λ. *Λεόντειος πόρος*, λέγων ὅτι οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Ἀλφειὸς, ἀκαθότι ἐπὶ ταῖς πηγαῖς αὐτοῦ λεόντων εἰδῶλα ἀφίδρυσται²⁾. Ἐντεῦθεν δύναται τις οὐχὶ ἀπιθάνως νὰ εἰκάσῃ ὅτι τὸ νεώτερον ὄνομα *Λεοντάρη*, καθ' ὃ καλεῖται τὸ πλησίον τῆς Μεγαλοπόλεως χωρίον, ὅπου καὶ πηγή τις τοῦ Ἀλφειοῦ, προῆλθεν ἐκ τῶν λεόντων τούτων, ὅπως καὶ τὸ πρότερον τοῦ Πειραιῶς κοινὸν ὄνομα *δράκος*, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐν τῷ στομίῳ ἄλλοτε ὑπάρχοντος λέοντος, ὃν ὁ λαὸς διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ δράκον ἐκάλει³⁾. Καὶ ἐν πολλοῖς ἔτι ναοῖς αἱ ὑδρορροαὶ εἰσὶ κεφαλαὶ λεόντων, ἀφ' ὧν ἐκ τοῦ στόματος ἐκρέει τὸ ὕδωρ· ὥστε οἱ λέοντες εἰσὶν ὡς οὐ μόνον φύλακες, ἀλλὰ καὶ δοτῆρες τοῦ ὕδατος⁴⁾.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 8, 113.

2) Πλείω περὶ τούτων παρὰ E. Kourief über Plastik der Hell. an Quellen und Brunnen σελ. 145.

3) Βλ. Leake ἔ. ἀ. σ. 371 ἢ 265.

4) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Ἴσιδος 34 κ. ἐ. λέγει ὅτι καὶ παρ' Αἰ-

Ὁ γερμανὸς ἀρχιτέκτων K. Bötticher¹⁾ παρατηρεῖ ὅτι δ λέων ἐτίθετο καὶ πρὸ τῶν θυρῶν ναῶν, ἢ μόνον ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν διπτύχων ἢ φύλλων τῆς θύρας αὐτῶν, ἔνθα καὶ τὰ γοργόνεια, ἐπὶ σαρκοφάγων, εἰκόνων ἐν ἀγγείοις καὶ ἐπὶ τῆς στέγης ναῶν ὡς ὀρθοκέραμος, ἐν οἷς πᾶσι τίθεται ὡς ἀποτρόπαιον παντὸς κακοῦ ἢ βασκάνιον. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως φαίνεται αὐτῷ ὅτι ὁ λέων εὔρηται κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τιθέμενος ἐν πᾶσι τούτοις παρὰ πᾶσι τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς καὶ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς ἔτι καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Περσεπόλεως καὶ Νινευῆ εὔρηται ἐν κολοσσιαίῳ μεγέθει πρὸ τῶν πυλῶν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀπαντᾶται ὡς φύλαξ τῆς Σιών, καὶ ἐπὶ πολλῶν ἱερῶν σκευῶν ἢ ἀμφίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας (ὧν δείγματα σώζονται, λέγει, ἐν τῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου) εὔρηται ἀπεικονισμένος. Καὶ ἐν ἀρχαίαις χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις ἴστανται ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου λέοντες.

Ἀπαντᾶται πρὸς τούτοις καὶ ἐπὶ δοχείων ἀγιάσματος ὡς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας παρὰ τὴν δυτικὴν εἰσόδον ὑπῆρχε φιάλη ἐξ ἰάσπιδος ὑπερμεγέθους, περιλαμβανομένη ὑπὸ περιστύλου δώδεκα στοῶν, φρεατικῶν καλουμένων, ἔχουσα ἀπέναντι δύο κίωνων ἀνὰ μίαν κεφαλὴν λέοντος, ἀφ' ἧς ἔρρεεν ὕδωρ ὅθεν τὸ ὅλον ἐκαλεῖτο *λεοντάριον*²⁾).

γυπτίους ἦτο ἡ αὐτὴ συνήθεια, ἧς ἀποπειρᾶται νὰ φέρῃ καὶ τὸν λόγον τῆς πρώτης ἀρχῆς. Ὁ δὲ Δίλιανδὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ζώων (12, 7) παρατηρεῖ ὅτι ὁ λέων καὶ κοιμώμενος δὲν κλείει τοὺς ὀφθαλμούς. Ὅθεν πιθανῶς προῆλθεν ἡ ἔννοια τῆς ἀγρύπνου αὐτοῦ φυλακῆς.

1) Ἐν τῇ Tectonik der Hellenen, Buch 4. σελ. 90 κ. ε.

2) Βλ. Παῦλον Σιλεντιάριον ἐν ἐκφράσει τοῦ ναοῦ τῆς ἀγίας Σοφίας, 2, 177 ἐν τόμῳ 86 τῆς τοῦ Migne πατρολογίας.

Μηκεδανῆς δ' ἐρίτιμον ἐς ὀμφαλὸν ἴσταται αὐλῆς

Εὐρυτάτη φιάλη τις, ἰάσπιδος ἔκτομος ἄκρης,

Ἐνθα ῥόος κελάδων ἀναπάλλεται ἠέρι πέμπων

Ὀλκὸν ὅλον παθέων ἐλατήριον, ὀππότε λαὸς

Μηνὶ χρυσοχίτωνι (Ἰανουαρίῳ) θεοῦ κατὰ μύστιν ἑορτὴν,

Ἐννουχίοις ἄχραντον ἀφύσσειται ἄγγεσιν ὕδωρ.

ἔνθα παραβλ. καὶ ἐν σελ. 2, 175 τὰς σημειώσεις Du Cange, παρ' ᾧ ἀνώ-

Καθ' ἃ δὲ μ' ἐβεβαίωσε λόγιος ἱεράρχης αὐτόπτης, ἐν ταῖς πλείσταις ἢ μᾶλλον πάσαις ταῖς τοῦ ἀγίου Ὁρους μοναῖς ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς αὐλαῖς πρὸ τῶν ναῶν τοιαῦται περίστυλοι μεγάλαι φιάλαι μονόλιθοι καὶ χωρητικότητος πολλῶν χιλιάδων ὀκάδων ὕδατος, ἀφ' ὧν ἐκρέει διὰ τοῦ στόματος κεφαλῶν λεόντων ἱερὸν ὕδωρ. Ἐν ταῖς φιάλαις ταύταις τελεῖται ὁ μέγας ἀγιασμός ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Θεοφανείων, ὅπως καὶ πρότερον ἐτελεῖτο ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Σοφίας. Πλὴν τούτων δὲ καὶ ἐν ἄλλαις πολλαῖς τῶν μονῶν τοῦ Ὁρους κρήναις ἐκρέει τὸ ὕδωρ ἀπὸ στόματος κεφαλῶν λεόντων.

Ἦτο λοιπὸν καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις Χριστιανοῖς ἀναγκαία ἡ τοῦ ὕδατος ὑπαρξίς ἐν ταῖς εἰσόδοις τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως καθαρίζομενοι μὴ ἀνάγνοις καὶ ἀνίπτοις ποσὶ τῶν ἔνδον ἐπιβαίνωσιν ἁγίων, ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος ἐν ἐκκλ. ἱστορίᾳ 10, 4.

Ἐντεῦθεν δῆλον ὅτι οἱ μὲν Χριστιανοὶ παρέλαβον παρὰ τῶν Ἑλλήνων¹⁾ τὴν συνήθειαν τοῦ ἔχειν ἐν τοῖς ναοῖς ὕδωρ καὶ καθαρίζεσθαι πρὸ τῆς εἰσόδου, οἱ δὲ Τοῦρκοι παρὰ τῶν Χριστιανῶν. Διότι καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ ὑπαρξίς ὕδατος παρὰ τῷ ναῷ εἶναι ἀπαραίτητος, ὅπως πρὶν εἰσελθῶσι πλύνωσι χεῖρας καὶ πόδας. Οἱ καθολικοὶ ἔχουσιν ἀντὶ κρήνης ἐν τῇ εἰσόδῳ τῶν ἐκκλησιῶν τῶν λεκάνην πλήρη ὕδατος, ἔνθα βάπτοντες τὴν δεξιὰν εἰσερχόμενοι βραίνονται εἰς σημεῖον καθαρισμοῦ.

Εἰς τινὰς ἀρχαίας ἐκκλησίας προστίθενται καὶ νῦν λέοντες ἐκατέρωθεν τῶν βαθμίδων τοῦ ἐπισκοπικοῦ θρόνου ἐν Τουρκίᾳ δὲ καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ βασιλέως, ὅπου ὑπάρχει τοιοῦτος, παρ' αὐτῷ δὲ ἐν δεξιᾷ εἶναι ὁ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ. Ἐκ τοῦ Πausanίου δὲ (5, 11, 3) μανθάνομεν ὅτι καὶ ὁ θρόνος τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς εἶχε χρυσοῦς λέοντας.

Οὕτω διακονίζονται τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα, μεταβιβαζόμενα

νυμὸς τις προσθέτει· ἀέπολησε δὲ εἰς τὴν φιάλην γύροθεν στοὰς φρεατικὰς δώδεκα, καὶ λέοντας λιθίνους ἐρεύγεσθαι ὕδωρ εἰς ἀπόνηψιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ.

1) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 366 σημ. 2 κ. ε.

ἀπὸ θρησκείας εἰς θρησκείαν. Τὰ ἐν τῷ Ἀθηναίῳ δημοσιευόμενα ἐκ τῶν τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ παρ' Ἑλλησι μαρτυροῦσι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις τὴν ἀλήθειαν ταύτην.

ἔγραφον ἐν μαρτίῳ μηνὶ 1880.

ΕΙΘΥΜΙΟΣ ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Ἀνωτέρω ἐν σελ. 489 ἐγράφη, ὅτι ἐν τῷ καθαρισθέντι περιβόλῳ τοῦ τῶν Θεβαίων πολυανδρίου οὔτε ὄστᾶ οὔτε τέφρα εὑρέθησαν καθ' ἃς ἔδωκεν ἡμῖν πληροφορίας ὁ τὸν καθαρισμόν αὐτοῦ πρὸ μικροῦ ἐκτελέσας ἔφορος κ. Σταματάκης. Ἡ ἀρχαιολογικὴ ὁμωσ ἐταιρία, θέλουσα νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον τὰ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ λέοντος, ἀπέστειλε πρὸ τινων ἡμερῶν εἰς Χαιρώνειαν τὸν γλύπτην κ. Α. Φυτάλην, ὅστις, βαθυτέρον ἐξετάσας τὸ ἐμβαδὸν τοῦ περιβόλου, ἀνεῦρεν εἰς βάθος ἡμιμέτρου κατωτέρω τῶν θεμελίων τοῦ περιβόλου καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τέφραν, ὄστᾶ, λόγχας καὶ ἄλλα κτερίσματα, ἀφ' ὧν γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῷ περιβόλῳ τούτῳ περισυναγαγόντες ἔθαψαν οἱ Ἑλληνες τοὺς ἐν Χαιρώνειᾳ πεσόντας. Μετὰ τὴν σπουδαίαν ταύτην ἀνακάλυψιν ἀπεστάλη καὶ πάλιν σήμερον τῇ 18 ἀπριλίου ὁ ἔφορος κ. Σταματάκης μετὰ τοῦ γλύπτου κ. Φυτάλη, ὅπως παρατείνωσιν ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐρεῦνας. Ε. Κ.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ Εἰς ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΝ ΚΑΙ ΗΣΥΧΙΟΝ.

Εἰς Θουκυδίδου βιβλ. β' κεφ. 13, 3.

Ὁ Περικλῆς ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους θαρσεῖν ἀπροσίοντων μὲν ἑξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐνιαυτόν — ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπιστήμου ἑξακισχιλίων ταλάντων — χωρὶς δὲ χρυσοῦ ἀσήμου καὶ ἀργυρίου ἐν τε ἀναθήμασιν ἰδίῳις καὶ δημοσίῳις καὶ ὅσα

ἱερὰ σκεύη περί τε τὰς πομπὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας καὶ σκῦλα Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιοῦτότροπον οὐκ ἐλάσσονος ἦν ἢ πεντακοσίων ταλάντων.»

Πρὸς θεραπείαν τῆς προφανῶς νοσοῦσης συντάξεως τοῦ χωρίου ἄλλοι μὲν τῶν ἐκδοτῶν γράφουσιν ἑλάσσον, ὁ δὲ Krüger καὶ Classen ἐξαλείφουσι τὸ μετὰ τὸ ἐλάσσονος φερόμενον ἐν τοῖς χειρογράφοις ἦν, ὁπότε ἡ περίοδος: χρυσοῦ ἀσήμου καὶ ἀργυρίου — οὐκ ἐλάσσονος ἢ πεντακοσίων ταλάντων θὰ συνδέηται μετὰ τοῦ: ὑπαρχόντων ἐν τῇ ἀκροπόλει. Πῶς δύναται ὁμωσ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παρεμβολὴ τοῦ ἦν μετὰ τὸ ἐλάσσονος; Παραδείγματα μεταθέσεως τῶν λέξεων ὑπὸ τῶν ἀντιγραφῶν δὲν ἐλλείπουσι καὶ ἐν τοῖς χειρογράφοις τοῦ Θουκυδίδου. Εἰκάζω ὅτι καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ αἱ λέξεις οὐκ ἐλάσσονος καὶ ἦν ἠλλαξαν τὰς θέσεις. Τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμέ: καὶ ὅσα ἱερὰ σκεύη—καὶ σκῦλα Μηδικὰ καὶ εἴ τι τοιοῦτότροπον ἦν, οὐκ ἐλάσσονος ἢ πεντακοσίων ταλάντων.»

Βιβλ. γ' κεφ. 51.

Μετὰ τὴν παρὰ Ναύπακτον ναυμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Ἀθηναίων (429 π. Χ.), ἣν ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικὸς ἐν βιβλ. β' κεφ. 90-92, ἀποφασίζουσιν οἱ ἄρχοντες τῶν πρώτων Κνημος καὶ Βρασίδης νὰ ἐπιχειρήσωσι διὰ τοῦ στόλου ἐκ Νισαίας, τοῦ νεωρίου τῶν Μεγάρων, ἔφοδον κατὰ τοῦ ἀφυλάκτου λιμένος τοῦ Πειραιῶς. Πῶς ἀπέληξεν αὕτη ἡ ἐπιχείρησις, ἀφηγεῖται ὁ ἱστορικὸς ἐν τοῖς ἐπομένοις κεφαλαίοις 93-94. Τοὺς ἐκ Νισαίας ἔκπλους τῶν Πελοποννησίων θέλοντες οἱ Ἀθηναῖοι νὰ προλάβωσιν, ἐπιχειροῦσι μετὰ δύο ἔτη (427) Νικίου τοῦ Νικηράτου στρατηγοῦντος νὰ καταλάβωσι τὴν πρὸ τῶν Μεγάρων κειμένην νῆσον Μινῶαν. Τὴν στρατείαν περιγράφει ὁ Θουκυδίδης ἐν κεφ. 51 τοῦ γ' βιβλίου λέγων:

α ἐχρῶντο δὲ αὐτῇ (τῇ Μινῶᾳ)—οἱ Μεγαρεῖς φρουρίῳ. Ἐβούλετο δὲ Νικίας τὴν φυλακὴν αὐτόθεν δι' ἐλάσσονος τοῖς Ἀθηναίοις καὶ μὴ ἀπὸ τοῦ Βουδόρου καὶ τῆς Σαῖ

λαμῖνος εἶναι, τούς τε Πελοποννησίους, ὅπως μὴ ποιῶνται ἔκ-
πλους αὐτόθεν (ἀπὸ τῆς Νισαίας) λανθάνοντες τριήρων τε, οἷον
καὶ τὸ πρὶν γενόμενον, καὶ ληστῶν ἐκπομπᾶς, τοῖς τε Με-
γαρεῦσιν ἅμα μηδὲν ἐσπλεῖν. Ἐλὼν οὖν ἀπὸ τῆς Νισαίας πρῶ-
τον δύο πύργω προέχοντε μηχαναῖς ἐκ θαλάσσης καὶ τὸν
ἔσπλουν ἐς τὸ μεταξὺ τῆς νήσου ἐλευθερώσας ἀπετείχιζε καὶ
τὸ ἐκ τῆς ἠπείρου, ἢ κατὰ γέφυραν διὰ τενάγους βοήθεια ἦν
τῇ νήσῳ οὐ πολὺ διεχούση τῆς ἠπείρου».

Αἱ λέξεις ἀπὸ τῆς Νισαίας ἐγένοντο καὶ εἶναι ἀκόμη ἀντικεί-
μενον πολλῶν φιλολογικῶν ἐρίδων, καθ' ἃς πολλαὶ ἐξηνέχθησαν
γνώμαι, ὧν οὐδεμία ἐκράτησεν. Ἐκ τῆς ὅλης περιγραφῆς τοῦ
ιστορικοῦ ὀρθῶς εἰκάζει ὁ Classen ὅτι οἱ πύργοι, οὓς εἶλον οἱ Ἄ-
θηναῖοι, ἔκειντο ἀμφοτέρω ἐπὶ δύο ἐξοχῶν τῆς νήσου Μινώας
ἐξασφαλίζοντες οὕτως εἰς τοὺς κατέχοντας αὐτοὺς τὸν εἰς τὸ
μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἠπείρου εἰσπλουν διὰ τῆς κατοχῆς
τῶν πύργων, ἦν οἱ Ἄθηναῖοι διεξήγαγον ἐκ θαλάσσης μηχαναῖς,
κατέστη ὁ εἰσπλους εὐχερῆς καὶ προσιτὸς τοῖς Ἀττικοῖς πλοίοις,
ἐνῶ πρότερον ἦτο δυσχερῆς ἂν ὄχι ἀδύνατος (=ἠλευθέρωσαν)
ἐπειδὴ δὲ ὑπῆρχε καὶ γέφυρα διὰ τενάγους, συνδέουσα τὴν νή-
σον μετὰ τῆς ἠπείρου, οἱ Ἄθηναῖοι, ἵνα προφυλάξωσιν ἑαυτοὺς
καὶ ἀπὸ προσβολῆς δυναμένης νὰ γίνῃ ἐκ τῆς ξηρᾶς, ἀπετείχι-
ζον καὶ τὸ ἐκ τῆς ἠπείρου. Μετὰ τὰ ἀνωτέρω τίνα ἔννοιαν δύ-
νανται νὰ ἔχωσιν αἱ λέξεις: ἐλὼν-ἀπὸ τῆς Νισαίας-δύο πύργω»;

Τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Goller: a parte Nisaeae i. e. ab ea parte
quae Nisaeam spectat (von der Seite von N.) ἀνεσκεύα-
σεν ὁ Ullrich παρατηρήσας ὅτι εἰς τοιαύτην ἐκδοχὴν κωλύει τὸ
ἐπόμενον ἐκ θαλάσσης. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ullrich, καθ'
ἣν αἱ λέξεις ἀπὸ Νισαίας δέον «μακρὰν τῆς Νισαίας» νὰ ἑρμη-
νευθῶσι, δὲν εὗρεν ἀποδοχὴν τοιοῦτος προσδιορισμὸς θὰ ἦτο πε-
ριττὸς μὲν ἔνεκα τοῦ ἐπομένου ἐκ θαλάσσης, ἀνάρμοστος δὲ εἰς
τὸ ῥῆμα αἰρεῖν (ἐλὼν.). Ὁ Classen ἀπογνοὺς κατέφυγεν εἰς θε-
ραπείαν εὐχερῆ ἐξοβελίσας τὰς λέξεις, ἃς ἐκλαμβάνει ὡς ἐξήγη-
σιν τοῦ προηγουμένου αὐτόθεν (σχολ. αὐτόθεν, ἀπὸ τῆς Νι-

σαίας), ἣτις παρεμβληθεῖσα ὑπὸ τινος ἀντιγραφῆως κατέλαβε
μετὰ ταῦτα ἦν θέσιν νῦν ἔχει ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἄν αἱ λέξεις εἶναι νόθαι, τοῦτο βεβαίως οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ ν'
ἀποδείξῃ· ἐγὼ εἰκάζω ὅτι εἶναι ἐφθαρμέναι. Τοὺς ἀρχαίους ἀντι-
γραφεῖς πολλάκις κατελάμβανε νυσταγμὸς, ὡς καὶ παρὰ τοῖς
νῦν συμβαίνει, οὐδὲν δὲ θαῦμα ἂν ὁ ἀντιγραφεὺς ἐν τούτῳ τῷ
χωρίῳ, ἐνθα ὁ λόγος περὶ Μεγάρων καὶ νήσου κ. λ. ἔγραψε: *Νι-
σαίας ἀντὶ νήσου*· τὸ χωρίον γραπτέον κατ' ἐμὴν γνώμην: *ἐλὼν
οὖν ἀπὸ τῆς νήσου* πρῶτον δύο πύργω προέχοντε μηχαναῖς ἐκ
θαλάσσης κ. τ. λ.», ὅποτε αἴρονται, νομίζω, αἱ δυσχέρεια. Ἄς
δοκιμάσῃ ὅμως καὶ ἄλλος.

Εἰς Ἡσύχιον (ἐκδ. M. Schmidt, Jenne 1858).

αὐτόλειον· λειτὸν

Τὸ λειτὸν εἶναι ἀκατανόητον· ὁ Schmidt εἰκάζει: *ἀωρόλειον*.
λειῖον. Νομίζω ὅτι καλῶς θὰ ἔχη ἂν γράψωμεν:

αὐτόλειον· λειῖον. Αὐτόλειον = αὐτὸ τὸ λειῖον, αὐτὸ τοῦτο
λειότης, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα σύνθετα ὑπάρχουσι, π. χ. *αὐτό-
καλον* = αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ τοῦτο ὠραιότης.

Βερονικίδες· ὑποδήματος γυναικείου

Οἱ ἐκδότηαι γράφουσι: *Βερενικίδες*: εἶδος ὑποδήματος γυναι-
κείου. Κατ' ἐμὲ γραπτέον:

Βερενικίδος· ὑποδήματος γυναικείου.

βλίσαι· καπνίσαι μελίσσας καὶ ἐξελάσαι τῶν σμηνῶν, ὑπὸ
τοῦ μέλι. τρυγῆσαι

Ὁ Kusterus ἔγραφεν: ὑπὲρ τοῦ τὸ μέλι τρυγῆσαι. Αἱ προθέ-
σεις *ἀπό, ἐπί, ὑπό* ἐναλλάσσονται συχνότατα παρ' Ἡσυχίῳ·
γραπτέον: *ἐπὶ τὸ μέλι τρυγῆσαι* (= ἐπὶ τὸ τρυγῆσαι μέλι).

γηρεῖν· ποίους

Ἄς ἐξηγήσῃ ὅστις δύναται· ὁ Meineke ἔγραψε: *Γήρεια*· πόλις·
ὁ Schmidt εἰκάζει: *πηρίν*: πέος. Ἴσως γραπτέον:

γήρει(ο)ν· πάππος· πρβλ. Ήσυχ. ἐν λ. γήρεια· τὰ τῆς ἀκάνθης ἐξανθήματα, ἅπερ ἔνιοι πάππους λέγουσι.

γλευκήσας· γλεύκους γενόμενος ἐκλυτος καὶ παρειμένος ἀπὸ τῶν οἴνων

Ὁ Meineke εἰκάζει: — γλεύκους γενόμενος μεστός, ἐκλυτος κ.τ.λ. ἢ: — γλεύκους γευσάμενος (Schmidt: γευόμενος), ἐκλυτος κ.τ.λ. Κατ' ἐμὲ τὸ γλεύκους ἐκεῖνο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ διττογραφία τῆς προηγουμένης λέξεως: γλευκήσας· γενόμενος ἐκλυτος καὶ παρειμένος ἀπὸ τῶν οἴνων.

γγραμπτά· καμπύλα· πεκτά· ὑγρά

Ἀντὶ τοῦ ἐφθαρμένου πεκτά ὁ Schmidt εἰκάζει: εὔπειστα ἢ πειστία. Ἀναγνωστέον: ΠΕΚΤΑ, ἦτοι πειστία, ὅπερ μᾶλλον ἀρμόζει εἰς τὸ γγραμπτά.

δαιτρόν· μεμετρημένον, πρὸς μέρος μὲν διαιρετόν· μεριστόν.

Οἱ δὲ μάγειρον

Ἡ πρώτη ἐξήγησις ἀναφέρεται εἰς τὸ οὐδέτερον δαιτρόν, ἡ δευτέρα εἰς τὸ ἀρσενικὸν δαιτρόν· τὸ χωρίον ὅμως εἶναι ἐφθαρμένον ἀναγνωστέον:

δαιτρόν· μεμετρημένον πρὸς μέρος· Οἱ μὲν διαιρετόν, μεριστόν· οἱ δὲ μάγειρον. Ὁ Schmidt ἀναγινώσκει: — μεμετρημένον πρὸς μέρος· ὅτε μὲν διαιρετόν—ὅτε δὲ μάγειρον.

διαγραμμισμός· παιδιὰ τις ἐξήκοντα ψήφων λευκῶν καὶ μελαινῶν ἐν χώραις ἐλκομένων· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμὰς ἐκάλει.

Γραπτέον: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ γραμμαῖ ἐκαλεῖτο. Ὁ Dindorf διώρθου: — γραμμισμός ἐκαλεῖτο.

διακριδὸν διαστάντος· χωρίσαντος

Ὁ Schmidt γράφει: — χωρὶς ὄντος. Νομίζω ὅτι ἀναγνωστέον: χωρὶς CCTANTOS τ. ἔ. χωρὶς στάντος.

διαλέγειν· ἀνακαθαίρειν· οἱ δέον ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν ἀπὸ δὲ τῶν πεσσῶν ἢ διαφορὰ

Fachse: ἀνακαθαίρειν τὰ ὄδαϊα. Hemsterhus: ἀνακαθαίρειν,

ὅτε (Tour: εἰ) δέον κ. τ. λ. Schmidt: ἀνακαθαίρειν, ὅτε δὲ κ. τ. λ. Ἀπλούστερον νομίζω:

διαλέγειν· ἀνακαθαίρειν· οἱ ΔΕ ἀπιέναι ἢ ἐκπλεῖν κ. τ. λ.

διατελείαν· τὸ ἄπρακτον παρὰ Σώφρονι· τινὲς δὲ γράφουσι διαγγελίαν.

M. Schmidt: «Non expedit»· ὅπως ἔχουσιν εἶναι ἀκατανόητα. Διατέλεια παραγόμενον ἐκ τοῦ διατελής δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλο ἢ τὴν διάρκειαν νὰ σημαίνει. Γραπτέον:

δι'ἀτελείαν· τὸ ἄπρακτον, παρὰ Σώφρονι κ. τ. λ.

Ἀτελής, ὡς γνωστόν, σημαίνει καὶ τὸν μὴ φέροντά τι εἰς τέλος, τὸν μὴ διεξάγοντά τι, τὸν ἄπρακτον, ὅθεν ἀτέλεια παρὰ Σώφρονι = τὸ ἄπρακτον.

δικεῖν· βαλεῖν. ρῖψαι. Ὅθεν καὶ δίκον καὶ δίσκον

δίκελλον. δικράδεστος. ξένος δύο κλάδους ἔχων

Οὕτως ὀρθῶς ἐχώρισεν ὁ Schmidt τὴν τεταραγμένην γραφὴν τοῦ κώδικος. Ἐν τῇ πρώτῃ γλώσσῃ τὸ δίκον δύναται νὰ ἔχη ὀρθῶς, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἐκδότης, = ἔδικον, ὅθεν οὔτε εἰς δικῶν οὔτε εἰς δίκτυον, ὡς ἠθέλην ὁ Kusterus, ἀνάγκη νὰ μεταβληθῇ. Τὰ ἐπόμενα ὅμως εἶναι ἐφθαρμένα· ὁ Meineke διώρθου: δικραδῆς ἐρινός· δύο κλ. ἔχων· ὁ δὲ Schmidt: δικραδὲς ἐρινός· δύο κλ. ἔχων. ἢ: δεικελον δικραδὲς· ξόανον δύο κλ. ἔχων.

Ἡ λέξις δίκελλον δύναται ν' ἀποτελῇ ἰδίαν γλῶσσαν· τὰ λοιπὰ ἀναγνωστέα κατ' ἐμὲ ἄνευ πολλῶν μεταβολῶν οὕτω δικρα[Δ]ECTOCΞENOC τ. ἔ.

δικραές· τὸ ἐξ ἑνὸς δύο κλάδους ἔχον. Παρὰ Σουίδα φέρεται: δικραές· δικέφαλον· παρ' Ἡσυχίω δέ: δικράνους· τὰς τριόδους· δεῖ δὲ νοεῖν δικράνους τὰς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐπὶ δύο ἐκνεύσας, οἷον δύο τέλη ἐχούσας. Οὕτω καὶ δικραές· τὸ ἐξ ἑνὸς (= ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς) δύο κλάδους ἔχον (= δύο τέλη ἐχούσας).

δολιχόφρων· ἀπολύφρων

Ἄριστα εἶκασεν ὁ Schmidt τὴν λέξιν, ἥτις ἐξηγεῖ τὸ δολιχόφρων γράψας: δολιχόφρονα· πολύφρονα. Ἀπλούστερον:

δολιχόφρων· ὁ πολύφρων.

δόλος· πάσσαλος

Ἐπίστευτον· ὁ Schmidt ἐξήνεγκε δύο εἰκασίας

κύνθαλος· πάσσαλος, καί :

στόλος· πάσσαλος (πρβλ. Ἡσύχ. ἐν λ. δρυοπαγῆ στόλον) εὐφυεῖς, ἀλλὰ ταραττούσας τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἴσως γραπτεον :

Δόλοψ· Θεσσαλός· πρβλ. Ἡσύχ. Δόλοπες· ἔθνος οἱ τὰ ἔσχατα μέρη τῆς Θεσσαλίας οἰκοῦντες· καί : Δολόπεσιν· ἔστι δὲ ὄνομα ἔθνους Θεσσαλίας.

δορακῆματα· ἀναλήματα. καὶ ἀνμματα

Δινίγματα· ὁ Schmidt ἀναγινώσκει : —δον ἀκῆματα· ἀναλήματα καὶ ἰάματα. Κατ' ἐμὲ τὸ τέρας ἐκεῖνο καὶ ἀνμματα δύναται μετ' ἀσφαλείας εἰς κινήματα νὰ διορθωθῆ. Τί ὑποκρύπτεται ὑπὸ τὸ ἀναλήματα ἄς εὕρῃ ἄλλος· ἐγὼ παρατηρῶ ὅτι ὁ Ἡσύχιος ἀλλαχοῦ ἔχει : δόρακα· κάλαμον. Κρήτες παρὰ τὸ δογεῖσθαι κ. τ. λ. καί : δορεῖ· κινεῖ, ταρασσει, σαλεύει. Παρὰ Σουίδα φέρεται : δορεῖται· κλονεῖται, σαλεύεται», ὅθεν παρ' Ἡσυχίῳ ἴσως γραπτέον :

δορακῆματα· καλάμων κινήματα ἢ :

δορακῆματα· σαλεύματα, κινήματα

ὅπερ θεωρῶ καὶ πιθανώτερον. Ὅπωςδὴποτε, ἢ λ. δορακῆματα κατ' ἐμὲ δὲν πρέπει νὰ θυσιασθῆ.

Ἐν Ἰένῃ.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΨΗΦΟΜΑΝΤΕΙΟΝ ΕΝ Τῷ ΘΡΙΑΣΙῳ ΠΕΔΙῳ.

Ἀνωτέρω ἐν σελίδι 150 ἐτυπώσαμεν χρησμολογικὴν ἐπιγραφὴν τῶν ὑστέρων τῆς ἑλλ. θρησκείας χρόνων, περιέχουσαν χρησμὸν δοθέντα δῖθεν εἰς Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ εὐρεθεῖσαν πρὸ μικροῦ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης εἰκάσαμεν, ὅτι ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ὑπῆρχεν ἐν ὑστέροις χρόνοις μαντεῖον, οἷα πολλὰ ὑπῆρχον τότε πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἕνεκα τῆς ἐπικρατησάσης δεισιδαιμονίας. Εἰς ὑποστήριξιν τῆς εἰκασίας ταύτης ἐπέρχονται, νομίζομεν, αἱ ἐξῆς μαρτυρίαι· ἡ τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου ἐν λέξει αΘρία, δῆμος τῆς Οἰνκίδος φυλῆς· ὁ δημότης θριάσιος, καὶ θριάσιον πεδίον. . . . Θριαὶ δὲ αἱ μαντικάι ψῆφοι, ἃς ἔφερεν ἡ Ἀθηναῖ· ἀχθομένου δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄπιστον ὁ Ζεὺς ἐποίησε τὴν διὰ τῶν θριῶν μαντικὴν εὐδόκιμον οὔσαν».

Ἐν δὲ τοῖς ἀνεκδότοις Βεκκῆρου (1, 265) φέρεται· αΘριασιον πεδίον· τόπου ὄνομα· ἐκλήθη δ' ἀπὸ τῶν βληθεισῶν εἰς αὐτὸ θριῶν ὑπ' Ἀθηναῖ· θριαὶ δὲ εἰσὶν αἱ μαντικάι ψῆφοι».

Κατὰ δὲ τὸν ἀττικογράφον Φιλόχορον παρὰ Ζηνοβίῳ (ἐν παροιμίαις 5, σελ. 143)· αΝύμφαι κατεῖχον τὸν Παρνασσὸν τροφοὶ Ἀπόλλωνος τρεῖς, καλούμεναι Θριαί, ἀφ' ὧν αἱ μαντικάι ψῆφοι θριαὶ καλοῦνται· ἄλλοι λέγουσι τὴν Ἀθηναῖν εὐρεῖν τὴν διὰ τῶν ψήφων μαντικὴν, ἧς εὐδοκιμούσης μᾶλλον τῶν Δελφικῶν χρησμῶν, τὸν Δία χαριζόμενον τῷ Ἀπόλλωνι ψευδῆ καταστῆσαι τὴν διὰ ψήφων μαντικὴν».

Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῆς ὑπ' ἡμῶν ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς εἰκάζομεν, ὅτι ὑπῆρχέ ποτε ψηφομαντεῖον, οὗ τὴν ἴδρυσιν ἀπέδιδον οἱ ἐνταῦθα εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηναῖν, παράγοντες καὶ αὐτὸ τὸ τῆς χώρας ὄνομα ἀπὸ τῶν ψήφων, αἱ θριαὶ ἐκαλοῦντο, ὅπως δεῖξωσιν οὐ μόνον τὴν θεῖαν καταγωγὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγάλην ἀρχαιότητα τοῦ μαντείου των. Ἀληθῶς δὲ ἡ τοιαύτη μαντικὴ ἦτο λίαν ἀρχαία¹⁾· διότι ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου (ἐν Πυθίοις, 4, 337) λέγει· κειώθασι διὰ κλήρων μαντεύε-

1) Ὀμηρικὸς ὕμν. εἰς Ἑρμῆν 550 κ. ἔ. Lohbeck ἐν Ἀγλαοφ. σελ. 814.

σθαι τὸ πρὶν, καὶ ἦσαν ἐπὶ τῶν ἱερῶν τραπεζῶν οἱ ἀστράγα-
λοι, οἷς ῥιπτοῦντες ἐμαντεύοντο».

Τοιαῦτα δὲ μαντεῖα ψήφων φαίνεται ὅτι ἦσαν καὶ ἀλλαχοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πausανίας λέγει (ἐν 7, 25, 10), ὅτι τοιοῦτον
εἶχεν ὁ Ἡρακλῆς ἐν Βούρα τῆς Ἀχαΐας ἐν σπηλαίῳ παρὰ τὴν
θάλασσαν, ἐν ᾧ αἰδίδετο ἡ μαντεία ὑπὸ πίνακι καὶ ἀστρα-
γάλοις. Εὐχεται πρὸ τοῦ ἀγάλματος ὁ τῷ θεῷ χρώμενος· ἐπὶ
δὲ τῇ εὐχῇ λαβῶν ἀστραγάλους, οἱ δὲ ἄφθονοι παρὰ τῷ Ἡρα-
κλεῖ κεῖνται, τέσσαρας ἀφίησιν ἐκ τῆς τραπέζης· ἐπὶ δὲ παντὶ
ἀστραγάλῳ, σχῆμά τι γεγραμμένον ἐν πίνακι ἐπίτηδες ἐξήγησιν
ἔχει τοῦ σχήματος».

Καὶ ἐν Δελφοῖς ἐμαντεύοντο καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ὁ Σουΐ-
δας ἐν λέξει Πυθῶ λέγει· «Πυθοῖ ἴστατο ὁ χαλκοῦς τρίπους, ἐξ
οὔ ἡ μαντεία ἐξεφέρετο· ἐπάνω γὰρ τοῦ τρίποδος ἦν τις φιάλη,
ἐν ἣ αἱ μαντικαὶ ψῆφοι ἤλλοντο καὶ ἐπήδων ἠνίκα ὁ Ἀπόλλων
τὴν μαντείαν ἐξέφερε». Κατὰ δὲ Πολυδεύκη¹⁾ καὶ Ἀθήνησιν
ἐκύβευον ἐπὶ Σκίρω ἐν τῷ τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς ἱερῷ», ὃ ἐκεῖτό
που ἐν τῷ ἀνατολικῷ Φαλήρῳ. Καὶ ἐν Δωδώνῃ ἔτι πρὸς ταῖς ἄλ-
λαις μαντεῖαις ἦτο καὶ ἡ διὰ κλήρων συνήθης κατὰ Κικέρωνα²⁾.
Ἐντεῦθεν εἰκάζει ὁ Lobeck³⁾, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς μαντικῆς
ἦτο λίαν ἀρχαῖος ἐν Ἑλλάδι, τηρούμενος μέχρι τῶν τῆς παρακμῆς
τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας χρόνων, ὃ βεβαιῶν καθ' ἡμᾶς καὶ ἡ ἐν
Θριασίῳ πεδίῳ εὑρεθεῖσα ἐπιγραφὴ, ἐν ἣ οἱ ἐνταῦθα μάντιες ἢ ἱε-
ρεῖς ἐξέθησαν διὰ τῶν συνήθων ἐν χρησιμοῖς στίχων τὴν ἔννοιαν τῶν
χάριν δῆθεν Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος ῥιφθειςτῶν ψήφων.

E. K.

1) Ἐν Ὀνομαστ. 9, 96. Ὁ Ἑρμαννος ὅμως (ἐν ἑλλ. ἀρχ. 2, § 56,
12) ἐναντίον τῆς δόξης ἄλλων ἀναφέρει τὸ κυβεύειν τοῦ Πολυδεύκου
εἰς τὴν συνήθη παρ' Ἑλλησιν διὰ κύβων ἢ ἀστραγάλων παιδιᾶν καὶ
οὐχὶ εἰς μαντείαν ἕνεκα τῆς παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν Θησεῖ 23) εὐθυμίας
καὶ παρηγορίας τῶν εἰς τὸ ἱερὸν προσερχομένων παίδων καὶ παρθένων.

2) De divin. 1, 34. 3) Ἐνθα ἀνωτέρω. «Antiquissimum esse
sortium divinarum usum et ratio dicitur et verbum ἀναίρειν docet,
sortes tollere significans non ut lexicographi vocem.»

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ.

*Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ παναρχαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι
ὑπὸ Στράβωνος μνημονευομένων λαβυρίνθων.*

Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ¹⁾ ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ἐν Ναυ-
πλίᾳ σπηλαίων, ἃ ἀπεδείξαμεν ὅτι εἰσὶ πανάρχαιοι τάφοι, βε-
βαιώσαντες τοῦτο δι' ἀνασκαφῆς καὶ ἄλλων τάφων, τέως ἀγνώ-
στων, καὶ ἀνευρέσεως ἐν αὐτοῖς νεκρῶν, εἰδωλίων καὶ ἀγγείων
ἀρχαιοτύπων, ὧν τινα καὶ ἀπεικονίσθησαν ἐν δυοῖς πίναξιν. Ἡ
ἀναζήτησις καὶ ἄλλων τάφων ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ, διακοπεῖσα
τότε, ἐπανελήφθη πάλιν διὰ τοῦ ἐν Ναυπλίᾳ φιλαρχαίου κ. I.
Κονδάκη δαπάναις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας. Τὰ ἐξαγόμενα
δὲ αὐτῆς ἐκθέτει αὐτὸς ὁ κ. Κονδάκης ἐν ταῖς ἐπομέναις ἐκθέ-
σεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς αὐτῆς ἐταιρίας, καὶ ὁ πρὸ
μικροῦ ἐπανακάμψας ἐκ Γερμανίας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν
ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν κ. Δημήτριος Φίλιος, ὃν ἡ ἐταιρία
παρεδέξατο εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας ἅμα ἐπανελθόντα ἐκ
Γερμανίας.

Βεβαιωθείσης οὕτως ἐπὶ πλέον τῆς ὑπάρξεως παναρχαίων τά-
φων ἐν Ναυπλίᾳ, προσεκάλεσεν ἡ ἐταιρία τὸν αὐτὸν κ. Κονδά-
κην, αὐτόθι διαμένοντα διαρκῶς, νὰ ἐξετάσῃ μὴ ἀλλαχοῦ που
ἐν τοῖς πέριξ ὑπάρχωσιν οἱ ὑπὸ Στράβωνος φερόμενοι λαβύριν-
θοι, ὧν οὐδὲν ἔχνος ἄχρι τοῦδε ἀνεκαλύφθη. Ὁ κ. Κονδάκης
μετὰ ἐπιμόνους ἀναζητήσεις ἀνεῦρεν ἐν τῇ παρακειμένῃ Ἀγία
Μονῇ, ἔνθα οἰκοῦσι μοναχαί τινες, ἐκτὸς τοῦ περιβόλου ταύ-
της, ἔνθα ὑπάρχει κατ' αὐτὸν τετράγωνον Κυκλώπειον τεῖχος,
ὁπῆν τινα φρέατος. Ἀπὸ τῆς ὁπῆς ταύτης ἐκβαλὼν τὰ κλείοντα
αὐτὴν χώματα, κατῆλθεν εἰς ἀληθὲς στόμιον φρέατος, καθέτως
λελαξευμένον ἐν τῷ λίθῳ, μέχρι βάθους 6 $\frac{1}{2}$ μέτρων, ἔνθα εὔ-
ρεν εἰς τὴν ΒΑ πλευρὰν αὐτοῦ θύραν, τοξοειδὲς ἔχουσαν ἀνώ-

1) Τόμ. 7, σ. 183 κ. ε.

φλιον ὕψους 1,40 καὶ πλάτους 0,70, καὶ ἄγουσαν εἰς διάδρομον λαξευτὸν, τοξοειδῆ καὶ τοῦτον καὶ τὸ αὐτὸ τῆς θύρας πλάτος ἔχοντα, μῆκος δὲ 5,20.

Ὁ ὑπόγειος οὗτος διάδρομος καθαρισθεὶς ἤγαγεν εἰς σπήλαιον σχήματος σχεδὸν τετραγώνου, μήκους μὲν 2,15, πλάτους δὲ 3,60. Ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸ σπήλαιον τοῦτο καὶ εἰς ἀπόστασιν 1,80 ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ διαδρόμου εὐρέθη ἑτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς νέον διάδρομον, ὅστις ἐκτεινόμενος εἰς μῆκος 1,10, στρέφει πρὸς νότον καὶ προχωρεῖ 12 ἔτι μέτρα, ἔνθα ἡ πρὸς τὰ πρόσω πορεία διακόπτεται ἐκ χωμάτων, καταπεσόντων ἀπὸ τῆς ἄνωθεν ὀροφῆς.

Εἰς τὴν ἀρκτικὴν πλευρὰν τοῦ σπηλαίου ὑπάρχει ἑτέρα θύρα, ἄγουσα εἰς ἄλλον διάδρομον, ὅστις ἔχει ὕψος 1,80 καὶ ἦτο κερωσμένος μέχρι τῆς ὀροφῆς· καθαρισθεὶς δὲ αὐτὸς εἰς μῆκος 1,60, ἔδειξεν ὅτι ἐξακολουθεῖ προχωρῶν ἐφ' ἱκανὸν ἔτι μῆκος, ἀδηλον πόσον. Εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου τούτου εὐρέθησαν τεμάχια ὀστέων καὶ τμήματα ἀγγείων.

Μέχρι τοσούτου προαγαγὼν ὁ κ. Κονδάκης τὴν ἀνασκαφὴν καὶ ἐκκαθάρισιν τῶν ὑπογείων τούτων διαδρόμων, φρονεῖ ὅτι δέον νὰ προχωρήσῃ αὕτη μέχρις οὗ ἀποδειχθῇ ποῦ διευθύνουσιν οἱ διάδρομοι οὗτοι. Πείθεται δὲ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ λίθου, ἐν ᾧ εἶναι λελαξευμένον τὸ σπήλαιον καὶ οἱ διάδρομοι αὐτοῦ, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι δεξαμενὴ ὕδατος ἀλλὰ ὑπόγειος τάφος, διότι ἐν αὐτοῖς εὑρεν ὀστᾶ ἀνθρώπινα. Ἐνδεχόμενον νὰ παρατείνωνται οἱ διάδρομοι οὗτοι περαιτέρω καὶ νὰ εἰσάγωσι καὶ εἰς ἄλλα σπήλαια, ὅπερ θέλει δείξει παρατεινομένη ἡ ἀνασκαφὴ, ἐξ ἧς ἴσως ἀποδειχθῇ καὶ ἡ τῶν τοῦ Στράβωνος λόγων ἀλήθεια, λέγοντος (ἐν σελ. 369 καὶ 373) ὅτι ἐν Ναυπλίᾳ ὑπάρχουσι «σπήλαια καὶ ἐν αὐτοῖς οἰκοδομητοὶ λαβύρινθοι, ἔργα Κυκλώπων».

ΕΥΘ. ΚΑΣΤΟΡΧΗΣ.

Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον τῆς ἐν Ἀθήναις
Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Περατώσας τὴν ἔρευναν τεσσάρων ἐκ τῶν εἰς τὰς ὑπὸ γείας τοῦ Παλαμηδίου κειμένων παναρχαίων τάφων, τὴν ἀνατεθεισάν μοι παρὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας τῇ ἐπινεύσει τοῦ ἀρμοδίου ὑπουργείου, καθιστῶ ὑμῖν γνωστὰ τὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῆς.

Ὁ κατὰ πρῶτον ἐρευνηθεὶς τάφος παρουσίαζε μεγάλην κατάπτωσιν τῆς ὀροφῆς, ἔνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου εἰς ὃν τὸ σπήλαιον εἶναι λελαξευμένον. Καίτοι δὲ ἡ ὑπαρξίς τοῦ τὴν θύραν φράσσοντος ξηροτοίχου συνηγόρει ὑπὲρ τῆς ἰδέας, ὅτι ὁ τάφος ἦτο ἀσύλητος, καθαιρέσας τοῦτον ἐπέισθην περὶ τοῦ ἐναντίου.

Τὰ χώματα τῆς εἰσόδου ἔγεμον θραυσμάτων ἀγγείων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἐντὸς δὲ οὐδὲν εὖρον κτέρισμα, ἐκτὸς δύο τεθραυσμένων ἀγγείων καὶ μικρῶν τεμαχίων σύρματος, ὅπερ πέμπω ὑμῖν, κρατήσας τὰ τεθραυσμένα ἀγγεῖα, διότι ἔκρινα τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν περιττήν. Οἱ νεκροὶ δὲν ἦσαν τεθαμμένοι ἐντὸς λάκκων, ἀλλ' ἐπιτεθειμένοι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ εἰς τὸν κατὰ τὸ 1878 παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντα τάφον. Ἰχνη τέφρας οὐδαμοῦ ἀπῆντησα.

Παρ' αὐτὸν ἄρχεται ὁ διάδρομος μεγάλου τάφου καὶ μεγαλοπρεποῦς κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν θέαν. Εἶχεν οὗτος ἀκέραιον τὸν τὴν θύραν φράσσοντα ξηροτοίχον, ἦτο ὅμως σεσυλημένος. Παρουσίαζε μεγίστην κατάπτωσιν δύο περίπου μέτρων βάθους. Κάτωθεν τῶν χωμάτων ἐφάνησαν τρεῖς ἀβαθεῖς καὶ ἀκανονίστου σχήματος μικροὶ λάκκοι¹⁾, περιέχοντες τέφραν καὶ κεκαυμένα ὀστᾶ, ἐν τῶν ὁποίων πέμπω μετὰ τῶν λοιπῶν κτερισμάτων.

1) Οἱ λάκκοι οὗτοι ἔκειντο εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ γωνίαν καὶ τὰς γωνίας τὰς ἀπέναντι τῆς θύρας· τέταρτος βαθύτερος τῶν ἄλλων λάκκων ὑπάρχει εἰς τὴν δεξιὰν τῷ εἰσερχομένῳ γωνίαν, ἀλλ' οὗτος οὐδὲν περιεῖχεν. Εἰς τὸν λάκκον τὸν παρὰ τὴν γωνίαν τὴν σχημα-

*Απειρα τεμάχια ἐξαισιῶς κεκοσμημένων ἀγγείων εὐρέθησαν ἐν τε τῷ διαδρόμῳ καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου, πρὸς δὲ σύρματα ὅμοια τοῖς ἄνω μνημονευθεῖσιν, τὸ τὸ σημεῖον Β φέρον ἀντικείμενον, ὅπερ ἐσημείωσα πρὸς διάκρισιν ἑτέρου ὁμοίας τέχνης, ἐν ἀγγεῖον εἰς ὃ ἐσημείωσα τὸ αὐτὸ σημεῖον, καὶ εἰς ὄρμος ἐκ τεμαχίων 46, ἄτινα ἔθηκά εἰς τὴν πυξίδα τὴν ἔχουσαν ἐπιγεγραμμένον τὸ στοιχ. Β.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν τῷ εἰσερχομένῳ πλευρὰν τοῦ τάφου τούτου καὶ εἰς ὕψος, ὅπερ τὸ διάγραμμα δείκνυσιν, ὑπάρχει ὀπὴ ἰκανῶς εὐρεῖα, σχηματισθεῖσα βεβαίως ἐκ καταπτώσεως, ἄγουσα εἰς ἕτερον μικρὸν σπήλαιον· ἐρευνήσας εὗρον καὶ ἐξωτερικὴν τοῦ θαλάμου τούτου εἰσοδὸν καὶ διάδρομον ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτοίχου. Καθαίρεσας τοῦτον καὶ καθάρισας τὸν τάφον, παρετήρησα παρὰ τὴν δεξιὰν καὶ ἀριστερὰν πλευρὰν δύο τάφους ἀβαθεῖς, βάθους 0,10 καὶ πλάτους 0,40, ἐκτεινομένους καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος τῶν πλευρῶν καὶ περιέχοντας τέφραν πολλὴν καὶ ὄστᾶ κεκαυμένα, δύο δ' ὄστᾶ κνημῶν μὴ παρουσιάζοντα ἵχνη πυρός. Εὗρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς προγενεστέροις.

Ἡ ἀταξία τῆς θέσεως τῶν ὀστῶν, ἡ ὑπαρξίς τέφρας ἐσκορπισμένης καὶ ἐκτὸς τῶν λάκκων, καὶ ἡ ἔλλειψις κτερισμάτων, βεβαιουῖσι τὴν σύλησιν τοῦ τάφου τούτου, καίτοι ὁ φράσων τὴν θύραν ξηρότοιχος ἦτο ἀκέραιος.

τιζομένην ἐκ τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς εὐρέθη μετὰ τέφρας καὶ κεκαυμένων ὀστέων ἐν ἀγγεῖον μὲ ταινίας ἐρυθροῦ χρώματος καὶ 4 ψῆφοι τοῦ ὄρμου. Εἰς τὸν λάκκον τῆς γωνίας τῆς σχηματιζομένης ἐκ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς καὶ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας εὐρέθησαν μετὰ τῆς τέφρας 21 ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὄρμου. Εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ παρὰ τὴν θύραν γωνίαν εὐρέθησαν τεμάχια σύρματος καὶ τὸ ὑπὸ στοιχείον Β ἐξ ὑελώδους μάζης ἀντικείμενον· 18 ἕτραι ψῆφοι τοῦ αὐτοῦ ὄρμου εὐρέθησαν εἰς διάφορα μέρη τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου· ἐσκορπισμένοι μετὰ τέφρας, τρεῖς δ' ἕτραι ὅμοιαι καὶ ἑτέρα ἐξ ἐρυθροῦ λίθου εὐρέθησαν εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου. Τὸν ἀριθμὸν τῶν νεκρῶν τοῦ τάφου τούτου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω.

*Ολίγω ἀπωτέρω τούτου ὑπάρχει ἕτερον σπήλαιον μὲ λίαν μακρὸν διάδρομον, ἄγοντα εἰς θύραν φρασσομένην διὰ ξηροτοίχου. Καὶ τὸ σπήλαιον τοῦτο εἶχε μεγάλην κατάπτωσιν τῆς ὀροφῆς ὑποστῆ. Ἀφαιρέσας ἐντελῶς τὰ χώματα εὗρον ὑπερμεγέθεις ἀκατεργάστους πλάκας καλυπτούσας τάφον ἀνθρώπου λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Αἱ πλάκες ἦσαν τρεῖς, ἡ πρὸς τοὺς πόδας ὅμως εἶχεν ἀφαιρεθῆ, καὶ ἐκ τῆς σχηματισθείσης ὀπῆς εἶχον καταπέσει ἐντὸς τοῦ τάφου χώματα καὶ λίθοι.

*Ἐρευνήσας τὸν τάφον τοῦτον, ὅστις κεῖται ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ θαλάμου, παρετήρησα τὰ ἐξῆς. Κρανίον ἀνθρώπινον εἶχε ῥιφθῆ ἀτάκτως πρὸς τὴν πλευρὰν τὴν μεσημέρινοδυτικὴν καὶ παρ' αὐτὸ ἀγγεῖον, ἐφ' οὗ ἔχω σημειώσει τὸ στοιχείον Δ. Ἡ θέσις τοῦ κρανίου τούτου, μικρὸν θραῦσμα τοῦ ἀγγείου, καὶ συντρίμματα ἑτέρων ἀγγείων, ἔπειθον ὅτι ὁ τάφος οὗτος εἶχε συληθῆ, ὅπερ ἐπιβεβαιοῖ ἔτι ἡ ὑπαρξίς τεμαχίων πολλῶν ἀγγείων εἰς τὰ χώματα τοῦ διαδρόμου, καὶ ἡ εὐρεσις εἰς τ' ἄνω τῶν πλακῶν τοῦ τάφου χώματα εἰδωλίου, ἐφ' οὗ ἐσημείωσα τὸ στοιχείον Δ. Ἐντὸς τοῦ τάφου τούτου εὗρον δύο τεμάχια διάτρητα ἐκ ῥητινώδους ὕλης, πιθανῶς δὲ ἐξ ἠλέκτρου, ἀνήκοντα εἰς ὄρμον, ἐν μικρὸν διάτρητον χρυσοῦν κόσμημα, ὅμοιον τοῦ ὁποίου εὐρέθη εἰς Σπάτα, λίθον ὑπέρυθρον κωνικὸν διάτρητον, ἀντικείμενον ἐξ ὕλης ὑελώδους πρασίνης μὲ χρυσαῆς φλέβας, καὶ ἕτερον ἀντικείμενον τῆς αὐτῆς τέχνης μὲ τὸ ὑπὸ σημεῖον Β. Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ εὗρον ἐπίσης τεμάχια σύρματος ὅμοια τοῖς ἄνω.

Εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς εἰσόδου τοῦ τάφου τούτου ὑπάρχει λελαξευμένη κόγχη, ἣτις ἦτο πλήρης λίθων κανονικῶς τοποθετημένων καὶ ἀποτελούντων ξηρότοιχον, ἐπιφανείας κανονικῆς καὶ ὁμοίας πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα ὅτι μετὰ τῆς βάσεως τοῦ τοίχου τούτου καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς κόγχης ἐμεσολάβει στρῶμα χώματος 0,07. Ἐν τῷ χώματι τούτῳ ὑπῆρχον ὄστᾶ ἀνθρώπινα, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον, ἐν εἰδῶλιον τεθραυσμένον, καὶ δύο τεμάχια μικροῦ κοσμήματος ἐκ κυανῆς ὑέλου. Τὰ ὄστᾶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθαρισθῶσι τῶν χωμάτων, μεθ' ὧν ἀπετέλουν ἐν ὅλον, δι' ὃ

ἀφήρεσα ὀλόκληρον πλίνθον περιέχοντα ὄστᾶ καὶ χῶμα. Πάντα τὰ ἐν τῇ κόγχῃ ταύτῃ ἀντικείμενα ἔθηκα ἐν ἰδίᾳ πυξίδι ὑπὸ στοιχειῶν Ε.

Καθαρίσας καλῶς τὸ δάπεδον τοῦ ἐν λόγῳ σπηλαίου, ἀνεκάλυψα εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν πλάκας καλυπτούσας μικρὸν τάφον λελαξευμένον ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ σπηλαίου. Ἀφαιρέσας τοὺς λίθους παρετήρησα τάφον ὀλίγον μόνον χῶμα περιέχοντα. Ὅστᾶ δὲν εὗρον· πιστεύω δὲ ὅτι διελύθησαν διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ὡς ἀνήκοντα εἰς παιδίον, ὡς ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ τάφου φαίνεται. Ὁ τάφος οὗτος ἐφαίνετο καὶ ἔνεκα τοῦ ἀμετακινήτου τῶν χωμάτων καὶ τῶν κτερισμάτων ἀσύλητος. Εὗρον παρὰ τὴν θέσιν, ἣν βεβαίως κατεῖχεν ἡ κεφαλή, ἐν μικρὸν ἀγγεῖον καὶ ἑπτὰ εἰδῶλια διαφόρων μεγεθῶν· ὀλίγῳ δὲ κατωτέρῳ καὶ πλησίον ἀλλήλων τὰ τεμάχια ὄρου πλήρους, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἐξῆς ἀντικειμένων. Πέντε χρυσῶν ἀνθέων ὀκταφύλλων, διατρήτων διὰ δύο ὀπῶν, κάλλιστα διατηρουμένων, 31 ψήφων κυανῶν, διατρήτων καὶ ὀδοντωτῶν, καὶ πολλῶν ἄλλων τοιούτων διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων, πρὸς δὲ ἐνὸς ἑτέρου ὑελίνου κοσμήματος λευκοῦ χρώματος, ἔχοντος πολλὰς ὀπάς. Πάντα τὰ τοῦ μικροῦ τάφου κτερίσματα ἔθηκα εἰς πυξίδα φερούσας τὸ διακριτικὸν σημεῖον Ε. Ὁ μικρὸς οὗτος τάφος καὶ ἡ κόγχη τοῦ διαδρόμου δὲν ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν τὸν μεγάλον τάφον συλησάντων, διότι βεβαίως οὗτοι μὴ ἐργαζόμενοι πρὸς ἐπιστημονικὴν μελέτην, ἀλλ' ἀπλῶς πρὸς αἰσχροκέρδειαν δὲν ἐκαθάρισαν ὅλον τὸν διάδρομον καὶ τὸ σπήλαιον, ἀνευ δ' ἐντελοῦς καθαρισμοῦ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνακαλυφθῇ οὔτε ὁ μικρὸς τάφος οὔτε ἡ κόγχη.

Μετὰ τ' ἀνωτέρῳ καθιστῶ ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ὁ λίθος τοῦ βουνοῦ, πρὸς τὸ μέρος ἔνθα οἱ τάφοι οὗτοι κεῖνται, εἶναι λίαν εὐθραυστος, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, οὐ μόνον κατέπεσαν παρασυρθέντες ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ πλησίον μικροῦ χειμάρρου τρεῖς ἕτεροι τάφοι, ἀλλὰ καὶ ἐγένοντο αἱ μεγάλαι τῶν ὀροφῶν καταπτώσεις, καὶ αἱ τῶν ἀνωφλίων τῶν παρ' ἐμοῦ ἐρευνηθέντων τάφων καταστροφαί.

Κρίνω ἀναγκαῖον νὰ καταστήσω ἐπίσης ὑμῖν γνωστὸν, ὅτι ἐκ

ἑῶν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν μου ἐπέισθην, ὅτι ὁ ἐπικρατῶν κανὼν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀνωφλίων εἶναι τὸ ὀριζόντιον σχῆμα, κατὰ κανόνα δ' εἰσὶ κάθετοι καὶ πλατεῖς οἱ παραστάται καὶ ἐνίοτε ἀντὶ καθέτων κεκλιμένοι ὀλίγον πρὸς τ' ἄνω· ὅπου δὲ τὸ σχῆμα τοῦτο δὲν διατηρεῖται, προέρχεται, ὡς φρονῶ, ἐκ τοῦ ὅτι ἢ οἱ ἐργασθέντες πρὸς κατασκευὴν τῶν τάφων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ κανονικὸν σχῆμα ἔνεκα τοῦ εὐθραύστου τοῦ λίθου, χαλικομιγοῦς ὄντος, ἢ ἐτηρήθη μὲν τὸ κανονικὸν σχῆμα ἐν ἀρχῇ, κατεστράφη ὅμως ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐκ τῆς ὑγρασίας φθορᾶς τῶν κανονικῶν γραμμῶν¹⁾. Εἰς τοὺς ἤδη ἐρευνηθέντας παρετήρησα γενικῶς ὀριζόντιον ἀνώφλιον, ὅπερ ὅμως κατέπεσεν, ἅμα ἀφαιρεθέντος τοῦ ξηροτοίχου, καὶ ἤδη τ' ἀνώφλια παρουσιάζουσι τοξοειδὲς ἀκανόνιστον σχῆμα. Ὑπὲρ τῆς ιδέας ταύτης συνηγορεῖ καὶ τὸ σχῆμα τῶν θυρῶν δύο τάφων παρ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντων κατὰ τὸ 1878, οὓς ὅμως δὲν ἠρεύνησα διὰ τοὺς ἐν προγενεστέρᾳ ἐκθέσει μου, δημοσιευθείση ἐν τῷ Ἀθηναίῳ, λόγους. Τῶν θυρῶν τῶν τάφων τούτων τ' ἀνώφλια εἶναι ὀριζόντια, οἱ παραστάται εὐρύτατοι καὶ κάθετοι, πᾶσαι δὲ αἱ γραμμαὶ καὶ γωνίαι ἄριστα διατηρούμεναι.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 23 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

Πρὸς τὸν κύριον πρόεδρον

τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας.

Τὴν 25 λήγοντος μηνὸς ἀφίκετο ἐνταῦθα ἐξ Ἀθηνῶν ὁ ἐκ τῆς γερμανικῆς ἐν Ἀθήναις σχολῆς κ. Lolling, συστηθεὶς μοι παρὰ τοῦ κ. Νομάρχου αὐθημερόν. Δὲν ἔλλειψα, ἐκπληρῶν τὴν παράκλησίν του, νὰ συνοδεύσω αὐτὸν εἰς τοὺς ἄρτι ἀνασκαφέντας

1) Ταῦτα σημεῖοι ὁ κ. Κονδάκης, ἀναφερόμενος εἰς τὰ ἐν Ἀθηναίου 7, 190 βηθέντα ὑφ' ἡμῶν, ἀποδεικνύμενων ἐν τισὶ τάφοις τὸ τοξοειδὲς σχῆμα, ὃ ἀληθῶς ἔχουσι νῦν τινες ἔνεκα ἴσως τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κονδάκη φερομένων λόγων.

προϊστορικούς τάφους, καὶ χορηγήσω αὐτῷ πᾶσαν λεπτομερὲς στάτην πληροφορίαν, ἀφορῶσαν εἰς τὰς ἐργασίας μου, καὶ ἐπιδείξω αὐτῷ ἀκριβῶς τὰς ἐν τοῖς τάφοις θέσεις, ἔνθα ἕκαστον τῶν κτερισμάτων εὐρέθη.

Παρὰ τοῦ κ. Lolling μοὶ ἐξεφράσθη ἡ ἐπιθυμία ὅπως μετ' ἐμοῦ ἀνασκάψῃ καὶ ἐρευνήσῃ ἕτερον τινα τάφον, καὶ δὲν ἐδίστασαν' ἀποδεχθῶ τὴν αἴτησίν του· δι' ἃ παρακαλέσας τὸν κάτοχον τῆς γῆς ὅπως μοὶ χορηγήσῃ τὴν ἀδειαν, καὶ ἐπιτυχῶν ταύτης, ἐπέδειξα τῷ κ. Lolling τὰ ἴχνη τάφου, κειμένου πλησίον τῶν ἐν τῷ διαγράμματι ὑπὸ στοιχ. Δ, ὅλως καλυπτομένου ὑπὸ τῆς γῆς, καὶ πρὸ τινος καιροῦ ὑπ' ἐμοῦ ἀνακαλυφθέντος· χθὲς δὲ ἤρξαμεθα τῆς ἀνασκαφῆς αὐτοῦ καὶ ἐπερατώσαμεν τὴν ἐρευναν ἐντὸς τῆς ἡμέρας, εὐκολυθέντες εἰς τοῦτο, διότι ἔνεκα τῆς στερεότητος τοῦ λίθου, μόνον μικρὰ κατάπτωσις παρουσιάζετο εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὀλίγῳ ἔνδοθεν τοῦ ἀνωφλίου.

Τὸ ἔδαφος τοῦ διαδρόμου τοῦ τάφου τούτου εἶναι κατωφερὲς ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν θύραν· αὕτη δέ, κατὰ περιέργον ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θύρας τῶν ἄλλων τάφων, εἶχεν ἀνεπαισθῆτως τοξοειδὲς καὶ μᾶλλον πρὸς τρίγωνον κλίνον τὸ ἀνώφλιον, ἀντὶ δὲ νὰ ᾔῃαι πεφραγμένη διὰ ξηροτοίχου καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῶν παραστατῶν της, ὡς αἱ ἄλλαι, εἶχε τὸν τοῖχον ἐξωτερικῶς, ὀλίγους δὲ μόνον λίθους ἐπὶ τοῦ κατωφλίου. Τὰ μεταξὺ τῶν ἀργῶν λίθων κενά, συνεπληροῦντο διὰ χώματος, ὅπερ παρατηρήθη εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς τοίχους. Ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ἔληγεν εἰς τὸ ἀνώφλιον ἀλλ' ὑπερέβαινε τοῦτο, φθάνων μέχρι 0,30 κάτωθεν τοῦ μεγίστου ὕψους τῆς ἐφ' ἧς ἡ θύρα ἐντομῆς τοῦ βράχου.

Ἐπὶ τῶν χωμάτων, τῶν παρὰ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν, ἐφάνησαν ὀστᾶ ἀμνοῦ ἢ ἐριφίου ἐσκορπισμένα, πλησίον δὲ τῆς ἀπέναντι τῆς θύρας πλευρᾶς καὶ εἰς βάθος μόνον 0,10, ἐφάνη σκελετὸς ἀνθρώπου κανονικῶς κείμενος καὶ κεκλιμένος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς, ἔχων τὰ γόνατα λίαν συνεσταλμένα, παρὰ τὴν ῥάχιν δ' αὐτοῦ ἀγγεῖον εὐτελέστατον, ἀπλουστάτης τέχνης. Παρὰ τὸν σκελετὸν τοῦτον καὶ λίαν πλησίον αὐτοῦ ἔκειτο ἕτερος, κεκλιμένος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς, μὲ ἐπίσης λίαν συνε-

σταλμένα τὰ γόνατα. Παρὰ τοῦτον εὔρεν ὁ κ. Lolling ἐν εὐτελὲς ἀγγεῖον χειρόπλαστον. Ἄλλος νεκρὸς ἔκειτο παρὰ τούτοις ἐκτάδην, καὶ τρίτον ἀγγεῖον πλησίον τούτου εὐρέθη· παρὰ δὲ τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῶν ἐπὶ τῶν χωμάτων τοῦ ἐδάφους ὀστῶν ζώων εὐρέθησαν ὀστᾶ ἀνθρώπινα ἀτάκτως κείμενα, κατὰ πᾶσαν ὁμῶς πιθανότητα εἰς ἓνα ἀνήκοντα νεκρὸν.

Πλησίον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ὀστέων εὐρέθησαν ἀρκετὰ ὀστᾶ ἀμνῶν ἢ ἐριφίων, χρησιμευσάντων βεβαίως κατὰ τὴν ταφήν ὡς θυμάτων¹).

Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἐπίσης καὶ τινα τεμάχια ἀγγείων καλῆς τέχνης. Ὁμοια εὐρέθησαν πολλὰ ἐν τοῖς χώμασι τῶν διαδρόμων, ἔνθα καὶ εἰς λίθινος σπόνδυλος, καὶ τμῆμα ὄρμου ἐξ ἠλέκτρου.

Σημειωτέον, ὅτι ὁ πρὸ τῆς θύρας ξηροτοίχος εἶχε πᾶχος μὲν 1,20, ὕψος δὲ ἀπὸ τοῦ κατωφλίου 2,70.

Τέφρα δὲν εὐρέθη, οὐδὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ νεκροῦ τοῦ τάφου τούτου ἦσαν κεκαυμένα.

Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 29 Φεβρουαρίου 1880.

I. ΚΟΝΔΑΚΗΣ.

α) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ναυπλίῳ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κ. Κονδάκης, οὗ ὁ ὑπὲρ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας ζῆλος εἶναι παντὸς ἐπαίνου ἀνώτερος. Δημοσιεύοντες ἐν τέλει τοῦ τεύχους τούτου τὸ τε διάγραμμα ἐνὸς τῶν τάφων, διαφέροντος ἐν τισὶ τῶν ἤδη προεκδηδομένων, καὶ ἀπεικασματα τῶν κυριωτέρων ἐν αὐτοῖς εὐρημάτων, ἐκρίναμεν ὄχι ἀνωφελὲς νὰ προσθέσωμεν ἔτι καὶ τὰ ἐξῆς:

Ὅπως ἤδη ἔκ τε τῶν ἀνωτέρω καὶ τῶν προδημοσιευμένων

1) Εἰς τὰ ὀστᾶ τῶν ζώων δὲν παρατηρήσαμεν ἴχνη πυρᾶς· παρουσιάζουσιν ὁμῶς τοιαῦτα τεμάχια τινα ἀγγείου, ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν.

ἐν τῷ ἀνά χειρας περιδικῷ (τόμ. Ζ' σελ. 183 κ. ἐ.) ἐξάγεται, οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, ὅμοιοι κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῖς ἐν Σπάτα, νεώτεροι, ὅπως καὶ οὗτοι, κατὰ τι τῶν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηναίων τάφων φαίνονται ὄντες. Τὴν χρονικὴν ὅμως ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν νὰ μὴ ὑποθέσωμεν μεγάλην μᾶς ἀναγκάζουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἐν αὐτοῖς εὐρήματα. Ἄτυχῶς οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οὗτοι μὲν ἐντελῶς σεσυλημένοι ἀνασκαπτόμενοι, ἕτεροι δὲ πιθανῶς εἰς μὴ πλουσίους ἀνήκοντες, πάνυ γλίσχρα ἔφερον εἰς φῶς πράγματα. Οὔτε τὸν ἄφθονον χρυσὸν τῶν Μυκηναίων τάφων ἀνευρίσκομεν ἐνταῦθα, οὔτε τοῦλάχιστον τὸν πολὺν ἐκεῖνον πλοῦτον τῶν ἐξ ἐλέφαντος, ὀστοῦ κλ. τῶν ἐν Σπάτα, ὧν ἡ σύγκρισις καὶ παραβολὴ πρὸς τὰ Μυκηναῖα τοσοῦτον εἶναι διδακτικὴ, ὥστε εἴπερ τι καὶ ἄλλο θὰ συντελέσῃ εἰς ἐπίλυσιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ κ. Schliemann γεννηθέντων προβλημάτων. Οὐδὲν ἦττον ὅμως καὶ τὰ μέχρι τοῦδε ὀλίγα Ναυπλιακὰ εὐρήματα ἀριδῆλως μᾶς πείθουσιν, ὅτι καὶ ἐνταῦθα προϊόντα τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τῶν αὐτῶν περίπου χρόνων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας πρόκεινται. Καὶ ἐνταῦθα ἀνευρίσκομεν χρυσᾶ πέταλα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, οἷα καὶ τὰ ἐν Σπάτα, εἰργασμένα καὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὠρισμένα¹⁾, καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν ψήφους ὄρμου ἐξ ἠλέκτρου ἢ ὑελώδους ὕλης καὶ δύο ὅμοια καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς μάζης τοῖς ἐν Σπάτα εἰς μέγαν ἀριθμὸν εὑρεθεῖσιν ἀντικείμενα²⁾, καὶ τέλος ἰκανὸν πλῆθος εἰδωλίων καὶ ἀγγείων (τούτων τὰ πλεῖστα εἰς θραύσματα), ἅτινα καὶ μόνα θὰ ἦσαν ἰκανὰ νὰ δεί-

1) Ἴδε Bulletin de Corr. Hellénique 1878 σελ. 220—221. Τῶν ἐν Σπάτα τινὰ καὶ κόλλησιν τοῦ χρυσοῦ παρουσιάζουσι. Τῶν Ναυπλιακῶν τὰ φύλλα δι' ἀρμογῆς (ajustement) μόνον εἰσὶ προσκεκολλημένα. Ἐν τοῖς Μυκηναίοις οὐδαμοῦ παρατηρεῖται κόλλησις.

2) Ἴδε Bullet. de C. Hellénique 1878 σελ. 205—214. Τὸ τὸ περιέργον φέρον κόσμημα (ζῶον ἢ φυτὸν;) ἔχει πάχος 0,003, τὸ δ' ἕτερον 0,003 1/2 περίπου. Τὰ μολύβδινα σύρματα (ὧν τὸ πάχος παραλλάσσει μεταξὺ 1—4 χιλιοστῶν τοῦ μέτρου), ἐχρησίμευον ἄρα γε πρὸς τὸν καὶ τὰ ἐνὸς τῶν θησαυρῶν τῆς ἀκροπόλεως Μυκηναίων σκοπὸν, ὡς ὕλη δηλ. ἀκατέργαστος; Ἴδε Mittheilungen 1877, σελ. 273, σημείωσιν.

ξωσι τὴν συγγένειαν τῶν Ναυπλιακῶν πρὸς τοὺς λοιποὺς τάφους. Καὶ περὶ μὲν τῶν εἰδωλίων οὐδὲν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν· ἅπαντα φέρουσι τὸν γνωστὸν τῶν Μυκηναίων τύπον¹⁾, τῶν δὲ ἀγγείων δύο ἔχομεν καὶ ἐνταῦθα τάξεις, τὰ χειρόπλαστα, ὧν ὁ πηλὸς (τὸ χρῶμα αὐτοῦ παραλλάσσει μεταξὺ τοῦ συνήθους ξανθοῦ καὶ τοῦ ἐρυθροῦ πρὸς τὸ μέλαν ἀποκλίνοντος) εἶναι παχὺς, κακῶς ἔσωθεν καὶ ἐξωθεν ἀπεξεσμένος, οὐδὲν ἢ ἐλεεινὸν φέρων γάνωμα, ἄνευ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διακοσμῆσεως²⁾, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ τὴν τέχνην ἐν τῇ κατωτάτῃ αὐτῆς βαθμίδι δεικνύων, καὶ τὰ πολυπληθέστερα τοῦ τροχοῦ³⁾, ὧν ὁ πηλὸς (ὑπέρυθρος, ἐρυθρὸς ἢ ξανθός) εἶναι λεπτότερος, ἰσχυρῶς ἐψημένος, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον στιλπνὸν φέρων γάνωμα (καὶ ἔσωθεν πολλάκις) καὶ διακόσμησιν διὰ χρώματος, τὰς αὐτὰς περίπου, οἷας καὶ τὰ τῶν Μυκηναίων καὶ τὰ ἐν Σπάτα, δεικνύοντος παραλλαγᾶς. Βάσις δὲ τῆς διακοσμῆσεως καὶ τῶν ἀγγείων τούτων εἶναι ἡ αὐτὴ, οἷα καὶ τῶν ἐν Μυκῆναις, γραμμικά τινα δηλ. σχήματα⁴⁾ (εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τροχοῦ, τοῦ ὀργάνου τῆς κατασκευῆς, παρεχό-

1) Ἴδε Schliemann σελ. 136 τῆς Γαλ. ἐκδόσεως καὶ Ἀθηναίου τόμ. Ζ', ἔ. ἀ.

2) Τῶν ἀγγείων τούτων τὸ σχῆμα, ὅπου τοιαῦτα μᾶς περιεσώθησαν ἀκέραια ἢ ἐκ τῶν τεμαχίων δύνανται ν' ἀποτελεσθῶσιν, εἶναι τὸ αὐτὸ ἢ ὅμοιον τῷ τῶν ἐν σελ. 121, σχ. 27, τοῦ συγγράμματος τοῦ κυρίου Schliemann ἀπεικονισμένων· ἐλάχιστα δ' αὐτῶν φέρουσιν ἐνίοτε γραμμικά τινα σχήματα διὰ βραχέως ἀσθενεστάτης ὡς διακόσμησιν· ἐ γ χ ἄ ρ α κ τ α κοσμήματα ἐν ο ὑ δ ε ν ἰ τῶν τοῦ Μυκηναίου Μουσείου εἶδομεν.

3) Ἐκτὸς τοῦ συνήθεστατου ἐκείνου (ἴδε Ἀθηναίου τόμ. 7, τευχ. 6) καὶ ἄλλα διάφορα μᾶς παρουσιάζουσι σχήματα τὰ τοῦ τροχοῦ Ναυπλιακὰ, ὅπως καὶ τὰ Μυκηναῖα καὶ τὰ τῆς Ἰαλυσσοῦ τῆς Ῥόδου. (ἴδε Gazette Archéologique 1879, φύλ. 4.)

4) Γεωμετρικὴ διακόσμησις, ὅπως ἐννοεῖ αὐτὴν ὁ κ. Conze (ἴδε Sitzungsbericthe der Wiener Akademie 1870.) μόλις εἰς τὰ ἐν τῷ δρόμῳ τοῦ πρώτου θησαυροῦ ἀνευρεθέντα τεμάχια παρατηρεῖται, καίτοι καὶ ἐνταῦθα τὸ κυριώτατον αὐτῆς γνώρισμα, ὁ ἀποκλεισμός δηλ. τῶν φυτῶν, δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ. Ἐν γένει δὲ τὰ τοῦ Μυκηναίου Μουσείου ἀγγεῖα θὰ μᾶς ἀναγκάσωσι, νομίζω, νὰ μεταβάλωμέν πως τὰς μέχρι τοῦδε περὶ αὐτῶν ἐπικρατούσας γνώμας.

μενα, εἴτε ἀπὸ τῆς πλεκτικῆς καὶ τῆς ὑφαντικῆς εἰλημμένα), καὶ πρὸ πάντων ἀπεικόνισις, ἐν τοῖς πλείστοις μὴ τυπική (stylisirt), φυτῶν καὶ μαλακίων. Ἐλικοειδῆ σχήματα δὲν ἀπαντῶσιν, ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων τῶν δι' ἐφαπτομένης πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένων. Ζώων δὲ (οἰκιακῶν ἢ ἄλλων) ἢ τῆς ἀνθρωπίου μορφῆς οὐδὲ ἶχνος παρατηρεῖται· ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις τῶν Μυκηναίων συνηθέστατα πτηνὰ (κύκνοι ἢ νῆσσαι) ἐν τούτοις, ὅπως καὶ ἐν τοῖς τοῦ Σπάτα, οὐχ εὔρηται ἀπεικονισμένα¹⁾.

6) Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀθήναις.

Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τοῦδε οἱ Ναυπλιακοὶ τάφοι, οἵτινες οὐδὲν ἔχουσι κοινὸν καθ' ἡμᾶς πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένους Λαθυρίθους, οὓς δέον ἀλλαχοῦ νὰ ἀναζητήσωμεν.

Αἱ δὲ κατὰ τὸ Δίπυλον ἄκαρποι μέχρι τοῦδε ἀνασκαφαί, ἐκτὸς νεκρικῆς στήλης τῶν συνήθων κυλινδρικῶν (ὑψ. 0,57, παχ. 0,65 τοῦ μέτρου) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς γράμμασι τῶν Μακεδονορωμαϊκῶν χρόνων

Κωμαῖος²⁾
Χάρητος
Λακιάδης

ἀπεκάλυψαν ἡμῖν καὶ πλάκα ἐπιτύμβιον ἐνεπίγραφον καὶ μετὰ γλυφῶν τῶν καλῶν χρόνων (τοῦ τετάρτου αἰῶνος), ἣν συντόμως ἐνταῦθα περιγράφομεν. Ἡ πλάξ, ὡς δηλοῦται, ἔφερον ἀναγεγλυμμένην κατὰ μὲν τὸ μέσον ὑδρίαν (κατὰ τὸ πλεῖστον σωζομένην), ἐκατέρωθεν δὲ ληκύθους, ὧν ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ὀλόκληρος, τῆς δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἶχνη μόνον τοῦ ποδὸς σώζονται· ἄνω δ' ἐκοσμεῖτο διὰ ταινίας, ἐξ ἧς δύο ἐκρέμαντο χάριν συμμετρίας ἀλάσαστρα, ὧν τὸ πρὸς ἀριστερὰ ὀλόκληρον σώζεται. Καὶ ἐπὶ μὲν τῆς ὑδρίας (πάχος τῆς γλυφῆς αὐτῆς 0,650) παρίσταται γέρων πολίος, περίλυπος, κεκυφὼς καὶ βακτηρία ἐπερειδόμενος, ἱμάτιον

1) Τρεῖς ἐσχάτως ἀνοιχθέντες τάφοι οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀγγείων θραύσματα ἔφερον εἰς φῶς, ἐν οἷς καὶ ἄλλα τινὰ ἐκτὸς τῶν ὁμοκέντρων κύκλων ἐλικοειδῆ σχήματα παρατηροῦνται.

2) Ἴδε ἐπιτύμβιους ἐπιγραφὰς ὑπὸ Σ. Κουμανούδη ἐν τοῖς Λακιάδαις.

περιβεβλημένος καὶ δεξιούμενος τῇ δεξιᾷ νεανίαν πρὸ αὐτοῦ ἱστάμενον μὲ πέτασον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βραχὺν φέροντα χιτῶνα, περὶ τὴν ὀσφὺν ἀνεζωσμένον καὶ διὰ τελαμῶνος κρεμάμενον ἀπὸ τῶν ὠμων ξίφος, τῇ ἀριστερᾷ δύο κρατοῦντα δόρατα καὶ τῷ ἵππῳ του ἐπακουμβῶντα· ὅπισθεν δὲ τοῦ γέροντος παρίσταται παῖς ἱμάτιον περιβεβλημένος, περίλυπος καὶ πρὸς τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως βλέπων· ἄνωθι δ' αὐτῶν ἀναγινώσκειται *Παναίτιος Ἀμαξαντε* [ὄς (πάχος τῆς γλυφῆς τῶν προσώπων 0,009)]. Ἐπὶ δὲ τῆς ληκύθου (παχ. τῆς γλυφῆς τῆς 0,550) παρίσταται παῖς ἢ μάλλον ἔφηβος (πάχ. τῆς γλυφῆς αὐτοῦ 0,005) τροχὸν ἢ κρίκον (Spielrad) ἐλαύνων· τό τε θέμα (motiv) καὶ ἡ ἐκτέλεσις εἶναι ἀξιόλογα, καίτοι δὲ ὁ λίθος (πεντελήσιος) ἔπαθεν ἱκανῶς ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἡ πλάξ ἐμποιεῖ οὐχ ἥττον βλεπομένη εὐαρεστοτάτην ἐντύπωσιν¹⁾.

Αἱ ἐν τῷ στρατιωτικῷ Νοσοκομείῳ ἀνασκαφαὶ οὐδὲν ἔφεραν εἰς φῶς ἄξιον λόγου μετὰ τὸ γνωστὸν ἄγαλμα²⁾· ἐκεῖ που πλησίον ἀνευρέθη μόνον βωμὸς τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων μὲ βούκεντρα, ἀνθέμια, ῥόδακας καὶ τῆς κολοβῆς ἐπιγραφῆς,

Κλεοπατρ.....
Δειρανδαιωτ.....
Διονυσου.....
κλεους Σου.....

(λίθος πεντελήσιος) καὶ βᾶθρον ὑμηττείου λίθου, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν α) αυτοκρατορ Καισαρ..... ἧς κατὰ τὸ ἡμισυ μόλις διακρίνονται τὰ γράμματα. Δ. ΦΙΛΙΟΣ.

1) Πέντε εἰσὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὸ σωζόμενον τῆς πλακὸς μέρος (τὰ 3/5 σχεδὸν τοῦ ὅλου) τεμάχια (μ. 1,57, πλ. 0,90, ὑψ. 0,19 τοῦ γαλ. μέτρου) 1/4 μικρὰ καὶ ἓν μέγα (μῆκος αὐτοῦ 0,90)· ἕκτον δὲ τι τεμάχιον εἰς αὐτὴν πιθανῶς ἀνήκον δὲν προσαρμόζεται. Εὐρέθη δὲ σκεπάζουσα μεταγενέστερον ὑδραγωγεῖον ὡς ὁ φίλος ἡμῶν κ. Ἀ. Σ. Κουμανούδης μᾶς εἶπε.

2) Παρνασσὸς 1880 β' καὶ γ' τεύχος.

ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΟΠΩΝ.

1.

Δ)ε(υρ)έ Γ; . .
 Ιέον τριτ-
 τὺς τελευ-
 τᾶι, Θριασ-
 § Ιον δὲ ἄρχ-
 εται τριτ-
 τὺς.

Ἐπὶ στήλης λίθου Πειραιικοῦ τετραγωνικῆς, ἐχρύσης ὕψος 1,26, πλάτος 0,43, πάχος 0,22, εἶναι ἐγκεχαραγμένα τὰ ἀνωτέρω. Σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν Προευκλειδείων χρόνων. Τὸ σίγμα τρίγραμμον. Εἶναι καὶ αὕτη ἡ στήλη ἐξ ἐκείνων τῶν ποτὲ παρὰ τὰ νεώρια τοῦ Πειραιῶς ἰδρυμένων καὶ ὀριζόντων τοὺς κατὰ τριττύας τόπους τῶν τριήρων, ὁποῖαν ἤδη ἐδημοσιεύσαμεν καὶ ἐν τινι πρόηγουμένῳ τεύχει τοῦ Ἀθηναίου, ἤτοι ἐν σελ. 291 τοῦ τόμου τούτου καὶ ἐκτενέστερον ἀνεφέραμεν τὰ περὶ αὐτῶν. Καὶ ταύτης δὲ τῆς στήλης ἀγνοεῖται ἀκριβῶς ὁ τόπος τῆς εὐρέσεως, πλὴν ὅτι ἐν Πειραιεῖ. Ἠγοράσθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας καὶ ἀπετέθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πατησίων Ἐθνικοῦ Μουσείου.

2.

.....τος Δημοτέλους τοῦ Ἀντιμάχου ΛΛ..
ἀπρ;)οστασίου Ἑκατονδαιῶνος π(έμπτ)ει ἐπὶ (δ)έκ(α
ν Πέμ ει-οίκου-παιδι Ἀρκάδα Ἀγρυλ(ῆσι οίκου..
Ἡγεστράτου Χολαρ- Εὐκτήμων Κτησ.....
 §αι αἰκούσας Κτφ- ασίαν Ε.....
(ι)ππου Μυρβίν- ΚΗ.....
ου ΚΛ.....
 Γ.....

Στήλης λίθου Ὑμηττίου ἄνω μέρος, μᾶλλον τὸ πρὸς δεξιὰ τῶ

δρῶντι, μετὰ ἀετωματίου κολοβοῦ, ἔχει τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Εὐρέθη ἐν Ἀθήναις καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας. Ὑψος 0,28, πλάτος 0,31 (τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ ἀρχικοῦ), πάχος 0,13. Οἱ δύο πρῶτοι στίχοι οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κεφαλίδα εἶναι κεχαραγμένοι ἐπὶ τοῦ ἐπιστυλίου, οἱ λοιποὶ ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τῆς στήλης εἰς δύο σελίδας.

Ἡ ἐπιγραφή αὕτη λυπηρὸν ὅτι περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τόσον κολοβή, διότι δὲν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν. Ἐκ τῆς τριῶν γραμμάτων συμπληρώσεως ἦν ἐτόλμησα νὰ κάμω ἐν ἀρχῇ τοῦ β' στίχου, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ ἐνδοιασμοῦ, βλέπουσιν οἱ ἐπαίοντες, τί εἰκάζω περὶ τῆς ὑποθέσεως τῆς ἐπιγραφῆς, ὅτι δηλ. πολῖται τινὲς Ἀθηναῖοι θὰ κατηγόρησάν τινας μετοίκους ὡς οἰκοῦντας ἐν Ἀττικῇ παρὰ τὸν νόμον ἄνευ προστάτου καὶ εἶλον αὐτοὺς πιθανῶς, ἐφ' ᾧ ἐγένετο ἡ ἀναγραφὴ αὕτη, ἴσως καὶ μὲ ὀρισμὸν τοῦ ἔτους καθ' ὃ αἱ δίκαι ἐδικάσθησαν, διότι δυνατὸν πως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐν τῷ α' στίχῳ ἐν ἀρχῇ πρὸ τῶν τ ο ς ἔλειψαν τὰ ἐ π ἰ ἄ ρ χ ο ν, εἰ καὶ ὁμολογῶ, ὅτι πλείονα γράμματα ἢ ὀκτὼ ἐχώρουν αὐτοῦ, ἀφοῦ τὸ μέσον τοῦ πλάτους τῆς στήλης φαίνεται πως ὅτι πίπτει ἐκεῖ ἐνθα τὰ γράμματα ΗΜ τοῦ ὀνόματος Δημοτέλους, καθ' ὃ τοῦτο ἐκ τῆς μὴ ἐντελῶς σωζομένης κορυφῆς τοῦ ὑπερθεν τριγωνικοῦ ἀετώματος εἰκάζεται. Ὅθεν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐν ἀρχῇ ἐκλιπούσαν καὶ ἄλλην λέξιν, λ. χ. τὴν Τ ο ὑ ς δ ε, ἢ τὴν Ο ἰ δ ε καὶ ὕστερον κἀνὲν ῥῆμα ἐν τῷ β' στίχῳ μετὰ καὶ τῆς λέξεως γ ρ ἄ φ ἢ ἢ δ ἰ κ η κατὰ πτώσιν τὴν συντακτικῶς προσήκουσαν. Ταῦτα δὲ πάντα λέγω μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ ὄκνου. Ἀρχοντα δὲ ἐπώνυμον Δημοτέλη δὲν γνωρίζομεν, ὥστε ἂν εἶναι ὁ Δημοτέλης οὗτος ἄρχων καὶ ὄχι τι ἄλλο, θὰ εἶναι ἐκ τῶν μετὰ τὴν ρκβ'. Ὀλυμπιάδα ἀρξάντων. Ἐν τῷ κατὰ Κόνωνος λόγῳ τοῦ Δημοσθένους § 31 ἀναφέρεται τις Δημοτέλης Ἀλαιεύς, ἴσως δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιγραφῇ τὰ δύο τελευταῖα γράμματα, ὁμοιάζοντα ΑΛ ἢ ΛΑ, τὸν δῆμον τοῦτον ὑπεμφαίνουσιν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει πολλὴν σημασίαν, καὶ ἂν ἤθελεν ἀποδειχθῇ ἐναργῶς. Τὸ κύριον καὶ τὸ εὐκταῖον εἶναι νὰ ἀποδειχθῇ τὸ περὶ τί

στρέφεται ἀληθῶς ἡ ὑπόθεσις τῆς περιέργου ταύτης ἐπιγραφῆς. Εἰς τοῦτο εὐχόμεθα νὰ φανῶσιν ἄλλοι ἐπιτυχέστεροι ἡμῶν.

3.

Ἐπί. ἄρχοντος ἐπὶ τὰ πρυτανεῖα
 . . . Ἀβρων)ος τοῦ Καλλίου Βατῆθεν.

Τὰ ἀνωτέρω γράμματα, σχήματος τοῦ τῶν Μακεδονικῶν χρόνων (τῶν ἀρχῶν περίπου τοῦ δευτέρου αἰῶνος), ἔχει ἐν σκευῶς λίθου Πεντελησίου, ὅπερ εὐρέθη ἐνταῦθα ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἰω. Σπ. Παλαιολόγου, τῇ πλησίον τοῦ ἁγ. Δημητρίου τοῦ Κατηφόρη καὶ ἀγορασθὲν ἀπετέθη ἐν τῷ Βαρβακείῳ ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Τὸ σκεῦος τοῦτο εἶναι ἀπαράλλακτον μὲ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξέδωκά ποτε μετὰ τοῦ σχήματός των ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι, περιόδου β'. τοῦ ἔτους 1862, ἐν πίνακι Θ ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4, χωρὶς νὰ δυνηθῶ νὰ ὀρίσω καὶ τὴν ποτὲ χρῆσίν των, μόνον δὲ εἰκάσας, ὅτι σχέσιν τινὰ ἔχουσι πρὸς τὰ δικαστήρια, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἀναγινωσκομένην λέξιν ἀπρυτανεῖα». Πιθανὸν δὲ θεωρῶ, ὅτι τὸ νῦν ἐκδιδόμενον σκεῦος, ὃν κολοβὸν πρὸς ἀριστερὰ τῷ θεωμένῳ, εἶναι τὸ ἄνω μέρος ἐκείνου τοῦ ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ὃ ἀπεικονίσθη ἐν τῷ εἰρημένῳ πίνακι ὑπ' ἀριθ. 3. Καὶ εἶχα μὲν τότε θεωρήσει τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 ὡς κατώτερον μέρος τοῦ ἐκεῖ ὑπ' ἀρ. 2 ἀνεπιγράφου τεμαχίου, ἀλλ' ὄχι μετὰ βεβαιότητος. Τώρα δὲ λέγω, ὅτι θὰ εἶναι μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ ὑπ' ἀρ. 3 κάτω μέρος τούτου τοῦ νῦν εὐρεθέντος ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ὡς ἐκεῖνο. Εἶναι δὲ πολὺ περιέργον, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ νῦν καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔχουσι πιθανώτατα τὸ αὐτὸ κύριον ὄνομα ἐν τῷ β'. στίχῳ, ἐκεῖ μὲν κολοβόν. του Βατῆθεν, ἐδῶ δὲ πλήρες Καλλίου Βατῆθεν. Ὅτι δὲ νῦν συνεπλήρωσα τὸ σκεῦος τοῦ λίθου εἰς ("Ἀβρων)ος λόγον εἶχά τινα ὄχι ὄλως ἀνίσχυρον. Ἐν ταῖς ἐκδοθεῖσαις δηλ. ὑπὸ U. Kähler ἐν Corp. Inscr. Attic. ἐπιγραφαῖς ταῖς ὑπ' ἀρ. 444 καὶ 445 ἀναφέρεται τις Ἀβρων Καλλίου Βατῆθεν ἀνὴρ γενεᾶς ἐπισήμου, ὅστις, ὡς ἐξάγεται ἀλλαχόθεν, ἐγένετο πρόξενος Δελφῶν ἐν ἔτει 189 πρὸ Χριστοῦ. (Ἴδε τὰ τοῦ Kähler σημειώματα.)

4.

Ἐρμῆς
 ὁ κὲ Διονύσιος.

Αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ ἀναγινώσκειται ἐπὶ ἀκεφάλου Ἐρμοῦ μικροῦ τῆς τετραγώνου ἐργασίας, ὄχι ὁμῶς τοῦ κοινοῦ καὶ συνήθους σχήματος, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων τῶν ἀλλοιοτέρων, ὁποῖοι ἐνίοτε εὐρίσκονται, ἔχοντες τὴν ὀπίσω πλευρὰν στενοτέραν, οὕτω. καὶ φαίνεται ὅτι τοιοῦτοι ὄντες ἐνηρμόζοντο μὲ τὸ στενότερον μέρος εἰς τοῖχον ἢ ἀπετέλουν στύλους κιγκλιδῶματος. Ὁ λίθος πεντελησίος, ὕψους 0,73, πλάτους προσθίου 0,11, ὀπισθίου 0,09, πάχους ἢ βάθους 0,18. Εὐρέθη ἐν καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας. Ἐκ τῆς λειπούσης κεφαλῆς ἄλλο τι δὲν σώζεται, εἰμὴ τὸ ἄκρον ἐνὸς συνεστραμμένου βοστρύχου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου, τοῦ δὲ αἰδοίου ἢ θέσις τανῦν κοίλη καὶ κενή. Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ εἶναι κεχαραγμένη ἐντὸς δελτίου, γράμμασι τῶν μ. Χ. χρόνων. Ἐρμῆς ὡς ὄνομα ἀνθρώπου μάλιστα ἐν τοῖς μετὰ Χρ. χρόνοις ἐσυνειθίζετο, οὗτος δὲ ὁ ἡμέτερος εἶχε καὶ ἄλλο δεύτερον ὄνομα τὸ Διονύσιος, ὅπερ ἐδηλώθη ἀνορθογράφως διὰ τοῦ ὁ κὲ.

Δημοσιεύομεν καὶ τὰς ἐξῆς δύο ἐκ Πελοποννήσου ἐπιγραφάς, ὧν ἐλάβομεν χάρτινα ἀποτυπώματα παρὰ τοῦ φίλου Πέτρου Ραζέλου τῇ 25 Αὐγούστου 1879.

Ἀγαθῇ

τύχῃ.

Αὐρήλιός σοι

Τρόφιμος, Ἡρά-

5 κλεις Διός,

ἔτευξα νηὸν

εὐσεβείας εἵνεκεν.

Τὸ ἀποτύπωμα δεικνύει σχῆμα γραμμάτων τὸ τῶν μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκῶν χρόνων, ὅπως αὐτοὶ οἱ χρόνοι ὑποσημαίνονται καὶ ἐκ τοῦ κυρίου ὀνόματος Αὐρήλιος, ὅπερ συχνότατον κατὰ τὰ μέσα τοῦ 6^{ου} αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, ὅτε ἐν Ῥώμῃ ἦρχον οἱ ἐκ

τῆς Αὐρηλίας γενεᾶς αὐτοκράτορες. Εὐρίσκεται δὲ ὁ λίθος εἰς ἐν λεμονοπερίβολον, κείμενον ὑπὸ τὸ φρούριον τῶν Μεθάνων τὸ ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Τροιζηνίας χερσονήσου.

Ὅποῖον μὲν σχῆμα ἔχει ὁ λίθος, δὲν ἐδηλώθη ἡμῖν, ἀλλὰ φαίνεται μικρὸς, διότι μόλις μιᾶς σπιθαμῆς τόπον καθέτως κατέχουσιν οἱ ἑπτὰ στίχοι τῆς ἐπιγραφῆς, καὶ δύσκολον ὄντως εἶναι νὰ εἶπῃ τις, ποῦ ἄρά γε ἦτο ὁ λίθος ἐμβεβλημένος, εἰς ποῖον δηλ. μέρος τοῦ ναοῦ, οὗ τὴν ποτὲ ὑπαρξίν μαρτυρεῖ. Εἶναι δὲ πρόδηλον ὅτι δύο ἰαμβικούς στίχους μετὰ προηγουμένης εὐχωλιμαίας φράσεως ἔχομεν ἐνώπιόν μας, οἱ ὅποιοι, ἂν ἤθελον ἐγκολληθῆ ἐπὶ ἐπιμήκους ναοῦ ἐπιστυλίου, ἠδύναντο νὰ λάβωσι τὸ ἐξῆς σχῆμα

Ἄγαθῆ τύχῃ

Αὐρηλίδος σοι Τρόφιμος, Ἡράκλειος Διός,
ἔτευξα νηὸν εὐσεβείας εἵνεκεν.

Ὁ Ἕλληνας Τρόφιμος, ὅστις εἶχε προσλάβει καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν γενεᾶς ὄνομα Αὐρηλίδος, λέγει πρὸς τὸν κλητικῆ πτώσει προσφωνούμενον υἱὸν τοῦ Διὸς Ἡρακλέα, ὅτι τῷ κατεσκεύασε ναόν.

Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω, ἂν ὁ ναὸς οὗτος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ὁ Παυσανίας, ὁ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Αὐρηλίων γράψας τὴν περιήγησίν του, εἶδε καὶ ἀναφέρει ἐν βιβλ. 2, 34, 1, οὔτε ἂν τὰ θερμὰ λουτρά, τὰ ὁποῖα ὡσαύτως ὁ Παυσανίας ἀναφέρει αὐτόθι, ὡς ἀπέχοντα τριάκοντα στάδια ἀπὸ τοῦ πολισματος τῶν Μεθάνων, καὶ τῶν ὁποίων ὁ Ἡρακλῆς ἔπρεπε νὰ εἶναι ἔφορος καὶ ἐν Μεθάνοις ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὴν σήμερον δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρωμολίμνη γνωρίζονται, ἔχουν ἢ δὲν ἔχουν σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς εὐρέσεώς της.

Ὁ αὐτὸς Π. Ραζέλος ἔδωκεν ἡμῖν ἀποτύπωμα καὶ τοῦ ἐξῆς μικροῦ τεμαχίου ἐπιγραφῆς ὃπερ εἶδεν ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν Οἰτύλῳ τῆς Λακωνικῆς ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν

.....
.....είας εἰς τὴν ΑΙ...
...δοθείσης προσόδου...
...την βούλονται ε...

...εὐφημίας τῶν πολ(ιτῶν;...
B ...οις καὶ παντὶ τῷ δ(ήμῳ;...

.....

Τίποτε ἄλλο δὲν ἔχω νὰ εἶπω περὶ τῶν ὀλίγων τούτων γραμμάτων, εἰμὴ ὅτι ἔχουσι σχῆμα τὸ ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν Ῥωμαϊκοῖς χρόνοις ἐπιζόμενον, καὶ φαίνονται ὄντα μέρος ψηφίσματος πρὸς τιμὴν ἀνδρὸς εὐεργετήσαντος τὸ κοινὸν διὰ δωρεᾶς χρημάτων ἢ δανείου, ὁποῖα καὶ ἄλλα ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἐγνώσθησαν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 14 Ἀπριλίου 1880.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ Α. ΚΟΙΜΑΝΟΥΔΗΣ.

ΜΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Ζητῶν τι ἐν τῇ Σοφοκλέους Ἀντιγόνη προσέκοψα τοῖςδε τοῖς Κρέοντος λόγοις

στιχ. 1319—22

ἐγὼ γάρ σ' ἐγὼ ἔκανον, ὦ μέλεος,
ἐγὼ, φάμ' ἔτυμον. Ἴω πρόσπολοι,
ἄγετέ μ' ὅτι τάχος, ἄγετέ μ' ἐκποδῶν,
τὸν οὐκ ὄντα μᾶλλον ἢ μηδένα.

ἡμαρτημένον πάντως ἐστὶ τὸ «οὐκ ὄντα μᾶλλον» ὁ διορθωτέον ὦδε «οὐκ ὄντα μ' ἄλλον ἢ μηδένα».

ΙΩ. ΠΡΩΤΟΔΙΚΟΣ.

ΒΙΒΛΙΑ ΝΕΟΦΑΝΙ.

Δοσίειον διαγώνισμα περί βελτιώσεως καὶ ἐμψυχώσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι γεωργίας, πόνημα Π. Ι. Χαλκιοπούλου, βραβευθὲν ὑπὸ τῶν κριτῶν. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν Μεταρρυθμίσεων, 1880. [8ον σελ. δ' καὶ 362.] Τιμᾶται ν. δρ. 3.

Annuaire de l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. 12e année 1878. Paris 1878 [8ον, σελ. c+308]. Prix 6 fr.

Monuments Grecs publiés par l'Association pour l'Encouragement des Études grecques en France. No 7, 1878. Paris 1878. [4ον, p. 62] avec deux planches. Prix 5 fr.

Θεσσαλία ὑπὸ Νικολάου Γεωργιάδου ἰατροῦ, Θετταλομάγνητος. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἑρμοῦ, 1870 [8ον, σελ. 352]. Τιμᾶται δρ. ν. 6.

Λόγος περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ Θεσέως, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῇ Δ' νοεμβρίου 1875 ὑπὸ Ἑμμ. Κοκκίνου, ἀναλαμβάνοντος τὴν πρυτανείαν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1875—1876. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Λαοῦ», 1880 [8ον, σελ. 58].

Δ. Ἰω. Ἀντωνιάδου, Οἱ τυραννοκτόνοι, Δημήτριος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ Γενίσαρος, τραγωδία· ἔτι δὲ ἡ Χαϊδεμμένη, κωμωδία. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Κ. Ἀντωνιάδου. 1880 [8ον, σελ. 384]. Τιμᾶται δρ. ν. 4.

* Περὶ τῶν παρὰ φύσιν συμφύσεων τοῦ πλακοῦντος, διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ ὑπὸ Κ. Δ. Διγενῆ, ἰατροῦ. Ἐν Ἀθήναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου Γ. Καρυοφύλλη, 1880. [8ον, σελ. 61.]

* Μαθήματα εὐθυγράμμου τριγωνομετρίας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Γεωργίου Ι. Σούτσου, ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ, καθηγητοῦ ἐν τῇ στρατιωτικῇ καὶ πολυτεχνικῇ σχολῇ. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. [8ον, σ. 87.]

* Πραγματεία ἐφηρμοσμένης τακτικῆς, ἐκπονηθεῖσα κατὰ τὸ διαγεγραμμένον διὰ τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Γερμανίας πρόγραμμα ὑπὸ F. A. Paris, ὑποστρατήγου ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Πρωσίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ Νικολάου Κ. Γουλιμῆ, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τριῶν πινάκων. Ἀθήνησιν, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Φιλοκαλίας, 1880. Τιμᾶται δραχμῶν 6. [8ον, σ. 460.]

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις κοινοποιηθεῖσαι ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηναίων.

Μάρτιος (ε. ν.) 1880.

Βαρόμετρον.

Μέση θλίψις	754,84	χμ.
Μεγίστη »	762,13	(τὴν 24 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	744,39	(τὴν 31 ^{ην})

Θερμόμετρον ἐκ.

Μέση θερμοκρασία	9,21
Μεγίστη »	19, 8 (τὴν 31 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	— 6, 6 (τὴν 15 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 9, χιόνος 4, δρόσου 1 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 33,28 χμ.), πάγου 3, ἀστραπῶν 1, βροντῶν 1. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 14 ἡμέρας ΝΔ, 1 ΒΔ, 11 ΒΑ, 1 Α, 4 Ν.

Ἀπρίλιος.

Βαρόμετρον

Μέση θλίψις	751,12
Μεγίστη »	762,62 (τὴν 15 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	742,42 (τὴν 5 ^{ην})

Θερμόμετρον

Μέση θερμοκρασία	16,39
Μεγίστη »	25,3 (τὴν 26 ^{ην})
Ἐλαχίστη »	7,8 (τὴν 16 ^{ην})

Ἡμέραι βροχῆς 8 (ποσὸν τοῦ καταπεσόντος ὕδατος 27,75 χμ.), ἀστραπῶν 3, βροντῶν 2. Ἄνεμοι ἔπνευσαν κατὰ 18 ἡμέρας ΝΔ, 4 Β, 5 ΒΑ, 1 Α, 2 Ν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ Τῷ Η΄ ΤΟΜῳ ΤΟΥ
ΑΘΗΝΑΙΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

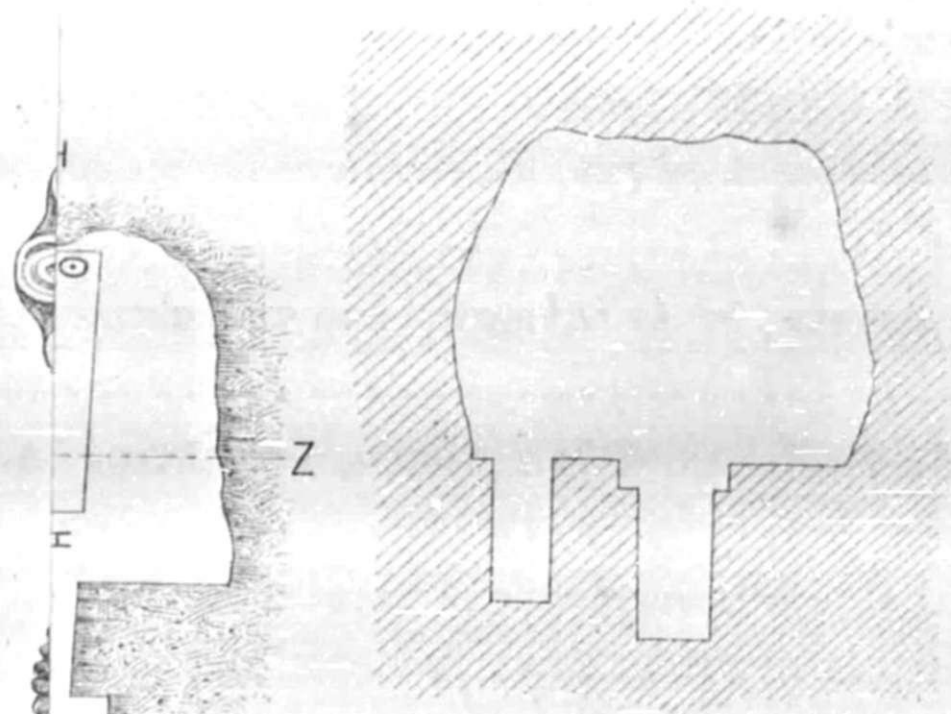
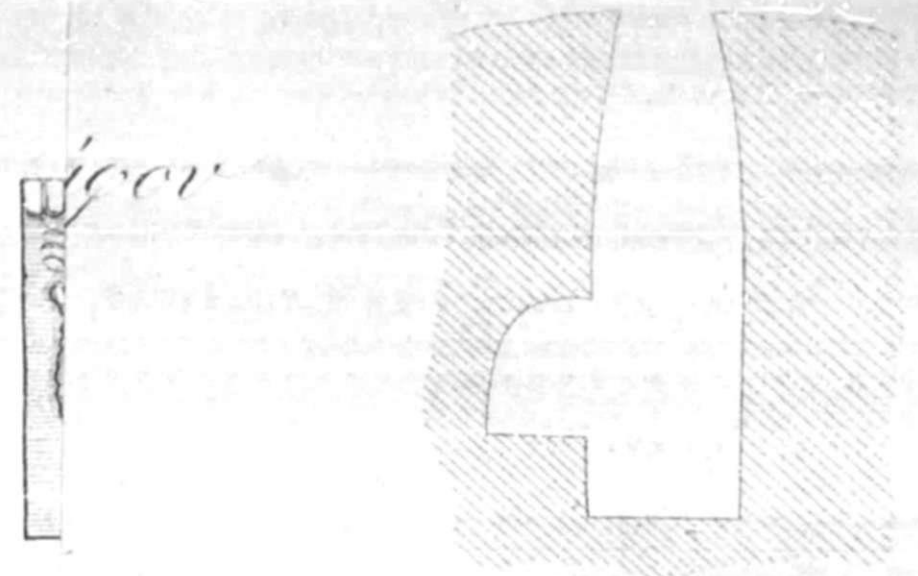
Πρόλογος	σελ. α΄
Βιβλιογραφία.—Περὶ τῆς ἐν Λειψία ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ κα- θηγητοῦ κ. V. Gardthausen Παλαιωγραφίας, ὑπὸ Γρη- γορίου Ν. Βερναρδάκη	3
Περὶ τοῦ ῥυθμοῦ τῆς παρ' ἡμῖν στιχουργίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀρχαίαν προσωδίαν καὶ μετρικὴν, ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου	10
Κριτικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ, ὑπὸ Ἰωάννου Πανταζίδου	44, 247
Περὶ τῆς αἰτίας τῆς ὑπὸ τῶν Ἀγνόνων ἀλώσεως τῆς Κων- σταντινουπόλεως, ὑπὸ Θεοδοσίου Θ. Βενιζέλου,	67
Κριτικὰ καὶ γραμματικά· μέρος δωδέκατον, ὑπὸ Κωνστ. Σ. Κόντου	96, 198, 432
Βιβλιογραφία, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη· α) ἑλληνικὴ μυθολογία Decharme· β) ὄρισμός καὶ ἡ νῦν θέσις τῆς φιλολογίας κατὰ B. Schmidt· γ) Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμε- να ὑπὸ Σ. Π. Λάμπρου	109
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς ἀνέκδοτοι, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμα- νούδη	138, 231, 288
Ἀνασκαφαὶ παρὰ τὸ Δίπυλον, ὑπὸ Στεφ. Α. Κουμανούδη	144
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις.—Ἀρχαῖα ἐν Θριασίῳ πεδίῳ εὑρε- θέντα.—Ὁ παρὰ τὰς Ἀχαρνὰς πανάρχαιος τάφος.—Ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων.—Ἀρχαιοκογικὸν μουσεῖον, ὑπὸ Εὐ- θυμίου Καστόρχη	146
Βιβλία νεοφανῆ	155, 241, 336, 412, 534
Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις	157, 246, 340, 414, 535
Παροράματα	158, 246
Περὶ τῆς ἀνακαλύψεως οὐρανίων σωμάτων διὰ τοῦ ὑπολο- γισμοῦ, ὑπὸ Δ. Κ. Κοκκίδου	159
Περὶ τοῦ «οὐ μὴν ἀλλὰ» «οὐ μέντοι ἀλλὰ» «οὐ γὰρ ἀλλὰ»	

ὑπὸ Χρυσοσθένους Βαλασσίδου	σελ. 221
Ἐγγραφοὶ τῆς κοινότητος τῆς νήσου Πάρου πρὸς τὸν κα- πουδὰν πασᾶν, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου, καθηγητοῦ	228
Βιβλιογραφία ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη.—Πλάτωνος Κρίτων εἰς τὴν καθωμιλημένην γλῶσσαν ὑπὸ Δημητρίου Γούναρη· ἐκδοσις δευτέρα	238
Κριτικὴ μελέτη περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἀπὸ τῆς Θέρμης, ὑπὸ Μαργαρίτου Γ. Δήμιτσα	258
Σημειώσεις ἀρχαιολογικαί, ὑπὸ Π. Κορνηνοῦ	269
Ἰδιωτικὰ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, ὑπὸ Ἰωάννου Πρωτοδίκου	273
Ἐπίθετα κινήσεως παρ' Ὀμήρῳ, ὑπὸ W. E. Gladstone (μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὑπὸ Ἐμμανουὴλ Στάη, διδάκτορος τῆς Νομικῆς)	298
Ἀνέκδοτα ἀποσπάσματα Εὐριπίδου καὶ ἄλλων ποιητῶν ἐκ παπύρου Αἰγυπτιακοῦ, ὑπὸ Στ. Α. Κουμανούδη	343
Ἡ Ὠλίαρος καὶ τὸ σπήλαιον αὐτῆς, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	351
Ἐκ τῶν περὶ λατρείας τοῦ θεοῦ καθ' Ἑλληνας, περὶ κα- θιερώσεως ναῶν καὶ ἀγαλμάτων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	358
Περὶ ὀροσῆμου ἐπιγραφῆς τοῦ ἐν Ἀθήσῃ ἱεροῦ τοῦ Ἀσκλη- πιοῦ, ὑπὸ Ἰ. Α. Κονδάκη	371
Τὰ Ὀλύμπια ἐν Φαλήρῳ καὶ τὸ νῦν μεταρρυθμιζόμενον Ζάππειον, ὑπὸ Λυσάνδρου Καυτανζόγλου	374
Τοῦ Ἀρμούρη ἄσμα δημοτικὸν τῶν Βυζαντινῶν χρόνων, ἐκ- δοθὲν, μεταφρασθὲν ῥωσιστὶ καὶ διερμηνευθὲν παρὰ Γα- βριὴλ Δεστούνη	385
Διορθώσεις τινὲς εἰς τοῦ Γαληνοῦ τὸ περὶ ἐθῶν, ὑπὸ Ἰω. Πανταζίδου	394
Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ὑπὸ Στεφάνου Α. Κουμανούδη	399
Ψήφισμα ἀττικὸν ἐκ τῶν πρὸ Εὐκλείδου, ὑπὸ Π. Εὐστρα- τιάδου, γενικοῦ ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων	405
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	411
Κριτικαὶ διορθώσεις εἰς Στράβωνα, μέρος Α΄, ὑπὸ Μαργαρί-	

338 ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Η' ΤΟΜΩ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ:

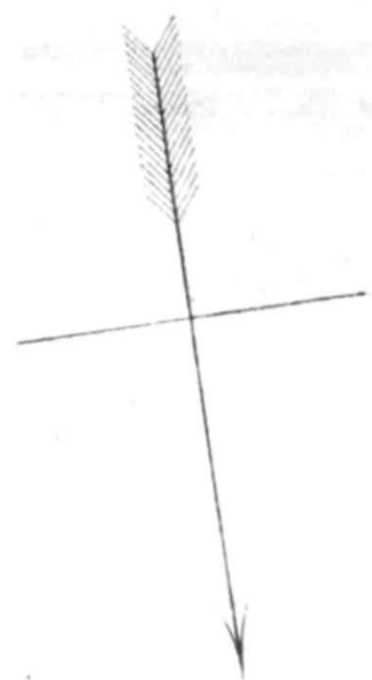
Ε του Γ. Δήμιτσα	σελ. 415
Περὶ γενέσεως τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων, ὑπὸ Περι- κλέους Γρηγοριάδου, ὑφηγητοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσο- φίας ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ	466
Περὶ τοῦ ἐν Χαιρωνείᾳ λέοντος. — Τοποθεσία αὐτοῦ καὶ ση- μερινὴ κατάστασις; χρόνος ἀνακαλύψεως, μαρτυρίαι ἀρ- χαίων, σκοπὸς ἰδρύσεως καὶ συμβολικὴ αὐτοῦ ἔννοια, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη	486
Διορθώσεις εἰς Θουκυδίδην καὶ Ἡσύχιον, ὑπὸ Πέτρου Ν. Πα- παγεωργίου	506
Ψηφομαντεῖον ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη.	513
Ἀρχαιολογικαὶ εἰδήσεις. — Περὶ τῶν ἐν Ναυπλίᾳ παναρ- χαίων τάφων καὶ τῶν αὐτόθι ὑπὸ Στράβωνος μνημονευο- μένων λαβυρίνθων, ὑπὸ Εὐθ. Καστόρχη, Ἰω. Κονδάκη καὶ Δημ. Φιλίου	515
Ἔτι δὲ περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Ἀθήναις, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Δ. Φιλίου	526
Ἐπιγραφαὶ Ἀττικῆς καὶ ἄλλων τόπων, ὑπὸ Στεφ. Ἀ. Κουμανούδη	528
Μία διόρθωσις εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους, ὑπὸ Ἰω. Πρωτοδίκου	533

Κατατομὴ κατὰ τὴν Υ-Φ

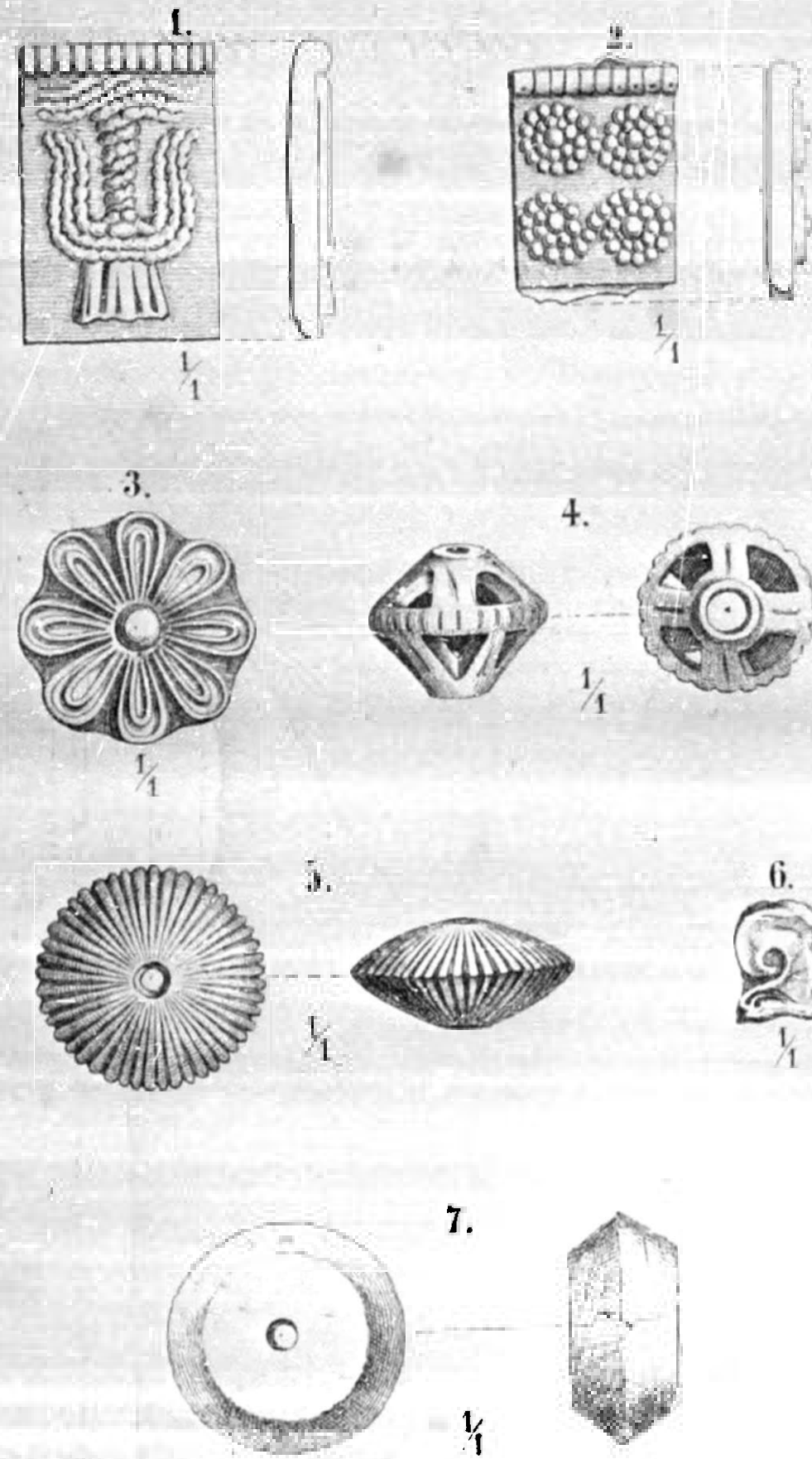

Κατατομὴ κατὰ τὴν Ε-Ζ

Φ

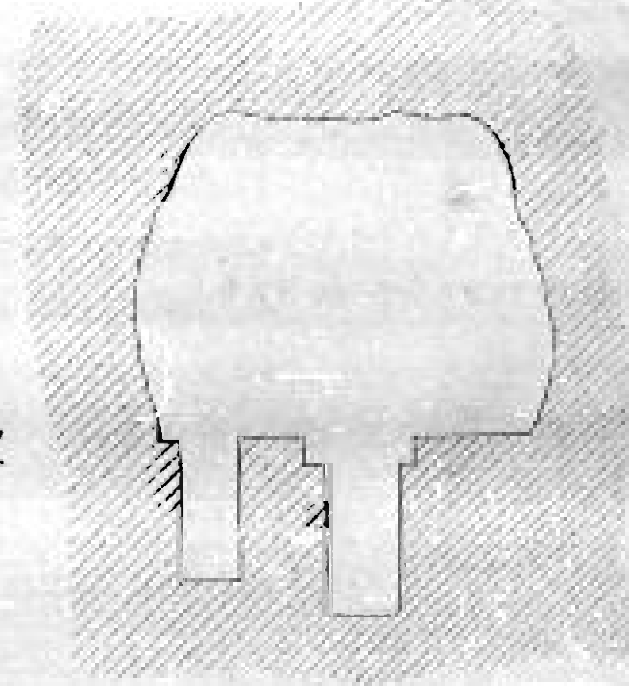
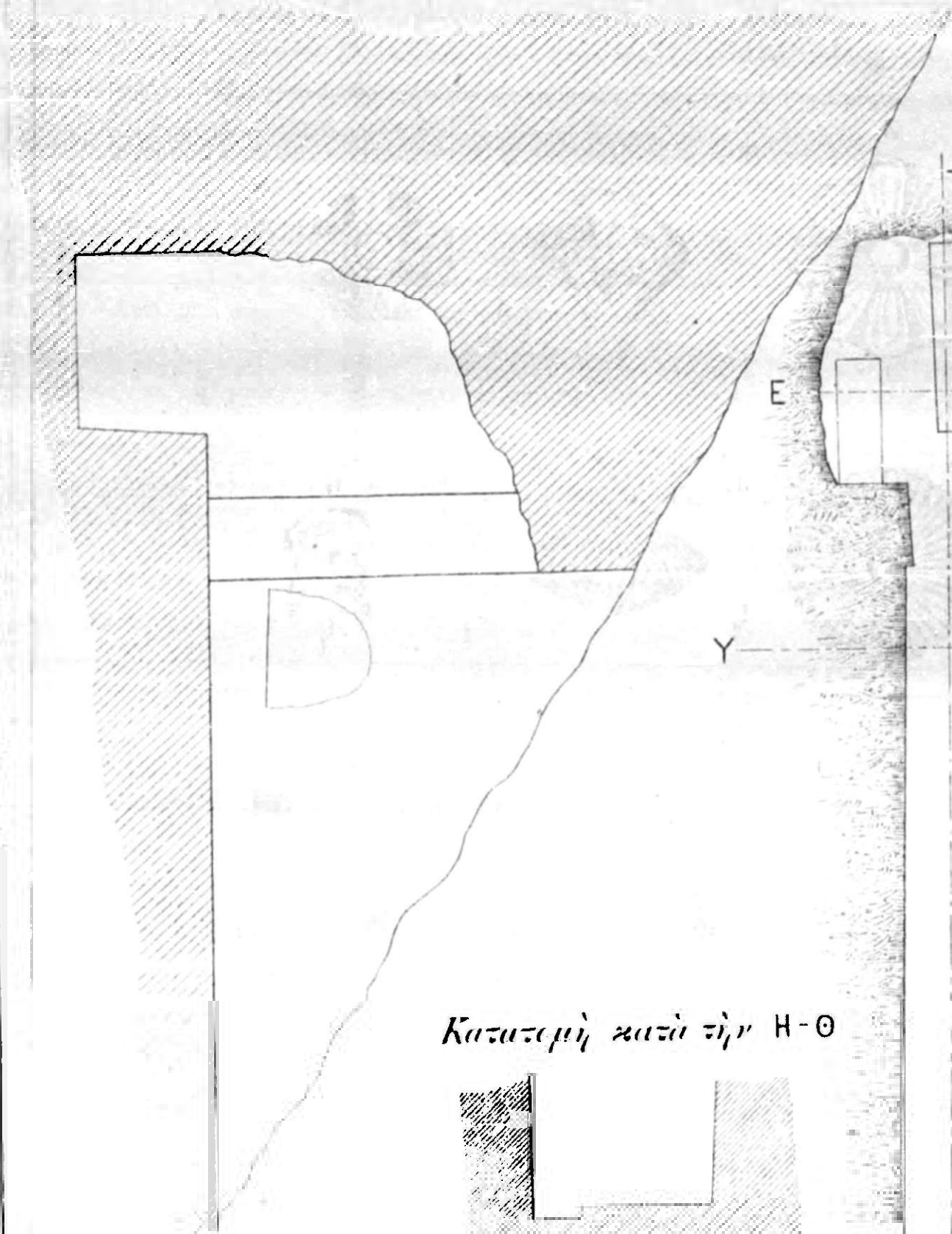
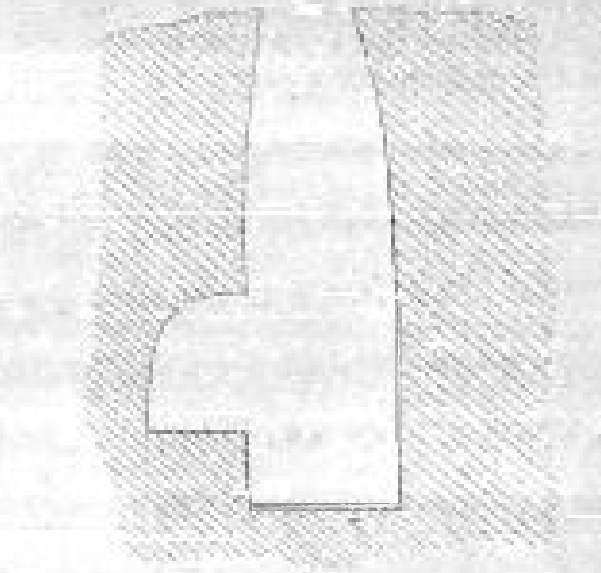
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΝΟΣ ΕΚ ΤΩΝ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΝΑΥΠΛΙΑΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΤΑΦΩΝ.

*Καταγραφή
εισόδων και εξόδων*

Καταγραφή κατά τήν Σ-Τ

Καταγραφή κατά τήν Υ-Φ

Καταγραφή κατά τήν Ε-Ζ
Φ

Καταγραφή κατά τήν Η-Θ

